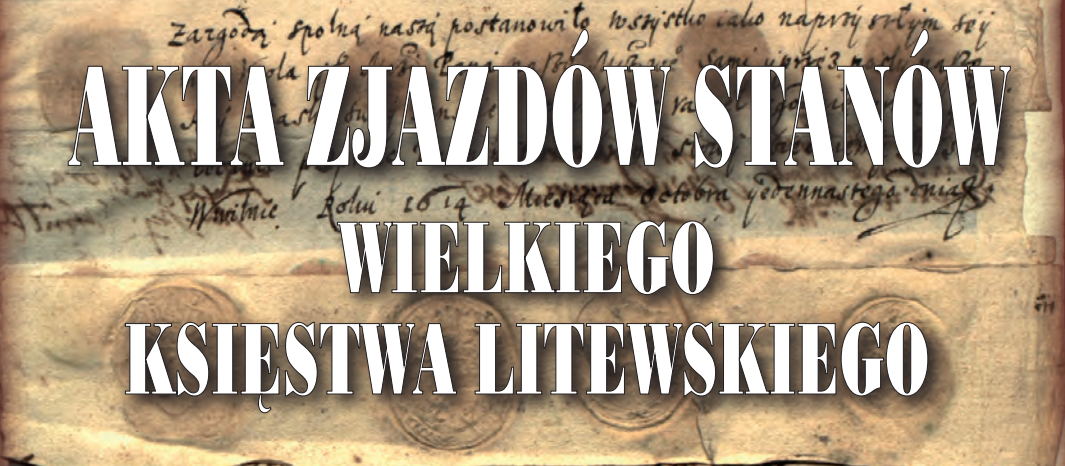

AKTA ZJAZDÓW STANÓW WIELKIEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO

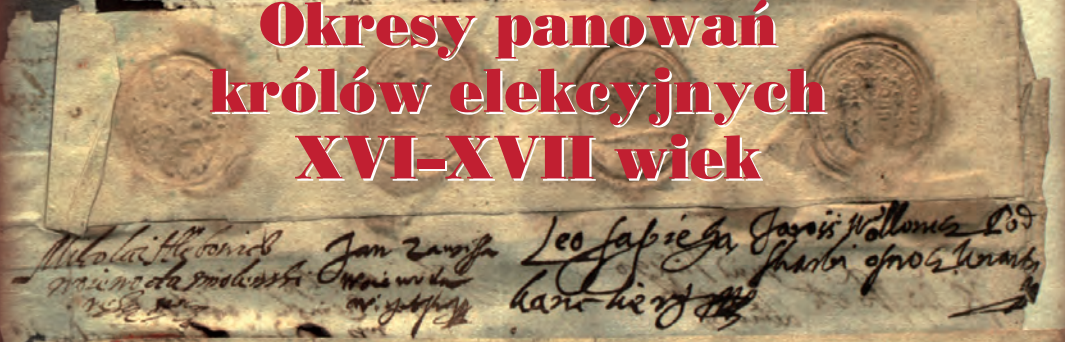

Tom II

**Okresy panowań
królów elekcyjnych
XVI-XVII wiek**

**Opracował
Henryk Lulewicz**

**Wydawnictwo Neriton
Instytut Historii PAN**

Rafael Boguski

**AKTA ZJAZDÓW STANÓW
WIELKIEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO**

**T. II: OKRESY PANOWAŃ KRÓLÓW ELEKCYJNYCH
XVI–XVII wiek**

AKTA ZJAZDÓW STANÓW WIELKIEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO

**T. II: OKRESY PANOWAŃ KRÓLÓW ELEKCYJNYCH
XVI–XVII wiek**

Opracował
Henryk Lulewicz

Wydawnictwo Neriton
Instytut Historii PAN
Warszawa 2009

<http://rcin.org.pl>

Korekta
Jolanta Rudzińska

Indeksy zestawiał
Henryk Lulewicz

Opracowanie graficzne
Mariola Szcześniak

Na okładce
Pieczęcie i podpisy uczestników konwokacji wileńskiej pod uchwałą
z 11 X 1614 r. (dokument 46)
(Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Radziwiłłów,
dz. II, nr 614, s. 20–21)

© Copyright by Henryk Lulewicz
© Copyright by Wydawnictwo Neriton
© Copyright by Instytut Historii PAN

ISBN 978–83–7543–086–8

Tytuł dotowany przez
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Wydawnictwo Neriton
Wydanie I, Warszawa 2009
Rynek Starego Miasta 29/31, 00–272 Warszawa
tel. (22) 831–02–61 w. 26
www.neriton.apnet.pl
neriton@ihpan.edu.pl
Nakład 500 egzemplarzy
Objętość 23 arkusze wydawnicze

Druk i oprawa Fabryka Druku

<http://rcin.org.pl>

Spis treści

Wstęp.....	9
Wykaz skrótów i symboli.....	27
Wykaz skrótów bibliograficznych.....	29
I. Panowanie Stefana Batorego (1576–1586)	
1. Zjazd główny zwołany do Wilna na 3 III 1577, który nie odbył się.....	35
2. Zjazd (albo sejmik) główny stanów WKsL w Wołkowysku (6–18 VII 1577).....	35
3. Zjazd senatorski w Wilnie (9–10 VIII 1577).....	56
4. Zjazd stanów WKsL zwołany do Nowogródka na 29 IX 1578, przeniesiony potem do Wilna, który jednak nie odbył się.....	60
5. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (17–29? IV 1580).....	61
6. Zjazd główny stanów WKsL planowany na poprawę II Statutu Lit. (8 IX 1581).....	67
7. Sejmik główny (konwokacja) stanów WKsL w Wołkowysku (19–21 I 1582).....	68
8. Sejmik główny (przedsejmowy) w Wołkowysku (16 IX 1582).....	71
9. Zjazd stanów WKsL planowany pierwotnie 20 X 1583 w Wilnie, który odbył się w innym terminie (23 I – koniec III [24?] 1584).....	73
10. Sejmik główny (przedsejmowy) w Wołkowysku (17–21 XII 1584).....	78
II. Panowanie Zygmunta III Wazy (1588–1632) i Władysława IV Wazy (1632–1648)	
1. Zjazd główny zwołany do Wilna na 7 XI 1588, przeniesiony do Wołkowyska na 28 XI 1588.....	86
2. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słoniemiu (24 II 1589).....	86

3. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (13–20 V 1591).....	89
4. Zjazd stanów WKsL w Wilnie (23 II 1592).....	101
5. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (30 VII – 7 VIII 1593).....	102
6. Zjazd senatorsko-szlachecki zorganizowany samorzutnie podczas inwazji Nalewajki na terytorium WKsL w Nieświeżu (4 XII 1595).....	114
7. Zjazd senatorsko-szlachecki podczas pospolitego ruszenia przeciw Nalewajce w Szacku (21–22 II 1596).....	116
8. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (12–17 III 1596).....	118
9. Zjazd senatorsko-szlachecki na bazie Trybunału WKsL w Nowogródku (25 IX 1596).....	127
10. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (27–30 I 1597)	128
11. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (26–29 I 1600)	132
12. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (14 III 1602)	135
13. Zjazd główny zwołany do Nowogródka na 26 X 1602, który nie odbył się.....	139
14. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (8–11 I 1603).....	139
15. Zjazd senatorsko-szlachecki na bazie Trybunału WKsL w Wilnie (25 VI 1604)	143
16. Sejmik główny, który odbył się jako przedsejmowy w Mścibohowie (6 I 1605).....	145
17. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (2–7 V 1605).....	146
18. Zjazd senatorsko-szlachecki legitymistów litewskich (samorzutna konwokacja przeciwników rokoszu) na bazie Trybunału WKsL w Wilnie (20 V 1606).....	153
19. Zjazd litewskich zwolenników rokoszu w Wilnie (28 V 1606)	155
20. Konwokacja senatorsko-szlachecka (antyrokoszowa) w Wilnie (14 VII 1606).....	158
21. Zjazd senatorsko-szlachecki (antyrokoszowy) na bazie Trybunału WKsL w Nowogródku (23 IX 1606)	161
22. Zjazd senatorsko-szlachecki legitymistów litewskich na bazie sejmiku gromnicznego w Wilnie (4 II 1607).....	165
23. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (23–26 IV 1607).....	168
24. Zjazd szlachecki na bazie Trybunału WKsL w Wilnie (12 V 1607).....	176
25. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (4–9 XI 1613).....	178

26. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (1–11 X 1614).....	183
27. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (29–31 I 1615)	203
28. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (21 V – 5 VI 1615).....	206
29. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (12–27 IV 1617)	215
30. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (30 I – 1 II 1618)	235
31. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (8–9 I 1619)	241
32. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (4–8 VI 1624).....	243
33. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (23–27 XII 1624)	252
34. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (13–14 I 1626)	257
35. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (2–11 III 1634).....	257
III. Panowanie Jana Kazimierza Wazy (1648–1668)	
1. Konwokacja zwołana na 10 V 1655 do Wilna, która została odwołana.....	269
2. Zjazd (konwokacja?) szlachty powiatów litewskich na pospolitym ruszeniu żmudzkiem pod Jaśwojniami w sprawie poddania się królowi szwedzkiemu Karolowi X Gustawowi i unii ze Szwecją (14–17 VIII 1655).....	275
3. Sejmik szlachty powiatu brasławskiego i uciekinierów z terenów zajętych przez Moskwę zwołany w celu potwierdzenia warunków poddania się królowi szwedzkiemu, na zamku w Brasławiu (28 VIII 1655).....	287
4. Zjazd (konwokacja, konfederacja?) szlachty powiatów: wilkomirskiego, brasławskiego, kowieńskiego, upickiego oraz Księstwa Żmudzkiego dla potwierdzenia unii WKsL ze Szwecją, Kiejdany (15?–20 [23?] X 1655).....	293
5. Zjazd główny (konwokacja) stanów WKsL w Brześciu Litewskim (5–11 XI 1655)	342
6. Konfederacja antyszwedzka dygnitarzy, ciwunów, urzędników ziemskich, grodzkich i szlachty żmudzkiej podczas pospolitego ruszenia w Szadowie (3 VI 1656).....	345
7. Konfederacja antyszwedzka powiatów wilkomirskiego, kowieńskiego i upickiego podczas pospolitego ruszenia w Kiejdanach (16 XII 1656).....	351
8. Konwokacja stanów WKsL w Brześciu Litewskim (14–17 III 1657).....	358

9. Zjazd senatorsko-szlachecki (konwokacja) przy okazji posiedzenia komisji wojskowej w Kamieńcu Litewskim (12–18 XI 1657).....	366
10. Konwokacja stanów WKsL w Białej (4–6 V 1665)	371
11. Konwokacja stanów WKsL w Grodnie (6–21 VII 1665)	371
IV. Panowanie królów rodaków: Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669–1673) i Jana III Sobieskiego (1674–1696)	
1. Konwokacja (zjazd generalny) stanów WKsL w Wilnie (5–23 III 1671)	383
2. Konfederacja prowincjonalna WKsL zawiązana na wzór konfederacji prowincji wielkopolskiej w obronie króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego w trakcie zerwanego sejmu nadzwyczajnego 18 V–30 VI 1672 w Warszawie (27 V 1672).....	384
3. Zjazd senatorsko-szlachecki (prodworski) w Wilnie (25/26–28 VII 1672).....	387
4. Konfederacja senatorsko-żołnierska w Kobryniu, potwierdzająca postanowienie przyjęte poprzednio w Wilnie (22 XI 1672)	390
5. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu, zwołany na 24 I, który odbywał się 6–7 II 1685	394
Indeks osób.....	395
Indeks nazw geograficznych	445

Wstęp

Drugi tom zawierający akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego (dalej: WKsL) prezentuje spuściznę aktową specyficznego parlamentaryzmu litewskiego funkcjonującego po unii lubelskiej z 1569 r. i następującej rychło po niej śmierci ostatniego Jagiellona. Spuścizna tu zawarta liczy w sumie 75 odnalezionych dotychczas aktów wystawionych w imieniu różnorodnego typu litewskich zgromadzeń stanowych. Obejmuje ten tom przede wszystkim odpowiednie uchwały i lauda podejmowane w trakcie zgromadzeń stanowych, które mieściły się w ówczesnym systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej (sejmiki generalne), następnie tak zwanych konwokacji wileńskich o charakterze quasi-parlamentarnym, ale także zgromadzeń nieformalnych organizowanych przez samo społeczeństwo szlacheckie z okresów panowań królów elekcyjnych na przestrzeni ostatniej ćwierci XVI oraz w XVII stuleciu, czyli w praktyce od dziesięcioletniego panowania Stefana Batorego począwszy, aż po śmierć Jana III Sobieskiego w 1696 r. W zamierzeniu wydawcy przygotowującego tom do edycji stanowi on kontynuację tomu pierwszego, wydanego przed trzema laty pod takim samym tytułem, który obejmował okresy bezkrólewia na całej przestrzeni istnienia Rzeczypospolitej polsko-litewskiej, czyli stosunkowo krótkie odcinki chronologiczne po zgonie bądź abdykacji króla, przeplatane znacznie dłuższymi okresami panowań¹. Instytucja zjazdu stanów litewskich narodziła się podczas pierwszych bezkrólewia w latach 1572–1576, następujących wkrótce po zawarciu unii realnej w Lublinie z Koroną Polską, która pozbawiła Litwę własnego parlamentu na rzecz sejmu zwoływanego odtąd do Warszawy, wspólnego dla całego federacyjnego państwa. W warunkach kryzysu bezkrólewia rolę dawnego sejmu li-

¹ *Akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego*, t. I: *Okresy bezkrólewia (1572–1576, 1586–1587, 1632, 1648, 1696–1697, 1706–1709, 1733–1735, 1763–1764)*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2006.

tewskiego zaczął więc wypełniać organ kształtujący się samorzutnie, a jak wykazała praktyka pierwszych bezkrólewi, niezbędny do podejmowania decyzji żywotnych dla litewskiej części wspólnej Rzeczypospolitej. W świetle obowiązującego po unii lubelskiej prawa publicznego owa instytucja zjazdu stanów miała charakter nieformalny. W trakcie szybko następującej adaptacji ustrojowej owe zjazdy stanowe w Wielkim Księstwie przybrały szybko określoną formę o sprecyzowanym kształcie, tak pod względem prawnym, jak i organizacyjnym. W pewnych sytuacjach szczególnych kryzysów wewnętrznych albo zagrożenia zewnętrznego państwa także podczas panowań królewskich dochodziło jednak nadal do zgromadzeń nieformalnych, które podejmowały decyzje polityczne w imieniu całego stanu szlacheckiego Litwy, bądź uzurpowały prawo do podejmowania takowych decyzji w imieniu całej Litwy, choć reprezentowały zaledwie jej część.

Jako pierwszy specyfiką parlamentaryzmu litewskiego po unii lubelskiej zajął się rosyjski badacz Iwan I. Łappo. W swych pracach z początku XX w. poświęconych zagadnieniom przekształceń ustroju politycznego i społecznego WKsL w drugiej połowie XVI w., zauważył on interesujące nas zjawisko i śledził je w szczególności w okresie przejściowym, między reformami ustrojowymi poprzedzającymi unię lubelską z lat 60. XVI w. a początkowym okresem panowań królów z wyboru w osobie Stefana Batorego². Następnie w okresie międzywojennym, już jako profesor na Uniwersytecie w Kownie, Iwan Łappo pogłębił swoje badania w pracy poświęconej III Statutowi Litewskiemu³, a ponadto opracował niewielką rozprawkę monograficzną poświęconą wyłącznie zjazdowi stanów WKsL (sejmikowi głównemu) w Wołkowysku z lipca 1577 r.⁴ Badania nad zagadnieniem odrębnych zjazdów litewskich, zwłaszcza nad wykształconą formą parlamentaryzmu litewskiego po unii lubelskiej w postaci tak zwanej konwokacji wileńskiej, rozwinął w okresie międzywojennym inny profesor Uniwersytetu Kowieńskiego Adolfas Šapoka. Historyk litewski, podobnie jak i Łappo, wzbogacił swoją pracę, publikując zarazem w obszernym dodatku źródłowym odnalezione przez siebie teksty uchwał niektórych konwokacji⁵. Prace obydwu wymienionych historyków

² И.И. Лаппо, *Великое Княжество Литовское за время отъ заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория (1569–1586). Опытъ изслѣдованія политическаго и общественнаго строя*, т. I, Санкт Петербург 1901; tenże, *Великое Княжество Литовское во второй половине XVI столетия. Литовско-русскій повѣтъ и его сеймикъ*, т. II: *Приложения*, Юрьев 1911.

³ И.И. Лаппо, *Литовскій статут 1588 г.*, т. I, *Изслѣдованіе*, Каунас 1934.

⁴ J. Lappo, *Iš vyriausųjų Lietuvos suvažiavimų istorijos XVI amž. 1577 metų suvažiavimas rytų Vilkaviškyje*, Kaunas 1932.

⁵ A. Šapoka, *Lietuva ir Lenkija po 1569 metų unijos*, Kaunas 1938.

mają wszakże ten mankament, iż przy przygotowaniu tekstów źródłowych nie posługiwali się oni współcześnie stosowanymi metodami krytycznego edytorstwa.

Badania Śapoki doprowadziły do ustalenia, że od czasów Stefana Batorego aż po początek panowania Augusta II Wettina na początku XVIII w., odbyło się w sumie 28 odrębnych konwokacji stanów litewskich. Inny, współcześnie żyjący badacz litewski Mečislovas Jučas obliczył, że do końca XVII w., kiedy to jego zdaniem konwokacje ostatecznie zanikły, stany litewskie zbierały się po unii lubelskiej na tej formie zjazdów w sumie aż 30 razy⁶. Dalsze ustalenia i uściślenia w tej mierze były dziełem historyków polskich Henryka Wisnera⁷ i Jana Seredyki⁸, którzy w trakcie ożywionej dyskusji prowadzonej na łamach periodyków niewątpliwie przyczynili się do zainteresowania tą problematyką szerszego grona historyków, zwłaszcza wśród młodszego pokolenia badaczy. Istotnej charakterystyki oraz systematyzacji form litewskich zgromadzeń dokonał już na początku lat 70. poprzedniego wieku Juliusz Bardach. Przynajmniej wykazał on istotne różnice nie tylko pod względem formalnym, ale również umiejscowienia w systemie parlamentarnym interesujących nas tu zgromadzeń stanów WKsL, oddzielając wyraźnie i wyodrębniając sejmiki generalne przedsejmowe od zjazdów czasów bezkrólewi, a także od właściwych konwokacji wileńskich⁹, którymi zajmowano się dotychczas najszerzej. Wreszcie na początku XXI w. problematyka parlamentaryzmu litewskiego i jego miejsca w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej po unii lubelskiej doczekała się pełnego ujęcia w monografii Andrzeja Rachuby. Prócz różnorodnych funkcji sejmików litewskich w odrębnych rozdziałach omówił on także sejmiki generalne w Wołkowysku i Słonimiu, zjazdy okresów bezkrólewi, właściwe konwokacje wileńskie, dodając do tej systematyki jeszcze jedną formę zgromadzeń stanowych, mianowicie zjazdy organizowane przez samo społeczeństwo¹⁰.

⁶ M. Jučas, *Nuo Krevos sutarties iki Liublino unijos*, Kaunas 1970, s. 80.

⁷ H. Wisner, *Konwokacja wileńska. Z dziejów parlamentaryzmu litewskiego w czasach Zygmunta III*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 20, 1968, s. 75–80; tenże, *Sejm litewski czy konwokacja wileńska?*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu”, XII, 1974, s. 111–120.

⁸ J. Seredyka, *Konwokacja wileńska, ale jaka?*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu”, XII, 1974, s. 121–139.

⁹ J. Bardach, *Formes des assemblées représentatives du Grand Duché de Lituanie après l'union de Lublin (1569)*, w: *XIIIe Congrès International des sciences historiques Moscou 1970. Études présentées à la Commission Internationale pour L'histoire des Assemblées D'états*, Varsovie–Moscou 1975, s. 159–184.

¹⁰ A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763*, Warszawa 2002.

W niniejszym tomie zgromadzono odnalezione dotychczas akta stanowiące bądź tylko przyjmowane i potwierdzone głównie przez trzy z wymienionych wyżej form litewskich zgromadzeń stanowych. Na szczególne wyróżnienie, choćby z uwagi na częstotliwość ich odbywania się, zasługują właściwe konwokacje wileńskie, następnie sejmiki generalne WKsL oraz zjazdy organizowane samorzutnie przez społeczeństwo szlacheckie Litwy w szczególnych momentach zagrożeń wynikających z sytuacji nadzwyczajnych, np. najazdu zewnętrznego. Inne formy zgromadzeń, jak na przykład popularne w czasach pierwszych bezkrólewí zjazdy senatorskie, reprezentowane są tu przez jeden tylko przykład tego rodzaju, mianowicie zgromadzenie głównych senatorów litewskich podejmujące decyzje w kwestiach obronności w dniach 9–10 sierpnia 1577 r. w sytuacji ofensywy Iwana Groźnego w Inflantach, zagrażającej nawet stolicy Litwy (nr 4–5). Ponadto w trzech wypadkach uwzględniono lauda sejmików powiatowych, mianowicie instrukcję sejmiku wileńskiego z 2 lutego 1602 r. (nr 30) daną tamtejszym posłom wysłanym na konwokację wileńską zwołaną na 14 marca tr., dla której nie zachował się żaden inny akt, dalej instrukcję żmudzka z 19 kwietnia 1655 r. (nr 60) sporządzoną przed konwokacją ostatecznie odwołaną, którą wcześniej planowano odbyć w Wilnie oraz laudum powiatu brasławskiego na sejmiku z 28 sierpnia 1655 r., zwołanym zapewne z inicjatywy lokalnych urzędników dla przyjęcia i zaprzysiężenia warunków poddania się królowi Szwecji Karolowi X Gustawowi, które zachowało się aż w pięciu wariantach podpisów (nr 62a–62e).

Najczęściej spotykaną formą zgromadzeń stanowych skupiających senatorów i przedstawicieli szlachty litewskiej (posłów powiatowych) były konwokacje zwane wileńskimi, gdyż zwykle w stolicy Litwy się odbywały. W okresie kształtowania się oraz w początkach funkcjonowania tej instytucji nazywano je także zjazdami głównymi WKsL. Była to bowiem nowa instytucja ustrojowa adaptowana do systemu parlamentarnego Litwy już po unii z milczącym przyzwoleniem Koroniarzy. Sami Litwini zarzucili praktykę zwoływania odrębnych konwokacji wileńskich już w drugiej połowie XVII w. po niedobrych doświadczeniach z nagminną praktyką wymuszania przez Wazów tą drogą dodatkowych uchwał podatkowych. W przestrzeni chronologicznej ujętej w niniejszym tomie udokumentowano 24 przykłady zwoływania tego rodzaju zjazdów. Jednak aż o pięciu z nich wiadomo, że się nie odbyły. Chociaż nie doszły do skutku, to spełniają warunki zjazdów zwołanych, gdyż początek ich obrad wyznaczono w dokładnie określonych terminach i miejscu, mianowicie: 3 marca 1577 r. w Wilnie, 29 września 1578 r. w Nowogródku, a następnie miejsce zjazdu przeniesiono do Wilna z zachowaniem samego terminu, 8 września 1581 r. zapewne w Wilnie, 26 października 1602 r. w No-

wogródki oraz 10 maja 1655 r. w Wilnie. Najczęstszym powodem odstąpienia dworu od pierwotnego zamiaru była zmieniająca się sytuacja polityczna wewnątrz kraju albo też radykalne zmiany sytuacji militarnej i politycznej na zewnętrznych granicach Rzeczypospolitej. Z klasycznym przykładem odwołania konwokacji z powodu komplikacji zewnętrznych mamy do czynienia w ostatnim z wymienionych wyżej przypadków, czyli w maju 1655 r. Uświadomienie nieuchronnego ataku szwedzkiego na wielu frontach spowodowało bowiem zmianę planów Jana Kazimierza, który odstąpił od zamiaru odrębnego zgromadzenia stanów litewskich w Wilnie na rzecz zwołania wspólnego sejmiku w Warszawie. W międzyczasie jednak odbyły się w powiatach litewskich sejmiki przed niedoszłą konwokacją. Wyjątkowo dla sejmiku żmudzkiego zachowała się instrukcja datowana 19 kwietnia 1655 r. w Rosieniach, którą z powodu jej unikalnego charakteru, jako źródło wyjaśniające powody i cele zwołania samej konwokacji wileńskiej, publikujemy w zbiorze aktów dokumentujących działalność legislacyjną zjazdów litewskich (zob. akt nr 60).

Kolejnych pięć konwokacji wileńskich, które doszły wprawdzie do skutku, zakończyło się bez podjęcia jakichkolwiek uchwał, gdyż nie udało się mimo usilnych starań takowych odnaleźć. Konwokacje zakończone bez pisemnych ustaleń zwykle trwały krótko i miały miejsce: w końcu 1588 r. (zwołana pierwotnie na 7 listopada 1588 r. do Wilna, ale następnie z powodu zagrożenia epidemiologicznego stolicy Litwy, przeniesiona została do Wołkowyska na 28 listopada tr.), kolejne zaś odbywały się 23 lutego 1592 r. i 14 marca 1602 r. w Wilnie, 4–6 maja 1665 r. w Białej Radziwiłłowskiej oraz 5–23 marca 1671 r. w Wilnie. Ostatnia z wymienionych zgubnym przykładem epoki została zerwana przez jednego z uczestników obrad, ale i w przypadku pozostałych czterech zachodziły trudności nie do przewyżczenia, wynikające z różnic politycznych między stanowiskiem dworu a stanami litewskimi, które uniemożliwiały uzgodnienie wspólnego stanowiska. Jednak i wśród wymienionych wyżej konwokacji zakończonych bez podejmowania uchwał spotykamy pojedynczy przykład zachowanego laudum sejmiku przed konwokacją. Miało to miejsce w początku 1602 r., kiedy sejmik gromniczny w stołecznym Wilnie wystawił swoim posłom instrukcję, która pozwala zorientować się co do planowanych zamierzeń związanych ze zwołaniem owej konwokacji. Podobnie jak wyżej opisany przypadek instrukcji żmudzkiej z 1655 r. również instrukcję wileńską z 2 lutego 1602 r. publikujemy wśród aktów poświadczających działalność stanów litewskich na niwie ustawodawczej (zob. nr 30). W rezultacie tylko 14 z ustalonych dotychczas konwokacji wileńskich pozostawiło po sobie bezpośrednią spuściznę legislacyjną, najczęściej w postaci uchwał, mianowicie konwokacje z lipca 1577, kwietnia 1580, stycznia 1582, stycznia–marca

1584, maja 1591, lipca–sierpnia 1593, maja 1605, listopada 1613, października 1614, maja–czerwca 1615, kwietnia 1617, czerwca 1624, marca 1634 oraz lipca 1665, a ponadto z 27 maja 1672 r. Ostatni, piętnasty z wymienionych wyżej terminów, stanowi przykład osobny, bo choć kryjące się pod nim zgromadzenie stanów litewskich zostało tu zaliczone do typu konwokacji wileńskich, to odbywało się w Warszawie i w trakcie zerwanego sejmiku nadzwyczajnego. Zawiązana wówczas konfederacja prowincjonalna WKsL w obronie króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego (nr 73), wzorowana zresztą na niemal równoczesnej konfederacji prowincji wielkopolskiej, przypomina swoją formą podobne konfederacje zawiązywane nagminnie przez Litwinów w XVIII w., a i pod względem treści odbiega zasadniczo od typowych uchwał konwokacji wileńskich. Zasadniczym wątkiem tych ostatnich były bowiem uchwały podatkowe podejmowane z inicjatywy monarchy na opłacenie wojsk zaciężnych.

Najsilniejsze umocowanie w systemie parlamentarnym funkcjonującym w Rzeczypospolitej po unii lubelskiej miały natomiast litewskie sejmiki generalne odbywające się początkowo w Wołkowysku, a na mocy odpowiedniego przepisu III Statutu Litewskiego przeniesione od 1589 r. do Słomienia. Stanowiąc one miały regularne ogniwo wieńczące kampanie sejmikowe poprzedzające każdorazowy sejm warszawski. Podstawą prawną funkcjonowania odrębnego sejmiku generalnego WKsL były bowiem artykuły henrykowskie, zatwierdzone konstytucją sejmiku koronacyjnego Stefana Batorego w 1576 r.¹¹ W niniejszym tomie odnotowano 15 generałów (sejmików generalnych) litewskich, choć dla trzech spośród nich (przed sejmami zwyczajnymi 1605, 1626 oraz 1685 r.) nie udało się odnaleźć sporządzonych w wyniku ich obrad odpowiednich uchwał, laudów, względnie uniwersałów. Jednakże instytucja sejmiku generalnego jak szybko na Litwie się zaadaptowała, tak równie szybko tam zanikła. Umieszczony tu dla przykładu sejmik główny przed sejmem zwyczajnym w 1626 r. żadnej uchwały nie podjął z powodu niskiej frekwencji senatorów i posłów w Słomieniu. Przybyło nań bowiem tylko trzech senatorów oraz ośmiu posłów z kilku zaledwie powiatów¹², gdy pełny zestaw parlamentarny przypadający na WKsL sięgał wówczas 26 senatorów oraz 48 posłów. Nic nie pomagały apele, ani nawet groźby surowych kar, kierowane pod adresem tych senatorów i posłów, którzy nie przestrzegali spoczywającego na nich obowiązku przybycia do Słomienia na dwa tygodnie przed sejmem. Takie apele formułowały w swoich uchwałach kolejne dokumentowane w niniejszym tomie sejmiki generalne, mianowicie poprzedzające sejmy zwyczaj-

¹¹ Vol. Leg. II 899.

¹² J. Kwak, *Sejm warszawski 1626 r.*, Opole 1985, s. 55–56.

ne w 1615, 1618 i 1619 r. Natomiast sejmik generalny przed sejmem warszawskim z początku 1625 r. w swej uchwale z 27 grudnia 1624 r. odpowiedni punkt dotyczący tego problemu umieścił na pierwszym miejscu w brzmieniu następującym: „Co się tknie tego zjazdu słonimskiego potrzeba na przyszłym sejmie starać się prawem obostrzyć, żeby ichm(ościowie) p(anowie) rady i p(anowie) posłowie na potym, gdy będą zjazdy przypadać, zjeżdżać się powinni” (zob. akt nr 57). Pomimo szczytnych intencji w istocie instytucja zjazdu generalnego zanikła w WKsL całkowicie w drugiej ćwierci XVII w. i trudno w związku z tym odnaleźć akty dokumentujące tę formę zjazdów. Ostatnia znana nam uchwała sejmiku generalnego z WKsL została spisana podczas bezkrólewia po śmierci Zygmunta III Wazy, a datowano ją 14 czerwca 1632 r. przed sejmem konwokacyjnym w Warszawie¹³. Po latach zaniechania zjazdów słonimskich instytucję tę incydentalnie próbowano przywrócić do życia jeszcze raz przed sejmem w 1685 r. Z inspiracji faksji sapieżyńskiej panowie litewscy posłużyli się owym zjazdem w rozgrywkach z dworem królewskim, ale w żadnym razie nie oznaczało to reaktywacji interesującej nas formy litewskich zgromadzeń stanowych.

Stosunkowo licznie podczas panowań królów elekcyjnych w końcu XVI i w ciągu XVII w. spotykamy zjazdy nieformalne zwoływane samorzutnie przez samo społeczeństwo szlacheckie WKsL, albo przynajmniej przez jego znaczącą część. W niniejszym tomie uwzględniono 19, albo nawet 20 (w zależności od przyjętego kryterium kwalifikacji), udokumentowanych przykładów tego typu zjazdów. Grupują się one w co najmniej czterech szczególnych dla losów WKsL momentach historycznych. Pierwszy z tych okresów szczególnej częstotliwości zjazdów nieformalnych wystąpił już na przełomie lat 1595 i 1596, kiedy to na południowych rubieżach WKsL doszło do poważnych niepokoїв związanych z inwazją Seweryna Nalewajki. Wówczas to niektórzy z czołowych magnatów litewskich wspólnie ze szlachtą zagrożonych inwazją województw nowogródzkiego i mińskiego przyjęli na siebie ciężar ratowania życia i mienia, nie oglądając się na dość powolną machinę państwową uruchamiającą system obrony, ani na szlachtę z obszarów mniej zagrożonych inwazją kozacką. O sposobach obrony i jej finansowania radzono wówczas na szczeblu sejmików lokalnych w Kopylu i Mińsku, jak i na ponadlokalnych zjazdach senatorsko-szlacheckich w Nieświeżu (4 grudnia 1595 r.) i w trakcie pospolitego ruszenia w Szacku (21–22 lutego 1596 r.)¹⁴.

¹³ *Akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego...*, t. II, s. 324–326.

¹⁴ Kwestie związane z organizacją obrony WKsL podczas inwazji Nalewajki oraz ówczesne zjazdy senatorsko-szlacheckie omawia szczegółowo artykuł mojego autorstwa: H. Lulewicz, *Nieformalne zjazdy senatorsko-szlacheckie w Wielkim Księstwie Litewskim na przykładzie wy-*

Z powyższymi łączy się tematycznie jeszcze jeden zjazd nieformalny z drugiej połowy 1596 r. Otóż 25 września tr. zgromadzona na sesji Trybunału Litewskiego w Nowogródku prawosławna szlachta ruska sporządziła swoisty protest, a zarazem instrukcję dla posłów wysłanych na synod zwołany do Brześcia Litewskiego dla ogłoszenia unii kościelnej Cerkwi prawosławnej w Rzeczypospolitej z Kościołem rzymskim, wyrażając w ten sposób swój niepokój brakiem konsultacji z wiernymi w tej mierze (zob. nr 27). Forum Trybunału Litewskiego przyciągające liczne rzesze szlachty na sesje sądowe do Wilna bądź Nowogródka będzie jeszcze wielokrotnie wykorzystywane do organizowania samorzutnych zgromadzeń senatorsko-szlacheckich, które kończyły się zwykle wydaniem proklamacji o charakterze politycznym. Wykorzystają to zgromadzenie trybunalskie zaniepokojeni losem swoich majątków narażonych na grabieżę ze strony nieopłaconych żołnierzy inflanckich senatorowie i przedstawiciele szlachty, aby 25 czerwca 1604 r. wysunąć pod adresem całego stanu szlacheckiego propozycję dobrowolnego opodatkowania swoich poddanych (zob. nr 32). Kolejnym okresem nasilenia nieformalnych zgromadzeń senatorsko-szlacheckich z wykorzystaniem Trybunału Litewskiego były lata 1606–1607, kiedy na terenie Korony Polskiej rozgrywały się wydarzenia rokoszu sandomierskiego. W Wielkim Księstwie w tych latach obie strony zaangażowane w konflikt, czyli legitymiści litewscy o umiarkowanie regalistycznej orientacji oraz zwolennicy rokoszu nieangażujący się bezpośrednio w wydarzenia koronne, zorganizowały aż sześć zgromadzeń tego rodzaju, przeważnie w Wilnie (20 maja, 28 maja, 14 lipca 1606 r., 4 lutego i 12 maja 1607 r.), a tylko jeden raz w Nowogródku (23 września 1606 r.)¹⁵.

Osobnego omówienia wymaga trzeci z okresów nasilenia częstotliwości nieformalnych zjazdów senatorsko-szlacheckich przypadający na burzliwe lata 1655–1657, kiedy Rzeczpospolita była dotknięta nieszczęściem potopu szwedzkiego, a w przypadku znacznej części terytorium Wielkiego Księstwa także klęską okupacji moskiewskiej. W tych latach odbyło się co najmniej siedem zgromadzeń senatorsko-szlacheckich, które w mniejszym lub większym stopniu wypełniają przyjmowane ogólnie kryteria definiujące zjazd stanów. Najpierw więc późnym latem i jesienią 1655 r. doszło do zjazdów szlachty z kilku powiatów litewskich (brasławskiego, wilkomierskiego, kowieńskiego, upickiego oraz Księstwa Żmudzkiego), podatnej w tamtych okolicznościach

darzeń z lat 1595–1596 (inwazja S. Nalewajki), w: *Парламенцкія структуры ўлады ў сістэме дзяржаўнага кіравання Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай у XV–XVIII стагоддзях*. Мінск 2008, s. 205–219.

¹⁵ Wydarzenia lat rokoszowych w WKsL szczegółowo przedstawił w swoim artykule H. Wisner, *Litwa wobec rokoszu (1606–1607)*, „Kwartalnik Historyczny”, LXXIX, 1972, z. 2, s. 278–299.

militarnych na sugestie oraz uległej interesom politycznym ówczesnego wojewody wileńskiego i hetmana wielkiego Janusza Radziwiłła, w wyniku czego doszło 20 października tr. do poddania Litwy pod zwierzchność Karola X Gustawa oraz jej inkorporacji z Królestwem Szwedzkim¹⁶. Szybko wszakże nastąpiło otrzeźwienie spowodowane postępowaniem okupujących Litwę wojsk szwedzkich, czego skutkiem był wybuch powstania żmudzkiego na wiosnę 1656 r. oraz antyszwedzkie konfederacje zawiązywane przy okazji zjazdów na pospolite ruszenie, najpierw przez szlachtę żmudzką 3 czerwca tr. w Szadowie (nr 67), a następnie przez szlachtę powiatów wilkomierskiego, kowieńskiego i upickiego 16 grudnia tr. w Kiejdanach (nr 68). Wydarzenia na Litwie od jesieni 1655 r. potoczyły się wszakże dwutorowo, ponieważ utworzył się w Brześciu Litewskim pod przywództwem wojewody witebskiego, a rychło i wileńskiego Pawła Jana Sapiehy drugi ośrodek pretendujący do przejęcia kontroli politycznej nad krajem¹⁷. Z inspiracji Sapiehy, by zaznaczyć jego aspiracje – zorganizowano trzy nieformalne zjazdy senatorsko-szlacheckie najpierw, dwukrotnie: 5–11 listopada 1655 r. (nr 66) i 14–17 marca 1657 r. (nr 69) w Brześciu Litewskim, a następnie 12–18 listopada 1657 r. przy okazji posiedzenia komisji wojskowej w Kamieńcu Litewskim (nr 71).

Widownią nieformalnych zjazdów stanów litewskich, podczas których zawiązywano konfederacje w obronie Michała Korybuta Wiśniowieckiego przed malkontentami stał się także rok 1672. Najpierw więc na zerwanym sejmie warszawskim 27 maja tr. senatorowie i posłowie litewscy zawiązali konfederację prowincjonalną (nr 73), o czym już była mowa wyżej. Jej rozwinięciem była konfederacja generalna WKsL zawiązana 28 lipca tr. w Wilnie w tymże samym celu podczas zjazdu prodworsko nastawionych senatorów i urzędników litewskich (nr 74). Z kolei postanowienia wileńskie potwierdziła konfederacja senatorsko-oficerska w Kobryniu z 22 listopada tr. (nr 76).

Zgromadzony materiał aktowy został ułożony chronologicznie według panowań i podzielony na cztery rozdziały. Osobny rozdział – pierwszy – stanowi najwcześniejsze brane pod uwagę panowanie Stefana Batorego (lata

¹⁶ Szerzej o poddaniu się Litwinów pod szwedzką opiekę pisali: H. Wisner, *Rok 1655 w Litwie: pertraktacje ze Szwecją i kwestia wyznaniowa*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, XXVI, 1981, s. 83–102; T. Wasilewski, *Zdrada Janusza Radziwiłła w 1655 r. i jej wyznaniowe motywy*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, XVIII, 1973, s. 135–138; A. Ги́ла, *Кеда́йская уния 1655 г. между Великим княжеством Литовским и Швецией*, „Скандинавский сборник”, XXIII, 1978; oraz A. Šapoka, *1655 metų Kėdainių sutartis, arba švedai Lietuvoje 1655–1656 metais*, Vilnius 1990.

¹⁷ Początkowe poczynania faksji sapieżyńskiej skoncentrowanej wokół Brześcia Litewskiego przedstawił w artykule A. Rachuba, *Paweł Sapieha wobec Szwecji i Jana Kazimierza (IX 1655 – II 1656)*, „Acta Baltico-Slavica”, XI, 1977.

1576–1586), w czasie którego doszło do 10 zgromadzeń zakwalifikowanych jako zjazdy stanów WKsL. Najliczniej zjazdy stanów dochodziły do skutku w trakcie długiego panowania w WKsL Zygmunta III Wazy (1588–1632), do których dołączono jedyny znany przypadek klasycznej konwokacji wileńskiej (2–11 marca 1634 r.) z czasów panowania Władysława IV Wazy (1632–1648). Rządy obu wczesnych Wazów, wyodrębnione w rozdział drugi – dostarczyły w sumie 35 przykładów różnorodnych form zjazdów stanów, co stanowi 59% wszystkich uwzględnionych w tym tomie przejawów tego typu działalności. W tej liczbie na rozdział drugi przypada gros udokumentowanych konwokacji wileńskich, prawie wszystkie sejmiki generalne WKsL, które wydały jakiegokolwiek akty w formie pisemnej, a ponadto dwa z czterech uwzględnionych tu okresów nasilenia działalności nieformalnych zjazdów senatorsko-szlacheckich. Rozdział trzeci pokrywa się z panowaniem Jana Kazimierza Wazy (lata 1648–1668). Jego specyfikę stanowiły zjazdy nieformalne związane najpierw z przyjęciem przez Litwinów w 1655 r. szwedzkiej protekcji, a następnie z procesem uciążliwego „wyjścia” z tej szwedzkiej opieki i mozolnych prób wybijania się przez WKsL spod moskiewskiej dominacji. W sumie na rządy Jana Kazimierza przypadało 11 przykładów zgromadzeń zakwalifikowanych tu jako zjazdy stanów. Większość z nich to wspomniane wyżej zjazdy nieformalne. Zaledwie trzy przykłady stanowiły właściwe konwokacje wileńskie, w tym dwa uwzględnione to przejawy konwokacji niedoszłych do skutku (10 maja 1655 zwołanej do Wilna oraz 4–6 maja 1665 r. w Białej), a tylko jeden jedyny zakończony sukcesem konwokacji w Grodnie (6–21 lipca 1665 r.). Ostatni, czwarty rozdział ujmuje zjazdy stanów z czasów panowań, królów rodaków – Michała Korybuta Wiśniowieckiego (lata 1669–1673) i Jana III Sobieskiego (1674–1696). Druga połowa XVII w. była okresem schyłkowym dla tych form zjazdów stanów, których geneza sięgała czasów bezpośrednio po unii lubelskiej. Miejsce właściwej konwokacji wileńskiej zajmowała nowa formuła konfederacji, co prawda formy ustrojowej o nadzwyczajnym charakterze, ale nieobcej i mieszczącej się w warunkach ustrojowych Rzeczypospolitej. Tyle tylko, że owe konfederacje zawiązywane były zazwyczaj przez zjazdy senatorsko-szlacheckie bądź senatorsko-wojskowe (żołnierskie) o charakterze nieformalnym. Wyjątek od tej reguły stanowi trudna do jednoznacznej kwalifikacji konfederacja z 27 maja 1672 r. zawiązana w obronie króla podczas sejmu w Warszawie. Warto przy tym zauważyć, że z okresu panowania Jana III Sobieskiego nie dysponujemy ani jednym tekstem, który można by uznać za uchwałę szeroko rozumianego zjazdu stanów WKsL.

Niniejszy tom zawiera 75 aktów sporządzonych w imieniu bądź wystawionych dla albo tylko akceptowanych w jakiegokolwiek formie przez wymienio-

ne wyżej zgromadzenia przedstawicielskie występujące w funkcji odrębnej reprezentacji stanowej WKsL. Uwzględniono ponadto jeden list wystawiony w imieniu zjazdu, którego treść nie zachowała się, a znamy jedynie odpowiedź adresata skierowaną do jego nadawców (nr 16). Zdecydowaną większość wśród tej dokumentacji historycznej stanowią uchwały konwokacji wileńskich (aż 20 aktów), następnie lauda i uniwersały sporządzane przez sejmiki generalne WKsL (12 aktów) oraz lauda, uniwersały, konfederacje, a nawet umowy o charakterze prawnomiędzynarodowym akceptowane i potwierdzone przez nieformalne zjazdy senatorsko-szlacheckie (w sumie 17 aktów). Uzupełniają je dwie instrukcje owych zjazdów dla posłów kierowanych do króla (nr 3 i 71), dalej trzy przykłady laudów i instrukcji sejmikowych, o których już była mowa wyżej, ponadto cztery dokumenty ilustrujące sam przebieg obrad zjazdów, jak koncepty bądź minuty sporządzanych dokumentów, a nawet bardzo cenne diariusze dwu sejmików głównych WKsL w Słonimiu z 1597 i 1607 r. (nr 28 i 40). Spotykamy więc wśród tych aktów bogactwo form kancelaryjnych, które w jakiejś mierze odpowiada różnorodności zgromadzeń stanowych szlachty litewskiej występujących w trakcie panowań w ostatnich dziesięcioleciach XVI i w przeciągu XVII w. Jednak w porównaniu z bogactwem występującym wśród aktów czasów bezkrólewii obserwujemy znaczne uporządkowanie owych form do postaci ogólnie przyjętych formularzy uchwał, instrukcji, laudów, konfederacji etc., którym ton nadawała szlachta w trakcie działalności politycznej. Nadal popularną i rozpowszechnioną formą komunikacji zjazdów ze szlachtą rozproszoną w powiatach był zwykły list, reprezentowany 11 razy. Osobliwości wśród aktów umieszczonych w niniejszym tomie stanowią dwa przywileje królewskie wydane po zakończeniu konwokacji wileńskiej w kwietniu 1580 r. (nr 6 i 7), jeden uniwersał królewski oznajmiający szlachcie powiatowej uchwały konwokacji wileńskiej w marcu 1584 r. (nr 11), a nawet uniwersał poborowy wydany dla WKsL po konwokacji wileńskiej z maja 1591 r. (nr 18). Wymieniony uniwersał poborowy, jako jedyny z aktów tu publikowanych, wyjątkowo nie został przytoczony w całości, gdyż jego zasadnicza treść bardzo obszerna, dotycząca wszakże szczegółowych przepisów podatkowych pokrywa się z uniwersałem poborowym wydanym dla Korony po sejmie warszawskim z przełomu lat 1590 i 1591 i była wielokrotnie przedrukowywana. Przytoczono tu tylko oryginalne formuły początkowe i końcowe świadczące o tym, że odnośny uniwersał miał również zastosowanie do wybrania poboru uchwalonego podczas konwokacji wileńskiej w 1591 r.

Podstawa źródłowa niniejszego tomu opiera się na zróżnicowanej formie zachowania publikowanych aktów. Najczęściej korzystałem przy opracowaniu edytorskim z oryginalnej formy przekazu, bądź też w przypadku jej braku,

z wierzytelnych kopii pochodzących z epoki, w jakiej dokument ów powstał. W pozostałych przypadkach korzystano również z kopii sporządzonych w czasach późniejszych, zwłaszcza gdy były to jedyne postaci, w jakiej akt przetrwał do naszych czasów. W pojedynczym razie zdarzył się nawet przedruk starodruku uchwały konwokacji wileńskiej datowanej 20 maja 1591 r. (nr 17), gdyż w postaci unikatowego egzemplarza w Bibliotece Ossolińskich we Wrocławiu akt ten się jedynie przechował. Równie sporadycznie, bo jeden raz, korzystałem z przedruku aktu zachowanego tylko w postaci XIX-wiecznego wydania rosyjskiego (nr 11). Natomiast najbardziej istotną skarbnicą aktów o charakterze publicznym, w tym także uchwał interesujących nas zjazdów stanów WKsL, przy tym zachowanych w oryginałach albo w postaci wierzytelnych kopii, pozostaje dział II Archiwum Radziwiłłów z Nieświeża znajdującego się dziś w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. Uzupełnieniem zespołu archiwaliów radziwiłłowskich są, co prawda znacznie dziś rozproszone, archiwalia po Chodkiewiczach, innym wybitnym rodzie magnackim zajmującym w interesującym nas okresie pierwszoplanową pozycję polityczną w WKsL. Z zasobów archiwalnych pozostałych po Chodkiewiczach zasługują na uwagę pojedyncze woluminy przechowywane dziś w Bibliotece PAU/PAN w Krakowie – rękopisy nr 360 i 365, także nr 2456 oraz w Muzeum Narodowym w Krakowie, rękopis nr 160. Oryginały i kopie interesujących nas aktów zjazdów stanów WKsL zachowały się w znacznym nieraz rozproszeniu zarówno w archiwach oraz bibliotekach na terenie Polski, jak i w analogicznych placówkach zagranicznych, poczynając od Sztokholmu, Petersburga i Moskwy, poprzez Wilno, Mińsk i Kijów, aż po Bibliotekę Polską w Paryżu. Z bibliotek w Polsce przechowujących oryginały dokumentów w tym tomie publikowanych wymienię zwłaszcza Bibliotekę Muzeum książąt Czartoryskich w Krakowie – rękopisy nr 2243, 2244 i 2245, również tamże liczne kopie zawarte w Tekach Naruszewicza; Bibliotekę PAN w Kórniku – rękopis nr 289; także Bibliotekę Raczyńskich w Poznaniu, zwłaszcza rękopis nr 34 (można go nazwać umownie: „*Silva rerum*” Jana Brzostowskiego), zawierający kopie kilku istotnych uchwał z początku XVII w. odbywających się ówczesnie konwokacji wileńskich. Jeśli chodzi o archiwa zagraniczne, to na pierwszy plan wysuwa się niewątpliwie zespół Metryki Litewskiej, czyli fond 389 w Rosyjskim Archiwie Drewnich Aktów w Moskwie, gdzie zachowały się wierzytelne kopie publikowanych w tym tomie aktów (księgi nr: 60, 66, 132, 136, 279, 297), ponadto fond 356, rękopis nr 13 z cenną księgą grodzką wileńską z lat 1593–1594. Interesujące zasoby archiwalne pod tym kątem posiada także Rosyjskaja Nacjonalnaja Biblioteka w Petersburgu, zwłaszcza zachowane tam zespoły pozostałe po dawnej Rzeczypospolitej (Awtografy Dubrowskiego oraz

Pol., F. IV). Z kolei w Archiwum Państwowym Litwy i bibliotekach w Wilnie prowadziłem kwerendę w poszukiwaniu odpowiednich aktów w przechowywanych tamże księgach grodzkich wileńskich, żmudzkich i upickich, zaś w Archiwum Narodowym Białorusi w Mińsku w księgach grodzkich brzeskich.

Bezcenne dla niniejszego tomu okazały się też zbiory Riksarkivet w Sztokholmie, gdzie po dziś dzień znajdują się oryginały pięciu dokumentów o charakterze umowy prawnopañstwowej między nieokupowaną przez Rosję częścią Litwy a przedstawicielami króla Szwecji Karola X Gustawa. Pierwszy z nich to datowany w Kiejdanach 17 sierpnia 1655 r. akt wstępnej deklaracji oddania się pod protekcję króla szwedzkiego szlachty powiatów wilkomierskiego, kowieńskiego, upickiego oraz Księstwa Żmudzkiego (nr 61). Jego dopełnieniem było wspomniane wyżej laudum szlachty powiatu brasławskiego, tamtejszego duchowieństwa, uciekinierów z terenów WKsL zajętych już przez wojska moskiewskie oraz magistrat prywatnego miasta Sapieżyna również w sprawie poddania się królowi szwedzkiemu, chociaż na innych warunkach, datowane na zamku w Brasławiu 28 sierpnia 1655 r. i sporządzone przez uczestników aż w pięciu wariantach podpisów (nr 62a–62e). Kolejne dwa akty zostały sporządzone także na zjeździe w Kiejdanach gromadzącym szlachtę wyżej wymienionych powiatów, tyle że dwa miesiące później, mianowicie 20 października 1655 r. Pierwszy z nich stanowi deklarację wypowiedzenia w imieniu WKsL posłuszeństwa Janowi Kazimierzowi Wazie oraz poddania się pod władzę Karola X Gustawa (nr 63), następny natomiast to akt inkorporacji WKsL do Królestwa Szwedzkiego (nr 64). Dopełnia je ponadto akt pełnomocnictwa dla plenipotentów litewskich przy boku Bengta Skytte, namiestnika króla Szwecji w WKsL datowany w tychże Kiejdanach 23 października 1655 r. (nr 65). Treść wszystkich tych aktów była publikowana już nieraz w przeszłości. Ich osobliwość natomiast, której dotychczasowi wydawcy zdawali się nie dostrzegać, polega na tym, iż zostały podpisane dosłownie przez rzesze szlachty. I tak pod aktem z 17 października (nr 61) widnieje około 615 podpisów, pod aktami z 20 października jeszcze liczniej – pierwszy z nich (nr 63) zawiera około 1060 podpisów, a pod drugim (nr 64) znalazło się jeszcze więcej, bo około 1150 podpisów, natomiast pod aktem z 23 października (nr 65) stosunkowo najmniej – tylko około 450. Jedyne zasłużeni badacze oraz edytorzy polscy Władysław Konopczyński i Kazimierz Lepszy podjęli w okresie międzywojennym trud edycji jednego z aktów datowanych 20 października 1655 r., mianowicie tak zwanej ugody kiejdańskiej (nr 64), łącznie z widniejącymi pod nią około 1150 podpisami¹⁸. Jeśli chodzi o poprawne odczytanie autografów uczestników, nie we wszystkim była to zresztą próba udana. Wiele

¹⁸ *Akta ugody kiejdańskiej 1655 roku*, wyd. W. Konopczyński, K. Lepszy, Wilno 1935, s. 29–48.

wskazuje na to, że nie wszystkie widniejące pod czterema aktami z archiwum sztokholmskiego podpisy zostały złożone własnoręcznie, gdyż rozpowszechnioną praktyką było wpisywanie na wszelki wypadek wszystkich krewnych bądź sąsiadów po wielokroć przez innych krewnych i sąsiedztwo. Taka mnogość podpisów zachowanych w autografach stwarzała także wiele problemów natury edytorskiej. Żeby ta mnogość podpisujących się pod aktami uczestników konwentykli politycznych nie doprowadziła do zlania się ich nazwisk i imion w jeden wielki chaos, dla zachowania porządku, podobnie jak w tekstach, stosowano akapit na początku każdej nowej strony autografów. Spotykamy także sytuacje, kiedy identyczne nazwiska ich właściciele, założyliśmy dla przykładu dwaj bracia, zapisywali odmiennie, przy użyciu innych liter. Z tego względu w tekstach zachowanych w oryginałach zachowano także oryginalny sposób zapisu imion i nazwisk uczestników, stosując współczesne polskie wersje imion oraz ewentualne korekty brzmienia nazwisk dopiero przy sporządzaniu indeksu osób, ale przy zaznaczeniu obok ich wersji zapisanej w publikowanym przekazie źródłowym.

Publikowane tu akty zjazdów stanów litewskich starałem się przekazać z zachowaniem podstawowej zasady edytorskiej, mianowicie w języku i alfabecie stosowanym w oryginale. Językiem kancelarii w WKsL używanym do sporządzania oficjalnych dokumentów był w XVI w. język ruski pisany kursywną odmianą cyrylicy, czyli tak zwanym skoropisem. W XVII w. oficjalną ruszczyznę zastąpił język polski, w którym spisano zdecydowaną większość aktów publikowanych w niniejszym tomie. Podczas panowania Stefana Batorego w korespondencji z królem, a potem w aktach ugody kiejdańskiej z 1655 r. ze Szwecją, używano zrozumiałej dla obu stron łaciny. Trzy wymienione wyżej języki oraz oba stosowane do ich zapisu alfabety, zarówno łaćński, jak i cyrylica, pojawiają się obok siebie w zależności od tego, w którym z nich spisano oryginalny akt, albo w ostateczności, w której wersji językowej zachowała się publikowana kopia. W jednym przypadku bowiem uchwała interesującego nas zjazdu dostępna jest wyłącznie w rosyjskim tłumaczeniu z połowy XVII w. (nr 69) i w takim też języku została tu opublikowana. Sam fakt różnorodnych językowo dokumentów przemiennie umieszczonych w jednym tomie powoduje komplikacje przy opracowaniu edytorskim, które wymuszały zastosowanie nietypowych rozwiązań. Zasadniczo jednak przy opracowaniu najliczniejszych tutaj tekstów staropolskich stosowałem powszechnie dla nich przyjęte przez edytorów zasady przygotowane pod redakcją Kazimierza Lepszego¹⁹, choć z pewnymi modyfikacjami, stosownie do potrzeb. Jedynym odstępstwem

¹⁹ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.

od tej zasady było pozostawienie najwcześniejszego oryginalnego tekstu staropolskiego pochodzącego z 1577 r. (nr 1) w jego autentycznym zapisie z XVI w. bez jakiegokolwiek ingerencji edytorskiej. Podstawowa modyfikacja polegała natomiast na zastosowaniu skrótów dla licznie występujących w tekstach źródłowych staropolskich tytułów grzecznościowych oraz często powtarzanej tu nazwy Wielkie Księstwo Litewskie do postaci WKsL, czasem także w odniesieniu do interpunkcji. Ponadto, jak nadmieniono już wyżej, autografy licznych nieraz sygnatariuszy publikowanych aktów, składane nawet w czterech wersjach językowych, zarówno polskiej, ruskiej, jak i łacińskiej, a ponadto najrzadziej spotykanej niemieckiej z użyciem kursywy gotyckiej, zostały przekazane w oryginalnej pisowni imion i nazwisk, bez ingerencji edytorskiej. Stosowane skróty i symbole zarówno w samych tekstach źródłowych, jak i te, którymi posługiwałem się w części warsztatowej, służącej ich opisowi, pokazuje osobny wykaz skrótów i symboli oraz wykaz skrótów bibliograficznych.

Pomocniczo przy opracowywaniu tekstów źródłowych używałem także projektu zasad wydawania literackich tekstów staropolskich opartych na przykładach tekstów nowożytnych²⁰. Z kolei przy opracowaniu nowożytnych tekstów ruskich posłużyłem się zasadami stosowanymi przez edytorów pracujących w Instytucie Historii Litwy w Wilnie nad edycją ksiąg *Metryki Litewskiej*²¹. Propozycje w tej mierze opracowali wcześniej, także na potrzeby edycji *Metryki Litewskiej*, rosyjscy badacze Anna Leonidowna Choroszkiewicz oraz Siergiej Michajłowicz Kasztanow²². Podobnie jak przy edycji tekstów łacińskich, zasady te sprowadzają się w dużym uproszczeniu do literalnego oddania nowożytnego tekstu ruskiego w tym przypadku za pomocą współcześnie używanego alfabetu cyrylicy z XVI i XVII w., rozwiązania paleograficzne polegające na wyrzucaniu pewnych liter w określonych sytuacjach ponad wiersz oraz skracaniu niektórych wyrazów poprzez ściągnięcie bądź opuszczenie samogłosek opracowano zgodnie z przyjętymi tam zasadami. Uzupełniam więc brakujące litery, ujmując je w nawiasy zwykłe – () i zarazem wstawiam do wiersza litery wyrzucone ponad linię, w tym przypadku bez nawiasów, zaznaczając wszakże ich kursywny charakter *italikiem*. Nawiasy zwykłe, któ-

²⁰ *Zasady wydawania tekstów staropolskich. Projekt*, oprac. J. Woronczak, Wrocław 1955, s. 92–100.

²¹ *Zob.: Lituvos Metrika (1427–1506). Knyga nr 5*, oprac. E. Banionis, Vilnius 1993, s. 47–51.

²² *Методические рекомендации по изданию и описанию Литовской метрики*, oprac. А.Л. Хорошкевич, С.М. Каштанов, Вильнюс 1985.

re w publikowanych tekstach ruskich oznaczają ogólnie przyjęty symbol uzupełnienia tekstowego, stosowałem konsekwentnie także dla oznaczenia uzupełnień niewielkich fragmentów tekstów staropolskich, choć mają one na gruncie łacińskim także inne znaczenia. Nawiasów zwykłych już w XVI i XVII w. używano bowiem w tekstach staropolskich zamiast przecinka dla zaznaczenia zdania wtrąconego (podrzędnego) w zdaniach złożonych i w takim charakterze nawiasy te mogą występować w publikowanych tu tekstach. Natomiast symbol nawiasów kwadratowych przyjęto dla oznaczenia uszkodzonych fragmentów tekstu źródłowego, którego nie można było uzupełnić – [- - -], albo też dla zaznaczenia tekstu autorskiego, wyróżniając go w ten sposób od tekstu źródła – [].

Fakt publikacji obok siebie tekstów różnojęzycznych wymuszał ponadto stosowanie innych jeszcze nietypowych rozwiązań, takich na przykład jak jednolite oznaczenie przypisów literowych (inaczej tekstowych) przy pomocy liter łacińskich, zarówno w tekstach pisanych alfabetem łacińskim, jak i cyrylicą. Ciągłość przypisów literowych zachowana została w ramach stale powtarzających się cykliw pojedynczych liter alfabetu, bez ich dublowania etc. Natomiast przypisy liczbowe stosowane dla objaśnienia osób, rozwiązania dat etc., oznaczałem cyframi arabskimi z zachowaniem ciągłości w ramach rozdziałów pokrywających się z okresami poszczególnych panowań władców litewskich. Z powodu różnorodnej formy zachowania publikowanych aktów nie uwzględniałem w przypisach tekstowych odmianek występujących w poszczególnych kopiach, a wykazujących cechy oboczności bądź odmienności regionalnych, typu: beli – byli, być – bydź, czem – czym, jechał – jachał, prędko – prętko, prze – przez, raczeł – raczył, tem – tym etc. oraz odpowiednio do tego w tekstach łacińskich, na przykład: paena, poena, pena. Także edytorskie opracowanie tekstów ruskich nie uwzględnia wyrazów, w których wymiennie występują litery: a lub o, и lub ы, e lub я itd., na przykład: именьей – ыменьей, каждого – кождого, се (-се) – ся (-ся).

Fakt, że w jednym tomie umieszczono obok siebie teksty pisane trzema, a nawet czterema, wliczając niemieckie autografy, językami i dwoma alfabetami, komplikował ponadto sporządzenie indeksu osób i nazw geograficznych. Z tego też względu oba indeksy w niniejszym tomie wykazują polskie wersje nazwisk, imion i nazw miejscowości, uwzględniając jednak obok w nawiasach ich łacińskie lub ruskie odpowiedniki. Nie dotyczy ta uwaga podpisów w języku niemieckim, dla którego zachowano oryginalne brzmienia imion i nazwisk. W przypadku natomiast wersji cyrylickiej dokonywałem transkrypcji imion i nazwisk na alfabet łaciński. W konsekwencji nie sporządziłem więc osobnych indeksów osób i nazw geograficznych pisanych alfabetem łacińskim

i osobnych dla cyrylicy, jak to stosują na przykład wydawcy Metryki Litewskiej. Indeks nazw geograficznych nie uwzględnia ponadto nazw powtarzających się nazbyt często, jak: Litwa, Księstwo Litewskie, Wielkie Księstwo Litewskie, Polska, Korona, Korona Polska, Królestwo, Królestwo Polskie i Rzeczpospolita oraz łacińskich i ruskich odpowiedników tych określeń.

Pragnę w tym miejscu jeszcze wyrazić serdeczne podziękowania kolegom i przyjaciółom za życzliwe wsparcie i udzieloną pomoc przy poszukiwaniach tekstów aktów zjazdów WKsL, a także za fachowe konsultacje przy ich opracowaniu, mianowicie Profesorowi Andrzejowi Rachubie, Profesor Almut Bues z Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie i doktorowi Leszkowi Jarmańskiemu. Wdzięczny jestem także akademikowi Borysowi N. Fłorii z Rosyjskiej Akademii Nauk za wskazanie interesujących zespołów w archiwum moskiewskim, a szczególnie doktorowi Andrejowi Kotljarchukowi ze Sztokholmu, który ułatwił mi pracę nad tą publikacją nadsyłając sporządzone na swój użytek kopie aktów z tamtejszego archiwum, dotyczące tak zwanej ugody kiejdańskiej.

Henryk Lulewicz

Wykaz skrótów i symboli

b.d.	–	brak daty dziennej; bez daty
b.m.d.	–	brak miejsca i daty
F.	–	fond, fondas
ichm.; ichmm.	–	ich mość; ich mościowie
inw.	–	inwentarz archiwalny
JKM; JejKM	–	Jego Królewska Miłość; Jej Królewska Miłość
JM; JejM	–	Jego Miłość; Jej Miłość (odnosi się do osoby monarszej)
jm.	–	jego mość (jego miłość)
jejm.	–	jejmość (jej miłość)
j.o.	–	jaśnie oświecony
j.w.	–	jaśnie wielmożny
K; K ₂	–	kopia (podstawa edycji); numeracja kolejnych kopii
k.	–	karta
ks.	–	księga
Ls	–	Locum sigillo
mp.	–	manu propria
NB	–	nota bene
Or.	–	oryginał
rkp.	–	rękopis
s.	–	strona
w.	–	wielmożny; wielmożni
WKM	–	Wasza Królewska Miłość
WKS _L	–	Wielkie Księstwo Litewskie (i wszelkie pochodne od formy podstawowej przypadki)
wm.; wmm.	–	waszmość; wasza miłość; waszmoście; wasz mościowie
WM	–	Wasza Miłość (do monarchy)
Wyd.	–	wcześniejsze wydanie tekstu źródłowego

- () – nawiasy zwykłe oznaczają rekonstrukcję lub uzupełnienie przez wydawcę brakujących albo uszkodzonych fragmentów tekstu źródłowego
- [- - -] – nawiasy kwadratowe oznaczają uszkodzone fragmenty tekstu źródła, których nie dało się uzupełnić

Wykaz skrótów bibliograficznych

- ABC – Akta Braci Czeskich;
- ADR – *Archiwum Domu Radziwiłłów*, w: *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. VIII, Kraków 1885
- ADS – *Archiwum Domu Sapiechów, t. I: Listy z lat 1575–1606*, oprac. A. Prochaska, Lwów 1892
- AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych
- Akta ugody – *Akta ugody kiejdańskiej 1655 roku*, wyd. W. Конопczyński, K. Lepszy, Wilno 1935
- Akty VAK – *Акты издаваемые Виленскою археографическою комиссиею*, t. II, Wільна 1867, t. III, Wільна 1870, t. IV, Wільна 1870, t. VII, Wільна 1874, t. VIII, Wільна 1875, t. XXXIV, Wільна 1909
- APKr. – Archiwum Państwowe w Krakowie
- AP Poznań – Archiwum Państwowe w Poznaniu
- AR – Archiwum Radziwiłłów w AGAD
- ASang. – Archiwum książąt Sanguszków, w: APKr., Oddział na Wawelu
- ASD – *Археографический Сборник Документовъ относящихся къ истории Северозападной Руси*, t. III, Wільна 1867
- AZR – *Акты относящиеся къ истории Западной России*, t. III, Санкт Петербургъ 1848
- Bardach – J. Bardach, *Formes des assemblées représentatives du Grand Duché de Lituanie après l'union de*

Lublin (1569), w: *XIIIe Congrès International des sciences historiques Moscou 1970. Études présentées à la Commission Internationale pour L'histoire des Assemblées D'états*, Varsovie-Moscou 1975, s. 159–184

- BCzart. – Biblioteka Czartoryskich w Krakowie
- BN – Biblioteka Narodowa w Warszawie
- Bobiatyński, Pac – K. Bobiatyński, *Michał Kazimierz Pac – wojewoda wileński, hetman wielki litewski. Działalność polityczno-wojskowa*, Warszawa 2008
- BJag. – Biblioteka Jagiellońska
- BOssol. – Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu
- BOZ – Biblioteka Ordynacji Zamojskiej
- BPAN Kórnik – Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku
- BPAU/PAN Kr. – Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności/Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
- BRacz. – Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu
- BUW – Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego
- Chrapowicki I – Jan Antoni Chrapowicki, *Diariusz. Część pierwsza: lata 1656–1664*, oprac. T. Wasilewski, Warszawa 1978
- Chrapowicki II – Jan Antoni Chrapowicki, *Diariusz. Część druga: lata 1665–1669*, oprac. A. Rachuba, T. Wasilewski, Warszawa 1988
- Chrapowicki III – Jan Antoni Chrapowicki, *Diariusz. Część trzecia: lata 1669–1673*, oprac. L.A. Wierzbicki, Warszawa 2009
- Estreicher – K. Estreicher, S. Estreicher, K. Estreicher, *Bibliografia polska, stulecie XV–XVIII*, t. XII–XXXV, Kraków 1871–2007
- Ferenc – M. Ferenc, *Mikołaj Radziwiłł „Rudy” (ok. 1515–1584). Działalność polityczna i wojskowa*, Kraków 2008
- Filipczak-Kocur, Skarbowość – A. Filipczak-Kocur, *Skarbowość Rzeczypospolitej 1587–1648*, Warszawa 2006

- KH – „Kwartalnik Historyczny”
- Kijów, NBU-IR – Nacionalna Biblioteka Ukraini im. W.I. Wiernads’kogo, Institut Rukopisiiw
- LMAB – Lietuvos Mosklų Akademijos biblioteka w Wilnie
- LNBW – Lietuvos Nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka w Wilnie
- Lulewicz, Gniewów – H. Lulewicz, *Gniewów o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588*, Warszawa 2002
- Lulewicz, Nieformalne zjazdy – H. Lulewicz, *Nieformalne zjazdy senatorsko-szlacheckie w Wielkim Księstwie Litewskim na przykładzie wydarzeń z lat 1595–1596 (inwazja S. Nalewajki)*, w: *Парламенцкія структуры ўлады ў сістэме дзяржаўнага кіравання Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай у XV-XVIII стагоддзях*, Мінск 2008, s. 205–219
- LVIA – Lietuvos Valstybes istorijos archyvas w Wilnie
- Łappo, Statut – И.И. Лаппо, *Литовский статут 1588 г.*, т. I, *Исследование*, Каунас 1934
- Łappo I – И.И. Лаппо, *Великое Княжество Литовское за время отъ заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория (1569–1586). Опытъ исследования политическаго и общественнаго строя*, т. I, Санкт Петербург 1901
- Łappo II – И.И. Лаппо, *Великое Княжество Литовское во второй половине XVI столетия. Литовско-русский поветъ и его сеймикъ*, т. II: *Приложения*, Юрьев 1911
- ML – Metryka Litewska w RGADA
- MN Kr. – Muzeum Narodowe w Krakowie
- NGABM – Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі у Мінску
- OiRP – „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”
- RA Stockholm – Riksarkivet w Sztokholmie

- Rachuba – A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763*, Warszawa 2002
- RGADA – Российский государственный архив древних актов в Москве
- RNBPet. – Российская национальная библиотека в Санкт Петербурге
- Russian and Ukrainian diplomacy – *Russian and Ukrainian diplomacy in the European international relations in the middle of the XVII-th Century (Русская и украинская дипломатия в международных отношениях в Европе XVII в.)*, Moscow 2007
- SMHW – „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”;
- Sprawy wojenne – *Sprawy wojenne króla Stefana Batorego. Dyjaryjusze, relacje, listy i akta z lat 1576–1586*, wyd. I. Polkowski, w: *Acta Historica res gestas Poloniae illustrantia*, t. XI, Kraków 1887
- SRP – *Scriptores Rerum Polonicarum*
- Šapoka I – A. Šapoka, *Lietuva ir Lenkija po 1569 metų unijos*, Kaunas 1938
- Šapoka, 1655 metų – A. Šapoka, *1655 metų Kėdainių sutartis, arba švedai Lietuvoje 1655–1656 metais*, Vilnius 1990
- Vol. Leg. – *Volumina Legum*, t. II, Petersburg 1859
- VUB – Vilniaus universiteto biblioteka, Rankraščiu skyrius
- Wisner, Konwokacja – H. Wisner, *Konwokacja wileńska. Z dziejów parlamentaryzmu litewskiego w czasach Zygmunta III*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” XX, 1968, s. 75–80
- Wisner, Litwa – H. Wisner, *Litwa wobec rokoszu (1606–1607)*, KH, LXXIX, 1972, z. 2, s. 278–299
- Wisner, Rok 1655 – H. Wisner, *Rok 1655 w Litwie: pertraktacje ze Szwecją i kwestia wyznaniowa*, OIRP, XXVI, 1981, s. 83–102

- Wisner, Sejm litewski – Н. Wisner, *Sejm litewski czy konwokacja wileńska?*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu”, XII, 1974, s. 111–120
- Żukowicz I – П. Жукович, *Сеймовая борьба православного западнорусского дворянства с церковной унией (до 1609 г.)*, Санкт-Петербург 1901
- Żukowicz II – П. Жукович, *Сеймовая борьба православного западнорусского дворянства с церковной унией (с 1609 г.), второй выпуск (1615–1619)*, Санкт-Петербург 1904

I. Panowanie Stefana Batorego (1576–1586)

1. Zjazd główny zwołany do Wilna na 3 III 1577, który nie odbył się *Literatura: Lulewicz, Gniewów, s. 299–300.*

Po nieudanym dla Litwy sejmie w Toruniu z końca 1576 r., Stefan Batory uniwersałem wydanym zaraz po jego zakończeniu zwołał sejmiki powiatowe na dzień 20 I 1577 r. (w terminie relacji poselskich) oraz zjazd główny do Wilna na dzień 3 III tr. Zjazd miał się zająć kwestiami dla Litwinów zasadniczymi, czyli wypracowaniem sposobu obrony granic, namową porządku sprawiedliwości i związanej z tym poprawy II Statutu (ML 56, k. 35–36v). Zjazd zapewne nie doszedł do skutku, przede wszystkim z powodu obaw tamtejszych senatorów i ich niechęci do zbyt radykalnej reformy sądownictwa w WKsL.

2. Zjazd (albo sejmik) główny stanów WKsL w Wołkowysku (6–18 VII 1577)

Literatura: Łappo I, s. 161–168; J. Łappo, Iš vyriausiujų Lietuvos suvažiavimų istorijos XVI amž. 1577 metų suvažiavimas rytų Vilkaviškyje, Kaunas 1932; Łappo, Statut, t. I, cz. 1, s. 351–356; Šapoka I, s. 19; Lulewicz, Gniewów, s. 303–308; Rachuba, s. 243–247; Ferenc, s. 542–545.

Zjazd i poprzedzające go sejmiki zwołał król. Odpowiednie dokumenty poprzedzające zjazd przygotowane w kancelarii litewskiej w Warszawie, datowano: 22 IV 1577 r. (instrukcja dla posła na sejmik województwa wileńskiego), 29 IV t.r. (uniwersał królewski zwołujący sejmiki w WKsL na dzień 22 VI 1577 r. oraz listy do senatorów litewskich wyjaśniające powody zwo-

łania sejmików powiatowych i zjazdu głównego w Wołkowysku); ponadto datowany w Malborku 1 V 1577 r. list królewski do senatorów litewskich o potrzebie zwołania zjazdu oraz listy do posłów królewskich na sejmiki powiatowe (ML 60, k. 89v–101v; Wyd.: Łappo II. Priloženija, s. 55–73).

1. Potwierdzenie przez senatorów w imieniu zjazdu protestacji Jana Chodkiewicza w sprawie obrony Inflant, Wołkowysk, 12 VII 1577 r.

Or.: BPAU/PAN Kr. 360, k. 59–60v.

^aRoku Bożego 1577 dnia 12 m(ie)s(ią)cza lipcza.

Isz przed nami Radami WKsL na ten czas do Wołkowyska za listy Krolia JM na zjazd, albo seimik główny, zebranemi, opowiedziawszi jm. jaśnie wielmożny pan, pan Jan Chodkiewicz hrabia na Szklowie i Myszy, pan wiliński, starosta żmoidzki, marszałek nawyszy [s] WKsL, administrator i hetman Ziemi Ifliantskiej, starosta kowieński, dzierżawcza thelszowski, blisko nadchodzące niebezpieczności a wielkie nieopatrzenie, a prawie otworem stojące bez liudzi i żywności zamki Ziemi Ifliantskiej, która iest pod sprawą i hetmaństwem jm. A nie mogąc sam jm. tak możnemu a potężnemu nieprzyjacielowi wielkiemu kniazii Moskiewskiemu, który iusz wszytką moczą swą do tej ziemi ciągnie, bez posiłku liudzi służebnych odeprzec, jako przed tim Krolowi JM, tak i teras nam Radam WKsL tę Ziemię Ifliantską zdawał. Alie my używszy w tim jm., aby ieszcze tę Ziemię Ifliantską w sprawie i władzy swei miał, obmyszliawaliśmy około opatrzenia y obrony thei ziemie. Jakosz namowiliśmy podatek pewny z imion swych i z dobr Krolia JM, iako o tim dostateczniej na postanowieniu niniejszego wołkowyskiego seimiku iest dołożono. A isz ten podatek nie może bycz, jedno asz na święty Michał¹ do poborców głównych oddawan, thedy obawiając się jm. pan wiliński, aby do tego czasu czo niebezpiecznego na tę Ziemię Ifliantską nie przypadło, znowu się przed nami Radami WKsL protestował, waruiąc, aby to dobrei sławie i mniemaniu jm. nie szkodziło, ieśliby ta ziemia do iakiego upadku, czego Boże uchował, w tim czasie nisz s tich podatkow ratunek iaki doidzie, prziszła. Gdisz na chęci i gotowości jm. nicz nie schodzi i owszem by iedno miał

^{a-a} Ponieważ tekst dokumentu zachował się w oryginalnej polszczyźnie, używanej podczas panowania Stefana Batorego stosunkowo rzadko do formułowania oficjalnych dokumentów w WKsL, wyjątkowo publikujemy go w wersji oryginału bez stosowania zasad modernizacji pisowni określonej w „Instrukcji wydawniczej” K. Lepszego.

¹ 29 IX 1577 r.

s kim, opowiadał się jm., że chce zarazem tam do tej Ziemi Inflant(skiej we-
dlie powinności urzędu swego iachacz. I żądał nas jm. za to, abyśmy to opo-
wiadanie jm. w pamięciach swych miał, na piśmie to jm. dali. Którego opo-
wiadania i protestacyi jm. dostatecznie wysłuchawszy daliśmy jm. ten nasz list
z naszymi pieczęciami i rąk naszych podpisaniem. Działo się w Wołkowysku^a

[*Poniżej tekstu znajduje się 7 odcisków pieczęci umieszczonych na papierowej wklejce i w kolejności jak następujące pod nimi autografy*]:

Rrzy X(iążę) Sluczkye ręką swą mp.; Mj(kołaj) Ra(dziwił), vo(jewoda) vy-
(leński) ręką swą; Mikolai Oliechnowic Dorohostaisky etc., Woie(woda) Poloc-
ky Ręką własną mp.; Mikolay Sapieha, wojewoda mienskiej Ręką swą; Павел
Сопига, воев(ода) новгородскии властна рука; Mikołay Talwoisz, Castellan
szmoidzki etc. manu p(ro)p(ria); Lawryn Woyna, Podskarby WXL mp.

[*Na odwrocie k. 60 późniejsze noty*]: 1577 Julii 12 d(ie). Namowa p(anów)
Rad WXL o niebezpieczeństwie Ziemi Inflantskiej od Moskwy.

2. Uniwersał zjazdu ogłaszający pobór, Wołkowysk, 17 VII 1577 r.

Or.: nieznan;

K: NGABM, F. 1705, inw. I, nr 78, k. 881–886v (wypis grodzki brzeski z 18 VIII 1577 r.) – rekonstrukcję miejsc uszkodzonych i uzupełnienia w tekście ruskim oznaczono nawiasami zwykłymi ();

K₂ (polskie): AR II, ks. 22, s. 790–795; BCzart. 86, s. 357–371; BCzart. 309, s. 141–147;

Wyd.: Akty VAK, t. III, s. 271–277; Sprawy wojenne, s. 83–85 (fragment późnej transkrypcji łacińskiej).

^bUchwała na zje(ż)dzie wołkowyskim przez senatorów i posłów Rz(ecz)-
p(ospo)l(i)tej WKsL podatku w tym uniwersale wyrażonym^b.

Лета Бож(ого) Нарож(енья) 1577 м(есе)ца Августа 18 дня.

Передомною Павломъ Секлицкимъ, городничим замку г(о)с(по)-
д(а)рского берестеуского, на местцу вельможного п(а)на его м(и)л(о)сти
п(а)на троцкого², в одеханью п(а)на Мальхера Рауского, подстаростег(о)
берестеуского, zostавленимъ, постановившиися обличне на враде в замку
г(о)с(по)д(а)рскомъ берестеускомъ земенин повету берестеуского, пан
Богдан Черневский, бирчии у воеводстве берестеускомъ, оповедаль побор
на зезде вольковыискомъ в року теперешнемъ (15)77 через некоторые

^{b-b} Nagłówek dokumentu został dopisany w księdze grodzkiej później po polsku.

² Ostafi (Eustachy) Wollowicz, podkanclerzy litewski, kasztelan trocki i starosta brzeski.

паны рады и все рыцѣрство и пановъ пословъ поветовыхъ ново уфаленыи, на што и листь под печатми их м(и)л(о)сти до воеводства берестейского даныи, на враде покладаль и просиль, абы был до книгъ владовыхъ уписанъ. А такъ я оного листу огледавши и то ку ведомости урадовои припустивши, велел есми его до книгъ кгородскихъ староства берестейского уписати. Которыи жо слова до слова такъся в собе маеть:

Мы, рады Великого Князства Литовского, владники столовые, дворные маршалки Его Королевское М(и)л(о)сти, владники земские, также послове зо всех воеводствъ и поветовъ Великого Кн(я)зства Литовского, которые з соимиковъ поветовых з моцю и з инструкцыями достаточными отъ всех становъ рыцѣрства в домехъ позосталого, на зездъ теперешнии волковыискии отправленные и высланные, явно чинимъ и всимъ вобец ку ведомости приводимъ. Иж што в тых часехъ ознамено намъ всимъ станомъ через листы короля его м(и)л(о)сти и великого князя литовского Стефана, иж быхмо первей на соимики поветовые в кождом воеводстве и повете зъехавшия о всякихъ потребахъ Речи посполитое и о обезпеченю того панства Великого Кн(я)зства Литовского намовивши и обмысливши, ку дальшому а достаточнейшому постановеню на соимикъ головныи до Волковыиска се зъехали. Ино мы, ач таковое зложенье соимиков поветовыхъ, такъжо и соимиков головных волковыиских, отъ Короля Его М(и)л(о)сти зложонных, звиклому обычаю и правомъ и волностямъ н(а)шимъ противно быти розумеючи, якъ соимиков поветовыхъ такъ и того соимику головного волковыиского, отправовати есмо не были повинни, кгдаж в справахъ н(а)шихъ то варов(но)^d не естъ описано, иж соимики поветовые николи ни на што иного складаны быти не мають, одно кгда ся Король Его М(и)л(о)ст зъ их м(и)л(о)стями всими п(а)ны радами порозумевши, водле часу и потребы зъсемъ [s] великии валныи зложити рачитъ. Передъ которымъ сеимомъ великимъ вальнымъ соимики поветовые за чотыри недели складаныи бывають, а с таковыхъ соимиковъ послове земские ку обмышлеваню всякихъ потребъ и справ земскихъ на семь великии валныи отправованы быти мають. А иж тепер о зложеню соиму валного никоторое ведомости не маемъ, тогды тежъ соимики поветовые быти не могутъ и мы не только иж противъ правъ и волностей н(а)шихъ ничо(го) на таковыхъ соимикох становити, але и признавати их не можемъ. А веджо, иж Его К(о)р(олевская) М(и)л(о)сть пилные потребы земские и небезпечности здешнего панства Великого Князства Литовского через листы и послы свое во всех поветехъ преложити и около

^c *Poprawnie powinno być zapewne słowo: правах.*

^d *Wyd. mylnie podaje tu słowo: сговоровъ.*

обмышлеванья потребь здешнег(о) панства Великого Кн(я)зьства Литовского нас напоинати, росказати рачил, тогда не у вобычаи самого на потомь признанья соимиков поветовых незвыклых одно бачачи и розумеючи пилные а квалтовные припалые потребности здешнего панства Великого Кн(я)зьства Литовског(о), а забегаячи обмышлеваньем н(а)шимь о поратованю всяких таковых небезпечности, *первеи* сего есмо у^e воеводствахъ и поветехъ зьездчаючи намовляли, а потомь хотечи тым досконалеи и достаточнеи всякие потребности и небезпечности того панства перед себе взяти и о них вси *одностаине* обмышлевати, яко мы рады з месць н(а)шихъ сенаторских, такъ и мы врадники столовые, дворные и земские, и послове *от* всех воеводствъ и поветов на зездъ теперешнии волковыискии *от* братьи н(а)шое в домех позосталых выправленые, тутъ до Волковыиска се зобравши, напрод права и волности н(а)ши добре есмо уважили и вси *одностаине* на то се згодили и тымъ постановеньем н(а)шимь досконале и достаточне на вси потомные ч(а)сы варуемъ, *иж* ты есте теперешние соимики поветовые и зездъ волковыискии незвыклыми^f, против правомъ назначоныи, которыи есмо сами доброволне для обмышлеванья потребь того панства на тотъ только час учинили, яко намнеишог(о) уближеня правомъ и волностямъ н(а)шимь чинити и приносити не можетъ, так теж никгды потомь в пошлину ити не можетъ без жадное повинности, одно (з) потребности Речи посьполитое, то тепер есмо доброволне учинили. А в далших намовах н(а)ших всякие потребности и небезпечности того панства Великого Княз(с)тва Литовского прикладаючи и достаточне уживаючи съ частых и розных припадковъ обачаючи, *иж* з головнымъ а дедичнымъ неприятелемъ того панства, великимъ кн(я)земъ Московскимъ, застановенье певное до того часу не есть вделано, зачимъ яко тое панство Великое Княз(с)тво Литовское с тое стороны не есть ubezпечоно, такъ зъ Земли Ифлянтьское частые новины и ведомость насъ доходить, *иж* великии княз Московскии, такъ через кн(я)зя Макгнуса, яко и через розные люди и воиска свои о посягнене тое всее Земли Ифлянтьское пилне усилюеть и тепер немалые воиска воинои Земли Ифлянтскои забраные маеть. З другою стороны *от* Татар такжо великие а уставичные небеспечности [s] при границах того панства Великого Кн(я)зьства Литовского се оказуеть, чому всему, *иж* для небезпечных припадков, збираньемъ воиска *отпор* чинити есть потреба. Тогда ач бы есмо вси прикладомъ продковъ н(а)шихъ противко каждому неприятелю силами и персями н(а)шими в рушенью посполитомъ военномъ застановляти

^e W tekście K mylnie jest tu: и.

^f W tekście K mylnie napisano: незвыклии.

бысмы ся повинни и выполнять быхмо то были готовы, нижли з другое стороны огледаючися на права и волности н(а)ши, иж есмо без Короля Его М(и)л(о)сти, п(а)на н(а)шого и без ста(но)в полскихъ, рушенья посполитого чинити не повинни. Тогды чинячи сами себе и тому панству Великому Князству Литовскому оборону, на люде служебные, ку потребамъ того самого панства Великому Кн(я)зства Литовского, а не на што иного, податокъ певными, яко на бора[§] [s] К(о)роля Его М(и)л(ости) и всих станов духовныхъ, такжо и на вси воеводства, староства и добра нас радъ Великому Кн(я)зства и теж кн(я)зьских, панских, землянскихъ, дедичных, заставных и доживотных и всихъ обывателеи во всихъ воеводствах и поветех Великому Кн(я)зства Литовского, никого с того не выимуючи, уфалаемъ и постановляемъ таковымъ обычаемъ.

Иж подданные К(о)р(о)ля Его М(и)л(ости) и всих станов духовных з добръ дедичныхъ, заставныхъ и доживотныхъ, костелных и церковныхъ и всих обывателеи Великому Кн(я)зства Литовского, никого с того не выимуючи, которые кольвекъ кгрунты и земли под собою держать, з волокъ такъ давно, яко ново оселых, такжо воиты, бояре панцырные, путные и теж кухары, одверные, машталеры, стрелцы, осочники, псарцы, мысливцы, бортники, соколники и иные всякие слуги и подданные, никого згола с того невыимуючи податку, тепер через нас постановленого добровольне будутъ повинни давати с кождое волоки и з службы по гр(о)шеи 20 литовских, а шляхтичи убозшие, которые подданных не мают, от дому по гр(о)шеи 24 платити повинни. Такжо Татарове, которые домами толко мешкають а земли под собою не мають, от дому по гр(о)шеи 24 литовских, а огородники, которые только на огородах сеять, по грошу 1 п(е)н(я)зеи 5, а тые огородники, которые ку огородомъ земли мають, по гр(о)шеи 3 литовских. А где волокъ и служобъ неть, тамъ мають давати з дыму по гр(о)шеи 6 литовских.

Перекупни и пер(ек)упники сел(ь)ские, которые только такимъ товаром, што живности належить, торгують, повинни дати по гр(о)шеи 3 литовских; ремесники сельские от ремесла своего по грошу 1 литовскому; рыболове, которые ся при местех и местечкахъ и в селах в реки и озера уступують, а только тымъ ремесством [s] обыходятся, мають дати по гр(о)шеи 4, а которые земли под собою мают, тые заровно з земель з другими платити повинни. К тому с корчомъ дорочныхъ в местех и в местечках, также и в селехъ, в которых шинки пивные и медовые бывають, от корчмы по гр(о)шеи 10, а от паленя горелки в местех и в местечкахъ по гр(о)шеи 8.

[§] *Poprawnie powinno być słowo: добра.*

З млынов, которые млынаре дедичные держать, або иные арендаре арендуют, такжо и *от* фольоша *от* кола одного, по гр(о)шеи 12.

К тому особливе в местех и в местечках на тотъ податокъ приклада- тся мают, то есть у местех упривилеваныхъ з домов рыноковых с кож- дого дому по гр(о)шеи 8, *от* уличныхъ домов по гр(о)шеи 4, а на пред- месьтю *от* домовъ по гр(о)шеи 2, а в местех и в местечках малых неупривилеваныхъ з домов рыноковых по гр(о)шеи 3, з уличныхъ по грошеи 2, а з *недзъныхъ* халупъ по грошу 1. Ведьже хто при домехъ огород мети будеть, тотъ особно з огорода дати мает.

Жидове вси в местех и местечкахъ и по селех з головы по грошеи 12. Шотове, которые речи свои ку продаваню на собе носят, а в местех и в ме- стечкахъ перемешкивають, платити мають по гр(о)шеи 12, а которые товары свои конми возять тые мають дати *от* кожного коня по гр(о)шеи 24.

Ремесники всякие в местех головныхъ упривилеваныхъ мешкаючие ма- ють дати сами *от* себе по гр(о)шеи 5, а товариши их по грошу 1, а в ме- стех и местечкахъ неупривилеваныхъ сами реместники [s] по гр(о)шеи 2, а товариши их по п(е)н(е)зеи 5, ведже только тые ремесники то платити мають, которые только ремесствомъ а не чим инымъ обыходять.

Также люди люзные, то есть голтай, музчизны и невесты, и цыгане, которые на службу дорочную не наимуются, мають дати *кожды* з осо- бы своее по гр(о)шеи 8, которыхъ людехъ [s] люзныхъ, *иж* бы ся *от* того податку не укрывали, в *кождомъ* месте и местечку *врад* местский под присегою досмотрети мает.

Якож *от* тыхъ всехъ податковъ *верху* меновите описаныхъ, ништо боронити ся не маеть жадными волностями, которые ку теперешнии [s] потребе Речи посполитое никого в томъ вспомагати не мають, *выимуючи* толко тые, которые бы на воли чотырох годъ не выседели, або погорели, а не вышло бы вольностямъ ихъ летъ чотырох, такжо и тымъ, которымъ *збожя* град выбил фольга в томъ податку чинена быти маеть, але которымъ вольности летъ чотыри вышли и иные вси без *кождыхъ* вымов платити мають.

А тые вси податки, такъ мы рады, яко кн(я)зи, п(а)нове *врадники* дворные и земские и вси станы, обыватели Великоз(о) Кн(я)зства Ли- товского выдавати и зо *вшелякою* пилностью *зезволяемъ* и постановляемъ до *поборцов* в поветехъ обраныхъ, то есть у воеводстве *виленскомъ* и в по- ветехъ того воеводства: у Вилни до кн(я)зя Миколая Кгедроитя, в повете ошменскомъ до п(а)на Петра Дровенецкоз(о), писара ошменского³, в по- вете волкомерскомъ [s] до п(а)на Александра Воловича, в повете лид-

³ *Właściwie pisarz ziemski oszmiański zwał się Piotr Stanisławowicz Sakowicza Drowinicki.*

скомъ до п(а)на Себестьяна Третьяка, суди земского лидского, в повете браславском до п(а)на^{h-h}; у воеводстве троцкомъ: у Троцех до п(а)на Михаила Радомског(о), в повете городенскомъ до п(а)на Станислава Глядовицкого, в повете ковенскомъ до п(а)на Юря Радошинского, в повете упитском до п(а)на Миколая Лопатинского; а в Земли Жомойтской до п(а)на Воитеха Белеваⁱ, старостича жомойтского; у воеводстве полоцкомъ до п(а)на Оникия Корсака, подкоморог(о) земли полоцкое; у воеводстве новгородскомъ: в Новогородку до п(а)на Щасного Руцкого, у Волковыска до п(а)на Семенина^j [s] Ивановича Хоружича⁴, у Слониме до п(а)на Абрама Мелешка; у воеводстве витебскомъ: у Витебску до п(а)на Василя Богдановича, писара земского витебского⁵, в Орши до п(а)на Мартина Стравенского [s], тивуна троцкого; у воеводстве берестейскомъ до п(а)на Богдана Черневского, у Пинску до п(а)на Андрея Кмиты; у воеводстве мстиславскомъ, у (М)стиславу до п(а)на Богдана Селицкого, хоружого мстиславского; у воеводстве минском: у Минску до п(а)на Мартина Володкевича, суди земского, в Речицы до п(а)на Богдана Солтана, суди земского речицкого, в Мозыри до п(а)на Стефана Ловека, подсудка мозырского. Почавши *от* дня и свята Панны Марии Зелное, которое будетъ в семь року (15)77 м(есе)ца Августа 15 дня, а остаточне *каждый* зъ нас додавать того податку повинен *будеть* до светого Михаила⁶ в року нынешнемъ (15)77, пришлого свята.

Которые *податки*, кгда такъ зъ *ыменей* своих властных, яко и зъ *ыменей* *земян* шляхты, которые оселости свое *под* нами маю*т*, *отдавати* будемъ, тогда *кождого* зъ нас *врадникъ*, або *слуга*, которыи *тые* *податки* *выбирати* *будеть* на томъ *присягу* учинивши, же все *справедливе* *выбрал* и *сполнял*^k [s] до *поборцы* *отдалъ*, *реистра* и *квиты* *противные*, с чого што *выбрал*, до *поборцы* *давати* маю*т*, а п(а)нове *поборцы* их с *тог(о)* *квитовати* *будуть*.

А хто бы с *которого* *именя* своего до светого Михала [s] того *податку* не *выдал*, тогда *поборца* *поветовый* *совито* на немъ *отправовати* маю*т*. А п(а)нове *поборцы* *поветовые*, *тые* *все* *податки* *выбравши*, до *поборцов*

^{h-h} W tekście K i K₂ zostawiono w tym miejscu okienko na wpisanie imienia i nazwiska poborcy.

ⁱ K₂ podaje nazwisko w formie poprawnej: Bielewicz.

^j K₂ podaje imię w formie poprawnej: S(i)emiona.

^k W tekście K występuje tu niechybnie zniekształcenie, a chodzi zapewne o słowo: спола.

⁴ Siemion Iwanowicz Chorużyycz był przedstawicielem rodziny, która ostatecznie przyjęła nazwisko Obryński.

⁵ Owcześnie pisarz ziemski witebski zwał się Wasil Bohdanowicz Wasilewicz (Wasilewski?).

⁶ Dnia 29 IX.

головных *отдати* и *отнести* мають на остатнии и завитии рокъ на ден светого Шимона Юды⁷ в року нинешнемъ (15)77 пришлого свята на местцо певное до Вилни и тамъжо п(е)н(е)зи паномъ поборцомъ головнымъ *отдавши*, личбу достаточную с присегою телесною учинити повинни будутъ, *иж* якъ справедливе выбрал, такъ и все сполна, што *от* кого выбрал и што зъ их именеи пришло, справедливе *отдали* и таковых хто бы што у повете утаити мел не ведают, никому и себе не фольккуючи. Которымъ п(а)номъ поборцомъ поветовымъ за працу и на страву *от* копы по 2 гр(о)ши литовских, а *от* квиту по грошу 1.

А на *отбирание* тых п(е)н(е)зеи податковыхъ, такъжо и ку слуханью личбы поборцовъ поветовых, ку *доизрению* слушного шафованя, вси згодне постановляемъ и депутуемъ поборцами и того податку шафарми головными з стороны п(а)нов рад: их м(и)л(о)сти велможного п(а)на Лаврина Воины, подскарбего земского и писара Великог(о) Кн(я)зства Литовского, старосту пинского, державцу олитского и kwasовского, а з стороны княжатъ, паняг, вадников дворных, земских и всих станов рыцарства: его м(и)л(о)сти п(а)на Яна Кишку, краичого Его Королевское М(и)л(о)сти Великого Князства Литовского, а п(а)на Мальхера Сновского, маршалка Его К(о)р(о)левской М(и)л(ости), судю земского новгородского. Которые панове депутаты головные на местцу певномъ у Вилни мешкати и тые податки *от* панов поборцовъ поветовых *отбирати* и личбы их слухати мають, почавши *от* светого Михаиала аж до светого Шимона Юды в року нинешнемъ (15)77. (А которые) до панов депутатов п(е)н(е)зеи не *отдали* и личбы не вчинили, таковыи кождыи именеи и маетность на Реч посполитую утратит. А кгда панов поборцовъ поветовых панове депутаты выслушаютъ личбы, тогды *от* нихъ для личбы своее квити противные и реистра личб их зъ их печатми и с подписами рукъ их брати мають. А тымъ п(а)номъ депутатомъ головнымъ на страву и за працу с тых жо п(е)н(е)зеи маеть быти давано: его м(и)л(о)сти п(а)ну подскарбему земскому литовских копъ 300, его м(и)л(о)сти п(а)ну Яну Кишце, краичому копъ литовских 300, его м(и)л(о)сти п(а)ну Сновскому, маршалку, копъ литовских 160.

А *иж* бымъ [s] пораднеи ни на што иного одно на властную оборону того панства податокъ помененыи оборочан быть, тогды ку достаточному уваженью таковых потребъ земских, на которые бы тые п(е)н(е)зи податковые выдаватися мели, обрали и постановили есмо межи собою зъ их м(и)л(о)сть панов рад, их м(и)л(ость) кн(я)зя Валерияна, бискупа вилен-

⁷ Dzień 28 X.

ского, а ясне велможного п(а)на Миколая Радивила княжа на Биржах и Дубинках, воеводу виленского, канцлера Великого Кн(я)зства Литовского, старосту лидского и ошменского, а з стану рыцарского: его м(и)л(о)сти п(а)на Станислава Нарушевича, тивуна виленского и его м(и)л(о)сти п(а)на Станислава Станысевича Белевича, подкоморого Земли Жомоитское, тивуна оиракгольского⁸. Которые их м(и)л(о)сть панове, кгда бы для певное а пилное обороны способеня людеи служебныхъ потребу быти обачили, тогды на местцо певное до Вилни зъехавшия с тымиж п(а)ны депутаты на отбиранье того податку от поборцовъ поветовых и ку шафованю его постановленными, згодне и заровно се згожаючи, потребы земские достаточне уважити и пилне а ростропне то обмыслити, и на якъ бы много людеи служебныхъ ездных, и на якъ долги час тых п(е)н(е)зи податковых давано быти маеть, пилне того стеречи повинни будутъ, жебы наимеишии шафунокъ того податку нигде инде ся не чинил одно на властную певную кгвалтовную потребу и оборону Речи посполитое того панства, под верою и цнотою своею. Для чога кгда бы п(е)н(е)зи давати потреба припала, тогды один с панов депутатов головныхъ на одбиранье податков от бирчихъ поветовыхъ постановленыхъ, самъ с п(е)н(е)зми до людеи служебныхъ ехати мает, а тамъ обачивши естли того даванья п(е)н(е)зи будетъ потреба, тогды п(е)н(е)зи оные пан депутатъ маеть на служебные давати. А где бы пан депутатъ с п(е)н(е)зми посланыи, потребы людеи служебныхъ не бачил, тогды тые п(е)н(е)зи назад отвезти и в томъ жо схованью, отколь возьметъ, положити маеть. А где на люде служебные, водле постановенья звышь помененого, п(е)н(е)зи податковые выдадутъ, тогды того Реч посполитая у панов (депутатовъ) головныхъ упоминатися не маеть. Паклиж бы потреба певная обороны того панства не оказовала, тогды тых п(е)н(е)зи податковыхъ ни на што не шафуючи и якъ позычками якими, такъ ничимъ инымъ намеи их не розрываючи, п(а)нове депутаты головные под верою своею ку Речи посполитои в целости ховати повинни будутъ. О которомъ всемъ хованью тое сумы податковое, естли бы што порадкомъ вышеи описанымъ ни на што иного, одно на властную потребу и оборону того панства, на люде ездные служебные было выдано, п(а)нове депутаты головные передъ всеми нами на соимикку головномъ волковыискомъ, кгда передъ соимомъ великимъ валнымъ напервеи будетъ, личбу вчинити повинни будут.

⁸ Właściwie ówczesny podkomorzy żmudzki i ciwun ejragski nazywał się Mikołaj Bielewicz (z Billewiczów) Stankiewicz.

Которое все постановенье, яко есмо згодне однастайне межи собою уфалили и постановили, такъ то кождыи з нас здержати и досыть учинити добрымъ словомъ н(а)шимъ за нас самых и послове з воеводства и поветов присланые за братю н(а)шу в домех позосталую истити и на всемъ полнити обещуем и повинни будемъ. А для лепшого, досконалое веры сее постановенье наше руками н(а)шими есмо подписали и печатми н(а)шими запечатовали, то собе на вси потомные часы варуючы, иж тое теперешнее постановене н(а)ше, на которое ся есмо сами добровольне для пилных а квалтовных потребъ земских зезволили, правамъ и волностямъ н(а)шимъ жадного уближенья чинити и никоторое пошлыны, або секвел¹ [s] приносити не мает на вси вечные потомные часы. А иж мы для обороны того панства з добръ н(а)шихъ таковыи податокъ ку обороне того панства поступили, тогды теж певни есмо того, якож и пилне Его К(о)р(олевской) М(и)л(ости), п(а)на н(а)шого м(и)л(о)стивого, до того прозбами н(а)шими приводити маемъ, иж бы Его Королевская М(и)л(о)ст тымъ жо способомъ тотъ податокъ зо всихъ добръ столу Его Королевское М(и)л(о)сти литовских, волныхъ, заставныхъ и доживотных на таковууж оборону того панства, водле сего спису и зезволения н(а)шого зезволити, также с подданныхъ Его К(о)р(олевской) М(и)л(ости) vybrати и на туюж оборону дати росказать рачил. Писан у Волковыиску, лета Божого Нареженья 1577, м(есе)ца Июл(я) 17 дня.

3. *Instrukcja dana posłom wysłanym przez zjazd (ciwun trocki Marcin Strawiński i podkomorzy kowieński Wojciech Dziewiałtowski) do króla Stefana Batorego pod Gdańsk, Wołkowysk, 18 VII 1577 r.*

Or.: nieznan;

K: ML 60, k. 154v–163v; – *rekonstrukcję miejsc uszkodzonych i uzupełnienia w tekście ruskim oznaczono nawiasami zwykłymi ()*;

Wyd.: *Lappo II. Priloženija, s. 74–85.*

Ииьструкцыя ихъ м(и)л(о)сти пановъ радъ, вранниковъ столовыхъ дворьныхъ, князеи, пановъ маршалковъ, старость и всихъ пословъ з воеодствъ и поветовъ Великого Князства Литовьског(о), на зъезде вольковыскомъ будучыхъ, до Короля Ег(о) М(и)л(о)сти, г(оспо)д(а)ра нашего, посломъ ку Ег(о) К(о)р(олевской) М(и)л(о)сти отъ всихъ насъ выправленныхъ,

¹ *Wyd. w tym miejscu podaje słowo: секве(стры).*

то *ест* их м(и)л(ости) пану Воитеху Девилтовському, секретару Ез(о) Кор(олевское) М(и)л(ости), подкоморому ковеньскому, а пану Мартину Стравинскому, тивуну и городничому троцкому, даная.

Наперод, приехавшы ку Его Кор(олевской) М(и)л(о)сти поволности службъ и верного подданства нашего мають Его Кор(олевской) М(и)л(о)сти, яко може быть з наболшою учъстивостью маестату Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти залетити.

Пры том с пилностью то Его Кор(олевской) М(и)л(о)сти мають предложити, ижъ што в тыхъ часехъ ознамено намъ через листы Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти, ижъ быхъмо ся на соимики поветовые зъехавшы, о всякихъ потребахъ Речи посполитое и около убезпеченья паньствъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти намовляли и объмышляли. Ино мы видечы и розумеючы зложенъ таковыхъ соимиковъ поветовыхъ звыклому обычаю, правамъ и волностямъ нашимъ противное, кдыж в справахъ^m [s] нашихъ то варовне описано маемъ, ижъ жадные соимики поветовые николи и ни на што иного складаны быти не мають, одно кды ся Корол Его М(и)л(о)сть, зъ ихъ м(и)л(о)стью паны радами Великого Князства Литовьского порозумевшы, водлугъ часу и потреби съемъ великии валныи зложыть рачыть. Передъ которымъ соимомъ великимъ валномъ за чотыры недели соимики поветовые складаны бывають а с такихъ соимиковъ поветовыхъ послове ку объмышляванью всякихъ потребъ и справъ земьскихъ на съемъ великии валныи отправан(ы)е быти мають. А ижъ о зложенъ соиму великого, на которое не толко ведомости не маемъ, але снять и тые теперешные соимики, не порозумевшыся зъ ихъ м(и)л(о)стью паны радами Великого Князства Литовьского суть зложоны, тогда тежъ и мы не толко, ижъ противъ правъ и волностей нашихъ ничего на таковыхъ соимикохъ становити, але признавати ихъ не могли есмо и ни признаваемъ. А ведьже о писанью листовъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти и о всказанью некоторомъ через пановъ пословъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти до нас злецономъ, ведомость маючы а верьне поволеньство подданства нашего Его Кор(олевской) М(и)л(о)сти захываючы, не на жадные соимики, которые с прычинъ звыи помененыхъ надъ право посполитое тымъ способомъ, яко ся вишеи [s] поменило, складаны быти не могли, одно ку прослуханью листовъ и всказанья Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти, через пановъ пословъ до насъ в поветы донесеного, з доброе воли наше на тотъ часъ ся есмо на местца соимикомъ звыклые, зъехавшы, а яко листи [s] Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти до насъ

^m *Poprawnie powinno być zapewne: правахъ.*

писаные, зъ вдячностью прынявшы, такъ и поселствъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти отъ пановъ пословъ до насъ всказаныхъ, зо всякою учтливо-стью выслушавшы а з намовъ нашихъ сполныхъ то обачаючы, же в спра-вахъ земскихъ, которые всихъ становъ заходятъ, заровно всимъ намовля-ти и объмышливати прыстоить и тымъ потужней бываетъ. Про то, розумеючы ку намовамъ тыхъ справъ зъеханье становъ зо всихъ вое-водствъ и поветовъ Великого Князства Литовского на одно мечьце не-помалу потребное, на то есмо сами з доброе воли наше и для потребъ Речи посполитое зезволили, ижъ ся есмо вси станы Великого Князства Литовского на одно мечьце, до Волковыиска зъехавшы, такъ около тыхъ потребъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти, намъ через листы и послы Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти ознаименыхъ, яко и в иньшыхъ пилныхъ по-требяхъ того паньства Великого Князства Литовского, намовляли и объ-мышляли.

С которыхъ намовъ нашихъ то есмо напредъ зъ жалемъ нашимъ не-малымъ обычаемъ и то Его Кор(олевской) М(и)л(о)сти преложыти злецаемъ, ижъ за панованья Его Королевское М(и)л(о)сти, теперешнего г(о)с(по)д(а)ра нашего, то насъ дотыкаетъ, ижъ перьвей кгда на съемъ великии торуньскии часовъ недавно прошлыхъ насъ взывано⁹, тогда того в листехъ и всказанью Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти докладано, ижъ быхъмо с посродьку себе братью нашу, людеи добрыхъ, цнотливыхъ по-сылалы и в теперешнемъ всказаню и иньструкъции Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти, через пановъ пословъ Короля Его М(и)л(о)сти намъ пода-номъ то доложено, ижъ быхъмо таковои особе або особамъ, которые речы добрые звыкли замешывати, не давали ся уводити, што з великимъ жа-лемъ насъ объходить. Кгдажъ николи продкове наши отъ продьковъ Его Королевское М(и)л(о)сти иначе розумены не были и мы певне до инакъшого розуменья и наимеишого, уховаи Боже, противко мниманья прычины есмо не дали и не даемъ, ижъ быхъмо розно межы собою о верьныхъ и цнотливыхъ поступьковъ нашихъ розумети мели, але яко одьнакою верою и цнотою, поволеньство подданьства паномъ нашимъ вызнавати и всякие sprawy Речи посполитое отъправовати есмо звыкли, такъ на съемъ и до всякихъ потребъ Речи посполитое зъездчалися, не инакъшыхъ пословъ с посродьку себе, братью нашу, одно верьныхъ и цнотливыхъ отъправуемъ и sprawy Речи посполитое залецаемъ, кгдажъ тежъ инакъшыхъ в зацномъ и цнотливомъ народе нашомъ не маемъ, такъ же и таковыхъ, которые бы речы добрые звыкли замешывати межы

⁹ *Wspomniany tu sejm toruński odbył się w końcu (październik–listopad) 1576 r.*

собою, не могли есмо не ведали и не ведаемъ. В чомъ ижъ надъ заделы-
ване нашо таковыя всказанья с канцеляреи Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти,
ку жалю нашому насъ доходить, што николи продъковъ нашихъ за прод-
ковъ Короля Его М(и)л(о)сти не потыкало и о теперешнемъ г(о)с(по)д(ару)
нашомъ того не держимъ, ижъ не толко о народе нашомъ верномъ и цнот-
ливомъ, а кождому намъ зацнеишому посланцомъ народови равномъ,
иначеи Его Королевская М(и)л(о)сть держати не можетъ, але тежъ и на-
мнеишого мниманья мети не рачыть, одно яко о верныхъ, цнотливыхъ
и статечные во всехъ справахъ Речи посполитое, справуючыся и посту-
пуючы подданныхъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти. Для чого мають ихъ
м(и)л(о)сть о то Его Королевское М(и)л(о)сти мовити и канцелярею
Великого Князства Литовского напоменути, жебы с таковыми намъ жал-
осне дотыклыми клязулями листы и всказанье Его Кор(олевское)
М(и)л(о)сти насъ потомъ не доходило.

Не мнеи тежъ то передъ Его Кор(олевскою) М(и)л(о)стью преложыти
и с пилностью то до Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти донести, ижъ листы
яко около розныхъ вере, такъ и въ ыншихъ справахъ с канцлереи Его
Королевское М(и)л(о)сти надъ право и волности н(а)шы и надъ попрыся-
женье Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти выходять, а на конце подданные
власные некоторыхъ насъ листы Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти поличаю-
чыся подданными Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти, выносятся, за чымъ не-
малые бунты урастають, а уховаи Боже, за тымъ и шкодливые речи
прыпадать могутъ, што не меньшое уближение и ущырбокъ правамъ
и волностямъ нашимъ приносить, абы таковыя листы, которые надъ пра-
ва и волности наши выданы жадное мощы не мели а потомъ таковыя, албо
тымъ подобные, выдаваны не были. Особливе и въ томъ жал нашъ Его
Королевское М(и)л(о)сти преложоно и яко з наболшою учтьвостью то
Его Королевскои М(и)л(о)сти прыпомнено маеть быти, абы панове по-
слове и иньяя бротя наша лепшыю вдячьность в справахъ и пры отъ-
еханью в отправахъ своихъ отъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти отъносили,
нижли яко насъ ведомость доходить, на соиме торунскомъ отънесли, што
не одно пановъ пословъ, але и въ особахъ ихъ, всехъ насъ обходитъ.

Пры томъ, яко есть намъ в листехъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти
через пановъ пословъ шыроце преложоно около своволного и упорного
предсевзятыя непослушныхъ подданныхъ Его Королевское М(и)л(о)сти
Кгданычанъ, ижъ не толко повинного подданства Его Королевскои
М(и)л(о)сти не отъдали, а отъдати не хочуть, але еще до посторонныхъ
краинъ своволности а препыхъ свои покрываючы, противне справы Ко-
роля Его М(и)л(о)сти подають и ку сказе паньство Его Королевскои

М(и)л(о)сти постороньными паньствами, Его Королевское М(и)л(о)сти шкодливими суседами, порозуменья мають, многие ку пану непристоиные спротивенства оказывают, за чомъ Его Королевская М(и)л(о)сть валку противъ нимъ, яко противьниковъ^н [s] своимъ подьнесъ. Тогда мы, яко верьные а всего добра цале зычлывые подданные Его Королевское М(и)л(о)сти, яко быхъмо ради все доброе и щастливое Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти и Речи посполитое видели, такъ того своволного и упорьного предъсевзятъ Кгданьщанъ фалити не можемъ, якожь быхъмо и сами вшелякого в томъ намъ прыстоинного обьмышлеванья не занехали. Але ижь есмо праве и в той справе отъ Его Королевское М(и)л(о)сти и отъ братъи наше пановъ Поляковъ упослежены, ижь ихъ м(и)л(о)сть з нами се не порозумеваючи, таковое поднесенъе воины домовое учинили. Тогда з стороны того жесмо перьвеи в томъ упослежены, з жалостью поносити мусим, яко в той справе занедбанъе и занеханъе, о то ижьбы Его Королевская М(и)л(о)сть тыхъ упорьныхъ подданныхъ до верного и им повиньного и прыстоинного послушенства в борзде привести рачылъ, Пана Бога просимъ, с пилнымъ уваженьемъ то обачаючы и добре уважаючы то, што самъ зъ Его Королевскою М(и)л(о)стью до насъ всказовати рачылъ, ижь где бы Его Кор(олевская) М(и)л(о)сть тымъ Кгданьскомъ забавенъ быти не рачыл, тогда бы тымъ потужьнеишыи с пострахомъ во вси зсторонь^о [s] отъпоръ неприятелемъ а безпеченъе паньствъ Его Королевское М(и)л(о)сти за щасливого панованья Его Королевское М(и)л(о)сти быти могло, кгдажъ ся немало небезпеченства, яко зъ стороны поганьцовъ Татаръ спустошенъемъ паньствъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти и розляньемъ крови братъи наше стало, такъ и з другое зъсторонь^о [s], отъ великого князя Московьского не маючы никоторого певного застановенья покою здешнему паньству Его Королевское М(и)л(о)сти а поготову видечы уставичьные а праве кгвалтовные небезпечности в земли Лифлянтъскои з сътороны тогожь великого князя Московьского, княжати Макгнуса и иньшихъ. Такогогожь, ухован Боже, рыхлого небезпеченства сподаваючысе, ради быхъмо завжды волнеишого Его Королевскую М(и)л(о)сть, пана нашего, отъ справъ дома затрудненыхъ ку отъпору и постраху неприятелеи постороньныхъ видели, для чого ижь бы Его Королевская М(и)л(о)сть особю маестату своего до здешнего паньства, Великого Князства Литовьского, прыбыти рачыл. Пилне о то просимъ, кгдажъ о тое неборздое, не ведаемъ для чого, до князя Московьского пана посла полского, с которымъ панове послове Велико-

^н *Wyd. podaje to słowo w wersji poprawnej:* противьникомъ.

^о *Poprawnie powinno być:* стороны.

го Князства Литовского ехати готови будучы¹⁰, давно ожидаютъ. Еханье (з) стороны Великого Князства Литовского велми неубезпечаетъ, а з стороны земли^p Ифлянтское праве квалтовная наглость небезпеченства оное земли дотыкаетъ. Про то, ачь быхъмо ради прыкладомъ продьковъ нашихъ в кожъдои потребе г(о)с(по)д(а)рской и Речи посполитои не омешкали, але свои великие небезпечности передь очыма видечы а отъ братьи нашое пановъ Поляковъ николи повинное помочы водле списовъ и попрысяженья сполного в здешнее паньство сами не маючы, звлаша въ небытности Его Королевское М(и)л(о)сти в тутошнемъ паньстве до прудьшого упадъку, чего Боже уховаи, не прышло, непомалу ся обавяемъ, кгдажъ за оторваньемъ силъ з вековъ вечныхъ з Великимъ Князствомъ Литовскимъ споеныхъ, то есть за отьлученьемъ земль Киевское, Волынское, Подьяльское, Браславское и з ними множства пановъ радъ, княжать, панячь, становъ рыцерьства зачьного, естесмо праве на силахъ нашихъ противъ непрыателя ку отьпоромъ звыклымъ звутлени а ку утрапенымъ небезпечностямъ нашимъ не толко моцы албо помочы, которая отъ насъ оторъвана не знаемъ, але и рады ку ubezпеченью того паньства, не одно домовое, але и через послы спешне, водле часу и потребности застановленое, мевати не можем. А ижъ ку забеганью небезпечности того паньства перекладати намъ Его Королевская М(и)л(о)сть рачыть, абыхъмо албо рушеньемъ нашимъ посполитымъ, якобы водле зезволения пановъ пословъ нашихъ на соиме валномъ в Торуни будучыхъ, тому паньству отьпоръ непрыателеви чынили, або ся податкомъ на люде служебные, прыкладомъ застановенья пановъ Поляковъ, братьи нашое, яко они теперь межы собою постановили, преложыли. Тогда, яко Его Королевская М(и)л(о)сть, пан нашъ, попрысягшы намъ праву^q [s] и волности наши, добре о нихъ ведати рачыть, такъ и мы ся в нихъ водле повинности нашихъ, добре чуемъ, ижъ рушенье насъ одное Литвы розно без Короля Его М(и)л(о)сти и без пановъ Поляковъ быти не может. А панове послове наши, которые в Торуню были, тую справу намъ дають и на протестацыи ся с каньцелярьи Его Королевское М(и)л(о)сти выданой¹¹ то оказал(о), ижъ на рушене посполитое без таковог(о), якового потребовали

^p W tekście K słowo powtórzone dwukrotnie.

^q Poprawnie powinno tu być: права.

¹⁰ Stefan Batory na początku stycznia 1577 r. w skład poselstwa Rzeczypospolitej do Moskwy wyznaczył wojewodę mazowieckiego Stanisława Kryskiego oraz dwóch Litwinów – wojewodę mińskiego Mikołaja Sapiełę i podskarbiego nadwornego Teodora Skumina Tyszkiewicza.

¹¹ Tekst wspomnianej protestacji posłów litewskich dotyczącej kwestii obrony WKsL przed zagrożeniem ze strony Moskwy wpisany został do ML po zakończeniu sejmu w Toruniu, a znany jest z wielu kopii rękopiśmiennych; druk w: Łappo I, s. 154–156 (w przypisie).

порадку, не зезволяти. А ижъ на оном соиме валномъ и податокъ на люди служебныи не был постановлень, тогда мы иначе не розумеемъ одно водле звыклости правъ и свободъ нашихъ, ижъ жадные податъки без зоиму [s] и без зезволенья всихъ становъ становитися не могутъ. А ижъ Его Королевская М(и)л(о)сть прыпоминати рачыть, ижъ станы полские теперь на соимикохъ своихъ поветовыхъ податокъ постановили, абыхмо и мы тымъ же прыкладомъ то учынили, тогда мы доброму баченью ихъ м(и)л(о)сти пановъ Поляковъ, братьи наше, то если же ихъ м(и)л(о)сть напротивъ правомъ и волностямъ нашимъ сполнымъ учынили, пуцаемъ, але сами того иначе не видимы, одно ижъ таковое постановенье податъковъ, которое никгды на соимикохъ поветовыхъ становлены не бывали, не толко правам и всебодамъ[†] [s] нашимъ сполным, але на остатокъ и звычаемъ стародавнымъ есть противно. Што мы з великимъ, а уховаи Боже для напотом шкодливимъ, прыкладомъ розумеючы и яко небезпечное секвели выстерегаючыся, на такое постановенье братьи наше, пановъ Поляковъ, которые з нами въ одной Речи посполитой будучы о то ся з нами не порозумевали (а) учынили, не толко ижъ не подлегаемъ, албо поддегати и зезволять есмо не повинъни и не хочемъ.

А што есмо мы сами не моцью жадных соимиковъ поветовых, албо з(ъ)езду здешнего волковыиского, одно з доброе воли наше, ку обороне того паньства а не на што иного, податъку намовили и постановили и порадокъ шафунку его намовили, то Его Королевскои М(и)л(о)сти означити мають с тымъ докладомъ, ижъ есмо то себе варовали, же хотя бы потомъ и листы Короля Его М(и)л(о)сти о то вышли, тогда таковыи соимики поветовые потомъ никгды складаны быти не мають. Але теперь пилне о то Его Королевскои М(и)л(о)сти просити, абы Его Королевская М(и)л(о)сть о обезпеченью того паньства Великого Князства Литовьского и земли Ифлянтское объмышливати и потужную отъ непрыятел оборону надъ нами держати рачылъ, особливе ижъ бы Его Королевская М(и)л(о)сть таковыи же податокъ, на якии ся есмо мы сами доброволне зезволили, з вшелякихъ добръ своихъ, водлугъ постановенья нашего vybrати розказавшы до таковогожъ шафуньку, яко есмо намовили, выдати розказати рачыл, с которого податъку ачъколвекъ над оборону Великого Князства Литовьского нигде выдавати ся не маеть.

А ведьже где бы и на землю Ифлянтскую, которая есть певными пакты и прысяженемъ нигде инъдеи, одно до Великого Князства Литовьского прылучона и члонькомъ Великого Князства Литовьского есть,

[†] *Wyd. poprawnie:* свободамъ.

квалтовная потреба прыпала, тогда быхъмо, якъ перъвеи, такъ и тепер могли ся ку обороне оное земли прыложыти, одножъ за такими слухами, которые на онъ часъ не одно ведомости доходятъ, ижъ бы тая земля Ифлянтская кровю нас и братьи наше, незносными наклады скаръбу земского Великого Князства Литовского и податъковъ нашихъ и знищеньемъ маегности пановъ радъ ихъ м(и)л(о)сти и иншое брати наше, до того часу пры Великом Князстве Литовскомъ держаная и добровольныхъ^s [s] ихъ зезволеньемъ злучоная, не ведати якимъ способомъ ку Полщы бы приворочона и въ адъминистрацыю албо въ якиес права леньные людем иншого а не нашего народу, злецана быти мела, што если бы ся такъ, чога Боже уховаи, наидовало, тогда особливе и о то Его Королевское М(и)л(о)сти просити и с пилнымъ уваженьемъ то преложыти, ижъ бы оное земли Ифлянтское, яко тое которая и списы и присягами нигде инъдеи, одно ку Великому Князству Литовскому (ся) злучыла и належыть, в жадную вонтьпливость отъ Великого Князства Литовского провадити не рачыл и никому того Его Королевская М(и)л(о)сть не допустил, адъминистраторовъ [s] мимо народъ нашъ там жадныхъ давати не рачыл, кгдажъ в онои земли отъ продка Его Королевское М(и)л(о)сти, славное памети Жыкгимонта Авьгуста, зезволеньемъ всихъ насъ его м(и)л(о)сти пану виленскому адъминистрацыя онога паньства достаточне есть злецона¹², которую его м(и)л(о)сть справуючы ижъ не толко на маегности знищенье, платечы людемъ служебнымъ своимъ власнымъ, але и на здоровью немалые ушурьбки прынял. А ижъ его м(и)л(о)сть¹ [s] немало заслужоного не доплачано, абы Его Королевская М(и)л(о)сть водле облигаций короля его м(и)л(о)сти Генърыка жолнеромъ тамошнимъ и его м(и)л(о)сти пану виленскому заплатити розказати рачыл. А наперод еслибы вжо самъ его м(и)л(о)сть тому досыть учинити а остаткомъ маегности своее задержати не могучы, то з съебе зложыти хотел, тогда пилне того постерегати и Короля Его М(и)л(о)сти прозбами нашими а праве повинъне до того приводити жебы Его Королевская М(и)л(о)сть, кгда бы то его м(и)л(о)сть панъ виленскийи пустити мел, никому иному, одно человеку народу нашего литовского оную землю въ адъминистрацыю [s] злецити и завжъды ее пры Великомъ Князстве Литовскомъ зоставовати рачыл, кгдажъ и теперъ упадъку оное земли постерегаючы

^s *Wyd. poprawnie:* добровольнымъ.

¹ *Poprawnie powinno być:* милости.

¹² *Administratorem i hetmanem podległej Rzeczypospolitej części Inflant był w latach 1566–1578 Jan Hieronimowicz Chodkiewicz, kasztelan wileński, starosta żmudzki i marszałek ziemski WKsL.*

ужыли есмо в томъ его м(и)л(о)сти пана виленьского, ижъ его м(и)-л(о)сть з малымъ людомъ не литую(чы) здоровья своего и тежъ маетьности, ку обороне оное земли тягнути мает, одно ижъ бы Его Кор(олевская) М(и)л(о)сть в томъ его м(и)л(о)сти пана виленьского потужностью воискъ и вшелякою радою и помощю подпирати рачыл, пилне о то Его Кор(олевскую) М(и)л(о)сть просимъ.

Особливе есть намъ в поселстве Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти доложено, абыхмо около битья мынъцы, албо монеты ся намовяли и становили, докладаючы ижъ ся таковые люди до того найдують, которые бы на форытованье ее наложыти хотели. Тогда ижъ то есть речь властне соиму належачая, про то то розумеемъ, же ся о кованью мынъцы, албо монеты без соиму великовалного ничого достаточного постановитися не можетъ и про то, то на съемъ отьложено быти маеть. А ведьже на соиме валномъ где бы ся хто колвекъ таковыи наидоваль, жебы мынъцу своимъ власнымъ коштомъ фолдровати хотел, тогда розумеемъ, ижъ тотъ каждыи для своего бы ся власного пожитку до того мети мел. Про то кгда бы ся колвекъ о мынъцахъ и монетахъ водле часу и мestyцахъ¹² [s] належного становити приходило, тогда просимъ Его Королевское М(и)л(о)сти жебы то остерегано, якобы не особами для назвиска фолдрованья, але для потребъ власне Речи посполитои належачыхъ поратованья ку пожитку Речи посполитое, мынъца была мынъцована, в Полщы под зверхностью Короля Его М(и)л(о)сти и з ведомостью пановъ рад и за справою врадъниковъ полскихъ жебы таковые sprawy во всемъ порадку захованы были, а в Литвье подъ зверхностью Короля Его М(и)л(о)сти за ведомостью пановъ радъ а за справою врадъниковъ литовскихъ отъпрывовали.

Особливе тежъ то ихъ м(и)л(о)сть панове послове наши маютъ Его Королевское М(и)л(о)сти прыпоменути и пилне ся о то домовити, ижъ дошло насъ то ведати, же его м(и)л(о)сть князъ бискупъ виленьскии¹³ с капитулою и зо всимъ духовенствомъ своимъ рачыть неякии податокъ з добръ духовныхъ у Великомъ Князстве Литовскомъ лежачыхъ с постановенья якогас духовного полского выбравшы¹⁴, не ведаемъ где до кого до Полски хочеть отъсылати, чымъ бы ся ниякое отьлучене отъ

¹² *Wyd. poprawnie:* мestyца.

¹³ *Walerian Protasewicz.*

¹⁴ *Chodzi o ustawy synodu w Piotrkowie (19–25 V 1577), które obciążyły dobra duchowne na rzecz wojny podatkiem zwanym dupłą oraz dobrowolną donatywą złożoną przez dostojników kościelnych. Ponieważ biskupstwo wileńskie podlegało prowincji kościelnej w Gnieźnie powyższe uchwały rozciągały się także na dobra duchowne w WKsL.*

Великого Князства Литовского чынити мело, чога никгды продькове его м(и)л(о)сти не делали. А такъ добре бы, ижьбы Его Королевская М(и)л(о)сть листомъ своимъ в том князя бискупа виленского напоменути рачыл, жебы з добр духовныхъ его м(и)л(о)сть того податъку нигде не оборочал и не отдавал, одно на потребы здешнего паньства Великого Князства Литовьского, кгдыжь добра духовныхъ в томъ паньстве под ровною з нашими шляхетъскими обороною и по (не)малои части з властныхъ отъчызнь отъ продьковъ нашихъ наданы, бо кгды князь бискупъ тымъ ся отъ насъ отълучаючи, заровно з нами того податъку до поборьцовъ здешнихъ поветовыхъ не давал и подъ владзу з сыноду полского постановленую отъсылал, то есмо пры становенью податку теперешнего уфалили и постановили, ижь добра бискупьи з ураду пана марьшалка и пана подскаръбего на Речь посполитую мають быти взяты.

Ижь тежь за немнеишее уближенье справъ^v [s] и свеводъ нашихъ быти розумеємъ, ижь Его Королевская М(и)л(о)сть не ведаемъ з якихъ прычинъ поборъ албо мыта новые кромъ незволенья всихъ насъ и надъ оповеданье пословъ нашихъ, которые в Торуни будутъ^w [s] на то не незволяли, постановити рачыл, пилне Его Королевское М(и)л(о)сти просити, ижьбы тые поборы албо мыта новые браны не были.

С великимъ тежь ущырьбькомъ и немалымъ жалемъ того ужываемъ, ижь Его Королевская М(и)л(о)сть ещо в здешнемъ паньстве Великомъ Князстве Литовьскомъ не бывшы и насъ верныхъ подданныхъ своихъ не познавшы, такъ же и добръ столу своего не обачывшы, немало именеи и пожитъковъ столу Великого Князства Литовьского розныхъ народовъ людемъ роздати рачыл и теперъ снатъ немало тыхъ, которые опатренья отъ Его Королевское М(и)л(о)сти з добръ Великого Князства Литовьского потребують. А такъ о то пилне Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти просити, ижьбы Его Королевская М(и)л(о)сть добр столу Великого Князства Литовьского безъ ведомости пановъ радъ и становъ здешнего паньства никому з народовъ обьчыхъ и суседьскихъ роздавати не рачыл, кгдыжь досыть немало провинъции Великого Князства Литовског(о) однимъ разомъ до Корунны естъ безправне отълучон(о), где болшои шырокости снаднеи кому будетъ воля Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти опатренье чынити у Великомъ Князстве Литовьскомъ добръ столу Короля Его М(и)л(о)сти належачыхъ, не ущырьбьяючи.

А пры томъ и то Его Кор(олевско)е М(и)л(о)сти пилне преложыти, же ся не одно роздаваньемъ добръ Его Кор(олевской) М(и)л(о)сти столу

^v *Poprawnie powinno być:* правъ.

^w *Poprawnie powinno być słowo:* были.

Великого Князства Литовьского зменьшенье делаеть, але и рознымь отъ-рываньемь людиа таковыхь, которые кривды чынечы а никому прави быти не хотечы од владности и врадовь належныхь отърываются, яко то в повете берестеискомь пань Касперь Дембиньский и иньшыхь немало чынять, ижь ся з добрами своими у Великомь Князстве Литовьскомь а в повете берестеискомь лежачими, часомь до воеводства любелского а часомь до воеводства подляшского отърываются, многимь которые отъ нихь укрывжоны у враде належномь не одно сами ся неусправедливают, але еще и иньшую братью нашу отъ врадовь належныхь до судовь незвыклыхь потягають. О то Его Королевское М(и)л(о)сти просити, абы то Его Кор(олевская) М(и)л(о)сть завстегнути и до врадовь належныхь послушенство водлугъ стародавного звычайу чынити росказати рачыл.

Пры томь, ижь розумеемь же для кгвалтовныхь и пилныхь потребь Речи посполитое съемь великии валныи зложон быти мусить, тогда жебы для всякого убезпеченья того паньства Великого Князства Литовьского и земли Ифлянтское, такъ же и для справедливости людьское, которое пилне потребуемь, панове послове мають Его Королевской М(и)л(о)сти просити кгды бы съемь валныи становлень был, ижьбы Его Королевская М(и)л(о)сть нигде иньде(й) одно тутъ у Великом Князстве Литовьском, а не може ли быти, тогда где близко пры границахь Великого Князства Литовьского съемь великии валныи складати рачыл.

К тому, што до ведомости всихь нас донес его м(и)л(о)сть пань воевода полоцький¹⁵, оповедаючи то ижь кгды его м(и)л(о)сть за листы Его Королевское М(и)л(о)сти соимикъ поветовыи в земли воеводства полоцького зложывшы, тамъ зъехати рачыл, тогда панове шляхьта обыватели земли Полоцькое до его м(и)л(о)сти зшедшыся, всказанья и листовь Его Королевское М(и)л(о)сти выслухавшы, некоторые с нихь для якихьсь намовь отъ его м(и)л(о)сти отошли а тамъ одъшедьшы и посла Его Королевское М(и)л(о)сти до себе везавшы, яко передь нами самь пань Оникеи Корсакъ справу давал, словы обелжыли и с паномь воеводоу соимику порадне не отъправуючы, прочь ся розехали. До чога ся сезде на зезде волковыиском пань Дмитръ Корьсакъ отъ пановь шляхьты земли Полоцькое посломъ ся быти менечы, оповедал ижь бы для якихьсь волностей своихь пану воеводе полоцькому соимику отъправовати не допустили. Которые розницы и неснаски ижь ся под бокомь непрятельскимъ деють, то Его Кор(олевской) М(и)л(о)сти преложыти, жебы панове шляхьта земли Полоцькое таковыхь розтырьковь противко пану воеводе не

¹⁵ *Mikołaj Monwid Dorohostajski.*

чынили, але водле прыстоинности статочне ся в повинностяхъ своихъ заховали. А ижъ за такими розницями соимикъ поветовыи звыклымъ податкомъ^x [s] въ онои земли Полоцькои не дошол, абы Его Королевская М(и)л(о)сть с паны радами Великого Князства Литовьского винного в томъ, чьею ся то прычыною деяло, вынаити розказати рачыл.

Донесена есть тежъ намъ прозба отъ пословъ и отъ всехъ обывателю земли Жомойтское, ижъ бы в некоторыхъ многихъ справахъ немало над права и волности онои земли стародавныя деяти ся мели, о которыхъ на тотъ часъ ачъ шыроце не докладаемъ, але толко то прыпоминаемъ ижъ где бы панове жомойтские с часомъ то Его Кор(олевской) М(и)л(о)сти преложывшы о поправень волности и звычайевъ онои земли стародавныя Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти просили, ижъбы Его Кор(олевская) М(и)л(о)сть, м(и)л(о)ст(и)ве ихъ выслуhavшы, водлугъ светобливого баченья своего отъправити розказати рачыл. Писанъ у Волковыиску року 1577 м(е)с(е)ца июля 18 дня.

3. Zjazd senatorski w Wilnie (9–10 VIII 1577)

Literatura: Lulewicz, Gniewów, s. 308–309; Ferenc, s. 548–549.

4. *List senatorów litewskich do Stefana Batorego o najeździe Iwana Groźnego na Inflanty i podjętych w związku z tym środkach, Wilno, 9 VIII 1577 r.*

Or.: BPAU/PAN Kr. 360, k. 61–62v.

Ser(enissi)me Rex et Domine, Domine clementissime.

Commendamus fidelia synceraque obsequia nostra Sacrae Regiae M(aiesta)ti V(est)rae, domino nostro clementissimo, eidemque plurimam salutem et contra omnes suos reique publicae hostes victoriam ac rerum gerendarum felicitatem a Deo supplicibus votis praecamur.

In quanto versetur periculo Livonia, provintia Sacrae M(aiesta)tis V(est)rae, Lituaniae vicina ac confinis, si M(aies)tas V(est)ra ignorat, ex hac legatione, quam ad nos Illustris Curlandiae dux¹⁶ misit, cognoscet, eam enim ex Germanico in Polonicum sermonem versam et manu legati subscriptam Sacrae M(aiesta)ti V(est)rae mittimus. Mittimus et litteras domini castellani Polocensis¹⁷,

^x *Wyd. poprawnie:* poradкомъ.

¹⁶ *Gotard Kettler książę Kurlandii w latach 1561–1587.*

¹⁷ *Jerzy Zenowicz.*

quibus idem ill(us)tri domino campestris exercitus duci¹⁸ nuntiat, nempe iam in visceribus miserae Livoniae, ipsummet Moscoviae tyrannum¹⁹ ferro et igne grassari iamque Marinhausum²⁰ arcem Sacrae R(egiae) M(aiesta)tis V(est)rae interceptisse aliisque vicinis arcibus imminere ac insidiari, quin etiam ipsius Rigae urbis potiundae spem sibi polliceri, quod illi male vertat Deus. Hortatur nos dux Curlandiae, ut, quandoquidem iam ea de re mandata ad nos S(acra) R(egia) M(aiestas) V(est)ra dederit et de ratione tuendae Livoniae nobiscum communicaverit, suppetias quamprimum Livoniae ferremus. Et Sacra quidem M(aiestas) V(est)ra nec ad nos ulla mandata, quod sciamus, dedit, nec de ullo bello gerendo ad nos rettulit, sed priusquam etiam ab Ill(ust)ri duce admoniti essemus, exciti fama, quae ad nos de Moschi in Livoniam irruptione perlata erat, qui proximi fuimus, rebus posthabitis omnibus, Vilnam concurrimus, ac qua ratione poterimus, Livoniae opem ferre decrevimus, ipsi, qui militaris ordinis sumus, cum quantulocumque comitatu poterimus, ad fines Livoniae properare statuimus, atque in finibus expectare eorum, quos litteris nostris ex omnibus Lituaniae regionibus excitavimus concursum. Scripsimus enim ad omnem Lituaniae nobilitatem, ut qui patriam salvam esse volunt, nos sequantur Livoniamque pro fide sua et erga Rempub(licam) charitate tuendam sibi statuunt. Sed, Ser(enissi)me Rex, quae sunt nunc vires nostrae? Quae opes ad profligandum tantum et ita paratum hostem idoneae, detractis de corpore Reipub(licae) nostrae bellicosissimis municipiis Volhinia, Kiovia, Podlasia? Exhausto praeterea publico aerario? Huc accedit, quod iam nunc non uti antea unionis lege soluta nobilitas est a bello gerendo, quod in publicis una cum Regno habitis comitiis non fuerit decretum, itaque paucos futuros speramus, qui nos sequi volent. Ac qui nos sequentur, iis gratiae agi poterunt, qui non sequentur, ii puniri non poterunt, nihil enim contra legem unionis deliquent. In nobis certe fides, qua Livoniis obstricti sumus, et verorum militum virtus non deerit. Sed vetus est dictum: Ne Hercules quidem contra duos. Obteri (quod omen Deus avertat) tanti exercitus multitudine et in nobis arma hostis hebetari patiemur, sed propulsare tantillo praesidio, quantillum, quale sit futurum, divinare non possumus, tantum Reipub(licae) periculum vix poterimus. Itaque supplices a S(acra) R(egia) M(aiesta)te V(est)ra precamur, dignetur ipsa pro sua pietate nobis praesenti ac celeri auxilio succurrere, si interire penitus reliquias Livoniae ac deinde brevi universam Lituaniam non vult.

¹⁸ *Krzysztof Radziwiłł zwany „Piorunem”, podczaszy i hetman dworny WKsL.*

¹⁹ *Iwan IV Groźny.*

²⁰ *Właścivie Marienhausen (pol. Marienhauz).*

Ducis magni²¹ litterarum exemplum, quibus ad subdenda sibi quaedam oppida sollicitat, Sacrae M(aiesta)ti Vestrae mittimus.

Etiam atque etiam per omnia sacra, per salutem totius Reipub(licae), qua nihil esse Sacrae M(aiesta)ti Vestrae charius, certo nobis persuademus, per Deum denique ipsum rogamus, supplicamus, obtestamur Sacram Regiam M(aiesta)tem Vestram, dignetur inire consilia succurrendi Livoniae, quae ruere non poterit, quin eodem lapsu Lituania concidat. Arces etiam finitimas muniendas ac armis commeatuque instruendas sibi proponat, quae admodum infirmae et omni prorsus praesidio destitutae sunt. Commendamus humiliter obsequia nostra in gratiam S(acrae) M(aiesta)tis Vestrae, quam ut nobis Reique pub(licae) n(ost)rae servet Deus diutissime, precamur. Dat(um) Vilna IX Augusti anno D(omi)ni 1577.

Jam has obsignare parabamus, cum nobis rursus tristis nuntius allatus est, dolo ac fraude oppidanorum esse Venden civitatem, quae Kiess vulgo vocatur, arcem ac metropolim totiusque Livonici imperii domicilium, in potestatem hostis devenisse. Tot tantaque Reipublicae nostrae et provinciae, in quam tuendam ingentes a nobis sumptus facti sunt, detrimenta non facile profecto sine sanguine et sudore compensari possunt. Dei misericordiam imploramus, ut V(est)rae S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis virtute ac faelicitate resarciri queat.

Sacrae et Ser(enissi)mae M(aiesta)tis V(est)rae senatores ac consiliarii obsequentesque servitores.

[*Poniżej tekstu brak autografów, lecz tylko wpisane tą samą ręką nazwiska i tytuły nadawców listu*]: Valerianus ep(isco)pus Vilnen(sis); Nicolaus Radiuil etc., palatinus Vilnen(sis), Mag(ni) Ducat(us) Lit(uaniae) cancellarius; Nicolaus Drohostayskj, palatinus Polocen(sis) etc.; Georgius Osczik, palatinus Msczislaiuen(sis) etc.; Christopherus Radiuil, campestris militiae dux et Mag(ni) Ducat(us) Lit(uaniae) pincerna etc.

[*Na odwrocie adres, nad którym ślady po pięciu oderwanych pieczęciach*]:

Sacrae Ser(enissim)aeque Regiae M(aiesta)ti Poloniae et Magno Duci Lithuaniae etc. etc. Domino et D(omi)no nostro clementissimo.

[*In dorso dopisano późniejszy komentarz archiwalny*]: Valerian biskup, Radziwiłł, Dorostayski, Ościk, Radziwiłł dają znać królowi Stephan(owi), w jakim niebezpieczeństwie Liuonia. Sami do obrony chcą zciągać, ale jakie teraz siły Ks(ięstwo) Litew(skie) przez odejście Kiowa i Wołynia i mało kto z szlachty pójdzie mając z uniej prawo. Qui nos sequentur, iis agi gratiae

²¹ *Chodzi tu niechybnie o wielkiego księcia moskiewskiego Iwana IV Groźnego.*

poterunt, qui non sequentur, puniri non poterunt. O succurs gorąco proszą.
1577. Livonia.

5. Drugi list senatorów litewskich do króla o pogarszającej się sytuacji w Inflantach, Wilno, 10 VIII 1577 r.

Or.: nieznan;

K: BCzart. 86, s. 399–402.

Copia literarum ad S(acra)m R(egia)m M(ajesta)tem Poloniae a consiliaris M(agni) D(ucatus) Lit(uaniae).

Serenissime Rex, Domine, Domine et domine clementissime.

Etsi jam de clade Livoniae et arcibus ab hoste occupatis Sacram Regiam Majestatem Vestram certionem reddiderimus, tamen quum novi subinde nuntii de majoribus periculis afferantur, ita ut intra viginti et quatuor ab urbe Vilnensi milliaria dux ipse Moschorum²² cum universo suo exercitu arcem Livoniae Duneburgam occupare studeat, indeque recta Vilnam contendere cupiat, nolimus intermittere, quin istud quamprimum Sacrae Regiae Majestati Vestrae significaremus, obnixae ac humiliter rogantes, ut de suppetiis nobis ferendis quam celerrime Sacra Regia Majestas Vestra cogitet, neque nos in tanto discrimine rerum ope sua destituat, et fratres nostros dominos Polonos pro auctoritate sua regia commonefaciat, ut memores mutui pacti et jurisjurandi, ipsi auxilio et praesidio suo nos sublevent. Nam etsi qui nunc hic Vilnae senatores fuimus hosti occurrere et arma contra ferre decrevimus, totamque nobilitatem ad idem praestandum literis nostris cohortati sumus, tamen ut id faciant magnopere veremur, quando pacta unionis et statuta juris nostri absque communi consensu et decreto generalis conventionis nullum bellum gerere permittunt. Si tamen Sacra Regia Majestas Vestra ad nos veniret, neminem fore putamus, qui non ultro castra Sacrae Regiae Majestatis Vestrae sequeretur et in apertum etiam discrimen pro salute Sacrae Regiae Majestatis Vestrae totiusque Reipublicae rueret; quocirca iterum atque iterum Sacram Regiam Majestatem Vestram humiliterque rogamus, ut sine ulla mora ad nos maximis quibusque viribus suffulta occurrat, et laboranti Reipublicae nostrae dignitatisque suae regiae subveniat. Nam cum tanto apparatu tantisque copiis hostis adventat, ut viribus ipsi nostris sine magno aliquo Sacrae Regiae Majestatis Vestrae subsidio resistere nequeamus, neque etiam personam Sacrae Regiae Majestatis Vestrae, domini nostri clementissimi, nullo justo praesidio aut

²² *Iwan IV Groźny.*

exercitu valido instructam, in periculum aliquod adducere vellemus, quando Rempublicam nostram fere exarmatam et aliquot provinciis mutilatam non satis sufficientem ad sustinendum tam potentem hostem merito conqueramur. Quod attinet ad ducem Magnum, fratrem regis Daniae²³, de quo dux Curlandiae²⁴ nobis significavit, tanquam ille, jussu et mandato Sacrae Regiae Majestatis Vestrae, quasdam consultationes, conscio illustri et magnifico domino Joanne Chodkiewicz, castellano Vilmensi et administratore Livoniae, cum praedicto duce Magno susceperit, hoc quidem illustris et magnificus dominus administrator, praesens Vilnae existens, factum esse se inscio professus est, et coram nuntio ducis Curlandiae, quod talium rerum nunquam conscius esset, sufficienter comprobavit. Nam tractatus quidem quosdam fieri se conscio recognovit, sed quae conditiones proponerentur a Magno duce, aut quae ab eo acceptarentur, omnino se ignorare dixit, ut nullam majorem perniciem Livoniae importatam, quam ab istis tractatibus et practicis, quae non nisi dolo et fraude fierent a Magno, conquestus fuerit publiceque protestatus sit. Quod restat, nos promptissimaque obsequia nostra cum omni subiectionis fide in gratiam S(ac)rae R(egiae) Majestatis Vestrae diligenter commendamus. Datum Vilnae, die 10 Augusti 1577.

Valerianus, episcopus Vilmensis; Nicolaus Radivil, palatinus Vilmensis; Joannes Chodkiewicz, castellanus Vilmensis; Laurentius Woyna, thesaurarius M(agni) D(ucatus) Lit(uaniae).

4. Zjazd stanów WKsL zwołany do Nowogródka na 29 IX 1578, przeniesiony potem do Wilna, który jednak nie odbył się

Literatura: *Lappo, Statut, t. I, cz. 1, s. 367–368; Šapoka I, s. 19; Lulewicz, Gniewów, s. 317–318; Rachuba, s. 247–248.*

Zjazd został zwołany w następstwie konstytucji sejmu warszawskiego 1578 r. pt.: „Xięstwa Litewskiego sądy”, zgodnie z którą szlachta litewska miała się zebrać 23 V 1578 r. na sejmikach wojewódzkich, po których powinien zebrać się zjazd stanów litewskich na św. Michała [29 IX tr.] w Nowogródku „dla poprawy Statutu” (Vol. Leg. II, s. 186). Stefan Batory listami datowanymi we Lwowie 18 VII 1578 r. skierowanymi do panów rad, województw i powiatów WKsL zwołał (albo raczej przeniósł) zjazd do Wilna na dzień pewny, bez określenia daty, więc zapewne w dotychczasowym terminie. Tym

²³ *Chodzi o księcia Magnusa von Holstein, wasala Iwana Groźnego w latach 1570–1577 obwołanego przez króla Inflant, brata króla duńskiego Fryderyka II Oldenburga.*

²⁴ *Gotard Kettler.*

razem jego powodem miało być znalezienie sposobu obrony Inflant do czasu aż uchwalony na sejmie 1578 r. podatek zostanie wybrany. Król nakazał zjechać się w tym celu senatorom a ponadto zwracał się do szlachty: „И вась всихъ становъ жадаемъ абы по дъве особы з воеводъствъ и поветовъ до Вильни ку паномъ радамъ ихъ м(и)л(о)сти на тотъ день зъехали ся и тамъ зъ ихъ м(и)л(о)стю около того намовяли” (cytat z listu wysłanego do powiatu lidzkiego zob.: ML 60, k. 220v–222; Wyd.: *Łappo II. Priloženija*, s. 119–122). Zjazd nie odbył się z powodu toczących się działań wojennych w zajętych przez Iwana IV Groźnego Inflantach oraz zwołania szlachty na pospolite ruszenie.

5. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (17–29? IV 1580)

Literatura: *Łappo I*, s. 174–177; *Łappo, Statut, t. I, cz. 1*, s. 368–370; *Šapoka I*, s. 19–20; *Lulewicz, Gniewów*, s. 329–331; *Rachuba*, s. 248; *Ferenc*, s. 590–591.

Zjazd zwołał Stefan Batory uniwersalami skierowanymi do senatorów i powiatów litewskich, rozesłanymi z Grodna 16 III 1580 r. (ML 65, k. 3–4v; Wyd.: *Łappo II. Priloženija*, s. 123–128; *AZR, t. III*, s. 253–254). Zjazd poprzedzały sejmiki w powiatach wyznaczone na dzień 5 IV t.r.

6. Przywilej Stefana Batorego wydany stanom WKsL gwarantujący zachowanie wolności i praw, po dodatkowych zobowiązaniach na rzecz wojny podjętych na życzenie króla podczas konwokacji wileńskiej i wcześniej w 1579 r. w Grodnie podczas konwokacji senatorskiej, Wilno, 29 IV 1580 r.

Or.: AGAD, Zbiór dokum. perg. nr 7876 – rekonstrukcję miejsc uszkodzonych i uzupełnienia w tekście ruskim oznaczono nawiasami zwykłymi ();

K: ML 66, k. 50v–52v;

K₂: BCzart. 2237, s. 169–179 (fragment bez części końcowej w transkrypcji łacińskiej);

Wyd.: *Łappo II. Priloženija*, s. 128–132; *Sprawy wojenne*, s. 341–343 (fragment przywileju w transkrypcji łacińskiej).

^{y-y} Стефан Божю м(и)л(о)стю корол польскии, великии княз литовскии, рускии, прускии, жомойтскии, мазовецкии, ифлянтскии, кн(я)же седмикгородское и иныхъ.

^{y-y} W tekście K wpisanej do ML treść przywileju poprzedza nagłówek o następującym brzmieniu: Листъ Его Королевское М(и)л(о)сти даныи обывателемъ Великого Князства Литовского, варуючы волности и права имъ.

Чинимъ явно тымъ листомъ нашимъ, нинешъним и на потомъ будучимъ, кождому кому бы того была потреба ведати, ижъ кгды есмо з слушьныхъ причинъ за уквивъженьемъ и поседаньемъ панствъ н(а)шихъ, за радою и уфалою всехъ станов соиму належачихъ, на первомъ соиме варшавскомъ²⁵ будучихъ, воину поднесли противу неприятелю н(а)шому кн(я)зю великому Московскому, вземши то передъ себе, же намъ всехъ потребъ военныхъ с тыхъ податковъ, которые были на томъ соиме варшавскомъ такъ в Коруне, яко и у Великомъ Князстве Литовскомъ, на служебные до тое потребы уфаленыи, доставати мело не посполитымъ рушеньемъ, але пенежными людьми тая война мела быть отправована. А кгды есмо до здешнего панства н(а)шого Великого Князства Литовского по томъ соиме варшавскомъ приехали, панове рады н(а)ши Великого Князства Литовского, яко ведомые всехъ справъ, поступковъ и силъ того неприятеля граничного Великому Князству Литовскому, дали намъ справу, же немалыхъ силъ до воиска потреба и такимъ малымъ податкомъ великость воиска нелацно бы се способити мело. Про то уживали есмо тыхъ жо пановъ радъ н(а)шихъ, княжатъ, панячь, врадниковъ и всехъ становъ рицества здешнего панства Великого Князства Литовского жаданьемъ н(а)шимъ, абы ихъ м(и)лость, з милости ку намъ пану своему и ку Речипосполитои, видечи таковую потребу, нас в томъ предъсе взятью н(а)шомъ силами и почтанами своими подъперли. Якожь ихъ м(и)л(о)сть п(а)нове рада, такъже княжата, панята, врадники и обыватели Великого Князства Литовского, которые на онъ час у Городне при нас были²⁶, хотяжь долегливости великие мели за долъгии час въ воине с тымъ неприятелемъ стоечи, однакожь з самое хути и милости ку намъ и Речипосполитои, а не зъ жадное повинности, значные почты намъ обещали. А потомъ за радою тыхъ же ихъ м(и)л(о)сти п(а)новъ радъ н(а)шихъ, до инъшихъ радъ и обывателевъ того панства, которые на томъ зебраню при нас не были, листы зъ жаданьемъ н(а)шимъ о таковыи жо посилокъ писали есмо, зложивъши имъ час и месьца до намовъ сполныхъ въ воеводъствахъ и поветехъ. Якожь на тыхъ зъездехъ, кого одъно ведомость таковое потребы н(а)шое дошла и можность зносити могла, а мало не вси станы народу шляхетского, такъ же з милости своее а не зъ жадное повинности, намъ се стого не вымовили, показуючи то значне, ижъ яко первеи продковъ н(а)шихъ королеи ихъ м(и)л(о)сти польскихъ и великихъ князеи

²⁵ *Mowa niewątpliwie o pierwszym sejmie warszawskim podczas panowania Stefana Bato-rego, który odbył się na początku (styczeń–marzec) 1578 r.*

²⁶ *Chodzi o konwokację senatorską w Grodnie w dniach 16–17 II 1579 r. przy okazji powi-
tania Stefana Batorego podczas pierwszego pobytu na terenie WKsL.*

литовскихъ миловали, такъ же и ку намъ таковуюжъ милость и веру мають и показываютъ. Чого есмо не только словы, але и самую речью истотне дознали, кгдажъ скоро час воины слушныи припаль, напередъ в Свире, потомъ в Дисне и на иныхъ мѣстцахъ с такими почты нам се оказовали и при нас через увес час воине належачии были, же за ихъ таковымъ подьпартьемъ воиска досытъ великого и потужного противо тому неприятелеви безъпечне здоровье н(а)шо вынести есмо могли. Якожъ з ласки Божое вседъши щастъливе на конь нашъ, до тое потребы противо тому неприятелю есмо тягнули, котории будучи в зебранью з воискомъ своимъ во Пскове, напротивку намъ ставитися не хотель, а мы замокъ полоцкии и к тому Красное, Ситьно, Козьяны, Туровлю, Соколь, Сушу и иные неприятельские замьки в земли Полоцкои побудованные, од неприятеля одобравши, под панованье н(а)шо до Великого Князства Литовского привернули есмо.

Особливе тепер повторе, кгда на другом соиме варшавскомъ²⁷ тоежъ воины попирати со всеми станы уфалено, с тоежъ вери, уфности и певности, которое есмо значне по народе того паньства Великого Князства Литовского дознали, росказали есмо то и в универсаль соимовыи вложити, деръжачи то о панехъ радахъ, старостах и державьцахъ н(а)шихъ Великого Князства Литовского, же нас до тое потребы и по другии разъ ратовати не занехають, што не ку жадному ущирьбу правъ и вольности ихъ учинили есмо, але з самое уфности н(а)шое, которую певную мели есмо и маемъ, и которое есмо по нихъ вжо дознали. Гдежъ и на тотъ час, звернувшисьъ намъ, з ласки Божое в добромъ здоровьи с того соиму варшавского до мѣста н(а)шого столечного Великого Князства Литовского до Вильня, везавши есмо ихъ м(и)л(о)сти п(а)новъ радъ н(а)шихъ и рицѣрства того панства, которие на тотъ час до нас прибыти могли, учинили есмо до нихъ жаданье н(а)шо, абы намъ хуть свою и до теперешнее потребы ку потужнейшому попиранью воины показали и нас подьпомогли, обещаючи имъ словомъ н(а)шимъ королевскимъ, же то в жадную повинность ани въ звьклость имъ не поидеть и овшемъ ласкою н(а)шою г(о)с(по)д(а)рскою и примноженьемъ вшелякихъ волности нагрожати имъ хотечи. Што они яко верные слуги и подьданные н(а)ши а милосники отъчизны и Речи своее посполитое, кождыи з особы своее, хутливе намъ позволили. Которуюжъ то хуть, милость и веру значне и з великимъ накладомъ ихъ показаную, мы обачивъши, кгда жемъ по нихъ таковое вери и милости дознали, якое подобно жаденъ инъшыи народъ противо паномъ

²⁷ *Sejm z przełomu lat 1579 i 1580 (od końca listopada do początku stycznia).*

своимъ, тыи ровно, не показоваль ани показуеъ над повинньность свою, бо они и *первеи* сего и на *тот* час не суть повинньни до тое *воины*, одно податкомъ на *соиме* уфаленым, такъ яко и обователи коронньные, прикладатъсе. Которому податъку и они досыть учинивши, над то еше, только на самое жаданье н(а)шо с такъ великимъ почтомъ людеи ставилися при нас г(о)с(по)д(а)ри у *воиску* и с такою поволностью, хутью и зычливостью, ижъ тежъ во въсемъ годьными были *наидени* отъ нас, чою одно есмо по них потребовали и што цному *рицерству* належало, то все хутливе и мужне оказовали. Для чою не годилосе намъ *иначеи*, одно тую веру и зычливость их, намъ и Речипосполитои мужне оказаную, значне *вызнати*, *вывышьшити* и на вечную *паметьку* на писме то имъ *зоставить*. А ижъ то *вжо* *повторе* для нас *чинять*, *обовяючися*, абы то *непрыносило* имъ *самымъ*, такъже и *потомъкомъ* ихъ, *якое* *звыклости* и *ущирьбу* *волносттам* и *правам* ихъ не *чинило* и на *потом* до такового *вытягненья* *непримушало*, ихъ *м(и)л(о)сть* *п(а)нове* *рада* наша, *врадъники* и *рыцерство* *здешнего* *панъства* *н(а)шого* *Великого* *Князства* *Литовского* *уживали* нас о то *прозбами* *своими*, *абы* *имъ* *зезнанье* и *варунокъ* на то *дали*, *звлаща* о таковои *уфности* *н(а)шой* *около* *подпартья* *от* *них* на тую *другую* *потребу* *военъную*, *которая* в *универсале* *соимовом* *есть* *описана* и *объяснена*, абы имъ *жадного* *уближенья* и *иначе* *шого* *выкладанья* и *розуменья* не *приносила*.

Про то мы *Стефанъ*, *Божью* *м(и)л(о)стю* *король* *польскии*, *великии* *княз* *литовскии*, *рускии*, *прускии*, *жомоитскии*, *мазовецкии*, *ифлянтскии*, *кн(я)же* *седьмикгородское* и *иныхъ*, *паномъ* *радамъ*, *княжатомъ*, *панятамъ*, *врадникомъ* и *всему* *рыцерству*, *обователем* *того* *панъства* *Великого* *Князства* *Литовского*, *симъ* *листомъ* *н(а)шимъ* то *зознаваемъ* и *объясняемъ* *всимъ* в *посполитости* и *кожъдому* *з* *особна*, *же* *яко* *права*, *конъстытуцьи*, *статута* и *вольности* *их* *вше* *якие* *с* *того* *их* *вызволяють*, такъ и мы то имъ *признаваемъ*, *же* *тому* *нигды* не *подлегли* ани *были* *повинньни*, а *што* *кольвекъ* *чинили* и на *тотъ* *час* *учинять* *подле* *обетницы* *своее*, то *з* *самое* *хути* и *милости* *ку* *нам* *г(о)с(по)д(а)ру* и *отчизне* *своей* *показуеъ*. *Особливе* *тот* *арьтыкуль*, *которыи* *з* *уфности* *н(а)шое* о ихъ *посилкови* на *тое* *другое* *вытягненье* *н(а)шо* в *универсаль* *соимовыи* *вписанъ*, *тымъ* *листомъ* *нашимъ* *варуемъ*, *ижъ* *то* не в *жадную* *повинньность* *имъ* *покладано* *маеъ* *быти* ани *иначеи* *розумено*, одно *же* *з* *самое* *широе* *н(а)шое* *уфности*, ани *ку* *нарушенью* и *зламаню* *правъ* и *вольностейи* *ихъ* *есть* *вложено*. А то *варуем* *словом* *н(а)шимъ* *королевским*, *за* *нас* и *за* *потомки* *н(а)ши*, *короли* *полские* и *великие* *кн(я)зи* *литовские*, *обещуючи* и *прирекаючи* *под* *присягою* *н(а)шою* *имъ* *даную*, *ижъ* ани *теперь*, ани *вечистыми* *ч(а)сы* то

имъ за повинность жадную поличано быти не маеть ани можетъ, имъ самым и ихъ потомкомъ. А мы и потомкове н(а)ши на потомъ без уфалы соимовое до того ихъ приводити не маемъ и никгды под то подылегати не повинъни, ижъ бы коли з нами и с потомъки н(а)шими ехати повинъне мели, окромя доброе воли своее а для ласли н(а)шое г(оспо)д(а)рское. Якожь и тые, которые *первеи* з нами не ездили, жадное вины не отънесли и теперь, естъли бы которые ехати не могли, жадное вины поносити и неласце н(а)шои подлегати не *будут*, кгдажь кождыи, которыи едеть, вольно с хути своее и з милости ку намъ и *отчизне* своее поедеть. За што мы тыхъ, которые з нами ездили и теперь повторе поедуть, щодъробливъшоу ласкою, нижли тыхъ што дома зоставають, опатровати будемъ. И на то дали есмо сесь нашъ листь, подыписавшы его властьюною рукою нашоу г(оспо)д(а)рскоую и печать н(а)шу привесити есмо велели. Писанъ у Вильни, лета Божого нароженя 1580, м(е)с(е)ца апреля 29 дня.

Stephanus Rex

[*Poniżej tekstu przywileju zawieszona pieczęć wielka litewska na przeplatany m złocistą nicią sznurze. Na odwrocie dwie noty archiwalne silnie zatarte.*]

7. *Drugi przywilej Stefana Batorego po konwokacji wileńskiej dany stanom WKsL na wprowadzenie instytucji Trybunału, Wilno, 29 IV 1580 r.*

Or.: AGAD, Zbiór dokum. perg. nr 7875 – *rekonstrukcję miejsc uszkodzonych i uzupełnienia w tekście ruskim oznaczono nawiasami zwykłymi* ();

K: ML 66, k. 53–53v;

Wyd.: *Lappo I, s. 211–212 (w przypisie); Lappo II. Priloženija, s. 132–133.*

^{z-z} Стефан, Божю м(и)л(о)стю корол полскии, великии княз литовскии, рускии, прускии, жомоитскии, мазовецкии, лифлянтскии и седмикгородскии.

(О)знаимуем тым листом н(а)шимъ всемъ посполите и кождому з особна, кому то ведати належит. Ижъ што *перво* сего на прошлом валном соиме варшавском в року минулом 1579 были до нас донесены прозбы от пановъ рад наших и пословъ земскихъ Великоз(о) Князства Литовскоз(о) около порадку справедливости, то *ест* отправованя апеляцци, на суд нашъ г(о)с(по)д(а)рскии належачих, абы *тот* таковыи порадокъ около справедливости и при нем некоторые артыкулы поправки Статуту Велико-

^{z-z} W tekście K wpisanej do ML treść przywileju poprzedza nagłówek o następującym brzmieniu: Листъ даный от Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти обывателем Великого Князства Литовского около Трыбуналу.

го Князства Литовског(о) им были от нас выданы и моцю оног(о) соиму ствержены. Якожь есмо на то позволили водле артыкуловъ при обиранию короля Генрыка постановенных и через нас попрысяжонных, и отсуженье такихъ апеляцый з нас зложивши, тот порадок, которым обычаем таковыя апеляцый через особъ, которых бы вси станы Великого Князства Литовского межи собою на то обрали, на писме посполу с поправою артыкуловъ статutowых, выдати есмо им росказали за варунком и змоцненьем тое речи констытуцыею соимовою. Якож вжо и рукою н(а)шою тот порадок списаны около тых судовъ подписали были, але ижь констытуцыея соимовая на том варшавском соиме жадная не дошла, окром самог(о) универсалу соимовог(о), про то тежь и тот порадок справедливости, отсуживане апеляцый и поправа артыкуловъ статutowых в нем описаных невыдана. А панове рады н(а)ши, кн(я)ж(а)та, панята, маршалки, врадники земские и дворные и вси станы рыцerstво, обователи панства н(а)шого Великого Князства Литовског(о) зъехавъшися за листы и везванем н(а)шим тут до места виленского, столечного у Великом Князстве, на конвокацию ку намовам в справах и потребах военных, вси згодне и одностаине чинили нам припоминане и прозбу о выдане имъ тог(о) новог(о) порадку справедливости около отправованя и отсуживаня апеляцый. На што, якосмы перво сего на сойме у Варшаве хутливе были зезволили и оныи порадокъ^a вжо рукою н(а)шою подписали, такъ и на сес час, жеданью и прозбе пановъ рад н(а)ших и всих станов досит чинечи и в том их всих упевняючи, варуем то им симъ листом нашимъ, ижь на соиме валном пришло, которыи напервеи от нас для потребъ и справ Речипосполитое зложон будет, маем станом Великого Князства Литовского тот порадокъ новыи около отправованя апеляцый на суд нашъ припадающих, посполу с поправою артыкуловъ статutowых в нем описаных, выдати и в констытуцыею соимовою то зараз вписати росказавши, по всему панству н(а)ш(о)му Великому Кн(я)зству Литовскому через листы наши казати обволати, ижбы вжо таковыя суды водлуг оног(о) порадку через нас выданог(о), отсуживаны и отправованы были²⁸. А естли бы

^a *Słowo dodane tylko w K wpisanej do ML.*

²⁸ *W istocie kwestie powołania instytucji Trybunału WKsL i odpowiedniej modyfikacji II Statutu Litewskiego regulowała konstytucja sejmku 1581 r. pt.: „Artykuły do prawa Wielkiego Xięstwa Litewskiego”. W jej konsekwencji król wystawił pod koniec tego sejmku dwa przywileje. Z datą 1 III 1581 r. wyszła odpowiednia ordynacja, zwana najczęściej konstytucją trybunalską, a znana jako „Uchwała sądów głównych Trybunału WKsL na sejmie walnym warszawskim przez wszytki stany sejmowi należące, koronne i Księstwa Litewskiego, w roku pańskim 1581 wydana”, która zawierała szczegółowe przepisy określające organizację i funkcjonowanie nowej instytucji. Drugi z dokumentów znany pod nazwą „Przywilej Króla JM na sądy główne*

теж того была потреба, жебы се што артыкуловъ в том порадку справедливости поправило, тогда то им волно будетъ на сеимиках пришлох учинити. А мы то им с тою поправою выдать обецуем под словом н(а)шимъ королевскимъ водлугъ того способу и порадку яко в Коруне Полскои есть постановено, заховавши толко тые суды, которые персоне маестату н(а)шого и особливе о добра столу н(а)шого власне суду н(а)шому г(о)с(по)д(а)рскому належать. Для чого *том лист* нашъ рукою нашою влостною подписавши, печатью н(а)шою Великоз(о) Кн(я)зства Литовскоз(о) запечатовати есмо велели. Писан у Вилни, лета Божего на-роженья 1580 м(е)с(е)ца Апреля 29 дня.

Stephanus Rex.

[*Poniżej tekstu odcisk opłatkowy pieczęci wielkiej WKsL. Na odwrocie noty archiwalne, pierwsza ruska współczesna przywilejowi oraz polska późniejsza, o treści następującej*]:

Привилеи на Трибунал от короля Стефана даныи року а ф п [1580].

Przywilej od króla Stefana na Trybunał y na poprawienie Statutu w WXLit. Pisan w Wilnie Roku od Narodzenia Pańskiego 1580 Miesiąca Aprila 29 dnia.

6. Zjazd główny stanów WKsL planowany na poprawę II Statutu Lit. (8 IX 1581)

Literatura: Lulewicz, Gniewów, s. 338–339.

Przywilejem wydanym podczas sejmku warszawskiego 8 III 1581 r. Stefan Batory zwołał „we dwu niedzielach” po Wielkanocy, czyli 10 IV tr., sejmiki powiatowe dla wyboru deputatów szlacheckich oraz „we czterech niedzielach” po Wielkanocy – 24 IV t.r., zjazd senatorski w Wilnie dla wyboru kilku deputatów z grona senatorskiego w celu odbycia zjazdu „na poprawę statutową”, wyznaczonego w miejscu dowolnym na „dzień Narodzenia Panny Maryjej”, czyli 8 IX 1581 r. (AGAD, Zbiór Branickich z Sucheja, nr 147/171, s. 198–199). Wybierano też podatek w niektórych powiatach „na deputaty na poprawę statutową” np. na Żmudzi w VI 1581 r. (VUB, F. 69–83). Zjazd ten nie doszedł jednak do skutku, jak się wydaje z powodu nieodbycia się sejmików w wielu

Trybunału Wielkiego Księstwa Litewskiego w Warszawie na sejmie walnym w roku 1581 dany” wyszedł z datą 8 III tr. i nakazywał publikację nowego prawa we wszystkich powiatach litewskich oraz postanawiał ze względu na trwającą wojnę, że rozpoczęcie działalności Trybunału WKsL nastąpi w 1582 r.

powiatach a także zjazdu senatorskiego dla wyboru deputatów (zob. dokument nr 8).

7. Sejmik główny (konwokacja) stanów WKsL w Wołkowysku (19–21 I 1582)

Literatura: Łappo I, s. 189–193; Łappo, Statut, t. I, cz. 1, s. 370–371, 397–399; Śapoka I, s. 20; Lulewicz, Gniewów, s. 343–345; Rachuba, s. 249–250.

8. Uchwała sejmiku generalnego wyrażająca zgodę na proponowany podatek bez zwołania sejmu, Wołkowysk, 21 I 1582 r.

Or.: nieznanymi;

K (polska z XVI w.): BPAU/PAN Kr. 365, k. 1–3;

K₂: BCzart. 89, s. 35–39 (tu z mylnym nagłówkiem: Instrukcja na seym walny z sejmiku wołkowyskiego dana Posłom);

Wyd. K. ruskiej: Akty VAK, t. VII, s. 179–182 (wg rosyjskich zasad edytor-skich z XIX w.).

My rady duchowne i świeckie i posłowie z wojewódstw i powiatów obrani, także urzędnicy i rycerstwo, któr(z)yśmy się za rozkazaniem i zleceniem JKM zjechali na sejmik główny do Wołkowyska. Oznajmujem, iż zebrawszy się na ten sejmik główny a wzięwszy przed się wskazanie JKM, naszego m(iłoś)ciwego pana, przyniesione przez posła i marszałka JKM, koniuszego wileńskiego, podkoniuszego ziemskiego pana Jana Wołczka, abyśmy wedle pierwszego wskazania JKM (w) wojewódstwa i w powiaty na sejmiki posłanego o tych sprawach Rzeczypospolitej namawiali, co by było z lepszym i pożyteczniejszym Rzeczypospolitej. W czym bacząc JKM, naszego m(iłoś)ciwego) pana, wskazanie być potrzebne i pożyteczne Rzeczypospolitej uniżenie JKM, naszemu m(iłoś)ciwemu) panu, za to dziękuję, że tak łaskawie i pracowicie obmyślawać raczy o dobrym i spokojnym Rzeczypospolitej i nas wiernych sług i poddanych swych. Za takową łaskę przy zwykłej wierze uprzejme chęci nasze ofiarując ku służbom JKM, naszemu m(iłoś)ciwemu) panu.

A iż z dobrotliwości i łaski JKM baczym tak świętobliwe o(b)myślowanie pomazańca Bożego o potrzebach i sprawach Rzeczypospolitej dla czego i zdrowie swe królewskie wynosić raczy przeciw nieprzyjacielu Rzeczypospolitej. Przeto pewniśmy takowej że łaski i dobrodziejstwa JKM, iż to co raczył dać za prośbą wszystkich stanów, jako Trybunał sądom należący, upewnieni-

śmy w tym łaskawym JKM utwierdzeniem, że ten dojdzie na czasy oznaczone wedle postanowienia JKM.

Tym że sposobem pewniśmy łaski JKM, naszego m(iłościwego) pana, około wydania Statutu poprawionego przez deputaty w powiecie obrane, gdyż jako tego pewną wiadomość na tym zjeździe wzięliśmy, iż panowie deputaty naszy tej poprawy dokończywszy, pisali i oznajmili o tym JKM, naszemu m(iłościwemu) panu. Za którym oznajmieniem spodziewaliśmy się iżby JKM, nasz m(iłościwy) pan, wedle konstytucyi przeszłego sejmku, na ten zjazd główny wołkowyski czas ku rewidowaniu przez wszystkie stany nam złożyć raczył. W czym acz żadnej wzmianki od JKM przez pana posła nam nie uczyniono, ale my pewni będąc łaski JKM, naszego m(iłościwego) pana i mając to w ręku naszych z postanowienia sejmowego o to JKM pilnie prosimy, aby ta poprawa Statutu, która się przez deputatów naszych już dokonała w zaniedbanie nie przywiodzona, ale iżby ichmm. panowie rady raczyli między sobą pewne osoby teraz zarazem obrać i przy JKM, naszym m(iłościwym) panie, tej poprawy rewidować, gdyż byli powinni ichmm. wedle konstytucyi we czterech niedzielach po Wielkiej Nocy w roku przeszłym 1581²⁹ deputaty swoje do tejże poprawy Statutu dać. A iż tego ichmm. na on czas uczynić nie raczyli, aby się to tym naprawiło i to co się na ten czas w Wołkowysku nie stało, iżby za oznajmieniem czasu od JKM do wszystkich stanów w powiaty bez mieszkania a nadalej we dwu, abo we trzech niedzielach wstąpiwszy w post w tym terażniejszym roku³⁰ to rewidowanie Statutu doszło.

A osobliwie JKM, naszego m(iłościwego) pana, uniżenie prosim, aby nas i to z łaski JKM doszło, iż to co by JKM miał odprawować na sejmie tego Statutu od nas przyniesionego wysłuchać, iż krótki czas jest sprawom sejmowym naznaczon, a ku temu jako w powiaty przez posły JKM wskazać raczył, aby jeszcze i ten czas sześć niedziel sejmku naznaczony dla otrapy Rzeczypospolitej popirania wojny skrócon był, przeto bacząc, że poprawy Statutu naszego słuhać JKM na sejmie czasu mieć nie może uniżenie prosim iżby JKM raczył obrać sobie dni i czasy ku wysłuchaniu z ichmm. pany radami tego Statutu, żeby bez wszelakiej wątpliwości Statut poprawiony do konfirmacyi JKM według konstytucyi sejmowej na sejm napierwszy przyniesion i nam wydan był.

Prosimy też JKM, aby uciążenie ludzkie i szkody, które się stały od panów żołnierzów byli sprawiedliwością i dosyć uczynieniem nagrodzone, a na potym aby leż na majątnościach naszych nie mieli i w ciągnieniu żeby wedla prawa i Statutu naszego się zachowali.

²⁹ 24 IV 1581 r.

³⁰ Około połowy marca 1582 r.

A co JKM raczył podać na sejmiki w powiaty takową potrzebę popirania wojny przeciwko nieprzyjacielowi, my acz to dobrze baczmy, iż na to spólnego sejmowego zwolenia potrzeba, a wszakże my rady z miejsc naszych, a my posłowie od braci naszej będąc z tym odprawieni, abyśmy na sejmie walnym, abo w Wołkowysku na tym zjeździe, stanowili co by było ku lepszemu Rzeczypospolitej. Przeto bacząc, iż na sejm odwodzić JKM od spraw wojennych nie jest pożytek dobrego pospolitego, takeśmy namówili wzięwszy wiadomość, iż w niektórych powieciach panowie Polacy, bracia naszy, zmawiają się, aby JKM na sjem nie odwodzili od wojny, ale jej popirając posiłkiem podatku na służebne podpomagali. My też zgodnie, jako w Rzeczypospolitej jednej pozwalamy na ten jeden czas równo z pany Polaki takowyż podatek ku potrzebom Rzeczypospolitej, jako w Polsce namowion będzie na popiranie wojny dać. O czym jeśli na sejmikoch głównych w Kole i w Korczynie nie odzywając się do sejmu walnego postanowiono i skończono będzie, wedle tegoż i stany WKsL zachować się mają. A o tym, aby wiadomość wszystkich doszła jeśli na sejm posłom jechać, abo też na takowym postanowieniu, które będzie uczyniono na tych mianowanych sejmikoch głównych przestać i taki posiłek wojnie czynić, listy JKM do wszystkich wojewódctw [s] i powiatów, oznajmiono być ma. W których tych liściech JKM ma dostatecznie być dołożono około czasu i sposobu wybierania tego podatku zgodliwie, jako panowie Polacy u siebie postanowią.

A iż też JKM, nasz m(iłoś)ciwy pan, na instrukcyjach w wojewódstwa i w powiaty posłanych napominać raczy, abyśmy pilnie wejrzeli w sprawę poborową, aby się to pokazało z strony wydania, jako kto przeciwko Rzeczypospolitej zachowuje się. My bez sejmu tego uczynić nie możemy, a jeśliby sejm nie doszedł, a podatek, który postanowiono miał być wybiran, aby porządek lepszy był, prosimy aby JKM pozwolić tego raczył żeby w powieciach za oznajmieniem JKM, jako się wyżej pomieniło, wolno nam było do tego poborców, których byśmy rozumieli w wojewódstwach, w ziemiach i w powieciach obrać, o co też ichmm. panowie duchowni proszą JKM, aby wedle praw swych do swych poborców pobór wydawali. My o to JKM prosimy, aby ichmm. wedle praw swych w tej rzeczy zachowani byli nie ubliżając nic konstytucji sejmowej, jako zwykłość jest w Koronie Polskiej. A gdzie by kto poborów niewydawszy postanowieniu się Rzeczypospolitej przeciwiał, aby JKM przeciwko takiemu wedle prawa pospolitego i konstytucji zachować się rozkazać raczył. A o dalszym postępku około równego i sprawiedliwego wydawania podatku obojogo narodu to jest rzecz sojmowa [s], na którym o tym ze wszystkimi stany namawiać potrzeba, gdyż i sami baczmy w tym wielkie ubliżenie Rzeczypospolitej zwłaszcza jeśli tak mała suma z poborów tych jest wydana, jako nam od JKM jest oznajmiono.

K'temu iż JKM przelożyć raczył ziemskie roki o Trzech Królach przypadłe po wywołaniu sejmu, jakoby się na on czas postanowiło, a przeto jeśliby sejm nie doszedł na dzień naznaczony 9 marca, prosimy JKM, aby się sprawiedliwości otwołoka nie dziejała [ss]. A iżby w tychże liściech, które o pobór w powiaty pisane będą, raczył nam JKM dzień pewny oznajmić odsużenia tych spraw za tymiż pozwy, które na one roki przypadali, to jest o szeredo-postnoj [s] niedzieli³¹.

A o inych prośbach i potrzebach, które panowie posłowie mają w instrukcyjach swych od braci swej zlecone na sejm walny posłane, takie potrzeby czasu onego gdy sejm będzie, mają do JKM i wszystkich stanów przynosić.

A te namowy i postanowienia nasze zmocniwszy tym zjechaniem naszym na sejmik główny wołkowyski, odsyłamy do JKM, pana naszego m(iłościwego). Tak też w wojewódstwa i w powiaty panom braci naszej posłaliśmy, aby już oczekiwali pisania od JKM na tę wszystkę sprawę, co się tu namawiało i stanowiło, wedle którego postanowienia, aby się wszystkie stany zachowali. Przeto pieczęci nasze przyłożyliśmy k'temu stanowieniu naszemu aż do zmocnienia od JKM. Pisan (w) Wołkowysku roku Bożego Narodzenia MDLXXXII m(ie)s(ią)ca henwara 21 dnia.^{b-b}

8. Sejmik główny (przedsejmowy) w Wołkowysku (16 IX 1582)

Literatura: Lulewicz, Gniewów, s. 345–346.

9. Potwierdzenie przez senatorów obecnych na sejmiku protestacji duchowieństwa katolickiego w sprawie poprawy statutowej, Wołkowysk, 16 IX 1582 r.

Or.: BPAU/PAN Kr. 2456, k. 1–2v.

My rady Króla JM Wielkiego Księstwa Litew(s)kiego na sejmik główny wołkowyski terazniejs(z)y dla korygowania i rewidowania nowej poprawy statutowej i inych spraw ziemskich zebrani. Czyniemy jawno, iż gdyśmy na tem ws(z)yscy zasiedli, tedy ichmm. ksiądz Benedikt Woina, probos(z)cz trocki, kustos(z) wileński i ks(iądz) Marcel Suchodolski, kanonik wileński, sekretarze Króla JM, będącz posłani od jm. księdza biskupa wileńskiego³²

^{b-b} K₂ dodaje na końcu jeszcze podpis: Stef(an) Weryha.

³¹ Chodzi o czwartą niedzielę wielkiego postu (Dominica jejunium medium, Letare), która w 1582 r. przypadała 25 marca.

³² Jerzy Radziwiłł, jednocześnie w latach 1582–1585 gubernator (namiestnik) w Inflantach, od końca 1583 r. kardynał.

i kapituły Kościoła głównego ś(więtego) Stanisława na zamku wileńskim, za listem umocowanym jm. księdza biskupa, który będąc na posłudze R(zeczy)-p(ospoli)tej zostawionem, na miejscu Króla JM w Ziemi Iflanskiej, sam na ten sejmik przybyć nie mogąc, onych na miejsce swoje i od kapituły posłał dla przysłuchiwania się wszystkim spraw i korygowania nowej poprawy statutowej, dawszy jem te moc, iż gdzieby co rozumieli przeciwnego przywilejom, prawom, swobodam i ws(z)elakiem wolnościom, tak Kościoła Bożego, jako i jm. ks(iędza) biskupa i ws(z)ytkiego duchowieństwa i biskupstwa jm. wileńskiego, z jakim naruszeniem, aby się solenniter protestowali, na to nie pozwalając, o czym i list jm. ks(iędza) biskupi zawarty do ws(z)ytkich stanów, tak nas panów rad, jako i rycerstwa na ten sejmik zebranego, pisany podali. I gdy słuchając tej poprawy co w niej przeciwnego prawom i wolnościom swym być rozumieli, to przed nami opowiedali protestując się, tak z strony osoby jm. ks(iędza) biskupa, jako i ws(z)ytkiego duchowieństwa diecezycznej jm. wileńskiej, przeciwko tem artykułom, które przeciwko przywilejom, prawom, nadaniom, swobodam i ws(z)elakim wolnościom stanu duchownego byż rozumieli i nie mając mocy na nie pozwalać, ale biorąc sobie do jm. ks(iędza) biskupa, jako swego stars(z)ego i do zgodnego zezwolenia ws(z)ego duchowieństwa. I prosili przerweczeni ksiądz probos(z)cz trocki i ks(iądz) kanonik wileński, aby my to opowiedanie i protestowanie ichmm. przy(j)ąwszy, daliśmy jem na to zeznanie nasze. Na co my tym obyczajem pozwoliws(z)y, iż ta protestacja ich nie ma wiecej trwać, tylko do sejmowego uznania i do confirmacyj Kró(ła) JM na ten Statut teraz nowo poprawiony, pieczęci nas(z)e z podpisaniem rąk do tego listu przyłożyliśmy. Dan w Wołkowisku 16 die Septembr(is) Anno D(omi)ni 1582.

[*Poniżej tekstu na przyklejonym pasku papieru odciski trzech pieczęci, odpowiadające podpisom, mianowicie Mikołaja Paca, Mikołaja Radziwiłła i Ostafiego Wołłowicza oraz autografy*]: Mikolai Pac, Biskup Kiiowski ręką swą; Mjkolaj Radzjwjl wo(jewoda) vj(lenski) etc. ręką sswą; Osthaffjey Wołowycz Renką własną.

[*Na odwrocie późniejsze noty archiwalne o treści następującej*]: Protestacio in Conuentu Volcowiscen(si) facta; Protestacya od wszystkiego Duchowieństwa przez Posłów na sejmik Wołkowyski z strony poprawy Statutu wniesiona anno 1582 w Wołkowysku.

9. Zjazd stanów WKsL planowany pierwotnie 20 X 1583 w Wilnie, który odbył się w innym terminie (23 I – koniec III [24?] 1584)

Literatura: Łappo I, s. 199–205; Łappo, Statut, t. I, cz. 1, s. 412–415; Śapoka I, s. 20–21; Lulewicz, Gniewów, s. 348–350; Rachuba, s. 250.

Zjazd został zwołany najpierw w terminie 20 X 1583 r. do Wilna, następnie przeniesiony na koniec stycznia 1584 r., poświęcony był jedynie dokończeniu poprawy II Statutu (zob. relacje nuncjusza A. Bolognettiego, w: *Monumenta Poloniae Vaticana*, ed. E. Kuntze, t. VI/2, Kraków 1938, s. 631, t. VII/3, Kraków 1950, s. 59).

10. Postanowienie zjazdu w sprawie poprawy II Statutu, odsyłające artykuły, co do których nie osiągnięto zgody do rozstrzygnięcia na sejmikach i sejmie, Wilno, 25 III 1584 r.

Or.: nieznan;

K: ML 275, k. 133a–137; – rekonstrukcję miejsc uszkodzonych i uzupełnienia w tekście ruskim oznaczono nawiasami zwykłymi ();

Wyd.: Łappo II. *Priloženija*, s. 134–139.

Вписане некоторых артыкулов, чого п(а)нове депутати на поправу Статуту обраные без брати скончит не могли, то ест о даване послом на страву на соимъ, о поправу замков и мостов, о волност колеюм виленскоз(о) и инших от воины, о склад товаров.

Лета Божьего Нароженья 1584 м(е)с(е)ца марта 25 дня. Г(оспо)д(а)ръ король его м(и)л(о)сть и великии кн(я)зь Стефанъ рачыль розказати до книгъ своих канцелярыиских уписати, ижъ ихъ м(и)л(о)сть панове рады и послове, которые се были зъехали тут до Вилни ку сконъченью поправы статутное, оповедали Его К(о)р(олевской) М(и)л(о)сти, ижъ пры доконанью тое sprawy статутное не могли некоторых артыкулов и иных речей до тогожъ Статуту потребных сконъчит без братьи своее, просечы абы Его К(о)р(олевская) М(и)л(о)сть часу зложенья соимиковъ у поветехъ перед соимомъ вальнымъ через посла своего на соимики послати рачыль то, што межы собою намовляли и подали то на писме до канцелярыи Его К(о)р(олевское) М(и)л(о)сти. А Его Королевская М(и)л(о)сть рачыль розказать до книгъ канцелярыискихъ тое поданья ихъ м(и)л(о)сти уписати. И такъ се в себе маеть.

Мы рада Великого Князства Литовского духовные и свецкие и послове з воеводствъ и поветов за волею и листы Его К(о)р(олевское) М(и)л(о)сти

зобраные тут до Вилни для сконъченъя и згоды арьтыкуловъ прав писанных через депутатов наших, яко бы се *от* всех становъ згодне ку конъфирмацыи и до Его К(о)р(олевское) М(и)л(о)сти на съемъ тотъ Статут новыи принесенъ былъ.

В котором Статуте ижехъмы обачыли в разделе третем, в артыкуле семомъ и двадцат девятомъ описаныи податокъ по 2 грошы з волоки на страву посломъ, которые на съемъ вальныи выправовани бывають, на будованье домов для зложенья книг земскихъ и на иныи потреби яко шыреи то есть описано. Але ижъ вси продкове наши варовали се того, абы вечныи плат николи не был вношонъ на маетности и подданных нашихъ, про то мы рады духовные и свецкие именуи (и) подданных наших под такии податокъ поддавать не можемъ, кгдажъ на съемъ есть звыклость нам радам самым особами нашими ездит, а на таковыи дороги наши подданные подводами и иными потребами обътяжоны бывають. Ведьже вынаидуючы тому обычаи, абы послове могли быт выправовани порадне з воеводствъ и поветов, даючы имъ на страву водле описаня в новом Статуте, так быхмо розумели пожиточне: до трехъ летъ на кожъдыи рокъ по 8 грошей з волоки, або зъ службы людеи, а з огородника 2 грошы, тымъ обычаемъ яко на прошлые воины плачоно, а з местъских домов по 5 п(е)н(е)зеи давати. Заложыть скарбъ Речи посполитое, то есть просить Его К(о)р(олевское) М(и)л(о)сти, абы мынцу зо всим начынемъ мынцарским даровати рачыл на Речь посполитую, а таковыи зыскомъ з мынцы на страву послы отправованы будутъ и иныи потреби в пове-техъ, яко будованье домов судовых и тым подобные sprawy за намовою спольною Речи посполитое опатроваат се могут, кгдажъ сеимъ не на кожъдыи рок будетъ а з мынцы таковыи певныи пожитокъ на кожъдыи рокъ будетъ. Над то еще немалую шкоду в том Речи посполитое бачымъ, ижъ люди потребуычы п(е)н(е)зеи великую интэресу, до цалого гроша а некоторые и большеи, дають отъ копы на тыдень, за чым сынове земские ку убовству и знищенью прыходять. А кгда въ скарбе Речи посполитое замноженье будетъ, тогды с тоежъ мынцы таковыи п(е)н(е)зи могут быти позычаны на певныи маетности, не беручы большеи интэресы, только по 2 п(е)н(е)зи отъ копы литовское на тыдень, што водле важности сумы зложеное с того податку, может учынить немалыи пожитокъ в каждой чверти лета и с чога теперъ не есть жаденъ пожитокъ Речи посполитое, может быть поратованье еи и сыном земским ульженье так великих лифъ даванья и указанье и знищенью великому маетности ихъ. А справцы абы до того дочесные были, так зъ стану рыцарского яко и местъского. А один сенатор до року чотыри крот, то есть в каждую

чверть лета абы догледал порадку кованья монеты и шафованья п(е)н(е)зи з мынцы, зь якимь примноженьемъ то отъправуетъ се. Просит тежъ Короля Его М(и)л(о)сти абы тут у Вильни ниhto на лифу на золото и на серебро не давал, одно абы в мынцы давано, тежъ по 2 п(е)н(е)зи отъ копы, бо много купьцов уступившы гандель свои купецкии на лифу дають а чужоземцы серебро вывозять проч зь земли, которое в лифе гине. Такъ же и некоторые зь стану рыцгерского покинувши господарства пристоиные, на лифу п(е)н(е)зи дають. А кгда таковая мынца будеть вжо в руках Речи посполитое, тогды коли приидеть часъ соимику въ Слониме, яко се новымъ Статутом постановило, мают се з личноу знести на тот зьездъ и п(е)н(е)зи належачые паномъ посломъ мають принести справцы мынцные за ведомостью оного преложоного з рад, тамже мают показать справу свою и пожытокъ, котории через тот часъ Речи посполитои примножили. А панове рада, послове и рыцгерство, которые се там зьедутъ, выслушавшы их личбы мают ихъ водлугъ годности справы их уваженье чынечы, пры том зоставити або на тое месьтце иньшых обрат, абы се около его объходили и люди до пана въ знаемость и цвиченье приходили. А варовать то абы тых п(е)н(е)зи жадень не смель брати без позволенья всих станов, под почтивостью, яко на того хто озметъ, так и на того хто озмет^c [s], без ведомости Речи посполитое. Што все на соиме сполном с паны Поляки может быти стверъжоно и варовано, яко се будеть налепи видеть и яко се намовят на соимиках. Если бы се то имъ не подавало, тогды нехаи иншыи обычаи наидуть зь стороны выправованья пословъ на съемъ и заложенья скарбу Речи посполитое. А на тот толко прышлыи соимъ мы рады свецькие, котории бы не ехаль на съемъ, маем розказать дат на страву послом на съемъ обраным с подданных своих по тому, яко се панове рыцгерство в поветех на соимиках змовят для выправы паномъ послом на съемъ, а потом вжо яко се вышеш меновало, с такого пожитку мынцы, мают быти послы выпъравованы, або якии иншыи пожытокъ межы собою наидуть томужъ таковому ровному пожитку.

К тому в томъ же Статуте, в розделе четъвертомъ, арътыкуле тридцатомъ, есть описано: робота замковъ, мостов, даванья стацции, где передь тымъ было, абы и тепер давано. Што може се вытегать далеко, бо бымъ за тымъ могъ урад и неповинных прымушати до тое повинности а отътоль бы наклад и права уросли. Про то кгда того часъ приидеть, тогды бы се нам видело постановити на купецкие люди, ижъ бы вжо всим^d [s] места г(о)с(по)д(а)ръские, духовные и свецькие и чужоземские купьцы

^c W Wyd. *słowo poprawione* na: дасть.

^d Wyd. *podaje poprawnie*: вси.

и кождыи человекъ, которыи се купецтвомъ обходитъ, прыкладал се и платилъ мыта ку старому платечы. А давно звывклому мыту не большеи: отъ камня воску грошеи 6, отъ лою грошеи 2, хмелю грошеи полтора, на бочъце соли 3 грошы а отъ селедцовъ ку старому мыту грошеи 4, отъ скур всяких, ижъ въ земли есть потреба для посполитого человека немало, заграничники без того се обыти не могутъ. А про то купецъ выправажаючи за границу нехаи бы платил отъ скур воловых ку старому мыту грошы 3, отъ пары юхтов нового мыта ку старому 3 грошы, отъ цимцовое и козловое скуры ку старому мыту п(е)н(е)зеи 5, отъ двухъ скур дубленыхъ грошы 4, отъ скуры одное яловичое грошы 2, отъ бочки жыта, которую за границу купецъ провадитъ а не господар своее роботы, отъ бочъки полтора гроша, а такъ и отъ иного збожъя. А инышые товары, которые до панства идутъ, такъ сукна, яко и едьвабные, золотые, коренья и иные всякие речы и косматые товары, шацуючы на копы, отъ копы по грошеи 3. А с такихъ местъ, которые нигде мыта не дають, абы проведочы товары за границу, по тому яко вышеи описано, платили. А скобное [s] мыто отъ тыхъ товаровъ, яко отъ суконъ, едьвабевъ, коренья и иныхъ речей, абы платили по 3 грошы. А таковые, которые одно на одномъ меству старого мыта не платятъ и иные купъцы, што провадятъ за границу и у границу, отъ копы по грошеи 2 ку старому мыту, абы давали с купного мыта. А яко купецъ ошауе свои товары отъ того мыта дать. А за тымъ лацно можетъ бытъ постановена цена вшелякимъ товаромъ, по чому што маетъ в земли продаватъ, показавъшы ему пожитокъ за фурълон и за працу и за то, што мыта даеть, абы и купецъ мель пожитокъ и въ земли дорогость товаровъ не была, яко на тотъ час, по чому хто хочеть продаютъ товары зъ заграничъя прыпровадившы. А тое подвышоное цло абы было оборочано на выкупно добръ столу Короля Его М(и)л(о)сти черезъ продъки Короля Его М(и)л(о)сти заведеныхъ. А с тыхъ таковыхъ добръ окупеныхъ абы Его К(о)р(олевская) М(и)л(о)сть ничог(о) не роздавал, але абы з нихъ накладъ чынено на будованье замковъ тымъ обычаемъ, яко то самъ Его К(о)р(олевская) М(и)л(о)сть презъ послы свои до насъ на тотъ зъездъ всказатъ рачылъ, хотечы абы валомъ сыпаны стены замковые, кгдажъ будованье замковъ деревомъ ни(к)чемное есть и нисчее отъ старости и отъ огня. А такъ, водлугъ важности и купенья имения, освободятъ имена королевъские и тежаръ зъ имения шляхецкокого знесеть се, кгдажъ и передъ тымъ замки граничныя будовано зъ добръ Короля Его М(и)л(о)сти, где на то повинныхъ людей зъ имения шляхецкихъ не было. А што се дотычетъ мостовъ на таковыхъ мествцахъ, где мостити потреба, тогды можетъ панъ оного имения забудоватъ мость а нехаи мостовое маеть за свои накладъ

водлугъ уваженья комисаров на то *от* Его К(о)р(олевское) М(и)л(о)сти
высланныхъ. А варунокъ выбиранья п(е)н(е)зеи на мытахъ подвышное
вложонхъ и на вси тые речы вышеи описаные, яко *будет* намовенье в по-
ветехъ, абы передъ прышлымъ соимомъ прынесено до Волковыиска, кгдажъ
въ Слониме зъездъ новымъ Статутомъ еще не есть ствержонныи. А там на-
мовившы се сполне и згодне на съемъ до Его К(о)р(олевское) М(и)л(о)сти
ку стверженью прынести се то маеть.

Особливе з розделу четьвертого, арътыкуль сорокъ шостыи о роки
земские, абы не одного часу во всехъ поветехъ доходили, отъложено на
соимики въ поветы на уваженье всехъ и для прынесенья на соимикъ
волковыискии. Есть тежъ потреба, абы на тыхъ же соимикахъ отъ Его
К(о)р(олевское) М(и)л(о)сти зложонхъ передъ соимомъ в поветехъ намовляли
около высвобоженья колеиумъ виленског(о) отъ службы военное, о што
сами колеяцы просятъ, даючы тую прычину, ижъ с тыхъ добръ, которые
суть наданы на колеиумъ выживенья сами метъ не могутъ, не толко жебы
службу земскую мели чымъ служыти. Про то с тыхъ именъ, которые
теперь вжо суть наданы и потомъ *от* кого бы на тотъ колеиумъ и на иные
колеиумъ надано было, абы с тог(о) воины не служыли, кгдажъ *от*туль
наука и цвиченье молодымъ людемъ иде, што за одинъ скарбъ Речи
посполитои ма бытъ почитано.

Добре тежъ, абы в поветехъ намовляли о складахъ, абы у границахъ
Великого Князства Литовского были складаны вси товары, звлаща збожъя,
попелы, клепьки, ванчосы, якобы купьцы чужоземские тыхъ товаровъ
у паньствахъ нашихъ сами искали а бракованьемъ незмерьнымъ, кгда до
нихъ прыходять постороньные места не паношыли се и людеи не утежали,
бо кгда будуть сами прыеждчати по таковыя товары безъ которыхъ се
они обыти не могутъ, тогды вжо такъ будуть торговати, якобы не уте-
жалъ тог(о) хто продаеть, звлаща бракомъ.

А для того то писмо наше оповедали есмо передъ Его К(о)р(олевскою)
М(и)л(о)стью, абы во вси поветы на соимики посылаючы послы, слово
отъ слова выдавано и межы иньшыими речами *от* Его К(о)р(олевское)
М(и)л(о)сти подаными, о томъ намовляли. Писанъ у Вилни, року а ф пд
[1584], м(е)с(е)ца ^{е-е} дня.

^{е-е} W K wpisanej do ML w tym miejscu zostawiono okienko na wpisanie nazwy miesiąca
i dnia. Dokument wpisano pomiędzy dwoma dekretemi datowanymi 24 III 1584 r.

11. Uniwersał Stefana Batorego do powiatów prezentujący uchwały zjazdu (wersja skierowana do powiatu słonimskiego), Wilno, 25 III 1584 r.

Or.: w XIX w. *pośród rękopisów Wileńskiej Biblioteki Publicznej, dziś nieznan;*

Wyd.: ASD, t. III, s. 58–59 (*publikacja według rosyjskich zasad edytorskich z XIX wieku*); *Sprawy wojenne, s. 406 (w transkrypcji łacińskiej).*

Стефанъ, Божью милостью король польский, великий князь литовский, русский, пруский, жомойтский, мазовецкий, лифляндский, княже Седмикгородское и иныхъ.

Княземъ, паномъ радамъ, врядникомъ земскимъ, дворнымъ, поветовымъ и кгородскимъ повету слонимского. Што прысылали есте на зъездъ до Вильни ку сконченью поправки статutowое, за зложеньемъ и узыченьемъ часу отъ насъ господаря, ино на што ся згодили. А што тежъ на соймаки въ поветы взяли о томъ передъ нами господаремъ, за прыеханьемъ нашимъ тутъ до Вильни, ознаймили, просечы абы есмо черезъ послы свое часу соймаковъ передъ соймомъ вальнымъ до васъ всказати и тое писмо послати. Въ чомъ бачечы быть прозбу ихъ слушную то есмо учынили и кгда прыйдетъ часъ передъ соймомъ валнымъ соймаки зложити ведомость о томъ въ поветы отъ насъ будете мели. А яко есмо на поправу того Статуту ради позволили, также и на выданье его за згоднымъ прынесеньемъ вашимъ на съемъ не омешкаемъ въ томъ ласки наше господарское оказати и тотъ Статутъ прывилемъ нашимъ вжо утвердити. Писанъ у Вильни, року 1584 месеца марца 25 дня.

Stephanus Rex; Миколай Ясенский, писарь.

[*Ponadto wydawca rosyjski zauważył, że na dokumencie pozostał ślad po oderwanej pieczęci.*]

10. Sejmik główny (przedsejmowy) w Wołkowysku (17–21 XII 1584)

Literatura: *Lappo I, s. 206–207; Lulewicz, Gniewów, s. 350–351.*

12. Treść artykułów uzupełniających III Statut uzgodnionych na zjeździe, które stanowiły podstawę kompozycji między stanami duchownym i świeckim w WKsL, Wołkowysk, 21 XII 1584 r.

Or.: nieznan;

K: ML 279, k. 253v–259; – *rekonstrukcję miejsc uszkodzonych i uzupełnienia w tekście ruskim oznaczono nawiasami zwykłymi ();*

Wyd.: AZR, t. III, s. 304–309.

Уведење до Мэтрык отъ его милости кн(я)зя кардынала³³ артыкуловъ зъ Статуу Великого Кн(я)зства Литовского нового поправленого вынятыхъ, на которіе станы духовъные зъ станы светскими на зезде вольковыйскомъ згодилисѣ.

Лета отъ нароженья Сына Божого а ф пс [1586] м(есе)ца марца кс [26] дня. Постановившисе очевисто передъ Его Королевскою М(и)л(о)стью у книгъ Его М(и)л(о)сти г(оспо)д(а)рьскихъ канъцлярыискихъ зъ змилованья Божого кардыналъ светого костела римьского, бискупъ виленьскій Юреи Радивиль на Олыце и Несвижу кн(я)жа, оповедалъ и покладалъ артыкулы правные зъ Статуу Великого Кн(я)зства Литовского новопоправленог(о) вынятые, на которіе ихъ м(и)л(о)сть панове стану духовного зъ ихъ м(и)л(о)стями паны стану светского на зезде головномъ волковыискомъ в року 1584 м(есе)ца декабря 21^f дня скончономъ, спольне згодившисе подписаньемъ рукъ некоторыхъ ихъ м(и)л(о)сти пановъ радъ духовныхъ и светскихъ тую речъ ствердили, и просиль его м(и)л(о)сть кн(я)же кардыналъ, абы тые артыкулы до книгъ г(оспо)дарьскихъ канъцлярыискихъ были вписаны. Которіе тые артыкулы слово в слово такъ се в собе мають:

Артыкулы правные зъ Статуу Великого Кн(я)зства Литовьского новопоправленого вынятые, на которіе ихъ м(и)л(о)сть панове стану духовного зъ ихъ м(и)л(о)стями паны стану светского, на зезде головномъ вольковыискомъ, въ року 1584 дня 21^f декабря скончономъ, згодливе и въ сполнои милости ззэволилисѣ и оныя печатъми и подписами рукъ своихъ утвердили:

Артыкулъ ла [31] в розделе трет(ь)емъ. О непозыванье светскихъ в духовное право о речи светские.

Тежъ уставуемъ, ижъ бискупове, прелати стану духовного и ихъ справцы, кнежать, пановъ и всеи шляхте рыцѣрства и мещанъ, и всихъ подданныхъ нашихъ, яко и шляхетскихъ, не мають никого ку себе до духовного права о светские речи позывати. Такъ тежъ и сама шляхта, мещане и вси подданные наши, и тежъ подданные шляхетские якого кольвекъ стану, не мають се до духовного права утекати и позывати о речи светские, под закладомъ стороне позыванои двадцатьма копами грошеи и под нагороженьемъ утратъ всихъ зъ совитостью. Ниж(ь)ли, што ку праву духовному належати и прислухати будеть, то в духовномъ праве справовано и сужоно быти маеть.

^f *Wyd. podaje tu słownie inną datę dzienną, może mylną?:* двадцать четвертого.

³³ *Kardynał Jerzy Radziwiłł, biskup wileński.*

Артыкуль лв [32]. О довоженъе справедливости в кривдахъ светскихъ зъ станы духовными, такъ же духовнымъ зъ станы светскими.

Уставуемъ если бы се коли якие кривды деели з ыменей костелныхъ отъ врьдниковъ, слугъ, бояр и подданныхъ всякихъ становъ духовныхъ людемъ стану светского, такъ самои шляхте, яко слугам и подданнымъ ихъ, такъ же и мещаномъ месть нашихъ и инымъ подданнымъ нашимъ г(оспо)д(а)рьскимъ, о кгвалты, наезды, розъбои, забоиства, о кгвалты панень и невестъ, бои, раны, грабежи, о люди, о челедь збеглую и инъшие якие кольвекъ речи поточные, ино ижъ кождыи з своего слуги и подданого справедливость близышыи естъ чинити, тогды тежъ и станы духовные з урядниковъ и слугъ сиоих, буд оселыхъ, яко и неоселыхъ, и с подданныхъ своихъ повинни будутъ справедливость чинити, за упомненъемъ черезъ листь врьду земского, водлугъ сегожъ права писаного Статуту земского. А где бы хто з особъ духовныхъ, якожъ кольвекъ стану и достоенства, справедливости учинити не хотелъ, або судомъ своимъ што кому в чомъ ублизилъ, тогды о то самъ таковыи до бискупа того под которого справоу естъ, яко до головнейшого преложеного своего, маеть быти позыванъ на рокъ певныи, отъ поданья позъву очевистого за чотыри недели, а отъ положенья на именью за шесть недель, позвомъ бискупимъ, писанымъ польскимъ писмомъ. И там же маеть самъ особою своею, або черезъ умоцованого своего стати и оного, на кого жалоба вышла, перед судомъ бискупимъ ставити. А кн(я)зъ бискупъ, которого то владзы будеть належати, або уряд его, постерегаючи в томъ покою посполитого и справедливости светое, абы в чомъ ущирбена не была, повинень будеть тымъ правомъ посполитымъ и Статутомъ земскимъ справедливость укривжоному чинити, безъ вшелякое проволоки и затрудненья отправу слушную суду своего даючи на виноватомъ з добръ, з маетности рухомое и зъ доходовъ правомъ переконаного, а где бы маетности не стало и на самой особе. А естли бы отъ самыхъ особъ духовныхъ в чомъ кольвекъ в тыхъ речахъ верху помененыхъ кривда кому деелася, тогды о то такъ же до кн(я)зя бискупа, або врьду его, на рокъ позываны быти мають. А кн(я)зъ бискупъ, або врьд его, никоторимъ инымъ, одно симъ же правомъ посполитымъ и Статутомъ земскимъ то все судити, и по суде отправу на виноватомъ, на маетности властной тыхъ духовныхъ особъ, лежачои и рухомои. А приидеть ли до того справа, и на теле каранье водле сегожъ Статуту чинити и выконывати будеть повинень, чинечи тому всему досыть под присегоу своею, до рады намъ учиненоу. А естли бы што у суду духовного правомъ светскимъ будеть осужоно, а на отправу до которого врьду земского, або кгородского одослано, тогды то оныи врьд отправовати маеть,

ведже не вкладаючи в то жадныхъ такихъ речей, которые бы на-
мнеи вольности правъ тыхъ и коньфедерацию нарушати мели. А естли
бы отъправы в такихъ речахъ уряд не учинилъ, тогда о такое недосытъ
учиненье, водле артыкуловъ о томъ написанныхъ, вольное право зъ вря-
домъ кождому до суду належного будетъ. Ведже естли бы сторона
позваная, або отъпорная розумела себе быти уближенье справедливости
своее вырокомъ и сказаньемъ бискупимъ або вряд(у) его, тогда таковой
стороне кн(я)зь бискупъ, альбо вряд его, о речи тымъ правомъ земскимъ
осужные апеляции допустити будутъ повинъни до суду трибунальскаго.
Которыи Трибуналь нигде инъдеи, одно в месте нашомъ столечномъ Ви-
леньскомъ, таковыя sprawy за апеляциями межи станы духовными и свет-
скими, водлугъ сего Статуту и права посполитого отъсуживати маеть. На
которые суды трибунальские для таковыхъ справъ мають быти высажены
зъ стороны духовное три особы, а зъ стороны становъ светскихъ такъже
три особы межи трибуналистами обраные. И где въ якои справе большъ
особъ межи тыми шестыма особами, на тые суды выбраными, на одно
вотум згодять се, при тыхъ вотехъ коньклюзия зостати маеть. А пакъ ли
бы в розности вотъ, о которую справу тые шесть трибуналистов не зго-
дилисе, тогда таковыя речы отъсылати мають до насъ г(оспо)д(а)ра.
А мы, за таковымъ отосланьемъ, тые sprawy отъсуживати маемъ, где на
тотъ часъ дворомъ нашимъ будемъ, в семь паньстве нашомъ Великомъ
Кн(я)зьстве Литовьскомъ и безъ соиму. Если бы се теж людемъ стану
духовного, слугамъ и подданымъ ихъ отъ людеи стану светскаго, кнежать,
паняты, шляхты, въ якои кольвекъ зацности и зъвирхности будучихъ, такъ
въ недованью десетинъ, яко и в ынъших речахъ поточныхъ кривда се яка
деела, тогда о таковыя кривды особа духовная особу светскую, отъ ко-
торого се ему кривда станеть, позывати будетъ до его суду властного,
земскаго або кгородскаго, тымъ порядкомъ яко се и сами станы светские
позывають, водлугъ артыкуловъ в томъ Статуте описанныхъ з вольнымъ
отозъваньемъ обема сторонамъ до суду Головного трибунальскаго, споль-
ного з духовными. А оповеданья и записованья таковыхъ звышъ менова-
ныхъ кривдъ и шкод, которые отъ становъ духовныхъ и ихъ слугъ и под-
данныхъ починены кому будутъ, мають се деяти на врядехъ земскихъ
и кгородскихъ, альбо духовныхъ, хто где похочеть, в тыхъ поветехъ где
тые именья костельные лежать, альбо под которимъ врядомъ што се кому
отъ нихъ и слугъ, подданныхъ ихъ кривда станеть. А под тымъ часомъ,
коли бы которое бискупство ваковало, або где бы котории кн(я)зь бискуп
до чужихъ паньствъ в посельствахъ або где по своихъ справахъ зъ сего
паньства Великаго Кн(я)зьства Литовскаго отъехалъ, тогды укривъжо-

нии до капитулы або справцы оного достоенства, хто тымъ бискупствомъ справовати будеть, поступкомъ вышеи описанымъ утекатисе и справедливости собе доводити маеть. А они винъни будуть справедливость чинити водлугъ сегожь права Статуту земского. А тожь се маеть розумети и о духовныхъ греческого закону, же меньшие з нихъ станы перед своими старшими преложоними, а преложонные старшие перед судомъ Головнымъ, порядкомъ вышеи описанымъ усправедливятисе людемъ светского стану повинъни будуть. Лечь што се дотычэть такихъ кривдъ поточныхъ с таковыхъ именеи станов духовныхъ, отъ врядниковъ и подданныхъ ихъ, або от нихъ самыхъ, которые праву посполитому и службѣ земскои военънои подлежатъи суть, то есть зъ отъчизныхъ, материстыхъ, купленыхъ, дарованыхъ и закупленыхъ и якимъ инъшимъ обычаемъ набытыхъ, тогды вжо с таковыхъ именеи своихъ и духовные особы, такъ яко и шляхта стану светского, водлугъ порядку статутового, тому праву посполитому земскому подлежатъи мають, такъ у суду земского, кгородского, подкоморского и комисарского, а за апеляцыею у суду Головного.

Артыкуль лг [33] О права земленые межъ станы духовными и свецскими.

При томъ тежь розницамъ, которие се межъ именьями и кгрунтами становъ духовныхъ и становъ светскихъ часто деютъ, а с того до заистья и непокоевъ немалыхъ приходить, забегаючи и на часы потомные то межъ ними ровнуючи, уставуемъ. Кгдыжь особы стану духовного добрую и певную с права посполитого мають ведомость, ижь у суду земского належного з людми стану свецкого готовую и неотъволочъную собе справедливость, далекое собе не ищучи, завжды относити могутъ, а з насъ тежь г(оспо)д(а)ра наявнеишии приклад в томъ имъ есть поданъ, ижь мы водле права посполитого черезъ продки наши и через насъ тому паньству Великому Кн(я)зьству Литовскому поприсяженого и наданого, где идеть о кгрунты и речи земленые, ровному и одинакому праву посполитомужь подлежаемъ, тогды тымъ же обычаемъ и вси прелати, бискупове и инъшие особы стану духовного, якимъ кольвекъ именеи названые, держачи именья светские, праву посполитому и службѣ земскои военънои подлежатъи, буд купленые, закупленые и якимъ кольвекъ обычаемъ черезъ нихъ и продковъ ихъ набытые, о кгрунты земленые тыхъ таковыхъ именеи своихъ где бы се кому з людеи народу шляхетского и иныхъ светскихъ становъ в забранью земли, у показенью границъ и въ переоранью межъ и в ыншихъ речахъ земленыхъ кривды якие отъ нихъ деяли, повинъни будуть усправедливитисе и росправу межъ собою и именьями або кгрунтами своими однакимъ обычаемъ и поступкомъ правнымъ приимовати у суду земско-

го и подкоморского и такъ далеи поступуючи, яко Статуть права посполитого того Великого Кн(я)зства Литовского учить и указуеть. Але, которие бы именья духовные были с фундаци и наданья продковъ нашихъ и нашего г(оспо)д(а)рьского, и службѣ земскои военноюи передъ тымъ николи не были подлежные, а с таковыхъ бы се кому кривды якие в кгрунтѣхъ деели, тогда уквивжонны маеть въ томъ втечисе до насъ г(оспо)д(а)ра яко подавцы звирхнего и листы наши комисеинные одержавши, справедливости собе довести маеть передъ комисарми нашими и тамъ в доводехъ и во всихъ поступькохъ правныхъ водле сего Статуту заховатисе мають. А што се дотычетъ именеи отъ кн(я)зеи, пановъ и землянь шляхты на костель наданыхъ, в которихъ если бы такъже в кгрунтѣхъ або границахъ з ыменьями шляхетскими розъницы якие деели, тогда уквивжонныи воленъ будетъ с такового именья з духовнымъ у права земского поветового, у которомъ тое именье лежить, поступькомъ правнымъ в семь Статуте описанымъ справедливости собе доводити, а врьд земскии маеть тую справу на судъ подкоморскии отослати. А подкомориии моцонъ будетъ по оного духовного с такога именья отъ шляхтича наданого, такъже и по того самого подавцу, позвы свои выдати, которми уквивжонныи ихъ позвати и на року за ними припаломъ справедливости собе с того духовного особою и тежъ самымъ подавцою доводити маеть. А давность земская межи именьями костельными и шляхетскими такая маеть быти, яко добрамъ столу нашего г(оспо)д(а)рьского з добрыи именьями шляхетскими. А тымъже обычаемъ шляхте з добри нашими и костельными захована быти маеть.

Артыкуль лд [34]. О позыванью опекуновъ або экъзекуторовъ тестаменту духовныхъ особ.

Кгды бы хто с кн(я)зеи бискуповъ, або канониковъ, прелатовъ и иныхъ становъ духовныхъ отъписаль кому записомъ, або тестаментомъ остаточное воли своее, по животе своемъ што маетьности своее лежачое або рухомое и ку выконанью того тестаменту своего установилъ бы и назначилъ опекуновъ, або экъзекуторовъ того тестаменту, а тые бы опекунове не заховалисе водлугъ того тестаменту або запису и тому, кому што отъписано не хотели бы отъдати, або кривду якую кому в томъ учинили, тогда в такои речи тыхъ опекуновъ, якого стану будъ духовного або светского, стороне уквивжоннои вольно будетъ позывати до суду Головного, а тамъ справа если што сказано будетъ на тыхъ опекунехъ, тогда противъ духовное особы на отъправу речи сужоное маеть быти отъ суду Головного отослано до кн(я)зя бискупа, в которого послушеньстве тотъ духовныйи будетъ. А противъ особе стану светского маеть быти ку отъправе ото-

слано до суду земского, а суд отъправу чинити повинень будеть. А самого кн(я)зя бискупа зъ стороны такое опеки ему отъ кого кольвекъ описаное, або и о то кгда бы онъ по сказанью суду Головного отъправы учинити не хотелъ, маеть быти позывано перед нась г(оспо)д(а)ра, тамъ где на тотъ часъ дворомъ нашимъ будемъ, на рокъ завити естли у Великомъ Кн(я)зьстве Литовскомъ за чотыри недели, а естли за границю Великого Кн(я)зьства Литовского за осмь недель. Што мы отъсудити безъ вшелякое проволоки будемъ повинъни, не въпускаючи тое sprawy в лимитацию. А за оказаньемъ зволоки в чиненю отърпавы вину на кн(я)зе бискупе сказати маемъ, которая есть в Трибунале описана. А речъ осужоную отъправити роскажемъ под зарукою таковоюж о што речъ идетъ. К тому о недопущенью апелляции и неучиненью справедливости кн(я)зе бискупъ тымъ же способомъ позыванъ быти маеть. А в небытности его м(и)л(о)сти кн(я)зя бискупа в тых паньствах, где бы в тых речахъ верху описаных в чом колвекъ врьдъ его м(и)л(о)сти выкročил, тогда о то врьдъ его м(и)л(о)сти мает быти позыван до суду Головного трибуналского, спольного з духовными.

О коляты.

Уставуемъ, ижъ за позволеньемъ всих станов за прозбою колятов колеиумъ виленского з ыменей тыхъ, которые отъ кого кольвекъ на тое колеи(у)мъ наданые, альбо якимъ кольвекъ способомъ набытые до сего часу мають, отъ выправованья на службу земскую военную вольными чинимъ. Але, естли бы што большъ именеи до того колеиумъ виленского, якимъ кольвекъ способом, по выданью сего Статуту, потомъ набыли, с таковыхъ всихъ они потомъ на службу земскую военную почты с тыхъ именеи повинъные, ровно яко и шляхта Великого Кн(я)зьства Литовского, выправовати будутъ повинъни. Ведже, где бы на соиме спольномъ податокъ якимъ на оборону Речи посполитое былъ ухваленъ, тогда они зо всихъ добръ своихъ колеецькихъ, якимъ кольвекъ обычаемъ перво сего и потом набытыхъ, таковыи податокъ выдавати будутъ повинъни. А sprawy судовые со всихъ тыхъ добръ своихъ, которые тепер набытые мають, отъправовати будутъ тымъже способомъ, яко и инъшие станы духовные.

У тыхъ артыкуловъ печати некоторыхъ ихъ м(и)л(о)сти пановъ рад и пословъ земскихъ, а меновите печать его м(и)л(о)сти кнежати кардынала и подпись руки писмомъ польскимъ тыми словы: J(e)rzy Card(ynał) Radziwił, Biskup Wiliensky; Ostafiey Wołowicz [§]reką własną[§]; Mikołay Mon-

[§]§ Słowa dodane tylko w Wyd.

wid dorohostaysky ręką własną; Jan Hliebowicz ręką. И печати ихъ м(и)л(о)-
сти тыхъже пановъ радъ вышеи помененыхъ и пословъ земскихъ.

Которие то *артыкулы* за жеданьемъ его милости кнежати кардынала
до книгъ Его М(и)л(о)сти г(оспо)д(а)рскихъ канцлярыискихъ вписаны
суть. И выпись под печатью Его М(и)л(о)сти г(оспо)д(а)рскою его м(и)-
л(о)сти кнежати кардыналу есть данъ. Писанъ у Городне.

Лев Сапега подканцлерыи Великог(о) Кн(я)зства Литовског(о).

II. Panowanie Zygmunta III Wazy (1588–1632) i Władysława IV Wazy (1632–1648)

1. Zjazd główny zwołany do Wilna na 7 XI 1588, przeniesiony do Wołkowyska na 28 XI 1588

Literatura: K. Lepszy, *Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III*, Kraków 1929, s. 174–177; *Šapoka I*, s. 22; *Bardach*, s. 176; *Rachuba*, s. 251–252; *Filipczak-Kocur, Skarbowość*, s. 267.

Sejmiki powiatowe zwołane zostały przez króla na 17 X 1588 r. Zjazd miał się zająć jedynie wyrażeniem zgody na pobór uchwalony podczas sejmiku koronacyjnego, na który Litwini w Krakowie nie zgodzili się. Obrady przeniesiono jednak do Wołkowyska na dalszy termin z powodu zarazy. Zjazd zakończył się niczym, gdyż nie było zgody na podatek, ani nie wyznaczono komisarzy na traktaty z Cesarstwem. Uchwały zapewne nie podjęto z powodu niechętnego nastawienia do samego pomysłu i niesnasek w łonie elity litewskiej; – zob.: list wojewody wileńskiego Krzysztofa Radziwiłła z 10 X 1588 r. do Zygmunta III (RNBPet., F. 971, Awt. 115, k. 7–7v); także listy kanclerza Lwa Sapiehy do Krzysztofa Radziwiłła z 14 IX i 2 XI 1588 r. (ADR, s. 196; ADS, I s. 39–40).

2. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (24 II 1589)

Literatura: *Rachuba*, s. 153.

13. Uchwała (instrukcja) zjazdu głównego przedsejmowego, Słanim, 24 II 1589 r.

Or.: nieznanym;

K: AR II, nr 224.

Zastanowienie zgodne tak ichmm. panów senatorów, jako posłów ze wszystkich województw [s] i powiatów, na głównym zjeździe słonimskim.

Strony Ziemi Ifflantski, aby onej połowica rzeczą a nie obietnicami tylko postąpiona była, a póki to nie dojdzie w żadne się sprawy nie wdawać.

Z kniazem wielkim Moskiewskim, aby był zawarty pokój zastanowiony na elekcyi przez ichmm. panów senatorów do 15 lat¹, a potym w Krakowie przez JKM stwierdzony przywilejem. A przez ten czas starać się wszystkimi sposoby o wieczny pokój pod tymże obowiązkiem.

Każdy urząd, tak duchowny, jako świecki, w swej klubie ma zostać nie wściebiając się w jeden drugiego jurisdycją, do którego artykułu, iż przystąpiła sprawa jm. pana wojewody wileńskiego za niesłusznym i nieprawnym pozwaniam na sejm². To bacząc być z ubliżeniem praw i wolności naszych nie za prywatną, ale za wszystkę R(zeczy)p(ospolitę) naszą obchodzącą krzywdę rozumiejąc to być, statecznie jej popierać chcemy pod tymże obowiązkiem.

Konfederacja, aby w swej klubie została, przyjmąwszy proces wedle recesu koronacyi.

Iż się w granicach wo(jewództwa) brze(skiego) nie dosyć dzieje strony zanoszenia na oderwanie Kodeńca i Woynia³, za czym i do Łomaz przychodzi prosić⁴. Upomnieć Kró(ła) JM aby JKM wo(jewództwo) brze(skie) przy dawnych przywilejach jego, które ma na swoje ograniczenie wcale według dawnego używania zostawił. A tym którzyby pewnie granice tego woje(wództwa) naruszać chcieli dekretem karania swego zabronił, którą kauze bierzemy za publikę.

De modo electionis według recesu koronacyjej JKM na sejmie mówić.

Komisarze z Domem Rakuskim nie przyniosą li pokoju, tedy ratunek ichmm. panom Polakom braterskie uczynić.

Swowoleństwo ryżan ma być zawściągnione jednak z takim dokładem, aby się nikomu w prawie i wolnościach ubliżenie nie działo.

O Blokaus⁵ [s], który jest pod Rygą z nimi się zgadzać.

¹ *Rozejm na 15 lat zawarli 25 VIII 1587 r. na zakończenie sejmu elekcyjnego senatorowie litewscy obecni w Warszawie z poselstwem wielkim moskiewskim przysłanym przez cara Fiodora Iwanowicza.*

² *Przedmiot pozwu wojewody wileńskiego Krzysztofa Radziwiłła „Pioruna” na sejm nie jest znany.*

³ *Dziś Wołyn (Wojń).*

⁴ *Chodzi o spór graniczny między WKsL a Koroną Polską spowodowany oderwaniem w trakcie inkorporacyjnych dekretów Zygmunta Augusta w 1569 r. trzech wymienionych dzierżaw od starostwa brzeskiego i przyłączenia ich do województwa podlaskiego.*

⁵ *Właściwie Blokhauz (Blokhaus), warownia królewska kontrolująca dostęp do portu w Rydze od strony morza.*

Z cesarzem tureckim⁶ ponowić pakt zagroździwszy swowoleństwo niżowym kozakom. A podarki Tatarom za oderwaniem Kijowa, Wołynia, Podola i Podlasza należą skarbu koronnego [ss], dawać.

O zjechaniu JKM z Królem JM szweckim⁷ mówić z bracią.

Pozwalać przyczynienia czasu sejmowi prawa zabraniają.

De rebellibus zgadzać się z instrukcjami, w których o tym szYROKO jest.

Kompozycja, iż nas z łaski Bożej non aficit, przeto ichmm. panom polskim wolno mówić. Aby się my alternatim byli domawiać się, czego jeśli byśmy się mogli domówić, tedy aby wždy dwie niedziele, aby byli wstępione [s] z tych sześciu niedziel do praw litewskich.

Wywołańce swowolne, którzy są prawnie wywołani, aby byli karani według prawa pospolitego, tak litewskiego w Polsce, jako i polscy w Litwie. Mies(z)czanie [s] mieli o mieszkaniu pewnej lidzby panów senatorów przy Kró(lu) JM, to według prawa dawno uczynionego do skutku przychodzono być ma.

Trybunał na sejmie poprawić.

O marnotrawstwach [s] namawiać się z bracią.

O urzędy starodawne, aby ubliżenie w swej władzy nie cierpieli.

O urzędy, któreby komu nad prawo byli dane o tym na sejmie decyzyja być ma.

Prośba ichmm. ks(iążąt) Słuckich⁸ ma być popierana.

Prośby za ludźmi zasłużonymi, którzy się w Słonimie przypominali na sejmie poparte być mają, tak też i petita z instrukcyi.

Tatarom nad prawo ich majątności pobrane i samych do więzienia sadzają mianując to kadukiem, za publikę a nie prywatną być rozumiemy.

Przywilej połocki⁹, aby w swej władzy został, a w czym mu się ubliżyło, aby to naprawiono było.

Kozaki niżowe, którzy wchodzą w kraje ruskie, wielkie szkody czynią, mają być powściągnięni warunkiem jakim.

Prośba miasta wileńskiego i inszych miast ma być doniesiona.

Prośba ma być uczyniona o towary kupcom w Moskwie zabranych.

⁶ *Sultan Amurad (Murat) III.*

⁷ *Zygmunt III Waza i jego ojciec król szwedzki Jan III Waza.*

⁸ *Żyłó wówczas dwóch przedstawicieli ostatniego pokolenia książąt Otelkowiczów Słuckich, mianowicie Szymon (Siemion) i Aleksander. Prawdopodobnie chodziło o starania tej rodziny w sprawie przyznania dziedzicznego prawa do zasiadania w senacie Rzeczypospolitej.*

⁹ *Niechybnie chodziło o przywilej potwierdzający prawa szlachty połockiej do elekcji kandydata na urząd tamtejszego wojewody.*

Tego wszystkiego z miłością ku ojczyźnie naszej statecznie popierać mamy na sejmie teraz przysłym w roku 1589, do czego pieczęci nasze przyłożyliśmy (i) ręce swe podpisaliśmy. Pisan w Słonimie Februar(ii) 24.

3. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (13–20 V 1591)

Literatura: Šapoka I, s. 23, 330–332; Rachuba, s. 252–253; Filipczak-Kocur, Skarbowość, s. 269–270.

Ponieważ posłowie z WKsL wysłani na sejm z przełomu lat 1590 i 1591 nie mieli w instrukcjach wyrażonego pełnomocnictwa na uchwalenie podatku, Zygmunt III Waza zmuszony był w celu uzyskania zgody na pobór zwołać zjazd główny w Wilnie na dzień 13 V 1591 r. Zjazd poprzedzały sejmiki wyznaczone w różnych terminach. I tak król informował wojewodę wileńskiego Krzysztofa Radziwiłła, że sejmik w Wilnie zwołał na dzień 22 II tr., w Lidzie 14 II, w Oszmianie 19 II, w Wiłkomierzu 4 III a w Brasławiu aż 10 III 1591 r. (BRacz. 71, k. 86). Gdzie indziej np. w Nowogródku sejmik odbył się w tym samym terminie jak sejmik wileński; zob.: instrukcja nowogródzka z 23 II 1591 r. (BPAU/PAN Kr. 365, s. 5–8; BCzart. 94, s. 669–672).

14. Propozycje senatorów litewskich podczas zjazdu przedłożone szlachcie w sprawie liberalizacji polityki rozdawnictwa dóbr królewskich, b.m.d. [Wilno, maj 1591 r.]

Or.: nieznanymi;

K: AR II, nr 246A, s. 1–4.

Naprzód, abyśmy warowali, żeby na potym dobra R(zeczy)p(ospolitej) ze wszytkim rozdawane nie były. Zda się to nam non in genere, ale in specie tylko na pewne mianowane dobra wnieść i uczynić, bo wszytkie zgoła regalia bona pod tę konstytucyją zawrzeć i onerować nie tylko inconveniens wielkie, ale et iniquum zda się z tych przyczyn i racyi, aby ludzie serce i animus(ze) swoje do służby R(zeczy)p(ospolitej) i królów panów swoich straciwszy ad ignaviam ociosam [s] udawać się mieli, gdyż premio et pena R(zecz)p(ospolita) constat. Bo dość już zawarta ręka et liberalitas Pańska spisem uniej, że już żadne wieczności rozdawane być nie mają. Dosyć i w Inflanciech ordynacyja o prowentach stołu Kr(óla) JM opatrnie konstytucyją warowana. Dość

już to providencyi Bożej i opatrności samego Kr(óla) JM około siebie poru-
czyć, aby sam rationes swoje wiedząc, wiedział jako dobry swymi szafował,
mając wzgląd i na skarb swój i na ludzkie zasłużone. Jakoż to widzimy i czy-
nimy, że co się kolwiek teraz otworzy z większą ostrożnością dawać i tym
szafować raczy. Także i starostwa sądowe, w ten labirint wdawać się nie chce-
my abyśmy tylko tysiąc zł(otych) przy starości sądowym zostawiwszy, także
też i starostwa ukrain(n)e obnażać i autoritati ludzi tych, którzy i dla sprawie-
dliwości doma i dla obrony na ukrainie większego kosztu i nakładu potrzebu-
ją, wyłączać^a mieli.

2 artykuł. Jurgieltami, arędami, aby nie były dobra R(zeczy)p(ospolitej)
onerowane, które są konstytucyją anni octogesimi noni warowane¹⁰ salvis
iuribus moder(n)orum possessorum. A kto jest taki, co by chciał łabę faktować,
ażebym dwu ekonomii nik(t) nie dzierzał, tak też i rozerwanie ekonomii, puszc-
zając to zdaniu wmm., żeby po dwa i po trzy klucze ludzie dzierżeć i tymi
się kontentować mieli, pozwalamy na potomne czasy ex arbitrio regis.

3 artykuł. Dobra w sumach zawiedziona, aby na potym z dożywociem nie
dawano, ale tylko do oddania sum i to z wydzierzeniem sumy. Tu są jakieś
contradictoria, bo dzierżeć dobra do oddania sumy i do wytrzymania jej, to
oboje pospołu stać nie może z dożywociem, aby nie dawano, pozwalamy. Tak
też ad extenuationem, aby nie dawano, gdyż tym szkoda R(zeczy)p(ospolitej),
jedno specyfikując pewne dobra tu zaraz w tymże postanowieniu naszym.

4 artykuł. Iż przychód nierychło być może a rozchodu zaraz trzeba. Tedy
pobór łanowy i z czopowym^b ufalają na okupienie dóbr zawiedzionych, z tym
warunkiem, aby posesorowie dóbr w sumach zawiedzionych powinni byli
sumy swe zarazem wzięwszy z tych dóbr respondować do skarbu na dziesią-
tym gr(oszu) przestawając. Tu by już trzeba pietatem christianam et charitatem
fraternam przypomnieć, jeśli się to non ex odio et rancore^c dzieje i jeśli się to
z tym zgadza, aby każdemu prawo było zachowane, na co i królowie poma-
zańcy Boży przysięgają i my tego z wokacyi swej senatorskiej postrzegać
zawždyśmy powinni, na co żadnym sposobem pozwolić nie możemy, abyśmy
tę taką egzekucyją od braciej swej w łamanie im prawa i przywiliów [s] zacząć
mieli, gdyż i Polacy, bracia naszy, nie za żadnymi kondycjami pobór na
przyszłym^d [s] sejmie postąpili, ale z miłości ku R(zeczy)p(ospolitej). Na co

^a Lekcja niepewna, gdyż słowo niewyraźnie napisane, może: wyznaczać?

^b W tekście K: szczopowym.

^c W tekście K: trancore.

^d Poprawnie powinno być: przeszłym.

¹⁰ Konstytucja sejmu 1589 r. „*Ordinatio o prowentach Krolewskich, w Wielkim Xięstwie Litewskim*”.

i my bardziej oglądać się powinny, abyśmy zgodą i dobrym rzędem [s] całość R(zeczy)p(ospolitej) zadzierżeli, do czego się i my przykładamy z wmm. społu służąc R(zeczy)p(ospolitej) z dobrym przypłaceniem majątności swej. Przeto dla wykupienia dóbr zawiedzionych i dla pozwolenia tego poboru i czopowego nad łamanie prawa i sprawiedliwości czy(jej) radzić i instygować nie możemy. Vetant haec leges divinae et humanae ale raczej ten pobór i czopowe wybrawszy wykupować te dobra, które się będą mianować, które są na skupie albo post decessum modernorum possessorum, albo go też do sejmu zadzierżec i tam za konsensem wmm. wszystkich na co pożytecznego obrócić.

5 artykuł. O kwartę abyśmy ją ze wszystkich dóbr R(zeczy)p(ospolitej) pozwolić mieli, nie tylko że na to żadnej od Kr(óla) JM informacji nie mamy i stanować o to nie możemy i ten zjazd nie dla tego złożony jest, ale też i przysięga nasza R(zeczy)p(ospolitej) uczyniona jest też spólna i Kró(ła) JM abyśmy incommoda wszelakie przestrzegając onym się oponować powinni byli, za tak mały pobór wszystkie dobra R(zeczy)p(ospolitej) onerować i kwartę z nich na wieczne czasy postąpić, która by więcej sta tysięcy złotych do roku uczynić mogła. Za ten tak mały pro una vice pobór śmiałości takiej nie jesteśmy, abyśmy na tę duram conditionem pozwolić mieli ale tylko z tych dóbr mianowanych, które się okupią za ten pobór trzecią część na R(zecz)p(ospolita) iść by miała i to jeśliby na to Kr(ól) JM pozwolić raczył.

6 artykuł. O lustracyi, aby tak często być miała a jeszcze z przysięgą i na to trzeba wielkiego rozmysłu, aby tak częstymi lustracyjami dobra R(zecz)p(ospolitej) nie były zniszczone i zubożone a imię Pańskie nadaremno brane, wszak jest sposób i obyczaj jako skarb do dóbr wolnych prawem i arzędami nie zawiedzionych rewizory wysłać powinien. Toż i teraz uczynić może nie czekając pięci lat i tego słówka lustracyi do Litwy nie wnosząc, która dla kwarty jest w Polsce postawiona.

7 artykuł. Wykupienie dóbr zawiedzionych, ostatek z tychże kwarty, która się będzie brała ukazują. To wszystko futuri seculi rzeczy będą a de tempore non est nisi nunc, przeto o tym trzeba pilno radzić i obmyszławać czym by Kr(óla) JM i skarb jego poratować, skąd by i te upominki tureckie i koszt na posła moskiewskiego obmyślić się mogli? A to tym sposobem: dawszy czopowe Kr(ólowi) JM samemu i pogłównie żydowskie, a nadto satysfakcją panom Polakom z tego zjazdu jaka by być miała, którą byśmy onym i przed Bogiem byli prawi, także i sobie na potomne czasy, gdzie by też toż się in simili nam działo, gdyż my do tego drogę wmm. ukazujemy sami się do wszystkiego przykładając wielkiego tu rozmysłu i uważenia potrzeba, na który oni mają pilne oko. Czego wszystkiego postrzegając sową powinnością do R(zecz)p(ospolitej) będąc obowiązani powiedzieliśmy dość rozmyślnie i uwa-

żenie zdanie swe zgodne, wszystkich senatorów przez jm. pana kanclerza¹¹, przy którym i teraz stoimy i prosimy wmm. panów i braci swej, abyście nam wmm. nie za inaksze rozumieli jeno także też za miłośniki ojczyzny, którzy jej wszystkiego dobrego życzymy, z nami się w tej mierze zgodzili. Gdyż my też i teraz na niektóre artykuły od wmm. podane zgadzamy się, co i na piśmie radzi wmm. deklarujemy, dla wszelakiej excusatii na potomne czasy. A tego zjazdu nie lekce poważali, na którym jeśli nic nie sprawiemy, abo co niedobrego sprawiemy, wiecznie nam już z tych zjazdów nie pozwolą i nigdy się podobno w takiej kupie nie ujrzymy.

[*Poniżej tekstu inną ręką dopisana nota*]: Podanie od ichmm. p(anów) senatorów panom posłom na zjeździe głównym wileńskim w roku it(em) 1591.

15. List senatorów zgromadzonych na zjeździe do kardynała Jerzego Radziwiłła, aby nie przyjmował nominacji królewskiej na biskupstwo krakowskie, Wilno, 20 V 1591 r.

Or.: AR II, nr 245, s. 4–6;

K₂: AR II, nr 245, s. 1–3.

Illustrissime et Reverendissime D(omi)ne, domine, frater ac amice colendissime.

Służby nasze braterskie w(aszej) ks(iążęcej) m(ości) zaleciwszy, dobrego zdrowia w łasce Bożej do wielmo długiego w(aszej) ks(iążęcej) m(ości), uprzejmie żądamy.

Będąc nam tych czasów na zjeździe wileńskim doszła nas ta wiadomość, że JKM z łaski swej raczy w(aszej) ks(iążęcej) m(ości) dawać biskupstwo krakowskie, a wileńskie komuś z narodu polskiego. Której odmiany strachając się, aby za wielką ujmą takową wolności, prawa i ozdoba ojczyzny naszej miłej, tym więcej nie szwankowała. Acz ci to dobrze uważamy coś w(asza) ks(iążęca) m(ość) na posługach Rze(czy)posp(olitej), tak w Inflanciech przez kilka lat wicegerentem Kró(ła) JM będąc, wielkie prace i trudności na sobie nosząc i niemierny^e [s] koszt tam, także na legacyjach znacznych i też ustawicznie cum decore patriae Królom IchM. panom naszym i Rzeczyposp(olitej) służąc^f czynić raczysz. Za takowym sumptem więtszych by intrat w(aszej)

^e W tekście *K₂* poprawnie: niezmierny.

^f W tekście *K₂*: służby.

¹¹ *Lew Sapieha.*

ks(iążęcej) m(ości) było potrzeba, lecz pewną nadzieję mamy, że w(asza) ks(iążęca) m(ość) sam z pobożności i natury a miłości swej ku ojczyźnie naszej miłej, więcej upadku jej aniżeli swego pożytku postrzegać raczysz, naśladowując w tym przodków swych, którzy takich odmian a pomieszaniu oddawaniem urzędów litewskich Polakom postrzegali. W czym jako nic nie wątpimy, tak i prosimy abyś w(asza) ks(iążęca) m(ość) tak wielkiej okazyi ku dźwignieniu fortun swych z potłumieniem ojczyzny naszej wspólnej zaniechał, a raczej wszelakie trudności co w(asza) ks(iążęca) m(ość) i z nielutowani(e)m zdrowia swego i fortun swych czynić, ponosić nie ustawał. Za co naprzód od Pana Boga w(asza) ks(iążęca) m(ość) hojną zapłatę mieć będziesz, a od wszech stanów i braciej narodu naszego miłość, dank a pochwałę zjednasz i nieśmiertelną sławę tym więcej wystawisz. A w tym się w(asza) ks(iążęca) m(ość) deklarujemy, gdzie by JKM tym przełożeniem w(aszej) ks(isążęcej) m(ości) na biskupstwo krakowskie, miał biskupstwo wileńskie oprócz narodu naszego komu innemu oddać, tedy pro conservanda libertate et honore patriae nostrae, ex debito officii n(ost)ri nosme(t)⁸ opponemus. I my nie wątpimy o dobrotliwej łasce JKM, że praw i wolności naszych i też przysięgi swej w tym naruszać nie będzie.

Za tym powolności i służby nasze braterskie w(aszej) ks(iążęcej) m(ości) łasce pilnie zalecamy. Dat(um) w Wilnie 20 Mai a(nn)o 1591.

Waszej książęcej m(iło)ści życzliwi bracia i słudzy:

[*Autografy*]: Krzysztof Radzywyl etc., ręką swą; Mikołaj Chrzysztoff Radziwyl mp.; Theodorus Skumin¹², woiewoda Nowogrodzki własną Ręką mp.; Bohdan Sapecha [s], woiewoda Mzenski Ręką swą;

Jan Kisska ręką swą mp.; Mikołaj Monwid¹³ etc. ręką własną mp.; Krzysztoph Zenowicz ręką swą mp.; Waclaw Agrippa, casztalian smoliensky renką swą; Demetry Chalieczy s Chal(cza) Ręką własną mp.; Malcher Zawisza, kasztalan witebsky ręką swą mp.; Мартин Стравинский, каштелян менский.

[*Na odwrocie nad adresem na papierowej wklejce w dwóch rzędach znajduje się 11 odcisków pieczęci senatorskich według następującej kolejności: Krzysztofa Radziwiłła, Jana Kiszki, Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki”, Mikołaja Dorohostajskiego, Teodora Skumina Tyszkiewicza, Bohdana Sapielhy, Krzysztofa Zenowicza, Waclawa Agryppy?, Malchera Zawiszy?, Marcina Strawińskiego i Dymitra Chaleckiego*].

[*Adres*]: Illustrissimo ac Reverendissimo domino Georgio diwina miseratione S(acrae) R(omanae) E(cclesiae) cardinali Praesbitero Radivilo, episco-

⁸ K₂ w tym miejscu podaje słowo: nosmet.

¹² Właściwie Teodor Skumin Tyszkiewicz.

¹³ Właściwie Mikołaj Monwid Dorohostajski, wojewoda połocki.

patus Vilmensis perpetuo Administratori, domino, fratri ac amico colendissimo.

[*Obok adresu późniejsze noty archiwalne*]: A(nn)o 1591 d(ie) 20 May. Fasci 3 n(omer)o 4. N(omero) 6 Fasc. 23. Do spraw ordynackich, familijnych.

16. List senatorów litewskich zgromadzonych na zjeździe wileńskim (tych samych co wyżej w nr 15) do Albrychta Radziwiłła, marszałka wielkiego WKsL w sprawie nominacji kardynała Jerzego Radziwiłła na biskupstwo krakowskie, Wilno, 24 V 1591 r.

Or.: nieznan;

K: nieznan, tylko wzmianka w odpowiedzi Albrychta Radziwiłła skierowanej do autorów listu, Kraków, 19 VI 1591 r. (AGAD, AR IV, koperta 1).

17. Uchwała konwokacji wileńskiej, Wilno, 20 [mylnie 28?] V 1591 r.

Or.: nieznan;

Wyd. (starodruk): Postanowienie zjazdu głównego wileńskiego, Maj 28. [s] Anno 1591¹⁴.

^hPostanowienie zjazdu głównego wileńskiego, Maj 28.ⁱ [s] Anno 1591.

My rady duchowne i świeckie, posłowie ziemscy ze wszech województw i powiatów, i inne stany Wielkiego Księstwa Litewskiego, na zjazd główny, przez Króla JM, pana naszego, z sejmu przeszłego warszawskiego, na dzień 13 maja, w roku (15)91 złożony, do Wilna zgromadzony.

Oznajmujemy, iż co panowie rada i posłowie ziemscy WKsL na sejmie przeszłym walnym warszawskim, za równym stanem koronnym poboru jak łanowego tak i czopowego, mając w tym moc nie zamierzoną, dać nie pozwo-

^{h-h} *Tekst uchwały konwokacji wileńskiej z 1591 r., zachowany w postaci starodruku, w tym wydaniu został zmodernizowany zgodnie z zasadami stosowanymi dla rękopisów według „Instrukcji wydawniczej” K. Lepszego.*

ⁱ *Data 28 V 1591 r. umieszczona w nagłówku drukowanej wersji uchwały konwokacji wileńskiej wydaje się być mylna i przede wszystkim niezgodna z datą 20 V t.r. umieszczoną w tymże starodruku w formule datacyjnej niniejszego aktu.*

¹⁴ *Starodruk, który stanowi podstawę wydawniczą aktu nr 17, zachował się jedynie w unikatowym egzemplarzu BOssol. (sygnatura: XVI. F. 4437 adl.), współoprawnym z konstytucjami sejmu zwyczajnego z przelomu lat 1590/1591 pt.: Constitucie Seymu walnego Warszawskiego. Roku Bożego M.D.XC.I., (Kraków 1591).*

lili, wzięwszy to do nas braciej swej, dla czego i dla inszych potrzeb zjazd terazniejszy od JKM nam jest złożon, na którym Król JM przez posła swego, jako i pozwolenie takiegoż poboru, tak o inszych potrzebach Rzeczyp(ospolitej) szeroco nam przełożyć raczył. My tedy takie staranie i obmyślanie JKM o dobrym R(zeczy)p(ospolitej) z powiną wdzięcznością przyjąwszy, pilnie uważywszy, za zgodą wszech stanów rzeczy niżej opisanych postanowiliśmy.

A naprzód mając wzgląd na związek braterstwa, nie różniąc się od stanów koronnych, takż pobór łanowy i czopowe, tak też na cło Białej gury Nogatowej¹⁵ [ss], które toż WKsL dolega, i pogłowne u Żydów pozwoliliśmy, tymże sposobem. Iż stany koronne na zapłatę żołnierzom swym, na różne potrzeby i różnemi czasy sposobione, pobór łanowy i czopowe, i reszty retenta poborów przeszłych dać pozwolili, a co by po zapłaceniu długu żołnierskiego zostawało, na wykupienie dóbr R(zeczy)p(ospolitej) Koronie zawiedzionych naznaczyli. My też zapłaciwszy żołnierzom swym na turecką wojnę sposobione [s], sposób zapłaty długu na też potrzebę turecką przez prowizory nasze wziętego naleźliśmy. A iż też wiele dóbr R(zeczy)p(ospolitej) w WKsL w sumach jest zawiedzionych, zaczynam sprawy skarbu WKsL zatrudnione są, o co Król JM nas często, a osobliwie teraz, solicytował raczy. Przykładem tedy stanów koronnych ten wszytek pobór, z włók, miast i miasteczek, na wykupienie dóbr w sumach słusznych zawiedzionych w WKsL uchwalamy, mając pewną nadzieję, iż JKM, pan nasz, na zgodę nas wszech niżej opisaną, z łaski swej pańskiej zezwoliwszy, na przyszłym sejmie stwierdzić to wszytko będzie raczył. O co my rady i wszytkie stany na sejmie Króla JM prośbami naszymi solicytował mamy.

Starostwa i dzierżawy w WKsL: Mścibów, Jałówka z leśnictwem, Wołpa, Dubno, Perstuń, Bierzniki¹⁶, Oża, Przełom i wójtostwo bortckie [s], leśnictwo oskie i sałackie, Merc(z), leśnictwo mereckie i mordasowskie, Przewałka i Rotnica, Sienno¹⁷, Motele¹⁸, Lordzieje¹⁹ [s], Bierzstany²⁰ z leśnictwem, Punia z leśnictwem, Niemonojcie, Upita, Oni(s)zki, Uszpole, Pieniany, Kupiszki, Obele, Luboszany, Bobrojsk²¹, G(i)eronojny i Lipniszki, Ejszyszki, Raduń,

¹⁵ *Wieś Biała Góra (niem. Weissenberg) leży w miejscu oddzielenia się Nogatu od Wisły. W dawnej Rzeczpospolitej znajdowała się tam komora, w której pobierano cło wodne od spławianych Wisłą towarów.*

¹⁶ *Dziś Berzniki.*

¹⁷ *Właściwie Simno.*

¹⁸ *Właściwie Metele.*

¹⁹ *Nazwa miejscowości silnie zniekształcona, właściwie Łódzieje (dziś Łazdijai).*

²⁰ *Właściwie Birsztany.*

²¹ *Właściwie Bobrujsk.*

Wołkiniki, Liepunny²², woskownictwo wileńskie, drownictwo wileńskie, Daugialiszki, Dzisny, Ciejkuny²³, Uciana, ciwuństwo wileńskie, Niemenczyna, Szwinczany²⁴, Cinguiany [s] z niewodnictwem²⁵, Radoszkowice, młyn wileński, Pińsk, Szereszów, Połonka, Dyrwiany Więtsze, Dyrwiany Mniejsze, Potoki²⁶ [s], Jurbork i Nowa Wola, Wilkia²⁷, Plotela²⁸, Wieszwiany, Telsze, Pojur(z)e, Birżniany, Dawgi, Kuniawa²⁹ [s], Dubic(z)e, Przelaje, aby na potym ze wszytkimi dochody rozdawane nie były, ale trzecią część dochodów na obronę przypadłą WKsL do osobliwego skarbu i szafunku R(zeczy)p(ospolitej) sposobem, jaki na sejmie przysłym namówion będzie. A z dwu części trzecią na starostwa abo dzierżawce, a ostatek wcale do skarbu Króla JM naznaczono być ma, zachowując wcale nienaruszając ordynacyi o Grodnie, Szawlach, Brześciu z Kobryniem, Mohilowem i Olicie, na sejmie roku 1589 uczynioną. Których kluczów dwu, aby jedna osoba dzierżyć nie mogła, ale jeden klucz taki różne osoby trzymać mogą, według woli K(róla) JM. Które to dobra pomienione wszytkie, aby na potym jurgieltami, arendami zatrudnione i obciążone nie były, ale według tej ordynacyi zachowane wiecznie były, pod stracaniem dzierżawy. O co wolno będzie każdemu pozwać na sejm, a podskarbi z powinności o to instygować, tak też posłowie na sejmie powinni. Czego i pieczętarze przestrzegać powinni pod stracaniem urzędu, aby nad tę ordynacyją listów nie wydawali.

Dobra w sumach zawiedzione, aby z dożywociem dawane nie były, ale tylko do oddania sum, i to z wydzierzeniem przynamniej na rok po 20. części sumy po ześciu possesora terażniejszego i póki komu prawo służy, odłożenie sumy sobie prosił.

Lustracja albo rewizya przysięgła we wszytkich tych dobrach pomienionych post decessum tych, którym prawo służy, aby była i potym w pięci lat zawsze. A w tych, które się teraz okupować będą, zarazem rewizya jako wyższej [s] być ma. A jeśliby z jakichkolwiek przyczyn to zgodne postano-

²² *Właściwie Lejpuny.*

²³ *Właściwie Ciejkinie, miasteczko niedaleko Daugieliszek.*

²⁴ *Właściwie Świąciany.*

²⁵ *Miejscowość niezidentyfikowana, stanowiąca uposażenie tzw. niewodnictwa, czyli urzędu odpowiedzialnego za gospodarstwo rybackie, faktycznie dzierżawa jezior wielkiego księcia litewskiego. W XVI w. znane były dwa niewodnictwa na obszarze WKsL, mianowicie: niewodnictwo dworów zawilejskich (inaczej brasławskie, opeskie, uszpolskie, pieniańskie, wilkomierskie i oniksztyńskie) oraz niewodnictwo grodzieńskie.*

²⁶ *Właściwie Botoki, starostwo na Żmudzi.*

²⁷ *Właściwie Wilkija, dzierżawa na Żmudzi.*

²⁸ *Właściwie Plotele, dzierżawa na Żmudzi.*

²⁹ *Właściwie Koniawa.*

wienie nasze na sejmie przyszłym uchwałą sejmową zmcnione nie było, tedy panowie poborcy ten pobór mają wcale dochować WKsL do inszej zgody wszech stanów WKsL pod summieniem i poczciwością, i pod sowitym zapła-
ceniem, jeśliby na co innego nad tę uchwałę naszą dali, o co forum na Trybu-
nał, ktobykolwiek o to pozwać chciał. Który to pobór według kwitów pobor-
ców roku 1589 bez przysięgi porządkiem i warunkiem Uniwersału sejmu
przeszłego³⁰ wybieran być ma. A gdzieby według kwitów nie dostawało, tedy
ciwun, wójt, albo starzec przysięgę na spustoszenie uczynić powinien.

Czas oddawania poborów od roli i osiadłości, szosów, młynów, hultajów,
Żydów, i wszytkich podatków, które jeno raz na rok płacone być mają, krom
czopowego i inszych rzeczy, które przez rok bywają wybierane, czas nazna-
czony od ś(więtego) Marcina³¹, aż do Bożego Narodzenia³². A obwołanie Uni-
wersałów ma być w powieciech na dzień 17 Junii. A czopowe w miastach,
w miasteczkach duchownych i świeckich, wyjąwszy miasta wyzwolone, jako
Birże i Nieświż, począć się ma od ś(więtego) Piotra³³. Które czopowe panu
podskarbiemu WKsL według Uniwersału poborowego, z najlepszym pożytkiem
Rzeczypospolitej arendować pozwalamy.

Poborcy do wybierania poboru w powieciech na przyszłych rokach trojec-
kich³⁴ w tydzień po zaczęciu roków, obrani być mają. A jeśliby gdzie roki
trojeckie nie doszły, tedy na pierwszych roczkach grodzkich po tych rokach
trojeckich, to się odprawić ma.

Opatrzenie posłów z powiatów na sejm walny tak postanawiamy. Iż wszy-
scy obywatele ziem i powiatów, gdzie posłowie obrani będą z poddanych
swoich, to co się na którym sejmiku na strawę dać posłom postanowi, żeby
według warunku na on czas uczynionego wydać powinni będą. Czemu wszyt-
kiemu wszytkie stany podlec powinni będą, wyjąwszy stan senatorski, którzy
na sejmie będą, takiemu podatкови podlegać nie mają. Wszakoz z dóbr opie-
kuńskich, chociaby i na sejmie byli, wolni nie będą, czemu i sami posłowie
podlegać mają.

A iż w wielu powieciech różnymi czasy strawnych pieniędzy panom po-
słom nie wydano, w tym jako poborcowie na to obrani, według postanowienia
każdego sejmiku postępować mają. A gdzieby się poborca w tym niedbałym
okazał, tedy o to w grodzie usprawiedliwić się powinien.

³⁰ *Chodzi o Uniwersał poborowy sejmu z przelomu lat 1590/1591, który wyszedł z datą 15 I 1591 r.*

³¹ *11 XI.*

³² *25 XII.*

³³ *29 VI.*

³⁴ *Roki trojeckie sądów ziemskich w WKsL przypadały na święto katolickie Świętej Trójcy, które w 1591 r. przypadało 9 czerwca.*

Statutu i Trybunału poprawa takim sposobem poprawić się ma: przez deputaty na to obranymi, stanu senatorskiego dwu osób, a stanu rycerskiego z każdego województwa po jednej osobie. Jakoż województwa niektóre, jako wileńskie, trockie, połockie, witepskie, już na to deputaty swe obrali, a insze województwa na dzień 1 Augusta, porozumiewszy się z powiaty swoimi, na obranie takich deputatów zjechać się mają. Którzy to deputaci na dzień świętego Marcina³⁵ w Wilnie tę sprawę zacząć i nie rozjeżdżając się skończyć mają. A strawnego deputatom każdemu z jego województwa przy poborze z takimże warunkiem z włóki albo z służby po półgroszku, a w połockim i mściławskim województwie po groszu wybrano i wydano być ma, wyjąwszy z tego dobra K(róla) JM.

Żydowie w WKsL pogłównego na przeszłym sejmie uchwalonego, złotych polskich dwa tysiąca, same wybrawszy do pana podskarbiego WKsL oddać mają.

Iż Kozacy niżowi, nie dbając na zwierzchność JKM w ojczyźnie naszej ludzom szkody i łupiestwa czynią, czemu zabiegając wszyscy jednostajnie postanawiamy. Gdzieby ci swowolni ludzie w granice WKsL weszli, i szkody ludzom czynić chcieli, tedy jm. pan hetman wielki litewski³⁶, wszystkie starosty ukraiinne ruskie obesłać ma. Którzy zarazem po wzięciu wiadomości, i ślachta przyległa tym krajom jako może być nasposobniej, a w niebytności samych panów, urzędnicy ich, jako na gwałt ruszyć, i zgromadziwszy się do kupy pod sprawę tego, kogo jm. pan hetman starszym przełoży na miejsce swe, z tymi swowolnikami i ze wszystkimi im podobnymi, jako z nieprzyjacioły i gwałtowniki i wzruszycielmi pokoju pospolitego, postępować mają. A jeśli by ci zdołać temu nie mogli, tedy województwa i powiaty bliższe, za oznajmieniem jm. pana hetmana, przeciwko takim swowolnikom, powstać według najwęższego przemożenia swego, onym jako nieprzyjacielom odejmować się będą. Do czego i my rady WKsL poczty swe, jako nasposobniejsze być mogą, posłać powinni będziemy. A k'temu Tatarowie wszyscy litewscy, skoro po obesłaniu jm. pana hetmana, przeciwko temu swowoleństwu ruszyć się mają, pod straceniem majątności dzierżących. Gdzieby też tego potrzeba była, jm. pan hetman wielki wszystkie stany WKsL oznajmieniem swym do kupy zwoławszy, z nimi i sam osobą swą ku zniszczeniu takich swowolników, ruszyć się mają.

Opowiadanie urzędowe i zeznanie woźnych, którzy się dla powietrza mowego w Nowogródku odprawowali, w Cyrynje za zgodą wszystkich stanów utwierdzamy.

³⁵ 11 XI 1591 r.

³⁶ *Krzysztof Radziwiłł „Piorun”, wojewoda wileński.*

Jarmark w Brześciu według przywilejów od Króla JM nadany, aby był konstytucyjną sejmową umocnion wszystkie stany WKsL starać się mają.

A iż powiat brzeski domaga się tego, aby się na Trybunale wileńskim sądził³⁷, tedy to odkładamy do poprawy Statutu i Trybunału.

Mając też wielkie nabieganie od służebnych zamków WKsL, o zapłatę zasłużonego ich, odkładamy do sejmu przyszłego. Gdzie o to starać się z pilnością będziemy, aby tym ludziom służebnym zapłata uczyniona była z reszt przeszłych poborowych, cokolwiek onych będzie, czemu jest wzmianka w konstytucji przeszłej. Także i o pana Żabę³⁸, człowieka zasłużonego w Rzeczypospolitej, przyczynić się do Króla JM mamy, aby mu nagroda za służby jego uczyniona była, albo przynamniej ta armata jemu była wrócona, którą rekoperował [s] na zamku dynemborskim z rąk nieprzyjacielskich.

Żydowie w WKsL, iż roku przeszłego pobór pogłówny wydali, na czym by za zniesieniem sejmowym na tym szkodować nie powinni, jedno uważając w tym szkodę i ubostwo ich, za zgodą nas wszystkich, pan podskarbi WKsL³⁹, od nich dwa tysiąca złotych polskich za pobór pogłówny na przeszłym sejmie postanowiony przyjąć ma.

Deputaty do poprawy Statutu i Trybunału, obrani są z województwa wileńskiego Jan Wilczek, z trockiego Białozor, sędzia ziemski upitski⁴⁰, a z witepskiego Jędrzej Ciechanowiecki.

A co się wyższej o opatrzenie posłów na sejm pomieniło, tedy to do dalszego objaśnienia odkładamy.

Które postanowienie nasze zgodne rękoma naszymi podpisali, i pieczęci swe przyłożyli. Pisan w Wilnie Roku Pańskiego 1591, Maja 20 dnia.^h

18. Uniwersał poborowy wydany za zgodą zjazdu stanów WKsL, Kraków, 15 VI 1591 r.

Oryg.: nieznan;

Wyd. (starodruk): UNIWERSAL POBOROWY. Na zieżdzie głównym Wileńskim od Jego Krolewskiej M(ilo)ści na to po Seymie Wałnym złożonym,

³⁷ *W istocie na mocy odpowiedniej konstytucji sejmu 1598 r. rozpatrywanie apelacji szlachty województwa brzeskiego litewskiego (powiaty brzeski i piński) zostało przeniesione na kadencję wileńską Trybunału WKsL.*

³⁸ *Chodzi zapewne o rotmistrza w armii litewskiej z okresu wojen batoriańskich Borysa Żabę, którego rota piesza stacjonowała w latach 1578–1579 na zamku w Dyneburgu, później wojski brasławski.*

³⁹ *Dymitr Chalecki.*

⁴⁰ *Stanisław Janowicz Białozor.*

od wszystkich Stanow Wiel. X. Litew. w Roku 1591. pozwolony, Wilno (1591), s. 1–24.

^jZygmunt trzeci z łaski Bożej, król polski, wielkie książe litewskie, ruskie, pruskie, żmodzkie, mazowieckie, inflanckie, etc. etc. i Królestwa Szwedzkiego nablížszy dziedzic i przysły król.

Wszem wobec i każdemu z osobna któregożkolwiek stanu, dostojęństwa i urzędu, tak duchownego, jako i świeckiego, ludziam i innym wszem poddanym naszym, miast i miasteczek, wsi i innych osiadłości, jakimiżkolwiek tytuły i przezwiski nazwanemi w Koronie Polskiej i w WKsL we wszech państwach naszych mieszkającym, którymkolwiek należy i do którychkolwiek ta uchwała przyjdzie i oznajmiona będzie, wdzięcznie i wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską etc.

Wdzięcznie i wiernie nam mili. Iż na przeszłym sejmie walnym warszawskim w roku terażniejszym 1591. stany Korony Polskiej z wielkich a gwałtownych potrzeb Rzeczyposp(olitej) pewny pobór uchwalili i postanowili. A stany WKsL mając w tej mierze zamierzoną moc do pozwolenia podatków od braciej swych w domiech pozostałych, rozroznili się w tym od wszystkiej Korony Polskiej i na sejmie tego poboru nie pozwolili, ale wzięli to sobie do braciej swej, prosząc abyśmy im sejmiki w powieciach a potem zjazd główny złożyli. My tedy ojcowskim sposobem do zgody ich przywodząc na tośmy zezwolili i te sejmiki w województwach, ziemiach i powieciach na pewne czasy, a potem zjazd główny w Wilnie na dzień 13 maja w tymże roku (15)91 złożyli. Na którym to zjeździe wszystkie stany WKsL zjachawszy się, a mając wzgląd na związek uniej braterstwa i niechcąc się w tym różnić od stanów koronnych, na takowyż pobór i czopowe pozwolili, jakowy stany koronne na sejmie spólnym uchwalili. A ukazawszy zapłatę długu żołnierskiego na wojnę turecką przez ręce prowizorów WKsL na żołnierze z Litwy przyjęte nabytego z poboru roku 1589., pobór ten terażniejszy wszystek na wykupno dóbr stołu naszego w WKsL zawiedzionych naznaczyli. Okrom czopowego, które dogadzając terażniejszym potrzebom za niebezpieczeństwem z wielu stron na Rzeczpospolitą przypadłym, dla opatrzenia tych potrzeb, nam przez szafunek podskarbiego WKsL obrócić pozwolili. Który to pobór, jako jest na sejmie spólnym warszawskim od stanów koronnych uchwalony, a potem na zjeździe głównym wileńskim od stanów WKsL pozwolony, publikujemy, aby każdy wedla niego, to co jest postanowiono i pozwolono, wydawał tym sposobem.

^{jj} *Publikowany fragment tekstu Uniwersалу poborowego wydanego po uchwale podatkowej konwokacji wileńskiej został zmodernizowany zgodnie z zasadami stosowanymi dla rękopisów według „Instrukcji wydawniczej” K. Lepszego.*

Wszyscy kmiecie i każdy z nich z osobna, tak naszy, jako i poddanych naszych duchownych i świeckich osób, wszech państw naszych koronnych i WKsL, którzy sobie albo panom swoim orzą, albo robotę odkupują, nowo osadzonych, z każdego łanu i żrzebia, śladu, włóki i osiadłych ról, mają płacić po groszy półośma polskich wedla kwitów poborzec *anni* 1578., a w WKsL *anni* 1589. wszakże bez przysięgi. [- - - - -]

[*Zasadnicza treść formularza „Uniwersału poborowego” dotycząca szczegółów uchwalonego podatku i sposobu jego wybierania jest identyczna z wersją wydaną dla Korony po sejmie walnym, w Warszawie 15 I 1591 r. i publikowaną, jako odrębny druk (b.m. 1591; – zob.: Estreicher, t. XXXII 39), także drukowaną wspólnie z konstytucjami sejmowymi z roku 1591 (Kraków 1591; zob.: Estreicher, t. XX 40), a ponadto przedrukowaną w: Vol. Leg., t. II, s. 333–341.*]

/s. 24/ A dla lepszej wiary i pewności tego wszystkiego pieczęć WKsL do tego Uniwersału przycisnąćśmy rozkazali. Dan w Krakowie dnia XV. Miesiąca junia Roku Pańskiego M. D. XC. pirwszego, panowania naszego czwartego.

Leo Sapieha Magni D(ucatus) Lit(uaniae) Cancellarius. (Ls)

Za roskazaniem i daniem Uniwersału do druku od jaśnie wielmożnego pana, jego mości pana Lwa Sapiehi, kanclerza Wielkiego Ks(ięstwa) Litewskiego, słonimskiego, jaświeńskiego, markowskiego, miadelskiego starosty etc. etc. Drukowano w Wilnie w Domu Mamoniczów.¹

4. Zjazd stanów WKsL w Wilnie (23 II 1592)

Literatura: Śapoka I, s. 24; K. Lepszy, *Rzeczpospolita Polska w dobie sejmów inkwizycyjnych (1589–1592)*, Kraków 1939, s. 326; Rachuba, s. 253–254.

Król zwołał sejmiki przed zjazdem w terminie sejmików gromnicznych, a sam zjazd główny na 23 II 1592 r. w celu uzyskania podatku na pokrycie kosztów zaślubin z Anną Habsburżanką (BRacz. 71, k. 114-v, Zygmunt III do Krzysztofa Radziwiłła, wojewody wileńskiego, z Wiślicy, 15 I 1592; BRacz. 79, k. 56-v, Zygmunt III do Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki”, wojewody trockiego, z Wiślicy, 15 I 1592). Niektóre sejmiki, jak w Wilnie i Mińsku, nie wybrały posłów na zjazd (ADR, s. 211–213, kanclerz Lew Sapieha do wojewody trockiego Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki” z Wilna 9 II 1592; Wisner, *Sejm litewski*, s. 119).

Nie jest znana uchwała tego zjazdu.

5. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (30 VII – 7 VIII 1593)

Literatura: *Šapoka I*, s. 24–25; *Rachuba*, s. 254; *Filipczak-Kocur*, *Skarbowość*, s. 270.

Powodem zwołania konwokacji był brak zgody posłów litewskich na uchwałę podatkową w trakcie sejmów zwyczajnych w 1593 r. Termin sejmików wyznaczony został w Uniwersale poborowym wydanym podczas tego sejmów na 20 VII 1593 r. (Vol. Leg., t. II, s. 348). Sejmik relacyjny nowogródzki odbywający się 1 XI 1593 r., podczas roczków grodzkich, negatywnie jednak wypowiedział się wobec uchwał zjazdu jako przekraczających prawa (BCzart. 2243, s. 223–227). Zjazd wysłał poselstwo do przebywającego w Gdańsku króla w składzie: Michał Sumorok, pisarz ziemski kowieński i Jan Korsak, informując m.in. o darowiźnie 100 tys. zł na drogę do Szwecji (Joachima Bielskiego, *Dalszy ciąg kroniki polskiej*, Warszawa 1851, s. 208–209).

19. List zjazdu wileńskiego do Adama Marchacza w sprawie przywileju na pisarstwo ziemskie oszmiańskie uzyskane wbrew woli tamtejszej szlachty, Wilno, 2 VIII 1593 r.

Or.: nieznanymi;

K: RGADA, F. 356, inw. 2, nr 13, k. 293v–294v (*aktykacja do grodu wileńskiego z datą 6 VIII 1593 r.*).

Лета Божого нароження 1593 м(есе)ца августа 6 дня.

На рочькохъ кгородскихъ августовыхъ в семь року (15)93 прыпалыхъ и судовьне отъправованыхъ передъ нами врядниками кгородскими виленьскими отъясне велможного п(а)на, его м(и)л(о)сти п(а)на Криштофа Радивила кнежати на Биржахъ и з Дубинокъ, воеводы виленьского, гетмана наувышьшого Великого Князства Литовского, старосты солецкого, урендовского(о), державьцы коконгавзьского на справы судовые воеводства виленьского высажоньми Миколаемъ Юревичомъ Зеновичомъ, наместникомъ виленскимъ, Кгабрыелемъ Богдановичомъ Рыпинскимъ, судею а Щастнымъ Богуматкою, писаромъ, панъ Шымонъ Горайнъ покладалъ къ вписаню до книгъ кгородскихъ виленьскихъ копею списаню з листу ихъ м(и)л(о)сти пановъ радъ духовныхъ и светскихъ и пословъ земьскихъ з воеводствъ и поветовъ Великого Князства Литовского на (зъ)едзь теперешнии головнии виленьскии собранихъ, писаного до врожного пана Адама Мар-

хача, просеычы абы тая копея для пришлых часовъ и некоторых потребъ до книгъ кгородских виленскихъ уписана была. Которое копеи мы врад огледавши и вычитавши дали есмо ее до книгъ кгородских виленскихъ упи~~сат~~, которая слово *от* слова такъ се в себе *мает*:

Urodzony panie mił(ościw)y Marchaczu.

Oznajmujemy wm., iż na tym zjeździe naszym głównym wileńskim ichmm. panowie bracia naszymy urzędnicy wszyscy i obywatele powiatu oszmiańskiego opowiadali nam i żałośnie się uskarżali, że gdy elekcyja według prawa złożona była na obiranie pisarza ziemskiego zjachawszy się ichmm. wszyscy jednostajnie zgodzili się na pana Wilczka, sekretarza JKM⁴¹ i obrali go elektem na pisarstwo ziemskie, życząc sobie, aby nikto inszy jedno on pisarzem stał. Lecz iż prawo pospolite czterech elektów mieć ukazuje, temu dogadzając czterech też obrali, między któremi i wm. sam jesteś napisany. A iż o trzech elektech [s] tam na tym sejmiku była wielka kontrowersyja, która się nie uśmierzyła inaczej, aż pan Borzeysza⁴² [s], i pan Kapas(z)czewski i wm. trzeci pozwolili się pro forma jedno dać się wpisać za alekty [s], z tym jednak upewnieniem, obietnicą i rękodaniem, że żaden z wmm. trzech mimo pana Jana Wilczka o ten urząd pisarski, nie jedno starać się nie miał, ale nawet by też i bez starania własnego tale ultro, któremu z wmm. w dom przywilej przysłano, brać i przyjmować go nie mieliście⁴³. Za którym upewnieniem waszym wpisano wmm. elektami pro forma tylko, jakoż ci dwaj pan Boreysza a pan Kapas(z)czewski, jako dobrzy, cnotliwi ludzie ziścili, to co braci swej r(z)ekli i obiecali, ale wm. zarazem posłałeś do dworu Kró(ła) JM brata swego⁴⁴, uczyniwszy takową obietnicą i upewnienie żeś się o ten urząd starać nie miał. Jes(z)cze snąc pierwej niż elekcyja do dworu przyniesiona otrzymałeś przywilej na to pisarstwo, co od wm. wszyscy obywatele niewdzięcznie przyjąwszy za pisarza wm. mieć i żadną miarą wm. spraw sądowych odprawować dopuścić nie chcą, w czym i oszukanie wielkie i zwłoka sprawiedliwości świętej przez osobę wm. dzieje się. Przetóż za słuszno się to nam zdało napomnieć wm., jakoż napominamy i radzimy aby wm. tego swego przedsięwzięcia zaniechawszy a wspomniawszy na obietnicę i upewnienie swe któreś uczynił, co każdy dobry i cnotliwy czł(owie)k iśćci zwykł, tego urzędu pisarskiego panu Wilczkowi ustąpił, którego sobie wszyscy obywatele tameszni na takim

⁴¹ Jan Wilczek, sekretarz JKM.

⁴² Właściwa forma tego nazwiska brzmi Boreysza.

⁴³ *Wbrew zapewnieniom Adam Marchacz otrzymał 21 II 1593 r. nominację na urząd pisarza ziemskiego oszmiańskiego i przywilej przyjął. Nie cieszył się jednak długo swoim sukcesem, gdyż najpóźniej w pierwszej połowie 1595 r. zmarł.*

⁴⁴ *Zapewne Mikołaj Marchacz Puzelewski, późniejszy instygator WKsL.*

urzędzie mieć żądają i przywilej ten któryś otrzymał na ten urząd odesłać go wm. nam, albo do kancelaryi raczył. Bo gdzieby wm. tego uczynić nie chciał opowiedzieli się z tym wszyscy, że nie tylko przed wm. żadnych spraw odprawować i za pisarza mieć nie chcą, ale co większa, że tego prawem i wszelakim sposobem poprzeć chcą, żeby z tego wm. urzędu był złożon i obietnicy wm. aby się dosyć stało. O toż lepiej po dobrej woli aniż z przeciwnych przyczyn tego ustąpić, jakoż nic nie wątpimy, że to czego wm. otrzymać nie możes(z) z chęci swej z siebie złożyć będziesz raczył i to napominanie i radą naszą wm. od nas wdzięcznie, jako w rzeczy słusznej, przyjąć będziesz chciał. Z tym się dobrej przyjaźni wm. poruczamy. Data w Wilnie 2 dnia augusta anno 1593.

Malchier ks(iążę) Giedroić, biskup żmoicki; Krisztoph Radziwił książę na Birzach i z Dubinok [s], wojewoda wileński, hetman Wielkiego Księstwa Litewskiego; Teodor Skumin (Tyszkiewicz), wojewoda nowogrocki etc.; Jan Abramowicz, wojewoda mieński; Jer(z)y Chodkiewicz, starosta żmoidzki; Mikołaj Naruszewicz, kas(z)telan żmoidzki; Demetry Chalecki z Chalcza, podskarbi Wielkiego Księstwa Lit(ewskiego); Mikołaj Talwosz, marszałek dworny Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Mikołaj Sapieha, kuchmistr(z) Wielkiego Księstwa Litewskiego; z wojewódstwa wileńskie(g)o Jan Łoweyko, marszałek mozyski; Jan Zawisza z powiatu lidzkiego; Sebastian Kostort⁴⁵ [s], ciwun Króla JM ojrągolski, wojski ziemie Żmódzkiej; z wojewódstwa trockiego Mikołaj Gudziejewski, sędzia grocki trocki; z wojewódstwa witebskiego Jan Wojna⁴⁶; Hrehorzy Dzielnicki, sekretarz Jego Kró(lewskiej) M(iło)ści z Grodna; Aleksander z Hołowczyna z powiatu kowieńskiego.

Которое тое оповедане особы вышеи мененое и тая копия за прозбою его до книг гродских виленьских есть вписан(а).

20. *Uchwała zjazdu stanów (konwokacji wileńskiej) WKsL, Wilno, 7 VIII 1593 r.*

Or.: Biblioteka Polska w Paryżu, nr 11, s. 55–67;

Minuta (fragment początkowy): AR II, nr 257, s. 1–2; **(fragment końcowy tej Minuty od słów:** „A iż biskupstwo wileńskie nad prawo – –”) w: AR II Supl., nr 142;

⁴⁵ Właściwie Sebastian Sebastianowicz Kęszort (Gieyszort).

⁴⁶ Właściwie Jan Wojna Jasieniecki.

K₂: RGADA, F. 356, inw. 2, nr 13, k. 297v–302v (wpis do grodu wileńskiego z datą 8 VIII 1593 r.); **K₃**: RNBPet., Pol. F. IV, nr 130, k. 33–40v; **K₄**: BCzart., nr 2724, s. 538–550;

Wyd. (starodruk): Postanowienie Zjazdu Głównego Wileńskiego. Konstytucyey w Roku Terazniejszym 1593. Miesiąca Augusta siódmego dnia wydana⁴⁷; Akty VAK, t. VIII, s. 324–330 (z licznymi odmiankami i drobnymi błędami w odczycie).

My rady, urzędnicy ziemscy, posłowie z województw, ziem i powiatów, rycerstwo i wszystkie stany WKsL duchowni i świeccy. Oznajmujemy, iż zjachawszy się tu na zjazd główny do Wilna, nam przez listy JKM na dzień 30 Julii w roku terazniejszym 1593 złożony, a wyrozumiawszy to, tak z pisania Kr(óla) JM, jako też relacyi posłów naszych, którzy na sejmie byli, że JKM, nasz m(i)ł(oś)ciwy pan, do Królestwa swego dziedzicznego Szwedckiego na czas odjeżdżać raczy. Co acz z żalem słyszeć nam przyszło, jednak Pana Boga o to prosimy, aby w opatrności swej Boskiej JKM, pana naszego m(i)ł(oś)ciwego, mając, przez anioły swe święte szczęśliwie prowadzić i dawszy JKM fortunnie ojczyście królestwo otrzymać i osieść i porządek w nim wszelaki postanowić, a potym nam JKM, naszego m(i)ł(oś)ciwego pana, w dobrym zdrowiu ze wszelakimi pociechami przywrócić i do nas nazad przyprowadzić raczył.

A iż pod ten odjazd JKM stany Korony Polskiej między inszymi porządkami obronę krajów swych i bezpieczeństwo od wtargnienia nieprzyjacielskiego namówiwszy i postanowiwszy, pozwolili na to złożyć pobór taki, jaki w roku przeszłym 1591 na sejmie walnym warszawskim postanowion był, z którego bezpieczeństwo granic swych naprzód opatrzywszy, potym według żądania^k JKM i na wyprawę do Szwecyi pewną sumę dać pozwolili.

My też pod tenże czas odjazdu JKM w państwach tutejszych obawiając się wtargnienia jakiego od sąsiad, nieprzyjaciół naszych przyległych, zwłaszcza od Tatar, aby kiedy pod tym odjazdem JKM niewiadomie w granice WKsL, a do Ziemi Żmójdzkiej inszy nieprzyjaciele nie wpadli i nie wtargnęli, tedy też takowym niebezpieczeństwem zabiegając a zgadzając się z bracią naszą pany Polaki, z którymiśmy unią związani, takowyż też pobór, jaki był w tym roku 1591 na sejmie warszawskim postanowion, a w temże roku zjazdem

^k *K*, ma tu frazę: postanowienia i zdania.

⁴⁷ Wskazany starodruk zachował się w unikatowym egzemplarzu BOssol. (sygnatura: XVI. F. 4441 adl.), wspóloprawnym z konstytucjami sejmowymi i Uniwersałem poborowym wydanym na sejmie w 1593 r.

naszym głównym wileńskim aprobowan⁴⁸, mocą zjazdu naszego terażniejszego głównego pozwalamy. To jest, łanowe, albo powłóczne, szosowe i czopowe we wszystkim według uchwały w onem roku (15)91 uczynionej, z którego to poboru JKM, panu naszemu m(i)ł(oś)ciwemu, na wyprawę do Królestwa Szwedzkiego pobór łanowy, albo z włók, szosowe wszystko ogółem, jako o tem szyrzej w uniwersale opisano jest, pozwalamy. Także pobór z Żydów (w) WKsL będących, takowy, iż każdy Żyd ma i powinien będzie pogłównie z każdej głowy, żadnego nie wyjmując, po pół złotego polskiego, według porządku w Uniwersale poborowym w roku terażniejszym (15)93 uczynionym, opisanego. Który pobór z Żydów z poborem wyżej mianowanym, jako od włók i szosowym na potrzebę JKM dać pozwalamy.

A na opatrzenie granic WKsL i dla innych pilnych potrzeb R(zeczy)p(ospolitej) wojennych z nagła przypadających, pobór czopowy w WKsL ze wszystkimi jego należnościami, według uniwersału zupełna zostawujemy. Który pobór czopowy poborcy powiatowi, jako z największym pożytkiem być będzie mogło, wybrawszy, do panów deputatów, na to od nas obranych, oddać mają, wedle taksy naszej, na tym zjeździe do uniwersału wpisanej. Mianowicie do tych deputatów, to jest z koła senatorskiego, do wielmożnych: pana Jana Abramowicza na Wornianach, wojewody mińskiego etc. etc., pana Demetra Chaleckiego z Chalcza, podskarbiego ziemskiego i pisarza WKsL. etc. etc.; a z koła rycerskiego do urodzonych: pana Jana Naruszewicza, łowczego WKsL, pana Malchera Szemeta, marszałka Ziemie Żmójdzkiej, kniazia Bohdana Ogińskiego z Kozielska, podkomorzego trockiego i pana Mikołaja Zienowicza, namiestnika wileńskiego, spełna oddać i liczbę z niego uczynić będą powinni, według Uniwersału. A panowie deputaci ten pobór odebrawszy, to co JKM, jako wyżej napisano, jest naznaczono, Królowi JM, naszemu m(i)ł(oś)ciwemu panu, oddać mają. A czopowe, które na obronę państwa tu-tejszego WKsL jest zostawione, to aby na tę obronę, na którą jest uchwalone, wcale zostawało, mianowicie, iż państwo tutejsze WKsL, tak obrony, jako bardziej przestrogi o takowym zwłaszcza prętkim nieprzyjacielu, jaki jest Tatarzyn, potrzebuje. Tedy użyliśmy w tym jaśnie oświeconego księcia jm. pana wojewody wileńskiego, hetmana najwyższego WKsL⁴⁹, aby j(ego) ks(ią-żęca) m(i)ł(oś)c, jako miłośnik ojczyzny i hetman, którego też to urzędowi właśnie należy, straż wszędy po granicach dosięgając przez niewiadomości o sprawach i o przedsięwzięciu tego nieprzyjaciela tam, gdzie jm. tego potrzeba być będzie rozumiał, mieć raczył. Na którą straż wszyscy zgodnie pozwoliliśmy j(ego) ks(ią-żęcej) m(i)ł(oś)cici z tego poboru czopowego przyjąć jazdy

⁴⁸ Zobacz akt nr 17.

⁴⁹ Krzysztof Radziwiłł „Piorun”.

koni 100, na każdego konia na ćwierć lata płacąc po złotych 15 polskich, którzy mają być chowani na takowym żoldzie, aż do przyjazdu szczęśliwego, da Pan Bóg, JKM pana naszego.

A ta straż, gdy dosięże wiadomości o nieprzy(j)acielu, żeby się, czego Panie Boże uchwaj, do tego państwa WKsL brać miał, tedy jako naprędzę ma o tym dawać znać jm. panu hetmanowi. A jm. pan hetman powinien będzie przestrożę o tem nieprzy(j)acielu uczynić do województw i powiatów bliżej przyległych tam tem pogranicznym od Tatar, przez swe własne posłańce, a z przestrożą o tym nieprzy(j)acielu pisania swe do dalszych województw i powiatów ma posłać do Wilna do jm. pana podskarbiego WKsL⁵⁰, które jm. pan podskarbi, a w niebytności jm., pan skarbnym⁵¹, tam gdzie będą należały, rozesać powinien będzie. A osobliwie ichmm. panom senatorom WKsL, których jm. na ten czas dosiędz będzie mógł, tę niebezpieczność oznajmić ma, naznaczywszy przez pisanie swe pewny czas do zjachania się ichmm. do Nowogródka dla obmyślenia poratowania i dania odparu¹ [s] w takim niebezpieczeństwie nieprzy(j)acielowi. Za którym oznajmieniem jm. ichmm. panowie senatorowie, których pisanie jm. dojdzie, i którzy by jednokolwiek w tej niebezpieczności od nieprzy(j)aciela wiadomość mieli, powinni będą zjechać się do Nowogródka i tam, będzie li tego potrzeba, dla potężniejszego odporu temu takowemu nieprzy(j)acielowi ma być pozwolono, aby jm. pan hetman nasz, ludzie służebne za te pieniądze poboru czopowego na to postąpionego, ile to czopowe wyniesie, przymował. A panowie deputaci wyżej mianowani, mają i powinni będą, za zezwoleniem na tym zjeździe w Nowogródku uczynionym, za listami przypowiednymi jm. pana hetmanowymi te pieniądze czopowe na żołnierze obrócić, co my na liczbie od panów deputatów przy liściach przypowiednych hetmańskich i kwieciech rotmistrzowskich, miasto gotowych pieniędzy przyjąć obiecujemy i powinni będziemy. A nadto i sami przeciwko każdemu nieprzy(j)acielowi przy jm. panu hetmanie naszym, za oznajmieniem jm., ruszyć się i tam gdzie jm. oznajmi, stanowiąc się mamy i powinni będziemy, dzierżąc to o jm., że nas bez gwałtownej potrzeby R(zeczy)p(ospolitej) do ruszenia z domów naszych, które bez wielkiej szkody w R(zeczy)p(ospolitej) być by nie mogło, wyciągać i przywozić nie będzie raczył.

A jeśli pod ten czas odjachania Kró(ła) JM Pan Bóg nas w pokoju zachować będzie raczył, czego sobie życzymy, tedy ten pobór czopowy, oprócz tego wydatku na straż, zupełna przy ichmm. panoch deputacich na potrzeby R(zeczy)p(ospolitej) zostawać ma, które pieniądze panowie deputaci cało, na żad-

¹ *K₂ i pozostałe poprawnie: odporu.*

⁵⁰ *Dymitr Chalecki.*

⁵¹ *Lukasz Mamonicz.*

ną rzecz nie ruszając R(zeczy)p(ospolitej) dochować powinni będą, sub poena peculatus.

A iż każdej R(zeczy)p(ospolitej), jeśli na obronie, tedy nie mniej na sprawiedliwości należy, którą aczkolwiek w pewnych rzeczach urzędami zwykłymi ziemskimi, grodzkimi, także sądem Głównym Trybunalskim, konstytucją sejmu przeszłego opatrzoną mamy, jednak iż w tej konstytucyjnej tego nie objaśniono, aby się tym sądem egzekucja działa, tedy gdyż tego potrzebę wielką być baczmy, spólnie się z sobą namówiwszy, zastanawiamy i JKM, naszego m(i)ł(o)ściwego pana prosimy, aby i pod tym czasem odjazdu JKM ichmm. panowie pieczętarze⁵² za osądzeniem rzeczy albo kauz w sądziech wyżej mianowanych, wywołania i podniesienia według zwyczaju prawa pospolitego, osobom tym, którzy tego potrzebować będą, krom omieszkania wydawali.

K' temu strzegąc i tego, aby pobór w roku (15)91 na zjeździe naszym głównym wileńskim uchwalony i wybrany, a dotąd przy poborcach zatrzymany, wcale R(zeczy)p(ospolitej) doszedł, uchwalamy i postanawiamy, aby wszyscy poborcy sami, a którzyby już zmarli, tedy ich sukcesorowie, pieniądze wcale zupełnie, tak jako je wybrali, tu do Wilna na dzień 20 miesiąca septembra w roku terażniejszym 1593 znieśli sub poena peculatus, co się ma rozumieć pod utraceniem gardła i majątności. A forum o to panom deputatom z nimi do Trybunału, gdziekolwiek się na on czas sądy odprawować będą. Który pobór, ciż mianowani panowie deputaci naszy, to jest z koła senatorskiego pan wojewoda miński, pan podskarbi ziemski, a z koła rycerskiego: pan łowczy WKsL, pan marszałek Ziemie Żmódzkiej, pan podkomorzy trocki i pan namiestnik wileński, wyżej mianowani, od poborców do rąk swych odebrawszy i wyciągnąwszy wcale i zupełnie R(zeczy)p(ospolitej) dochować mają, na żadne rozchody nie udawając [s], także sub poena peculatus i pod tąż winą, jako na poborce wyżej uczyniona, a forum także o to do Trybunału. O co będzie wolno każdemu s(z)lachcicowi, chociaż jednej osobie narodu litewskiego pozwać i na R(zecz)p(ospolitą) tego rekwirować. A chować te pieniądze panowie deputaci mają w całości, na żadną by największą potrzebę nie ruszając, do spólnej namowy i zgody na zjeździe słonimskim głównym, po tem zjeździe naszym przed sejmem przyszłym pierwszym, wszystkich stanów WKsL, na okupno dóbr Kró(ła) JM, tak w WKsL, w ziemiach Ruskiej i Żmojdzkiej, przynamniej za te pieniądze, które od poborców tamejszych do rąk panów deputatów oddane będą. Jakoż czas pewny dla słuchania liczby od poborców naznaczamy dzień 30 miesiąca decembra roku 1593, aż póki się

⁵² *Kanclerz Lew Sapieha i podkanclerzy WKsL Gabriel Woyna.*

wszystkie odprawią, pod tąż winą wyżej opisaną, aby się R(zeczy)p(ospolitej) usprawiedliwienie od nich nie omieszkiwało. A to ichmm. panowie deputaci z miłości ojczyzny, krom wszelakiego solarium^m [s] za ten pobór roku (15)91 darmo uczynić i odprawić obiecali.

Pokazali też to posłowie z powiatu kowieńskiego, że mieszczanie kowieńscy ukrywając się od konstytucyjnej w roku (15)91 uczynionej spław wodny według onego uniwersału⁵³, chociaż wydali, jednak subtelnościami a fortelnym naciąganiem prawa pospolitego a nie samą przystojną sprawiedliwością, poborcę i arędarza tego spławu, do sądu trybunalskiego naciągawszy, prawo sobie przeciw poborcy i arędarzowi otrzymali. Czym iż nie poborcy, ale R(zeczy)p(ospolitej) szkodę przeciwko uniwersałowi zjazdu wileńskiego w roku (15)91 uchwalonego uczynili i prawo przeciwko wszystkim uchwałom sejmowym i konstytucyjom dawno zwykłym, przewiedli. A iż na tym zjeździe terażniejszym wileńskim, przed nami senatorami i posłami ze wszystkich województw, ziem i powiatów będącym, jaśnie i znacznie się to pokazało, iż według tego uniwersału zjazdu wileńskiego w roku 1591 wydanego, i inszych uniwersałów, jako panowie poborcowie słusznie ten spław wodny arędowali, tak też arędarze ten spław słusznie wedle uniwersału wybierali. Co my widząc jako rzecz słuszną, iż ten spław wodny zawsze przy poborze s(z)lacheckim wybierany był i właśnie do niego należy, zlecamy ichmm. panom deputatom za poparciem poborce tamesznego pana Zybulta Hanskopowicza, jako tym, którzy ten pobór in toto rekwirować mają, o takowy zły przewód prawa onych do Trybunału przyciągnawszy, prawemⁿ tego na nich rekuperować, aby się to wszystko wedle pozwu ich do skarbu R(zeczy)p(ospolitej) wróciło. Także przesąd i wina, która za takowym złym przewodem prawa ich od poborcy niewinnie wzięta, aby się onemu od nich wróciła, a ichmm. panowie deputaci przy czynieniu liczby od pana poborce tamesznego powiatu kowieńskiego tych pieniędzy, co za spław przychodzić miało, do tego czasu folgę panu poborcy uczynić mają, aż ta suma za spław wodny zwysz pomieniona od mieszczan kowieńskich zapłacona i odiskana [s] będzie.

A iż biskupstwo wileńskie nad prawo pospolite tak długo wakuje⁵⁴, a co większa, że to nas wiedzieć dochodzi, jakoby JKM przeciwko prawom i wolnościom naszym i zwyczajom dawnym nad spisy uniej, Polakowi dać chciał,

^m Właściwie powinno być: *salarium*.

ⁿ *W Or. słowo poprawione, pierwotnie było: prawa.*

⁵³ *Chodzi tu niechybnie o uchwałę konwokacji wileńskiej z 1591 r. (akt nr 17), gdyż osobnej konstytucji sejmowej w tej sprawie uchwalonej podczas sejmu 1591 r. nie odnajdujemy.*

⁵⁴ *Biskupstwo wileńskie wakowało po przesunięciu w 1591 r. na biskupstwo krakowskie kardynała Jerzego Radziwiłła.*

czego acz o JKM panu naszym, nie dierzymy, wszakoż za takimi nowinami, które nas dochodzą, w czas się poczuwając i temu aby się nam prawa nie ła- mały zabiegając, prosić i upomnieć się u JKM swego m(i)ł(oś)ciwego) pana, przez posły mamy, aby JKM to biskupstwo wileńskie przed odjazdem swym do Szwecyi, wedła praw naszych WKsL, jako o tym przywileja dawne przod- ków JKM opisane mamy, człowiekowi narodu lit(ewskiego) dać raczył, z tą protestacją, że gdzie by JKM, nasz m(i)ł(oś)ciwy pan, to biskupstwo wileń- skie nad prawo nasze Polakowi dać raczył, że my tego za biskupa wileńskie- go mieć, przymować i cierpieć nie będziemy i biskupstwa w posesyją brać i onym rządzić i władać im nie dopuścimy i owszem temu, aby to nie docho- dziło, wszystkimi siłami i wszelakim sposobem zastawiać się i oponować wedła największego przemożenia naszego będziemy. A w tym obiecujemy sobie słowem naszym s(z)lacheckim, że jeden drugiego odstąpić nie mamy, ale wszyscy spólnie przy sobie stać chcemy i będziemy.

Wniesiono też i to w pośr zadek nasz^o [s] od braci naszej ichmm. panów obywatelów wojewódstwa brzeskiego, iż po ześciu z tego świata starosty brzeskiego, nieboszczyka sławnej pamięci pana Jana Kiszki, starostwo to JKM do tej doby nikomu dać nie raczył, zacych ludziom w sprawiedliwości ś(wię- tej) ukrzywdzenie wielkie się dzieje. A nad to, iż ich dochodzi wiadomość, jakoby JKM starostwo brzeskie Ławrynowi Rudominie dać miał, co bacząc być przeciwko prawom i wolnościom naszym, gdyż Rudomina nie będąc s(z)lachcicem (z) starożytnych s(z)lachciców⁵⁵, sędzić i tego starostwa sądo- wego, i dóbr do niego należących, na którym wszystkiej R(zeczy)p(ospolitej) wiele należy obstantibus legibus nostris dierzec nie może. Przetoz JKM, pana swego m(i)ł(oś)ciwego prosić mamy, aby JKM to starostwo brzeskie dać raczył nie Rudominie, ale s(z)lachcicowi któremukolwiek starożytnemu, komu będzie łaska i wola JKM, byle był z dawnych przodków swych s(z)lachcicem WKsL urodzonym; k'temu aby miał prawdziwą, a nie zmyśloną osiadłość w powie- cie brzeskim. Co acz pewnie sobie tuszymy, że jako rzecz słuszną u JKM, pana swego m(i)ł(oś)ciwego, prośbą naszą otrzymamy, wszakoż gdzie by inaczej to być miało, jm. pana podskarbiego ziemskiego WKsL⁵⁶ upominamy i tym obowiązujemy, aby jm. tego starostwa takiemu człowiekowi, który go

^o Wyd. poprawnie: nas.

⁵⁵ Rudominowie wywodzący się z mieszczaństwa wileńskiego uzyskali nobilitację na pod- stawie przywileju Zygmunta Augusta nadanego podczas sejmu litewskiego w Grodnie w 1568 r. dla magistratu miasta Wilna. Podczas sejmu w Toruniu w końcu 1576 r. Macieja Rudominę, bur- mistrza wileńskiego i jego synów przyjął do herbu Trąby wojewoda wileński i kanclerz litewski Mikołaj Radziwiłł „Rudy”.

⁵⁶ Dymitr Chalecki.

trzymać nie może według praw naszych, postępować i z ręką swych puszczać nie raczył, aż by to JKM wedla praw naszych, s(z)lachcicowi jakiemu starożytnemu, zasłużonemu i tamże w tym powiecie osiadłemu dać raczył. A my w tym jm. upewniamy i obiecujemy, że tego jm. pomagać i zastępować go, jako wspólnej rzeczy naszej, będziemy. A gdzie by jm. pan podskarbi takiemu człowiekowi ustąpił, tedy tego na jm. samym patrzeć będziemy. A opowiadania, protestacje, zeznania wszystkie i wszelakie po zeszciu [s] nieboszczyka pana Jana Kiszki, kasztelana wileńskiego, starosty brzeskiego, przed surogatorem czynione być mają, tak ważne jakoby przed całym zupełnym urzędem grodzkim uczynione były.

Jarmark brzeski przywilejem JKM i konstytucyją wileńską⁵⁷ utwierdzony, iż do używania do tej doby nie przyszedł, aby zaraz skutek na czasy naznaczone wziął, pozwalamy.

Przy tym też JKM, pana naszego m(i)ł(oś)ciwego, prosimy, aby nam teraz przed odjazdem do Królestwa Szweckiego przywilejem swym pańskim pozwolić raczył, wszelakie dobra Rzeczypospolitej w WKsL leżące, zawiedzione w sumach przed unią, jeśliby gdzie czyje dożywocie w tym czasie ekspirowało, za pieniądze skarbu naszego pospolitego od nas złożonego, okupić z takowym warunkiem, aby je okupiwszy pan podskarbi ziemski WKsL trzymał i wszystkie pożytki z takich okupionych dóbr do skarbu naszego wspólnego uczynieniem^p liczby oddawał z dokładem tego, żeby tych dóbr i pożytków z nich nieoddawszy nam spełna sumy pieniędzy za te dobra zapłaconej, z rąk pana podskarbiego, albo tego, komu to zgodnie od wszech stanów WKsL zleczone będzie, nie brano. Co aby trwało do sejmu przyszłego, albo zgodnego naszego postanowienia.

Doniesiona też w ^qposrziodek nasz^q [ss] skarga wszystkich obywatelów powiatu oszmiańskiego na pana Adama Marchacza, iż on upewniwszy i ślubniejszy wszystkim obywatelom powiatu oszmiańskiego i rękodajnie upewniwszy, iż nie tylko, aby się o pisarstwo ziemskie oszmiańskie starać miał, ale by i w dom jego przywilej był przyniesiony, onego brać i pisarzem być nie miał. Co iż nad obietnicę i upewnienie swe wszystkim obywatelom powiatu oszmiańskiego uczynił, o to pisarstwo mimo deputata inszego, to jest pana Jana Wilczka, którego sobie wszyscy mimo inszych życzyli, starał się i otrzymał. Prosić Kró(1a) JM, aby JKM panu Janowi Wilczkowi, którego oni sobie zgodnie życzyli, to pisarstwo ziemskie oszmiańskie dać raczył, abo tę kauzę na decy-

^p *K*, *inaczej*: z czynieniem.

^{q-q} *Wyd. poprawnie*: posrziodek nas.

⁵⁷ *Chodzi zapewne o artykuł w uchwale konwokacji wileńskiej z 1591 r. (zob. akt nr 17), w którym stany WKsL domagały się potwierdzenia przywileju królewskiego przez konstytucję sejmową.*

zyją z nim do sądu Głównego Trybunalskiego mińskiego teraz w tym roku odesłać raczył, gdyż tego pana Marchacza wszyscy obywatele powiatu oszmiańskiego za pisarza przymować i przyznawać, ani też spraw żadnych przed nim mieć nie chcą.

Doniesiona też jest prośba z wielu województw i powiatów za panem Łukaszem Mamoniczem, skarbnym WKsL, aby mu była nagroda uczyniona za to, że on pod czas gotowania się przeciw niebezpieczeństwa tureckiego dziewiętnaście tysięcy i sześć set złotych polskich pożyczając, nakładu złotych sześć tysięcy wydał, jako mu to dekretem panów deputatów jest przyznano. Tedy to jako rzecz słuszną rozumiejąc a postrzegając w tym kredytu R(zeczy)p(ospolitej), uznawamy, aby było z reszt tych tam poborów, na tę ekspedycyją uchwalonych, które przy jm. panu podskarbin są i snać już mu się ten dług wypłacać począł, iżby do końca dopłacon był. A co się tknie szkody jego, którą mianuje w arzędzie myta nowopodwyszzonego, że za wolnościami przez listy JKM nadanemi, niemało tego myta do rąk jego nie doszło. Na tym, iż R(zecz)p(ospolita) szkodować nie powinna, ma pan skarbný w prawie należącym z temi, kto mu tego myta nie dodał, czynić, do czego onemu skarb Kró(ła) JM pomagać ma^{††}. Także i o tę szkodę, którą on sobie w tejże arzędzie mytnej, zatrzymaniem kupców w Ziemi Moskiewskiej mianuje, iż na tym szkodę niamałą podjął, to my do JKM, naszego m(i)ł(oś)ciwego pana odsyłamy, pewni tego będąc, iż JKM rozkazawszy w skarbie wiadomość wziąć o tym, wiele by szkody podjął, nagrodę za to uczynić rozkazać będzie raczył.

Między inszymi sprawami, które się na tym zjeździe odprawowały, donosili potrzeby swe panowie żołnierze z panem pisarzem polnym⁵⁸, prosząc, aby się im zapłata zasłużonego ich stała, ukazując, iż o to, jako na przeszłych zjeździech naszych, tak też JKM nabieganie czynili. Zaczynam też, jako na zjeździech, tak przez listy JKM pozwolenie otrzymali, aby to im z reszt poborów przeszłych zapłacono było. Które to reszta, iż dla zapłaty im dawno są naznaczone i jako pozwolenie JKM, tak i zgoda zjazdów naszych na to jest, tedy teraz pozwalamy, aby te wszystkie reszta lat przeszłych, którekolwiek, tak przy jm. panu podskarbin już są, jako i te, które jeszcze nie rekwirowane, na zapłatę panom żołnierzom obrócone były. A czego by z tych reszt im do zapłaty nie dostawało, tego się u JKM i u R(zeczy)p(ospolitej) na sejmie upominać mają, do czego i my pomóc wszyscy obiecujemy.

Na tymże zjeździe naszym głównym wileńskim przełożyli nam postowie^s powiatu mozyrskiego niebezpieczeństwo od Kozaków, którzy jako czasów

^{††} W *K₃* na marginesie dopisano tu uwagę: Nieświszkie wolności.

^s *Wyd. daje tu słowo: obywatele.*

⁵⁸ *Wojciech Stabrowski.*

przeszłych wielkie szkody i uciski ludziom narodu s(z)lacheckiego i ich poddanych [s] czynili, tak i teraz im dalej tym bardziej się zmacniają. Czemu zabiegając uchwałę przeciwko im na zjeździe przeszłym wileńskim w roku 1591 uczynioną, przeciwko tej swowolności kozackiej, pociągamy i w egzekucyjną tę konstytucyjną przywieść usiłować powinni będziemy, z dokładem tego, iż panowie wojewodowie, starostowie i dzierzawcy dóbr Kró(ła) JM, także ich namiestnicy, powinni będą takowych ludzi, którzy z miast i wsi na Niz idą, hamować i do więzienia sadzać. Także i tych, którzy tam na Nizie swowoleństwem się bawiwszy z łupami nazad przychodzą i w dobrach Kró(ła) JM przemieszkują, aby i tych takowych do więzienia brali i ludziom, którzy by od nich chociaż pierwej ukrzywdzeni byli, sprawiedliwość czynili.

Doszło też nas wiedzieć, iż niektórzy ludzie przeciw przywileju JKM na koronacyi w Krakowie wydanego⁵⁹ i prawem utwierdzonego, dobra i pożytki pewne od Grodna, Brześcia i inszych kluczów, do stołu JKM naznaczone, otrzymawszy, ze wszystkim na się trzymają, do skarbu JKM nic z nich nie dając, przeciwko prawu z wielką szkodą skarbu JKM. O co iż kognicyja nie może być, jedno na sejmie walnym, przeto obiecujemy to sobie, iż na pierwszym blisko przyszłym sejmie walnym wszyscy zgodnie mamy tego poprzeć, w żadną sprawę się nie wdając, ażeby pierwej ta sprawa dekretem JKM skończona była, zachowując wcale ten przywilej w Krakowie na koronacyi nam dany.

A gdzie by też JKM tym artykułom, które prawa i wolności naszych zachodzą, dosyć uczynić nie raczył, tedy panowie deputaci z posłaniem tego poboru do JKM zatrzymać się mają dotąd, ażeby się ze wszystkimi nami w tem porozumieli i wiadomości od nas wszystkich dosięgli, co z tym dalej czynić będą mieli.

A to postanowienie nasze zgodne, my wszyscy obiecawszy sobie całe strzumać, one rękomaśmy naszymi podpisali i pieczęciami naszymi zapieczętowali. Dat(a)¹ w Wilnie, dnia 7 miesiąca augusta, roku 1593.

[*Pod tekstem w Or. następują odciski pieczęci w liczbie 25, a pod nimi 22 autografy uczestników zjazdu*]: Malcher Biskup Żmocky⁶⁰ własną ręką; Krzysztof Radzywyl etc. ręką swą; Krziszthoph Zenowicz, wojewoda brzeski ręką; Jan Abramowicz, voyevoda minski renko własną; Demetry Chalieczy s Chal(cza), podskarbi zie(mski), pisarz WXL Ręką; Cipryan z łaski Bożej S(u) f(raga)n b(isku)p Metoynski, Administrator vil(eński)⁶¹ własną ręką.

¹ *Wyd. podaje tu: Dan.*

⁵⁹ *Chodzi o przywilej wystawiony 28 I 1588 r. przez Zygmunta III Wazę, ustanawiający ekonomie stołowe w WKsL, z których dochody przeznaczono na utrzymanie króla i jego dworu.*

⁶⁰ *Malcher (Melchior) Giedroyć.*

⁶¹ *Cyprian Wilski.*

Mikołaj Zenowicz Marszałek koła poselskie(g)o ręka swą; Jan Łowieiko Marszałek Mozyrski, Kr(óla) JM secretarz ręką z wo(jewodztw)a wileńskiego; Gabriel Ripiński ręką własną; Jan Korsak w(łasną) r(ęką); Jerzy Ostrowsky; Jan Siesicki, chorąży wilkomirski; Andrzej Dawidowicz; Wasili Zienkowicz Cichiński JKM marszałek; Jan Syciński ręką swą; Sebastian Sebastianowicz Kęstort, Ciwun K(róla) JM A(iragolski), woiski żmucki; Woyciech Szuks(z)-ta, podstoly zmoczki; Ян Водорацкии, подстолеи оршанскии; Sthanisław Łoknicki ręką swą; Z woiewodstwa Brzeskiego Fedor Paczyey, sędzia⁶² ręką wł(asną); Иван Будогоски посел мстиславскии; Wasiley Bołharin z wojewodstwa mińskiego.^{u-u}

6. Zjazd senatorsko-szlachecki zorganizowany samorzutnie podczas inwazji Nalewajki na terytorium WKsL w Nieświeżu (4 XII 1595)

Literatura: Lulewicz, *Nieformalne zjazdy*, s. 208–209.

21. *Listy-universały zjazdu do szlachty województwa witebskiego i powiatu orszańskiego informujące o krokach podjętych przeciw Nalewajce, Nieśwież, 4 XII 1595 r.*

Or.: BCzart. 2243, s. 293–294, 295 (egzemplarz do szlachty województwa witebskiego oraz identyczny egzemplarz do powiatu orszańskiego).

°Oświeconym, jaśnie wielmożnym, zacie urodzonym, wszem wobec ichmm. panom obywatelom województwa witebskiego°, panom i braci naszej łaskawej etc. Służby nasze braterskie zalecamy w łaskę wszech waszych m(oś)ci.

Oznajmujemy przy tem wmm., iż za zgodnym zezwoleniem i postanowieniem nas wszech, którzyśmy się tu na ten czas dla tego niebezpieczeństwa od

^{u-u} *Wyd. z 1593 r. nie podaje nazwisk sygnatariuszy uchwały konwokacji wileńskiej. Po formule datacyjnej następuje natomiast tekst następujący: Jakoż to postanowienie zjazdu głównego wileńskiego, jest do ksiąg grodzkich wileńskich, słowo w słowo wpisane. A za roskazaniem jm. pana wojewody wileńskiego [Krzysztofa Radziwiłła], przez pana podwojewodzkiego [Mikołaj Zenowicz], i ich mości panów deputatów: jm. pana Jana Abraamowicza [s], wojewody mińskiego. A jm. pana Demetra Chaleckiego z Chalca, podskarbiego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Jm. pana Mikołaja Zenowicza, namiestnika wileńskiego: Ta Constitucya z Wielkiego Księstwa Litewskiego do druku jest podana.*

^{v-v} *W wersji skierowanej do powiatu orszańskiego tytułatura adresatów brzmi inaczej: Oświeconym, jasnie wielmożnym, zacie urodzonym, wszem wobec ichmm. panom obywatelom powiatu orszańskiego.*

⁶² *Fedor Pocij Korzeniewski (Korzeniowski) był sędzią ziemskim brzeskim.*

nizowych Kozaków, ojczyznę naszą zachodzącego, w dom jego ks(iążę)cej m(i)łości pana wojewody trockiego⁶³ do Nieświ(e)ża^w [s] zjachali byli. Posyłały w pogonią za Naliwajkiem^x i za ludźmi jego (którzy ubiegszy swowolnie i gwałtownie zamek i miasto Słuckie niemale szkody nie jedno tam w nim, ale i wielu innym ludziom uczciwym, braci naszej w tym tam kraju poblizu Słucka mieszkającym poczyniwszy, mało na tym mając jeszcze się znać i głębiej [s] w WKsL ku wielkiej szkodzie i zniszczeniu majątności naszych i wielu innych ludzi, braci naszej to swowolne hultajstwo bierze), jm. pana Michała Bujwida, starostę rezickiego z tysiącem koni ludzi, tak żołnierskich za pieniądze R(zeczy)p(ospo)l(i)tej przyjętych, jako też i tych, którycheśmy sami z miłości ku ojczyźnie naszej, jako kto mógł, według przemożenia swego wyprawili, aby to swowolne hultajstwo niedopuszczając im dalszych szkód w ojczyźnie naszej ludziom czynić, z granic Księstwa Litewskiego wyprzeć mogli. Prosimy tedy wszech waszych m(o)ści, panów i braci naszej łaskawej, abyście też wmm. z miłości swej ku ojczyźnie naszej, każdy według przemożenia swego ludźmi swemi pomóc jm. panu staroście rezickiemu na wyparcie tego hultajstwa swowolnego z ojczyzny naszej, przykładem nas braci swej, czyniąc to z miłości swej ku ojczyźnie naszej, dodać raczyli, niedopuszczając tym złym ludziom dłużej się w majątnościach naszych i braci naszej rozgaszczać ku wielkiej szkodzie państwa tutecznego i ku obelżeniu narodu naszego. Zalecamy się zatym pilnie w łaskę wszech wmm. Z Nieświ(e)ża 4 Decembr(is) 1595.

[Pod tekstem listów rozmieszczone w dwóch rzędach 13 odcisków pieczęci, w tym 5 senatorskich, mianowicie: Krzysztofa Radziwiłła, Hieronima Chodkiewicza, sygnetowa Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki”, Teodora Skumina Tyszkiewicza i Dymitra Chaleckiego. Kolejne 8 pieczęci szlacheckich uczestników zjazdu słabo czytelne – rozpoznawalne tylko: Iwana Baki i zapewne Adama Chreptowicza. Poniżej pieczęci autografy uczestników zjazdu]:^yKrzysztof Radziwiłł etc. ręką swą; Hieronim Chodkiewicz ręką swą; Mikołaj Chrzysztof Radziwiłł mp.; Theodorus Skumin (Tyszkiewicz), w(ojewo)da Nowogrodzky własną ręką mp.; Demetry Chalieczyk s Chal(cza) ręką swą własną; Adam Chreptowicz⁶⁴; Андрей Немира; Иван Бака; Миколай Холюня ręką swą; Marczin Okuń ręką swą.^y

^w W wersji do powiatu orszańskiego: Nieświeża.

^x W wersji do powiatu orszańskiego: Naliwaykiem.

^y W wersji listu do powiatu orszańskiego zmieściło się tylko 7 podpisów – zabrakło autografów podskarbiego Dymitra Chaleckiego, Andrzeja Niemiry i Mikołaja Hołowni.

⁶³ Mikołaj Krzysztof Radziwiłł „Sierotka”.

⁶⁴ Adam Chreptowicz, ówczesny podkomorzy nowogródzki w wersji listu skierowanego do województwa witebskiego podpisał się dwukrotnie.

[*U dołu karty współczesna nota*]: do wojewódstwa witepskiego; [*Na odwrocie późniejsza nota archiwalna*]: List ichm. p(anów) senatorów i inszych obywatelów z Nieświża do obywatelów witebskich, oznajmując, że wyprawili za Naliwajkiem p(ana) Bujwida starostę Rzezickiego z 1000 koni, żeby się też oni do niego kupili. A(nn)o 1595.

7. Zjazd senatorsko-szlachecki podczas pospolitego ruszenia przeciw Nalewajce w Szacku (21–22 II 1596)

Literatura: Lulewicz, Nieformalne zjazdy, s. 212–217.

Zjazd poprzedziły zgromadzenia szlachty w zagrożonych inwazją kozacką województwach np.: zjazd-sejmik szlachty mińskiej w Mińsku 5–6 II 1596 r. (laudum w: AR II, nr 332) oraz zjazd szlachty województwa nowogródzkiego podczas pospolitego ruszenia 12–13 II 1596 w Kopylu (BPAN Kórnik 289, s. 135–136, Mikołaj Krzysztof Radziwiłł „Sierotka”, Wasyl Zienkowicz Cichński, Iwan Baka, Józef Hołownia i Jan Hołownia, pisarz ziemski w imieniu zgromadzonych do analogicznego zjazdu szlachty województwa mińskiego, z Kopyła 13 II 1596 r.).

22. Uchwała zjazdu w sprawie uwięzienia i ukarania niejakiego Jana Miesz-kowskiego, współnika Seweryna Nalewajki, Szack, 22 II 1596 r.

Or.: AR II, nr 339, s. 1–4.

My rady WKsL, także urzędnicy ziemscy i wszystko rycerstwo obywatele województw nowogródzkiego, mińskiego i z powiatu lidskiego, którzyśmy się tu do Szacka, z Mińska i z Kopyła, z zjazdów przez uniwersały K(róla) JM i przez list jego ks(iążęcej) m(iłoś)ci pana hetmana⁶⁵, na pospolite ruszenie złożonych z jego ks(iążęcą) m(iłoś)cią panem hetmanem dla wyparcia Kozaków zjachali. Oznajmujemy, iż bacząc my wielkie szkody, morderstwa, gwałty i okrucieństwa, którego w państwach K(róla) JM WKsL, tak w dobrach K(róla) JM i R(zeczy)p(ospoli)tej, jako w majątnościach naszych nad bracią naszą narodem szlacheckim i nad poddanymi naszymi, braniem majątności i rozlewaniem krwi, zapomniawszy Boga, zwierzchności K(róla) JM i wsze-

⁶⁵ *Krzysztof Radziwiłł, wojewoda wileński.*

lakiej przystojności to swowolne kozactwo, a nad inne najwięcej Nalewajko czyni i zażywa, tak z początku wejścia swego w państwa WKsL, jako a gorzej teraz gdy odwrót z Rzeczyce⁶⁶ [s] zajmując powiatu nowogródzkiego, w piński powiat uczynił. Uważając, jako najpilniej przyczyny bezpieczeństwa tak wielkiego Nalewajkowego, a mając pewne wiadomości z relacji ustnych i przez dokumenta listowne, także od szpiegów Nalewajkowych, baczmy być największą przyczynę tego odwrótu Nalewajkowego do powiatu pińskiego i szkód wszytkich, także morderstwa, które się przez Nalewajka dzieją, samę bytność u Nalewajka Jana Mieszkowskiego, który uczyniwszy się posłańcem K(róla) JM do niego i mieniąc mieć u siebie listy K(róla) JM, jakoby na rozdawanie przystawstw Nalewajkowi i jego swowolnej drużynie na Białej Rusi, zjachawszy się pomieniony Mieszkowski z Nalewajkiem w Ryczycy [s], tam na senatory niektóre WKsL, aby od niego o zdrowie przyprawieni i łapani byli, naprowawał szpiegi Nalewajkowe, przez które ostrzegać go ma, a mianowicie niejakiego Jaśka Płaskowickiego, do siebie przyjął i inne praktyki szkodliwe R(zeczy)p(ospolitej) i państwom JKM z nim strojąc, onego Nalewajka do odwrótu z Ryczycy (jako się wyszszej [s] pomieniło) w piński powiat przywiódł. Przeto z tej takowej wiadomości i z postępków pomienionego Mieszkowskiego bacząc my tego być potrzebę, aby załapiony i na sejmie stawiony był⁶⁷. Za zgodą wszech nas, zabiegając przyszlemu gorszemu, tak nas samych jako i ojczyzny naszej, do władze, którą jego ks(iążęca) m(iłość) pan wojewoda wileński jako hetman WKsL raczy mieć, to pozwolenie z żądaniem pilnym naszym dajemy, aby z władzy jego ks(iążęcej) m(iłości), a za tym pozwoleniem i żądaniem zgodnym naszym pomieniony Jan Mieszkowski gdziekolwiek poścignion będzie, załapiony i na sejm przed JKM postawiony był. Którą zgodę naszą zawierając ten list rękoma naszymi podpisaliśmy i pieczęci przyłożyli. Dat(um) w Szacku 22 dnia Febr(uarii) roku 1596.

[Pod tekstem następują odciski pieczęci w liczbie 21, w tym 3 czteropolewe senatorskie jak w podpisach oraz 18 szlacheckich, z których zidentyfikowano tylko: Wasyla Zienkiewicza, Adama Chreptowicza, Andrzeja Stankiewicza i Iwana Maskiewicza. Pod pieczęciami autografy w następującej kolejności]:

Mykołaj Chrzystoff Radziwyl mp.; THEodorus Skumin (Tyszkiewicz), wojewoda Nowogrodzki mp.; Mikołai Naruszowicz ręką swą mp.; Wasili Zienkiewicz Cichyński mp.; Adam Chreptowycz własną ręką.

⁶⁶ *Rzeczyca, miasto powiatowe nad Dnieprem w WKsL.*

⁶⁷ *Niejaki „Nieszkowski, komornik królewski, rodem z Litwy niedaleko Wołkowiska” został ścięty w czerwcu 1596 r. w Warszawie (Joachima Bielskiego, Dalszy ciąg kroniki polskiej, Warszawa 1851, s. 280).*

Андреи Станкевича, стар(оста) мен(ский); Mikołaj Hołownia; Иван Маскевич; Иван Бака ре(н)ку; Ян Головна писар⁶⁸; HReHory Uniechowski Ręką swą mp.; Adam Protasewicz Ostrowsky mp.; Byenyasz Czarkowsky Ręką swą; And(rzej) Zawisza Ręką swą; Jan Tryzna ręką swą; Jan Zawisza mp.; Jozeph Hołownia; Кириен Боникович^z; Mikołaj Słuszka Ręką swą; Jarosz Gostomsky ręk(a); MARczin Okuń Ręką swą; Piotr Niemirowicz ręką szwą; Mychal Burnak Renka szwa mp; Theodorus Skypor.

[*Na odwrocie późniejsza nota*]: Postanowienie Szackie.

8. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (12–17 III 1596)

Literatura: Żukowicz I, s. 193–195; Filipczak-Kocur, *Skarbowość*, s. 272; Lulewicz, *Nieformalne zjazdy*, s. 217–219.

23. *Minuta instrukcji sejmiku głównego, która jednak nie przyjęła postaci formalnej uchwały (zob. akt nr 26), Słonim, 13 III 1596 r.*

Minuta: RBNPet., Pol. F. IV, nr 130, k. 203–208.

^aKonstytucja główna^b, jaka miała bycz na zjeździe słonimskim w roku 1596 marca 13 d(nia), która zasie w niwecz się obróciła jeno na jedno, to jest na obronę przeciw Kozaków przystali, wszystko na sejm czale według instrukcyi ponieśli.^a

My senatorowie WKsL, urzędnicy i posłowie zjachawszy się na zjazd główny do Słonima dla zniesienia instrukcyi z województw i powiatów na sejm walny do Warszawy ichmm. panom posłom danych i dla przesłuchania pana posła JKM, wyrozumiawszy z instrukcyjej K(róla) JM, że namowy o lidze, patrocinium Wołochów i o Tatory nie tego miejsca, ale sejmowego własne są deliberyacje, wszystko to zgodnie na sejm odłożywszy. A mając periculum znaczne i urażne [s] w R(zeczy)p(ospolitej) naszej, najazd swowoleństwa kozackiego, do tegochmy się wszyscy zgodnie wprzód uciekli jako bychmy obwarowawszy bezpieczeństwo ojczyzny naszej tym tutuis na sejm do Warszawy jachać i tam commode z ichmm. pany koronnemi de utilitate publica radzić mogli.

^z *Lekcja niepewna; może: Бониковичъ.*

^{a-a} *Nagłówek dokumentu dopisany współcześnie.*

^b *Słowo dopisane później inną ręką.*

⁶⁸ *Jan Hołownia był pisarzem ziemskim nowogródzkim.*

A iżechmy pod tak czas gwałtowny nie mieli się do czego inszego uciec, skąd by się grosz na żołnierza sposobić mógł, wzięlichmy summę u ichmm. panów deputatów w roku 1591 z postanowienia wileńskiego na okupno dóbr K(róla) JM ufałoną z spólnej zgody naszej a za konsensem JKM, naszego m(iłościwego) pana, ^ci te pieniądze na obronę gwałtowną R(zeczy)p(ospolitej) terazniejszą naznaczamy i obracamy^c, z tą jednak kaucyją, aby restitutio tej summy na toż okupno dóbr K(róla) JM dla przymnożenia pożytków K(róla) JM i założenia skarbu R(zeczy)p(ospolitej) z ordynacją w postanowieniu wileńskim opisaną na sejmie namówiona była, ^dwarując w tem p(any) deputaty nasze, iż postanowienie wileńskiego zjazdu nie ma ich (ni)czym affice(r)e a z nich (zd)ejmujemy i wolnemi je czyniemy, mając facultatem ze wszystkich województw^d.

A iż ta colluvis latronum nieludzkie mordy, violationes, depopulatae w R(zeczy)p(ospolitej) naszej, państwach JKM, czyni, żołnierz za ty pieniądze najęty ma zaraz przeciwko onych jachać co naśpieszniej nie zastawiając się na leżach, ale poty ściagać ma tak wielkiego nieprzyjaciela ażby go dojachał. I choćby to swowoleństwo z granic Ks(ięstwa) L(itewskiego) uszło w cudze państwo, jako do Moskwy, tedy porozumiawszy się z wojewodą smoleńskim⁶⁹ i inemi, aby się to nie zaciągało na poruszenie przymierza, tych swowolników gonić, tłumić i funditus, ^emożeli być^e, wyniszczyć starać się mają z pomocą Bożą. A jeśliby też w granice koronne ten nieprzyjaciel wszedł, tedy się ma jm. pan hetman z jm. panem hetmanem koronnym⁷⁰ porozumieć i o to się starać jakoby był ten nieprzyjaciel szkodliwy R(zeczy)p(ospolitej) wyniszczony.

Iż też niektóre powiaty i województwa miłując ojczyznę swą i sami osobami swemi przeciwko Kozakom ruszyli się i pobór w powiecie swym pozwolili i wydali, tedy p(anowie) posłowie na sejmie to warować mają, aby paronus i drudzy (którzy się i sobą i groszem do tego nie przyłożyli) w tej mierze dla bezpiecznego ojczyzny ponosili. Więc też i w tym ci, co byli w wojszcze cierpią wielkie praeiudicium, iż w niebytności ich u sądów przewody prawne czyniono ad summa iniuriarum iusticiae, bo owi garła na obronę ojczyzny wynieśli, a owi zaś in absentia onych majątności ich pozyskowali, przeto aby takie dekreta przezyski abrogowane były, co posłowie na sejmie warować mają. Co mają takowi autentice pokazać testimonio jm. pana hetmana WKsL.

^{c-c} *Fraza dopisana inną ręką.*

^{d-d} *Fraza dopisana inną ręką.*

^{e-e} *Słowa dopisane inną ręką.*

⁶⁹ *Chodzi o moskiewskiego wojewodę w Smoleńsku.*

⁷⁰ *Krzysztof Radziwiłł „Piorun” i Jan Zamojski.*

A iż się też wielkie zniszczenia w Mozyru, Rzeczycy [s] u wielu szlachciców od tego łotrstwa stały, za czym nie tylko pod ten czas potrzeby, aby się do jakich poborów przykładać, ale i wyżywienia mieć nie mogą, ichmm. panowie posłowie starać się o to na sejmie mają, aby od poboru na ten czas ratione damnorum wyzwoleni byli, na co ma być lustratio.

Że też JKM w instrukcyjnej swej wzmiankę czynić raczy o poborze sejmu przeszłego na obronę ufalonego, kładąc winę na stany WKsL w zawciągnienu onego, ukazać to JKM i braciej ichmm. panom koronnym, że to nieszło ex temeritate i lekkiego potrzeb R(zeczy)p(ospolitej) uważenia, ale z pewnych a słusznych przyczyn. Co się i w Koronie u ichmm. panów braciej naszej pokazało i co nie mogło być poleczone bez zjazdu.

Dygnitarstwa, które są ozdobą i podporą R(zeczy)p(ospolitej) naszej uniżenie JKM prosić, aby według praw i wolności naszych, antecessorów JKM i samego Kró(ła) JM przysięgą utwierdzonych, ludziom narodu naszego, Litwie, rozdać raczył, jako biskupstwo wileńskie, marszałkowskie urzędy i insze.

Konfoederacyja, która dla zadzierżenia pokoju między różnemi w religijej jest ufalona i przysięgami królów ichmm. stwierdzona, aby in suo esse została ichmm. panowie posłowie z ichmm. pany posły koronnemi o to na sejmie serio radzić mają, a JKM uniżenie prosić, aby z przeszłych violacyi była ex(a)equalis sprawiedliwości i proces utriq(ue) parti serviens, aby effectum odnosił.

Pactis conventis, aby się dosyć stało JKM prosić.

^f Monopolia, z której się jeden bogaci, a wszystkie R(zecz)p(ospolita) wielką szkodę ponosi, aby była abrogata, pilnie panowie posłowie starać się mają.

^g Jarmarki w Brześciu, Grodnie, Nowogródku, Mińsku dla wszelakich handlów i przywodenia koni na jarmarki, aby były wolne bez cła i konstytucyją na przyszłym sejmie utwierdzone, pilnie się ichmm. p(anowie) posłowie naszy starać mają. Także składy na pogranicznych miescach towarów postronnych, a zwłaszcza w Mohilowie.

^h Port pruski, którym navigatio periculosa i szkoda stąd R(zeczy)p(ospolitej) nie miała, starać się panowie posłowie naszy na sejmie mają o komisarze, aby z książęciem pruskim⁷¹ compositio była pewna i nieodwłoczna.

Port od Połocka do Wilna, iż się podejmuje pan Łukasz Mamonicz, skarbnik WKsL wyprawić swym kosztem dla bezpiecznej nawigacyjej i pożytek stąd ukazać R(zeczy)p(ospolitej), na sejmie panowie posłowie starać się o to mają,

^f Na marginesie przy tym artykule postawiono cyfrę: X.

^g Na marginesie przy tym artykule cyfra: 7.

^h Na marginesie przy tym artykule cyfra: 8.

⁷¹ Albrecht Fryderyk Hohenzollern.

aby mu tego pozwolono, gdyż nie chce teraz za to żadnej kontentacyjej ażby wprzód ukazał z tej swej prace pożytek R(zeczy)p(ospolitej).

ⁱ Revocatio do Korony z Księstwa Lit(ewskiego) obywatelów, iż często zatrudnia ludzie niewinne, także się o to starać mają, aby się to uspokoiło przez komisarze i konstytucyją to warować żeby się za negligencyją komisarzów to rozgraniczenie nie odwłaczało i poena znaczna, aby była na komisarze włożona. A dekreta, processy i banicje, które się stały w Polsce przeciwko tych, których do Korony wyzywali, aby były abrogowane.

O wybrańce i kupno dóbr tatarskich od szlachty do sejmju.

Hetman polny w WKsL, iż jest barzo potrzebny, prosić oń aby go JKM na tym sejmie człowiekowi godnemu narodu naszego dać raczył z ochroną jurisdycyjej i przywileju jm. pana hetmana wielkiego.

^j Że też często mandatami w kauzach zadwornych ludzi naszego narodu z Litwy za dworem wyciągają aż do Krakowa z zniszczeniem wielkim ubogich ludzi, prosić JKM, aby sprawy takowe w WKsL odprowować raczył oprócz causas ad fiscum pertinentes.

Z towarów leśnych, aby nie gdzie indziej szedł pożytek, jedno do skarbu K(róla) JM i z tych, co robiono, aby się ichmm. panowie dzierżawcy wyliczali, którzy nie mają prawa dożywotnego ze wszystkim bez czynienia liczby.

O mieszkaniu wojewod i starost na zamcech ukraińnych mówić p(anowie) posłowie na sejmie mają.

Donativum, które JKM częstokroć przypominać raczy wyraźnie mianując sto tysięcy złotych, które od stanów WKsL non definito numero obiecało się, ale mianowicie pobór łanowy i s(z)sowy, który non constat certo, jeśli mniej albo więcej wyniesie, obmówić się JKM. Do tego ukazać co impediunt, że się nie dało. I to ukazać jakie angarie i depopulationes zachodzą ojczyznę naszą.

^k Okazowanie szlachty, aby było raz w rok po powieciech jednego czasu i dnia, p(anowie) posłowie na sejmie konstytucyją warować mają, za czym będzie maior securitas w R(zeczy)p(ospolitej) naszej.

Mieszkowski, komornik K(róla) JM, iż sobie zmyśliwszy listy K(róla) JM, rozdawał leżą Kozakom, na sejmie p(anowie) posłowie starać się o to mają, aby był karany.

Przywileja połockie i witebskie starodawne, aby in suo robore zostawały z strony elekcyjej ichmm. panów wojewod, p(anowie) p(osłowie) konstytucyją warować na sejmie mają.

ⁱ Na marginesie przy tym artykule cyfra: 6.

^j Na marginesie przy tym artykule cyfra: 5.

^k Na marginesie przy tym artykule cyfra: 4.

^l Oprawa zamków ukraińnych Dzisny, Połocka, Witebska, aby była na sejmie obmyślona p(anowie) posłowie starać się pilnie mają.

^m Dekreta K(róla) JM, także trybunalskie, aby były do egzekucyjnej przywiodzone, nie przywiodząc onych w żadną wątpliwość.

ⁿ Konstytucje o Ziemię Iflancką na sejmiech przeszłych uczynione, aby były do egzekucyjnej przywiodzone. Także co sobie w tejsze Ziemi Iflanckiej przeciwko prawu poupraszałi imo ludzie narodu polskiego i litewskiego, aby ustąpić powinni były.

Żołnierzom zamków ukraińnych WKsL, którzy przez czas nie miały upominając się zasłużonego włóczęą się na sejmy, zjazdy, często z wielkim zniszczeniem swoim, prosić p(anowie) posłowie K(róla) JM na sejmie mają, aby im skąd pewna zapłata ukazana była.

A iż nie miała majątność ichmm. panów Korsaków, mianowicie wołość Pupowicz z przysiółki Bolohono⁷² [s], Horki przy ustąpieniu nazad kniazia Moskiewskiemu Wielkich Łuk i Newla z rozkazania k(róla) jm. Stefana jest ustąpiona⁷³, iż do tego czasu odmiany i nagrody za to nie mają, p(anowie) posłowie JKM za nimi prosić mają, aby im skąd inąd nagroda ukazana była.

Cokolwiek jest w instrukcyjach z województw i powiatów artykułów do naprawy i ostrzeżenia publiki należącego, także za prywatnemi personami intercesyje, jako petitum jm. ks(iędza) proboszcza z strony seminaristów⁷⁴, jm. p(ana) cześnika Wołłowicza⁷⁵, ichmm. panów Kopciów, p(anów) Woysznarów, o zabicie kniazia Żyżemskiego⁷⁶, o Strunka i inszej szlachty od p(ana) Warszzyckiego, starosty kobryńskiego⁷⁷, zniszczenie przez Kozaki Mohilowa, zabranie majątności p(ana) podstarościę mohilowskiego i inych osób, którzy mają testimonia znaczne, uciśnienie praw i jurisdycyjnej miasta wileńskiego, ichmm. panowie posłowie na sejmie tych wszystkich kauzyi u K(róla) JM

^l Na marginesie przy tym artykule cyfra: 1.

^m Na marginesie przy tym artykule cyfra: 2.

ⁿ Na marginesie przy tym artykule cyfra: 3.

⁷² *Może Bologowo, albo Bolochowo; miejscowość niezidentyfikowana.*

⁷³ *Chodzi o regulacje graniczne na skutek rozejmu w Jamie Zapolskim, zawartego w styczniu 1582 r.*

⁷⁴ *Może chodzi o rektora Akademii Wileńskiej, jezuitę Frydrycha Barsciusa (jeszcze 10 X 1595), który był jednocześnie proboszczem kościoła parafialnego dla Wilna pod wezw. św. Jana.*

⁷⁵ *Piotr Wołłowicz, cześnik WKsL.*

⁷⁶ *Kniaź Aleksander Andrejewicz Żyżemski wraz ze sługami został zabity 24 X 1595 r. w cerkwi św. Spasa w Kobryniu przez Stanisława Warszzyckiego, starostę czerskiego i kobryńskiego.*

⁷⁷ *Stanisław Warszzycki, dworzanin królowej Anny Jagiellonki i z jej ramienia starosta kobryński, potem podskarbi wielki koronny i wojewoda podlaski.*

przyczynami swemi promowować mają. A zwłaszcza któreby nie były przeciwne prawu i słusności, tylko ostrzegając tego jakoby ukrzywdzeni w sprawiedliwości więcej się nie włóczyli i do zniszczenia nie przychodzili.

O pana Żorawińskiego^o p(anowie) posłowie na sejmie starać się mają, aby był restitutus honoris.

24. List senatorów ze zjazdu słonimskiego do Zygmunta III Wazy, Słonim, 16 III 1596 r.

Or.: nieznan;

K: AR II, nr 341.

Najjaśniejszy m(iłoś)ciwy królu Panie, panie nasz m(iłoś)ciwy.

Zjachawszy się tu do Słonima na zjazd główny nam od WKM złożony, poselstwa od WKM wysłuchawszy o sprawach R(zeczy)p(ospoli)tej nam od WKM proponowanych, czynilichmy namowy. A iż na ten czas państwo to WKM WKsL wielkie niebezpieczeństwa ponasza od Kozaków niżowych, których wielka lidzba zebrawszy się nieznośne i niesłychane krzywdy i spustoszenia czynią i już wielką część kilku powiatów spustoszywszy, głębiej iść przegrajają się. Zdało się nam pod ten odjazd nasz do Warszawy na sejm użyć jm. pana wojewody wileńskiego, hetmana WKsL⁷⁸, aby jm. sam w odjachaniu nas drugich tu w WKsL został i ludzi służebnych przy(j)ąwszy [s] odpór z nami tem nieprzyjaciółom naszym czynił, zwłaszcza że jm. pan wojewoda brzeszki⁷⁹, któremuś był WKM tu w odjachaniu jm. na m(i)ejscu hetmańskim zostać rozkazać raczył, z tego się nam wszystkim wymówił i chociaż jm. pan wojewoda wileński życzył sobie tego, aby się sam mógł z dobrego zdrowia WKM, pana swego m(iłoś)ciwego, ucieszyć i tam na sejmie WKM i R(zecz)p(ospoli)tej pospołu z drugimi służyć, ale widząc taki gwałt w Rzeczpospolitej od Kozaków swowolnych za użyciem naszym został tu jm. tym sposobem, iż na sejmie terażniejszym te sprawy, które na sejm terażniejszy, tak samego jm., jako pana synowca jm.⁸⁰ z panem instygatorem WKM⁸¹ przypadają, do przyjazdu jm. albo na drugi sejm odłożone były. Uniżenie tedy WKM, pana swego m(iłoś)ciwego prosimy, abyś się WKM panu instygatorowi z temi

^o *Lekcja niepewna; może: Żurawińskiego.*

⁷⁸ *Krzysztof Radziwiłł „Piorun”.*

⁷⁹ *Krzysztof Zenowicz.*

⁸⁰ *Jerzy Radziwiłł, starosta mozyrski.*

⁸¹ *Instygatorem litewskim był Malcher Kamiński, zarazem stolnik brzeski.*

sprawami zatrzymać do przyjazdu jm. albo więc do drugiego sejmku rozkazać raczył. Pewniśmy o łasce WKM, że to nieprzybycie teraz z nami na sejm jm. pana wojewody wileńskiego nic obrażać WKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, nie będzie. Z tym służby nasze uniżone z wiernym poddaństwem pod nogi majestatu WKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, uniżenie oddajemy. Dan w Słoni-
nimie dnia 16 miesiąca marca roku 1596.

[*Na odwrocie późniejsze noty*]: Copia listu ichmm. panów senatorów do JKMs z zjazdu słonimskiego w sprawie jego ks(iążęcej) m(iłości).

Copia listu p(anów) senatorów do Kró(ła) JM z Słoni-
ma.

**25. Upoważnienie zjazdu słonimskiego dla hetmana Krzysztofa Radziwiłła do zaciągów wojskowych, Słoni-
m, 16 III 1596 r.**

Or.: AR II, nr 342.

My rady i posłowie z województw, ziem i powiatów WKsL, którzyśmy się tu na zjazd do Słoni-
ma od JKMs, naszego m(iłoś)ciwego pana, złożony zjachali. Oznajmujemy tym listem naszym, iż zabiegając niebezpieczeństwu od ludzi swowolnych Kozaków, poruczyliśmy i dali zupełną moc oświeconemu ksią-
żęciu jm. na Bierżach z Dubinek, panu Chrzistophowi Radziwiłłowi, wojewodzie wileńskiemu, hetmanowi najwysze-
mu [s] WKsL etc., żołnierze przymować i panom rotmistrzom służbę przypowiadać na takie poczty, jakie przymować będą chcieli, gdyż wedle listów JKMs przypowiednych, żaden po pięciudziesiąt koni roty przymować nie chciał. Pisan w Słoni-
mie 16 dnia Martii roku 1596.

[*Poniżej następuje 10 odcisków pieczęci, według następującej kolejności: kasztelana wileńskiego Hieronima Chodkiewicza, wojewody trockiego Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki”, wojewody smoleńskiego Jana Abramowicza, wojewody nowogródzkiego Teodora Skumina Tyszkiewicza, wojewody brzeskiego litewskiego Krzysztofa Zenowicza, kanclerza Lwa Sapiehy, podskarbiego Dymitra Chaleckiego, Krzysztofa Dorohostajskiego, zapewne Jana Czyża i Dawida Jeśmana. Pod nimi autografy uczestników zjazdu*]: Hieronim Chodkiewicz Ręką swą; Mykołaj Chrzistoff Radziwyl mp.; Jan Abramowicz, renką własną; Th(eodor) Skumin (Tyszkiewicz) własną ręką mp.; Krziszthoph Zenowicz ręką swą mp.; Leo Sapieha ręką swą mp.; Gabriel Woyna, podcancerzy mp.; Demetry Chalieczy z Chal(cza) Ręką swą.

Jan Czyż, s(ekretarz) K(róla) JM, marszałek koła poselskiego ręką; Crisztoph Monwid na Dorohostajach mp.; Давыд Есман; Piotr Stabrowsky poseł renką swą mp.

[*Na odwrocie nota kancelaryjna*]: List ichmm. panów senatorów i posłów na zjeździe słonimskim będących, pozwalając jego ks(iążę)cej m(ości) żołnierze przymować za pieniądze R(zeczy)p(ospolitej) A(nn)o 1596.

26. Uchwała zjazdu słonimskiego dotycząca zaciągów żołnierzy przeciw Nalewajce i sposobu finansowania wojska, Słonim, 17 III 1596 r.

Or.: nieznan;

K wierzytelna z epoki: AR II, nr 344.

Выпис с книг кгородских замку г(оспо)д(а)рского слонимског(о). Лета от narozenia Сына Божего 1596 м(е)с(е)ца марта 17 дня.

Перед мене Лва Сапегу, канцлера Великог(о) Князства Литовског(о), старосту слонимского, ретовского и блудненьского, на врад Его Королевское М(и)л(о)сти замку слонимского, принесен и поданъ есть через его м(и)л(о)сть п(а)на Яна Чыжа, секретара Его Королевское М(и)л(о)сти на тот час маршалка межы их м(и)л(о)сть паны послы обраныи, списъ постановенья на теперешнем зезде сомику головного у Слониме их м(и)л(о)сти пановъ сенатаров и пословъ з воеводствъ и поветов Великог(о) Князства Литовского за печатью и подпысию руки того п(а)на Чажа [s] писмом полским писаныи в тые слова:

My senatorowie WKsL, urzędnicy i posłowie, zjachawszy się na zjazd główny do Słonima dla zniesienia instrukcyi z wojewódstw i powiatów na sejm walny do Warszawy ichmm. panom posłom danych, i dla przesłuchania pana posła Króla JM i wyrozumiawszy z intrukcyjej Króla JM, że namowy o lidze, patroc(i)niu(m) Wołochów i o Tatory nie tego miejsca, ale sejmowego własne są deliberacyją, wszystko to zgodnie na sejm odłożywszy. A mając periculum znaczne i urażne w R(z)eczyp(ospolitej) naszej, najazd swowoleństwa kozackiego, do tegochmy się wszyscy zgodnie wprzód uciekli, jako bychmy obwarowawszy bezpieczeństwo ojczyzny naszej tym tutius^p na sejm do Warszawy jachać i tam com(m)odo z ichmm. pany koronnemi de utilitate publica radzić mogli. A iżechmy pod ten czas gwałtowny nie mieli się do czego inszego uciec, skąd by się grosz na żołnierza sposobić mógl, wzięlichmy sumę u ichmm. panów deputatów w roku 1591 z postanowienia wileńskiego na okupno dóbr Króla JM ufaloną, z spólnej zgody naszej i za konsensem JKM, naszego m(i)ł(о)ściwego pana, i te pieniądze na obronę gwałtowną R(z)eczyp(ospolitej) terazniejszą naznaczamy i obracamy z tą jednak kaucyją,

^p WK: titius.

aby restitutio tej sumy na toż okupno dóbr Kró(ła) JM dla przymnożenia pożytków Króla JM i założenia skarbu R(z)eczypospolitej w ordynacyjej w postanowieniu wileńskim opisaną⁸², na sejmie opisana była, warując w tem panowie posłowie deputaty, iż postanowienie wileńskie nie ma ich w tem of(f)icere, co z nich zdymujemy i wolnemi czyniemy. Acz ta colluvies latronum tak się barzo zmocniła, że też wielkie niebezpieczeństwa na wszytką R(z)eczypospolitą obawiać się musim, tedy użylichmy w tem jego książęcą m(iło)ść pana Krzysztopha Radzywiła, książęcia z Dubinek na Birzach, wojewodę wileńskiego, hetmana nawyszego WKsL, aby jm. pod ten czas niebezpieczny na sejm nie odjeżdżał, ale przyjąwszy za te pieniądze R(zeczy)p(ospolitej) żołnierza jeznego i pieszego tyle ile być może, albo potrzeba ukaże tu (w) WKsL został i z powinności urzędu swego hetmańskiego to niebezpieczeństwo od nas i od R(z)eczypospolitej wedle nawiętszego przemożenia odwracał. Co wszytko industryjej jego książęczej m(iło)ści zlecamy, że jm. ex recipiendo consilium, przeciw tego łotrowstwa, jako czas i potrzeba okaże bądź sam przez się, bądź przez porucznika, albo połkowniki swoje postępować będzie. A jeśliby też pewna wiadomość doszła jm. pana hetmana, że to swowoleństwo kozackie z granic Księstwa Lit(ewskiego)o wyszło, tedy dla dalszej niebezpieczności opatrzenia ojczyzny naszej potrzebne przybycie jego ks(iążęc)ej m(iło)ści na sejm do Warszawy być rozumiemy.

Acz niektórze [s] wojewódstwa i powiaty nie tylko, iż się sami osobami swemi ruszyli, ale też niektóre i pobór na żołnierza [s] przeciw Kozakom postąpili i wydali, a tak chcąc też w tym chęci nasze okazać abyśmy w jednej R(zeczy)p(ospolitej) jednakie onus ponosili, tedy gdy przyjdzie do konsultacyi na sejmie strony opatrności R(zeczy)p(ospolitej) bezpieczeństwa, z którejkolwiek strony a przyszłoby do ufały poboru, tedy te wojewódstwa i powiaty poboru dać nie będą powinny, oprócz jeśliby go nie wszyscy wydali, abo też mniejszy niżby się na sejmie z potrzeby R(zeczy)p(ospolitej) postanowił, on (w) wojewódstwach i powieciech wydawali, tedy się tacy z nami zrównać będą powinni. Gdzie by też bezpieczeńność R(zeczy)p(ospolitej) cała zostawała, tak ażby do ufały poboru na tem sejmie nie przyszło, tedy to warujemy, iż na potem jeśliby taki pobór był namówiony toż się rozumieć ma.

Insze postulata, grawamina, artykuły w wojewódstwach, ziemiach i powiecie(ch) panom posłom zleczone do sejmu odkładamy i tam o nich mówić będziemy, postrzegając praw i wolności naszych.

Którą to spólną zgodę przypieczętowawszy i ręce swe podpisawszy daliśmy do ksiąg grodu słonimskiego aktykować. Tych też któr(z)y przeciw Kozakom

⁸² *Chodzi o szczegółowe przepisy dotyczące sposobu wydatkowania podatku uchwalonego podczas konwokacji wileńskiej w 1591 r.*

wyjachali i teraz wyjadą na sejmie ochraniaemy, aby im żadne dekreta u każdego sądu nie wadziły. Pisano w Słonimie dnia 17 Marcii a(nn)o 1596.

Te zgodę ichmm. panów senatorów spólnie z ichmm. pany posły ku obronie ojczyzny w Słonimie namówiono z pieczęćmi i z podpisy rąk ichmm. jako autentyk panom posłom na sejm należący przy sobiem zostawił, a minutę skorygowawszy do ksiąg grodu słonimskiego podałem pod pieczęcią i z podpisem ręki własnej, data w tejże instrukcyjej napisana, dzień 17 Marcii roku 1596. В тоѡ(о) спису при печати подьпись руки тыми словы: Jan Cyż, sekretar Króla JM na ten czas marszałek między ichmm. pany posły obrany, ręką własną.

С которого записанья сес выпис под моею печатю и подписю руки писарское ясне велможному п(а)ну еѡ(о) м(и)л(о)сти п(а)ну Криштофу Радивилу, воеводе виленскому, гетману наивышшому Великого Князства Литовского его м(и)л(о)сти выдан. Писань у Слониме.

[*Pod tekstem pieczęć Lwa Sapiehy, jako starosty słonimskiego oraz autografa*]: Станислав Миколаевич, кгород(ский) писарь.

[*U dołu strony nota kancelaryjna*]: В книгах корыкгованыи. [*Na odwrocie karty nota archiwalna*]: Postanowienie zjazdu słonimskiego w Roku 1596 Marca 17 d(nia).

9. Zjazd senatorsko-szlachecki na bazie Trybunału WKsL w Nowogrodku (25 IX 1596)

Literatura: Żukowicz I, s. 225–226.

27. List-instrukcja zjazdu dana posłom na synod brzeski, Nowogroddek, 25 IX 1596 r.

Or.: nieznanzy;

K: AR II, nr 350.

Мы рады, врадники земские и рыцерство шляхта обыватели Великого Князства [s] Литовского ознаимуем, ижь кгды есмо сезде до Новагородка для справ судовых головных належачых зъехалисе, дошло нас ведати, иж за листы Его Королевское М(и)л(о)сти, п(а)на нашего милостивого и теж за листы его м(и)л(о)сти отца митрополита⁸³, ест зложон и назначон на ден 6 м(е)с(е)ца октебра в року тепер идучом водлуг старого календара⁸⁴,

⁸³ Michał Rahoza, metropolita kijowski.

⁸⁴ Według nowego stylu używanego powszechnie w praktyce kancelaryjnej dawnej Rzeczypospolitej 16 X 1596 r.

сынод албо собор народови рускому зъехатисе до Берестя для успокоения розниц и незгод о некоторые церемоние и справы церковные. На которы сынод много нас народу руского ради бы есмо там до Берестя ку тому сынодови прыбыли и того всего штобы се нам водлуг давных звычайев и прав годило постерегати, нижли иж на таки час тот сынод ест зложон, под которы не одно суды головные але теж и роки земские вовсих поветех Великого Князтва Литовского сужоны и отправованы бывають, на которых одны судами а другие справами своими будучы забавены прыбыти до Берестя на поменены сынод не можем. Про то ужывшы спосродку себе братю свою их м(и)л(о)сти п(а)на Шымана Цывинского, воиского повету волковиского и пана Филипа Лимонта на тот сынод менованы до Берестя посылаем. Которы(м) злецаем там будучы именем нас всех того постерегати, абы на нас и на увес народ руски, братю нашу, над давные права, звычайи и волности наши ничого нового и конфэдерации противного становлено не было. А если жебы хто што такового стародавным зычаем противного над згуду и позволене всех людеи народу руского становити хотел, тогды мы тоиже вышеи менованои брати своеи злецаем и даем моц зуполную, нас всех именем и своим, протестацію явную учинити, ижъ на то што там постановяют мы вси не позволимъ и подлегати тому не будем и ништо ничого на нас народ волны без нас становити не может. А мы о то штобы се от кого нам над право деело до Его Королевскои М(и)л(о)сти яко зверхнего по Пану Богу оборонцы всех волностей своих утекатисе не занежаем, розумеючы иж Его Королевская М(и)л(о)ст помнечы на повинност свою панскую нас верных подданных своих заровно з ыншыми поважаючы и всех прав и волностей наших от всякого насилства боронити будет рачыл. И на утвержене того злецена нашего сес спис наш запечатававши и руками власными, хто писати умел, подписали есмо его. Писан в Новагородку року по нароженю Сына Божого 1596 м(е)с(е)ца сентебра 25 дня.

[*Poniżej tekstu późniejsza nota*]: Copieia Listu na synod.

10. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (27–30 I 1597)

Literatura: Żukowicz I, s. 238–243; J. Rzońca, *Sejmy z lat 1597 i 1598. Część I: Bezowocny sejm z 1597 roku*, Warszawa–Wrocław 1989, s. 28–29; L. Jarmiński, *Bez użycia siły. Działalność polityczna protestantów w Rzeczypospolitej u schyłku XVI wieku*, Warszawa 1992, s. 170–174; Rachuba, s. 155, 156.

28. *Diariusz obrad sejmiku przedsejmowego w Słonimiu, 27–30 I 1597 r.*

Or.: BN 3085, k. 67–71 (z nagłówkiem: Wota zjazdu głównego słonim(skiego) a(nn)o (15)97);

K₂: BCzart. 95, s. 7–10 (z błędną datą roczną 1592, brak ostatniej strony);

Wyd.: *Dyaryusze sejmowe r. 1597*, wyd. E. Barwiński, w: SRP, t. XX, Kraków 1907, s. 419–423.

Roku 1597 złożony był zjazd główny w Słonimie na 27 Januarii, na który zjachali się ichmm. p(anowie) senatorowie i panowie posłowie, a tegoż dnia obrawszy za pośrzodku siebie marszałkiem p(ana) Heliasza Pielgrzymowskiego posła z Oszmiany. Nazajutrz, to jest 28 Januarii we wtorek, zszedłszy się poselstwa od JKM słuchali, które sprawował jm. pan Alieksander Chodkiewicz od JKM. A potem wotowali na to, naprzód jm. pan wojewoda wileński⁸⁵:

1. O niebezpieczeństwie i o lidze, iż posłowie z wojewodstwa wileńskiego mają moc niezamierzoną o tem traktować; z drugimi jego m(ościami) się też referuje na sejm; 2. O posły ze Szwecyi i o sprawach szweskich; 3. O biskupstwo wileńskie; 4. O kozaki; 5. O konfederacyją; 6. Upominki Tatarom; 7. Pokój z Moskiewskim.

Pan wileński⁸⁶ przydał: O poprawie Trybunału i Statutu; Władykom, co za przywilej dano w Krakowie, nie masz tam przeciw prawu; Patriarsze na co Król JM dał przywilej⁸⁷; Dismembratia [s].

29 Januarii we śrzodę wotowali p(anowie) posłowie:

Z wojewodstwa wileńskiego p(an) ciwun wileński⁸⁸: Ukazawszy dyfferencyją p(anów) rad od posłów, że panowie jako przysięgli mówią pro conscientia, a p(anowie) posłowie muszą to mówić, co im poruczono od braci. Wszystkie pericula domowe i postronne nie mogą być uleczone jedno potężnością, a potężność skąd? Przetoż lepiej pozwolić pobór a na początku sejmu, aby się tym lepiej insze rzeczy ucirali, jednak trzeba o wszystkich potrzebach R(zeczy)-p(ospolitej) mówić nie o jednej. Prosić usilnie Króla JM o okazowanie, bo do potężności idzie o okazowanie [ss], bo nie psuje się Nowogródek, Mieńsk od Trybunału, ani Słonim od zjazdu, chocia co rok bywa, nie zepsujemy się też okazowaniem. A też potrzeba gotowości, minęli te czasy kiedy miecze kowano na lemiesz, ale teraz musi dać pokój oraniu, trzeba okazowania bo prędszej obrony nie masz nad okazowanie. O władyki nie mam zlecenia, aby degradowano władyków, ale o to, aby Król JM wejrzał w tę sprawę.

⁸⁵ Krzysztof Radziwiłł „Piorun”.

⁸⁶ Hieronim Chodkiewicz, kasztelan wileński.

⁸⁷ Zapewne chodzi o patriarchę Jeremiasza II, który przebywał w Rzeczypospolitej w 1589 r.

⁸⁸ Jan Pac; zob. instrukcja wileńska, Wyd.: SRP, t. XX, s. 403–408.

Tegoż dnia p(an) Limont z Lidy⁸⁹: O obronie i o inszych rzeczach do sejmu się odkłada, tam się będziem znosić z pany Polaki; O niewoli lit(ewskiej) niepotrzebnie siła mówił; O okazowanie prosić.

Z Wiłkomirza p(an) Szunko⁹⁰: O proces konfederacyjnej prosić i dalej nie postępować aż go dadzą na sejmie; Biskupa wileńskiego, mocno prosić; Okazowanie prosić.

Z Trok p(an) Rajecki⁹¹: Na proces pozwolić, ale pari modo abo utrique parti servantem; Okazowanie.

Z Grodna p(an) Kuncewicz, chorąży⁹²: O kwartę z dóbr Króla JM, pozwolić; O pobory przeszłe w co się obrócili dowiedzieć się; Pobór, gdzie by teraz przyszło postąpić, musielibyśmy krwawe łzy poddanych a zgoła i samych ich w poborze dawać. O biskupa, do śrzedków się udać ku lepszemu ojczyzny; O konfederacyi nie mam na instrukcyi; Pany pieczętarze poenować, aby nie pieczętowali przywilejów panom Polakom. O zamianę za grunty stawami zalane; O rozgraniczenie powiatów.

30 Januarii:

Z wołkowyskiego p(an) Tryzna: Biskupstwa Polakowi nie pozwalac; Władkom [s] nie degradować, bo by to przeciw prawu było.

Z witebskiego ks(iażę) Jrzy [s] Sokoliński⁹³: Do poratowania i zapomożenia skarbu i do obrony nie widzą bracia łatwiejszego i lepszego sposobu nad kwartę, o którą prosić kazali, ale z dóbr wszystkich JKM; O biskupa prosić, aby Litwinowi dano; Konfederacyja, aby każdemu narodowi wcale zachowana była; Poprawy Trybunału; O poprawie zamku witebskiego; Rozgraniczenie wojewódstw połockiego z witebskim; O mitropolita⁹⁴, jeśli błądzi wolno błądzić, jeśli nie błądzi, ja mu tego życzę.

Tegoż dnia z Orszy ks(iażę) Janusz Sokoleński⁹⁵: O konfederacyję prosić, a o inszych potrzebach R(zeczy)p(ospolitej) traktować.

Z tegoż powiatu pan Woderacki⁹⁶: O konfederacyję mówić.

⁸⁹ Filip Limont, dworzanin JKM; zob. instrukcja lidzka, Wyd.: SRP, t. XX, s. 411–415.

⁹⁰ Zapewne Jan Szunko.

⁹¹ *Może koniuszy wileński Jan Rajecki, albo co pewniejsza któryś z jego młodych krewniaków: również Jan rotmistrz JKM, Albrycht (Wojciech) Rajecki, przysły pisarz ziemski, następnie sędzia ziemski trocki, lub też ich brat Teofil w przyszłości namiestnik sądowy trocki.*

⁹² Jakub Kuncewicz.

⁹³ Jerzy Drucki Sokoliński, marszałek JKM i podkomorzy witebski.

⁹⁴ *Chodzi o metropolitę kijowskiego Michała Rahożę.*

⁹⁵ Janusz Drucki Sokoliński, przysły podkomorzy połocki.

⁹⁶ Zapewne Jan Wodoracki, podstoli orszański, albo Maciej Wodoracki.

Z Brześcia p(an) Telatycki⁹⁷: Do poboru nowego przyjdzie nam niepostąpić, aż pierwszej będziem wiedzieć o przeszłych, trzeba liczby słuchać p(ana) podskarbiego i z poborów i z prowentów.

Z Mieńska p(an) Kaweczyński⁹⁸: Mitropolita i władków złożyć; Ligę namawiać; O okazowanie prosić; O biskupa prosić Litwina; O pozwy zadworne.

Z tegoż (powiatu) p(an) Bulharyn⁹⁹: Toż powtórzył wszystko.

Tegoż dnia p(an) Radziwiński ze Żmojdz¹⁰⁰: Prosić króla o biskupa Litwina; O konfederację; O przymirze z Moskwą; Pobór królowi obiecany wydać i którzy nie chcą napomnieć ich; Rozgraniczenie od Kurlandyi; O mincę, którą brakują Ryżanie.

Z Połocka p(an) Siemaszko¹⁰¹: Pakta, Estonia i wszystko, aby król wypełnił; Moskiewskiego do ligi wezwać, abo z nim pokój uczynił [s], póki przimirze nie wynidzie. Biskupa Litwina nie odstąpić; O konfederację zaraz i mitropolita i władki. O rozgraniczenie wojewodstwa połockiego z witebskim. Skarga na jezuitę połockie, iż pozwów na nie dawać nie chcą; na władkę połockiego¹⁰², że srebro pobrał z cerkwi połockiej i na swą potrzebę obrócił. O elekcyję po pa(n)u w(ojewództwie) połockim¹⁰³.

Tegoż dnia z Nowogródka p(an) Chrebtowicz, podkomorzy¹⁰⁴: O retenta poborów przeszłych, taksa i okazowanie; Pobór królowi postępują. Biskupa Litwina proszą; Pacta conventa, gdzie się komprehenduje Estonia, proces konfederacyi i insze rzeczy, domagać się u króla. Władkom prawa łamać nie godzi się i bronić tego chce.

Z Słonima p(an) Stabrowski¹⁰⁵: R(zeczy)p(ospolita) porządkiem, prawem rzendzą [s] była ugruntowana. Synod brzeski stał się na oppressyją sumnienia ludzkiego. Ekscesy w rozdawaniu dygnitarstw (i) urzędów. O elekcyją na p(ana) w(ojewództwo) połockiego. O pozwy zadworne. O degradacyją władków.

Tegoż dnia z Mozyra p(an) Jundził: O konfederacyją naprzód prosić, także o biskupstwo wileńskie.

Z Rzeczyzy książę Żyżemski¹⁰⁶.

⁹⁷ Jan Telatycki; zob. instrukcja brzeska, Wyd.: SRP, t. XX, s. 415–419.

⁹⁸ Może Enoch Kaweczyński, podkomorzy miński.

⁹⁹ Zapewne Wasyl Bulharyn.

¹⁰⁰ Zapewne Wojciech Radziwiński, podkomorzy żmudzki.

¹⁰¹ Niechybnie Jakub Siemaszko, były namiestnik grodzki połocki.

¹⁰² Hrehory (Herman) Zahorski (Zahorowski?).

¹⁰³ Po Mikołaju Dorohostajskim, który zmarł 28 I 1597 r.

¹⁰⁴ Adam Chreptowicz, podkomorzy nowogródzki.

¹⁰⁵ Piotr Stabrowski, starosta trejeński.

¹⁰⁶ Może Jarosz Żyżemski, starosta rzeczycki, który wszakoż zmarł w 1597 r., lub co pewniejsza jego syn Piotr.

P(an) Pielgrzymowski¹⁰⁷ posłem z Oszmiany, a obrano go za marszałka: Pier(w)sze impedimentum konfederacyjna, tę naprawić abyśmy spólnie w zgodzie i w miłości o obronie radzili.

[*Poniżej tekstu podkreślenie i nowy wątek*]: W liście od bractwa wileńskiego [*treści listu brak, a dalej na odwrocie karty napisano*]: My ewangelicy, Deputaci.

[*Na końcu (k. 72) – późniejsza nota archiwalna o treści*]: Instructia z Półocka na sejmik a(nn)o 1611 y ufała na poparcie wojny inflanckiej a(nn)o 1591 [s] i wota zjazdu głównego słonim(skiego) a(nn)o (15)97.

11. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (26–29 I 1600)

Literatura: A. Radaman, M. Ferenc, *Rejestr senatorów i posłów na sejmie walnym warszawskim 9 lutego – 21 marca 1600 r.*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Historyczne”, z. 131, 2004, s. 89–107.

Zwołując sejm do Warszawy na 9 II 1600 r., król wyznaczył w WKsL termin sejmików powiatowych na dzień 29 XII 1599 r., natomiast sejmiku przedsejmowego w Słonimiu na dzień 26 I 1600 r. (BPAU/PAN Kr. 363, k. 3v, Zygmunt III do kanclerza Lwa Sapiehy, Niepołomice 18 listopada 1599). Sejmik odbywał się w napiętej atmosferze wewnętrznej w przeddzień starcia między Radziwiłłami a Chodkiewiczami o księżniczkę Zofię Olelkowiczównę Słucką (H. Lulewicz, *Walka Radziwiłłów z Chodkiewiczami o dziedzictwo słuckie*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. III, Warszawa–Łódź 1989, s. 201–215). Jej opiekun prawny kasztelan wileński Hieronim Chodkiewicz wysłał do zgromadzonych w Słonimiu swego sługę Pawła Zaranka, sędziego grodzkiego brzeskiego z listem informującym o stanie sprawy po wyroku trybunalskim skazującym go na wysokie grzywny i z prośbą o wstawiennictwo zjazdu (APKr., ASang. 51, s. 25–28, H. Chodkiewicz do zjazdu słonimskiego, z Brześcia Litewskiego, 20 stycznia 1600).

29. *List sejmiku do wojewody wileńskiego Krzysztofa Radziwiłła, żeby wojny domowej nie wszczywał, Słoniń, 29 I 1600 r.*

Or.: AR II, nr 411.

Oświecone książę, panie bracie nasz m(i)łościwy.

¹⁰⁷ Heliasz Pielgrzymowski, pisarz WKsL; zob. instrukcja oszmińska, Wyd.: SRP, t. XX, s. 408–411.

Raczyłeś wm. pisać do nas¹⁰⁸ przypominając nam pilną strażą wszelakich praw i wolności naszych, abyśmy jako na wszelakiem placu, tak i na tem te-
raźniejszym zjeździe głównem słonimskim pro sanctis et inviolatis zachowa-
li i tego usilnie postrzegali, jakoby się nic indiminationem ich nie działo.
Między którymi, iż też i sąd trybunalski w dekretach swych miała część
wolności naszych zawiera, pod który de iure podlegać winni są wszyscy, i na
ten pilne oko mieli. Zaprawdę uprzejmie byśmy tego życzyli, żebyśmy byli
w(aszej) ks(iążęcej) m(ości), jako naprzedniejszego senatora i stróża praw
i wolności naszych tu w Słonimie w tem zgromadzeniu naszym widzieli i spo-
łem z wm. o zatrzymaniu wcale wszystkich wolności i praw naszych nama-
wiali, lecz iż wm. tu w pośrodek nas przybyć nie raczył, czego wielce żalu-
jemy, niemniej też tego, że wmm. ludzie zacni i pierszy [s] senatores
w ojczyźnie naszej, którzy macie być wodzami i przykładem do wszystkiego
dobrego i powinni jesteście strzedz pokoju pospolitego, praw, swobód, bez-
pieczeństwa R(zeczy)p(ospolitej), to teraz dla prywatnych waśni swych ludzie
cudzoziemskie i żołnierza postronnego w ojczyznę naszą prowadzicie, wojska
hostili modo zbiracie, skąd nie jedno trwogi nie małe w ludziach wzruszenia
pokoju pospolitego, ale krzywdy i uciski dobrem spokojnem ludziom się dzie-
ją. Czegośmy się z żalem naszym wielkiem, nie tylko nasłuchali, ale i oczema
naszemi napatrzeli, a nawet płacz, krzyk, przeklęstwa, wołanie do Boga ży-
wego ustawiczne i w państwach sąsiedzkich [s] nowiny dziwne stąd rosną.
Czego zamilczeć nam się nie godzi, patrząc na te, że ci nierząd ws(z)czynają,
którzyby nabarziej porządku strzedz mieli. Iż tedy całość i bezpieczeństwo
R(zeczy)p(ospolitej) ojczyzny naszej nade wszystko przed oczema mamy,
braterskie żądamy i napominamy wmm., aby wmm. tak w tych prywatnych
sprawach i w waśniach swych postępowali i tak ich postrzegali, jakoby prawa
i wolności nasze ni w czem żadnego szwanku, a R(zecz)p(ospolita) jakiej
szkody i detrimentum nie ponosiła i całość jej dotąd zachowana, naruszona
nie była. A zgola tego potrzebujemy abyście wmm. wojska zarazem rozpuści-
li i spokojnie się zachowali. Bo gdzieby za tem zwiedzeniem od wmm. żoł-
nierza cudzoziemskiego, czego Boże uchowaj, R(zecz)p(ospolita) albo prawa,
swobody i wolności szlacheckie nasze w jakie periculum przywiedzone były,
wycisnęłoby to na nas, żebyśmy doniozszy takie postęпки waszych m(ości) do
Kr(óla) JM i do wyższego koła braci naszej na sejmie blisko przyszedł, spo-
sobu szukali i co severius postanowili na tych, którzy waśniami i niezgodami
swemi prywatnemi civile bellum w wojsko [ss] prowadzą, nie jedno naga-
nienie, ale i karanie odnieśli. Przeto i powtóre i po trzecie wmm. braterskie

¹⁰⁸ *List Krzysztofa Radziwiłła nie jest znany.*

žadamy i napominamy, abyście wmm. tak prywat swych postrzegali, jakoby pax publica et iura R(zeczy)p(ospolitej) cale we wszystkim zachowane były. Z tem się łasce wm. i miłości braterskiej pilnie oddajemy. Dan z Słonima, Januarii 29 d(ie) roku 1600.

W(aszej) ks(iążęcej) m(iłości) swego m(iłościwego) pana życzliwi bracia i radzi służą:

[*Poniżej tekstu autografy uczestników*]: Mykołaj Chrzisztoff Radziwyl mp.; Theodor Skumin (Tyszkiewicz), woiewoda Nowogrodzskj własną ręką mp.; Jan Zawisza, woiewoda withebsky własną ręką mp.; Leo Sapieha mp.; Andrzej Zawisza Ręką swą.

Jan Sapieha¹⁰⁹, Marszałek Poselsky mp.; Adam Talwoisz z woiewodztwa wilienskiego ręką własną mp.; Daniel Lwowicz s powiatu wilkomirskiego własną ręką; Krzysztroph Jundzil Ręką mp.; Jan Samson Podbereski, pisarz ziemski braslawski z braslawia ręką swą; Z woiewodstwa Połockiego Alexander Tyszkiewicz mp.; Samuel Wołłowicz, stharosta Molczadzki s powiathu słonimskiego Ręką swą; Z woiewodztwa witebskiego Bohdan Ogiński¹¹⁰ Ręką swą; Z woiewodztwa witebskiego Alexander Corwin Gosiewski, Secr(etarz) Kr(óla) JM mp.; Piothr Stabrowsky, stharosta Threidensky s powiatu orszańskiego renką swą mp.; Hrehory Lentkowski, chorąży orszański s powiatu mścislawskiego; Z woiewodztwa mieńskiego wasilej Bołharyn Ręką swą; Z woiewodztwa Brzeskiego Przeczliaw Horbowski; Marczin Okuń m(anu).

[*Adres*]: Oświeconemu książęciu na Birzach z Dubinek panu, panu Krzysztophowi Radziwillowi, wojewodzie wileńskiemu, hetmanowi wielkiemu WKsL, urzędowskiemu, soleckiemu, kokonhauskiemu etc. etc. staroście, panu bratu naszemu m(iłościwemu).

[*Obok adresu po obu jego stronach na oddzielnych wklejkach papierowych 29 odcisków pieczęci. Na początku 5 odcisków pieczęci senatorskich, mianowicie Lwa Sapiehy, pięciopolowa; Andrzeja Zawiszy; Mikołaja Krzysztofa Radziwilla „Sierotki”; Teodora Skumina Tyszkiewicza i Jana Zawiszy. Spośród 24 pieczęci posłów daje się rozpoznać tylko nieliczne, m.in.: Adama Talwosza; Jana Sapiehy; Daniela Lwowicza i Aleksandra Tyszkiewicza*].

¹⁰⁹ Jan Piotr Sapieha, kasztelanic kijowski.

¹¹⁰ Bohdan Ogiński, ówczesny podkomorzy trocki.

12. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (14 III 1602)

Literatura: Wisner, *Sejm litewski*, s. 119; Rachuba, s. 256; Filipczak-Kocur, s. 277–278; B. Janiszewska-Mincer, *Rzeczpospolita Polska w latach 1600–1603*, Bydgoszcz 1984, s. 92–93.

Zjazd poprzedzały sejmiki odbywające się w terminie sejmików gromniczych; zob.: list Lwa Sapiehy do Krzysztofa Radziwiłła, z Wilna, 4 II 1602 r. (AR V 13855, cz. 10) i laudum wileńskie z 2 II 1602 r. (LVIA, SA 4613, t. I, k. 26–27 – posłowie: Jan Ościk, sędzia ziemski i Jarosz Dowgiałło Narbut, chorążyc). Jednakowoż znane kopie instrukcji królewskiej posłom na sejmiki w WKsL podają, że przed marcowym zjazdem zostały one złożone dopiero na dzień 1 III 1602 r.? (BCzart. 99, s. 19–26; BCzart. 351, s. 333–336). Widocznie więc inicjatywa, przynajmniej na niektórych sejmikach gromniczych, wyprzedzała w tym względzie pracę kancelarii królewskiej.

Zjazd uchwalił tylko jeden pobór łąnowy (LVIA, SA nr 4612, t. II, cz. 1, k. 73-v) oraz czopowe na rok jeden (tamże, t. II cz. 2, k. 26 – protestacja pisarza skarbowego Jana Dołmat Isajkowskiego, jako arendarza tegoż czopowego w Wilnie i powiecie wileńskim wniesiona do grodu wileńskiego 24 IX 1602 r. o zawieszeniu jego wybierania z powodu głodu, niebezpieczeństwa powietrza morowego i spustoszenia przez żołnierzy; także LNBW, F. 130, nr 728, s. 105 – protestacja posłów WKsL po zakończeniu sejmu krakowskiego datowana 6 III 1603). Uchwała zjazdu nie jest znana.

30. Instrukcja wileńska dana na sejmiku deputackim posłom na zjazd główny obranym, Wilno, 2 II 1602 r.

Or.: nieznanym;

K: LVIA, SA nr 4613, t. I, k. 26–27 (wpis do grodu wileńskiego, b.d. – między 2 a 4 II 1602).

На врад Его К(о)р(олевское) М(и)л(о)сти кгородскии воеводства виленского до мене (Ста)нислава Пукъшты Клявзкгеиловича, хоружого волковы(йского), наместника виленского принесень и отданъ есть ку вписан(ю) до книг кгородскихъ виленскихъ от ихъ м(и)л(о)сти панов сенаторов духовныхъ и свецкихъ, шляхты и обывателей воеводства виленского инстуркця за згодным постановеньемъ на сеимику теперешнем свята Громницъ, часу обираня пановъ депутатов на судъ Головныи три-

буналными, около объмышлеваня и забеженя небеспечности в Речи посполитоу, выдана. Которая то инструкция, вписуючи до книг слово от слова, так се в себе маеть:

My senatorzowie [s] duchowni i świeccy, urzędnicy ziemscy, grodscy i dworni, szlacht(a), rycerstwo, obywatele wojewódstwa i powiatu wileńskiego, któryśmy się na dzień dzisiejszy święta Gromnic w roku niniejszym 1602 dla obiera(nia) deputatów na sądy Główne trybunalne na miejsce zwykle do zamku Króla JM wileńskiego zjachali. Oznajmujemy, iż wniesiono jest w pośredek nasz na ten sejmik od Króla JM, pana naszego miłościwego, przez posła JKM wieleb(nego) w Bozie księdza Eustachiusza Wołowicza, proboszcza trockiego, referendarza [s] Króla JM, że JKM pan nasz miłościwy z łaski i dobroci swej pańskiej, czyniąc dosyć żądaniu stanu⁹ [s] WKsL, chcąc widzieć w kwitną(c)ym pokoju to państwo swe, ojczyznę naszą, przymierze z kniazem wielkim Moskiewskim¹¹¹ na dwadzieścia lat zastanowić i utwierdzić raczył. Także też w obmyślawaniu o bezpieczeństwie tego państwa od książęcia Karolusa¹¹² i o rocuperowaniu [s] zamków w Ziemi Iflantskiej niesprawiedliwie przez rozmaite praktyki od nie(go) osiągniomych, JKM nie jedno prace i kosztu wielkiego do tego przyłożyć, ale i zdrowie swoje dla bezpieczeństwa i dobra ojczyzny naszej ochotnie przeciwko onemu wynieść był raczył, lecz iż nieprzyjaciel nie mając sprawiedliwości i ufając siłom swym nie staczając bitwy z pola ustąpił, jednak za szczęściem Króla JM pana naszego a za sprawą ichmm. panów hetmanów, koronnego i WKsL¹¹³ i dzielnością cnego rycerstwa kilkanaście zamków z ręki nieprzyjacielskich, a syn książęcia Karulusow¹¹⁴ [s] i z drugimi, który byli przelożonymi nad wojskiem jego, wzięte są. Za co my Pana Boga chwalać, JKM panu naszemu miłociwemu uniżenie i pokornie dziękujemy, prosząc Pana Boga, aby JKM pana naszego długo, długo w dobrym zdrowiu i w fortunym panowaniu z postrachem nieprzyjaciół a z nieśmiertelną sławą JKM i z ozdobą i rozszerzeniem Rzeczypospolitej ojczyzny naszej chować raczył.

Acz ta wojna z tym nieprzyjacielem książciem Karulusem [s] jeszcze się nie uspokoiła a żołnierz będąc strapiiony niewczasami i niedostatkiem, którym się zapłata przez niemały czas dla niedostatku pieniędzy w skarbie zatrzyma-

⁹ *Poprawnie zapewne: stanów.*

¹¹¹ *Borys Godunow.*

¹¹² *Karol Waza księżę Sudermanii, stryj Zygmunta III Wazy, od 1594 r. regent Królestwa Szwedzkiego, od 1604 r. jako Karol IX król Szwecji.*

¹¹³ *Jan Zamoyski, kanclerz koronny i Krzysztof Radziwiłł „Piorun”, wojewoda wileński.*

¹¹⁴ *Naturalny syn Karola Wazy, Carl Carlsson Gyllenhjelm wraz z pułkownikiem Jakubem de la Gardie dostali się do niewoli podczas kapitulacji szwedzkiej załogi Wolmaru 20 XII 1601 r.*

ła, aby z pola nie zjachał, za tym aby Rzeczpospolita, ojczyzna nasza, do większego niebezpieczeństwa nie przysła i ta prowincja Iflantska, dla której się wiele krwi narodu naszego szlacheckiego przelało i sumpt niemały podjęty, do ręki nieprzyjacielskich znowu nie przysła, a nie bacząc na to w czas skąd by żołnierzowi temu, który tam jest, zapłata była i więcej, aby się tam żołnierza dla potężnego poparcia tej wojny przybawiło. Chociaż za dopuszczeniem Bożym przez nieurodzaje i przez żołnierza niemal we wszystkim Ks(ięstwie) Litewskim głód i wielkie zniszczenie się stało, jednak upatrując tak wielką i gwałtowną potrzebę Rzeczypospolitej ojczyzny naszej, zabiegając przyszłym niebezpieczeństwom pobór łanowy i szosowy, jaki był w roku przeszłym 1601 według tegoż uniwersału wydawać pozwalamy i poborcą na wybieranie tego poboru człowieka dobrego [s] i w tym powiecie osiadłego, pana Еронима Нарбута Довквялу^{r-r}, ^schorążyczka wileńskiego^s, mianujemy. A dla zniesienia się w tym i w innych potrzebach Rzeczypospolitej posły z pośredku siebie obrawszy dobrze cnotliwe ludzie jm. pana Jana Ościka, sędziego ziemskiego wileńskiego a pana Jarzosa [s] Dowgiała Narbuta, chorążyczka wileńskiego⁴ na zjazd główny od Króla JM na dzień 14 miesiąca marca w roku niniejszym 1602 w Wilnie złożony, posyłamy dawszy im moc zupełną z innymi ichmm. pany posłami i stany WKsL namowy czynić i do tego ichmm. wieść, żeby też na ten pobór zgodnie z nami pozwoliwszy, aby był zarazem po onym zjeździe wydawan, poblikowali [s]. Także o mycie nowopodwyższonym, o czopowym i o inszym sposobie do potężnego poparcia tej wojny z książęciem Karulusem a do sposobienia na te potrzebę wojenną pieniędzy zgodnie z drugimi pany posłami i stany WKsL, aby namawiali pozwalamy. Gdzie jednak przy paniech posłach naszych każdemu szlachcicowi obywatelowi tego wojewódstwa wileńskiego przemówić się i radzić ku dobru Rzeczypospolitej ojczyzny naszej, kto będzie chciał, wolno będzie. Którzy panowie posłowie naszy postrzegać tego mają i z innymi pany posłami WKsL, aby te dobra w Iflanciech rozdawane byli zarówno ludziom zasłużonym, tak narodu polskiego, jako i litewskiego, a nie Iflancykom, któr(z)y wiary swej JKM i tej Rzeczypospolitej niedotrzymawszy, Karulusa na osiągnięcie tamtej prowincji przywiodszy, niektórzy znowu się teraz do JKM wracając i do majątności w tamtej ziemi przychodzić usiłują pod przetekstem [s] konstytucji sejmu przeszłego warszawskiego¹¹⁵, która tylko tym służy, który wiary swej wcale JKM i Rzeczypospolitej dochowali.

^{r-r} Nad nazwiskiem współczesna uwaga, być może pisarza ziemskiego: po polsku pisz.

^{s-s} Tytułaturę dopisano na marginesie inną ręką.

^{t-t} Nazwisko i tytuł posła wpisane inną ręką.

¹¹⁵ Konstytucja sejmu zwyczajnego z 1601 r. pt.: *O tych co do woysk obcych wyieżdżaią.*

Acz na sędziach trybunalskich [s] wszystkie(mu) Ks(ięstwu Lite)wskiemu, (dla) których odprawowania pewnego gmachu W(i)lnie nie mamy [- - -]^u panowie posłowie spólnie z ichmm. drugimi pany posłami prosić mają K(róla) JM, aby te izbo [s] wielką i z sieniąż w zamku, gdzie przed tym sądy główne odprawowane byli, i z wieżą okrągłą dla odprawowania tych sądów głównych i ziemskich dać i poprawić pozwolić raczył. Na którą poprawę tych gmachów przy tym poborze terazniejszym, tak z dóbrz [s] JKM, jako z duchownych i świeckich po groszu z włóki abo służby osiadłej, także z domu szlacheckiego, który poddanych nie ma na jeden rok dać pozwalamy. A panowie posłowie naszy starać się mają, żeby i z inszych powiatów wespołok z nami także na te poprawę wydawać pozwolili, gdyż nie jednego wojewódstwa wileńskiego, ale wszystkiego Ks(ięstwa) Litewskiego Trybunał sprawy odprawuje.

Wnoszono też to było w pośrodek nasz na tym sejmiku, że marszałek trybunalski i panowie deputaty przywłaszcz(z)ając sobie władzę, przeciw konstytucji sejmowej wdawają się w sądy inszym juryzdycyjam, jako grodzkie i miastkie [ss] i należące i sądzeniem ekscesów niemale omieszkanie i zatrudnienie inszym sprawom ludzkim czynią, turmy niezwykle po gospodach mają i odprawując tam przywatne [s] sądy przez jakiegoś w prawie nieopisanego instygatora do zatrudnienia ludzi przywodzą i gospód rozdawanie sobie przywłasz(z)czają, co aby się na potym przeciw prawu nie działo, tymże panom posłom naszym poruczamy, aby na tym przyszłym zjeździe zapisaniem winy na przestępnego warowano i zawściągnioną [s] to było.

Które to zgodne zastanowienie instrukcją naszą panom posłom od nas daną, rękami naszymi podpisałichmy i pieczęciami zapieczętowali. Pisan w Wilnie roku 1602, miesiąca fewrala wtórego dnia.

У тоє *инструкцѣи* паном послом данои печатеи прытисненых ^{v-v} и рукъ подписаныхъ их м(и)л(ос)ти панов сенаторов Вел(икого) Кн(язства) Литов(ского) и шляхты обывателей повету виленского немало. Которая тая *инструкцѣя* за принесенем и *отданем* их [- - -]^w (до) книг кгродскихъ виленских *ест* вписана.

^u *Słowa nieczytelne z powodu mechanicznego uszkodzenia karty.*

^{v-v} *W tym miejscu wykreślono frazę o treści następującej: двадцатъ пятъ а подписъ рукъ тыми* *слова:* Benedictus Woyna Ep(iscop)us wileński.

^w *Słowa nieczytelne z powodu mechanicznego uszkodzenia karty.*

13. Zjazd główny zwołany do Nowogródka na 26 X 1602, który nie odbył się

Literatura: Rachuba, s. 256; Filipczak-Kocur, s. 278; B. Janiszewska-Mincer, *Rzeczpospolita Polska w latach 1600–1603*, Bydgoszcz 1984, s. 93.

Uniwersał Zygmunta III Wazy do szlachty województwa wileńskiego, datowany z Krakowa 3 VIII 1602 r., wniesiony do grodu wileńskiego 14 IX 1602 r., wyznaczał termin sejmików powiatowych na dzień 12 X, zaś zjazd główny w Nowogródku na 26 X 1602 r. (LVIA, SA 4612, t. II, cz. 1, k. 73-v). Jako powód ponownego zwołania konwokacji w tym samym roku, kancelaria podała, że poprzedni zjazd główny uchwalił tylko jeden pobór łanowy, za który nie dało się zaspokoić wszystkich wydatków związanych z utrzymaniem wojska. Te same terminy podane zostały również w liście królewskim do wojewody trockiego Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki” z Krakowa, 31 VII 1602 r. (BRacz. 79, k. 150v); oraz w uniwersale do nieznanego dygnitarza (BPAU/PAN Kr. 360, k. 174-v). Zjazd nie odbył się z powodu szalejącej na Litwie zarazy, a rychło zamiast niego Zygmunt III zdecydował się na zwołanie sejmu. Wojewoda nowogródzki Teodor Tyszkiewicz informował kanclerza litewskiego o słuszności decyzji o odwołaniu zjazdu: „List wm., mego miłościwego pana do wszystkich obywatelów powiatu nowogródzkiego pisany o niejeżdżanie się na sejmiki i na zjazd główny tu w Nowogródku naznaczony, oddano mi dnia wczorajszego 4 Octobris, który publikowaciem kazał, gdyż teraz w Nowogródku wielki konkurs był ludzi zacnych i barzo się to consulte stało, że się sejmiki i zjazd główny pod ten czas na stronę odłożyli, dla wielkiej niebezpieczności od powietrza, mało nie we wszystkiej Litwie” (APKr., ASang. 51, s. 317, Teodor Skumin Tyszkiewicz do Lwa Sapiehy, Nowogródek, 5 X 1602).

14. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (8–11 I 1603)

Przed sejmem warszawskim zwołanym na 22 I 1603 r., król złożył termin sejmików powiatowych w WKsL na dzień 11 XII 1602 r. natomiast zjazd przedsejmowy w Słonimiu w dniu 8 I 1603 r. (BPAU/PAN Kr. 363, k. 12v, Zygmunt III do kanclerza Lwa Sapiehy, Kraków 30 X 1602). Posłem królewskim na ten zjazd został wyznaczony Paweł Sapieha, koniuszy WKsL (tamże, k. 15, Zygmunt III do kanclerza Lwa Sapiehy, Kraków 27 XII 1602).

31. Atestacja senatorów i posłów WKsL zebranych na sejmiku generalnym o nieprawym urodzeniu niejakiego Jana Narbuta, vel Narbucika, Słonim, 11 I 1603 r.

Or.: nieznanymi;

K: VUB, F. 59 – 16, k. 111v–113 (wpis do księgi biskupiej Benedykta Wojny pod datą 1 XII 1603 r.).

My rady i posłowie ziemscy WKsL, wszem wobec i każdemu z osobna oznajmujemy tym listem naszym, iż na terażniejszym zjeździe głównym słonimskim w roku 1603 m(iesią)ca Januarii dnia (11), czasu odprawowania spraw Rzeczypospolitej, stanąwszy oblicznie przed nami człowiek zacny nam dobrze znajomy, jm. pan Stanisław Narbut w głos jawnie to opowiadał i sam usty swymi w te słowa wyznał. Iż go doszła ta wiadomość, że niejaki Jan, który się być mieni Mikołajewiczem Milikowiczem przywłaszcza sobie niesłusznie tytuł nienależny jemu nieprzystojny, mieniać się też być tym przezwiskiem Narbutem, które nazwisko Narbutowskie tylko własnym prawdziwie a nie omylnie, z starożytnych przodków panów Narbutów urodzonym potomkom należy. A ten Jan, co się to zowie Malikiewiczem [s] Narbutem, nie tylko, że nigdy nie był i nie jest Narbutem i nie we krwi panom Narbutom powinnym nie był i nie jest. Ale owszem jako mienił pan Stanisław Narbut, że o tym z dawna od wielu ludzi wiadomość pewną ma, iż ten Jan mnimany Narbut, acz się mógł rodzić z nieboszczyka Mikołaja Malika, ale nie z własną szlubną żoną, którą tylko jedną miał, ale z nijakiej rykuniej Maryny Lisowny, co onemu jawnie godnej pamięci nieboszczyk pan Matys Bohumatka zadał i naganiał, mieniać go być nieucz(ziwego) łoża synem. O co tenże pan Matys Bohumatka przez niemały czas z tym to Janem mniowanym Narbutem prawował się, co szyrzej w procesie tej sprawy opisano być może. A ten Jan mnimany Narbut do tej doby z tego naganienia nie sprawił się, czego jm. pan Stanisław Narbut przestrzegając, aby nikt nienależnie krewności zacnego domu Narbutowskiego sobie nie przywłaszczał, te mowę swoją na piśmie własną ręką swą podpisawszy z rąk swoich podał w te słowa pisaną:

Miłościwi panowie senatorowie, miłościwi panowie posłowie i zacne rycerstwo. Donoszę to w pojrządek koła do wiadomości wszech wmm., moich m(i)łościwych panów i łaskawy braci i opowiadam to wmm., iż mie doszła ta wiadomość, że niejaki Jan, który się być mieni Mikołajewiczem Malikowiczem, przywłaszcza sobie niesłusznie tytuł nienależny jemu nieprzystojny mieniać się też być tem przezwiskiem Narbutem. Które nazwisko Narbutowskie tylko własnym prawdziwie, a nie omylnie, starożytnych przodków moich panów Narbutów urodzonym potomkom należy. A ten Jan, co się to zowie

Malikiewiczem Narbutem i nie we krwi mniej [s] panom Narbutom powinny nie być i nie jest, ale owszem jak o tem zdawna od wielu ludzi wiadomość pewną mam, iż ten Jan mnimany Narbut acz się mógł rodzić z nieboszczyka Mikołaja Malika, ale nie z własną szlubną żoną, którą tylko jedne miał, ale z niejakej rykuni Maryny Lisowny, co onemu jawnie godnej pamięci pamięci nieboszczyk pan Matys Bohumatka zadał i nagał, mieniać go być nieutściwego łoża synem. O co tenże pan Matys Bohumatka przez niemają czas z tym to Janem mniowanym Narbutem prawował, co szerzej w procesie tej sprawy opisano być może. A ten Jan mniowany Narbut aż do tej doby z tego naganienia nie sprawił się. Czego ja przestrzegając, aby nikt nienależnie krewności domu naszego Narbutowskiego sobie nieprzywłaszczał, te mowę moję własną ręką swą podpisaną wmm. swym m(i)łościwym panom podaję.

I prosił nas pan Stanisław Narbut abyśmy mu tego opowiadania jego to świadectwo nasze na piśmie dali. Cośmy za prośbą i żądaniem pana Stanisława Narbuta uczynili. Pisan w Słonimie roku Pańskiego 1603, m(iesią)ca Januarii 11 dnia. Quae literae sigilla continebant in praemissis:

Illustrissimi et Reverendissimi D(o)m(i)ni Benedicti Woina Dei et Ap(os-to)lice sedis gratiae ep(isco)pi Vilmensis, cuius sub sigillo talis est subscriptio: Benedictus Ep(iscopus) Vilmensis;

Item Illustrissimi D(o)m(i)ni Kristophori Radziwil ducis in Dubingi et Bierze, palatini Vilnen(sis), sub cuius sigillo ita supscriptum est: Krzystof Radziwil ręką swą;

Item Ill(ust)ris et Mag(nifi)ci D(omi)ni Hieronimi Chotkiewicz, castellani Wilnen(sis), qui sub suo sigillo ita se supscripsit: Hieronim Chotkiewicz Ręką swą;

Item Ill(ustrissi)mi S(acrae) R(omanae) Imperii principis et D(omi)ni Nicolai Christophori Radziuil ducis in Olica et Nieswiesz, comitis in Szydłow et Mir, palatini Trocen(sis), sub cuius sigillo talis est supscriptio: Mikołai Krzysztof Radziwil;

Item Ill(ustrissi)mi D(omi)ni Geor(g)ij Radziuil ducis in Dubingi et Bierze, castellani Trocen(sis), qui se ita sub sigillo suo supscripsit: Jerzy Radziwil ręką swą;

Item sigillum Magnifici D(omi)ni Ioannis Zauisza, palatini Vitebscen(sis), cuius sub sigillis ita supscriptio: Jan Zawisza ręką własną;

Item Magni(fi)ci D(omi)ni Petri Stabrousky, castellani Pernavien(sis), qui se sub sigillo suo ita supscriptio: Piotr Stabrowsky, casztelan Pernawsky ręką swą;

Item sigillum Ill(ust)ris et Mag(nifi)ci D(omi)ni Leonis Sapieha, M(agni) D(ucatus) L(ituaniae) cancellarii est subimpresum, sub cuius sigillo nulla subscriptio est.

Item Mag(nifi)ci D(omi)ni Gabrielis Woina M(agni) D(ucatus) L(ituaniae) vicecancelarii, sub quo sigillo talis subscriptio est: Gabriel Woina, podkanclerzy;

Item Magnifici D(omi)ni Andreae Zawisza M(agni) D(ucatus) L(ituaniae) thasaurarii, qui sub suo sigillo ita se subscripsit: Andrzej Zawisza;

Item Generosi D(omi)ni Adami Talwosz capitanei Dynemboren(sis), sub cuius sigillo talis subscriptio: Adam Talwosz, starosta Dyneborsky, Marszałek koła Poselskiego ręką własną;

Item Generosi D(omi)ni Foelicis Bohumatka, iudicis castren(sis) Vilnen(sis), sub cuius sigillo talis erat subscriptio: Szczęsny Bohumatka, sędzia grocki (i) poseł wileński ręką własną;

Generosi videlicet D(omi)ni Alexandri Hołowczyński, capitanei Liden(sis), nullum sigillum est subimpressum, solum modo tali subscriptio apparebat: Alexander s Hołowczyna ręką swą;

Item sigillum Nobilis Samuelis Naruszewicz, sub cuius sigillo talis est subscriptio: Samuel Naruszewicz ręką własną;

Item Generosi D(omi)ni Joannis Korszak, notarii terrestris Osmianen(sis), qui se sub suo sigillo ita subscripsit: Jan Korsak m(anu) propria;

Ill(ust)ris videlicet D(omi)ni Alexandri Chodkiewicz comitis in Sklow et Mysza, nullum apparet sigillum, solum modo talis subscriptio apposita est eius manu: Alexander Chodkiewicz Hrabia ręką swą;

Item Nobilis D(omi)ni Andreae Tomaszewicz, sub cuius sigillo talis subscriptio: Andrzej Tomaszewicz własną;

Nobilis videlicet Christophori Stabrowski nullum est sigillum, talis tamen subscriptio: Kristof Stabrowski ręką swą;

Item Generosus D(ominus) D(omi)nicus Obrynski, succamerarius Nouogroden(sis), tamen se subscripsit taliter: Dominik Obryniski, Podkomorzy i Poseł Nowogrodzki m(anu) prop(ria). Nullum autem eius apparet sigillum.

Item G(e)n(e)rosi D(omi)ni Alexandri Gosiewski, capitanei Wielicen(sis), nullum similiter est sigillum subimpressum, solum modo talis subscriptio: Alexander Korwin Gosiewski ręką swą;

Item sigillum Nobilis Christophori Sokoliński, sub cuius sigillo talis subscriptio: Z wojewodztwa Połockiego Kristof Drucki Sokoliński m(anu) prop(ria);

Item sigillum Nobilis D(omi)ni Joannis Woina, qui se sub suo sigillo ita subscripsit: С В(и)те(пско)го Янъ Воина Ясенецкии;

Item sigillum D(omi)ni Joannis Siwicki, notarii Vitebscen(sis), sub cuius sigillo talis subscriptio: Z wojewodztwa Witebskiego Jan Siwicki, Pisarz Ziemiński ręką własną;

Item Nobilis D(omi)nus Georgius Sokoliński ita se subscripsit: Jerzy Druc-ki Sokoliński ręką swą; sigillum autem eius nullum erat.

Item sigillum Nobilis D(omi)ni Nicolai Malicki, sub quo talis erat subscriptio: Ze mścislawa Mikołai Malicki, stolnik Mścislawskj ręką swą;

Item Nobilis D(omi)ni Samuelis Horski, sub cuius sigillo talis erat subscriptio: Samuel Horski z Woiewodztwa Mińskiego;

Item Nobilis D(omi)ni Alexandri Słuszka, qui se sub suo sigillo ita subscripsit: Alexander Słuszka ręką swą;

Item Nobilis D(omi)ni Petri Dostoiewskj, Marschalci Districtus Pincen(sis), cuius nullum est appositum sigillum, talis solum subscriptio: Piotr Dostoiewski, Marszałek K(róla) Jego M(iłoś)ci Powiatu Pińskiego ręką.

Oblata videlicet notula a tergo earundem l(ite)rarum talis est a tergo annotata: Anno D(omi)ni 1603 die 1ª Decembr(is) coram Ill(ustrissi)mo et R(everendissi)mo D(omi)no Benedicto Woina, E(pisco)po Vil(n)en(si), iudice comissario delegato judicialiter productae alias, ut in *rel[- -] can[- -]rio^x Andreas Ossowskj cau(sarum) pr(aese)nt(ium) deputatus No(ta)rius m(anu) prop(ri)a.

15. Zjazd senatorsko-szlachecki na bazie Trybunału WKsL w Wilnie (25 VI 1604)

Literatura: M. Ciara, *Konfederacje wojskowe w Polsce w latach 1590–1610*, SMHW, XXXI, 1988, s. 72–73.

Zjazd był efektem samorzutnej reakcji zebranych w Wilnie senatorów i szlachty podczas sesji Trybunału WKsL na konfederację żołnierską wojska inflanckiego pod marszałkiem Stanisławem Raczyńskim (zob.: BN 3085, k. 90 i BCzart. 126, s. 76–77: „Kopia listu od żołnierzów” podpisana: „Stanisław Raczyński mar(szałek) generalny rycerstwa mp.”, datowana z Mińska, 9 VIII 1604).

32. *Uniwersał zebranych na zjeździe do województw w sprawie wyrażenia zgody na pobór; Wilno, 25 VI 1604 r.*

Or.: nieznanymi;

K: BCzart. 126, s. 72–76 (tekst uszkodzony).

Wielebni, jaśnie wielmożni, wielmożni i zacnie urodzeni m(iłoś)ciwi panowie, panowie nasi m(iłoś)ciwi i łaskawi, obywatele województwa ^{y-y}. Przy

^{x-x} Fragment w rękopisie nieczytelny.

^{y-y} Tu w Or. było zapewne okienko na wpisanie nazwy województwa.

zdrowiu dobrym, pociech wszelakich od Pana Boga życząc, służby nasze braterskie łasce i miłości wmm. braterskiej pilnie zalecamy.

Iż w tych dniach ichmm. p(anowie) żołnierze, którzy z Inflant zjehawszy w WKsL, nie jedno w dobrach Króla JM, ale też i w majątnościach szlacheckich położyli się, z miejsca na miejsce się pomykają, przysyłali posłów swych z koła swego rycerskiego, tak do ichmm. panów rad na ten czas w Wilnie będących, jako też i do koła naszego trybunalskiego, przekładając krwawe zasługi swe i zatrzymanie zasłużonego swego, prosząc abyśmy się za niemi do Króla JM przyczynili o zapłatę żołdu ich, dokładając tego, że gdzieby zapłaty zasłużonego swego w krótkim czasie nie otrzymają, chcą go swoim sposobem dochodzić i tak długo tu w Litwie mieszkać, póki zapłatę zasłużonego swego mieć będą. Acześmy o tym do Króla JM pisali za niemi, prosząc żeby JKM i zasłużone ich zapłacił i nas także poddane nasze od tak wielkiego ciężaru i ucisku wyzwolić rozkazać raczył, jakoż wiemy to pewnie, że na wolej i na łaskawym obmyśliwaniu JKM nic nie schodzi, bo i dla tego tu pana podskarbiego nadwornego¹¹⁶ zesłać raczył, ale iż pieniędzy w skarbie nie masz i dostać ich nie mogą, słabą nadzieję baczym, abyśmy od tak wielkich ciężarów wolnemi być mogli. Wiedząc tedy jako ubogim poddanym naszym i nam samym ciężki jest żołnierz zgłodniały, czego wmm. przekładać szeroko nie trzeba, gdyż tego wmm. sami i przed tym dosyć (czego się Panie Boże pożał) na majątnościach swych doznali i teraz niektórzy doznawają, a podobno pożarem żaden od tego ciężaru wolnym nie zostanie, jako się to się i z tej protestacyjnej ich, którą tu w kole trybunalskim czynili znaczy.

Zdało się tedy nam, tak senatorom, urzędnikom, szlachcie i rycerstwu, którzy na ten czas w Wilnie jesteśmy, z sobą się porozumieć i pomówić jako byśmy wždy od tej opresyjnej i ciężarów żołnierskich z ubogimi poddanymi i majątnościami naszemi wolni być mogli, a nie mogąc inszych środków naleść, jeno to żebyśmy pobór jako więc z sejmu postanowiony bywa, poddanym naszym złożyć co rychlej kazali, a żołnierzom z niego zapłatę uczyniwszy, to złe od ojczyzny naszej i od nas samych odwrócili i oddalili, bo nim sejm albo zjazdy będą [- - - -] ^z.

Wiem(y) to, że tak zgłodniałym i zubożonym poddanym naszym rzecz jest bardzo ciężka składać i dawać pobór, gdyż sami niebożęta nie mają co jeść, drudzy od głodu umierają, ale między dwojgiem złym, jedno mniejsze złe obierać trzeba, aby większe złe odwrócić się mogło, ciężki pobór dać z włóki złotej [s]. Azasz nie cięższy żołnierz, który miasto jednego złotego z włóki u ubożego poddanego weźmie zboża, bydła, wołu, co będzie stało za dziesięć,

^z WK w tym miejscu luka w tekście.

¹¹⁶ Hieronim Wollowicz, podskarbi nadworny litewski.

albo kilkanaście złotych, a zgoła weźmie wszystko, co jeno znajdzie, czasem i sztuki chleba ubogiemu nie zostawi. A strach sam ubogich ludzi i insze uciski, ekscesy, których więc siła bywa, opisać i szacować trudno i przed żalem nie chcemy. Wiemy i to, że bez uchwały i pozwolenia sejmowego podatków żadnych dawać nie powinniśmy i jeden na drugiego nic stanowić nie może, jakoż i my tego nie czynimy, nie ważemy się, ale będąc żalem nad upadkiem i zniszczeniem ojczyzny przywiedzeni, a jako mówią chcąc złego złym zbyć i rękawem zatkać, aby suknia cała została. A to podajemy wmm., jeśli się to wmm. będzie zdało i podobało, my też chęci i gotowość nasze do tego skłonić i pod to podlec gotowiśmy, bacząc żeby to prawom i wolnościom naszym nic szkodzić nie mogło, gdyż by to nie od żadnej zwierzchności naszej na nas wkładano, ale sami z dobrej woli, chęci i miłości naszej ku ojczyźnie uczynilibyśmy, co każdemu wolno jest czynić z swym co chce. A mądry to co trochę waży, na to aby wielkiej szkody nie poniósł. Puszczamy tedy to na dobrą wolą i mądre zdanie wmm., jeśli się to wmm. będzie zdało prosimy, aby wmm. z sobą się namówiwszy i zgodziwszy zaraz i poborcę z pośrzedku siebie obrać i ten podatek jako najrychlej wydawać i wybierać i tu do Wilna odsyłać rozkazali. Jeśli się też to wmm. nie zda i zdanie nasze nie podoba prosimy abyście się wmm. do nas tym nie obrażali i za złe nam nie poczytali, gdyż to dobrym umysłem czynimy i z miłości ku ojczyźnie abyśmy ojczyznę od swej woli żołnierskiej wyzwolili, a wmm. sami inszy jaki sposób pewny i podobny naleść i nam podać raczcie jako byśmy od tego ciężaru i ucisku żołnierskiego wolnemi rychło być mogli. Jeśli co lepszego i pewniejszego znaleźć i podać nam raczcie radzi to przyjmiemy i do tegoż przypadniemy.

Oddajemy się zatym i powtóre łasce i miłości wmm. braterskiej. Dan z Wilna d(ie) 25 Junii anno 1604.

16. Sejmik główny, który odbył się jako przedsejmowy w Mścibohowie (6 I 1605)

List królewski datowany z Krakowa 4 X 1604 r. informował nieznanego senatora litewskiego, że pierwotnie Zygmunt III zamierzał zwołać kolejny zjazd główny stanów WKsL jeszcze przed końcem 1604 r., choć nie podawał ani miejsca obrad, ani dokładnego terminu. Zjazd miał się zająć uzyskaniem zgody wszystkich powiatów litewskich na pobór proponowany przez wcześniejszy zjazd senatorsko-szlachecki (zob. wyżej akt nr 32) zorganizowany na bazie Trybunału WKsL: „Iż wzięwszy wiadomość, że sędziowie główni

trybunalscy przy odprawowaniu sądów teraz w Wilnie, upatrzili to z przyczyn pewnych, aby na zapłatę żołnierzom, którzy się onej upominając nad wolą naszą z Inflant do WKsL zciągnawszy leżą swą niepomału tam ciężcy byli, pobór złotowy z włóki od wszystkich był pozwolony” (BN 3085, k. 91; BCzart. 126, s. 78–79). Ostatecznie zdecydowano się zwołać sejm w Krakowie, przed którym sejmik główny wyznaczono w Mścibohowie na 6 I 1605 r. Kancelaria litewska w związku z tym wystawiła list wierzitelny dla Jana Sokolińskiego, sekretarza JKM, posła królewskiego na tenże zjazd (BPAU/PAN Kr. 363, k. 1, Zygmunt III do senatorów i posłów WKsL przybyłych na zjazd, z Krakowa 30 XI 1604; także: ADS, I s. 434–435). Uchwała sejmiku nie jest znana.

17. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (2–7 V 1605)

Literatura: *Šapoka I*, s. 28–29; *Wisner, Konwokacja*, s. 76–77; *A. Strzelecki, Sejm z r. 1605, Kraków 1921*, s. 190; *M. Ciara, Konfederacje wojskowe w Polsce w latach 1590–1610, SMHW, XXXI, 1988*, s. 73–74; *Rachuba*, s. 257–258.

Zjazd poprzedzały sejmiki zwołane „po rozerwaniu blisko sejmu przeszłego” na 1 IV 1605 r. Zachowały się teksty instrukcji powiatu oszmiańskiego z 1 IV 1605 (AR II, nr 440 – posłowie: Jerzy Ostrowski i Siemion Ostrouch); powiatu grodzieńskiego z 1 IV 1605 – (AR II, nr 441 – posłowie: Krzysztof Radziwiłł i Filon Kopeć); powiatu wołkowyskiego z 1 IV [1605] (BPAU/PAN Kr. 365, k. 359–360v – posłowie: S(z)ymon Civiński, wojski i Wacław Żardecki). Ponadto znane jest z wielu kopii tzw.: Zdanie Krzysztofa Radziwiłła na konwokacji wileńskiej 1605 (AR II, ks. 22, s. 985–987; BOssol., nr 1850/I, s. 1–4).

Zjazd wysłał poselstwo do króla i otrzymał odeń odpowiedź na zawarte w uchwale postulaty (AR II, nr 443).

33. Uchwała konwokacji zezwalająca na pobór podatku na wojnę inflacyjną, Wilno, 7 V 1605 r.

Or.: nieznanymi;

Minuta (bliższa K podstawowej): AR II, nr 444, s. 1–8 (liczne dopiski, skreślenia i poprawki);

K: BPAU/PAN Kr. 360, k. 176–178 (z pocz. XVII w., ale tu brak listy wystawców);

K₂: BCzart. 1623, s. 531–535 (kopia zapewne z XVII w. z tytułem: Legaczya od PP. Litewskich do Króla JM. z postanowieniem wileńskim);

K₃: BRacz. 34, k. 10–11v (kopia z XVII w., z nagłówkiem: Convo(ka)cia [s] Wileńska Anno 1605); i późna wersja poprzedniego **K₄**; BOssol. 2284, s. 137–140 (kopia z XIX w.);

Wyd.: ADS, I s. 454–456 (bez formuły początkowej i końcowej listy wystawców).

My rady duchowne i świeckie, urzędnicy i posłowie ziemscy z województw i powiatów WKsL, którzyśmy się na terazniejszy zjazd tu do Wilna w niniejszym 1605 roku, wtórego dnia miesiąca maja od JKM, naszego m(iłoś)ciwego pana, za prośbą posłów naszych na przeszły sejm warszawski wysłanych, złożony zjachali. Wysłuchawszy posła JKM i instrukcyi^a przezeń podanej, bacząc wielkie niebezpieczeństwa, które R(zecz)p(olitą) naszą z różnych stron okrażyli, z miłości naszej ku ojczyźnie, choć nie na swoim placu i miejscu rozumiejąc i warując, aby to na potym nam i tej Rz(eczy)p(ospoli)tej w żadną sekweł^b nie szło, pozwalamy na zapłatę żołnierzom i poparcie dalszej wojny inflantskiej cło nowo podwyższone^c i spław wodny na jeden rok, także czopowe po wszystkich WKsL, przykładem Uniwersału roku 1591. A przy tym pogłównne żydowskie podług tegoż roku na jeden raz ze wszystkich Żydów w mieściech, wsiach JKM i naszych majątnościach mieszkających, od każdej głowy po złotemu polskiemu, w czym ma być wzgląd na ^djałmużniki i świeżo pogorzałe^d. A to wszystko zlecamy jm. panu podskarbiemu ziemskiemu WKsL¹¹⁷, będąc wiadomi dobrze wiary i cnoty jm., warując^e i to, aby jm. ni nacz inszego tych podatków wyszej^f [s] pomienionych, jedno na żołnierza inflantskiego^g jezdnego i pieszego, nie wydawał. Które podatki jm. pan podskarbi sam przez siebie i przez sługi swoje, albo arendarze, ^hktórych sobie do tych spraw^h subordynuje, odprawować ma, będąc po tym powinien nam i Rz(eczy)p(ospoli)tej na przyszłym da Bóg sejmie z tego się wyliczyć. Czas wy-

^a *Minuta*: instrukcyjej.

^b *K* i *K₃*: sequelę; *natomiast Minuta*: sequelle.

^c *K₂* i *K₃*: podwyższone; *Minuta*: podwyższone.

^{d-d} *Minuta inaczej*: jałmurniki i świeże pogorzalce.

^e *K* i *K₃*: określając.

^f *K₃ poprawnie*: wyszej; *Minuta*: wyszej.

^g *K₂*: inflandzkiego; *K₃*: inflanckiego.

^{h-h} *Minuta*: które sobie do tej sprawy.

¹¹⁷ Hieronim Wollowicz, podskarbi ziemski lit. od 28 II 1605 r.

bierania tych podatków ma się począć od wzięciaⁱ w każdym powiecie czopowego i pogłównego żydowskiego za arendami albo listami jm. pana podskarbiego. Cło nowopodwyższone^j i spław wodny ma się też wybierać zacząć od Świątek w niniejszym roku przyszyłych^k do takowegoż czasu w rok^k. A z tych podatków pieniędzy jm. pan podskarbi, jeśliby na co inszego oprócz służby żołnierskiej inflantskiej wydał cokolwiek, ma to de suo zapłacić, o co forum^l 'każdemu na sejmie'. Jakoż z tym wszystkim posyłamy do JKM, naszego m(i)łociwego pana, posłów naszych, którzy po zaleceniu naszych służb na(j)niższych i oddania^m wiernego poddaństwa naszego, mają tę chęć naszą JKM oświadczyć i prosić, aby też JKM przyłożyć się do tego raczył, żeby armatę, strzelbę, prochy, puszkarze, furmany z skarbu swego z powinności swej królewskiej z dóbr Rz(eczy)p(ospoli)tej stołowi JKM należących odprawować rozkazał.

Nad to "prosimy, aby i kwarta ta koronna", którą JKM przez posła swego ex senatus consulto na zapłatę tegoż żołnierza inflantskiego obiecał obrócić, iżby do pana hetmana naszego^{l19} jako naprędzej do I(n)flant oddana była. A o dalszej obronie^o "obmyszlanie żeby" mogło być, prosimy pilno JKM o prędkiej sejm.

A iż na tym sejmie przeszłym artykuły w kole poselskim były od posłów WKsL podawane, który iż nie doszedł, tedy i one efektu nie wzięły. Przeto na przyszyłym sejmie artykuły, które od nas z sejmików podawane a z prawem pospolitym i wolnościami naszymi zgodne będą, aby konstytucją sejmową stwierdzone były, mamy się starać.

Okazowanie w każdym powiecie przed wojewodą, a w Ziemi Żmujdzkiej^p przed starostą żmujdzkim^q, albo przed kasztelany ma być. A gdzie w którym powiecie albo ziemi kasztelana^r nie masz, tedy przed marszałkami powiatowymi i przed chorążymi, które się ma odprawować jednego dnia we wszyst-

ⁱ *Minuta i K₂*: ujęcia; *Wyd.*: wyścia.

^j *Minuta*: nowopodwyższone.

^k *K₃* dodaje tu: w roku 1606.

^{l1} *Minuta i K₂* inaczej: kożdemu z jm. na sejm.

^m *K₃*: oddaniu.

ⁿ⁻ⁿ *K₂* inaczej: prosimy, aby i kwartę tę koronną.

^{o-o} *K*, *K₂* i *K₃*: obmyszlanie, aby.

^p *K₂*: Żmudzkiej; *K₃*: Żmoickiej.

^q *K₂*: żmudzki; *K₃*: żmoickim,

^r *Minuta*: castelana.

^{l18} *Zielone Świątki* przypadały w 1605 r. na dzień 29 maja.

^{l19} Jan Karol Chodkiewicz.

kich powieciech i w Ziemi Żmujdzkiej^s, to jest '8 dnia m(ie)s(ią)ca Septembra w niniejszym roku^t. A szlachcic każdy ma się tak z majątności swoich, jako będzie mógł i chciał^{u-u} pokazać. Chorążowie powiatowi powinni będą z chorągwami powiatowymi tam się stawić. A wojewodowie, starosta żmojdzki, kasztelani^v, albo marszałkowie i chorążowie powiatowi popisować każdego szlachcica, nie czyniąc braku w personach i prędko odprawować mają. Przy czym (i) chorąży każdy w powiecie swoim być ma. A jeśliby gdzie, w którym powiecie chorąży zachorzał, abo na wojnie i za granicą tego państwa był, tedy obywatele tamtego powiatu mają sobie na ten czas tylko chorążego do tej sprawy obrać, prawu jednak pierwszego chorążego nic nie derogując. W popisowaniu szlachty na wszystkich jednaki respekt mieć powinni będą. Od popisu (i) kwitów sami i słudzy ich nic brać nie mają, ale to darmo dla miłości braterskiej^w swojej odprawować, nikogo w tem nad czas niżej pomieniony nie zabawiając, będą powinni. Miejsce gdzie się mają okazować^{x-x} przy mieściech sądowych, tam gdzie się zwykli roki ziemskie i^{y-y} grodzkie odprawować. To okazowanie nie ma trwać na tym miejscu gdzie się zjadą dłużej tylko przez trzy dni^{z-z}.

A^{a-a} którzy pojedą na okazowanie od spraw i od sądów na ten tylko czas mają być wolni, ^bto jest dwie niedzieli przed popisem, a dwie niedzieli^b po tej sprawie. Jadąc na okazowanie mają się wszyscy skromnie na popis i z popisu^c zachować, nie obciążając braci^d swojej doma pozostałej, wdów i sierot i poddanych ich stacyjami, żywnością^e i stanem w majątnościach, ale kupować nie podług ustawy, ale według^f targu, sobie, koniom i sługom^{g-g} swoim żywność

^s K₂: Żmodzkiej; K₃: Żmojckiej.

^{t-t} W *Minucie ta fraza dopisana w miejsce wykreślonej*: we dwie niedzieli po ś(świętym) Michałe święcie Rzymiskim blisko w tym roku przyszłym; *na marginesie natomiast znajduje się fraza wykreślona o treści*: w pięć niedziel przed ś(świętym) Michałem.

^{u-u} W *Minucie tu wykreślono słowa*: prawa nie odstępując.

^v *Minuta*: castalani.

^w *Minuta*: braciej; K₂: braci.

^{x-x} W *Minucie tu tekst wykreślony*: ma naznaczyć w każdym powiecie wojewoda, starosta żmuidzki, castelani albo marszałkowie.

^{y-y} *Minuta dodaje tu słowo*: roczki.

^{z-z} *Minuta ma tu wykreślony fragment o treści*: żadnego pretextu ani prawa sobie na ściąganie nie pretendując.

^{a-a} *Minuta i K₂ dodają tu słowo*: ci.

^{b-b} W *Minucie tekst tej frazy dopisano na marginesie, z którego wykreślono słowa*: po sądziech nie po popisie; *zamiast nich dopisując słowo*: potem.

^c K₂: po tej sprawie; K₃ błędnie: z podpisu.

^d *Minuta*: braciej.

^e K₃: żywnościami.

^f *Minuta i K₂*: podług.

^{g-g} W *Minucie skreślono*: i woźnicom.

wszelaką za pieniądze powinni będą, pod winami w prawie pospolitym na swowolnych^{h-h} opisanemi, z którymi swowolnemi każdy ukrzywdzony podług prawa postąpić ma.

Kto by też (z) stanu szlacheckiego na to okazowanie dla służb R(zeczy)-p(ospolitej) potrzeby wojennej dla swoich potrzeb, albo dla choroby być nie mógł, tedy przez sługę szlachcica, któremu to poruczy, odprawowaćⁱ może. Osobliwie którzy w różnych powieciach majątkości swoje mają, tedy takowy gdy się w jednym województwie albo powiecie postawi, okaże i popiszę i atestacją od wojewody, starosty zmojdzkiego^j, kasztelana albo marszałka i chorążego powiatu onego weźmie, tedy w drugich powieciach okazować się nie będzie powinien, jedno w jednym, w którym się okaże. A to okazowanie postanawiamy teraz dla^{k-k} niebezpieczeństwa z granic moskiewskich na jeden raz, czyniąc to sami dobrowolnie jako naród wolny między sobą.

l-l

^{h-h} *W minucie skreślono: i gwałtowników.*

ⁱ *Minuta: odprawić.*

^j *K₂: żmojckiego.*

^{k-k} *W Minucie skreślono frazę: wielu z różnych stron; zamiast której dopisano: z granic moskiewskich.*

^{l-l} *W Minucie wykreślono tu cały akapit tekstu pierwotnego o brzmieniu następującym: A nad to i sami jeśliby jakie niebezpieczeństwo z granic moskiewskich nastąpiło, tedy za oznajmieniem JKM wszyscy jako na gwałt ruszyć się i temu niebezpieczeństwu nagłemu odpierać mamy i obiecujemy pro unamine, będąc tego pewni o Królu JM, iż nas bez nagłej potrzeby ruszać z domów naszych nie będzie raczył.*

A iż na to okazowanie posłowie z powiatu oszmiańskiego na ten czas nie pozwalali, biorąc to sobie do braciej, czego ichmm. pozwolono, pewni będąc iż ichmm. p(anowie) obywatele powiatu pomienionego i w tej sprawie jako w każdej wszystkich braciej swojej zgodnych odbiegać nie będą chcieli, ale na to w swoim powiecie chętnie pozwolą.

Dalej następuje tekst dopisany, o charakterze uwagi kancelaryjnej dla pisarza spisującego czystopis, mianowicie: Tu pod ten w inszem [s] pisarz ks(ia)żęcia jm. [zapewne pisarz obecnego na zjeździe księcia Janusza Radziwiłła, który zdaje się pełnił funkcję marszałka koła poselskiego] ma paragraf jeden z samego oryginału wypisać, którego terminy tu nie masz, a to z strony inszemu przeciwko moskiewskiemu niebezpieczeństwu. Potem podług znaków pisać ma. Verte folium.

W Minucie znajdują się ponadto inne akapity tekstu pierwotnego, które nie znalazły się w wersji czystopisowej dokumentu, o treści następującej:

A czego Boże uchowaj niebezpieczeństwa jakiego z granic moskiewskich. P(anowie) starostowie ukraiński mają dawać o każdym niebezpieczeństwie, któreby Rz(ecz)p(ospolita) z tamtych granic moskiewskich zachodziło, jako najprędzej znać do Kr(ól)u JM i do jm. pana hetmana i jeśliby tak nagła potrzeba do ratunku ojczyzny przypadła, a jako na gwałt wszyscy biecże byśmy musieli, tedy skoro nam w powiaty od Kr(ól)u JM [skreślona fraza: albo też od jm. pana hetmana] przez listy oznajmiono będzie mamy się wszyscy podług możliwości naszej, jako kto przemoże (prawa jednak i w tym nic nie odstępując) z wojewodą, starostą żmujdzkim, kas(z)-telanem, a gdzie w którym powiecie kas(z)telana nimasz z marszałkiem powiatowym i chorążym

A gdzie by też przed sejmem, o który aby był prętko złożony JKM i powtórę prosiemy, gwałt jaki na ojczyznę naszą od Moskwy następował, nie z żadnej powinności, ani względem ruszenia pospolitego, które być bez sejmu nie może, ale z miłości ojczyzny według gotowości okazów^m naszych przeciwko temu nieprzyjacielowi moskiewskiemu, wszyscy tam gdzie potrzeba okażeⁿ stawić się obiecujem^o.

^p Iż też pod ten czas jm. pan hetman wielki lit(ewski) wojną iflantską zabawiony będzie¹²⁰, prosiemy JKM, naszego m(iłościwego) p(ana), aby hetmana polnego WKsL¹²¹ ^{q-q} dać raczył, abyśmy w takim razie, jeśli by na nas Pan Bóg niebezpieczeństwo przypuścił, mieli się do kogo kupić i pod regimentem jego nieprzyjacielowi odierać mogli.

stawić i ruszeniem pospolitym odierać mamy. Które na ten czas w takowych ze wszech stron niebezpiecznych raziech pro una vice vigere praesentis conventus z miłością braterską dla dobrego ojczyzny swojej postanawiamy. [*Ponadto dodatkowy dopisek*]: Jakoż już terazniejszy uniwersał jakoby dwoje wici wyszły rozumian być ma.

Prawa i wolności nasze, jako naród z dawna wolny, które mamy pospołu z bracią naszą stany koronnymi wcale in toto robore sobie zostawujemy. A jeśli by już do tego przyszło dla gwałtu, który strzeż Boże (przed sejmem przyszłym, o który i powtórę JKM pilnie, jako naprędzej być może, w tym roku prosiemy) na tę R(zecz)p(ospolitą) z granic Moskiewskich przypadł, a przyszłoby ruszeniem pospolitem gwałtowi odierać, tedy w ciągnięciu żadnych krzywd braciej swojej ani poddanym ich czynić i nic żywności darmo na siebie na czeladź i na konie swoje brać i ludzi nieosiadłych lożnych do siebie przywlezywać i przymować nie mamy, także między sobą od większych, a sobie równych, choć mniejszą majątnością spisować się i pułkom jeden przeciwko drugiemu zwodzić nie będziemy, ale każdy szlachcic pro sua parte podług możności swojej odprawować tę posługę ma, zostawując sobie z każdym swowolnym, który by zapomniawszy powinności jadąc w drogę i nazad się wracając kogokolwiek w czym ukrzywdził, wolne prawo peremptorie w Trybunale w każdym terminie.

Disciplina militaris, aby była, iż nam obiecał jm. p(an) hetman [Jan Karol Chodkiewicz] wcale zachować, tedy pewniśmy tej obietnice jego mości. O co pilnie jm. p(ana) hetmana prosiemy.

[*Ponadto w Minucie na samym końcu tekst skreślony o następującej treści*]: Disciplina militaris, aby była wcale zachowana. A iż nam jm. p(an) hetman artykuły wojskowe obiecał posłać, tedy mają być oddane do jm. p(ana) podskarbiego [Hieronim Wołłowicz], a jm. p(an) podskarbi w powiaty ma rozesać do grodów. O które aby egzekucja była jm. p(ana) hetmana prosiemy, bośmy się dosyć krzywd od swowolnych żołnierzy po ten czas nacierpieli. Koszt na rozesłanie tych artykułów z tychże pieniędzy któreśmy postanowili ma być. Jego m(o)śc p(an).

^m K_2 : okazowańów.

ⁿ K_2 i K_3 : ukaże.

^o K_2 i K_3 : obiecujemy.

^p *Minuta* i K_2 dodają tu: A.

^{q-q} *W Minucie skreślona fraza*: z powinności swojej.

¹²⁰ Jan Karol Chodkiewicz, jednocześnie od 1603 r. gubernator Inflant.

¹²¹ *Formalnie ostatnim hetmanem polnym był Krzysztof Radziwiłł „Piorun”, który awansował w 1589 r. na hetmana wielkiego.*

Ziemia Żmudzka^r [s], iż podległa^s niebezpieczeństwu od morza, przeto aby się tam ten kraj czasu ruszenia naszego za wyciągnięciem przeciwko 'moskiewskiemu niebezpieczeństwu'^t nie obnażył, pozwalamy obywatelom Ziemi Żmudzkiej, będzie li tego potrzeba pod ten czas, gdy przyjdzie do takiej potrzeby, ruszywszy się wszyscy ku morzu temu tam niebezpieczeństwu zabiegać. A pod czas takowy gdzieby morze już stanęło, a trafiło by się niebezpieczeństwo z Moskwy, tedy jednako tę obronę z nami odprawować mają^u.

Tatarowie litewscy za oznajmieniem jm. pana hetmana podług Statutu i praw, które in dubium wokowane ni od kogo być nie mają, sami osobami swojemi z majątności abo raczej osiadłości swoich do Iflant na wojnę pod regiment hetmański jako naprędzej na dobrych koniach jachać powinni będą. W ciągnięciu^v przykrzy i ciężcy być nie mają, ani sobie stacyi, przystawstw żadnych uzurpować nie mają^w pod winą na swowolniki w Statucie naszym opisaną. O co forum każdemu ukrzywdzonemu z takowym swowolnym rokiem zawitem w Trybunale w każdym terminie.

A to postanowienie nasze zgodnie my wszyscy obiecawszy sobie wcale trzymać one rękomaśmy swemi^x podpisali i pieczęciami zapieczętowali. Dan w Wilnie roku 1605 dnia 7 miesiąca maja. ^{y-y}

Jakoż to postanowienie zjazdu naszego głównego do ksiąg głównych trybunalskich ma być wpisane.

^zPodpisy za tym idą: Jerzy Radziwiłł Ręką szwą; Jan Carol Chodkiewicz, starosta generalny Ziemi Żmudzkiej ręką swą; Theodor Skumin¹²² własną ręką swą; Jan Zawisza, wojewoda witepski; Chrystoph Zienowicz, woiewoda brzeski; Jan Pacz, woiewoda mieński; Alexander z Hołowczyna¹²³; Piotr Stabrowski; Lew Sapieya [s], canczlerz; Jarosz Wołowicz, podskarbi ziemski; Janusz Radziwiłł et alii multi.

^r *Minuta*: Żmoydzka; K_2 : Żmudzka K_3 : Żmójcka.

^s K_2 i K_3 : podlega.

^t *Minuta*: moskiewskim niebezpieczeństwom.

^u *Minuta*: ma.

^v *Minuta* i K_2 *dodają tu słowo*: nikomu.

^w *Minuta* i K_2 : mogą.

^x K_2 : naszemi.

^{y-y} *Minuta* ma inne zakończenie, mianowicie: A to postanowienie zamykamy, które i do ksiąg trybunalnych podane być ma. Dat(um) w Wilnie 7 die Maia 1605.

^{z-z} *Listę nazwisk uczestników zjazdu podaje tylko K_2 .*

¹²² *Teodor Skumin Tyszkiewicz, wojewoda nowogródzki.*

¹²³ *Aleksander Hołowczyński, kasztelan żmudzki i starosta lidzki.*

Jakoż to postanowienie zjazdu naszego głównego do ksiąg głównych trybunalskich ma być wpisane^{z, a-a}

18. Zjazd senatorsko-szlachecki legitymistów litewskich (samorzutna konwokacja przeciwników rokoshu) na bazie Trybunału WKSL w Wilnie (20 V 1606)

Literatura: Wisner, *Litwa*, s. 284–285; Rachuba, s. 293–294.

Zjazd zwołał biskup wileński Benedykt Woyna.

34. *List zjazdu do rokoshan pod Lublin, Wilno, 20 V 1606 r.*

Or.: BPAN Kórnik, nr 289, s. 245–248.

Oświeceni, Jaśnie Wielmożny, Wielmożni, m(iłoś)ciwi panowie i bracia.

Wzięliśmy wiadomość, że się wmm., m(iłoś)ciwi panowie i bracia, pod Lublin na dzień 4 miesiąca junia zjechać umyśleli i tam o potrzebach R(zeczy)p(ospo)l(i)tej namowę czynić. Lecz my poczuwając się w powinności naszej, a będąc narodem wolnym i bracią wmm., w jednej R(zeczy)p(ospo)l(i)tej tak spojeni, że mutua consilia et auxilia miewacieśmy zwykli i jeden bez drugiego nic stanowić nigdy nie mógł, obawiając się, aby w tej mierze naród nasz praeiudicium jakiego w wolności swojej nie odnosił i prawo a zwyczaj dawne naruszone nie były. W tym się wmm. deklarujemy i oświadczamy, że żadnemu postanowieniu, jeśli żeby które na tym zjeździe stanowione być mogło, podlegać nie chcemy, bo bez nas na nas nic wmm. stanowić nie mogą, ale raczy^b wmm. żądamy i prosimy, aby zwykły sposób zachowany był w namowach spólnych potrzeb obmyślania o R(zeczy)p(ospo)l(i)tej. To jest o sejm Pana prosić, żeby go złożyć raczeł, na którymby za zgodą wszytkich stanów

^{a-a} *K₃ i późniejsza wersja tegoż K_p, które zawierają Silva rerum Jana Brzostowskiego, podają komentarz z początku XVII w. opisujący m.in. wydarzenia w Moskwie następujące w ciągu 1605 r. aż do 27 maja 1606 r., zapewne autorstwa samego właściciela rękopisu o treści następującej: Z tych okazji nic nie było, bo carewicz Dmitr na stolicy Moskiewskiej usiadł, a Hodunow otruł się, potem w jesieni Szwedów nasz potłukli do jedenastu tysięcy. Potym w roku 1606 cara Dmitra w Moskwie poddani zabili i naszych Polaków przy nim kilkanaście set, a żywych część zwłaszcza podlejszych do Polski wypuścili, a część przedniejszych i pana wojewodę sędmirskiego [Jerzy Mniszek] i posłów [kasztelan malogoski Mikołaj Oleśnicki i Aleksander Gosiewski, starosta wieliski] zatrzymali, o czym niżej patrzeć.*

^b *Lekcja niepewna słowo na zgięciu karty zostało zatarte, zapewne powinno być: raczej.*

w tym, co potrzebuje naprawy, naprawowano było. Nie wątpimy nic o chęci wmm. przeciwko nam braci swojej, że ni w czym urażeni nie będziemy. Od dawamy się zatym m(i)ł(oś)ciwej łasce wmm. pilnie. Dan w Wilnie 20 Maii Roku Pań(skiego) 1606.

W(asz)m(oś)ciów naszych m(ił(oś)ciwych panów i braci, bracia i słudzy zyczliwi.

[*Autografy*]: Benedictus Woyna Ep(iscop)us Vilne(nsis) mp.; Malcher Biskup żmocki¹²⁴ własną ręką; Mykołaj Chrzysztoff Radziwyl mp.; Hieronym Chodkiewicz kas(z)telan wyliensky Ręką swą; THEodor Skumin (Tyszkiewicz), woiewoda Nowogrodzsky własną Ręką mp.; Jan Pac, Woiewoda mieński Ręką swą; Albrecht Rakowski z Bogjn, cas(z)tallan wiskj, S(tarosta) V(iski) Ręką swą mp.; Alexander z Hołowczyna, Casztelan Żmudzki Ręką swą; Mykołaj Pac, Suffragan Wileński własną ręką; SAMuel Wołowicz, stharosta Molc(z)adzki Ręką swą; Jan Isaikowsky, Pisarz skarbowy Ręką własną mp.; JARosz Piaseckj, starosta Gieranonskj Ręką swą mp.; Paweł JAKimowicz Hołownia, Pisarz skarbowy WXL, koniuszi Wileński; Abrahamus Woyna, Canonik wileński mp.; Teodor Laczky Ręką swą; Wjncentj Wojna mp.; JANusz SKumin Tyszkiewicz, starosta Braślawski własną ręką mp.; Samuel Lubarthowicz Sanguszko Kowelski ręką swą mp.; Jan SZemeth ręką swą; Jan Ościk, sendzia ziemski wilienski Ręką; Stanisław Kiszka ręką swą mp.; Bogdan Chrepthowicz Refferendarz WXL ręką swą mp.; Demetri Karp Ręką swą; Mikolay Tryzna mp.; Jerzy Woyna Ręką swą; Stanisław Furs ręką swą; Wasily IuraHa Ręką swą mp.; Ambroży Pruszyński, Dzierżawcza Lipniski ręką własną mp.

Marcin Skorulski własną Ręką mp.; EraZmus Strawiński, koniuszy trocki ręką mp.; Zygmunt Puksza klauzgieiłowicz ręką swą mp.; Z wołkowyska Jakub Oszmianiec Ręką swą; Stanisław Szemet Deputat Ziemie Żmoyckiej Ręką swą; Pjotr Steckj, chorąży oszm(iański) mp.; Jerzy Kołenda własna ręką mp.; Olbracht Raieckj ręką swą mp.; Z woiewodstwa Brzesckie(go) Deputat Ławryn ffeduszko Ręką swą mp.; Jan Jasiński ręką swą; Jan R(udomina) Dussatskj, wojski braślawskj mp.; PAweł Kopeć, podstoli mścislławski mp.; EpyMach Buchowiecky Ręką swą; Bazili Woyna Ręką swą; Gerzy Skumin (Tyszkiewicz) Ręką swą; Jakub Towjański deputat z Wiłkomirza; MARczin Pjadziwski Ręką własną; Piotr Skorulski własną ręką; Aliexander SASin Kaliecickj Ręką swą; Adam Grzybowski ręką swą mp.; Андрей Шванский власна рука; Mikołay Jodko Ręką swą mp.; Jarosz Skjrmont Ręką sswą mp.; Samuel Wawrzecky ręką swą; AdAm Hrezki, ziemianin powiatu wilenskiego;

¹²⁴ *Melchior (Malcher) Giedroyć.*

JANusz Rudomina Dussiatskj Ręką swą; Heliasz Lewonowicz ręką swą; Stanisław Wieliczko mp.; BAZYly S(z)czepa Ręką swą s powiatu Pińskiego mp.; ALBRychth Kamieński z wileńskiego powiatu mp.; JAN Buthkiewicz Z powiatu upitskiego mp.; Z wojewodstwa mieńskiego S(z)ymon Paszkiewicz; Z wojewodstwa Połockiego Piotr Wojna mp.; Z wojewodstwa wileńskiego Malchier Dowgiało mp.; Z wojewodstwa połockiego Jerzi karwowskj; Z Powiatu uPickiego Mikolay Janowicz Wiekowicz; Z Słonymskyego powiatu Ostaphej drewo; Ja Jan Drublański ręką swą; daniel giwoyna z mienskiego Powiatu Ręką swą; CHRysstof CHOieckj, stolnik Lidski mp.

[*Na odwrocie adres*]: W Bodze wielebnym, Oświeconym, Jaśnie wielmożnym, Wielmożnym i łaskawym panom i braci Korony Polski, ich m(oś)ciom wszystkim na zjeździe Lubelskim będącym należy.

[*Nad adresem aż 45 odcisków pieczęci, w tym 9 dużych sugerujących senatorskie bądź dygnitarskie funkcje ich właścicieli, ale niemal wszystkie nieczytelne. Poniżej adresu dopisek współczesny inną ręką*]: List pierwszy z wojewodztwa wileńskiego przez pana Strawińskiego¹²⁵.

19. Zjazd litewskich zwolenników rokoszu w Wilnie (28 V 1606)

Literatura: Wisner, *Litwa*, s. 285; Rachuba, s. 294.

35. *List zjazdu do stanów koronnych (rokoszan) zgromadzonych pod Lublinem, Wilno, 28 V 1606 r.*

Or.: AR II, nr 453, s. 3–6;

K₂: AR II, nr 453, s. 1.

Wielebni, oświeceni, jaśnie wielmożni, m(iłoś)ciwi, łaskawi panowie i bracia.

Jako przeszłym sejmom dobrego efektu życzeliśmy, tak i teraz świeżo minęły¹²⁶ z pociechą i z pożytecznym R(zeczy)p(ospoli)tej ojczyzny naszej konkludowany radzibyśmy byli widzieli. Ale gdy do tak s(z)częśliwego kresu od dawnego czasu nie przychodziło i teraz nie przyszło z żalnością tego używać musimy i skutecznej naprawy rzeczam ku niedobremu końcowi schylonych pragniemy. Mając tedy wiadomość o tym, że wmm. zjazd generalny ad 4 Juny pod Lublinem złożywszy dla spólnych konsultacyi o dobrym R(zeczy)p(ospoli)tej ojczyzny naszej, na ten zjazd wzywać nas raczą, gdzie wiele nas stawić

¹²⁵ *Zapewne obecny na zjeździe Erazm Strawiński, koniuszy trocki.*

¹²⁶ *Chodzi o sejm zwyczajny warszawski, który się odbył wiosną (marzec–kwiecień) 1606 r.*

się by czas pozwalał nie zaniechalibyśmy. Jednak dla nierychłego nas o tych uniwersalech dojścia wiadomości i odległości miejsca nierzkańc spólnego porozumienia z sobą nie zażyliśmy, ale dotąd nie wszystkich w różnych powieciach mieszkających wiadomości to doszło, ile jednak nas na ten czas ówdzie w Wilnie dla sądów głównych i inszych potrzeb było zgromadzonych wysyłały spojrzodku siebie obranych jm. pana Jana Hładkiego, chorążego mińskiego, jm. pana Chrysztopha Stabrowskiego, jm. pana Hreorego Wołodkiewicza, jm. pana Jana Szwykowskiego zleciwszy ichmm. w sprawach i potrzebach R(zeczy)p(ospoli)tej ojczyzny naszej chęć naszą wmm. oświadczyć o dobrym i pozytecznym spólne z wmm. namowy czynić, a wiadomość o tym zjeżdzie i rzeczach, które by się na nim traktowały, rychłą nam donosić. Za dalszą wiadomością w poleczeniu urazów, w ratowaniu praw, wolności i swobód naszych według związku unii, wmm. odbiegać nie chcemy, owszem do wszystkiego dobrego w ojczyźnie naszej obmyślania gotowe animusze i chęci nasze wmm. ofiarujemy a za oznajmieniem od wmm. i wzięciem wiadomości od p(anów) posłów naszych, gdy tego potrzeba będzie sami stanowić się w pojószrodek wmm. nie zaniechamy oświadczać tym przykładem przodków naszych miłość naszą ku ojczyźnie swej. Oddajemy zatym pilnie służby nasze braterskie wmm. Dat(um) w Wilnie 28 May a(nn)o 1606.

W(aszy)ch m(iłość)ci naszych m(iłość)ciwych panów życziwi bracia i słudzy:

[Autografy]: Gerzi Radziwil Ręką swą; Piothr Sthabrowsky, caszthelian pernawsky etc. renką swą; Stanisław Kis(z)ka ręką swą; Adam Talwoisz ręką własną mp.; Jan Tryzna ręką swą mp.; Mikołai Frąckowicz Radzymiński ręką swą mp.; Wilhelm Stetkiewicz, podkomor(z)y brasławski ręką; Jan nieliubowicz, marszałek JKM ręką swą; Jan Korsak ręką swą; SAMuel Pietkiewicz, podstoli wileński mp.; Michał Kurcz, podstarości¹²⁷ mp.; Rafael Rozczicz mp.; S(z)częsny BoHumatka ręką własną; Jan Lienkiewicz Ipohorski, Sędzia Grocki Mozyrski mp.; SAMuel Starosielskj ręką swą; Piotr Kotkowski ręką swą; Krzysztoff Hładky; Krzysztoph Spasky ręką swą; Rajeckj Jan mp.; Dawid Szwykowski ręką swą; Krzysztof Rogiński Ręką swą; Marcin Przilupski ręką swą, deputat; Stanisław Wnuczek Deputat ręką własną mp.; Mikołai Boratyński ręką swą Deputat; Piotr Hołubicki Ręką swą; Mikołaj Szunko mp.; MARYcyan Gorski¹²⁸ ręką swą; Абрам Подъберезкии депутат; Matphiey Szwaykowski mp.; Jerzi Kimbar deputat; Andrzej Agrippa Ręką swą; Fiedor Dzięwnaskj^c mp.; Andrzej Szolkowsky ręką swą własną.

^c Lekcja niepewna, autograf niewyraźny.

¹²⁷ Michał Kurcz był wówczas podstarościm lidzkim.

¹²⁸ Zapewne Marjan Górski, w latach 1612–1633 chorążym wileńskim.

Mychał Szunko, CHoraży Lycky ręką swą; Pjotr Oskierka mp.; Jeronim Micutta ręką swą mp.; Jan Moraczewski Ręką; Piotr Hołubicki ręką swą mp.^d; Jan Staszewski ręką swą; Wincenty Szachowickj, ręką swą mp.; Jerzy Kimbar deputat^e; Irzy Radoszyński ręką własną mp.; Aliexander Połoński ręką swą; Юрыя Романович рукою власною; Mikołaj Glaniszewski mpp.; Jozeph Kolięda Kuscyński mp.; Jan Dowgird ręką swą mp.; Jan Inskj ręką swą; JaRonjm Sadowskj Renką swą; Mikołaj Sasjn Dębicki mp.; Marcin Korsak ręką swą; JAn Uszakowsky Ręką swą mp.; Stanisław CHorzelsky Ręką swą mp.; Barthłomiej Tołoczko ręką swą; Woyciech Januszkiewicz ręką swą; JAn Polikowskj, sędzia grodu oszmiańskiego ręką swą mp.; Stanisław Sakowicz ręką swą; Walenty Saybuth^f mp.; Paweł Bykowsky Ręką swą; Zygmunt Zacharzewskj ręką swą; JARosz MRoczek Ręką swą; Jan Piotrowicz Barchoffsky [s]; Adam CHaRewicz mp., Ręką własną; Krzyszthoph Noniewicz ręką swą mp.; Krzy(szt)oph Zimnoch Ręką swą; Maczey Romanowjcz ręką mp.; Fiedor Kuścińskj Ręką swą; Iwan Bykowsky Renka swą.

[*Adres*]: Wielebnym w Bodze, Oświeconym, Jaśnie Wielmożnym naszym m(ilo)ściwym panom i łaskawej braci.

[*Obok adresu umieszczono 6 odcisków pieczęci, w tym pięć czteropolowych, m.in. Jerzego Radziwiłła, Jana Nielubowicza, Jana Tryzny i zapewne Adama Talwosza*].

[*Poniżej adresu późniejsza nota*]: List wtóry z wojewodztwa Wileńskiego pod Lublin zgromadzonym.

36. *Instrukcja dana posłom wysłanym na zjazd pod Lublin, Wilno, 28 V 1606 r.*

Or.: *nieznany;*

K: *AR II, nr 453, s. 2.*

Instrukcja od nas senatorów, urzędników i z koła rycerskiego obywatelów WKsL, którzyśmy jedno na ten czas do Wilna się zjachali dla sądów trybunalnych i dla inszych potrzeb naszych, dana ichmm.: jm. panu Janowi Hładkiemu, chorążemu mińskiemu, jm. panu Chryzstophowi Stabrowskiemu, jm. panu Hrehorowi Wołodkiewiczowi, jm. panu Janowi Szwykowskiemu, posłom

^d Piotr Hołubicki na poprzedniej stronie podpisał się po raz drugi.

^e Jerzy Kimbar na poprzedniej stronie podpisał się po raz drugi.

^f Lekcja niepewna, może: Seybuth.

spojśrzodka nas wysłanym pod Lublin na zjazd generalny ad 4 Junii in a(nno) praesenti 1606 złożony.

Panowie posłowie naszymy przybywszy w pojszrodek ichmm. wszystkich na ten zjazd tam pod Lublin zgromadzonym ichmm. panom braci naszej prezentować się. A przy zaleceniu ichmm. służb i chęci naszych braterskich z winszowaniem powodzenia fortunnego list od nas oddać i o poselstwie swym do ichmm. oznajmić. A po tym pro tempore et necessitate o potrzebach R(zeczy)-p(ospoli)tej spółnie z ichmm. tam będącymi namawiać i radzić, egzorbitancyje, ekscesy i wszelakie urazy ku naprawie pożytecznej i dobremu końcowi przywodzić mają. Znaszając się i porozumiewając we wszystkim tym z ichmm. pany senatory, z posłami i z stanem rycerskim obojga narodu, nie zaniechując przy tym nam prętką i doskonałą wiadomość o wszystkim donosić, za którą byśmy w pojszrodek ichmm. przybyć consiliis et auxiliis według związku unii ojczyźnie swej, przykładem cnych przodków swych służyć nieomieszkawali, w pilnym ichmm. staraniu nie wątpimy. Cnocie, wierze i miłości in Rem publicam ichmm. ufając, tę instrukcją z pieczęćmi i podpisami rąk naszych dajemy. Działo się w Wilnie 28 maja 1606.

[*Na odwrocie późniejsza nota*]: Copia instruccyei posłom Xięstwa Litewskiego na zjazd lubelski danei.

20. Konwokacja senatorsko-szlachecka (antyrokoszowa) w Wilnie (14 VII 1606)

Literatura: Wisner, *Litwa wobec rokoszu*, s. 286–287; Rachuba, s. 294–295.

37. *Uniwersał zjazdu antyrokoszewego, Wilno, 14 VII 1606 r.*

Or.: nieznanym;

K: AR II, nr 463.

My rady duchowne i świeckie, także urzędnicy ziemscy, dwornicy i grodscy i wszystko rycerstwo szlachta obywatele WKsL, którzyśmy się tu zjuchali na ten czas do Wilna, wszem wobec i każdemu z osobna komu to wiedzieć należy.

Oznajmujemy, iż bacząc my tu na oko, jako miła ojczyzna nasza jest zewsząd ogarniona wielkim niebezpieczeństwem od postronnych nieprzyjaciół naszych, z jedną stroną od Iflant ciężką i uprzykrzoną wojnę z księżciem Karolusem¹²⁹ mamy. Z Moskwy zasię, z którą dotąd pokój zastanowiony mie-

¹²⁹ Karol IX Waza, stryj Zygmunta III, faktyczny król Szwecji.

liśmy (prze zamordowanie Dmitra Hospodara¹³⁰ ich i pomordowanie wielu ludzi narodu nasze(g)o¹³¹, także zatrzymanie posłów Króla JM¹³² i pana wojewody sędmirskiego¹³³ z przyjacioły jm., trudno pokoju spodziewać się mamy. Żołnierz też niezaplacony barzo jest ciężki, a do te(g)o wnątrzne niezgody i rozerwania (które barzo szkodliwe są i przez nie największe królestwa i monarchie upadły), na co się teraz i w naszej milej ojczyźnie barzo zaniósło. Cze(g)o wszyscy żałujemy, obawiając się aby to nie było ku upadkowi ojczyzny naszej. W tym tedy niebezpieczeństwie i zaburzeniu R(zeczy)p(ospolitej) naszej inakszego sposobu do zatrzymania onej od nieprzyjaciół postronnych[§] nie baczmy, jedno samą gotowość naszą przeciwko nieprzyjaciołom postronnym, którą tym terażniejszym postanowieniem naszym namawiamy i ichmm. drugich panów braciej naszych, którzy tu na ten czas nie byli prosimy, aby pilny wzgląd na te nieprzyjacioły postronne ojczyzny naszej milej, mieli a na ratunek jej, koždy wedle przemożenia swego, gotowi byli i tam gdzie tego największy gwałt i potrzeba ukaże, przeciwko postronnemu nieprzyjacielowi spólnie zastawili się.

A iż niektórzy z p(anów) braciej naszych na zjazd pod Sędmirz jachać umyślili, tedy jeślby ichmm. tam na nas, którzy tu dla niebezpieczeństw postronnych zostajemy, winy jakie kłaść i stawić ważyli się, oświadczamy się, że pod takowe ich stanowienie jako wolni ludzie podlegać nie chcemy i nie będziemy. Wszakoz urazy praw i wolności naszych naprawować sposobem i porządkiem słusznym ze wszystkimi spólnie chcemy i obiecujemy. Jakoż zarazem do Króla JM posyłamy prosząc, aby nam JKM te urazy w prawach i wolnościach naszych, które teraz naprawione i poleczone być mogą zarazem naprawił. A na insze rzeczy, które by się bez sejmu naprawić nie mogły, na to samo zarazem też sejm walny, jako najrychlejszy złożyć raczył.

A iż na przeszłym sejmie pobór łanowy i cło nowo podwy(ż)szone na zapłatę ludziom służebnym rycerskim (którzy o nas i o ojczyznę naszą krew swą rozlewali i zdrowie swe ochotnie kładli) i na obronę R(zeczy)p(ospolitej) pozwolone i ufalone są, które to pobory nasze jakoby niektórzy p(anowie) poborcowie mimo pozwolenie i ufałę sejmową, gdzieś indziej wynosić z Księstwa Lit(ewskiego)o i na coś insze(g)o obracać i wydawać ważyć się mieli,

[§] W K słowo dwukrotnie powtórzone.

¹³⁰ *Dymitr I Samozwaniec, car od 20 VI 1605 do 27 V 1606.*

¹³¹ *Chodzi o ofiary wśród Litwinów i Polaków w wyniku rozruchów w Moskwie, do których doszło 27 V 1606 r. podczas mordstwa cara Dymitra I Samozwańca.*

¹³² *Posłowie Mikołaj Oleśnicki, kasztelan małogoski i Aleksander Korwin Gosiewski, starosta wielicki przebywali w Moskwie z okazji ślubu Dymitra I z Maryną Mniszkówną, wojewodziańką sandomierską.*

¹³³ *Jerzy Mniszek.*

cze(g)o acz o żadnym z narodu nasze(g)o nie rozumiemy, jednak jeśliby się który te(g)o ważyć śmiał, takie(g)o za szkodnika R(zeczy)p(ospolitej) mieć i aby wedle praw naszych i ufał sejmowych karanie odnosił, starać się i popierać będziemy. A przetoż wszystkich p(anów) poborców prosimy i napominamy, aby pieniądze naszych i skarbu R(zeczy)p(ospolitej) mimo urząd ziemski WKsL nikomu inemu dawać, abo i gdzie z granic WKsL wynosić ważyli się pod karaniem i winami w prawie pospolitym opisanami [s]. Co aby wszystkim ku wiadomości przychodziło ichmm. p(anów) wojewodów i starost(ó)w sądowych, a w niebytności ichmm. samych, urzędów ichmm. grodzkich prosimy, aby tę namowę naszą którąśmy rękoma naszymi podpisali i pieczęciami zapieczętowali i do ksiąg grodzkich wileńskich podali, wszędzie publikować każdemu z narodu szlacheckiego ku wiadomości przywodzić raczyli. Działo się w Wilnie dnia 14 Julii Roku Pańskie(g)o 1606.

U te(g)o listu uniwersału pieczęci przyciśnionych niemało i podpisy rąk ichmm. panów senatorów, urzędników ziemskich, dwornych, grodzkich, także rycerstwa szlachty obywatelów WKsL tymi słowy: Benedictus Woyna, E(pisco)pus Vilnen(sis); Mikołaj Chryzstoph Radziwił; H(i)eronim Chodkiewicz, kasztelan wileński ręką swą; Th(eodor) Skumin (Tyszkiewicz), wojewoda nowogrodski własną ręką; Jan Zawisza, wojewoda witepski; Jan Pac, wojewoda mieński ręką swą; Aleksander Hołowczyński ręką swą; Leo Sapieha, kanclerz; Gabriel Woyna, podkanclerzy; Mikołaj Pac, sufragan wileński; Jarosz Wołowicz, podskarbi ziemski i pisarz WKsL.

Theodor Lacki¹³⁴ ręką własną; Jarosz Piasecki ręką; Zigmąt [s] Giedroić, podsędek wileński ręką swą; Jan Szemet ręką swą; Demetry Krap¹³⁵ [s] ręką swą; Mikołaj Kroszyński ręką swą; Jerzy Franckiewicz ręką swą; Jan Sieżycycki¹³⁶ [s] ręką swą; Rasmus Strawiński, koniuszy trocki ręką; S(z)ymon Zabieła, sędzia grocki wileński; Mikołaj Zasztowtowicz Brozowski ręką; Mikołaj Skorulski ręką własną; Jeronim Dowgiało Narbut, chorążycz [s] wileński ręką swą; Mikołaj Wizgird; Samuel Zienowicz; Mikołaj Marcinkiewicz własną ręką; S(z)ymon Terlecki; Jerzy Baka ręką swą; Jan Paszkowski ręką swą; Jan Ryło Bykowski, pisarz grodzki lidski; Kasper Sz(w)ab ręką swą; Mateusz Szemiaka ręką; Łukasz Jakuszewski ręką swą; Mikołaj Madalański [s] własną ręką; Adam Sopoćko ręką swą; Andrzej Miciewicz Jawid [ss] ręką swą; Jakub Osiński; Ko(n)stanty Judycki, stolnik rzeczycki manu propria; Piotr Czanowicki; Jan Buiwił; Jan Wieliczko ręką swą; Jan Kolenda manu propria; Wawrzyniec Kochan; Maciej Witanowski; Adam Girdziejewski; Mikołaj Kałusow-

¹³⁴ *Teodor Lacki był wówczas pisarzem polnym litewskim.*

¹³⁵ *Właściciel Dymitr Karp, ówczesny namiestnik sądowy (podwojewództwi) wileński.*

¹³⁶ *Nazwisko zniekształcone; chodzi zapewne o Jana Siesickiego.*

ski; Stephan Jacynicz; Jan Bułharyn; Mikołaj Skirmat ręką swą; Jan Lebedziewski; Stanisław Wieliczko; Jan Bobojed ręką swą; Jarosz Komar ręką; Samuel Kuncewicz ręką swą; Piotr Skorulski własną ręką; Paweł Meinar; Jan Wyszotrowka¹³⁷ [s] ręką swą; Tomasz Kęsicki ręką swą; Adam Paszkowicz ręką własną; Hrehory Seiruk ręką swą; Jerzy Sipowicz ręką swą; Krzysztoph Michajłowicz ręką swą; Mikołaj Jodko ręką swą; Jendrzrej Kuczyński ręką swą.

A po wpisaniu listu te(g)o uniwersału postanowienia ichmm. panów rad i wszystkie(g)o rycerstwa szlachty obywatelów WKsL przez wszystkich osób wyżej mianowanych podane(g)o do ksiąg grodzkich wileńskich ten wypis z ksiąg dla odesłania do województwa trockie(g)o z podpisem ręki mojej, mnie Jana Kolendy, pisarza grodzkie(g)o wileńskie(g)o wydan jest. Pisan Wilnie

[*Na odwrocie późniejsza nota*]: Uniwersał zjazdu Wileńskiego.

21. Zjazd senatorsko-szlachecki (antyrokoszowy) na bazie Trybunału WKsL w Nowogrodzku (23 IX 1606)

Literatura: *Šapoka I*, s. 29; *Wisner, Litwa*, s. 293–294; *Rachuba*, s. 296.

Zjazd zwołał Benedykt Woyna, biskup wileński z powodu zaistniałej sytuacji w Inflantach (ADS, I s. 501–502).

38. Uchwała zjazdu legitymistów w oparciu o Trybunał WKsL, Nowogroddek, 23 IX 1606 r.

Or.: nieznan;

K: BPAU/PAN Kr. 360, k. 184–187v (wypis grodzki nowogrodzki) – uzupełnienia tekstu za K₂;

K₂: BRacz. 34, k. 180–181v (kopia z XVII w. z nagłówkiem: A(nn)o 1606 zjazd nowogrodzki p(anów) senatorów lit(ewskich).

Выпись с книгъ кгородских замку г(оспо)д(а)рскоз(о) воеводства новгородского. Лета от нароженья Сына Божего 1606 м(е)с(е)ца сеньтебра 23 дня.

Прышедши на врьад кгородский воеводства новгородского их м(и)л(о)-сти пан Петръ Стецкии, хоружии ошменский а пан Малхер Довкгыло Завиша, подстолии лидский и пан Костантыи Юдицкии, столникъ речицкии именем их м(и)л(о)сти панов рад Великоз(о) Князства Лит(о)вского ду-

¹³⁷ *Właściwie Wyszotrawka.*

ховных и светских, также врядников земских, дворных, кгородских и рыцерства шляхты обывателей Великог(о) Князства Литовског(о) на тот чась до замку Его Королевское М(и)л(о)сти новгородского згромажонных, подали ку вписаню до книгъ кгородских новгородских лист ихъ м(и)л(о)сти всих згодного постановеня с подписами рукъ и с печатми ихъ м(и)л(о)сти в тые слова писаныи:

My rady duchowne i świeckie, także urzędnicy ziemscy, dwornici i grodzcy i rycerstwo szlachta obywatele WKsL, którzyśmy się tu na ten czas do Nowogródka zjachali, wszem wobec i każdemu z osobna komu to wiedzieć należy oznajmujemy. Iż wzięwszy my wiadomość od j.m. pana hetmana WKsL¹³⁸, że ludzie służebni, którzy dotąd dla obrony Ziemi Inflantskiej w służbie tam byli, nie mając od niemałego czasu pieniędzy zasłużonego swego, z Ziemi Inflantskiej precz na leże do WKsL zeszedli, a Ziemię Inflantską gołą bez wszelakiej obrony zostawili. Obawiając się, aby ta prowincyja, która dotąd wielkim rozlaniem krwi braci naszej i nieoszacowanemi kosztami i nakładami Rzeczypospolitej zatrzymana była, teraz bez wszelakiej obrony łatwo w ręce nieprzyjacielskie nie przysła, z wielką szkodą i niesławą narodu naszego i z niebezpieczeństwem WKsL ojczyzny naszej, zbiegliśmy się tu do kupy, abyśmy wszelakiemu niebezpieczeństwu zabieżeli, a o całości R(zeczy)p(ospoli)tej radzili. A iż ta rzecz zwłoki nie cierpi, nie mogliśmy inszego i prędszego sposobu do zatrzymania jej naleść, jeno, aby ci żołnierze, którzy teraz świeżo z Ziemi Inflantskiej wyszli w służbie zatrzymani byli. A my senatorowie z chęci i miłości naszej ku ojczyźnie dla bezpieczeństwa nas samych gotowi być chcemy, jako czyja chęć albo możność znieśie, jakoż niektórzy z nas poczty swe do Inflant wysłaliśmy, a drudzy mamy pogotowiu chcąc je tam obrócić, gdzie największy gwałt i potrzeba R(zeczy)p(ospoli)tej pokaże. Ale iż ludzi tych służebnych inflantskich bez pieniędzy zatrzymać nie jest rzecz podobna, a pieniędzy żadnych inszych mieć nie możemy, jedno te poborowe, które na przeszłym sejmie na obronę tejże Ziemi Inflantskiej i na żołnierza inflantskiego są ufałone, aby te pieniądze poborowe bez wszelakiej zwłoki, jako najrychlej do skarbu WKsL zniesione i do j.m. pana podskarbiego WKsL¹³⁹ wydane były. A j.m. pan podskarbi, aby na żadną inszą rzecz, jedno na zatrzymanie tego żołnierza inflantskiego w służbie obracał. Prosimy tedy ichmm. panów braci naszych wszytkich, aby z chęci i miłości swej ku ojczyźnie do tegoż się skłonić i z nami zgodzić, a panów poborców powiatów swych napomnieć i rozkazać im raczyli, aby wszytkie pieniądze poborowe zarazem bez omieszkania do j.m. pana podskarbiego odwozili i zupełnie oddawali według

¹³⁸ Jan Karol Chodkiewicz.

¹³⁹ Hieronim Wollowicz.

uniwersału na blis(ko) (przesz)łym sejmie warszawskim w roku niniejszym 1606 (ufa)lonego, jakoż i my sami panów poborców o to prosimy i napominamy.

A iż też to nas doszło wiedzieć jakoby ichmm. panowie bracia naszy, (którzy) pod Sędomirz dla leczenia urazów i naprawowania praw zjachali się, mieliby chcieć na nas, cośmy^h tam nie byli, winy i paeny jakieś stanowiąc, pobory ufalać, dekreta trybunalskie, które się teraz według porządku prawa pospolitego odprawują, podnosić i kasować. Czego acz o ichmm. nie dźmierzymy, aby miasto naprawy praw i leczenia urazów, sami prawa psować i na wolności nasze następować mieli, jednak jeśliby co takiego ichmm. na nas bez nas postanowić raczyli, tedy świadczymy i opowiadamy się z tym, że pod żadne paeny i karania podlec nie chcemy, jako wolni ludzie, którzy pod prawem i wolnością szlachecką siedziemy i kto by nam na prawa i wolności nasze następować, paeny jakie na nas ekstendować i egzekwować ważył się, każdemu takiemu jako gwałtownikowi oponować się chcemy. Poborów też żadnych bez ufały sejmowej dawać nie powinniśmy i nie chcemy, gdyż dosyć mamy ciężarów z postronnym nieprzyjacielem Carolusem¹⁴⁰ i z domowym żołnierzem niezapłaconym i z drugich stron pewnego pokoju i bezpieczeństwa jeszcze nie mamy, nie trzeba nam takowych ciężarów więcej przyczyniać, abo pobory jakie bez sejmowej ufały składać. A dekreta trybunalskie i inszych sądów wszytkich, które się pod ten czas odprawowały albo odprawować będą, tak jako są ufałami sejmowemi i prawem pospolitym warowane w swej mocy i władzy nienaruszone i niewątpliwe mieć chcemy.

Którą takową wszytkich nas zgodę rękoma naszymi podpisaliśmy i pieczęciami zapieczętowali pewni będąc, że ichmm. panowie bracia naszy to nam pochwalić i sami też uczynić będą raczyli. Działo się w Nowogródku dnia 23 września Roku Pańskiego 1606.

У того листу их м(и)л(о)сти печатеи прытисненых немало и подписы рук тьми словы: Benedictus Woina, Episcopus Vilnen(sis); Mikołaj Chrystoph Radziwiłł; Hieronim Chodkiewicz, kasztelan wileński ręką swą; Jan Karol Chodkiewicz, starosta generalny Ziemie Żmojdzkiej, hetman WKsL mp.; Teodor Skumin (Tyszkiewicz), wojewoda nowogródzki własną ręką; Alexander z Hołowczyna, kasztelan żmuidzki ręką swą; Joan Mielezsko, mściślawski kasztelan ręką; Leo Sapiha, kanclerz WKsL etc.; Gabriel Woina, podkanclerzy WKsL; Jarosz Wołowicz, podskarbi ziemski i pisarz WKsL ręką własną.

^h K₂: którzyśmy.

¹⁴⁰ Karol IX Waza, król Szwecji.

Jan Czyż, sekretarz Kr(óla) JM ręką własną; Wasiley Zienkowicz, JKM marszałek, sędzia z(iemski) nowogródzki¹⁴¹; Dominik Obrzyński¹⁴² ręką swą; Mikołaj Tryzna; Konstanty Fiedziuszko, chorąży piński; Zygmunt Puksza ręką swą; Jan Sokoliński, sekretarz Króla JM ręką swą; Mikołaj Boratyński; Ławryn Fiedziuszko ręką swą; Krzysztoph Wojciechowicz; Jarosz Jewłaszewski, pisarz ziemski nowogródzki; Andrzej Ostrouch własną ręką; Jerzy Kimbar; Paweł Kopec ręką; Wasilej Juraha ręką swą; Mateusz Borzymiński; Piotr Stecky, chorąży oszmiański; Samuel Ratomski ręką swą; Gerzy Narbut ręką swą; Jan Jesman Synkowski; Malcher Zawisza, podstoli lidzki¹⁴³ ręką swą; Adam Łukaszewicz, podstoli słonimski ręką swą; Jakub Proszycki, wojski nowogródzki ręką swą; Janusz Jewłoszewski [s] ręką swą; *Беняи Жданович Крывеи, наместник новгородскии*; Ko(n)stanty Judycki, stolnik rzeczycki; Andrzej Tomaszewicz; Stephan Woiniłowicz Ręką swą; Paweł Łopot własną ręką; Andrzej Pukiel ręką swą; Symeon Terlecki; Wincenty Woina; Mikołaj Brolnicki, wójt nowogródzki; Mikołaj Chamiec ręką własną; Hector Zabka ręką swą; Samuel Kuncewicz ręką swą; Mikołaj Gied(roić)ⁱ Ręką; Maciej Mścich Witanowski Ręką własną; Andrzej Ob(rzyński)ⁱ ręką; Adam Gudziejewski; *Михал Униховскии рукою своею*; (Jan)ⁱ Bołharyn; Malcher Woiniłowicz Ręką własną; Jerzy Baka (ręką)ⁱ własną; Michał Szczyt ręką swą; Jerzy Grek ręką wł(asną)ⁱ; Jan Scieckiewicz [s] Suczkiewicz; Cherubin Cierpięta ręką swą; Dawid Kuncewicz ręką własną; Krzysztoph Szumski ręką swą; Marcin Połuan; Piotr Gielgud ręką własną; Marcin Piadziewski Ręką swą; Mateusz Szemiaka ręką; Mikołaj Chrszczonowicz ręką swą; Jan Cilewicz ręką swą; S(z)ymon Mikulicz; Adam Koryzna; Jan Obuszko ręką swą; Mikołaj Gudziejewski własną ręką; Jan Hrydzicz ręką swą; Jan Hekierth; Stanisław Pierszko mpp.; Frąc Bogurski ręką swą; Adam Paszkiewicz ręką swą; Adam Nadolski; Jarosz Tur ręką swą; Marcin Downarowicz ręką swą; Bazyli Szczepa; Ostaphi Chrapowicki ręką swą; Marcin Suryn ręką swą; Jerzy Abramowicz; Stephan Niemira, wojski orszański ręką swą; Jan Czyż ręką; Jan Dogiało ręką swą; Mikołaj Offanasowicz ręką własną; Szymon Jaskołod ręką; Wawrzyniec Żukowski, pisarz ziemski wołkowyski; Adam Vladislaus Judicki; Dawid Szewerdzicz Ręką swą; Kasper Kosmowski ręką swą; Stephan Żmiejewski; Samuel Protasowicz Ręką swą; Fiedor Ledziński ręką swą; *Андреи Матысович рукою властною*; Stanisław Galiński ręką swą; Piotr Zaleski ręką; Stanisław Przeborowski; *Крыштофъ Грыдич рукою*; Прокопъ Залете-

ⁱ *W K podstawowej urwany prawy skraj karty; uzupełnienia na podstawie tekstu K₂.*

¹⁴¹ *Właściwie Wasyl Zienkowicz Cichiński bądź Tychiński.*

¹⁴² *Właściwie Dominik Obrzyński, podkomorzy nowogródzki.*

¹⁴³ *Właściwie Malcher Dowgiałło Zawisza.*

лыи рукою; Philip Radkiewicz Zamoski Ręką własną; Stanisław Busiażski Ręką; Siemion Dostojewski Ręką swą; Stanisław Bobrownicki Ręką swą; Siła Skrobot Ręką własną.

А по вписаню того листу постановеня их м(и)л(о)сти до книг кгородских и сесь выпис с книг с подписом руки мене Яна Дрочиловского, писара кгородского новгородскоз(о) до повету слонимского есть выдан. Писан у Новагородку.

[*Poniżej tekstu pieczęć wojewody nowogrodzkiego Teodora Skumina Tyszkiewicza z herbem czteropolowym oraz napisem w otoku: THEODORUS SKUMIN PALATINUS NOVOGRODIENSIS; a obok pieczęci autograf*]: Ян Дрочыловский, кгород(ский) новгор(одский) писар.

[*Na odwrocie późniejsze noty kancelaryjne*]: 1606. d(ie) 23. Septembr(is). Druga ufała w tymże roku 1606 na zjeździe nowogrodzkim.

22. Zjazd senatorsko-szlachecki legitymistów litewskich na bazie sejmiku gromnicznego w Wilnie (4 II 1607)

Literatura: Wisner, Litwa, s. 295.

39. List legitymistów litewskich na zjazd rokoszowy pod Jędrzejów (dokąd dotarł 6 IV 1607 r.), Wilno, 4 II 1607 r.

Or.: BPAN Kórnik, nr 289, s. 331–336.

M(i)łościwy panowie i bracia. Po zaleceniu służb naszych do miłościwy łaski wmm., łaski Boży, dobrego zdrowia, wszelakich pociech i na wszem szczęśliwego powodzenia życzymy wmm., naszym m(i)łościwym panom i braci, uprzejmym braterskim sercem na lata niezliczone.

Nie potrzeba nam przypominać wmm. jako Korona Polska i WKsL ze dwu państw i narodów w jeden lud, w jedną spólną R(zecz)p(ospoli)tą, w jedno nierozdzielne i nierozróżnione ciało zniesiona, złączona i spojona jest, jako we wszystkich przeciwnościach spólną pomocą szczęśliwe i przeciwne rzeczy za spólne przymować, wiernie sobie pomagać, nie tylko obiecali, ale przysięgami, pieczęciami, podścwiwościami swemi i potomstwa swego ślubowali, warowali, umocnili, utwierdzili, dobrymi, utściwymi, szlacheckimi, chrześci(j)añskimi słowy siebie i potomki swe obowiązali (jako to wszystko w związku unii opisano i wyrażono jest). Nie wątpiemy, że to wmm., nasz m(i)łościwi panowie i bracia, w pamięci swej łaskawy i na baczeniu mieć raczycie. Lecz iż od lat kilku obronę spólny prowincyi Inflandzki i wszytek

impet nieprzyjacielski my sami naród WKsL na sobie trzymamy, przykładając się na to ciężkimi, sowitemi pobory, podatkami, drudzy i pocztami swemi bez wszelaki pomocy i ratunku wmm.

A iż za rozruchami i niezgodami domowemi poborów sejmu przeszłego wwarzawskiego¹⁴⁴ [s] na obronę tej prowincyi Inflandzki uchwalonych nie tylko w Koronie, ale i tu w Litwie po większy części nie wydano, żołnierz inflandzki bez zapłaty nie chcąc trwać dłużej w ty prowincyi, długimi wojnami barzo spustoszały i ogłodzony, z służby szczedszy [s], (w) WKsL położywszy się ciężkimi, nieznośnemi stacyjami, nie tylko co do żywności należy, ale i piędźnemi dobra R(zeczy)p(ospoli)ty stołu królewskiego i duchowne także na wielu miejscach i szlacheckie trapią tak barzo, iż już ubodzy poddani żadnym sposobem wytrwać i podołać nie mogą. My też tego nieprzyjaciela i obrony spólny prowincyi Inflandzki sami bez pomocy i ratunków wmm. nie możemy znosić i nie powinniśmy. Prosimy tedy wmm., naszych m(iłościwych) panów i braci, abyście wmm. nas bracią swą od ciężarów żołnierskich nieznośnych i tę prowincyją spólną od nieprzyjaciela ratować łaskawie raczyli, nie odkładając ani czekając konkluzyi sejmowy, gdyż to żadny zwłoki nie ci(e)rpi i owszem coraz większe niebezpieczeństwo na tę prowincyją następuje, a my co dzień, co godzina, nieznośne krzywdy, uciski od żołni(er)rzów ponosimy, skąd i wszytki R(zeczy)p(ospoli)ty wielgie periculum urość może (jeśli się w czas nie zabieży) a pogotowiu nieprzyjaciel¹ postronny tym wientszą [s] siłę i potęgę bierze i okazyjej, które mu się z mieszanin naszych domowych podają, nie opuszcza.

Nie wątpimy w łasce i miłości wmm. braterski, że jej w takim razie i potrzebie naszej doznamy i otrzymamy według związku unii i miłości braterski powinny. A gdzieby (czego nie spodziewamy się i nie obiecujemy sobie) wmm. nasz m(iłościwi) panowie i bracia tej spólny prowincyi Inflandzki i nas braci swej prędko, jako tego potrzeba ukazuje i gwałt wyciska, ratować nie raczyli, a w tym (czego Boże uchowaj) posiadłby nieprzyjaciel tę prowincyją w obronę teraz barzo ogłodzoną, dotąd niezliczonemi koszty R(zeczy)p(ospoli)ty zatrzymaną i krwią braci naszej cnych narodów polskiego i litewskiego, nie jeno pokropioną, ale prawie polaną. Świadczymy się Panem Bogiem i wmm. samemi, że nic w tym ojczyźnie swej miły i wmm. winni nie zostajemy i owszem utyskować musielibyśmy, że się nam i związkom unii nie dzieje dosyć. Ale mamy nadzieję niewątpliwą, że to jako rzecz słuszną u wmm. uprosimy i otrzymamy i wmm. miłości braterski w tym doznamy, której się

¹ W Or. słowo powtórzone.

¹⁴⁴ *Chodzi o pobór uchwalony na sejmie wiosennym (marzec–kwiecień) 1606 r.*

pilno służbami naszymi zalecamy i oddajemy. Dan (w) Wilnie 4 dnia lutego 1607.

W(aszych) m(iłość)ci, naszych m(i)łościwych panów życzliwi bracia i słudzy.

[*Autografy*]: Benedictus Woyna, Ep(isco)pus Vilne(nsis) mp.; Mykołaj Chrzysztof Radziwyl mp.; Hieronim CHodkiewicz, kas(z)telan wjljenski Ręką swą; Theodor Skumin (Tyszkiewicz), woiewoda Nowogrodzsky własną Ręką mp.; Chryzstoph Monuid na Dorohostaiach, Mar(szałek) Nai(wyższy) WXLit.; Leo Sapieha, kanclierz WXLit. etc. mp.; Gabriel Woyna, PodCanclerzy WXLitewskiego; Andrzej Woyna, krajczy WXLit. Ręką swą.

Jaros Wołowicz, podskarbi z(iemski) WXL mp.; Piotr Wiesiołowski, Marszał(ek) Nad(worny) WXLit.; Paweł Sapieha, koniuszi Lit(ewskiego) X(ięstwa) Ręką własną mp.; SAMuel Wołowicz Ręką swą; Teodor Ladzky Ręką własną; Demetri Karp Ręką swą; Zygmont Giedroc, podsędek wileński ręką swą; Sjmon Zabiela ręką swą; JAN Kolięda, Pisarz grocki wileński Ręką swą; Stanisław Dawgiało własną ręką; JAN Hrydzicz, Woyski Witebski ręką swą mp.; DANiel Thur Ręką swą; JAN Kościałkowski mp.; Thomasz Wołkowicki ręką własną; Seweryn Snowski mp.; Stephan Puciata ręką; Stanisław Niemiera mp.; SAMmuel Korsak mp.; Michał Połubiński ręką własną; Wasili Zienkowicz, sędzia ziemsky Nowogrodzki ręką własną; Bieniasz Żdanowicz Krzywiec, Podwoiewodzy Nowogrodzky ręką; Stanisław Rembiesky, podstarości słonimski ręką; Jozeph Hołub, Sędzia Grocki Nowogr(ocki) ręką swą; HRE(hory) Was(ilewicz) Iuraha ręką swą; Samuel Łochowskj ręką własną; Jan Skipor ręką swą; Jan Droczyłowskj, Pisarz Grocki Nowogr(odzki) ręką własną mp.; WAwrynyec giedroycz Ręką swą; MATEusz Lubecki ręką swą; Sebestyan Prus R(ęką) swą; MARczin Nieciecki mp.; BoHDan Miładowskj Ręką swą; Bazyli Bychowiec ręką swą; Łukasz Podrzecky ręką swą; Andrzej zwodowsky ręką własną; Adam Chrepthowicz; FiedoR Ledzińskj Ręką swą.

[*Na odwrocie adres*]: W Bodze Wielebnym, Oświeconym, Jaśnie Wielmożnym, Wielmożnym, zacie urodzonym ichmm. p(anom) senatorom, urzędnikom i wszystkimu rycerstwu na zjazd do Jędrzejowa zgromadzonym, naszym m(i)łościwym panom i braci.

[*Ponad adresem 10 dobrze zachowanych odcisków pieczęci rozmieszczonych w dwóch rzędach, a poniżej adresu późniejsze noty odbiorców*]: Od obywateliów WXLit. na zjazd rokoszowy pod Jędrzejów skarga na pp. żołnierze i proźba o zniesienie ich; [*inną ręką dopisano*]: d(ie) 6 Aprilis 1607.

23. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (23–26 IV 1607)

Sejmiki przedsejmowe w WKsL król wyznaczył na 26 III 1607 r., a zjazd główny w Słonimiu na 23 IV t.r. (BPAU/PAN Kr. 363, k. 23, Zygmunt III do kanclerza Lwa Sapiehy, Kraków 12 lutego 1607).

40. *Diariusz zjazdu słonimskiego 23–26 IV 1607 r.*

Or.: BN 3085, k. 118–119v;

K: BCzart. 126, s. 292–294.

Anno D(omi)ni 1607 April(is) 23, w Słonimie na zjeździe słonimskim.

1. Po instrukcyi JKM przeczytaniu:

2. List od jm. p(ana) hetmana lit(ewskiego)¹⁴⁵ o niebezpieczeństwie Ziemi Inflanskiej i zalecenie p(ana) Białozora¹⁴⁶ i p(ana) Tizenhausa¹⁴⁷.

3. List od ^kstanów inflanskich^k, o toż.

4. P(anowie) żołnierze grodzieńscy proszą o przyczynę do K(róla) JM, aby ten krwawy żołąd, zapłata dojść mogła; Druga za ułomną bracią proszą, aby chleba nie żebrali; Trzecia kaduki po zdrajcach, aby wiecznością rozdane były; Czwarta za p(anem) Wilhelmem Barbariusem Francuzem, aby był za indygenę przyjęty¹⁴⁸.

5. List od jm. p(ana) podkanclerzego¹⁴⁹.

6. List od jm. p(ana) łowczego¹⁵⁰.

7. Książ Kroszyński¹⁵¹ o spustoszenie ojczyzny i nagrodę.

8. P(an) Isajkowski¹⁵² skargę.

9. Pani Pielgrzymowska¹⁵³ o nagrodę zasług męża swego.

10. P(an) Sokołowski.

^{k-k} *Słowa napisane w miejsce wykreślonych: mieszczan ryżskich.*

¹⁴⁵ Jan Karol Chodkiewicz.

¹⁴⁶ Gabriel Białozor, starosta nowomłyński, rotmistrz pieszy w Dynamundzie (dziś Dau-gavgriva przedmieście Rygi), niechybnie za dzielną obronę forteczki w sierpniu 1605 r.

¹⁴⁷ Może Kasper Tyzenhauz (von Tiesenhausen), potem starosta w Dynamundzie.

¹⁴⁸ Wilhelm Barberyusz (właściwie Barquier), inżynier francuskiego pochodzenia, który po zaleceniu hetmana Chodkiewicza za zasługi w wojsku litewskim w Inflantach został nobilitowany podczas sejmku 1607 r.; konstytucja pt.: Indygenat Wilhelma Barberyusza.

¹⁴⁹ Gabriel Woyna, podkanclerzy litewski. Natomiast w K inaczej: podskarbiego [s] [czyli Hieronima Wołowicza].

¹⁵⁰ Jan Naruszewicz, łowczy WKsL.

¹⁵¹ Zapewne Piotr Iwanowicz Kroszyński, dzierżawca poniewieski i szadowski.

¹⁵² Zapewne Jan Dołmat Isajkowski, pisarz skarbowy litewski.

¹⁵³ Teodora z Lackich, żona zmarłego w 1604 r. Eliasza Pielgrzymowskiego, pisarza WKsL.

11. P(an) Jan Sapieha, rotmistrz¹⁵⁴.
12. P(an) Wołk o chlebokormienie.
13. Książ Ogiński o włók 83 wiecznością¹⁵⁵.

24 April(is)

P(anowie) żołnierze brzescy proszą o zapłatę; 2. Aby nie wytrącano co za żywność brali; 3. Że jeśli oziębłe będą mówić o zapłacie, tedy oni nie chcą opuścić okazji, które się im podają i przyłączą się do braci. ^{m-m}

Wota ich m(o)ści:

Ks(iądz) biskup wileński¹⁵⁶: O myta nowopodwyszone, o karczmy, o Wilno.

P(an) w(ojewoda) wileński¹⁵⁷: O rokosz urazy; Poprawa praw i wolności naszych; Dowód na króla; Brandemburskaⁿ [s] sprawa o Prusy; Zapłata żołnierzom; Ziemia Inflaska; Moskwa; Budowanie zamków; erariu(m) publicum; Poselstwa do Turek, do Tatar, do Moskwy; Kozacy niżowi.

P(an) w(ojewoda) witebski¹⁵⁸;

P(an) mścislawski¹⁵⁹;

P(an) marszałek wielki¹⁶⁰: Omnia si perdas famam servare memento, qua semel amissa postea nullus eris.

P(an) kanclerz¹⁶¹;

P(an) podskarbi wielki¹⁶².

25 April(is). Wota p(anów) posłów:

P(an) Karp¹⁶³: Dyskurs, jako ma mówić, simulate nie chce, jeśli szczyrze

¹ Słowo dodane tylko w K.

^{m-m} W K cały punkt 3 inaczej, zapewne na skutek mylnego odczytania: Jeżeli będą oziębli mówić o zapłatę, tedy oni im chcą opuścić okazje, które się im podają i przyłączą się do kraju.

ⁿ K inaczej: Brandemburczyka.

¹⁵⁴ Jan Piotr Sapieha, w bliskiej przyszłości hetman wojsk rosyjskich na służbie Dymitra II Samozwańca.

¹⁵⁵ Bohdan Ogiński, podkomorzy trocki specjalną konstytucją sejmu 1607 r. uzyskał za zasługi wojenne zapis sumy 8 tysięcy zł na 83 włókach w dzierzawie dorsuniskiej.

¹⁵⁶ Benedykt Woyna.

¹⁵⁷ Mikołaj Krzysztof Radziwiłł „Sierotka”.

¹⁵⁸ Jan Zawisza.

¹⁵⁹ Joan (Iwan) Mielezko.

¹⁶⁰ Krzysztof Monwid Dorohostajski.

¹⁶¹ Lew Sapieha.

¹⁶² Hieronim Wollowicz.

¹⁶³ Dymitr Karp, namiestnik grodzki wileński, poseł z Wilna.

gniewać się będą. Magistratus tendit ad oppressionem, populus ad tumultum cum impetu furioso.

1. In praedam daliście R(zecz)p(ospolitą); 2. Różnych ludzi indigenów Włochów, Niemców etc.; 3. Kobryń staroście nurskiemu¹⁶⁴, kilka folwarków od ekonomii, leśnictwa drugim; 4. Zadworne pozwy; 5. Przywileje na przywileje; 6. Paritatem nie macie.

P(an) Bohumatka¹⁶⁵: Tolko siolko sprawił p(an) Bolko, by był podkomorzy lit(ewski) król Henrich¹⁶⁶ nie uciekby był. °Rzecz prawdziwa°

26 April(is):

P(an) Wołowicz¹⁶⁷: Bo obawiam się, aby takowe inwektywy nie byli na mię, jako i na drugich, co dzisia jednemu, to jutro drugiemu, bo i o wolnościach mówić libere nie śmiem, bo veritas odium parit; Priwileja na privilegia dawają i temi poślednimi pier(w)sze kasują.

O wyczyszczenie rzek portowych, zwłaszcza Wielei^P i Dźwiny¹⁶⁸.

O pozwy zadworne; O bannicyje i sublewacyje;

Aby prowenta do Polski nie dawano, ale do rąk pana podskarbiego.

41. *Uniwersał senatorów ze zjazdu głównego do powiatów, które uchwałyły pobór, Słonim, 26 IV 1607 r.*

Or.: nieznanymi;

K: *RNBPet., Pol. F. IV, nr 130, k. 61-v.*

Wielebni, Jaśnie Wielmożni, Wielmożni i urodzeni p(anowie) obywatele nam m(iłoś)ciwi i łaskawi panowie bracia etc. Po zaleceniu powolności naszych braterskiej łasce wmm., zdrowia dobrego przy fortunnym powodzeniu życzymy od Pana Boga w długi wiek zażywać etc.

^{o-o} Słowa dopisane na tejże samej stronie, co wypowiedź Bohumatki, choć poniżej oddzielającej kreski.

^P K: Wilij.

¹⁶⁴ Starostą nurskim w latach 1591–1615 był Andrzej Chądzyński.

¹⁶⁵ *Może Szczęsny Bohumatka, niegdyś sędzia grodzki wileński, częsty poseł z Wilna.*

¹⁶⁶ Henryk Walezy.

¹⁶⁷ *W sejmie 1607 r. uczestniczyło dwóch Wołowiczów jako posłowie, mianowicie: Samuel z Słonimia albo Hieronim, podsędek grodzieński z Mścislawia.*

¹⁶⁸ *Zob. konstytucje sejmu zwyczajnego 1607 r. pt.: „O przeczyszczeniu rzeki Dźwiny” oraz „Wyczyszczenie rzeki Wilii, y zniesienie złotowego”.*

Na zjeździe głównym słonimskim mieliśmy instancją od p(anów) żołnierzy brzesckich i grodzieńskich, strony zapłacenia zasłużonego żołdu ich, gdzie ichmm. przy usilnym żądaniu swym deklarują się na koniec, że dłużej tego zasłużonego swego czekać nie mogą i sposobów swoich w dochodzeniu onego zażyć chcą, który im dłużej tak zostawać będą tym większe zniszczenie ubogich poddanych Kró(ła) JM i naszych uczynić mogą. Co upatrując wmm. raczyliście pobór w powiecie swym na zniesienie tego żołnierza uchwalić i wydać pozwolić, nie tylko to wdzięcznie od wmm. przyjmujemy, ale też chwalemy i dziękujemy barzo iżeście wmm. z miłości swej ku ojczyźnie, upatrując wielkie niebezpieczeństwa onę zachodzące a chcąc im w czas zabezpieczyć, do takich się środków udać raczyli. Prosimy tedy, abyście wmm. ten pozwolony pobór w powiecie swym, jako najprędzej złożywszy do jm. pana podskarbiego¹⁶⁹ wydać rozkazali, a jm. pan podskarbi ni nacz inszego jedno na zapłatę żołnierzy brzesckich i grodzieńskich obracać go ma. Do ichmm. drugich, którzy poboru nie pozwolili piszemy prosząc i napominając, aby się też do tego spółnie poborem przyłożyli, gdyż to wszytkich nas dolega, wszyscy też w zgodzie i miłości braterskiej o sobie i o ojczyźnie naszej obmyśliwać mamy. Pewniśmy, że to ichmm. p(anowie) bracia nasi drudzy uczynić będą raczyli, widząc być tak wielką potrzebę tego. Oddawamy się zatym z służbami naszymi pilno braterskiej łasce wmm. Dan w Słonimie dnia 26 April(a) 1607.

W(aszych) m(iłościów) swych m(iłościwych) p(anów) i łaskawej braci, bracia i słudzy powolni:

Benedictus Woyna, Ep(iscop)us Wilne(nsis); Mykołay Chrzisztoph Radziwił; Jan Zawisza; Joan Mielezsko, Castellan Mści(sławski); Krzysztoph Monuid (Dorohostajski), Marszałek WKsL; Leo Sapieha; Jarosz Wołowicz, podskarbi ziemski WKsL.

[*Poniżej podpisów nota*]: Uniwersał do powiatów.

42. Uniwersał senatorów ze zjazdu głównego do powiatów, które poboru nie uchwałyły, Słonim, 26 IV 1607 r.

Or.: nieznan;

K: RBNPet., Pol. F. IV, nr 130, k. 62-v.

Wielebni, Jaśnie Wielmożni, Wielmożni i urodzeni p(anowie) obywatele nam m(i)łościwi i łaskawi panowie bracia. Po zaleceniu powolności naszych

¹⁶⁹ Hieronim Wołowicz.

braterskiej łasce wmm., zdrowia dobrego przy fortunnym powodzeniu życzymy wmm. od Pana Boga na długi wiek zażywać.

Na zjeździe głównym słonimskim mieliśmy instancją od ichmm. panów żołnierzy brzeskich i grodzieńskich strony zapłacenia zasłużonego żołdu ich, gdzie ichmm. przy usilnym żądaniu swym deklarując się na koniec, że dłużej tego zasłużonego swego czekać nie mogą i sposobów swoich w dochodzeniu onego zażyć chcą, którzy im dłużej tak zostawać będą tym większe zniszczenie ubogich poddanych Kró(ła) JM, także i naszych szlacheckich uczynić mogą. Co upatrując bracia naszy i wmm. w niektórych województwach i powieciach na zniesienie tego żołnierza pobór uchwalili i zarazem nie czekając sejmu wydawać go poczęli, lecz jeśli się wmm. z drugich wojewódstw i powiatów przyłożyć do tego nie raczą strudna się temu podolać może. Prosimy tedy wmm. żebyście wmm. z miłości swej ku dobremu wspólnej ojczyzny, ratując się w tak złym razie, w jakim teraz jest, nie jedno resztę przeszłego poboru, która się jeszcze w powiecie wmm. zatrzymała, wydać, ale i drugim się poborem zarazem nie czekając sejmu przyłożyć do tego i do jm. pana podskarbiego ziemskiego, gdzie się i z drugich powiatów pobory znoszą, odwieźć roszkażać raczyli. A jm. pan podskarbi ni nacz inszego obracać tego nie może, jedno na zapłacenie panom żołnierzom brzeskim i grodzieńskim. Pewniśmy, że wmm. uczynić tego, jako rzeczy słusznej dla dobrego wspólnej ojczyzny nie będziecie się zbraniali, których się łasce braterskiej pilno oddawamy. Dan z Słonima, d(nia) 26 Aprila Roku 1607.

W(aszych) m(iłościów) swych m(iłościwych) panów i łaskawej braci, bracia i służy powolni:

Benedictus Woyna, Episcopus Vilnen(sis) mp.; Mikołaj Chrzysztoff Radziwiłł; Jan Zawisza mp.; Jan Mielezsko, Mściśławski Casztelan; Chrzysztoff Monuid na Dorohostajach mp.; Leo Sapieha; Jarosz Wołowicz, Podskarbi Ziemi WKsL.

[*Na odwrocie nota*]: Uniwersał do powiatów.

43. *Uchwała zjazdu głównego przedsejmowego, Słonim, 26 IV 1607 r.*

Or.: *nieznany*;

K: *BRacz. 34, k. 36v–38 (wypis grodzki słonimski z nagłówkiem: Słonimski zjazd a(nn)o 1607);*

K₂: *RBNPet., Pol. F. IV, nr 130, k. 63–64.*

Выпис с Книгъ кгородскихъ замьку г(оспо)д(а)рског(о) слонимског(о).
Лета отъ нароженя Сына Божего 1607, м(есе)ца Апреля 27 дня.

На вrade Его Королевское М(и)л(о)сти кгородскомъ, замку слонимско-го, передомною Станиславом Рембевским, подстаростимъ слонимским, будущим от велможного пана, его м(и)л(о)сти пана Яна Станислава Сапеги, старосты слонимьског(о), ясвонского, марковьског(о) и мяделског(о), постановившысе очевисто у книг их м(и)л(о)сти пан Александер Сапега, подкоморьи и посель витебских, а ез(о) м(и)л(о)сть пан Геронимъ Волович, подсудок земских городенских, посел з воеводства мстиславского, оповедали и покладали постановене на писме зезду головного слонимского их м(и)л(о)сть п(а)нов сенаторов и послов литовских, абы тое постановене их м(и)л(о)сти згодное до книг кгородских слонимских уписано было. Которое постановене их м(и)л(о)сти я врад вычитавшы за прозбою их м(и)л(о)сти панов пословъ звыш менованых до книг уписати казал, так се всобе маеть:

My rady duchowne i świeckie i posłowie ziemscy z województw, ziem i powiatów WKsL, którzyśmy się tu do Słonima na zjazd główny według prawa pospolitego od JKM na dzień 23 kwietnia przed sejmem walnym warszawskim stanom WKsL złożony, zjachali. Oznajmujemy wszem wobec i każdemu z osobna, iż bacząc my żałosne i szkodliwe zamieszanie w ojczyźnie naszej, które R(zecz)p(ospoli)tą do zguby prędkiej (czego Boże uchowaj) przywieść by mogło, które iż stąd poszło i początek swój wzięło, że niektórzy ichmm. mając niejaki suspicyje jakoby Król JM prawa i wolności nasze łamać, psować i wywracać et⁹ absolutum dominium na nas prowadzić zamyślał, bono zelo ducti na bracią zawołali i różne zjazdy sobie czynili. A iż JKM, nasz m(iłó)ściwy pan, tak na sejmiki powiatowe, jako i na ten zjazd główny nam deklarować się raczył, że o łamaniu praw naszych et absoluto dominio nigdy nie myślał i myśleć nie chce, i owszem wszystkie prawa i wolności nasze całe i nieporuszenie trzymać i co by się wykroczyło naprawić, wszystkie urazy poleczyć i czego by ku pomnożeniu swobód swych R(zeczy)p(ospolita) potrzebowała wszystko uczynić i warować chce i obiecować raczy. Czego my będąc od JKM wdzięczni, zaraz na początku sejmu tego u Kró(ła) JM prosić i upomnieć się i od tego sejm zaczynać chcemy, aby się nam pierwej urazy poleczyli, prawa i wolności nasze we wszystkim naprawili (i) jako się z bracią naszą stany koronnymi zgodzimy, warowane byli. A za tym, aby R(zecz)p(ospolita) i te mieszaniny w niej gruntownie uspokojone byli, które z jakiegokolwiek fundamentu poszły, aby JKM miłościwie ojcowskie mimo się puściwszy za poniechaniem więcej takowych zjazdów i mieszanin w R(zeczy)p(ospolitej), przebaczyć raczył.

⁹ Słowo dodane tylko w K₂.

A iż też tu panowie żołnierze skonfederowani posły swe do nas przysłali zapłaty zasłużonego żołdu swego prosząc i upominając się na ojczyźnie^{r-f}. Województwa i powiaty dobrowolnie pobory, cła nowe według uniwersałów przyszych^s pozwolili i sejmu nie czekając zarazem, jako narychleji^t wydać obiecali. Co ichmm. pochwaliwszy i za taką chęć i miłość ku ojczyźnie podziękowawszy mocą tego zjazdu głównego aprobujemy, a drugich ichmm. panów braci naszych, którzy lubo ten pobór na sejmikach partykularnych uchwalili^{u-u}, ale zatrzymać się z nimi do sejmu abo do inszej deklaracyjnej swej rozkazali, lubo też w którym powiecie poboru ufalić i pozwolić nie chcieli, braterskie prosimy i napominamy, aby patrząc na potrzebę R(zeczy)p(ospolitej), miłej ojczyzny swej, na wielką szkodę i zniszczenie jej (które od czasu większe być musi, im dłużej zapłata żołdu krwawego zasłużonego braci naszej zwłóczy się) R(zecz)p(ospolita) od takiego zniszczenia i upadku jej ratować chcieli, a do zgody z nami przystąpić i ten ciężar spólnie dźwigać nam pomóc, a na zapłatę zasłużonego p(anom) żołnierzom pobory pozwolić i zaraz wydać bez omieszkania rozkazać raczyli, aby ten ciężar z ojczyzny naszej, który od p(anów) żołnierzów ponosi przez zapłatę zasłużonego jako najrychleji zniesiony być mógł. W czym że chęci i miłości zwykłej ku ojczyźnie ichmm. panów braci naszych doznamy, nie wątpimy. A te pieniądze poborów jako narychleji wybrane nie mają być na żadną inszą by i na(j)gwałtowniejszą potrzebę obracane i wydane^v, jedno na zapłatę zasłużonego żołnierzom brzesckim i grodzieńskim, w czym wiarę jm. pana podskarbiego ziemskiego WKsL¹⁷⁰ obli-gujemy. A jeśliby jm. nad tę uchwałę i postanowienie nasze na co inszego te pobory obracać i wydawać ważył się, tedy to swą własnością R(zeczy)p(ospolitej) nagrodzić i p(anom) żołnierzom zapłacić powinien będzie.

Iż też i jm. p(an) hetman¹⁷¹ o nastąpieniu^w nieprzyjacielskiem i o wielkim niebezpieczeństwie tamtej prowincyi iflanskiej nam oznajmować i o prętki ratunek prosić raczy, tedy jm. pan podskarbi z reszt przeszłego poboru z wiadomością jm. p(ana) hetmana ludziom służebnym, jeździe i piechocie na zamkach inflantskich, zwłaszcza Rydze, Dynamencie^x, Białym Kamieniu, Felinie, Derpcie^y

^{r-f} *K₂* dodaje tu frazę: na co iż niektóre.

^s *K₂* poprawnie: przszych.

^t *K₂*: naprędzej.

^{u-u} *K₂* dodaje tu frazę: i wydać go pozwolili.

^v *K₂*: wydawane.

^w *K₂*: następowaniu.

^x *K₂*: Dynamuncie; Właściwie: Dunamunde, dziś *Daugavgriva*.

^y *K₂*: Derptcie.

¹⁷⁰ Hieronim Wollowicz.

¹⁷¹ Jan Karol Chodkiewicz.

i inszych, gdzie tego największą potrzebę być ^{z-z} rozumieją, zapłacić i te zamki ludźmi służebnymi opatrzyć mają, póki z sejmu, da P(an) Bóg, R(zecz)-p(ospoli)ta lepiej bezpieczeństwo tamtej prowincyi opatrzy.

Insze rzeczy, tak od K(róla) JM nam proponowane, jako też od ichmm. panów braci w powieciach ^aposłom ich poruczone^a, do sejmu odkładamy, gdzie sobie tego co by się jedno z prawem pospolitym zgadzało do naprawy praw i do dobrego R(zeczy)p(ospolitej) należało, wiernie pomagać obiecujemy.

Które postanowienie nasze zgodne daliśmy pod pieczęciami i z podpisem rąk naszych do ksiąg grodzkich słonimskich, z których wypisy za pieczęcią grodzką do wszystkich województw, ziem i powiatów rozesłać zleciliśmy. Działo się w Słonimie na zjeździe głównym słonimskim, d(nia) 26 miesiąca kwietnia Roku Pańskiego 1607.

У того постановеня их м(и)л(о)стеи панов сенаторов и послов земских печатеи притисненых двадцат тры, а подписеи рукъ тыми словы:

Benedictus Woina, Episcopus Wilnensis; Mikolay Krzysztoph Radziwil; Jan Zawisza; Joan Mielezsko, Mścislawski kasztelian; Leo Sapieha, Canclerz; Jarosz Wołowicz, Podskarbi W(ielkiego) Ks(ięstw)a Lit(tewskiego)o; Krzysztoph Monuid (Dorohostajski), marszałek.

Demetri Karp, Posel z Wilna; Wincenty Woina z Wilna; Jarosz Piasecki, Starosta gieranoinsky, Posel z Oszmiany; Teodor Liadzki, marszałek zjazdu słonimskiego; Paweł Jakimowicz Hołownia, Pisarz skarbowy W(ielkiego) Ks(ięstw)a Lit(ewskiego)o, Posel Powiatu grodzieńskiego; Samuel Wołowicz, Posel Powiatu Słonimskiego; Mikołay Trizna, Posel powiatu słonimskiego; Jerzy [s] CHOiecki, posel Powiatu Grodzieńskiego¹⁷²; Stanisław Piotraszewski, Mikołay Sawicky, Posłowie Powiatu Wołkowyskiego; Aliexander Tyszkowicz, Posel y Pisarz Ziem(ski) Połocky; Daniel S(z)czit Zabielski, Posel y Pisarz grodzki Połocky; H(i)eronim Wolowicz, Podśudek grodzieński, Posel z Woiewodztwa Mścislawskiego.

Которое тое постановене их м(и)л(о)сти панов сенаторовъ и послов Великого Князьства Литовског(о) за прозбою их м(и)л(о)сти панов послов вышеи помененых до книг кгородскихъ слонимскихъ ест вписан. А по вписаню и сес выпис с книг под моею печатю до воеводства повету полоцкого ест выдан. Писан у Слониме.

[*K₂ nosi widoczne ślady zgięć na odwrocie, sugerujące przesyłanie oraz ma współczesną notę*]: Postanowienie zjazdu głównego Słonimskiego.

^{z-z} *K₂ dodaje tu: baczą i.*

^{a-a} *K₂: posłowi ich poruczono.*

¹⁷² *Według ML 289, k. 321 posłem z Grodna w 1607 r. był Krzysztof Pomian Chojecki, stolnik lidzki.*

24. Zjazd szlachecki na bazie Trybunału WKsL w Wilnie (12 V 1607)

Literatura: Wisner, Litwa, s. 296; Rachuba, s. 297.

44. List zjazdu wysłany do rokoszan w Koronie, Wilno, 12 V 1607 r.

Or.: BCzart. 2244, s. 261–266.

My urzędnicy, rycerstwo szlachta z różnych województw i powiatów WKsL, którzyśmy się tu do Wilna jedni dla odprawowania sądów głównych od braci obrani, drudzy dla spraw swych i potrzeb zjachali. Oznajmujemy, iż za przyniesieniem uniwersałów od ichmm. tych, którzy się byli pod Jędrzejów dla poparcia rokoszu a strzegąc praw i wolności zjachali, wzięliśmy wiadomość, iż JKM pan nasz posyłać raczył posły swe do ichmm. pod Jędrzejów, napominając i prosząc, aby ichmm. z tą wszystką sprawą do sejmku poczekać raczyli i z tą deklaracją, że JKM jest na tym, aby prawa stwierdzone i to, co się wyszpeciło i zepsowało, naprawiono było. Za czym ichmm. pod Jędrzejów zgromadzeni uczyniwszy respons JKM, że nic skwapnie poczynać nie chcą, pomknąwszy się dalej ku Warszawie tej obietnicy wypełnienia skutkiem od JKM oczekiwać mają. A nas braci swej przez uniwersały wzywają i proszą, żebyśmy się stawili do ichmm. na 28 d(nia) maja i wspólnie z ichmm. ojczyznę utrapioną i wielą inkonweniencji ściśnioną ratowali. Bacząc my tedy, że jako w Koronie, tak i w WKsL, jest rzeczy wiele w prawach i w wolnościach naszych zepsowanych, a życząc im naprawy, jakośmy nieraz u JKM tego przez posły nasze na sejmiech ekspostulowali, aleśmy w żądnościach [s] naszych żadnej pociechy nie odnosili. Poglądając i na to, że spisy uniej tak nas i z ichmm. pany koronnemi obowiązały, że wspólne consilia et auxilia we wszelkich przypadkach mieć mamy, nie chcąc i w tym razie gdzie idzie o postrzeżenie praw i wolności deesse ichmm., wyprawiliśmy do ichmm. posły bracią naszą, ichmm. pana Samuela Pietkiewicza, podstolego wileńskiego a pana Adama Wnuczka. Którzy panowie posłowie naszy po zaleceniu służb naszych ichmm. panom braci naszej dla postrzeżenia praw i wolności zgromadzonym i to opowiedzieć mają, iż jako nam jest barzo smakowite i wdzięczne takie staranie ichmm. o dobro R(zeczy)p(ospoli)tej, o zadzierżenie w całości praw i wolności naszych, z wyniesieniem zdrowia i majątności ku potrzebie i ratowaniu ojczyzny, tak z tym się ichmm. opowiedamy i oświadczamy. Gdzieby JKM tę sprawę w prolongacją puścił a praw i wolności naszych nam według artykułów sandomirskich [s] nie stwierdził, że my pro posse nostro do ichmm. stawić się chcemy na czas i miejsce, które od ichmm. będzie oznajmione i pospołu z ichmm. statecznie poprzeć tego wszystkiego, czego urazy tej ojczyzny, całość zadzierżenia praw i wolności potrzebują. A dla upewnienia tego daliśmy

ichmm. panom posłom naszym to pismo rękami naszymi podpisane i zapieczętowane. Pisan w Wilnie 12 d(nia) maja a(nn)o 1607.

[*Pod tekstem listu na trzech stronach następują liczne odciski pieczęci (8 + 25 + 10 = w sumie 43), niestety słabo czytelne, a pod nimi 62 autografy sygnatariuszy*]:

Mikolay Zenowicz Marszałek kola ryczerskiego w Wilnie zgromadzonego szlacheczkiego ręką swą (Ls); Krzysztoff Radziwił ręką swą¹⁷³; Malcher Szemeth, podkomorzy wiliński Ręką swą; Łukomsky Roman na S(z)czyducie mp.; Jerzyj Krzcz(onowicz, chorąży wjleński Ręką; Wasiliej Wołk, stolnik Trocki jako obywatel woiewodstwa wilińskiego ręką swą; Mychał Szunko, cHoraży Lycky; Stanisław Puksza, chorąży wołkowyski; Mikołai Frąckowicz Ręką swą mp.; Piotr Stecky, chorąży oszm(iański) mp.; Stanisław Furs, Marszałek oszmiański; Malchier Piethkiewicz, pisarz¹⁷⁴ mp.; JAn Hładkj, chorąży minskj Ręką swą mp.; Pawel Progulbickj ręką swą; Jerzy Kapaszczewskj, stolnik mieńskj Ręką swą mp.; Aleksander Tryzna manu p(ro)p(ri)a; Krzysztoff Lwowicz, Woisky Wilkomirskj; Jerzy Ostrowskj ręką swą; Raphael Lwowiec mp.

Eliasz Wilczek ręką własną; Siemion Ostrouch ręką swą; Hre(hory) Was(ilewicz) Iuraha ręką swą; Jan Uniechowski Ręką swą; Mjkołaj Szunko mp.; Piotr Abramowicz Ręką swą mp.; Siemon [s] Paszkowskj mp.; Mikołai Wasilewicz Ręką swą mp.; Samuel Trzecieski S Trzecieczka Ręką swą; Jan Lienkiewicz Ipohorski, sędzia Groc(ki) Mozyr(ski) mp.; Mikolay Topczewski Ręką swą mp.; Jan Szwykowski Ręką własną mp.; Dawid Szwykowski ręką swą; Samuel Bilewicz ręką swą mp.; Malcher Monthigailo mp.; Jerzy Kielpsz własną ręką; Wincenthj Ladowickj¹⁷⁵ ręką swą; Stanisław Wnuczek na Polanach ręką swą mp.; Stanisław Wnuczek Dobkowskj ręką swą mp.; Jerzy Kowalskj ręką swą; Uryasz Sołtan Ręką swą mp.; Mykołaj bracziszewskj Ręką swą; Andrzej Agrippa Ręką swą; Stanisław Czysz ręką; Krzysztof Włosowski własną ręką; Andrzej Wojna ręką swą; JAn Fiedorowicz Orzeszko mp.; ZAchariasz z Czarnot Czarnocki mp.; Mikołaj dzieszuk Ręką swą.

Piotr Janowski ręką swą; Mikolay Siestrzenczewicz własną ręką; Mikolaj Słonczewskj Ręką swą; Maciej Sakowicz Ręką swą; Jarosz Kuropatwa ręką; Jury Czyż ręką; Жыкгимонт Тр(е)тякъ рукою; Dawid Sołtan Ręką swą; Jozeph Czaplic Ręką swą; Stanisław Wol(k?) ręką swą; Jan Czyżewskj Ręką

¹⁷³ Krzysztof Radziwił był wybrany deputatem do Trybunału WKsL w 1607 r. i został jego marszałkiem.

¹⁷⁴ Malcher Pietkiewicz był pisarzem ziemskim wileńskim.

¹⁷⁵ Właściwie Hładowicki.

własną; Stanisław Kocień ręką; Jan^b Mogilnicki mp.; Mikołaj ołay^c [s] byszewski Ręką swą.

[*Na odwrocie nota kancelaryjna*]: D(ie) 5 Junii z Xięstwa Lit(ewskiego) w Wilnie zgromadzonego w koło Rokoszowe pod Sieciechowem oddany.

25. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (4–9 XI 1613)

Literatura: *Šapoka I*, s. 31–32; *A. Michalek, Konfederacja wojska stołecznego pod regimem imię Cieklińskiego Józefa, „Teki Historyczne”, t. XVI, Londyn 1969–1971, s. 166–195; J. Byliński, Dwa sejmy z roku 1613, Wrocław 1984, s. 185; Wisner, *Sejm litewski*, s. 112–113; *Rachuba*, s. 259–260.*

Zjazd stanów WKsL zwołany na 4 XI 1613 r. poprzedzały sejmiki powiatowe złożone w dniu 14 X t.r. (BPAU/PAN Kr. 363, k. 37, Zygmunt III do kanclerza Lwa Sapiehy, Warszawa, 21 X 1613), choć pierwotnie król nakazał kanclerzowi Sapieżowi zwołanie sejmików powiatowych i sejmiku głównego zapewne w Słonimiu wedle własnego uznania (BCzart. 108, s. 279–280, Zygmunt III do Lwa Sapiehy, 6 IX 1613). Zobacz też: instrukcja powiatu upickiego, b.d. (VUB, F. 7 – 4/15193, k. 502v–503; Wyd.: *Šapoka I*, s. 332–333 – posłowie: Jan Wołmiński, dzierżawca krewski i Zygmunt Kamiński); instrukcja szlachty województwa mińskiego z 14 X 1613 r. (BPAU/PAN Kr. 360, k. 253–254 – posłowie: Adam Wołodkowicz, horodniczy i Adam Wańkiewicz); posłowie z Orszy (BN BOZ 942, nr 81: Krzysztof Stefan Sapieha i Mikołaj Mleczek, chorąży orszański). Instrukcja królewska dana dla Stanisława Biegańskiego, sekretarza JKM, posła na zjazd główny wileński, w Warszawie 19 X 1613 r. (BPAU/PAN Kr. 360, k. 255–257).

45. Uchwała zjazdu głównego stanów WKsL, Wilno, 9 XI 1613 r.

Or.: nieznan;

K: VUB F. 7 – 4/15193 (*Upytes pilies teismo aktai 1610–1615*), k. 503–506; – (uzupełnienia za K_2);

K_2 : BRacz. 34, k. 25–26v (z tytułem: Konwokacja Wileńska A(nn)o 1613 Novembris 4 d(ie)); K_3 : BOssol. 2284, s. 247–250 (kopia z XIX w. poprzedniego);

K_4 : BCzart. 351, s. 401–404 (z tytułem: Kopia zjazdu Wileńskiego);

^b Lekcja niepewna.

^c Zapewne omyłkowo powtórzona część imienia.

Wyd.: Šapoka I, s. 333–337; ponadto notowany starodruk pt.: Postanowienie zjazdu głównego [- -], Wilno 1613 (Estreicher XXV 111) – niegdyś egzemplarz w BCzart., dziś nieznanym.

Году 1613 м(е)с(е)ц(а) ноябра 18 дня.

На вряде г(оспода)рском к(ро)дском упитском прыбывшы их м(ило)сть п(а)нове послове, которые были послани *от* их м(ило)стеи п(а)нов обывателей повету упитског(о) в справах Речи посполитое на конвокацию *от* Его К(о)р(олевское) М(ило)сти, п(а)на н(а)шог(о) м(ило)стивог(о) в року (1)613 м(е)с(е)ца ноябра 4 дня въ Вилне зложоную и тог(о) дня звыш помененого 18 ноябра пры чыненю реляции ег(о) м(ило)сть пан Ян Волменски, староста крєвский а ег(о) м(ило)сть пан Жыкгимонт Каменски показавшы *перед* их м(ило)стями п(а)ны обыватели [s] пры згромаженю констытуцью постановеня на конвокации, прочытавшы и з нее зрозумевшы до книг *отдали*. А *иж* потреба того *ест*, абы п(а)ном послом ку ведомости прыпущено было, которые *сут* до Варшавы на соимъ *от* их м(ило)сти п(а)нов обывателей посланные, што се на конвокации зъезде головном справило, выписавшы тую констытуцью слово в слово с книг выдали *есмо*. И вписуючы так се в себе *маемъ*:

My rady duchowne i świeckie i posłowie ziemscy ze wszystkich województw, ziem (i) powiatów WKsL zjachawszy się tu na konwokacyją, abo zjazd główny od Króla JM, pana naszego m(i)łosciwego nam złożony i wysłuchawszy propozycji Kr(óla) JM, a bacząc jako R(zecz)p(ospoli)ta ojczyzna nasza od różnych konfederatów i od Kozaków niżowych zaporowskich^d, jest barzo uciśniona, utrapiona i od postronnego nieprzyjaciela wielkim niebezpieczeństwem ogarniona, z miłości naszej synowskiej chcąc miłą ojczyznę naszą od domowego^e wewnętrznego ucisku i utrapienia, jako^f od postronnego niebezpieczeństwa ratować. A widząc, że panowie żołnierze, bracia naszy, ustawicznymi stacyjami bez przestanku nas i poddanych naszych trapią, których inaczey znieść i zbyć nie możemy, jeno przez zapłatę zasłużonego ich. Na co już niektóre wojewódstwa i powiaty, nie czekając nie tylko sejmu walnego, ale i zjazdu tego głównego, jedni po cztery złote, drudzy po trzy złote, drudzy też po dwa złote z włóki pozwolili i do poborców swych wydali. My też przykładem ich z dobrej woli naszej, zgodnie na niniejszym zjeździe głównym naszym^g po cztery złote z włóki na tak gwałtowną potrzebę dać pozwoliliśmy

^d Słowo dodane tylko w K₂.

^e K₂: takowego.

^f K₂ w tym miejscu: a i.

^g Słowo dodane w K₂.

i wydać je mamy do poborców w każdych [s] powieciech nadalej do święta rzymskiego Poczęcia Panny Maryjei, które będzie 8 dnia decembra w roku niniejszym. A poborcy wybrawszy te podatki zaraz do skarbu WKsL znosić i oddawać mają, nadalej do św(iętego) Tomasza święta rzymskiego blisko przyszłego¹⁷⁶. A jm. pan podskarbi¹⁷⁷ te podatki nasze nie na co inszego, jeno na zapłacenie^h żołnierzom inflantskim i konfederatom br(z)eskimi, a na obro-nę wszystkiej ukraiyny WKsL obraćⁱ [s] ma i lidzbę^k z nich uczynić powinien będzie.

To też sobie warujemy, że to co teraz z dobrej woli, z chęci i miłości naszej ku ojczyźnie czyniemy, w 'segwele [s] i w zwyczaj^l iść nie ma. A jeśliby na sejmie przyszłym bracia naszy ichmm. p(anowie) obywatele Korony^m takoweż podatki uchwaliliⁿ, tedy to, co my teraz nie czekając sejmu dać pozwalamy, ma to nam być potracono za uchwałą sejmową i już tego drugi raz da(ć) nie będziemy powinni, czego p(anowie) posłowie naszy WKsL na sejmie postrzec mają.

Żydowie też pogłównie dwoje dać mają, oprócz tych, którzy przez ogień w Br(z)ęsciu i w inszych miastach WKsL pogorzali.

Także i Tatarowie wszyscy pogłównie dwoje dać będą powinni, o których konstytucyją sejmu blisko przyszłego [s] reasumujemy i przy^o mocy zostawujemy¹⁷⁸, nie dopuszczając eks(c)epty żadnemi listami, wedle której konstytucyi p(anowie) poborcowie, jako w wybieraniu poborów, tak i tego pogłownego z Tatar zachować się mają. A pogłowne żydowskie skarb Króla JM WKsL sam^p wybierać, albo arendować ma.

Szosowe w miastach i miasteczkach, z domów i placów dwoje postanawiamy. Ci jednak, którzy łyka, powrozy, r(z)eszota, sita, wiadra, koła i insze rzeczy drobne dla wyżywienia swego na targ przywozić będą, za kupcy i prze-kupnie rozumiani być nie mają. A komornicy, co domów swych nie mają,

^h *K₂ w tym miejscu*: dopłacenie zasłużonego.

ⁱ *K₂*: brzesckim.

^j *K₂ poprawnie*: obracać.

^k *K₂*: liczbę.

^l *K₂ inaczej*: sequellę i w zwyczaj.

^m *K₂*: koronni.

ⁿ *K₂*: pozwolili.

^o *K₂ tu inaczej*: w.

^p *Słowo dodane w K₂*.

¹⁷⁶ 21 lub 29 XII 1613 r.

¹⁷⁷ Hieronim Wollowicz.

¹⁷⁸ *Chodzi o konstytucję sejmu zwyczajnego (luty – marzec) 1613 r. umieszczoną w Uniwersale poborowym pt.: Pogłowne Tatarskie Xięstwa Litew(skiego).*

z najmu w cudzych mieszkają, jedno tylko szosowe dać mają. A ten szos p(anowie) poborcowie przy poborach wybi(e)rać mają, których jednak w tym napominamy, aby na ludziach rzeczy niesłusznych nie wyciągali i krzywdy im nie czynili. Osobliwie, aby poddanych szlacheckich po drogach nie łapali, a kwitowego od kwitów nie więcej, jedno po 3 groszy brali. W czym wszystkim jeśliby przeciwko temu postanowieniu panowie poborcowie wykroczyli, penie^q [s] (w) konstytucyjey i uniwersale blisko przyszłego^r [s] sejmu, podlegać mają.

A iż Kozacy niżowi swowolnie na nas następują i już w dobrach, jako książęcia jm. pana podczaszego słuckich¹⁷⁹, także w wielu inszych majątnościach duchownych i szlacheckich wielkie uciski i zbytki ludziom czynią, tedy przeciwko tej opresyi powstać, a gwałtowi swowolnych ludzi, gwałtem też odpi(e)rać i odejmować się chcemy, i obiecujemy to sobie dobrmi cnotliwemi słowy szlacheckimi żyścić, i bracią naszą doma pozostałą, vigore tego głównego naszego zjazdu tymże obowiązujemy, iż za oznajmieniem nam od wodza na ten odpór Kozakom od Króla JM naznaczonego, o któregośmy prosząc do Króla JM z zjazdu tego pisali^s, i od chorążych naszych powiatowych, o czym listy albo uniwersały do nas w wojewódstwach i powiatach grodzki urząd rozsyłać ma, stawić się wszyscy osobami swemi będziemy. A jeśliby wódz od Króla JM tak prędko, jako potrzeba wyciągać będzie nie był naznaczony, tedy za oznajmieniem wojewody, albo kasztelana lub też marszałka swego powiatu i od chorążego, pod chorągwią powiatową, jako na gwałt każdy wedła przemożenia swego, ruszyć się powinni będziemy. Gdzie też ichm. panowie senatorowie doma pozostali, któr(z)y na sejm nie pojadą, sami z pocztami swemi stawić się mają. Także miasta Króla JM na też potrzebę, za tymże oznajmieniem, posiłki swe dać będą powinni, wymując z tej powinności obywatelów tamtych wojewódstw i powiatów i miast ukrainy^t, którzy przeciwko nieprzyjacielowi postronnemu często ruszać się muszą. Także i posłów, którzy będą z powiatów na sejm wysłani, wszakoż niektóre powiaty, a mianowicie powiat upitski i Ziemia Żmojdzka, iż nie mieli o tym zlecenia, wzięli to do braciej.

Mamy też i obiecujemy prosić Króla JM jakoby w sprawie o zburzeniu zboru wileńskiego¹⁸⁰, skuteczna się na sejmie przyszłym sprawiedliwość stała.

^q *K₂*: penę.

^r *K₂*: przeszłego.

^s *K₂*: posłali.

^t *K₂*: ukrainnych.

¹⁷⁹ *Janusz Radziwiłł, podczaszy litewski.*

¹⁸⁰ *Zbór kalwiński w Wilnie został zburzony w 1611 r.*

Konstytucją sejm u przeszłego o żołnierzu z wojewódstw i powiatów¹⁸¹ reasumując i do skutku przywodząc, postanawiamy, aby w wojewódstwach i powieciach przyległych na Gromnice blisko przyszłe rotmistrze obrani¹⁸² i Królowi JM prezentowani byli, aby im JKM listy przypowiedne dać rozkazać raczył.

Iż się częstokroć w drukowanych konstytucjach sejmowych wielkie erores dzieją i te rzeczy się pokazują, o których posłowie naszy w kole poselskim nie mawiają, przeto p(anowie) posłowie naszy mają się o to starać na sejmie, aby zaraz po konkluzji sejmowej nadalę nazajutrz, albo trzeciego dnia, "konstytucją WKsL należąca" z podpisem ręki marszałkowskiej" do jm. pana kancler(z)a WKsL¹⁸³ oddawali. A jm. pan kanclerz ma pod pieczęcią JKM zaraz w powiaty te Konstytucyje rozesać i w Wilnie dać drukować.

Konstytucja roku 1611, iż prawu, słusności i sprawiedliwości świętej przeciwna o rozgraniczeniu wojewódstwa "brzeskiego z wojewódstw koronemi lubelskimi [s] i podlaskimi [s], prywatym" [s] bez woli i konsensu wszytkich uczyniona i po sejmie do konstytucyi wpisana jest, tedy postanawiamy i obiecujemy sobie, iż my posłowie, którzy na przyszłych wtorkowych elekcyjach posłów na sejm¹⁸⁴, relacyja^x z tego zjazdu głównego wileńskiego czynić będziemy, soletitować^y [s] i prosić mamy bracią swoję, każdy województwa swego, aby w instrukcyjach na "przyszły sejm" posłom swoim to zlecili, żeby autoritate futuri conventus ta konstytucja zniesiona była.

A iż z wojewódstw niektórych ukrain(n)ych domawiali się, aby zamki naprawowane i ludźmi opatrzone byli, tedyśmy pisali do jm. pana hetmana¹⁸⁵, aby jm. na wszytkie zamki ukrain(n)e wżgląd mając o to się starał jakoby R(zecz)p(o)l(i)ta szkody nie odnosila. A na sejm bliski przyszły posłom naszym to zlecili, aby JKM te zamki poprawić i opatrzeć, rozkazać raczył.

O więźnie w Moskwie w więzieniu zatrzymane mamy panom posłom naszym zlecić, aby JKM prosili, żeby się Król JM w to włożyć raczył, jakoby^a co na(j)rychleż wyswobodzeni byli.

^{u-u} K_2 : Konstytucyje WKsL należące.

^v K_2 : marszałkowej.

^{w-w} K_2 poprawnie: brzeskiego z wojewódstwem lubelskim i podlaskim, privatim.

^x K_2 : relacje.

^y K_2 poprawnie: solicytować.

^{z-z} K_2 : przyszłym sejmie.

^a K_2 : za co by.

¹⁸¹ *Konstytucja sejm u zwyczajnego (luty – marzec) 1613 r. pt.: O żołnierzu z Woiewodztw.*

¹⁸² *Podczas sejmików deputackich 2 II 1614 r.*

¹⁸³ *Lew Sapieha.*

¹⁸⁴ *Chodzi o sejmiki przed sejmem nadzwyczajnym (grudzień) 1613 r., które wyznaczono na 12 XI 1613 r.*

¹⁸⁵ *Jan Karol Chodkiewicz.*

Które postanowienie nasze przy zawarciu zjazdu naszego głównego w Wilnie dnia 9 nowembra roku niniejszego 1613 rękoma naszymi podpisawszy, zleciliśmy wszyscy jm. panu Adamowi Talwoyszowi^b, staroście denemborskiemu^c, marszałkowi naszemu tego zjazdu do grodu wileńskiego oddać.

У тог(о) постановенія печат невеликая прытыснена одна а подпісы [s] руки тымі словы: Adam Tałwoisz director koła poselskiego ręką własną.

26. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (1–11 X 1614)

Literatura: K. Tyszkowski, *Wojna o Smoleńsk 1613–1615*, Lwów 1932, s. 138–140; A. Michalek, *Konfederacja wojska stołecznego pod regimem imię Cieklińskiego Józefa*, „Teki Historyczne”, t. XVI, Londyn 1969–1971, s. 195–205; *Šapoka I*, s. 33; *Rachuba*, s. 261.

Zjazd poprzedzały sejmiki w powiatach; zobacz: instrukcja żmudzka z 10 IX 1614 r. (BPAU/PAN Kr. 365, k. 112–113v i BCzart. 108, s. 901–907 – posłowie: Krzysztof Szemet, starosta rosieński i skirstomoński; Adam Dyrma, podstarości^d; instrukcja żołnierzy z Smoleńska na konwokację z 31 VIII 1614 (BPAU/PAN Kr. 365, k. 68–69v; BCzart. 108, s. 887–892 – posłowie: Andrzej Świejkowski, Mikołaj Woroniec, strażnik smoleński, Adam Wiśniewski). Król wyprawił na konwokację, jako swego posła Stefana Paca, sekretarza i dworzanina JKM z odpowiednią instrukcją (BCzart. 108, s. 921–925); mowa tegoż posła wygłoszona na rozpoczęcie obrad w dniu 1 X 1614 r. (tamże, s. 917–919). Ponadto zjazd wysłał z poselstwem do Zygmunta III referendarza lit. Aleksandra Gosiewskiego i sekretarza JKM Jana Czyża, na które udzielona została odpowiedź datowana w Warszawie, 26 XI 1614 r. (Or. w: BPAN Kórnik 289, s. 441–448; kopie: BJag. 5, s. 535–538; ASang. nr 67, s. 363–366). Dodatkowo na prośbę stanów litewskich król potwierdził 10 XI 1614 r. odrębnym listem uchwały podatkowe konwokacji (BCzart. 108, s. 975–976).

^b *K₂*: Tałwoyszowi.

^c *K₂*: dynemborskiemu.

^d *W K z BCzart. 108 mylnie*: podstoli.

46. *Uchwała zjazdu głównego, Wilno, 11 X 1614 r.*

Or.: AR II, nr 614, s. 1–22;

K₂: BPAU/PAN Kr. 3431, k. 1–8 (wypis grodzki wileński z datą 14 X 1614 r. podany do aktykacji przez służbę Krzysztofa Radziwiłła);

K₃: BJag. 5, s. 517–534 (kopia wierzytelna z podpisem Krzysztofa Radziwiłła, marszałka koła poselskiego i z tytułem: Zawarcie zjazdu głównego wileńskiego);

K₄: BRacz. 34, k. 27–32v (z tytułem: Conuocatia Wileńska A(nn)o 1614);

K₅: BCzart. 108, s. 927–954 (z tytułem: Konstytucja na przeszłej Konwokacyi).

My rady duchowne i świeckie, posłowie ziemscy z województw, ziem i powiatów i in(n)e stany WKsL na zjazd główny wileński przez JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, pro die 1 Octobris w roku terażniejszym 1614 złożony, zgromadzeni.

Naprzód, unizenie dziękujemy JKM panu naszemu m(iłoś)ciwemu, że nam JKM za prośbą niektórych województw (i) powiatów, które się w tej mierze potrzebnie poczuli, ten zjazd w Wilnie złożyć raczeł, przekładając na nim przez posła swego widome prawie niebezpieczeństwa, które z wielu miar i z wielu stron na ojczyznę naszą miłą nastąpiły. Z której samej Kr(óla) JM propozycyi jaśnie się pokazać może, że toż nas do prośby u Kr(óla) JM o konwokacyją, co Króla JM do złożenia jej za prośbą naszą, to jest presentissimum na Smoleńsk i na granice ojczyzny naszej niebezpieczeństwo pobudziło. Zatem i owe różne suspicije, które cale^e animuszów naszych nad umysł nasz inaczej dyrygowali, ustać muszą. Z chęćsimy tedy do obradzenia o dobrym naszym za złożeniem od Kr(óla) JM czasu i terminu przystąpili, acz wprawdzie takowe rady i obmyślania nam samym są trudne. Ciężkie są tak częste, któremi już prawie sumus exhaustii bez spólnej ichmm. panów koronnych ręki i pomocy, nakłady. Jednak, iż już ancipitibus lepiej jest aliquam medicina utiquam nulla, przetoż ten zjazd był barzo potrzebny, ponieważ przes(z)ły sejm żadnej nam obrony nie ukaza(ł) i by to był Kr(ól) JM przez odwłoki prędzdy [s] uczynić, a według afektacyi niektórych powiatów zaraz po sejmie te konwokacyją złożyć raczeł, byłoby to z lepszym naszym, bo jako obrona granicam i Smoleńskowi mogła by była prędzey się, chocia non plene do czasu wyłatać, tak i zamek żywnością przez tych którym to należy, mógł by był tym się śpies(z)-niej opatrzyć. Co oboje w (ś)cisłym i w krótkim czasie większą trudność przyniosło, ponieważ i żołnierze w polu i na Smoleńsku będący, jedni do

^e W Or. słowo zamazane; lekcja niepewna.

Pontusa¹⁸⁶ mając borgową służbę konstytucyjną zagrodzoną, skoro po wyściu czwerci [s] zasłużonych, zesli, drudzy aegre przez jm. pana starostę orszańskiego¹⁸⁷ są na kilka tylko niedziel za wniesioną na dobra jm. własną aseku-racją użyci, zatrzymani. A ci, którzy na Smoleńsku cum extrema declaracio-ne et obstestacione do nas posły swe posłali, że nie dłużej jedno ad diem decimam presentis¹⁸⁸ na zamku trwać, ale przykładem drugich skonfedero-wawszy się zasłużonego swego dochodzić mają. A te są incommoda cuncta-tionis et morae, ile w tym, co prędko i skoro durum necessitatis telum wymu-szało. Więc iż to tylko się lata a nie z gruntu robi, nie z gruntu się leczy, bo lubo się co postąpiło i namówiło niedługo je(d)nak tego, prędko się to zahoruje^f. A już i zasłużonego, jako jm. pan podskarbi¹⁸⁹ dostateczną daje sprawę, które płacić zaraz potrzeba, jest niemało, to wnet taż choroba, wnet znowu schodzą, wnet służbę wypowiadają. Trzeba by tedy znaleźć co gruntowniej-szego a napilniej szukając nic lepszego, jeno jako naprędszy sejm znajdujemy, o który jako napilniej i nagoręcej Kr(óla) JM pana naszego m(iłoś)ciwego prosimy. Tam zniozsy się oraz ze wszystkimi stany, tam namówiwszy się z ichmm. pany koronnemi, bracią naszą, z którymi w tę nies(z)częsną wojnę sąśmy spółnie zaciągnieni, znajdziem za Bożą pomocą a za pilnym Kr(óla) JM, pana naszego m(iłoś)ciwego staraniem, gruntowne i zdrowe remedia, którymi się to złe od ojczyzny precz oddalić a pożądaný pokój przywrócić może, bo i ichmm. panowie koronni ledwie niesłusznie z niesmakiem te osob-ne nasze konsultacje, jako nam na przeszłym sejmie o to przymawiali, przyju-mują. Poczuwając się, że i oni do nich nierozzerwanej unii związkem simul et semel są przywiązani, mogą się i teraz, kiedy gwałt każe, zwykle przed sejmem solenitates uchylić, bo jestli to szło w niniejszym, a teraz w tym gwałtownym razie, czemu by miejsca mieć nie miało, nie widzimy. A to i teraz, kiedy wszystko WKsL zgodnie o sejm Kr(óla) JM prosi, toć deliberatorie i insze solit(a)e circumstanti(a)e wielkiej zwłoki uczynić nie mogą. O co Kr(óla) JM, pana naszego m(iłoś)ciwego, repetitis vicibus uniżenie prosimy, deklarując się gdzie by się sejm, czego nie rozumiemy dalej odkładać i przewłóczyć miał, my sami krom ichmm. panów koronnych spółnej rady i pomocy tego ciężaru więcej dźwigać, ani chcemy, ani możemy. Lubo tedy naciężej czyniąc sobie i poddanym naszym, którzy prócz pierszych nieznośnych podatków i zdzierstw

^f W Or: słowo poprawione, pierwotnie było poprawnie: zachoruje.

¹⁸⁶ *General Pontus de la Gardie, szwedzki dowódca w Inflantach i podczas interwencji w Rosji.*

¹⁸⁷ *Aleksander Bohdan (Dadziąg) Sapieha, jednocześnie przejściowo kasztelan witebski.*

¹⁸⁸ *10 X 1614 r.*

¹⁸⁹ *Hieronim Wollowicz, podskarbi ziemski WKsL.*

przeszłych konfederatów i teraz świeżo przez tę kupę Karwackiego ludzi swowolnych¹⁹⁰ są ponis(z)czeni, przystąpiliśmy jednak do tego, że na zatrzymanie Smoleńska i obronę Ks(ięstwa) Lit(ewskiego) granic i granic iflantskich, pobory z przeszłego sejmu w niektórych powieciach zatrzymane, wydać zgodnie pozwoliliśmy. A widząc, że to necessitati nie wystarczy i dalej postąpiliśmy, bo część powiatów siódmy dać de plano deklarowała się, część nie mając in comissis, czyniąc jednak dobrą otuchę wzięła do braci, jako osobliwie panowie posłowie powiatu oszmiańskiego mając to in comissis z tą wszytką naszą zgodą w powiat swój do braci odezwali się. Przyłożyliśmy k'temu i insze adminicula, to jest: czopowe jedno po wszytkim WKsL. A w powiecie i w mieście wileńskim czopowe dwoje, to jest: jedno według uniwersału sejmu przeszłego warszawskiego¹⁹¹, w którym troje czopowe uchwalono, a drugie równo z inszemi powiaty. A to czopowe w administracją jm. panu podskarbiemu ziemskiemu WKsL zlecamy. K'temu pogłowie [s] żydowskie ma być spełna prócz żadnych defalakacyi, którego złotych [§] dwa tysiąca, gdyż trzeci tysiąc respektem pogorzalców strącamy.

To sobie precavendo, że przyszło li by na przyszłym sejmie za zgodną do jakich podatków uchwałą, abyśmy się w tym wydatku z ichmm. pany koronemi równali, acz w tym się dobrymi słowy statecznie upewniamy Kr(óla) JM, pana naszego m(iłoś)ciwego, aby nam tegoż dopomóc raczeł, prosić. Obiecujemy, że na przyszłym sejmie nie tak o poborach krwawemi ludzi ubogich łzami polanych i których skutków z wielką ciężkością naszą doznałiśmy, jako o gruntownej obronie (której i teraz podają się niżej sposoby i tym więcej na sejm sub trutinam dadzą się), abo raczej o gruntownym uspokojeniu, więc i o uraziech, potrzebach i egzorbitancyjach naszych, według obietnice Kr(óla) JM (w) konstytucyi przeszłego sejmu¹⁹², namawiać chcemy. Czego że nam JKM według obietnice swej pozwolić raczy pewniśmy, bo jako wszyscy ludzie (z) samej natury pragną pokoju i dla nabycia jego wielkie trudy ponoszą: Sapiens bellum gerit, ut pacem paret, tak nic barziej pana do poddanych, jako sprawiedliwe i spokojne panowanie nie zaleca. Pax et quies populi praeconium regnantium, przetoż nie wojny nam bello fatigatis i tak wielą złego,

[§] W Or. skreślona liczba: 2000.

¹⁹⁰ Karwacki był jednym z przywódców (pułkowników) żołnierzy, którzy nie podporządkowali się decyzjom z kwietnia i maja 1614 r. o rozwiązaniu konfederacji wojskowych. Jego pułk wstawił się z grabieży szczególnie na Wołyniu i w Małopolsce, został rozbity przez hetmana S. Żółkiewskiego na wiosnę 1615 r., a sam Karwacki schwytany i wbity na pal we Lwowie.

¹⁹¹ Uniwersał poborowy sejmu nadzwyczajnego (grudniowego) 1613 r.

¹⁹² Niechybnie chodzi tu o konstytucję sejmu zwyczajnego 1613 r. pt.: *O podnoszeniu woien i przyjmowaniu woysk.*

które z wojennych zaciągów pochodzi vexatis, ale o pożądanym radzić pokoju napilniej potrzeba.

A że te takowe kontrybucyje od nas namówione i pozwolone potrzebie R(zeczy)p(os)p(oli)tej, ojczyźnie naszej, jes(z)cze nie mogli wydołać, przetoż mocą tego zjazdu naszego postanowiliśmy i postanawiamy ze wszych dóbr Kr(óla) JM WKsL, wmiasto wybrańców, gdyż się ci i ciężko i z szkodą wielką poddanych Kr(óla) JM wyprawują, także też z dóbr ekonomii JKM z włóki po złotemu jednemu poboru, czego aby JKM, pan nasz m(iło)ściwy, zbraniać nam nie raczył, zleciliśmy panom posłom naszym z konwokacyi od nas do JKM posłanym, prosić. A te wszystkie podatki mają się wybierać według uniwersału sejmowego anni 1609 przez poborce powiatowe, którzy wybrawszy mają je oddać do skarbu JKM nadalej we dwie niedziele po św(iętym) Marcinie¹⁹³. Tamże i lidzbę [s] dostateczną uczynić mają.

Miasta wszystkie JKM, a zwłas(z)cza te, które prawa majdeburskiego zażywają, iż wszelakie towary także i rzemiosła swoje na wysoką cenę wynoszą a mało się co na potrzebę R(zeczy)p(os)p(oli)tej przykładają, przetoż mocą tej konstytucyi ufalamy, aby na potrzebę R(zeczy)p(os)p(oli)tej do Smoleńska i na obronę granic WKsL pro necessitate Reipublic(a)e wybrańce z miast kosztem swym wyprawować byli powinni. Co ex arbitrio i za wiadomością jm. pana hetmana i jm. pana podskarbiego WKsL¹⁹⁴ odprawować powinni będą według możności i dostatków miast non sine respectu, jednak hoc in passu na miasta ukraiinne.

Gruntowne jednak R(zeczy)p(os)p(oli)tej uspokojenie nie widzimy aby inaksze być mogło, jedno przez otrzymanie przymierza i pokoju, nie tylko od granic moskiewskich, ale i z Iflant, gdyż i te inducyje na słabej nici i niepewne. Pilnie prosimy Kr(óla) JM, aby gruntownie zaniechawszy wszystkich upus(z)czonych respektów wszystkie siły i starania swe na to złożyć raczeł, jako byśmy co prędzej pożądanym pokojem byli uweseleni. O co jako Kr(óla) JM uniżenie na sejmie prosić, tak przy tej deklaracyi naszej mocno sobie stać obiecujemy. Ażebyśmy kiedyż kolwiek przykładem dobrego gospodarza parata mogli mieć subsidia, przetoż zda się rzecz potrzebna na sejmie przyszłym aerarium publicum namówić, do którego in subitis Reipublic(a)e periculis, a nie do tych opłakanych poborów, moglibyśmy się rzucić. Sposoby te rozumiemy: Cło wodne ze wszelakich towarów, nie tylko miesckich, które się wolnością okrywają, ale i z szlacheckich. Salvo tamen prolongationis jure jm. pana kanclerza WKsL¹⁹⁵.

¹⁹³ 25 XI 1614 r.

¹⁹⁴ Jan Karol Chodkiewicz i Hieronim Wollowicz.

¹⁹⁵ Lew Sapieha.

Mincae, w której by się przykładem bydgoskiej moneta drobna i która by extra donium nie szła, robiła.

Annata z dóbr świeckich i duchownych tenore constitutionis an(n)i 1607¹⁹⁶; przy tym postanowienie wileńskie anni 1591 o wykupieniu starych sum¹⁹⁷ do efektu przywieść.

Czopowe i insze przypadki, z których się summa nie mała zebrać może. Co wszystko na sejmiki panowie posłowie dla uważenia tych i tym podobnych sposobów do braci odnieść mają.

Dochodzili do nas skargi gęste z różnych województw i powiatów, iż ludzie swowolni z konfederacyi wojsk przeszłych, którzy po wzięciu (aczkolwiek z wielkim ucieżeniem naszym^h zapłaty swej), upewnili byli w tem R(zecz)-p(ospoli)tą, iż się z gromad swych rozjechać zarazem mieli. Lecz gdy im ta swowola rozsmakowała, a to zebrawszy się znowu w gromady swe podnieśli bez listów JKM przypowiednych, wiadomości R(zecz)p(ospoli)tej i hetmańskiej, chorągwie i pomykając się po państwach JKM WKsL od niemałego czasu miasta, miasteczka JKM, majątności duchowne i świeckie sposobem niemal nieprzyjacielskim pustoszą i do zguby rozmaite krzywdy i zbytki czyniąc przywodzą. Przeto takowej opresyi zabiegając użyliśmy w tym jaśnie wielmożnego pana, pana Jan Carola Chotkiewicza [s] hrabie na Szklowie i Myszy, starostę żmujdzkiego, hetmana WKsL, aby z władze urzędu swego i według uniwersałów JKM do województw i powiatów wysłanych przeciwko nim jako przeciwko nieprzyjaciołom i wastatorom ojczyzny postąpił, i takowe swowolne zapędy ich zawciągnął. W czem osobliwą asekuracją naszą na piśmie jm. pana hetmana warowaliśmy.

Obiecujemy też to sobie, iż nie vigore konstytucyj sejmowych, jako tylko chcąc dobrze providere bezpieczeństwu granic ojczyzny swej, w gotowości być mamy i dalej się w tym upewniając, iż gdzie by tego była potrzeba a obwies(z)czenie od jm. pana hetmana naszego o niebezpieczeństwie ojczyzny nas zaszło, sił i wsparcia naszego potrzeba ukazawała, tedy za takowym obwies(z)czeniem wszyscy jako na gwałt nie wyjmując z tego nikogo, którzy jedno służbie wojennej podlegli na odparcie niebezpieczeństwa od granic naszych i na ratunek braci swej ruszyć się i postąpić mamy. Od czego, ani ichmm. panowie senatorowie wolni być nie mają, jestli by na ten czas sejmem zabawieni nie byli. A to postanowienie tylko do skończenia sejmu przyszłego trwać ma. A iż tak wiele niebezpieczeństw na Rzeczpospolitą ojczyznę naszą przychodzi, gdzie by o jeden raz na wiele miejsc obrony potrzeba ukazawała

^h *W Or. słowo nadpisane nad wierszem.*

¹⁹⁶ *Konstytucja sejmu 1607 r. pt.: O annatach.*

¹⁹⁷ *Zob. akt nr 17.*

ma jm. pan hetman podać substituta swego¹⁹⁸, do którego by się ludzie kupić mieli.

Najdują się między obywatelmi WKsL, tak stanu szlacheckiego, jako ex plebeis tacy ludzie, że ludziom swowolnym w domiech swych mieszkanie dają, dobyczy ich zwożone do domów swych przymują, ojcowie synów, bracia bracią i inych powinnych i ludzi obcych na takie swowoleństwa wyprawują o czem prawa i konstytucyje pisane są. Przychylając się do nich i ad maiorem rigorem przywodząc postanawiamy, aby tacy wszyscy ludzie, szlachta do grodów byliⁱ pozywani rokiem zawitym i krótkim, to jest za dwie niedziele, którym żadna ekscepcyja prawna iść nie ma i sądzeni być mają criminaliter, jako hostes patriae, a ludzie plebei łapani i sądzeni. A jestli by się, co rzeczy pobranych u kogo najdowało tacy mają być sądzeni i karani, jako in furto deprehensi. A pozwać każdemu tych swowolników et complices, po nieosiadłych pozwy według prawa u kościołów przybijając, a po wskazaniu bez rat odprawę nie posyłając woźnych, jedno sam urząd czynić ma. A kto by się nie znał do wyprawowania i podpomagania takich swowolników taki przysięgą in forma uczynioną od tego wolen być ma.

A iż się na przeszłym sejmie niektóre rzeczy działy prawu przeciwne, a to za nastąpieniem gwałtu na R(zecz)p(os)p(oli)tą, przeciwu czemu iż się z wiela powiatów protestowało, przetoż tę protestacyją i punkta jej tak deklarujemy:

A napierwiej przeciwko asekuracyi żołnierskiej [s], którą iniquitas temporum extorsit, tak też przeciwko banicyi na stan szlachecki za niewydaniem poborów wyniesionej, tak też przeciwko temu, co by było z ujmą prerogatywy urzędu hetmańskiego solen(n)iter iterum atque iterum protestujemy się stojąc statecznie przy pierszej naszej deklaracyi i to na przyszłym sejmie aby było zniesiono prosić Kr(óla) JM i mocno poprzeć obiecujemy. A iż się i donativam nad wołą niektórych braci naszy 'nie postąpiło', które samego tytułu donationis pogotowiu nobis plerisque non consentientibus gwałtu żadnego zaciągając nie może. Przeto zostawiwszy przy woli ichmm., tych którzy wydali, tym też którzy przy protestacyi in eo passu zostali, n(i)e prejudikując, prosimy Kr(óla) JM, aby te mandaty ratione niewydania donatywy po wielu ludzi stanu szlacheckiego wydane, zniesione i anihilowane byli. A insze punkta osobliwie prorogatione myta podwyższonego [s] nowo in suo robore zostawujemy.

Konstytucyje o mieszkaniu ichmm. panów senatorów przy boku JKM, aby byli do efektu przywiedzione na sejmie przyszłym poprzeć zgodnie mamy, gdyż wiele na tym Rzeczypospolitej ojczyźnie naszej należy.

ⁱ W Or. słowo poprawione, pierwotnie: była.

^{jj} K₄ ma tu chyba poprawniej: na sejmie postąpiło.

¹⁹⁸ Uchwałę niewątpliwie wymusił brak hetmana polnego w WKsL.

Wiele też na tym należy narodowi naszemu, aby wedle starych praw i zwyczajów podkomorzy WKsL był przy boku Kr(óla) JM. Upomnieć by się słusznie starych praw, a prosić Kr(óla) JM, aby się dyminucyja urzędów dawnych zwyczajnych nie działa.

Prawem pospolitym warowano, aby starostowie, dzierżawcy zamków ukraińskich, tak na pograniczu moskiewskim, jako i w Ziemi Iflantskiej, z pocztami swymi powinni pod czas niebezpieczeństwa ukraińskiego na zamkach mieszkali i teraz tą uchwałą obowiązujemy wszystkich, aby pod ten czas niebezpieczeństwa z powinności swej tam z pocztami nie zjeżdżając, tak na pograniczu moskiewskim, jako i w Iflanciech rezydowali.

Artykuły hetmańskie wojenne chcemy, aby były nie tylko zachowane, ale i egzekwowane, bo te strzegą i bronią od swej woli i krzywd nas i poddanych naszych, która się tak daleko była zawzięta i zaciągnęła, że też dobra szlacheckie od stacy i od podwód już nie byli wolne.

Mandaty i dekreta zadworne, któremi kompozycy stany WKsL odsądzają, prosić, aby były do kognicyi sejmowej zatrzymane. A ta kognicyja, aby na tym przyszłym sejmie przy bytności stanów sejmowych doszła poprzeć tego wszyscy mają.

Zjazd główny słonimski przed sejmem zaniedbany jest. Postanawiamy tedy vigore conventus, aby tego zjazdu, jako ichmm. panowie senatorowie, tak i posłowie nie omieszkiwali, gdyż ten zjazd rozumieją być uprzątnieniem wielu ciężarów, które przypadają na WKsL.

Iż się też przez jm. pana podskarbiego przed nami pokazało, że panowie poborcowie z przeszłego poboru wybiranego wielkie reszty na liczbie kładą, których summa około 40 tysięcy złotych wynosi. Przeto mocą tej konwokacyi postanawiamy, aby wszyscy ci panowie poborcowie, którzy jes(z)cze lidzby dostatecznej nie uczynili i poborów spełna do skarbu nie oddali, powinni byli nadalej do św(iętego) Marcina¹⁹⁹ lidzbę skuteczną w skarbie JKM przed jm. panem podskarbis WKsL uczynić i wszystko spełna do skarbu oddać według uniwersału, pod penami w konstytucyji sejmowej przeszłego roku 1613 opisanemi, które na niedbałych krom żadnej folgi ekstendowane być mają. A po uczynieniu lidzby rejestra wybierania poborów do ksiąg urzędu grodzkiego każdy poborca w swym powiecie dla aktykowania oddać będzie powinien.

Korektura prawa tot vicibus agitata, iż już przez pany deputaty z województwa odprawiona, aby była na sejmiki do przejrzenia w powiaty podana, a potem approbata.

¹⁹⁹ II XI 1614 r.

Rozgraniczenie województwa brzeskiego z podlaskim, iż do tego czasu skutku swego nie wzięło za konstytucyjną ku krzywdzie WKsL uczynioną²⁰⁰ na sejmie przyszłym panowie posłowie wszyscy unanimitem tej sprawy poprzeć mają, używszy ludzi wielkich do wpisania w konstytucyjną dla tej sprawy.

Urzędnicy dworni, to jest sekretarze, dworzanie Kr(óla) JM czasu sejmików, iż się częstokroć z temi urzędnikami, którzy są prawe(m) pospolitym specyfikowani, o miejsca sprzecząją, na przyszłym sejmie uchwałą, konstytucyjną hanc litem między ichmm. dirimere.

Bractwo wileńskie relii^k greckiej cerkwie świętego Ducha wnieśli to w porządek nas, iż od mies(z)czan wileńskich niektórych pozwani są mandatami, zadając im jakoby odstąpili od starożytnej relii greckiej, także o dobra cerkiewne, prosić JKM, aby te wszystkie mandaty i procesa zadworne do sejmu odłożone były.

Za jm. panem Aleksandrem Rajeckim, marszałkiem wiłkomirskim wniesiona jest prośba do koła naszego, że będąc z sejmu na zapłatę żołnierzowi deputowany i otrawując ją w 800 złotych szkodę poniósł. Więc, że się nikomu trudy i prace szkodą nagradzać nie zwykły, przeto mając wzgląd na zasługi jm., które w ojczyźnie naszej znaczne są, poleciliśmy jm. panu podskarbiemu te 800 złotych w lidzbie potrać i JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego prosimy, aby to nie tylko aprobować, ale mając dobrze zalecone cnoty jm., m(iłoś)ciwy wzgląd mieć raczył.

Zasłużone jm. pana Jeraima^l [s] Strawińskiego, rotmistrza Kr(óla) JM²⁰¹, który na Stolicy do więzienia jest wzięty, iż do tego czasu jes(z)cze nie jest zapłacone, pozwalamy aby wielmożny jm. pan podskarbi WKsL podług atestacji jaśnie wielmożnego jm. pana hetmana WKsL bez wszelakich dylacji i trudności zapłacił.

Za nastąpieniem Kozaków niżowych w państwa JKM WKsL i do powiatu słonimskiego, poborca tego powiatu jm. pan Jerzy Mieszko dał pi(e)niędzy poborowych tysiąc złotych za rozkazaniem braci swej obywatelów powiatu słonimskiego na żołnierza ku zniesieniu tego pułku kozackiego, który tam był przyszedł. W czym asekurujemy pana poborcę, iż to onemu na lidzbie w skarbie przyjęto być ma i jm. pana podskarbiego ziemskiego WKsL prosimy, aby pan poborca tym nie był inpediowany.

^k W Or.: Relly.

^l Według K₄: Erasma.

²⁰⁰ Zapewne chodzi tu o zawierającą niekorzystne dla WKsL rozwiązania konstytucję sejmu 1611 r. dotyczącą rozgraniczenia województwa podlaskiego z województwem brzeskim litewskim pt.: *Rozgraniczenie Woiewodztwa Podlaskiego z W. X. Litewskim*.

²⁰¹ Niechybnie Erasmus (Erasm) Strawiński, koniuszy trocki i rotmistrz, wzięty do niewoli moskiewskiej na Kremlu, przebywał w niej do 1619 r.

Wnosili to panowie posłowie województwa mściławskiego, iż pieniędzy poborowych na sejmie przeszłym ufałonych gwoli obronie województwa swego na żołnierza, którego kilka set koni chowali, wydać musieli złotych siedmnaście set. Co iż potrzebnie się działo, przeto mocą tego zjazdu naszego postanawiamy, aby to w skarbie panu poborcy ich przyjęto było, jednak z reszt w skarbie przed jm. panem podskarbis wyliczyć się powinien będzie.

Pan Kosow, poborca witebski pokazał to jawnie atestacją od braci, iż poboru drugiego^m w roku 1611 ufałonego nie wybi(e)rał, a ten pobór dekretem deputatskim jest na nim wskazany. Starać się mają panowie posłowie o to u JKM, aby był ten dekret z niego zniesiony, a jm. pan podskarbi rygiorem dekretu tego dotąd na nim ekstendować nie ma.

Posłowie powiatu orszańskiego wnosili to imieniem braci swej, iż pod ten czas niebezpieczny wojny moskiewskiej i inkursyi w kraje ich od nieprzyjaciela, przychodzi im do częstych zjazdów, a za tym i do różnego postanowienia dla obrony krajów ich. A ichmm. panowie senatorowie, którzy majątki swe wielkie w tym tam powiecie mają, nie zawsze zwykli bywać na ich sejmikach, zjazdach, za czym gdy co propter commune bonum postanowią, dobra JKM, tak też duchowne i ichmm. panów senatorów pod uchwałę tego tam powiatu nie podlegają, w czym wielkie się zatrudnienia dzieją. Przeto tedy vigore convetus huius postanawiamy, aby tak dobra JKM, jako też i ichmm. panów duchownych i świeckich wspólnie z ichmm. wszelkie ciężary, które jedno dla dobrego ojczyzny dzieją się, ponosili.

Iż się rozgraniczenie powiatu mozyrskiego z województwem kijowskim od dawnego czasu skończyć nie może, tedy o to na sejmie da Pan Bóg przysłył, zgodnie wszyscy poprzeć mamy, aby ta sprawa skutek swój bez żadnych zwłok wziąć mogła.

Wnoszona była do nas sprawa o zburzenie zboru ewanielickiego [s] w Wilnie, o co iż się z ramienia Kr(óla) JM, pana naszego m(iłoś)ciwego, przez jm. pana kanclerza WKsL²⁰² sprawiedliwość stała, którą się ludzie ewangelickiej religii ukontentowali, tedy już o to więcej skarg wnosić nie mają. A o dalsze obwarowanie pokoju staranie uczynić mamy.

Wniesiona jest prośba przez przyjaciół od jm. pana Romana Wołowicza, starosty rohaczewskiego, koniawskiego i dubickiego, który prze niesposobność zdrowia swego na zamku ukraińnym Rohaczewie mieszkać nie może, abyśmy do Kr(óla) JM się włożyli. Jakoż prosić p(anom) posłom naszym poruczamy,

^m *W Or. słowo nadpisana nad wierszem..*

²⁰² *Lew Sapieha.*

aby na to Król JM pozwolił raczeł i jm. pana ciwuna trockiego²⁰³ listem swoim na takową surogacją destinował.

Doniesione też jest w koło nasze wielkie utyskowanie od jego książęcej m(iłość)ci pana trockiego²⁰⁴ na jm. pana halickiego²⁰⁵, który intentowawszy przez pozwy trębowelskie causam "de persona ipsius" do sądu ichm. niesłuszną, jakoby jm. pan trocki modo praede na Buczacz najachawszy miał pobrać majątności na sześć kroć sto tysięcy złotych i rzędów różnych, szat jego własnych zabrać, et alia (co improbable jest) z osoby jm. pana trockiego, który senatorem WKsL jest i majątności w WKsL possidet i z nich iurisdictioni supseliorum [s] WKsL subest. Onego nad prawa i spisy unii penis legum srogiemi kondemnował i publikować dał, nastąpiwszy na honor jego, a mając ludzi niemało około siebie o zdrowiu jego przemysla. Którą załośną skargę na tym zjeździe in publicum wniesioną słysząc sąśmy zalem objęci, widząc, że prawa nasze i spisy unii, któremi in unum corpus et non vacillantem charitatem iure iurando, jako bracia złączyliśmy się, znacznie słabieją. Ponieważ tedy JKM, nasz m(iłość)ciwy pan, jest głową naszą princeps pacis, którą defendere et tueri biorąc na się to sceptrum panowania sancte obiecał, więc i pokój między poddanymi dla fortunnego panowania swego zatrzymać powinien. Bo publica ex privatis constant, własna jest pańska powinność prywatnym takowym zaciągom jakoby publiki nie trudnili zabiegać. Mają ichmm. panowie posłowie naszy uniżenie prosić Kr(óla) JM, aby autoritatem magistratus suae regiam, do tej sprawy chciał interponere, a wziąwszy wiadomość o niewinności książęcia jm. o zniesieniu takowych pen, które się na obywatela WKsL ekstindować nie mogą (bo mamy nasze własne prawa i niemi się pod fortunnym panowaniem JKM kontentujemy), m(iłość)ciwe staranie uczynić raczeł, jakoby ten dekret zniesiony, albo przynajmniej sejmową powagą był uważony.

Wnoszoną^o [s] też do koła naszego prośbę książęcia jm. kurlandskiego²⁰⁶, że mając wielki z Nolem²⁰⁷ [s], poddanym swym i ostry zaciąg, zwłas(z)cza gdzie crimen lese magistratus za lewym udaniem się zaciąga, prywatnie a nie

ⁿ⁻ⁿ W Or. fraza nadpisana nad wierszem.

^o K_c: Wniesiono.

²⁰³ Baltazar Strawiński.

²⁰⁴ Jan Jerzy Radziwiłł, kasztelan trocki.

²⁰⁵ Stanisław Lanckoroński, kasztelan halicki.

²⁰⁶ Fryderyk Kettler, książę Kurlandii w latach 1587–1638, w okresie 1594–1617 współrządził księstwem z bratem Wilhelmem.

²⁰⁷ Właściwie Nolde; chodzi tu o konflikt między księciem Wilhelmem Kettlerem z przywódcami opozycji szlachty kurlandzkiej, braćmi Gotthardem i Magnussem Nolde, którzy z rozkazu tegoż księcia zostali zamordowani 20 VIII 1615 r. w Mitawie.

tak jako ac(c)usatoris impetus et delati dignitas, osobiwie prawa pospolitego porządek potrzebuje, za dworem był sądzony. Prosimy tedy Kr(óla) JM, pana naszego m(iłoś)ciwego, aby na sejmie wszystek ten z Nolem zaciąg de plano sądzić raczeł, gdyż in publico teatro zda się rzecz słuszna i prawo same takie sprawy sądzić każe, aby cnota i złość tym jaśniej ukazana była.

Jego m(iłość) pan wojewoda smoleński²⁰⁸ mając zacnych przodków swych u królów panów naszych i u Rzeczy(p(oli)tej wielkie zasługi, wszystko jednak staranie swe na to odważa, aby nie tylko ad vitam gloriam i zasługi ich zarównać, owszem przewyższyć mógł i służąc Kr(ólowi) JM i Rzeczypospolitej czas niemały, nie tylko nagrody nie otrzymał, ale wielki szwank na majątności swej odniósł dziedzicznej przez spustoszenie od nieprzyjaciela ogniem i mieczem, poborcy jednak o pobory turbują. Prosimy Kr(óla) JM za jm., aby nie tylko od tej poborowej angaryi był wolen, ale aby Król JM ratione tych tak wielkich i znacznych szkód na majątności jm. prze żołnierza i nieprzyjaciela podjętych za wszelką okazyją m(iłoś)ciwym wzgląd mieć raczeł.

Jego m(iłość) pan wojewoda połocki²⁰⁹ prosi, aby JKM zamek połocki, który prawie wrotami nieprzyjacielowi do WKsL jest, uważywszy jako wiele na nim należy a zawrzeć się przed nieprzyjacielem nie masz gdzie, jako narychlej zabudować, armaty poprawić i prochów przysposobić, niemniej ludźmi i prowiantem opatrzyć rozkazać raczeł, sine mora. Do tego nakład, który tak na ludzie służebne chowając je^p na zamku kosztem swym, jako też i na opravę zamku wydał, (z) skarbu JKM zapłacić rozkazać raczeł, mając przy tym wzgląd na pracowite służby jm. w ojczyźnie.

Wiadomo to jest, że zamek witebski z dopus(z)zczenia Bożego zgorzał, na którego restauracyi wiele ukrainie należy. Prosimy Kr(óla) JM, pana naszego m(iłoś)ciwego, aby i ten zamek co prędeż z skarbu swego restawrować [s] rozkazać raczeł. W czem sumpt i nakład jm. pana wojewody witepskiego²¹⁰, senatora dobrze R(zeczy)p(os)p(oli)tej zasłużonego ma być ochroniony. Bo lubo s(z)czupło^q [s] jm. u Kr(óla) JM wysługę R(zeczy)p(os)p(oli)tej spustoszył nieprzyjaciel, jednak i teraz jm. nie ustaje w znacznych na to miejsce nakładach i w inszych R(zeczy)p(ospoli)tej pilnych i potrzebnych posługach.

Jego ks(iąże)ca m(iłość) pan podczaszy WKsL²¹¹, iż nie tylko od przechodzących wojsk Kr(óla) JM do Moskwy, ale i od swowolnych kozaków po

^p W Or. słowo nadpisane w miejsce wykreślonego: piętnastu.

^q Poprawnie powinno być: szczupłą.

²⁰⁸ *Mikołaj Hlebowicz.*

²⁰⁹ *Michał Drucki Sokoliński.*

²¹⁰ *Jan Zawisza.*

²¹¹ *Janusz Radziwiłł.*

wiele razy przed tym, jako osobliwie po kilkakroć w roku przeszłym odniósł w Księstwie swym Słuckim wielką i nieoszacowaną szkodę, jako to i JKM, panu naszemu m(iłość)ciwemu i nam samym dobrze jest wiadomo. Że tedy i na przeszłej konwokacji dewastacją dóbr swych od niżowych kozaków hostiliter uczynioną, oświadczył i o ufolgowanie w poborach przeszłych żądał, aczkolwiek tych szkód małą tą [s] może być jm. nagrodą, jednak z powinnej kompasy nad takowym znis(z)zczeniem dóbr ks(iążę)cia jm. prosimy JKM, pana naszego m(iłość)ciwego, aby dobra jego ks(iążęcej) m(iłość)ci Ks(ięstw)a Słuckiego od pięci poborów na przeszłym sejmie ufałonych, wolne być mogły.

Po zejściu świętej pamięci króla Stephana u godnej pamięci ks(iążę)cia jm. pana Krzysztofa Radziwiła, wojewody wileńskiego, hetmana nawys(z)szego WKsL ichmm. panowie senatorowie na gwałtowną potrzebę R(zeczy)p(ospoli)tej wzięwszy sumę pieniędzy wnieśli na dzierżawę Kr(óla) JM żyzmorską²¹². Którą sumę, iż skarb in disquisitionem przywodzi, prosimy Kr(óla) JM, aby lubo to exnunc ks(iążę)ciu jm. panu Krzysztofowi Radziwiłowi, jako potomkowi tę sumę wrócić, lubo na teźże dzierżawie aprobować raczeł²¹³.

Donoszona jest do nas częstokroć prośba jm. pana pernawskiego²¹⁴, za którym uniżenie Kr(óla) JM prosimy, aby jego do łaski swej pańskiej przyjąwszy, m(iłość)ciwym panem był i w tym w czym się do Kr(óla) JM i R(zeczy)p(ospoli)tej ucieka, utulić raczeł.

Jego m(iłość) pan starosta orszański²¹⁵, będąc od jm. pana hetmana na granicach z wojskiem zostawiony żadnego pilnego starania nie upus(z)czał, jakoby i Smoleńsk w rękę i granice całe zostały. A gdy żołnierz czwierci [s] swe wysłużywszy schodził z pola, a odsieczy było potrzeba, ważył się i tego dla R(zeczy)p(ospoli)tej iż żołnierza kilka set koni zatrzymał, żołdu podwyższył i na dobra swe dziedziczne wniósł asekuracją. Prosimy Kr(óla) JM, pana naszego m(iłość)ciwego, aby nie tylko fidem jm. eliberować, ale tak znaczne zasługi znaczną nagrodą za okazyją m(iłość)ciwie nagrodzić raczeł.

Jego m(iłość) pan starosta pernawski, rotmistrz Kr(óla) JM pan Janusz Kiszka już od niemałego czasu z wielką odwagą dóbr, zdrowia i dostatków swoich służy Kr(ólowi) JM i R(zeczy)p(ospoli)tej, żadnych do tego czasu

^r W Or.: aeliberować.

²¹² *Dzierżawę żyzmorską zastawili senatorowie litewscy ówczesnemu podczaszemu i hetmanowi dwornemu WKsL Krzysztofowi Radziwiłowi 26 IX 1572 r. podczas zjazdu w Rudnikach (zob. dok. nr 6, 7 i 8, publikowane w: Akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego, t. I, Warszawa 2006).*

²¹³ *W tej sprawie konstytucja sejmu 1616 r. pt.: Summa Żyzmorska.*

²¹⁴ *Piotr Stabrowski, tytułarny kasztelan parnawski.*

²¹⁵ *Aleksander Dadzibóg Sapieha.*

virtutis premia i za wielkie i kosztowne służby swe nagrody nie mając, nie ustaje, jednak i teraz w nadzieję s(z)czodroblivej łaski Kr(óla) JM w zawzięciu swoim. Prosimy uniżenie Kr(óla) JM, aby na koszty i pracowite posługi jm. względ mając za wszelką okazją nagradzać raczeł.

Jego m(iłość) pan referendarz lit(ewski)²¹⁶, jako jest Królowi JM i R(zeczy)p(ospoli)tej zasłużony, nikt nie jest niewiadomy, bo tam in toga quam in sago dobrego człowieka odprawował powinności. Jakoż i od jm. p(ana) het(mana) WKsL, który na znaczne odwagi, a często i krwie przelania jm. oczewisto patrząc dał w kole naszym luculentum o jm. testimonium. Więc jako na sejmiech częstokroć JKM jest zalecony, tak i terażniejszy zjazd nasz prosi zgodnie s Kr(óla) JM, p(ana) naszego m(iłościwego), aby na przeważne i pracowite jm. zasługi m(iłości)ciwy względ mieć i za okazją nagrodzić raczeł.

Petycja też ma być doniesiona za jm. panem starostą jezierzyskim²¹⁷, aby i JKM m(iłości)ciwe i łaskawe baczenie mieć raczeł poglądając na utraty jego, które w utw(i)erdzaniu fortocy jez(i)erzyskiej i obronie miejsca tego podjął.

Zamek mścisławski pograniczny opadły potrzebuje wielkiej poprawy, więc że jm. pan starosta mścisławski²¹⁸ za rozdaniem włości od niego opatrować nie ma skąd, mają panowie posłowie prosić JKM, aby nie tylko oprawiony i zabudowany, ale też ludźmi i inszemi dostatkami opatrzony był.

Pan Jan Woyna Jasieniecki, człowiek dobrze zdawna zasłużony po dwakroć na posłudze JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej od nieprzyjaciela do więzienia wzięty i z stratą majątności i z narażeniem¹ zdrowia swego, samym miłosierdziem Bożym ledwie ojczyźnie przywrócony jest. Prosimy Kr(óla) JM, aby nagrodę jaką z łaski JKM odnieść mógł, także i to co na lud służebny na Wielkich Łukach de suo wydał, aby mu z łaski JKM z skarbu zapłacono było.

Rotmistrzowi Kr(óla) JM, panu Konstantemu Zaleskiemu, który się do konfederacyi nie łącząc o zasłużone swoje na koni 30 po złotych 18 za półtory czwierci za atestacją i listem przypowiednym jm. pana hetmana WKsL na Borysowie za Mozańskiem wysłużył, prosił aby mu zapłacono, jakoż go jm. pan hetman kommandował. Czemu nie tylko abyśmy kontradykować mieli, ale pochwaliwszy mu to życzymy i prosimy JKM, aby go zapłata skuteczna doszła.

Prosić też panowie posłowie gorąco mają za więźniami narodu naszego w Moskwie zatrzymanemi, aby JKM według obietnice swej na przeszłym sejmie panom posłom na ten czas uczynionej, wszytkich narodu moskiewskiego

⁸ *W Or. wykreślono tu słowo: prosi.*

¹ *W Or. słowo poprawione, pierwotnie: zarażeniem; w K_r: urażeniem.*

²¹⁶ *Aleksander Korwin Gosiewski.*

²¹⁷ *Krzysztof Drucki Sokoliński.*

²¹⁸ *Mikołaj Frąckiewicz Radziwiński.*

więźniów za naszych wypuścić de facto raczył. Ponieważ za deklaracją moskiewską inaczej żadnego z naszych z stolice Moskiewskiej wziętych wypuścić za żadną inszą kondycją nie chcą.

Jego m(ilość) pan Hłatki [s], chorąży mieński²¹⁹ przez spalenie majątności swej od Moskwy w powiecie orszańskim blisko Dąbrowna, podjął szkodę niemałą. Mają ichmm. panowie posłowie naszy prosić JKM, jakoby ta majątność jm. od podatków poborowych ufalonych mogła być wolna.

Prosić też mamy przez pany posły nasze JKM, pana n(aszego) m(ilościwego), za panem Przeclawem Horbowskiem, sędzią brzeskim ziemskim o czopowego grodzieńskiego niedobranie, aby JKM processa do skarbu przyjąć i onego kwitem skarbowym kwitować roskazać raczeł.

Wnosił też pan Jakub Towijański²²⁰ [s], pisarz grodzki i poborca wilkomirski, że będąc poborcą w roku terazniejszym 1614 skarbowi Kr(óla) JM i Rzeczyp(ospoli)tej z pięci poborów dosyć uczynił i pieniądze poborowe nie zostawując przy sobie żadnej reszty oddał, na co i kwit główny od wielmożnego jm. pana Jarosza Wołowicza, podskarbiego ziemskiego WKsL otrzymał. A iż instygator²²¹ dekret zadworny otrzymał, rozumiejąc, że te pobory do skarbu nie byli oddane, prosić JKM, aby ten dekret z pana Jakuba Towijańskiego był zniesiony wiecznymi czasy, jakoby żadna nota tej sprawy i w Metryce nie zostawała.

Poborca połocki, pan Mikołaj Sakowski, iż na prochy i na oprawę dział w Połocku wydał z poborów przeszłych złotych sto, to ma mu jm. pan podskarbi przy czynieniu lidzby jego przyjąć.

Wniós(ł) skargę poborca nowogródzki pan Hrehory Wołodkowicz na żołnierzów skonfederowanych, mianowicie na trzy roty pana Pawła Ruckiego, którzy wziąwszy i odliczywszy spełna summę piniędzy sobie należąca zaś utaili 1170 złotych polskich. Prosiłiśmy tedy jm. pana podskarbiego WKsL, aby o to poborca nowogródzki nie był turbowany do sejmu przyszłego, na co jm. pan podskarbi pozwolić raczeł. O co panom posłom na sejm przyszły zlecić mamy, aby dwóch szkód pan poborca nie ponosił.

Miasto ryskie wniosło w koło nasze skargę w uraziech swoich, prosimy JKM, pana naszego m(ilościwego), aby w potrzebach swych i uraziech z łaski JKM poleczeni byli.

Na zamku ryskim, iż siła Rzeczypospolitej należy, prosić JKM, aby zamek ryski był opatrzony.

²¹⁹ *Zapewne Jan Hładki.*

²²⁰ *Właściwie Jakub Towiański.*

²²¹ *Mikołaj Marchacz Puzelewski, instygator WKsL.*

Żołnierze smoleńscy w murze, a jako w obłążeniu zdawna będąc i statecznie dodzierżywając wiary i cnoty swej Królowi JM i Rzeczypospolitej, zdrowia swego nie litując wszystkie impety nieprzyjacielskie znoszą, niewczasów wojennych zażywając. My uważawszy pracowite i przeważne zasługi ich darujemy im czterć [s] lata zasłużonego a JKM, pana naszego m(iłośc)iwego prosimy, aby im opatrzenia dać raczył, tak w ziemi tam tej Si(e)wierskiej [s] i gdzie by się occasio suffitiens zasługi ich podała, według zasług i kondycyje każdego.

A pobory i poborcowie do wybierania tych poborów tak są namówione:

Z wileńskiego pobór jeden szósty wydać, drugi nowy a poborca do braci.

Z Oszmiany wszystką zgodę wzięli do braci na relacyję.

Z Lidy pobór zatrzymany jeden, a nowy do braci i poborce.

Z Wilkomirza pobór zatrzymany jeden, a nowy do braci i o poborce.

Z Braclawia²²² [s] pobory zatrzymane dwa, a nowy do braci i o poborce.

Z Trok pobór jeden nowy, a poborca do braciej.

Z Grodna od niektórych osób zatrzymany pobór, pobór jeden nowy, a poborca do braciej.

Z Kowna pobór jeden nowy, a poborca do braciej.

Z Upity wszystkie zgody i pobór wzięli do braciej.

Z Ziemie Żmudzkiej pobór nowy jeden, a poborca do braciej.

Z Połocka pobór nowy jeden, a poborca do braciej.

Z Nowogródka pobór zatrzymany jeden, drugi do braci i o poborce.

Z Słonima pobór nowy jeden, a poborca do braciej.

Z Wołkowyska pobór zatrzymany jeden, drugi nowy do braci i o poborce.

Z Witepska²²³ [s] pobór nowy jeden, a poborca do braciej.

Z Orszy pobór nowy jeden, a poborca do braciej.

Z Brześcia pobór nowy jeden, a poborca do braciej.

Z Pińska trzy zatrzymane, nowy do braci i o poborce.

Ze Mścislawia dwa zatrzymane, a nowy do braci i o poborce.

Z Mińska dwa zatrzymane, a nowy do braci i o poborce.

Z Mozyra dwa zatrzymane, a nowy do braci, poborca pan Jan Oskierka.

Z Rzeczyce acz panów posłów nie było, jednak dzierżymy to o ichmm., iż tejeż zgodzie naszej podlegę.

Które to pobory i szosowe na tym zjeździe uchwalone i pozwolone mają panowie poborcowie w powieciech wybierać według uniwersału roku 1609. A od tego solarium [s] ich ma być według tegoż uniwersału, poborcy jednak nie mają więcej wyciągać jedno po gr(oszy) dwu od kwitu.

²²² Właściwie Braślaw.

²²³ Właściwie Witebsk.

A to cokolwiek tu się na tym terażniejszym zjeździe wileńskim za zgodą spólną naszą postanowiło, wszystko jako na przyszłym sejmie Króla JM, pana naszego m(iłoś)ciwego sami i przez posły nasze, aby z łaski swej pańskiej aprobować raczeł, zgodnie prosić i statecznie poprzeć unanimiter dobremi słowy obiecujemy. Pisan w Wilnie, roku 1614 miesiąca oktobra 11 dnia.

[*Pod tekstem rozmieszczone na dwóch stronach na doklejonych paskach papieru odciski trzydziestu ośmiu²²⁴ pieczęci uczestników zjazdu na ogół słabo widoczne, a wśród nich 9 dużych senatorskich, mianowicie: Benedykta Woyny, Hieronima Chodkiewicza, Aleksandra Chodkiewicza, Jana Karola Chodkiewicza, Mikołaja Hlebowicza, Jana Zawiszy, Lwa Sapiehy, Hieronima Wołłowicza, w tym także Krzysztofa Radziwiłła, jako marszałka koła poselskiego. Pieczęcie posłów na ogół nieczytelne, a z nich na początku daje się zidentyfikować tylko czteropolowy herb Adama Wnuczka, w dalszej pozycji Jana Sicińskiego. Pod pieczęciami autografy*]:

Benedictus Woyna Ep(iscop)us Vilnen(sis), (sa)lvis iuribus S(ancte) E(cclesiae) R(omanae) et excepto articulo de compositio mp.; Hieronym Chodkiewicz, kas(z)telan wyliński; Alexander Chodkiewicz, wojewoda Troczki ręką swą mp.; Jan Karol Chodkiewicz, Hetman WKsL; Mikołaj Hlebowicz, wojewoda smoleński ręką swą; Jan Zawisza, wojewoda withebski mp.; Leo Sapieha, kanclierz mp.; Jaross Wołłowicz, Podskarbi oprócz kwarty mp.; Krzysztoff Rad(ziwił), marszałek koła poselskiego mp.; Adam Wnuczek, Podśędek i poseł wiliński; Andrzej Agrippa poseł Wiliński ręką; Chrisztoph Stachowskj, woiski i posoł osz(miański); Jan Isaykowski mp.; Rafael Rożczic, sędz(ia) Grodz(ki) Lidsky mp.

Z Wilkomirza Poseł Roman Sumorok, stolnik kowieński ręką swą mp.; Jan Goleiewski z Wilkomierza Poseł R(ęką) S(wą); Jan R(udomina) dusiatski, woiskj Brasławskj; Z brasławia Daniel^u Thur; Baltazar Strawinskj, Ciwon Trockj s Trok; Z wojewodztwa Trockiego Poseł Jan Ogiński ręką swą; S powiathu Grodzień(skiego) Jakub Kuncewicz ręką swą; Gerzy Scipion Kam(po) z Grodna mp.; Z ziemie Żmoickiej Adam Dyrma mp.; Piotr Wysgyerd, marszałek kowieński Ręką swą; Krzysztoff Hołłownia Spaski ("woisky upitsky"); Jan Sycynskj, mars(z)alek upytsky ręką swą; Poseł z X(ięstwa) Żmudzkiego Krzysztoph Szemeth ręką swą; Alexander Tyszkiewicz, sędzia ziemski i poseł Połocki mp.; Adam Kosow Poseł witebski; Wojewodztwa Połockiego poseł Ostafi Chrapowickj Ręką swą mp.; Kasper Szweykowsky poseł nowogrodskj; Jan Uniechowski poseł nowogrod(ski) ręką swą; Jerzy Miellieszko, Chorąży

^u W *K₃* mylnie: Samuel.

^{v-v} W *Or*: podpis uszkodzony; tytuł dodany za wersją w *K₃*.

²²⁴ Według informacji podanej w *K₃*, było 45 odcisków pieczęci.

i poseł słonimski mp.; Poseł Powiatu słonimskiego Krzys(z)tof Kandzierzawsky mp. ^{w-w}

x-x

47. Asekuracja zjazdu głównego wileńskiego dla hetmana wielkiego Jana Karola Chodkiewicza upoważniająca do znoszenie kup swawolnych przy pomocy żołnierzy zaciężnych, b.d., Wilno (początek października) 1614 r.

Or.: AR II, nr 613;

Or.: BPAU/PAN Kr. 360, k. 270–271v (tu data zwołania zjazdu 1 X 1614).

My rady duchowne i świeckie, posłowie ziemscy ze wszystkich wojewódstw i powiatów i in(n)e stany WKsL na zjazd główny przez Króla JM, pana naszego, na dzień 1 oktobra w roku terażniejszym 1614 złożony, do Wilna zgromadzeni.

Oznajmujemy, iż dochodziły do nas skargi, że ludzie swowolni za konfederacją między nimi uczynioną, po wzięciu zapłaty od nas, z wielkim uciążeniem naszym, mieli się rozjachać z gromad. A potym niektórzy zasmako-

^{w-w} K₂ prócz wymienionych w Or., podaje ponadto dodatkowe nazwiska posłów powiatowych uczestniczących w obradach konwokacji wileńskiej 1614 r., mianowicie: Stanisław Puksztza Kliwzgielowicz ręką swą; Z woiewodztwa Brzeskiego Aliexander Gąsiewsky, Referendarz WKsL manu propria; Z tegosz woiewodztwa Jan C(z)yz, sekretarz Kr(óla) JM ręką; Mikołay Mleczeko, chorąży y poseł orszański mp.; Mikołay Boratyński, stolnik orszański z Orszy; Z Powiatu Pińskiego poseł (Jan Terlecki), sekretarz JKM własną; Paweł Kopeć, podstoli y poseł Mścislawsky; Władysław Protasowycz na Mogilnie poseł Powiatu Pińskiego; Jan Hłatky, chorąży y poseł miński ręką swą; Z woiewództwa minskiego Enoch Kawaczyński mp.

^{x-x} *W obu wierzitelnych kopiach uchwały konwokacji 1614 r. umieszczono interesujące formuły końcowe.*

W K₂ po liście wystawców następuje formuła o treści: Которая тая коньякаця д(о книг к)городских виленьских есть вписана. С которых и сесь выпис под моею печатю [- - - -] панеу воеводиной смоленской [niechybnie Dorota Wollowiczówna Abramowiczowa] есть выданъ. Писанъ у Вилини (Ls) [Odcisk pieczęci słabo widoczny, zapewne Jana Dowmonta Siesickiego, chorążego wilkomirskiego i namiestnika wileńskiego, który wydał ten wypis. Jego pieczęć zasłoniła niektóre wyrazy formuły końcowej].

W K₃ po datacji następuje autograf i odcisk pieczęci marszałka koła poselskiego, a po nim formuła aktywacji do grodu brzeskiego: Krzysztoff Radziwiłł marszałek koła poselskiego Ręką swą (Ls).

Roku 1614 miesiąca oktobra 23 d(nia) to Postanowienie na Convocaty wileńskiej ichmm. panów senatorów i posłów WKsL jm. pan Jan Czyż, sekretarz JKM na urządzie grodzkim brzeskim pokładał i ku aktywowaniu do ksiąg podał. [Autograf]: Jakub Hulanicky, horodniczy y namiestnik brzesky ręką swą.

wawszy swą wolą i rozdzieliwszy się na połki, a podnioszy chorągwie bez listów K(róla) JM przypowiednych i bez wiadomości R(zeczy)p(ospoli)tej i hetmańskiej, w państwo JKM WKsL weszli, miasta, miasteczka JKM i majetności duchowne i nasze szlacheckie pustoszą i do zginienia rozmaite krzywdy i zbytki czyniąc przywodzą, postępując mało nie po wszystkich wojewódstwach i powieciach WKsL. Tedy my temu zabiegając, aby się ta swawola nie działa więcej, napomnieliśmy przez pismo nasze tych swowolnych ludzi, aby się z tych kup i gromad rozjachali, więcej szkód i zbytków nie czyniąc. Czego jeśliby uczynić nie chcieli, użyliśmy jaśnie wielmożnego pana, jm. pana Jana Karola Chodkiewicza, starostę żmudzkiego, hetmana najwyższego WKsL żeby jm. z władze urzędu swego hetmańskiego i według uniwersałów JKM do wojewódstw i powiatów wysłanych, takowych wszystkich swowolnych ludzi znosił takim sposobem, jako czas i potrzeba jm. pozwoi i jako jest między nami namówiono. Dla czego jm. pan hetman ma zaciągnąć żołnierza listy swemi przypowiednymi, nie czekając listów przypowiednych od JKM, a jm. pan podskarbi WKsL²²⁵ ma dać pieniędzy jako naprędzej do jm. pana hetmana z poborów i z czopowego, które są pozwolone wydać na tej konwokacyjnej z wojewódstw i z powiatów WKsL, upewniając vigore huius conventus jm. pana podskarbiego, że to jm. na lidzbie przyjęto będzie. A ktobykolwiek z tych swowolnych ludzi, przez wojska jm. pana hetmanowe zabity albo pojmany był, tedy takowe, jako na jawnym uczynku złym pobite i pojmane, i jako szkodniki i nieprzyjacioly ojczyzny rozumiemy i rozumieć będziemy. I kogo by z tych swowolników zabito i ktobykolwiek zabił, o to jm. pan hetman i ci przez kogoby to jm. pan hetman czynił, żadnego zatrudnienia ni od kogo mieć nie ma i nie mają. W czym jm. pana hetmana upewniamy i asekurujemy, pewni będąc o jm. panu hetmanie, iż nam obietnicę swą żyści w przyłożeniu starania, jako byśmy co naprędzej od tych ludzi swowolnych uwolnieni byli. A jeśliby ci ludzie swowolni z kup rozeszli się, tedy jm. pan hetman te żołnierze na ludzie swowolne zaciągnięne, obrócić ma dla obronienia granic WKsL i dla wstrętu inkursyjam^y nieprzyjacielskim od Smoleńska. Które pismo postanowienia naszego rękami naszymi podpisaliśmy i zapieczętowaliśmy. Pisan w Wilnie na zjeździe głównym od JKM złożonym.

[Pod tekstem następują odciski 13 pieczęci, w tym 7 senatorskich, na przyklejonych paskach papieru, ale dwa z takowych pasków odkleiły się i zostały zagubione. W wersji Or. z BPAU/PAN również 13 pieczęci, w tym tylko 6 senatorskich. W obu wersjach odciski mało czytelne i trudne do identyfikacji. Poniżej pasków z pieczęciami znajdują się autografy senatorów i posłów]:

^y W Or.: incursiam.

²²⁵ Hieronim Wollowicz.

Benedictus Woyna E(pisco)pus Vilm(ens)is (Ls); Alexander Chodkiewicz, wojewoda troczky ręką swą (Ls); Mikolai Hlebowicz, wojewoda smoleński ręką swą mp. (Ls); Jan Zawisza, wojewoda Withebski mp. (Ls); Jan Karol Chodkiewicz, Hetman WXL mp.^z; Jarosz Wołłowicz, Podskarbi z(iemski) W(ielkieg)o X(ięstw)a L(itewskiego)o mp. (Ls); Leo Sapieha, kanclierz W(ielkieg)o X(ięstw)a Lith(ewskiego) mp.

Krzysztoff Radziwił, marszałek koła poselskiego m(anu) prop(ria); Andrzej Agrippa, poseł wilien(ski)^a ręką (Ls); CHRisztoph Stachowskj, woiski y poseł oszmienjsky; Rafael Rozczic s Powiatu Lidzkiego (Ls); Alexander Raieckj, Marszałek i Poseł wilkomirski mp.; ^bPoseł z Wilkomirza Roman Sumorok, stolnik kowieński mp.; Jan Goleiewski z Wilkomierza poseł^b; J(an) R(udomina) Dus(i)atsky, wojskj brasławskj; Baltazar Strawinskj, ciwon Trockj s Trok; Z woiewodztwa Trockiego Poseł Jan Ogiński ręką swą; S powiathu Grodzieńskiego Jakub Kuncewicz, chorąży^c ręką swą; ^dZ brasławya DANiel Thur (Ls)^d; ^eGirzy Scipion Kampo ręką własną^e; Krzysztoff Hołownia Spaskj, wojskj upitskj ręką swą; Krzysztoph Szemeth poseł z X(ięstwa) Żmudzkiego ręką swą (Ls)^f; Z ziemie Żmoickiej Adam Dyrma m(an)u prop(ri)a; Z woiewodstwa Połockiego Alexander Tyszkiewicz, sędzia ziemski połocki mp. (Ls); ^gZ tegoż woiewodztwa^g Ostafi Chrapowickj Ręką sswą mp.; Kasper Szweykowsky, poseł nowogrodskj; Poseł Powiatu słonimskiego Krystof Bazyly Kandzierzawskj mp. (Ls); Stanisław Pukszta Ręką własną (Ls); ^hMikołay Mleczko, Chorąży y poseł orszański mp.^h; Adam Kosow Poseł witePskj; ⁱZ woiewodztwa Brzeskiego Alexan(de)r Gosiewski Refferen(da)rz W(ielkieg)o X(ięstw)a L(itewskiego)o mp.ⁱ; Enoch Kawieczynsky z mieńska mp.; ^jPaweł Kopeć poseł Mścislawskj; S Powiatu Pińskiego poseł Jan Terlecky secr(etarz) JKM własną ręką; Jan Hładkj, chorąży y poseł minsky (Ls).

[*W Or. BPAU/PAN Kr. 360 na odwrocie współczesne noty*]: 1614 R(oku) 1. Octobr(is). Asscuratia dana jm. Panu Hetmanowi od R(zeczy)p(ospoli)tej

^z *W Or. BPAU/PAN brak autografu Jana Karola Chodkiewicza.*

^a *W Or. BPAU/PAN: Woiewod(stwa) wilińskiego.*

^{b-b} *W Or. z AR dwaj zaznaczeni posłowie wilkomierscy podpisali się na pasku papieru przeznaczonym dla pieczęcie.*

^c *Tytuł Jakuba Kuncewicza dodaje tylko Or. BPAU/PAN.*

^{d-d} *Autograf i pieczęć Daniela Tura umieszczone tylko w Or. BPAU/PAN.*

^{e-e} *Autograf Jerzego Scypiona Kampo umieszczony tylko w Or. z AR.*

^f *Pieczęć umieszczona nad autografem Krzysztofa Szemeta silnie zatarta, ale z odczytanymi syglami: „SPK” [=Stanisław Pukszta Klauzgiałowicz ?].*

^{g-g} *W Or. BPAU/PAN inaczej: Poseł z Woiewodztwa Połockiego.*

^{h-h} *Autograf Mikołaja Mleczki umieszczony tylko w Or. BPAU/PAN.*

ⁱ⁻ⁱ *Autograf Aleksandra Gosiewskiego umieszczony tylko w Or. BPAU/PAN.*

^{j-j} *Autograf Pawła Kopcia umieszczony tylko w Or. AR.*

na Conuocaty Wylensky anno 1614. [z *późniejszym dopiskiem*]: Na znoszenie kup swawolnych zaciągnionym żołnierzem.

27. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (29–31 I 1615)

Literatura: Żukowicz II, s. 5.

48. *Uchwała sejmiku generalnego przedsejmowego, Słonim, 31 I 1615 r.*

Or.: BCzart. 2245, s. 83–88.

My rady i posłowie ziemscy z województw, ziem i powiatów Wiel(kieg)o K(się)stwa Lit(ewskiego) na terażniejszy zjazd główny słonimski przed sejmem walnym od Król(a) JM złożony na dzień 29 Januarii roku 1615 do Słonima zgromadzeni tę zgodę naszą pismem wyrażoną wszystkim wobedz [s] do wiadomości przywodziemy.

Naprzód, podziękowawszy JKM, panu naszemu m(iło)ściwemu, za pilne JKM o nas i R(zeczy)p(ospoli)tej obmyślanie, starać się mamy, aby postanowienie zgodne konwokacyjej blisko przeszłej wileńskiej²²⁶, do efektu swego przyszło.

A że na obmyślanie warownego około pokoju bezpieczeństwa ojczyzny naszej WKsL, od domowych i postronnych nieprzyjaciół, a mianowicie Moskwy, iż we wszelakich a tym więcej w takowych raziech communia consilia et auxilia mają być z ichmm. pany koronnemi, jako bracią naszą, jedną a nierozdzielną R(zecz)p(ospoli)tą (od których wojsk do zguby niemal już ostatniej sąśmy przywiedzeni), przeto odkładamy to do spólnych z ichmm. namów na sejmie blisko przysłyłym. Lecz iż sposób od nas tu za zniesieniem instrukcyi, na tym zjeździe głównym słonimskim, taki widzimy być najrażniejszy, że to nas dochodzi wiedzieć, iż od bojar dumnych moskiewskich poseł do JKM i do p(anów) rad idzie a jako rozumiemy z traktatami o pokoju. Tedy ten sposób na ten czas najbliższy widzimy, aby przez traktaty pokój z Moskwą bez respektów wszelakich, a z ochroną sławy narodów naszych namówiony i kończony był. Jednak iż ogołocona ukraina i bez doskonałej obrony zostawiona, a za spus(z)zczeniem się tylko na traktaty, które za tym albo niesporo, jako i dotąd prowadziłyby się, albo zgoła efektu pożądanego nie wzięły i czego Panie Boże strzeż, aby pod pretekstem traktatów fortelów swych zwykłych, jako naród przewrotny, wykonywać nie chciał. Na to tedy ochronę i sposób

²²⁶ *Odbyła się w dniach 1–11 X 1614 r.*

bezpieczeństwa spólnie z stany koronnemi, jako bracią naszą, namówić. Do czego ichmm. pany koronne ma przywieść związek uniej poprzysiężonej, aby się i wydaniem siódmego poboru na obronę granic naszych od Moskwy, z nami porównali. O co my wszyscy gorącą uczynić mamy instancją na sejmie przyszłym.

Całość ojczyzny naszej zawisła na zachowaniu praw i zwyczajów starodawnych, które aby wszystkie ad realem exequationem były przywiedzione i w swą rezę wprawione, jakoby i wszystkie urazy per directam conclusionem gruntownie poleczone były, jakoby za tym niewątpliwa, ale już skuteczna zawždy zostawała ekzekucyja^k.

Należy i na postanowieniu nowych praw za nastąpieniem nowych występów ludzkich, na których pokaranie secundum enormitatem peccati, aby były peny aequi valentes namówione na tym sejmie. Zawisła na porządnym statecznym, jako namawianiu rzeczy, tak i konkludowaniu ich na sejmie. Zawisła też na zachowaniu całości i powadze praw i urzędów wszystkich WKsL. Zawisła na zobopólnym przystojnym i należącym uszanowaniu osób do konsultacyi sejmowych należących, które aby się porządnie bez aklamacyi, a pogotowiu opresyi wolnych głosów odprawowały. I konstytucyje porządkiem lepszym z powagą sejmową w czas konkludowane i do kancelaryi wydawane były.

Należy też nie mniej na mieszkaniu przy JKM ichmm. panów senatorów według konstytucyi a to dla odprawowania poselstw do cudzych krajów i transakcyi z niemi i dla zatrzymania w całości praw naszych i pokoju pospolitego. A in secus facientes paeny, aby ex nunc egzekwowane były. Toż prawo w mieszkaniu przy Królu JM i na ichmm. panów pisarzów WKsL i paeny innegli(g)entes namówione być mają. Należy na szafunku sprawiedliwości świętej, aby bez wszelakiej zwłoki i przedłużenia w sprawach sejmowi et aliis subselliis przypadających egzekucyją swą według prawa pospolitego brały.

Konstytucyja de bene meritis in Repub(licae), aby do egzekucyi przywiedziona była.

Rozgraniczenie województw WKsL z Koroną, aby z tego sejmu już do skutku sine ulla przywiedzone było prolongatione.

W Inflanciech certis conditionibus, pokój przymierzem, aby był namówiony. Także daniny JKM Polakom, Litwie i Inflantczykom według praw i przywilejów, aby wcale zachowane były z inkwizycyją, o którą i sami Inflantczycy proszą. A odprawując wszystkie sprawy za pieczęciami koronną i WKsL według prawa, a sądząc sprawy inflantskie u panów pieczętarzów, który starszy na ten czas będzie, według miejsc swoich u dworu.

^k W Or.: exequia.

Żołnierz kwarciany koronny, aby granic WKsL dla stacyi nie przechodził, ponieważ to jest z naruszeniem wolności. Gdyż dosyć urazu i teraz świeżo mamy w sprawie książećcia jm. pana trockiego²²⁷, która iż wszystko K(się)stwo Lit(ewskie) zachodzi, zgodą spólną wszyscy, jako publiki poprzeć mamy.

Dyploma na Smoleńsk wydane, iż w kancelaryi abo w skarbie koronnym zostało i chociaż konstytucyją sejmową zniesione jest, jednak, aby stąd nocium żadne na potym nie zostawało, starać się mamy, aby przywileja te do skarbu WKsL wrócone, abo ex nunc skasowane były.

Okazowania w powieciech nemine excepto, aby pewnych czasów słusznym sposobem i porządkiem sub paenis namówione były.

Postulata i petycje wszystkie konwokacyi wileńskiej, aby stały, starać się mamy, wyjąwszy ruszenie pospolite i co by temporaneum było. Także in articulo errarii publici, którego założenie potrzebne być baczemy. Ale o cle od towarów szlacheckich, iż z wielu powiatów na to nie pozwalają, tamże namowa być ma. A co się tkanie artykułów i petycyi w instrukcyjach powiatowych, tych które się słusnością i z prawem pospolitym zgadzają, poprzeć i pomóc sobie obiecujemy.

Prerogatywy urzędów WKsL, na których gubernacula Reipub(licae) ojczyzny naszej zależą, aby w całości swej zostawały. A iż jm. pan marszałek wielki K(się)stwa Lit(ewskiego)²²⁸ wniósł w koło nasze uraz w urzędzie swym, który nie tylko osobę i zasługi jm. znaczne, ale prawa i porządki o tym dawne zachodzi, gorąco się za to wzięwszy na tym sejmie mamy poprzeć, aby się in posterum żadne preiudicium w urzędzie jm. i inszych ichmm. panów urzędników nie działo.

Mandaty, tak na samego Karwackiego, jako i na adherenty jego wydane, aby ostremi dekrétami egzekwowane były. Także i na inszych takichże swowolników.

Kozacy, że mając drogę bliższą w ziemię nieprzyjacielską przechodzą WKsL hostiliter pustosząc, o zahamowaniu i zniesieniu ich z ichmm. pany koronnemi namówić.

Wakancyje wszystkie, aby według prawa i zwyczajów dawnych na początku sejmu rozdane były ludziom dobrze zasłużonym i starożytniej familijei narodu WKsL.

Inh(a)erendo constitutioni konwokacyi wileńskiej o zjeździe słonimskim²²⁹, aby go ichmm. panowie senatorowie i p(anowie) posłowie wszyscy nie omieszkiwali, paeny namówić i postanowić.

²²⁷ Chodzi o Jana Jerzego Radziwiłła, kasztelana trockiego i jego konflikt z Lanckorońskimi spowodowany zajazdem w początku 1614 r. na Buczaczu, z powodu którego został skazany przez Trybunał Koronny na infamię i banicję.

²²⁸ Krzysztof Monwid Dorohostajski.

²²⁹ Chodzi o jeden z punktów uchwały konwokacji wileńskiej z 11 X 1614 r.

Którą to zgodę naszą, jako loco ut tempore suo zawartą z całą salwą instrukcyi naszych strzymać sobie obiecujemy pewni będąc, iż ichmm. absentes niwczym tej zgodzie naszej kontradycować nie będą poglądając na słuszność i prawo o tym pisane, którą przy pieczęciach naszych i rękoma naszymi podpisaliśmy. Działo się w Słonimie 31 d(ie) Januar(ii) a(nn)o 1615.

[*Poniżej tekstu uchwały 12 odcisków pieczęci oraz autografy senatorów i posłów*]:

Alexander Chodkiewjcz, wojewoda Troczki ręką swą mp. (Ls); Jan Zawisza, woiewoda Withebski mp. (Ls); SAmuel Wołłowicz, kasztelian Nowogrodzki Ręką swą; Joan Mielieszko, kasztelian Mięsky mp (Ls); Leo Sapieha, kanclierz W(ielkieg)o X(ięstw)a litewskiego etc. mp. (Ls); Jaross Wollowicz, Podskarbi Ziemski WXL. mp. (Ls); Krzysztoff Radziwił koła Poselskiego director mp. (Ls).

Mikołai Kiszka ręką swą mp. ¹z powiatu oszmiańskiego poseł¹ (Ls); Piothr Sthabrowsky, kasztelian pernawsky iako poseł połocki ręką swą mp. (Ls); Albrycht Władysław Radziwił poseł z Ziemie Nowogrodzkiej mp. (Ls); Jan Prothasowicz, Pisarz ziem(ski) y poseł Ziemie Nowogrodzkiej ręką swą mp.; Mikołaj Tryzna, podkomorzy y poseł powiatu Słonjmskiego własną Ręką mp. (Ls); Jerzy Lewalt Jezierskj Poseł Powiatu Wołkowyskiego Ręką swą mp.; Alexander Kazimierz Sapieha poseł powiatu słonimskiego walną [s] Ręką mp. (Ls); Stephan Grudzyńskj Posel Powiathu orszańskiego mp.; Andrzej Piekarskj Poseł wo(jewodztwa) Brzeskiego mp.; JAKob Madaleńsky poseł Woiewostwa Msczislawskiego (Ls).

28. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (21 V–5 VI 1615)

Literatura: Żukowicz II, s. 37; Šapoka I, s. 33–34; S. Ochmann, *Sejmy z lat 1615–1616*, s. 120–121; Rachuba, s. 261–262.

Zjazd poprzedzały sejmiki odbywające się po rozerwanym sejmie w terminie sejmików relacyjnych 23 IV 1615 r.; zob.: instrukcja powiatu wiłkomirskiego (AR II, nr 630 – posłowie: Krzysztof Radziwił, hetman polny, Alexander Rajecki, marszałek, Zygmunt Kamieński i Jan Golejewski); instrukcja powiatu grodzieńskiego (BCzart. 109, s. 131–136 i BPAU/PAN Kr. 365, k. 72–73v – posłowie: Paweł Wołłowicz, podkomorzy i Jan Scypion Campo,

¹ *Fraza dopisana nad autografem.*

jednocześnie poseł królewski na sejmik); lauda powiatu słonimskiego (BCzart. 109, s. 137–141 i BPAU/PAN Kr. 360, k. 281–281v – posłowie: Krzysztof Haraburda, sędzia ziemski i Michał Połubiński, pisarz ziemski); przebieg obrad sejmiku nowogródzkiego (*Pamiętniki Samuela i Bogusława Kazimierza Maskiewiczów, oprac. A. Sajkowski, Wrocław 1961, s. 200–201* – posłowie: Malcher Szemet, podkomorzy wileński, Jan Protasowicz, pisarz ziemski nowogródzki, Jan Kiersnowski, podwojewodzi, Jan Frąckiewicz, (Paweł) Prokulbicki [s] i Samuel Maskiewicz). Instrukcja królewska na sejmiki relacyjne i zarazem przed zjazdem wileńskim, datowana w Warszawie 27 III 1615 r. (BPAU/PAN Kr. 360, k. 279–280v), oraz instrukcja dla Janusza Skumina Tyszkiewicza, pisarza WKsL i posła królewskiego na zjazd datowana w Warszawie 14 IV 1615 r. (AR II, nr 628). Natomiast przeciw uchwałom podatkowym konwokacji złożył protestację wojewoda trocki Aleksander Chodkiewicz, aktykowaną 30 VI 1615 r. do ksiąg ziemskich nowogródzkich (BPAU/PAN Kr. 377, s. 247). Ponadto zjazd wyprawił poselstwo do Zygmunta III, w osobach Andrzeja Piekarskiego, posła z Brześcia i Jana Scypionowicza Campo, posła z Grodna, na które król udzielił odpowiedzi datowanej w Warszawie 3 VII 1615 r. (BPAU/ PAN Kr. 360, k. 284–287v).

49. Uchwała zjazdu głównego (konwokacji wileńskiej), Wilno, 5 VI 1615 r.

Or.: AR II, nr 632, s. 1–11;

Minuta: BPAU/PAN Kr. 360, k. 296-v (*początek uchwały z uszkodzeniami mechanicznymi*); tamże, k. 282–283v (*fragment końcowy, datowany w Wilnie, 3 VI 1615 r. i autografami trzech senatorów: Mikolai Hlebowicz, wojewoda smoleński ręką swą; Alexander z Hołowczyzna wojewoda M(ścisławski) ręką swą; Adam Talwoisz, casztallan Żmoidzki ręką własną*);

K₂: AR II, *Supplementa nr 269⁽¹⁾* (*wypis z ksiąg trybunalskich z datą 6 VI 1615 r. wydany podkomorzemu mozyrskiemu Jarosłowi Żyżemskiemu*);

K₃: LMAB, F. 17–1, k. 203–206v (*w kopiaruszu z XVII w. razem z tekstami konstytucji sejmowych*).

My rady duchowne i świeckie, posłowie z województw, ziem i powiatów WKsL, którychmy się na zjazd główny pro die vigesima prima Maii anni 1615 nam od JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, złożony tu do Wilna zjachali.

^m Acz baczemy to, iż częste extra ordinariae consultationes, na które nas wielkie i nagłe a niustawające niebezpieczeństwa ojczyzny naszej narażają,

^m W Or. na marginesie umieszczona uwaga: NB.

ordinariam consiliorum et remediorum viam niejako annihilują i z stany koronnemi, bracią naszą, z którymi mutua consilia et auxilia związków unii na sejmach mieć powinniśmy, różnią. Odbieżaną jednak i teraz prawie w niebezpieczeństwie wielkim ojczyznę naszą i granice WKsL otwarte nieprzyjacielowi bacząc, tą tylko nadzieją cieszyć się nam przychodzi, że ten sam, który myślami i radami ludzkimi kieruje (gdyśmy uciechy i pomocy z konsultacyj przeszłych sejmowych odnieść nie mogli) dał wždy nam czas ten, na którym byśmy tu tam praegnanti periculo Reipub(licae) za łaską jego świętą, jakkolwiek zabezpieć mogli. Jakoż za powodem JKM, pana naszego m(iloś)ciwego, mając ten taki czas naznaczony i przez posła JKM pobudzeni będąc żebyśmy tego, co krwią braci naszej i kosztem R(zeczy)p(ospo)litej rekuperowano, ładajako sobie wydrzeć nie dali, a bezpieczeństwo granic naszych i pokoju pożądanego opatrzyli. Panu Bogu za to wprzód, a potym JKM panu naszemu m(iloś)ciwemu, za tę czułość powinną uniżenie podziękowawszy i wdzięcznie to od JKM przyjąwszy, chociaż to nam samym tylko o sobie i o bezpieczeństwie swym radzić i ratować się przychodzi, co acz rzeczą trudną a ledwie podobną być baczemy. A nie mniejszą przyczyną tego nieskończenie i niezawarcie blisko przeszłego sejmu, jako jest wszytkiej R(zeczy)p(ospo)litej osobiwie ojczyźnie naszej WKsL szkodliwe, czas sam wyświadcza, który tym gorszy i cięższy jest, im dalsza o pożądanym uspokojeniu i niebezpieczeństwie nadzieja, zwłaszcza gdy ichmm. p(anowie) koronni dla pretensyi swoich totam molem zaczętego z Moskwą zaciągu na nas wałąⁿ⁻ⁿ. Żalosne i stąd, że doczekawszy się z dawna tak pożądanego sejmu, efektu s(z)częśliwego nie otrzymaliśmy. Nie tracim jednak nadzieje w łasce JKM, pana naszego m(iloś)ciwego, i w przedsięwzięciu naszym nie słabiejąc, ale jako Kr(óla) JM toties quoties uniżonymi prośbami naszymi solicytować, tak tegoż afektować i zgodnie poprzeć chcemy i obiecujemy sobie^o. Przetoż jako o łasce JKM nie wątpimy, tak JKM, pana naszego m(iloś)ciwego, uniżenie i gorąco o złożenie bliskiego sejmu prosimy, na którym wszystko, co by kolwiek exorbitatum być pokazało się, z gruntownym animuszów ludzkich uspokojeniem naprawić się już finaliter mogło.

Do czego niżli przydzie, prosimy na ten czas uniżenie JKM, pana naszego m(iloś)ciwego, jako tego którego Pan Bóg nad nami przelożyć raczył, aby ichmm. p(anów) koronnych, bracią naszą, autoritate regia upomnieć raczył, żeby ichmm. poprzysiężonym związkom unii i powinności braterskiej dosyć czynili a nas w takim razie nie odbiegając według obietnic swych na sejmie

ⁿ⁻ⁿ W Or. na marginesie na wysokości tego zdania umieszczona uwaga: NB koronni.

^o W Or. na marginesie umieszczona uwaga: NB.

przeszłym, summą jaką pieniędzy ratowali, a potem z nami się w poborach na obronę granic naszych od Moskwy porównali. Jakoby zatym pod fortunnym JKM panowaniem ius communis societatis gwałtu nie cierpiało.

A iż wojna moskiewska pełna kłopotu i ostatniego a bliskiego zniszczenia ojczyzny naszej będąc, traktatami zawirać się i uspokoić zgodnie ze wszystkimi stany koronnymi namówiła i ichmm. p(anowie) komisarze do traktatów, tak z Korony, jako i WKsL od JKM naznaczeni są. Acz o przybyciu ichmm. p(anów) komisarzów do tak ważnej sprawy i potrzeby R(zeczy)p(ospo)litez na czas i miesce naznaczone nie wątpimy, jednakże JKM, pana naszego m(iłość)ciwego, uniżenie prosimy, aby eadem autoritate sua regia upomnieć ichmm. p(anów) komisarzów, tak koronnych jako i WKsL raczył, żeby ichmm. uważwszy, co na tym securitati Reipub(licae) nostrae należy, przybyć na czas i miesce naznaczone do traktatów nie omieszkiwali. Acz o przybyciu tam ichmm. p(anów) komisarzów WKsL wątpliwości nie mamy, niemniej o tym, że ichmm. spólnie na ten tam czas i miesce przybywszy nade wszystko to, co ku zatrzymaniu całości ojczyzny i przywróceniu jej pożądanego pokoju należeć będzie przedsięwziąć i wszystkie consilia et conatus swoje do tego dyrygować będą raczyli. Jakoby ten zaciąg wojny moskiewskiej szkodliwe urazy i zgubę przynoszący tandem już przeważnym staraniem i życzliwą pracą ichmm. p(anów) komisarzów z powinnej ku ojczyźnie miłości sine ullo respectu et praetensione gruntownie uspokojony, a ojczyzna nasza ad pristinum statum et tranquillitatem z powinną za to wdzięcznością a nieśmiertelną sławą ichmm. przywiedziona być mogła.

A iż wojsku JKM, tak na Smoleńsku w murze, jako i w polu będącemu, służba ich wychodzi i niemały dług zasłużonego ich pokazuje się, którego im nie zapłaciwszy jaką by stąd R(zeczy)p(ospo)lita szkodę ponieść, w jaką niebezpieczność zamek smoleński i granice WKsL a w niesławę narody nasze za zejściem stamtąd tego wojska (według deklaracji ich tu przed nami) podać się mógł. Uważając, już nie poddanym naszym, którzy przez tak wiele lat nieznośnymi i niesłychanymi podatkami, zdzierstwem wielkim wojsk do Inf-lant, a potem do Moskwy i z Moskwy przechodzących, łupiestwem i wyciąganiem nieznośnych stacyi od przeszłych kilku konfederacji, a potem i teraz świeżo przez pułki niemałe Karwackiego ludzi swowolnych nieprzyjacielsko prawie będąc znis(z)czeni i zubożeni, ale samym sobie barzo ciężko czyniąc, za ubogie poddane nasze zakładając na dotrzymanie Smoleńska i obronę braciej naszych na pograniczu od nieprzyjaciela utrapionych i na zatrzymanie wojska JKM tam będącego i na zapłatę zasłużonego ich, tak dla bezpieczeństwa granic, jako i ichmm. p(anów) komisarzów do traktatów naznaczonych, pozwoliliśmy i postanowili z dóbr naszych duchownych i świeckich dać dwa

pobory łańcuchowe i szosowe, to jest po dwa złote z każdej włóki osiadłej według Uniwersału^{P-P}. A z dóbr JKM też dwa pobory z włóki, a trzeci złoty z każdej włóki miasto wybrańców wyprawowania. Więc donativum na dwu przeszłych sejmach uchwalone, którego część niektórzy p(anowie) dzierżawcy już wydali, a drudzy ichmm. którzy zatrzymali, aby zarówno wydać z drugimi w czasie naznaczonym powinni byli. Także zatrzymane z przeszłych sejmów uchwalone pobory w niektórych powieciach i województwach i o których skarb WKsL wiadomości nie ma, a mianowicie brasławski, wołkowyski, piński, mozyrski i rzeczycki powiaty także województwa połockie, witebskie, mściłowskie, mińskie. Te wszystkie województwa i powiaty pomienione i zatrzymane pobory, także i wszystkie inne retenta najdalej do świętego Michała w roku terażniejszym²³⁰ do skarbu WKsL wydać. A jeśli by też które na potrzebę R(zeczy)p(ospo)litej wojenną być wydane pokazali się, tedy z nich w tym wyżej opisanym czasie w skarbie likwidować i liczbę uczynić powinni będą. Z tą jednak deklaracją, iż jeśli by sejm, o czym nie dzierzemy, według afektacyi naszej prędko złożony od JKM nie był, że już my sami bez wspólnej rady i pomocy ichmm. p(anów) koronnych, jako braci naszych, tych ciężarów obrony siłami naszemi wspiąć dalej nie będziemy mogli.

Postanawiamy też mocą zjazdu tego, aby miasta JKM upr(z)ywilejowane wszystkie przy dwu szosowych poborach, miasto trzeciego złożony się prochy, kule, furmany i inne wszystkie do armaty należące potrzeby na terażniejszą komisją do traktatów z Moskwą od JKM naznaczoną sufficienter opatrzyli, jakoby na to żaden sumpt z pieniędzy R(zeczy)p(ospo)litej nie był dany. Co wszystko ex arbitrio ichmm. p(anów) hetmanów i jm. pana podskarbięgo WKsL²³¹ odprawiono być ma. A miasta, które role, pasznie mają, aby dwój-szosowy przy łańcuchowym dwuzłotowym poborze wydać też do poborców powiatowych powinni byli.

Żydowie WKsL, tak w miastach i miasteczkach, i we włościach JKM, jako duchownych i naszych szlacheckich mieszkający na też potrzebę R(zeczy)p(ospo)litej mają sowito pogłównego zwykłą sumę, to jest 4 tysiąca złotych przyłożyć.

Tatarów bywał za czasów dawniejszych na każdą R(zeczy)p(ospo)litej potrzebę stanowiący od nich poczet, a osobliwie za hetmaństwa sławnej pamięci ks(iążę)cia jm. pana Krzysztofa Radziwiła, wojewody wileńskiego 700 koni stawi(a)li, lecz się teraz od onej liczby barzo zmniejszyło. A to nie przez

^{P-P} W Or. zostawiono w tym miejscu okienko na wpisanie nazwy uniwersału.

²³⁰ 29 IX 1615 r.

²³¹ Jan Karol Chodkiewicz, hetman wielki, Krzysztof Radziwiłł, hetman polny i Hieronim Wollowicz, podskarbi ziemski.

co inszego jedno przez sprzedanie potem już osobom narodu szlacheckiego majątności im na służbę R(zeczy)p(ospo)litej nadanych. A sami zaś majątności szlacheckie i wolności podług tych nakupiwszy od służby powinnej R(zeczy)p(ospo)litej ulegają. Przetoż takowym szkodliwym subtelnościami zabiegając, a tak nagłej potrzebie R(zeczy)p(ospo)litej wygadając póki to prawem osobliwym ostrzeżono będzie pro tunc wkładamy to na nie, aby 400 koni ludzi do boju godnych i na koniach dobrych z rynsztunkiem porządnym pod sprawą regimentarzów od ichmm. p(anów) hetmanów im przydanych, swym sumptem przy ichmm. p(anach) komisarzech na komisiją sub amissione bonorum stawili i tam posługę R(zeczy)p(ospo)litej odprawowali, jako rozkazanie ichmm. p(anów) hetmanów im ukaże. A w ciągnienu do wojska i schodzeniu z pola, aby żadnych stacyj nigdziej [s], ani podwód brać nie śmieli i szkód nikomu nijakich pod utraceniem gardła i majątności, czynić nie wazyli się. A występnych, aby ichmm. p(anowie) hetmani serio bez odwłoki karali, sprawiedliwość z nich ukrzywdzonym skuteczną czynili, która gdyby się od ichmm. nie stała, wolno będzie każdego z tych Tatarów występnego ukrzywdzonemu rokiem zawitym o eksces albo krzywdę wszelaką pozwać do sądu trybunalskiego w którykolwiek termin gdzie sine ulla exceptione każdy z nich peremptorie et effectualiter usprawiedliwić się każdemu ukrzywdzonemu powinien będzie.

Warując też dignitatem JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego i R(zeczy)p(o)spolitej a securitatem ichmm. p(anów) komisarzów do traktatów z Moskwą naznaczonych, a uważając hardość i śliską a niepewną wiarę narodu tego, aby pod pretekstem traktatów czego przeciwnego zamyslać i wykonywać nie chcieli rozumiemy być ex re et necessitate R(zeczy)p(ospo)litej przyczynić wojska pod regiment ichmm. p(anów) hetmanów naszych WKsL do tego dawnego, które jest na ten czas pod regimentem jaśnie wielmożnego jm. pana starosty żmujdzkiego, hetmana WKsL²³². Co pod wysokie uważenie JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, dawszy, uniżenie według osobliwej prośby w liście naszym specyfikowanej, prosimy aby tego wojska przyczynić rozkazać raczył, jakoby stąd większa szkoda zniszczonej ojczyzny naszej nie przyczyniła się i w dalsze nie zaciągała podatki.

Wnosiło też wojsko JKM na Smoleńsku i pod Smoleńskiem będące, ukazując i przekładając, iż się według konstytucyi sejmu przeszłego roku⁹⁻⁹ po złotych 18 wychować nie mogą. Prosili i żądali nas abyśmy im żołdu podwyższyli [s], co rzeczą na ten czas słuszną bacząc i trudne dostanie żywności w tym tam miescu upatrując zgodnie pro tunc pozwalamy na czwierć [s] roku

⁹⁻⁹ W Or. zostawiono okienko na wpisanie roku.

²³² Jan Karol Chodkiewicz.

zupełną, która z trzech miesięcy constat, usarzom po złotych 25, rajtarom po złotych 25, kozakom po złotych 15 dać z tych terażniejszych podatków naszych na tej konwokacji uchwalonych. To przy tem osobliwie warując, aby ichmm. p(anowie) hetmani nasi, trzymając się praw ostro o tem napisanych, a strzegąc wolności naszej szlacheckiej, która w tej mierze vim patitur i ojczyzna stąd nasza wielkie ponosi znis(z)czenie, aby żołnierze już więcej, tak w dobrach JKM i duchownych, a pogotowiu w naszych szlacheckich żadnej stacyi, podwód nullo praetextu nie brali. Na co ich(mm). p(anowie) hetmani żadnych uniwersałów dawać nie mają, ale w dobrach JKM, według ustawy JKM, albo ichmm. p(anów) hetmanów naszych WKsL, z uważeniem czasów i żywności płacili, a secus facientes, aby ichmm. p(anowie) hetmani naszy [s] według prawa i uchwał sejmowych serio i nieodwłocznie karali. A gdzie by u ichmm. prędkiej (i) skutecznej sprawiedliwości ukrzywdzony otrzymać nie mógł, tedy osiadłego każdego skrzywdzonemu pozwać wolno będzie do sądu trybunального rokiem zawitym w każdy termin, gdzie sine ulla exceptione usprawiedliwić się skutecznie każdy powinien będzie. A nieosiadłemu zasłużone jego w skarbie arestować wolno każdemu ukrzywdzonemu, a gdzieby zasłużonego nie stało tedy i na poczcie executio czyniona być ma.

A jako zawsze tak pod ten czas traktatów potrzeba mieć pilne oko na niebezpieczeństwo ojczyzny naszej WKsL, przeto strzeż Panie Boże gwałtownego razu, któryby extremum periculum ojczyźnie naszej przynieść mógł. Tedy nie w sposób w prawie opisanego pospolitego ruszenia, ale z powinnej ku ojczyźnie miłości sami dobrowolnie to na się przymując postanawiamy, iż jako na gwałt według największego przemożenia naszego przeciwko każdego nieprzyjaciela ruszyć się na ratunek ojczyzny i braci naszej mamy. Na co sobie okazowanie w województwach i powieciech na dzień 8 m(iesią)ca Septemb(ris) w roku tarażniejszym wszyscy zgodnie według konstytucyi sejmowej przymujemy, na który nemine excepto stanować się chcemy, wyjąwszy Ziemię Żmujdzką, upitski, grodzieński, kowieński i orszański powiaty, także województwa wileńskie, witebskie, mińskie, których posłowie to sobie do braci wzięli.

^r A że też na wewnętrznym w domu pokoju czałość R(zeczy)p(ospo)litej należy, który różnych a swowolnych gromad ludzie osobliwie tych niedawno przeszłych czasów wzruszali i wznosili, wielkie szkody, niesłychane krzywdy w dobrach JKM, duchownych i świeckich z wielkim uciążeniem stanu szlacheckiego czyniąc, znowu się snadź z różnych miejsc ciż ludzie loźni i swowolni do kupy gromadzić poczynają. Żądamy tedy i prosimy ichmm. p(anów)

^r W Or. na marginesie umieszczona uwaga: NB.

hetmanów, aby na takie ludzie z powinności urzędu swego pilne oko mieć i początkom zabiegając znosić je, jako violatores pacis publicae chcieli. A że ichmm. p(anowie) hetmani od JKM, pana naszego m(iłość)ciwego, naznaczeni są komisarzmi z drugimi ichmm. do traktatów z Moskwą, tedy pod odjazd ichmm. na tę posługę R(zeczy)p(ospo)litej, prosimy aby ichmm. porozumiewszy się z sobą, a z wiadomością i pozwoleniem JKM, zostawić na miejsce swe człowieka zacnego i godnego dawszy mu przynajmniej 300 człowieka pieniądze, do którego za oznajmieniem nam do województw, ziem i powiatów o takich ludziach wszyscy ruszyć się, albo przyległejsze z przyległymi niebezpieczeństwu powiaty, jako na on czas potrzeba ukaże do znoszenia tak szkodliwego swowoleństwa, jako najspieszniej i napotężniej [s] powinni będziemy stawić się pod przyrzeczeniem szlacheckim dotrzymać sobie obiecujemy.

^s Miasta i zamki JKM ukraińskie Połock, Witebsk, Mścisław, Homel, Orsza, Wieliż, Uświat, Braśław i inne zamki ukraińskie, na których bezpieczeństwu R(zeczy)p(ospo)litej ojczyzny naszej wie(le) (na)leży, prosić JKM, aby z miłościwej łaski JKM byli opatrzone ludźmi i wszystkimi wojennymi potrzebami według potrzeby a płaca im być ma skąd z dawna czasu wojny bywała. Praesidia jednak wszystkie na wszystkich zamkach i ludzie służebni wszyscy pod regimencem i wiadomością ichmm. p(anów) hetmanów WKsL mają być. A p(anowie) starostowie ukraińscy, aby osobami swymi z powinnymi pocztami na zamkach pod tak niebezpieczny czas rezydowali i mieszkali.

^t Doszła nas też wiadomość, że z skarbu koronnego od lat kilku na opatrzenie i obronę zamków inflantskich i groszem jednym się nie przyłożono. Przetóż JKM, pana naszego m(iłość)ciwego prosimy, aby jm. pana podskarbiego koronnego²³³ napomnieć i rozkazać onemu raczył, żeby zamki inflantskie praesidia z skarbu koronnego sufficientia pod ten czas niebezpieczny mieć mogły.

^u Do tego, aby JKM obywatelom inflantskim z zagranicznymi przyległymi sąsiedzi inducias prorogować i przyjąć w dalszy czas i aby im przykładem naszym złożyć podatek jaki na obwarowanie tej tam prowincyi i sposobienie gotowości, pozwolić raczył. A przy tem aby JKM p(any) starosty inflantskie rozkazaniem swym pańskim do tego przywieść raczył, aby na zamkach tam tej prowincyi pod ten czas niebezpieczny, osobami swymi z powinnymi pocztami rezydowali, exceptis ichmm. tych, którzy na posłudze JKM i R(zeczy)p(ospo)litej wojennej są.

^s W Or. na marginesie umieszczona uwaga: NB.

^t W Or. na marginesie umieszczona uwaga: NB.

^u W Or. na marginesie umieszczona uwaga: NB.

²³³ Stanisław Warszycki.

Artykułom konwokacji wileńskiej w roku przeszłym²³⁴, iż się nie dosyć stało za niedojściem sejmu, których na przyszym da Pan Bóg sejmie poprzeć, aby stanęli starać się mamy, wyjąwszy donativum, na które się tu pozwoliło.

Które pobory i wszystkie na terazniejszym zjeździe wileńskim uchwalone podatki, tak z dóbr Króla JM, jako też wszystkich stanów duchownych i świeckich naszych i z miast i miasteczek Króla JM w niedziel cztery po Świętej Trójcy w roku terazniejszym 1615, to jest do 12 dnia lipca podług uniwersału na terazniejszym zjeździe pozwołonego pod winami w niem opisanemi do p(anów) poborców, a p(anowie) poborce zaś po wyściu tych czterech niedziel we dwie niedzieli, to jest do dnia 26 lipca do skarbu WKsL oddać mają i powinni będą. A te wzwysz mianowane podatki ni nacz inszego oddawane i obrócone być mają tylko na zapłatę wojsku JKM zwysz mianowanemu, na obronę Smoleńska i granic WKsL od Moskwy i na bezpieczeństwo ichmm. p(anów) komisarzów na traktaty od Kr(óla) JM i R(zeczy)p(ospo)litej wysłanych. O które oddanie poborów swoich do skarbu posłowie powiatów nowogródzkiego i wołkowyskiego do braci sobie wzięli, czemu wszystkie insze województwa, ziemie i powiaty kontradycowali. A obieranie poborców wszystkie województwa, ziemie i powiaty zgodnie do braci sobie wzięli. A salarium poborcom według uniwersałów w roku 1613 zachowane być ma, z którego już koszt odwożenia pieniędzy do skarbu odprawować mają.

A to co tu na terazniejszym zjeździe wileńskim za spólną zgodą naszą postanowiło się o to wszystko przez posły nasze JKM, pana naszego prosimy, aby z m(i)ł(oś)ciwej łaski swej pańskiej aprobować raczył, a co by sejmowi należało tego na sejmie poprzeć mamy. Działo się w Wilnie roku 1615 m(ie-sią)ca Junii 5 dnia.

[Poniżej tekstu i na odwrocie ostatniej karty następuje 17 odcisków pieczęci (10 + 7), wszystkie słabo czytelne oraz 35 autografów uczestników, w tym 6 senatorskich, mianowicie]: Mikolai Hlebowicz, Woiewoda Smoleński mp.; Th(eodor) Skumin Tysskiewicz, Woiewoda Nowogrodsky etc. własną ręką mp.; Alexander z Hołowczyna, woiewoda Mscyslawsj Ręką swą; ^{v-v}; Adam Talwoisz, Casztellan Żmoidzki ręką własną mp.; Leo Sapieha, kanclierz W(ielkiego) X(ięstw)a Litewskiego mp.; Jaross Wołowicz, Podskarbi Z(iemski) W(ielkiego) X(ięstw)a L(itewskiego) mp.;

Salua iurisdictione urzędu Hetmańskiego Krzysztoff Radziwił Koła Poselskiego director Ręką swą; Saluis iuribus S(anctae) R(omanae) E(cclesiae) Abrahamus Woyna, Suffragan y administrator Biskupstwa wil(eńskiego) mp.;

^{v-v} K₂ dodaje w tym miejscu jeszcze jeden podpis senatora: Krzysztof Słuszka, wojewoda wendeński.

²³⁴ Chodzi o uchwałę konwokacji wileńskiej z 11 X 1614 r.

MArcyan Górski, chorąży i Poseł Województwa Wileńskiego mp.; J^w(an?) Korsak ręką swą; Krzysztoff Steffan Sapieha, Starosta y Poseł Lidzki mp.; Z braśławia DANiel Thur mp.

S trok Jan Korsak, cHorąży Połocky²³⁵; Z Grodna Jan Scipian Kampo mp.; Jan Syciński, mars(z)alek upjtskj Ręka sswą; Mikolay Wyzgierd, Podkomorzy i Poseł Upitsky mp.; Jan Biliewicz, Ciwun Szowdowski, poseł Ziemie Żmoickiey mp.; ^{x-x}; SAmuel Biliewicz Poseł Ziemie Żmuickiey; Jerzy Gruzewski poseł Ziemie Żmudzkiej; STAnisław Żuk poseł z Województwa połockiego; Jermahen Wiskowski Ręką swą; JAn Prothasowicz, Pisarz y Poseł Ziem(i) Nowogrod(zkiej) ręką własną mp.; JAn Kiersnowsky, Podwoiewodzy y Poseł Nowogrodsky; Jan Frąckiewicz Radzyminski mp.; Paweł Progulbicki de gieniewicz mp.; SAmuel Maskiewicz Z woiewo(dstwa) Nowo(gródzkiego) mp.; Jan Szwykowski Poseł wołkowyski mp.; Hrehory Lentkowski, Podkomorzy y poseł orszański; Stanisław Podbereski poseł orszański; Z woiewodstwa mieńskiego poseł Wasiley BołHaryn Ręką; ^yStanisław Podbereski poseł orszański^y; Andrzej Piekarski, Poseł Brzeskiy mp.; ^{z-z}; S powiatu Mozyrskiego poseł Ostafi Chrapowicki Ręką swą mp.; Aleksander Kamieński, Pisarz z(iemski) Mścislawsky; 3 воеводства мстиславскоз(о) Андреи Таран, хоружый мст(иславский).

[*Na odwrocie nota kancelaryjna*]: 14 Act. Postanowienie na Conuocatiej główney Wileńskiej w roku 1615 mens(e) Maii.

29. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (12–27 IV 1617)

Literatura: Šapoka I, s. 34; Rachuba, s. 262–264.

Konwokację poprzedzały sejmiki przypadające w terminie sejmików gromnicznych 2–3 II 1617 r.; zob.: instrukcja województwa wileńskiego z 2 II 1617 r. (BPAU/PAN Kr. 365, k. 289–290v i BCzart. 110, s. 17–22 – posłowie: Marcján Górski, chorąży i Adam Wnuczek, podsędek); instrukcja województwa nowogrodzkiego z 3 II 1617 r. (BPAU/PAN Kr. 365, k. 80–80v; BCzart. 110, s. 29–31 – posłowie: Mikołaj Brolnicki, skarbný WKsL i Jan Kiersnowski, podwojewo-

^w *Lekcja niepewna; może litera: K(rzysztof?)*.

^{x-x} *K₂ dodaje w tym miejscu jeszcze jeden podpis posła: Paweł Jakimowicz Hołownia, Pisarz JKM skarbowy WKsL, poseł żmuidzki.*

^{y-y} *Stanisław Podbereski podpisał się tu po raz drugi.*

^{z-z} *K₂ dodaje tu jeszcze jeden podpis posła: Stefan Piotr Żardecky poseł Breskiy.*

²³⁵ *Jan Korsak Hołubicki.*

dzi nowogródzki); instrukcja powiatu orszańskiego z 2 II 1617 r. (BPAU/PAN Kr. 365, k. 78–79v; BCzart. 110, s. 23–28 i rkp. 2245, s. 151–152 – posłowie: Aleksander Sapieha, starosta i Hrehory Łętkowski, podkomorzy), instrukcja powiatu upickiego (BPAU/PAN Kr. 360, k. 348–349 – posłowie: Jan Siciński, marszałek i Mikołaj Wizgierd, podkomorzy); instrukcja powiatu wiłkomierskiego z 2 II 1617 r. (AR II, nr 664 – posłowie: Krzysztof Radziwiłł, hetman polny; Aleksander Rajecki, marszałek wiłkomierski; Piotr Hołubicki; Zygmunt Kamiński; Jan Golejewski i Maciej Szweykowski); list wierzytelny dla posłów szlachty inflanckiej na konwokację, datowany z Rygi, 21 III 1617 r. (AR II, nr 665 – posłowie: Stefan Ciechomski, podkomorzy wendeński i Mikołaj Korff, rotmistrz JKM); instrukcja rycerstwa smoleńskiego z 22 III 1617 r. (AR II, nr 668, s. 1–5 – posłowie: Mikołaj Tański, Czarnocki, Mańkowski, Małyszka). Ponadto kredens Zygmunta III dla Stefana Paca, pisarza WKsL, posła królewskiego na konwokację (AR II, nr 666) oraz instrukcja królewska dla tegoż Stefana Paca, jako posła na zjazd główny wileński (AR II, nr 688; BPAU/PAN Kr. 365, k. 81–83; BCzart. 110, s. 89–92 i rkp. 378, s. 353–356).

Zachowały się też zapiski raptularzowe z obrad w dniu 20 IV 1617 r. sporządzone ręką kanclerza Lwa Sapiehy (zob.: BPAU/PAN Kr. 354, k. 180-v), obejmujące wota następujących posłów: z Witebska – (Mikołaja) Wasilewicz, horodniczego; z Orszy – Aleksandra Sapiehy, starosty i Hrehorego Lentkowskiego, podkomorzego; z Brześcia – Krzysztofa Chodkiewicza, chorążego WKsL, (Jana) Talata, wojskiego żmudzkiego i Mikołaja Sapiehy, wojewodzica witebskiego; z Mścisławia – Rakowskiego; z Mińska – kniazia (Jarosza) Żyżemskiego, podkomorzego mozyrskiego i (Wasyla) Bołharyna; z Słonimia – Mikołaja Tryzny, podkomorzego i (Michała) Połubińskiego, sędziego ziemskiego; z Wołkowyska – (Stanisława) Pukszy, chorążego.

Zjazd wyprawił także posłów do króla w osobach Janusza Skumina Tyszkiewicza, pisarza WKsL i Jana Kiersnowskiego, podwojewódzkiego nowogródzkiego, na które Zygmunt III udzielił odpowiedzi na piśmie, datowanej 27 VI 1617 r. w Warszawie (AR II, nr 676).

50. Atestacja (laudum) stanów WKsL w sprawie wypłaty 4 tysięcy zł chorągwiom stacjonującym w murach w Smoleńsku, Wilno, 24 IV 1617 r.

Or.: nieznan;

K (wierzytelna): AR II, nr 673.

My rady duchowne i świeckie i posłowie z wojewódstw, ziem i powiatów z WKsL na tę konwokacyjną w Wilnie zgromadzeni.

Oznajmujemy, iż wnosili do nas prośbę swą posłowie od rycerstwa w zamku smoleńskim będącego, proszący nas o to, abyśmy te cztery tysiące złotych, które Król JM na przeszłym sejmie za przyczyną ichmm. p(anów) senatorów i wszystko koła poselskiego na chorągiew starą jm. p(ana) wojewody smoleńskiego²³⁶ i na chorągiew jm. p(ana) Baranowskiego, która była przed tym pod regimentem pana Bohuszewskiego²³⁷, miłościwie konferować raczył. Co szyrzej i dostateczniej na liście Króla JM wyrażono jest, aby jm. p(an) podskarbi ziemski WKsL²³⁸ te cztery tysiące złotych, które jm. p(an) pisarz polny²³⁹ teraz w Smoleńsku będąc za tym listem Kr(óla) JM dwiema chorągwiom zapłacił, panu pisarzowi polnemu to na liczbie przyjął.

My tedy poglądając na pracowite i odważne służby ich, które na zamku smoleńskim odprawują z uszczerbkiem tak zdrowia, jako i majątności swoich, tę prośbę ichmm. wdzięcznie przyjąwszy, chętnieśmy na to wszyscy zgodnie pozwolili. A widząc w tym rzecz słuszną zgodziliśmy się wszyscy na to, aby jm. p(an) podskarbi ziemski WKsL panu pisarzowi polnemu w skarbie Króla JM to na liczbie przyjął, asekurując w tym jm. p(ana) podskarbiego, że na sejmie obaczywszy tę zgodę naszą jm. p(anu) podskarbiemu to na liczbie przez wszelkiej trudności za tą naszą atestacją przyjęto będzie. Dat(um) w Wilnie d(ie) 24 Aprilis a(nn)o 1617.

[*Autograf Jarosza Piaseckiego*]: Oryginał przy mnie został a the kopią w słowo w słowo [ss] przepisawszy ręką swą podpisuję. Jarosz Piasecky Pisarz Polny WXL mp.

[*Dopisek kancelaryjny na odwrocie*]: 18. Copia Attestacyi Panu Pisarzowi Polnemu WXL danej. Stoi ta Copia za Autentik.

51. *Uchwała zjazdu głównego (konwokacji wileńskiej), Wilno, 27 IV 1617 r.*

Or.: *BCzart. 2245, s. 131–146;*

K₂: *BPAU/PAN Kr. 1051, k. 161v–166 (bez treści petitów oraz listy uczestników, natomiast z tytułem: Contenta conuocatiey wojewóctw i powiatów WKsL, którą im był złożył Król JM pro 12 April(is) a(nno) 1617);*

K₃: *AR II, nr 671 (fragment bez petitów prywatnych i listy uczestników).*

²³⁶ *Mikołaja Hlebowicza, chorągiew husarska tzw. stara (starego zaciągu) licząca 100 koni.*

²³⁷ *Chodzi o chorągiew rajtarską rotmistrzostwa Baranowskiego, która w 1617 r. wchodziła w skład pułku smoleńskiego.*

²³⁸ *Hieronim Wollowicz*

²³⁹ *Jarosz (Hieronim) Piasecki.*

My rady duchowne i świeckie, posłowie z województw, ziem i powiatów WKsL, którzychmy się na zjazd główny pro d(ie) 12 April(is) anni 1617 nam od JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego złożony, tu do Wilna zjachali.

^a Aczkolwiek wszelkie JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, około dobrego i bezpiecznego R(zeczy)p(ospoli)tej, ojczyzny naszej, starania wdzięcznie przy(j)muujemy, bo te wszystkie nie z inszego, jedno z uprzejmej dobrego ku wiernym poddanym pana miłości, pochodzą źródła. Jednak co się kolwiek w tej mierze dzieje i dobrym się od JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, zda nam dziać intentem, przecię [s] wszystkie stany WKsL urazę w tym praw i wolności swych uważają, że na pojedynkowe zjazdy bywają wyciągani. Prywatne bowiem konsultacje prawem pospolitym na unii od przodków naszych z ichmm. p(anami) koronnymi świętobliwie poprzysiężonej, jawnie są zabronione. Do tego ten error z nich pochodzi, że gdzie unitis consiliis et viribus z ichmm. p(anami) koronnymi radzić o sobie potrzeba, tam jarzmo R(zeczy)p(ospoli)tej nie równo z sobą ciągniemy, ale niemal wszystka się na nas wkłada moles, co nie może być jedno z wielkim ciężarem naszym. A iż jako w sposobnym do zdrowia ciele lekarstwo nie wcześniej brane, cięższej przyczyną bywa choroby, tak i te zjazdy nasze prawie gruntu nie mające tuczyć nas nie mogą. Przeto citra contradictionem terażniejszej konwokacyjnej, prosimy uniżenie JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, aby lubo nas od tych konwokacji na potym zgoła ochronić, a sprawy sejmowi należące na sejmie publico laudo zawirać raczył, lubo nam to z łaski swej pańskiej obiecał, że to co by consentientibus omnium suffragiis na nich stanęło, a było by to w ręku Kr(ó)la JM samego, aby to nam aprobować raczył, co też sejmowi należy sejmową stwierdzono było powagą. Na czym wszystkie nasze stanęły afektacje, aby JKM, pan nasz m(iłoś)ciwy, który nam te konwokacje składał i na nich różne potrzeby R(zeczy)p(ospoli)tej proponował, nie raczył dopuszczać, aby tych przeszłych zjazdów naszych zgodne namowy, które za powodem podania samegoż JKM stanęły, in cassum obrócić się miały. Bo inaczej quotusquisq(ue) do tych podatków wydawania przychylić się zechce, kiedy to co przy nich kwoli uleczeniu ojczyzny naszej stanowimy, przystojnego nie będzie brać efektu. O co jako gorące do JKM iterować instancje, tak i na blisko przyszłym da Bóg sejmie statecznie tego poprzeć sobie obiecujemy.

Poglądając na to, w jakich od Moskwy stoimy terminach, jaka obrona granic, jaka securitas nas wszystkich, a tak gorącą Króle(wica) JM²⁴⁰ ku ułacnieniu z tego wszystkiego ojczyzny naszej uważając ochoty, a nie mogąc na

^a *W Or. na marginesie przy tym punkcie umieszczona uwaga: NB.*

²⁴⁰ *Najstarszy syn Zygmunta III Wazy królewicz Władysław, jako król Władysław IV Waza.*

ten czas inakszej Królewicowi JM pokazać wdzięczności, tylko tę w sposobieniu wojska przeciwko nieprzyjacielowi, co się także in rem Króle(wica) JM dzieje, lubo exhaustae vires nasze dalej się pociągnąć nie dadzą, uchwaliliśmy jednak (mając i na granice nasze względ nie mniejszy) mocą zjazdu tego, po wszytkim WKsL myta nowo podwyższone z splawem wodnym i czopowe na dwie lecie, przyłożywszy do tego zatrzymane w niektórych powieciach pobory, które na terażniejszą potrzebę wydane być mają. Co jednak Wilkomirz i Wołkowysk z strony poboru bierze sobie do braciej z tą deklaracją i upewnieniem, że tego odmawiać nie zechcą. Które do rąk i szafunku i dyspozycyi wielmożnego jm. pana podskarbiego ziemskiego WKsL²⁴¹ oddać naznaczamy, pewni będąc, że według zwykłej zyczliwości swej ku ojczyźnie te rzeczy z pożytkiem R(zeczy)p(ospoli)tej odprawi. A te podatki z myta i z czopowego i insze na tym zjeździe uchwalone przyczynki na nic innego obracać się nie mają, tylko na zapłacenie żołnierzowi, tak polnemu, jako i murowemu smoleńskiemu, żołdu zatrzymanego, i na opatrzenie bezpieczeństwa granic ojczyzny naszej, za wiadomością jednak ichmm. p(anów) hetmanów naszych WKsL²⁴², mają być wydawane.

^b Lecz iż już dalej WKsL, któremu tak domowe, jako i postronne dogryzły calamitates, takiemu ciężarowi wojny moskiewskiej wydołać nie może, prosimy JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, aby bądź to przez Króle(wicza) JM według sejmu przeszłego transakcyi ojczyznę naszą jak naprędzej uspokoił, bądź też posiłkami jakimi pieniężnymi z Korony opatrzeć raczył. Bo gdzie byśmy sami tylko dalszą wojny moskiewskiej mieli być angariowani imprezą, a ichmm. p(anowie) koronni według obowiązku unii ratować by nas w tym nie mogli albo nie chcieli, tedy my się ultima coacti necessitate protestujemy, że dalej ^{c-c} hostilem wydzierżyć nie możemy impetum. Nie chcemy bowiem ulteriori siebie eksponować praedae, nie chcemy ojczyzny naszej ostatniej podać enerwacyjej, ale o to JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego praecise i uniżenie prosimy, aby nam albo securitatem granic naszych warował, albo z tym nieprzyjacielem inducyeje do czasu pewnego zawrzeć nam pozwolił raczył. A teraz, iż JKM tę ćwierć jedną żołnierzowi z skarbu koronnego zapłacić przyobiecać był raczył i połowica tych pieniędzy, to jest 30 tysięcy złotych oddana jest, prosimy JKM, aby i druga połowica z rozkazania JKM bez odwłoki z skarbu koronnego przysłana była.

^b *W Or. na marginesie przy tym punkcie umieszczona uwaga: NB.*

^{c-c} *W Or. pozostawiono w tym miejscu okienko.*

²⁴¹ *Hieronim Wollowicz.*

²⁴² *Jan Karol Chodkiewicz, hetman wielki i Krzysztof Radziwiłł, hetman polny.*

Iż w obmyślaniu obrony R(zeczy)p(ospoli)tej od spólnych ciężarów nikt się ukrywać nie ma i mortua membra, które by ciału nic alimenti nie konferowały, nie mogą być cierpiane, przeto mocą zjazdu tego postanawiamy, aby i miasta WKsL, które się pod czas przeszłych podatków ekspypowały, mianowicie Wilno i Kowno, na terazniejszą potrzebę R(zeczy)p(ospoli)tej dwoim się soszem^d [s] przyłożyły albo żeby się expens na prowadzenie dział i armaty według zwyczaju podjęły. Bo iż stan rycerski wszelakie ciężary kwoli R(zeczy)p(ospoli)tej dobrowolnie na się bierze, niesłuszna aby ci ludzie, którzy właśnie z dostatków naszych żyją i commodo pacis równo z nami fruuntur, sami od ciężarów im należących wolnymi być mieli i JKM prosimy, aby ich w takim razie R(zeczy)p(ospoli)tej dogodnym, ochraniać nie raczył.

Pytali się o tym serio ichmm. p(anowie) bracia naszy, jeśliż transactio sejmu przeszłego z strony ekspedycyjej Króle(wica) JM skutek swój bierze. Bo acz ex consilii sententia stanęło to, aby prywatne consultationes in commodum Reip(ublicae) vergentes propalowane [s] nie były, a to dla tego żeby za ogłoszeniem ich nieprzyjacielowi się do wiadomości nie dostały. Jednak jakożkolwiek jest ichmm. p(anów) senatorów prositij^e [s], aby jako ci którym paenitius te rzeczy są wiadome postrzegali tego, żeby in quovis puncto nienaruszone zostawały. Na co od ichmm. p(anów) senatorów declarativam sententiam, że się im poniekąd dosyć stało i dalej za staraniem ichmm. dziać będzie, odnieśliśmy. Ażeby więcej z WKsL komisarzów JKM ducta proportione przydać raczył, mają ichmm. p(anowie) posłowie naszy instancyją czynić.

W Inflanciech nie tylko od postronnego nieprzyjaciela wielkie niebezpieczeństwo, ale i dla domowych qui perduellionis convicti quasi post liminio reducuntur szkodliwa confusio. Widząc my tedy, że gdzie by się ta ściana obaliła, podała by drogę do dalszej ruiny, uważając i niebezpieczeństwa, które nie tylko widzimy, ale się ich prawie dotykamy, prosimy uniżenie JKM, pana naszego m(łoś)ciwego, aby co się tknie od morza niebezpieczeństw, iż trzecieletne z senatem szwedzkim wyszły inducye, aby je znowu z tym nieprzyjacielem, tym sposobem jako i pierwiej zawrzeć pozwolił, a zamysły o wojnie szwedzkiej, jeśli by jakie były, jako to u nas passim gloszą, na inszy czas odłożyć raczył. Jakoż wiedząc, że już książe sudermańskie Gustavus²⁴³ in procinctu jest, a metus periculi post expiratum induciarum tempus wszystkim przed oczyma, gdyż na zwrócenie tylko pana Ważyńskiego, podkomorzego derpckiego²⁴⁴ nieprzyjaciela czeka, co iż moram non patitur, wiedząc my że

^d *Poprawnie powinno być: szosem.*

^e *K₂ poprawnie: propositi.*

²⁴³ *Gustaw II Adolf Waza, król Szwecji.*

²⁴⁴ *Zapewne Bartłomiej Ważyński.*

JKM, pan nasz m(iłość)ciwy, pozwolić i poruczyć raczył^{f-f} jm. panu wojewodzie wileńskiemu, hetmanowi wielkiemu Ks(ięstw)a L(itewskiego)^{o245} tych inducyj prolongować i znowu na kilka lat postanowić imieniem R(zeczy)-p(ospoli)tej, tedy my z tego zjazdu naszego jm. pana wojewody wileńskiego prosimy, aby jm. mając to pozwolenie od JKM, pana naszego m(iłość)ciwego, jako Prowincyje Inflantskiej generalny gubernator te inducye zawrzeć i postanowić raczył, na co dajemy jm. panu wojewodzie plenipotencyją napisaną, a drugi egzemplarz JKM posyłamy, prosząc aby JKM, pan nasz m(iłość)ciwy, na te inducye zezwolić i ten nasz postępek, który ipsa extorquet necessitas apróbować i jm. księdzu arcybiskupowi gnieźnieńskiemu²⁴⁶, jako prymasowi i inszym ichmm. p(anom) senatorom podpisać rozkazać raczył. Do czego pewniśmy, że JKM pan nasz m(iłość)ciwy skłonić się raczy, kondonując sita necessitati Reip(ublicae), sita szczupłości aerarii, sita z różnych stron następującym niebezpieczeństwom.

^g A iż ta prowincya omni nudata praesidio i prawie na wszelkie niebezpieczeństwa otworem zostawiona jest, prosimy JKM pana naszego m(iłość)ciwego, aby z skarbu koronnego piechocie, której na zamkach tamecznych jest potrosze, zapłacić i 200 jaką koni dla bezpieczeństwa tamtej prowincyi z skarbu koronnego chować, rozkazać raczył. Bo już to od kilku lat jako sami bez pomocy ichmm. p(anów) koronnych ciężar ten dźwigamy, teraz nam pluribus distentis nie lza jedno alternati, jako w pożytkach, tak i obmyślaniu obrony od ichmm. zażyć. Pro hac jednak vice nie chcąc deesse tej prowincyi z konwokacyjej terażniejszej pozwoliliśmy posłać tam dla przysposobienia obrony jakiejkolwiek pewną liczbę pieniędzy. A obywatele tameczni, jako ci, których właśnie res agitur przez posły swe na ten zjazd wysłane przyłożyć się też do tego obiecali. A te podatki z wiadomością jm. pana podskarbiego²⁴⁷ mają być wybrane i wydawane.

^h Lecz iż nie tylko nieprzyjacieli postronny Infantom srogi, ale nabarziej ci perduelles in magnum numerum aucti w tę prowincyją się wkradają, ludzi zasłużonych z krwawic nabytych i w nagrodę danych wyciskając majątności. Przeto uniżenie JKM, pana naszego m(iłość)ciwego prosimy, aby jako na on czas krwawymi tej braciej naszej kontentował się zasługami, a zmianę tych ludzi miał obrzydłą, tak żeby i teraz z m(iłość)ciwej łaski swej pańskiej zabie-

^{f-f} *W Or. na marginesie w tym miejscu umieszczono uwagę: NB.*

^g *W Or. na marginesie umieszczono uwagę: NB.*

^h *W Or. na marginesie umieszczono uwagę: NB.*

²⁴⁵ *Jan Karol Chodkiewicz.*

²⁴⁶ *Prymas Wawrzyniec Gembicki.*

²⁴⁷ *Chodzi o podskarbiego ziemskiego WKsL Hieronima Wołłowicza.*

żeć temu rozkazać raczył, aby zasłużeni ludzie w dobrach szczodrobliwością JKM nadanych osiedzieć się mogli. Ten jest bowiem R(zeczy)p(ospoli)tej fundament, aby dobrzy praemia, źli karanie odnosili, gdzie zaś występki górę biorą a cnota bez odpłaty w zniewagę wejdzie, tam każdy do dobrych dzieł bierze nieochotę. A zaiste wielki byśmy żal wszyscy stąd mieli, gdyby ta prowincja krwią braciej naszej spłokana [s], to nieprzyjacielowi przez nieopatrzenie, to zdrajcom przez ich fortele, in opprobrium padana być miała.

Iż Księstwo Litewskie w alternacie wojewódstwa wendeńskiego [s] w Inf-lanciech rozumie być sobie niemałą w tej mierze ujmę, że pierwszy wojewo-dowie nie tylko tytuł ale i Kieś samą trzymali, teraz zaś gdy według prawa alternata na Litwiną przyszła JKM wielmożnemu panu Krzysztofowi Słuszcze z łaski swej to wojewódstwo konferować raczył, przy tytule gołym zostawiw-szy, Kieś komu inszemu oddać raczył. Prosimy JKM, pana naszego m(iłoś)-ciwego, aby terażniejszy jm. p(an) wojewoda wendeński z antecessorami swymi i w trzymaniu tego wojewódstwa był z łaski JKM porównany.

Książę jm. kurlandckie Frydrych²⁴⁸, który do dawnych przodka swego ku przodkom JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej własne swoje ku JKM i R(zeczy)p(os-poli)tej przydał merita, które tak od JKM, jako i od R(zeczy)p(ospoli)tej, wdzięcznie przyjęte i publico elogio z przystojnej takich zasług, odwag i utrat remuneratiiⁱ [s] są warowane obietnicą, snąc za lewym udaniem w zwykłej łasce JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, odmiany doznawa. Za czym starając się o to pilno, jakoby do dawnej łaski JKM był przypuszczony, a tym większą ku JKM oświadczając animi demissionem, stawwszy się na ten zjazd przy-czynny od nas żądał, aby ta dismembratio księstwa jego, na które on zupełnie investitus z m(iłoś)ciwej łaski JKM powściągniona w egzekucyi była, bo taką nam dawał sprawę, że ichmm. p(anowie) komisarze, jeśli nie in toto feudum rozerwać, przynamniej pewne od ks(iążęci)a jm. Frydrycha z części ks(iążę)-cia Wilhelma zamki odebrać przedsięwzięli²⁴⁹. Nie chcąc tedy deesse prośbie jm., a takie uważając merita, które na tym zjeździe wiele oculatos testes et comprobatores miały, nie chcąc do dawniejszych, które nas już enervarunt, nowych któreby z tej strony wyrość mogły, przyczyniać zaciągów, ani do tej bliskiej ściany ognia podniecać, skąd by szkodliwego pożaru obawiać się przy-szło. Donosimy za nim uniżoną prośbę swą do JKM, pana naszego m(iłoś)-ciwego, aby pomniąc na takie zasługi i odwagi, ten vasallus princeps z szczo-

ⁱ K₂: renumeracyje.

²⁴⁸ Fryderyk Kettler, książę Kurlandii w latach 1587–1638.

²⁴⁹ Wilhelm Kettler, brat Fryderyka i wraz z nim współrządzący Kurlandią w latach 1594–1617, skazany na mocy dekretu królewskiego na banicję za zabójstwo braci Gottharda i Mag-nusa Noldów, przywódców opozycji szlacheckiej w Kurlandii.

drobliwej łaski JKM ochroniony i przy całym księstwie zostawiony był. Uczyni JKM rzecz taką, która u postronnych narodów nie może być jedno z wielką pochwałą JKM i ozdobą narodu naszego. W czym jako o łasce i wrodzonej dobroćliwości JKM nic nie wątpimy, takeśmy osobliwie około tego dali in comissis^j ichmm. p(anom) posłom naszym, prośbę naszą JKM przełożyć, ut ra(tion)ibus bene ^kmeriti principis^k consularum, ^l ne quid inde Resp(ublica) detrimenti capiat ^m.

Od dawnych czasów potrzebowaly tego powiaty Ks(ię)stwu Kurlandckiemu przyległe, aby sposób dochodzenia sprawiedliwości z obudwu stron mieć mogli, za czym i konstytucyje z tej materyi urosły. Przeto za przybyciem na ten zjazd ks(iążęci)a jm. kurlandzkiego Frydrycha, p(anowie) posłowie tychże powiatów znosili się z ks(iążęci)em jm. i sposób między sobą namówili, który my JKM, panu naszemu m(iłoś)ciwemu pod trutinam podajemy, prosząc aby JKM to postanowienie nasze, bądź stwierdzić, bądź według wysokiego baczenia swego umoderować raczył, żeby nam to przynamniej do blisko przyzłego da Bóg sejmu służyło.

Częste, tak na sejmikach, jako i na inszych publicznych zjazdach stan szlachecki wnosi querelae, że się konstytucyje po sejmie piszą i niektóre rzeczy zgodą wszytkich zawarte, bywają wyrzucone, a to, na co zgody nie było w druk wychodzi. Przeto uniżenie JKM prosimy, aby sposób wynaleść raczył, jakoby temu in posterum zabieżano, a na przeszłe, aby animadwersyja była, ażeby ich bez ichmm. p(anów) pieczętarzów WKsL nie zawirano [s], których władza jako równa jest z urzędnikami koronnymi, tak też w tym diminucyja żadna dział się im nie ma, do tego aby pan marszałek poselski akt konstytucyji sejmowej podpisałwszy wcześniej, także do ichmm. p(anów) pieczętarzów li-tewskich, jako i koronnych oddawał.

Obywatele Ks(ię)stwa Żmojdzkiego odniózszy m(iłoś)ciwą obietnicę od JKM, że im elekcyja na starostę według praw i przywilejów ich ma być złożona, dotąd elekcyi tej nie otrzymali²⁵⁰. Przeto donosimy za nimi prośbę naszą do JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, aby ta elekcyja nieodwłocznie złożona im była, a to nie tylko afektacyjom ich wygadając, ale tym więcej zabiegając, żeby za wakowaniem jurysdykcyje swawola się w tym księstwie nie zagęściła.

^j *K₂*: in commissione.

^{k-k} *K₂*: merito principi.

^l *K₂* dodaje tu łącznik: et.

^m *K₂* dodaje tu jeszcze słowo: poruczyli.

²⁵⁰ *Senatorski urząd starosty żmudzkiego wakował wówczas po awansie Jana Karola Chodkiewicza na województwo wileńskie. Szlachta żmudzka cieszyła się przywilejem elekcyi kandydata na starostę żmudzkiego, którego formalnie potwierdzał następnie władca.*

Sprawę wojewódstwa brzeskiego przeciwko ichmm. p(anom) komisarzom koronnym w pośrzodek nas wniesioną, jako tę która wszystkie Ks(ięst)wo L(itewsk)ie i ziemie do niego należące wielce obchodzi, mają ichmm. p(anowie) posłowie naszy JKM, panu naszemu m(iłoś)ciwemu przełożyć, i takowy ichmm. p(anów) komisarzów koronnych skwapliwy postępek, który w wydaniu dekretu na odgraniczenie kilkunastu tysięcy włók własności WKsL nie czynionego udziałali, ukazawszy imieniem stanów WKsL na tym zjeździe zgromadzonych w obojej kancelaryi, tak koronnej, jako i litewskiej, według kopii z tej konwokacyi sobie podanej, protestacyją uczynić mają²⁵¹. A Króla JM, pana naszego m(iłoś)ciwego prosimy, aby jako rzeczy złego przykładu, związek unii, miłość i ufność narodów obrażającej nie tylko aprobować, ale i do uszu Majestatu swego donosić, aż do przyszłego sejmu przypuszczać nie raczył. A dotąd póki dobrowolne i zgodne rozgraniczenie dojdzie w starożytnych granicach jurysdykcya urzędów wojewódstwa brzeskiego całe zostawać ma. Obiecujemy sobie przy tym tę sprawę ante omnia w pośrzodek braciej wnieść i na blisko przyszłym sejmie onej statecznie poprzeć, aby ta komisya, jako prawu przeciwna i WKsL praeiudiciosa zniesiona była.

Obywatelom powiatu mozyrskiego wielkie się w tym dzieje praeiudicium, że komisya ich z wojewódstwem kijowskim, lubo zawarta i iuridice skończona, przez niektóre ludzie propter unius absentiam impediowana bywa. Prosimy tedy JKM, aby przeszłej komisyej in dubium nie wokowano, ale żeby ją JKM na przyszłym sejmie stwierdzić raczył. Co iż niemniej WKsL afficit, równo wszyscy, tak na sejmikach powiatowych, jako i na przyszłym sejmie, przy tej sprawie stanąć i onej popierać obiecujemy.

ⁿ Wojska koronne wdzirają się w granice WKsL po stacyje i włości niezmiernie ciemieżą, co iż niektórym powiatom już się dało znać, wnosili prośbę swą, aby vigore praesentis conventus od takiego ciężaru, który wszystkich afficit ochronieni byli. Przeto JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego prosimy, aby w tym autoritate sua regia jm. pana hetmana koronnego²⁵² serio upomnieć raczył, żeby takiej licencyi i niesłusznej stacyi w WKsL extorsyi^o zabronił i zahamował, gdyż każdy in suis limitibus zachować się powinien.

A iż te swowolne kupy nawięcej w wojewódstwie kijowskim wylęgać i originem swą z tąd tam brać zwykły, a potym za granice WKsL na wielkie zniszczenie obywatelów wypadają, przeto aby i temu jm. pan hetman koronny wstręt czynił a takiemu swowoleństwu do nas wypadać nie dopuszczał.

ⁿ W Or. na marginesie umieszczono uwagę: NB.

^o K₂ i K₃; ex tunc.

²⁵¹ Zob. dok. nr 52.

²⁵² Stanisław Żółkiewski.

O co my też z terazniejszego zjazdu do jm. p(ana) hetmana koronnego piszemy²⁵³.

^p Zabiegając temu, aby colluuias swowolnych ludzi, która się w WKsL zagaściła, wykorzenieć się tandem mogła, a to na przeszle animadwertując, a surowością karania takiej na potym wstręt czyniąc licencyi, prosimy gorąco JKM, pana naszego m(iłościwego), aby przeciwko tym wszystkim, którzy swowolnymi po WKsL brodząc^q kupami, nieznośne nie tylko niższej kondycyi ludziom, ale i stanowi rycerskiemu wielkie wyrządzają przykrości, tanquam contra praedatores publices, bądź na sejmie, bądź in alio competenti subselio procedowana, a nieodwłoczna żeby przeciwko nim in re była egzekucya.

^r Wiele zawsze należy securitati Reip(ublicae) na zamkach ukraiennych, przeto prosimy JKM, aby ichmm. p(anów) starostów ukraiennych napomnieć raczył, żeby powinności swej we wszystkim czynili dosyć.

Bractwo religii greckiej cerkwi ś(więtego) Ducha wnosili w pośrzodek nas prośbę o uleczenie urazów swych i zniesienie mandatów i procesów zadwornych. Prosimy o to JKM, aby egzekucya tych dekretów i procesów do sejmu zatrzymana była.

Za wyniesieniem listów z kancelaryi JKM o zabronienie exercitii^s [s] sekty nowokrzczęńskiej w mieście JKM nowogródskim, zdało się nam na tym zjeździe postrzec tego, aby generalitas w tych liściech JKM dołożona nie ściągala się na te religie, które Boga w Trójcy Jedyne go wyznawają. Przeto polecamy p(anom) posłom naszym, aby o to pilną do JKM instancją uczynili, żeby takowe generalia mandata praeseferentia aliarum religionum difficultatem z kancelaryi wydawane nie były.

^t Ta jest norma iustitiae, aby każdy przy swym był zachowany. A iż na Tatory WKsL wyszła z przeszlego sejmu konstytucya, żeby im majątności nabywać nie było wolno, a nabyte żeby intra spatium dwóch lat za połowicę taksy statutowej pierwszym posesorom puszczac byli powinni²⁵⁴. Przeto prosimy uniżenie, aby JKM włożyć się w to raczył, aby ta konstytucya w tym punkcie o odkupowaniu u nich nabytych od szlachty majątności, na przyszłym sejmie moderowana była, caeteris punctis itidem expressis in suo esse manentibus.

^p W Or. na marginesie umieszczono uwagę: NB.

^q K₂: brodzac.

^r W Or. na marginesie umieszczono uwagę: NB.

^s K₂: exercitowania.

^t W Or. na marginesie umieszczono uwagę: NB.

²⁵³ List zjazdu do Stanisława Żółkiewskiego nie jest znany.

²⁵⁴ Konstytucja sejmu 1616 r., pt.: O Tatarach W. X. Litewskiego.

Wielkie są zasługi w R(zeczy)p(ospoli)tej jm. pana Mikołaja Hlebowicza, wojewody smoleńskiego, który nie tylko zdrowie swe zastawiając się na różnych miejscach nieprzyjacielowi dla sławy JKM i potrzeby R(zeczy)p(ospoli)tej wynosił, ale i na majątnościach swych przez miecz i ogień nieprzyjacielski wielkie odniósł spustoszenie. Prosimy uniżenie JKM, pana naszego m(iłoś)-ciwego, żeby JKM względ mieć raczył na tak znaczne i przeważne posługi jm., aby i drudzy znając to, że ludziom zasłużonym przewagi i utraty ich szczodroblivością się pańską odpłacają tym bardziej serca swe do służb JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej zagrzewali.

Za jm. p(anem) wojewodą połockim²⁵⁵, który z nielitowaniem zdrowia w nadbieżałym wieku swym, i prace, i kosztu dla zatrzymania Połocka siła nakłada. Prosimy JKM, aby na takie trudy i szkody jm. względ mając one z m(iłoś)ciwej łaski swej nagrodzić i płacę z skarbu na ludzie przypowiedzia-
ne bez zatrudnienia dawać i prochami ten zamek opatrzyć rozkazać raczył, aby tym większa granice tamecznej była securitas i jm. panu wojewodzie bezpieczniejsze na nim mieszkanie.

Za książęciem jm. Krzysztofem Radziwiłem, hetmanem polnym WKsL etc., który acz i przed tym zawsze oświadczał chęć swoją i znaczne JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej posługi czynił, ale i teraz świeżo odprawiwszy komisją z Moskwą pod Smoleńskiem potym wielkie gromady ludzi swowolnych nie żołnierskimi, ale swymi własnymi ludźmi dworem swym zniósł i rozgromił a Rzeczpospolitą od wielkiej opresyjy i niebezpieczeństwa ochronił i wyzwolił. Prosimy JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, aby tak znaczne, wielkie i przeważne zasługi jm., JKM pan nasz m(iłoś)ciwy, hojnie i szczodrobliwie nagrodzić raczył.

Je(g)o m(iłoś)ć pan starosta orszański²⁵⁶, i własnymi zasługami, i wielkich ludzi nie po jeden krok zalecony pochwałą, godzien zaiste słusznej remuneracyjej. Przeto prosimy JKM, pana naszego m(iłoś)ciwego, aby tak posług, jako i utrat jego okiem swym pańskim nie pomijając m(iłoś)ciwie je nagrodzić raczył, do dalszych swych i R(zeczy)p(ospoli)tej posług onego przychęając.

Znaczne i przeważne posługi jm. pana starosty pernawskiego²⁵⁷ nikomu tajne być nie mogą, wszytek bowiem wiek swój w pracowitym i ustawicznym magno propriarum facultatum dispendio strawił onych JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej oddawaniu. Które jako wdzięcznie od JKM, pana naszego m(iłoś)-ciwego, są przyjęte, tak i przystojnej rekompensy wsparte są od JKM obiet-

²⁵⁵ *Kniaź Michał Drucki Sokoliński.*

²⁵⁶ *Aleksander Dadzibóg Sapieha.*

²⁵⁷ *Janusz Kiszka.*

nicą. Teraz tedy kładąc jm. w liczbę tych, którym ojczyzna wdzięczność powinna, prosimy uniżenie, aby JKM pan nasz m(iloś)ciwy, obietnicę swą pańską m(iloś)ciwie spełnić, a tak przeważnych i nakładnych posług jego bez odpłaty puszczać nie raczył. A teraz według rachunku skarbowego na piechotę pernawską, że de suo jm. pan starosta pernawski nakładał, aby połowicę wydatków z tychże namówionych podatków jm. pan podskarbi²⁵⁸ zapłacił, użyliśmy.

Zalecone nam są od jm. pana wojewody wileńskiego, hetmana wielkiego²⁵⁹ zasługi w dziele rycerskim jm. pana starosty mińskiego²⁶⁰, które JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej oddawa. Prosimy tedy, aby JKM, pan nasz m(iloś)ciwy, na takie zdrowia i dostatków jego pogładając odwagi, szcudrośliwością swą pańską nagrodzić je raczył.

Wyciskają to na nas posługi jm. pana Gąsiewskiego, referendarza WKsL²⁶¹, abyśmy za nim pierwszych naszych do JKM, pana naszego m(iloś)ciwego powtórzyli instancyi, aby JKM pan nasz m(iloś)ciwy, tak znaczne i przeważne do Majestatu swego m(iloś)ciwie przyjąwszy posługi, a do dalszych swych i R(zeczy)p(ospoli)tej posług jego przysposabiając ochotę, według obietnic swych pańskich nagrodzić raczył.

Iż już od JKM, pana naszego m(iloś)ciwego, tak za prowadzenie armaty nie po jeden krok pod Smoleńsk, jako i za insze posługi swoje jm. pan starosta jezieryski²⁶² obietnice nagrody odniósł, a tym więcej, że to pograniczne miejsce utwierdziwszy z wielkim ciężarem swoim zatrzymawa w wielkim porządku i opatrzeniu, jako i jm. pan wojewoda wileński i jm. pan pisarz polny²⁶³, który zsyłał dla popisu ludzi służebnych i rewidowania zamków, atestacją dali. Przeto prosić JKM, aby według obietnice swej pańskiej jemu takie nakłady nagrodzone były.

Je(g)o m(ilość) pan chorąży połocki²⁶⁴ za listem JKM przypowiednim zwiódł był 100 koni usarza, a 100 koni kozaków do Zawołocza, na które że mu żołdu z skarbu nie dano, oni mu w jego własną majątność gwałtem wjachawszy dotąd mieszkając ciężkimi byli, aż im de suo płacić musiał. Prosimy tedy JKM, aby mu to nie ginęło, ale za rozkazaniem JKM z skarbu ta suma zupełnie zapłacona była.

²⁵⁸ Hieronim Wollowicz, podskarbi ziemski.

²⁵⁹ Jan Karol Chodkiewicz.

²⁶⁰ Mikołaj Bogusław Zenowicz.

²⁶¹ Właścivie Aleksander Korwin Gosiewski.

²⁶² Krzysztof Drucki Sokoliński.

²⁶³ Jan Karol Chodkiewicz, hetman wielki i Jarosz (Hieronim) Piasecki.

²⁶⁴ Jan Korsak Holubicki.

Wnosili prośbę swą w pośrzodek nas rycerstwo wojska polnego, którzy na ten czas z jm. panem Gąsiewskim²⁶⁵ w ziemi są moskiewskiej, aby im czwierć jedna w rekompensę trudów ich zapłacona była, a w utratkach i dispendiach swych, aby przez podwyższenie czwierci mogli mieć jakiegokolwiek poratowania. Także i to, aby im tylko dwanaście niedziel, a nie więcej w czwierć potrącano, aby zbitemu przy Tomaszewskim zasługi popłacono towarzystwu, aby im żywności do obozu przywożono, aby płaca na Duńce²⁶⁶ [s], którzy się na stronę Królewica JM²⁶⁷ przedali w skarbie przyjęta była. Co iż nie było w rękę naszych afektacyjom ich wygodzić, podajemy to pod wysokie baczenie JKM, pana naszego m(iłość)ciwego, aby JKM jeśliż iusta petunt taką prośbę ich m(iłość)ciwie przyjąć i poglądając na takie trudy i zaharowania ich i prawie nieprzerobione prace, które z samymi czasem walcząc elementy podejmować muszą, m(iłość)ciwy na nie respekt mieć raczył, a mianowicie prosimy uniżenie, aby JKM uważając dawne, pracowite i przeważne zasługi ludzi rycerskich tego tam pułku, jako p(ana) Gadena rotmistrza²⁶⁸, p(ana) Młockiego²⁶⁹, p(ana) Borowskiego²⁷⁰, p(ana) Sienkiewicza²⁷¹, które JKM i R(zeczy)-p(ospoli)tej zdrowie i chudoby swoje na szanc kładąc, znacznie oddawają, według szczerobliwości swojej hojnie nagrodzić raczył, żeby w takich trudach swych tę pociechę mieli, że pracowite ich z przystojną nagrodą przyjęte bywają wdzięcznie posługi.

Rycerstwo także JKM w murze na ten czas w zamku smoleńskim będące osobną prośbę swą wnosili, aby im zapłata na pięć czwierci porachowanych zupełna i prędka oddana była, aby im żywności, którą na Smoleńsku brali w zasługi nie potrącano, toż i rocie jm. pana wojewody smoleńskiego²⁷² i pana Boguszewskiego, aby żywność, którą im jm. pan starosta orszański²⁷³ darował, w zasługi rachowana nie była. Aby chorągiew tegoż jm. pana wojewody i terazniejsza p(ana) Baranowskiego w zasługach swych nie szkodowała, aby jezdę [s] na odpoczynek z Smoleńska zwiedziono, bo tak długim i ciężkim

²⁶⁵ Aleksander Korwin Gosiewski.

²⁶⁶ *Chodzi o Kozaków dońskich.*

²⁶⁷ Władysław Waza.

²⁶⁸ *Właścivie Wolmar von Gadon, rotmistrz rajtarski w pułku Aleksandra Gosiewskiego.*

²⁶⁹ *Zapewne Andrzej Młocki rotmistrz pieszy podczas wojen z Rosją.*

²⁷⁰ *Książ Mikołaj Lwowicz Borowski, wówczas porucznik roty Aleksandra Gosiewskiego i poseł od wojska na konwokację wileńską 1617 r., potem podstoli żmudzki, wójt i kapitan dorohobuski.*

²⁷¹ *Zapewne Hrehory Sienkiewicz, wówczas porucznik i poseł od wojska na konwokację wileńską w 1617 r., następnie podkomorzy starodubowski.*

²⁷² Mikołaj Hlebowicz.

²⁷³ Aleksander Dadzibóg Sapieha.

obleżeniem już prawie znędnieni i gdzie prędkiej zapłaty a zwiedzenia z murów nie otrzymają, trwać dalej na Smoleńsku nie mogą. Rotmistrzom pieszym dawniejszym dawne zasługi i dwie barwie piechocie, także i zupełna wysłużonych miesięcy zapłata, aby oddana była. Z upomnieniem się nagrody ekspens na ratowanie postrzelanych, rannych za atestacją p(ana) Szczuckiego wydanych. Znosili przy tym z siebie opaczne z strony lada jakiego osadzania pocztów i murów do JKM udania, prosząc aby im to na łasce JKM, pana naszego m(iłość)ciwego nie szkodziło, gdyż się ważnymi inaczej weryfikuje dokumentami. Widząc my tedy, że takie ich petita na terażniejszym zjeździe naszym gruntownie decydowane być nie mogą, podajemy to także pod wysokie JKM, pana naszego m(iłość)ciwego baczenie, prosząc jednak, aby JKM z łaską swą pańską ku uniżonym prośbom rycerstwa tego strudzonego przychylić się raczył. A mając zalecone zasługi przeważne p(ana) Tokarskiego rotmistrza, pana Wdywińskiego i p(ana) Worońca, strażników²⁷⁴, prosimy aby JKM, pan nasz m(iłość)ciwy, na zasługi ich przeważne i pracowite, tudzież na utratę chudoby względ mając m(iłość)ciwie je nagrodzić raczył.

Mianowicie prosimy uniżenie JKM za panem Kołotyłem, który zasługi swe mając nie chciał się do przeszłych wiązać konfederacyi, ale spuściwszy się na m(iłość)ciwą łaskę JKM, p(ana) swego m(i)ł(ościwego), statecznie w służbie wojennej persewerował i dotąd od posług JKM i R(zecz)p(ospoli)tej nie wakując powinności człowieka rycerskiego na wszem czynił dosyć. Prosimy tedy JKM, aby to co go przed tym w służbie JKM zatrzymało, do otrzymania skutecznej zasłużonego zapłaty powodem teraz było, a w rekompensę prac, odwag i utrat jego nie raczył go JKM m(iłość)ciwą łaską swą pomijać.

Za panem Wołkiem, także rotmistrzem pieszym²⁷⁵ na Smoleńsku prosimy, aby to co się słusznie wydatków jego na potrzebę zamkową pokaże, z rozkazanania JKM zapłacono mu było.

Jego m(iłość) pan Paweł Tryzna służąc JKM, panu naszemu m(iłość)ciwemu i wynosząc zdrowie swe przeciw nieprzyjacielowi ojczyzny szwanki i postrzały w ciele swym odniósł, z których i teraz zdrowie jego nie jest bezpieczne, prosimy uniżenie JKM, aby na niego m(iłość)ciwy względ mieć i łaską swą pańską nagrodzić raczył.

Za panem Ważyńskim, podkomorzym derpskim²⁷⁶ prosimy, aby JKM, pan nasz m(iłość)ciwy, zapłacić rozkazać raczył wydatki, które uczynił za listem JKM, ichmm. p(anów) podskarbach przez półtrzecia lata, zatrzymywając pie-

²⁷⁴ *Zapewne Jan Tokarski, rotmistrz husarski w pulku smoleńskim, Maciej Wdywiński i Mikolaj Woroniec (Worotyniec), strażnicy smoleńscy.*

²⁷⁵ *Maksym Wolk.*

²⁷⁶ *Bartłomiej Ważyński.*

chęć derpską, na co wydał złotych 6400, co się z rachunków skarbowych pokaże.

Wniósł w koło nasze skargę swą p(an) Kołucki, iż jest uciążony przewodem prawa niesłusznym od Brenka²⁷⁷. W niestaniu jego za opacznym udaniem Brenkowym otrzymał banicyją na panu Kołuckim, tylko za jedną pieczęcią mniejszej kancelaryi koronnej, mimo prawo jawne i Ordynacją Ziemie Inflantskiej²⁷⁸, wyzuwając go z wysługi. Przeto prosimy JKM, pana naszego m(iłość)ciwego, aby ta banicyja suspendowana była do decyzji spraw de crimine perduellionis Brenkowi intentowanych, a p(an) Kołucki żeby się weselił z wysługi swej krwią nabytej, a z łaski JKM nadanej.

Pan Kasper Piotrowicz, który po wszytek czas ekspedycyji inflantskiej i przez niemały czas ekspedycyjej moskiewskiej pod regimentem jm. pana hetmana wielkiego²⁷⁹ służył JKM i R(zecz)p(ospoli)tej z wielką odwagą zdrowia i majątności swej, odniósł był za takie krwawe posługi swe od JKM w Inflancich nagrodę, z której iż go teraz perduelles strącają, prosimy uniżenie, aby bez tych prawnych zaciągów przy swej krwawej wysłudze był zachowany.

Za panem Maciejem Tańskim, za panem Janem Łoszelem, którzy obaj na posługach JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej chudobę i zdrowie swe stracili i przez ochromienie przystęp się im do dalszych JKM służb zamknął; także i za panem Janem Woyną Jasienieckim, który z dawna zasłużony będąc, ciężkie nieprzyjacielskie cierpiał więzienie, prosimy JKM, pana naszego m(iłość)ciwego, aby im nagrodzić raczył i pieniądze na ludzi służebnych wydane, aby mu wrócone były.

Przeważne dzieła w rzemieśle rycerskim nieboszczyka p(ana) Aleksandra Józefa Lisowskiego, pułkownika JKM wiadome są wszytkiej ojczyźnie naszej, z Nielitowaniem zdrowia i majątności, gdyż oboje to stracił na posłudze JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej, iż potomkowie długi niemałe jego kredytorom płacić muszą. Prosimy JKM, pana naszego m(i)ł(ościwego)o, aby na zasługi jego m(iłość)ciwy wzgląd mając onym nagrodzić rozkazać raczył.

Obywatele powiatu orszańskiego wnosili postulatam swoje o trzeci pobór, który wydali na konstytucyją sejmową, domawiając się, aby i drudzy ichmm. obywatele tamtego powiatu wydali równo z nimi. Lecz my poglądając na to, iż partykularnymi zjazdami i postanowieniem nikt onerowany być nie może, warujemy iż jeśliby kiedy do uchwalenia poboru przyszło, tedy z powiatu orszańskiego, teraz wydany pobór w rachunku tego, który będzie namówiony,

²⁷⁷ *Zapewne chodzi o jednego z przedstawicieli znanej rodziny inflantskiej Brynk (właściwie von der Brincken).*

²⁷⁸ *Konstytucja sejmu 1598 r. pt.: Ordynacya Ziemie Inflantskiej.*

²⁷⁹ *Jan Karol Chodkiewicz.*

przyjęty ma być. O co JKM, pana naszego m(i)ł(ościwego) prosimy, aby to konfirmować raczył.

Wniesiono z powiatu kowieńskiego ^{u-u} o urząd podstolstwa przeciwko prawu konferowany²⁸⁰. Prosimy tedy JKM, pana naszego m(i)ł(ościwego), aby według prawa Ks(ię)stwa Litewskiego, jako gdzie indziej tak i w tym powiecie oddawane były urzędy^v.

Wnosił w koło nasze uraz swój p(an) Andrzej Montołt, ukazując iż jest ściśniony przewodem prawa w Koronie od p(ana) Kroguleckiego. W czym zda się nam być wielka ujma prawa naszego litewskiego, iż szlachcic z WKsL i z majątności w WKsL leżącej wyzwany, ciężary w prawie koronnym odniósł. Prosimy JKM, pana naszego m(i)ł(ościwego), aby JKM w tę sprawę wejrzeć i co de iure być może uczynić rozkazać raczył.

Roku 1612 zesłani będąc od JKM ichmm. p(anowie) komisarze do Rygi, jm. ksiądz biskup żmoidzki, jm. pan Syciński, marszałek upitski, jm. pan Gurski, chorąży wileński²⁸¹, gdy zapłatę czynili zasług różnym kapitanom i wojsku JKM cudzoziemskiemu w Inflanciech będącemu, odebrali od wielu obywatelów miasta ryskiego rekognicyje onych kapitanów i za gotowe pieniądze w zasługę potrącili, a кредиторom swoje atestacyje do skarbu koronnego i WKsL dali, upewniając zapłatę rychłą, której i do tych czasów z wielką szkodą swą nie odnoszą i nie mają za częstym się upominaniem w skarbie JKM. A są niektórzy creditores tacy, że i aresta nad tymi, którzy merkancyje^w swoje z zamorczykami mają, uczynić mogą. Są też u niektórych atestacyje jm. pana hetmana wielkiego WKsL²⁸², którzy za rozkazaniem jm. potrzebie R(zeczy)p(ospoli)tej wygadziali, i tym satysfakcyja nie stała się. Prosimy tedy JKM, pana naszego m(i)ł(ościwego), aby ta zapłata przez tak długi czas oczekawana [s] uczyniona była. Zaczym by i oni in posterum z większym kredytem i chęcią osobami i majątnościami swymi R(zeczy)p(ospoli)tej usługować mogli, et ut fides Reip(ublicae) liberetur.

Kościół farski w Kownie ś(więtego) Piotra niedobudowany ruiną stoi, prosimy JKM, aby JKM z pobożności swej na restauracyją kościoła tego opatrzeć rozkazać raczył. W co jednak podatki na potrzebę R(zeczy)p(ospoli)tej postąpione inkludować się nie mają.

^{u-u} W Or: wykreślono słowa: iż na.

^v W Or: słowo dopisane.

^w W Or.: mercantie.

²⁸⁰ *Nominację na urząd podstolego kowieńskiego w tym okresie otrzymał Andrzej Młodziański.*

²⁸¹ *Mikołaj Pac, biskup żmudzki, Jan Syciński i Marcjjan Górski.*

²⁸² *Jana Karola Chodkiewicza.*

Za potomkami nieboszczyka p(ana) Łukasza Mamonicza, skarbnego Ks(ię)stwa Lit(ewskiego)o prosimy, aby JKM, pan nasz m(i)ł(ościwy), w tę sprawę rozkazać wejrzeć i onych m(i)ł(ościwie uspokoić.

Wnoszono też prośbę za p(anem) Janem Bychowcem w koło nasze, który służąc JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej tandem będąc na Hiperbolu²⁸³ od nieprzyjaciela zrażony i wzięty przez całe dziesięć lat srogie we Szwecyi cierpiał więzienie. Prosim JKM, pana naszego m(i)ł(ościwego, za nim jako napilniej, jako za tym który nie tylko chudobę stracił, ale i zdrowia swego barzo naruszył, aby na zasługi i na ułomne i nadwerędzone [s] zdrowie jego Król JM, m(i)ł(ościwy względ mieć i za okazyją nagrodzić raczył.

Za mieszczeni smoleńskimi pilne były zacnych osób instancyje, aby 5 tysięcy złotych monety zlej, którą na Smoleńsku kuto, skarb od nich przyjął, a na to miejsce dobrą im zastawił, także i długi dawne, żeby im według likwidowania w skarbie zapłacono. Prosimy tedy uniżenie JKM, pana naszego m(i)ł(ościwego, aby ci ubodzy ludzie na tej zlej mincy, którą brać musieli i na długach nie szkodowali, ale żeby im z skarbu wrócono było. Na to jednak inkwizycyją uczynić, komu to bicie monety w pożytek się obróciło, aby taka defraudatio impune nie poszła.

To tedy wszystko cośmy tu zgodnie na tym zjeździe postanowili JKM przez ichmm. p(any) posły nasze przełożywszy, jakośmy pewni, że JKM pan nasz m(i)ł(ościwy, to co w rękę swych ma za uniżoną prośbą naszą aprobować raczy. Tak i to co by sejmowej należało kognicyi i zawarciu do takiego końca spólnie z nami prowadzić będzie raczył, jako byśmy w afektacyjach naszych, pożądany otrzymali skutek. Działo się w Wilnie dnia 27 m(ie)s(ia)ca kwietnia w roku 1617.

[Poniżej tekstu tylko 4 odciski pieczęci, mianowicie: Marcjana Górskiego, Kaspra Aleksandra Szwaba, Jana Billewicza i zapewne Andrzeja Skorulskiego, a po nich autografy sześciu senatorów i dwudziestu dwóch posłów powiatowych]:

Eustachi Wołowicz, Biskup Wileński, Podk(anclerzy) lith(ewski) salvis iuribus S(anc)tae R(oman)ae Ecc(lesi)ae mp.; JAn Karol CHodkiewjcz Wjlencki wojewoda, Hetman WXL mp.; Mikołaj Hlebowicz, wojewoda smolensky; Kostanty Holowczinski, kasztelan msczislawski; Leo Sapieha, kanclierz W(ielkiego) Ks(ięstw)a Lith(ewskiego) mp.; Jaross Wołowicz, Podskarbi Z(iemski) WXL mp.;

MArcya(n) Gorskj, Chorąży, Poseł Wilensky mp. (Ls); Krzysztofh Naruszewic, Podskarbi Nadworny; ADam Wnuczek, Podsędek i poseł wileński; Mikołaj Bogusław Zenowicz s(taros)ta Mińskj, Poseł oszmia(ński).

²⁸³ Właściwie Iberpol (niem. Oberpahlen), zamek i starostwo w Inflantach.

Alexander Słuszka, Starosta Rzeczycki, poseł z Oszmiany mp.; Casper Alexander Szwab, starosta Szmeltinskij, poseł wojewod(stwa) Trockiego (Ls); Andrzej Skorulski Poseł s Kowna excepto articulo o Tatory (Ls); Jan Biliewicz, Ciwun Szowdowski mp. (Ls); Jerzy Grużewski Poseł Xięstwa Żmudzkiego; Jerzy Bilewicz, Pisarz Zjemskij y Poseł Xięstwa Żmuckiego mp.; Paweł Jakimowicz Hołownia, Pisarz JKM skarbowy WXL mp.; Alexander Sapieha, Starosta y Poseł orszański mp.; Stanisław Puksza kłaugielowicz Ręką własną; Mikołaj Brolnicki, Skarbny JKM WXL, Poseł nowogrodzki mp.; Mikołaj Sapieha na Kodniu, P(oseł) Brzeski mp.; Pjotr Jan ZAljeski, Poseł Wołkowyski; Alexander Tyszkiewicz, sędzia Ziemski i Poseł Połocki mp.; Mikołaj Wasilewski, Horodniczy witepski mp.; HRehorj dołmath poseł pinski mp.; Paweł Jeśman Poseł Mienski excepto Tatar mp.; Z powiatu Mozyrskiego poseł Ostafi Chrapowicki Ręką sswą mp.; CHrystoph Bychowiec, Podwoiewodzy y poseł wojewodztwa Trockiego.

52. Protestacja posłów wysłanych do króla w imieniu zjazdu, przeciw nieprawnemu rozgraniczeniu województwa podlaskiego z województwem brzeskim litewskim, Warszawa, 27 VI 1617 r.²⁸⁴

Or.: nieznan;

K: ML 297, k. 168v–169v (tu błędna data roczna 1618 r.);

K₂: AR II, nr 682 (kopia wierzytelna z autografem Janusza Tyszkiewicza).

Protestacja niektórych p(anów) senatorów WKsL o rozgraniczenie województwa podlaskiego z województwem brzeskim.

Жикгимонт третию. Ознаимуюм ижъ постановившысе очевисто перед нами и у книгъ канцелярии нашею Вел(икого) Княз(ства) Ли(то)вского урожонии Януш Скуминъ Тышкевич, писар Вел(икого) Княз(ства) Ли(то)вского, староста браславский и Янушь^x Керсновский, подвоеводи новгородский, послове с конъюкация виленское до нас выправены, протестацію именем сенаторов и послов Вел(икого) Княз(ства) Ли(то)вского с конъюкация виленское подали на писме ку записанию до книг канцелярии нашею Вел(икого) Княз(ства) Ли(то)вского, просечы абы тая протестація до книг принята и записана была. Которая слово до слова так се в себе маем:

^x K₂ właściwie: Янь.

²⁸⁴ Protestacja wniesiona do ML z błędną datą roczną 1618 r.

Stanąwszy w kancelaryi naszej WKsL urodzeni Janusz Skumin Tyszkiewicz, pisarz WKsL, starosta brasławski i Janusz^y Kiersnowski, podwojewodzy nowogródzki, posłowie WKsL i ziem do niego należących z konwokacyjnej wileńskiej w roku 1617 odprawowanej, imieniem senatorów i posłów WKsL czynili solennem protestationem na wielmożnego Stanisława Warszyckiego, wojewodę podlaskiego, na wielmożnego Wojciecha Niemirę, kasztelana podlaskiego, starostę mielnickiego, na Kaspra Dembińskiego, podkomorzego mielnickiego a na Wojciecha Młeczka, podkomorzego drogickiego, komisarzów z strony Korony Polskiej z sejmu na rozgraniczenie województwa podlaskiego z województwem brzesckim wysłanych. O tym doszła ich wiadomość takowa, iż panowanie^z [s] komisarze koronni rozjachawszy się z miejsca i czasu konstytycją komisji naznaczonego, która dla późnego przyniesienia konstytucji, dla niedania w czas innotescencyi obywatelom do granic przyległym dla opisania komisarzów w kontrowersyi stojących, dla przyjachania niektórych armata manu a na koniec dla kontradycyji posłów województwa lubelskiego, nie doszła i tylko pismo zjachania się i rozjachania komisarzów stanęło. A potym w kilkanaście niedziel sami tylko wydali akt komisji swej takowy, jakoby mieli na czasie i miejscu naznaczonym tę komisją odprawować, wywodów granic i dokumentów słuchać i dekreta swoje na rozgraniczenie województwa brzesckiego z podlaskim czynić i wiele tysięcy włók własności Ks(ię)stwa Lit(ewskiego) odcinając i siebie samych z majątnościami swymi, pan wojewoda podlaski z Koziradami, pan Dębiński z Rosozem, Horodzisem^a [s] i Rudnem, pan wojewoda lubelski²⁸⁵ z Międzyrzeczem odgraniczać mieli. Czego wszytkiego, iż na on czas nie było, bo jako jurisdikcyi obwołaniem według zwyczaju nie fundowano, tak z przyczyn zwyż mianowanych za spełzłą komisją publikowawszy, spólnym rozjachaniem się komisarzów WKsL ubezpieczono i żadnych rozjazdów po miejscach granicznych nie czyniono i słuchania racyi i produktów nie odprawowano^b i nie wiedzieć jakiej śmiałości powodem, akt ku wielkiej szkodzie WKsL wydano. Przeciwno któremu, jako niesprawiedliwemu, ufność i miłość braterską obrażającemu i słusność derogującemu solenniter imieniem WKsL i ziem do niego należących protestujemy się i o żadnych ‘takich od jednej strony’^c nie na miejscu

^y *K₂*: Jan.

^z *K₂* poprawnie: panowie.

^a *K₂* właściwie: Horodyszczem; dziś: Horodyszczce.

^b *W K* pozostawione okienko na słowo nieodczytane przez kopistę; uzupełnienie na podstawie tekstu *K₂*.

^{c-c} *W K* pozostawiono okienko na frazę nieodczytaną przez kopistę; uzupełnienie na podstawie tekstu *K₂*.

²⁸⁵ Gabriel Tęczyński.

i czasie, ale *privatim* na stronie pisanych komisjach wiedzieć nie chcemy i na przyszłym da Pan Bóg sejmie, to znosić ofiarując się prosimy, aby do ksiąg kancelaryi obojej, tak Korony Polskiej, jako i WKsL, ta protestacyja stanów WKsL i ziem do niego należących zapisana była.

У тоє протестацыи подписы рукъ тыми слоуы: Janusz Skumin Tyszkiewicz, pisarz WKsL, poseł zjazdu wileńskiego рęką własną; Jan Kiersnowski, podwojewodzy nowogrodzky, poseł zjazdu wileńskiego.

Которую протестацію за прозбою послов с конвокацыи виленское выправеных до книгъ канцелярыи нашео записат и сес лист наш под печатю Вел(икого) Княз(ства) Ли(то)вского обывателем Вел(икого) К(нязства) Лит(овского) выдати есмо велели. Писан у Варшаве, лета Божого нароженя 1618^d [s] м(есе)ца июня 27 дня.

Ян Соколинский, писар Вел(икого) Княз(с)тва Литовског(о).

30. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (30 I – 1 II 1618)

Literatura: J. Serejka, *Sejm z 1618 r., Opole 1988.*

53. Uchwała zjazdu przedsejmowego, Słonim, 1 II 1618 r.

Or.: AR II, nr 683a, s. 1–8.

Postanowienie nas rad i posłów ziemskich WKsL na zjazd główny słonimski d(ie) 30 Januarii w roku 1618 przed sejmem walnym warszawskim przypadający zgromadzonych.

Im częstsze o R(zecz)p(ospoli)tą a ojczyznę naszą otrącają się impety, im w ściślejszych za natarciem różnych niebezpieczeństw stawa angustiach, im urażliwsze choroby i dotkliwe barzo miewa na się agones, tym znaczniejszą w poratowaniu dogodę, tym wdzięczniejsze z złej tonie wyswobodzenie, tym smaczniejsze na takie przypadki lekarstwo, uznawać zgodnie musimy. A iż to wszystko naprzód się za powodem dziwnej opatrności Bożej dzieje, potym też pochodzi z czulego i nieustawającego JKM starania, który ojcowskim prawie uwiedziony ku nam będąc affektem u styru R(zeczy)p(ospoli)tej siedząc, a niebezpieczne na tę nawę ojczyzny naszej upatrując nawalności, to sam ad intricem inanum podawać, to remiges, którzy w tej łódce pracują, upominaniem i przestrogami swymi pobudzać, to na ostatek ze wszech miar paternas torgas i w oganianiu externaе securitatis i w zatrzymaniu domesticae

^d K₂ podaje poprawną datę roczną: 1617.

quietia, oświadczać raczy. Przeto ojczyzna nasza przystojną takowe staranie JKM rekologując wdzięcznością winne JKM oddawa dzięki. Co my wszyscy rada i posłowie WKsL na sejmie przyszy(m) ante omnia wykonać mamy.

Uznawamy to wszyscy, że Królewic JM²⁸⁶ pracami, fatygami i własnego zdrowia odwagą, znaczną chęć i miłość ku państwu R(zeczy)p(ospoli)tej i ojczyzny naszej oświadczył. Cieszymy się z tego, że taka JKM fortunnie się dotąd nadawała ochota. Życzymy na ostatek, aby w dalszym tej ekspedycyjej progresie fortunatos successus z sławą swoją nieśmiertelną a z skutecznym ojczyzny naszej uspokojeniem Królewic JM uznawał. Jakośmy przed tym do wyprawy Królew(ica) JM nie byli pośledniejszymi, tak i teraz w sparciu JKM zamysłów ile enervatae ojczyzny naszej dopuszczają vires, które ledwie nie ex ultimo pochodzą conatu nie będziemy na zadzie z swoją pozostawać ochotą. Tego jednak nie bez przyczyny afektujemy, aby transakcyja z strony ekspedycyjej moskiewskiej na przyszłym uczyniona sejmie, in suo zostawała robore.

Kto by wszystkie pericula ojczyznę naszą zachodzące uważał, a na słusznej położył je wadze, snadnie obaczy, że i zdrowej rady i prędkiego potrzebują na zabieżenie ratunku. Jako tedy naród nasz nigdy nie chciał deesse potrzebom R(zeczy)p(ospoli)tej, owszem ingruentem nie tylko ekstra(or)dynary(j)nymi podatkami i dostatkami swymi, ale własnymi pierściami często wspiął procellam, tak i w tym razie nie chcemy naszego pro posse umykać ratunku. Lecz quominus na tym zjeździe gruntowna o sposobie determinacyja stanąć mogła, szczupła nasza frekwencyja przeszkodziła. Nie chcąc tedy niwczym absentibus afferre praeiudicium, negocium to integrum do sejmowej odłożyło się przez nas zgody, eo percauto, aby ichmm. p(anowie) koronni respektując na tak nierozdjętą narodów naszych konglutynacyją z nami się w poborach porównać i spólnie w jarzmie R(zeczy)p(ospoli)tej ciągnąć chcieli. Druga, aby tymi ratunkami ex aequo wszystkie R(zeczy)p(ospoli)tej naszej opatrzone były niebezpieczeństwa, aby zaś periculi tempestas przetaku sobie w którejkolwiek ścienie nie uczyniwszy, nie szarpała penetralia ojczyzny naszej.

Tureckiego niebezpieczeństwa jako się zawždy przodkowie naszy chronili, tak i nam strzec się trzeba, abyśmy potęgi tego pogaństwa na R(zecz)p(ospoli)tną naszą nie zaciągnęli. Przeto na przyszłym sejmie zdrową z ichmm. p(anami) koronnymi przedsięwziąć radę, aby się wszelakie odcięły z tym nieprzyjacielem irritamenta, ani się na potym do zaczepki dawały okazyje. Lecz gdzie by hardy nieprzyjaciel niczym nie będąc lacessitus na nas się tar-

²⁸⁶ Władysław Waza

gnął, tedy *necessariae defensionis* z *ichmm. p(anami) koronnymi iustas inire rationes*.

Tatary, aby dawnymi odprawowano upominkami, nas w to nie zaciągając, gdyż prawa i zwyczaje starodawne ukazują skąd te upominki obmyślane być mają.

Często się trafia, że nazdrowsze prawa, napożyteczniejsze w *R(zecz)p(ospoli)tych* zwyczaje częścią *temporis iniquitate*, częścią *hominum infortunu(m)* zwykły *perabusum* nie tylko swoją tracić powagę, ale też zgoła *in oblivionem* przychodzić. Widząc tedy, że się toż dziać poczyna z zjazdem naszym słonimskim, który nam przodkowie naszy zostawili, aby był dawnej wolności w narodzie naszym wizerunkiem i do naprawy swobód a ulżenia jakichkolwiek urazów skutecznym instrumentem. Przeto zabiegając, aby tak potrzebnej rzeczy nie mógł nam *abrogować edax rerum abusus*, stanęła zgoda poprzez tego na sejmie, aby konstytucją warowano, żeby tak *ichmm. p(anowie) senatorowie*, jako i posłowie *WKsL* nie ważyli się *omieszkiwać zjazdu* tego, chyba komu by na przeszkodzie była jaka *legalitas*, bo trudno się będzie na potym bądź niebezpieczeństwem, bądź rozmaitym *oganiać urazom*, kiedy za niedbalstwem naszym w prawie do konsultacyi naznaczone zniosą się *remedia*.

Każdy to bez wszelakich *baczyć może wywodów*, że *nierząd naprzędniejszy* jest każdej *R(zeczy)p(ospoli)tej* *skazicielem*, za tym *nierządem* się dzieje, że *swowolnych ludzi* tak daleko z brzegów wylała *insolencyja*, że też *impune colluvies* ich na każdym placu *grassatur*. Nie trzeba na to w kramie *szpekuł* znajdować, widzimy bowiem wszyscy, że się z tą *dawa poganinowi irritamentum*, z tą *się rwać muszą foedera*, nie tylko nas *foris* psuje takowa *licencyja*, ale prawie *in extremum domi praecipitat calamitatem*, gdy co raz *wyląszy się* na Ukrainie *catervatim* to *swowoleństwo* w ojczyznę naszę wpada, a gdzie się *jeno obróci* *zniszczeniem* wszystkie *miesca umiata*. Nawet z *boleścią* słuchać nam przyszło *nieznośnych krzywd* i *ciężkości*, które *bracia naszy obywatele wojewódstwa witepskiego, orszańskiego i rzeczyckiego*²⁸⁷ od tych ludzi *ponoszą*. Przeto, iż na *zabiezenie* tej *swjej woli* *czwore* pokazują się sposoby, *gorącą uczynić instancją*: *naprzód*, aby *przywilej kozactwu* temu *snadź dany*, który ich *ab omni foro oprócz hetmańskiego* *ekscipuje*, jako *prawu przeciwny* i *wiele inkonweniencyj* za sobą *ciągnący*, był *autoritate comitali* *kasowany*. Druga, aby do *jm. pana hetmana koronnego*²⁸⁸ *publiczna uczyniła się instancją*, aby *koło Kijewa* i *innych miesc ukraiennych* z *gniazda* się to *swowoleństwo* *wykorzeniło*, gdyż z tą *tam potissimum* *ta colluvies ortum suum* *brać zwykła*, *volenti non deerunt* na to *rationes*, bo ci *ludzie* w *miastach przytuliszcze* *swoje* mają, *p(anom) swym c(z)ynszują* i *rzadko się polem* *ba-*

²⁸⁷ *Orsza i Rzeczycza były centrami powiatów.*

²⁸⁸ *Stanisław Żółkiewski.*

wią, za czym nie trudno by jeśli nie wszystkich, tedy przynajmniej hersztów wygubić. Trzecia, aby ichmm. p(anowie) starostowie ukraiński na zamkach cum praesidiis rezydować byli powinni, sposób na to namówić. Na ostatek, aby tym, którzy swowoleństwu temu, bądź patrociniem, bądź domicilium pozwalają impune nie nadała się takowa complicitas i jeśli by się przy tym na zabieżenie tej swej woli więcej pokazał(o) sposobów, aby to w skutki na sejmie stanęło, czynić będziemy staranie.

Tak się szeroko swej woli ludzkiej rozlały limites, że nie tylko ukraina tatarska albo moskiewska, tak jadowite wypuszcza nam Harpygiae, ale też nowe i niesłychane w mniej spodziewanych miejscach wylęgają się facinora. Bo inflantskiego i kurlandskiego zapału, krom Volmara Farensbacha, nikt nie jest większą przyczyną. Ten nieprzyjacielowi R(zeczy)p(ospoli)tej zamki podał, drugie opanował, cudzoziemskie ludzkie w państwa JKM wprowadził, wielkich szkód i utrat R(zecz)p(ospoli)tą nabawił, privatorum facultates in ruinam obrócił, nawet po swojej respiscencyjej pokazaną łaskę JKM nie uszanował, ale miasto jakiej poprawy nowe gemitus, nowe skargi, jako się tego uszy nasze nasłuchwały i o co mandaty po niego wydano, swoją poruszył insolencyją²⁸⁹. Przeto, aby seria [s] według praw naszych była na te rzeczy animadwersyja.

Acz województwo smoleńskie, jako członek do ciała swego do WKsL już jest sejmową zgodą przywrócona [s], diploma jednak ichmm. p(anów) koronnych przed tym wydane jeszcze się z skarbu koronnego nie wróciła. Aby się tedy wszelakie zniosły skrupuły i dubietates, mamy się wziąć za to na przyszłym sejmie, aby to diploma, które w koronnym skarbie zostało lub konstytucyją kasowane, lub nazad wrócone z tamąd było. A daniny i prawa wszelakie w tym tam województwie i w samym mieście, aby ad instar praw WKsL rozdawane były.

Acześmy na przeszłej konwokacyjej wileńskiej²⁹⁰ obiecali sobie paragrafu z strony Brześcia poprzeć na sejmie serio, jednak i teraz osobliwie też sprawę rozgraniczenia województwa brzeskiego z podlaskim województwem na bacznie mieć chcemy, aby się więcej takimi defalkacyjami nie szczupliły WKsL granice.

Rozdawanie wakancyi dosyć jasnymi warowane jest konstytucyjami. Nie chcąc tedy nowych praw koło tego budować pilne uczynimy staranie, aby się

²⁸⁹ Włodzimierz Wolmar Farensbach latem 1617 przeszedł na stronę Gustawa II Adolfa wydając Szwedom Parnawę i Dynamund, lecz po paru miesiącach ponownie powrócił na stronę Rzeczypospolitej. Wysłał w swej sprawie list do zjazdu słonimskiego, datowany „in Curia Auchen”, 24 I 1618 r.(zob.: BCzart. 110, s. 417–419).

²⁹⁰ Chodzi o konwokację, która się odbyła między 12–27 IV 1617 r.

w tej mierze prawom i zwyczajom starodawnym niwczym nie działo praeiudicium, a to tak względem czasu, jako i osób do tego należących. Nawet i tego postrzegać się godzi, aby patriciis dygnitarstwa rozdawane były, gdyż z łaski Bożej ojczyzna nasza ludzi zacnych i zasłużonych jest ferax.

Nie godzi nam się i z samej słuszności i z powinnej kompasji zamilczeć jm. pana Piotra Gorajskiego, człowieka i z urodzenia i z wiernych swych ku JKM i R(zecz)p(ospoli)tej posług, w R(zeczy)p(ospoli)tej znacznego, który ciężkie w niewinności swej za potwarzą ludzką o kowanie fałszywej minnice odnosi utrapienia, a do oczyszczenia innocentiae suae nie może przyść za jakimis̄ suspensyjami. Przetoż condolendo tak znacznego szlachcica, prosić za nim serio, aby tak ciężkimi procesami agrawowany, które nie tylko jemu szkodzić, ale tymże przykładem malignitas ludzka na inszych srożyć by się mogła.

Książę jm. kurlandskie Frydrych, jako na przeszłej konwokacyi wileńskiej odniósł od nas encomia²⁹¹ i do JKM intercesyje, tak i teraz ochotę jego od ks(iążęci)a jm. pana hetmana polnego WKsL²⁹² mając zaleconą, którą w te-
raźniejszym inflantskim i kurlandskim oświadczył niebezpieczeństwie, instacyje nasze do JKM ustawać za nim na przyszłym sejmie nie mają.

Z jaką życzliwością, z jaką wiarą, z jakim kosztem i nakładem p(anowie) Ryżanie przykładają się do posług JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej, już o tym nie tylko przeszłych lat konstytucyje, którymi obiecana im za zgodą wszystkich stanów R(zeczy)p(ospoli)tej remuneratia, świadczą, ale i ks(iążę) jm. pan hetman polny potwierdził to na ten czas suo testimonio wielką ich życzliwość i ochotę, pokazując i ciężary nieznośne, które im calamitas belli przynosi, na widok wystawiając. Aby tedy civitas de Repub(lica) bene merita i obietnic skutki i zasług nagrody i w ciężarach ulżenie mogła in effectu otrzymać, przyczynimy się serio do JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej, a mianowicie aby Kirchholm i Iszkiel²⁹³, które w dawnym miasta tego były dzierzeniu i ich własną okupione sumą, gdyż to tam liche barzo rzeczy, wiecznymi czasy temuż miastu beneficium Reipub(licae) inkorporowane było.

Wielkie się w tym miastu wileńskiemu dzieje praeiudicium, że gospody niektóre, bądź ichmm. p(anom) deputatom, bądź inszym ludziom ex officio dawane ustawicznie bywają, drugie zaś gospody nullo iure są od tego wolne. Aby się tedy huic inaequalitati zabieżało samiż prośbę w koło nasze wnieśli, aby nie w samej jurisdycyjej miesckiej, ale we wszytkich jurisdycyjach rozdawane były ex aequo gospody, wyjąwszy domy szlacheckie i duchowne,

²⁹¹ Fryderyk Kettler; zob. dok. nr 51.

²⁹² Krzysztof Radziwiłł.

²⁹³ Właściwie Kirchholm i Ikskiul (Ikskul)

w których samiż ichmm. mieszkają od tego mają być wolne, czego jako rzeczy słusznej domówić się chcemy.

Petita po różnych powiatach w instrukcyje włożone, które się słuszności i prawu pospolitemu ni w czym nie sprzeciwiają pro posse promowować obiecujemy. A mianowicie, aby fides publica eliberowana była, publiczną uczynimy za jm. panem podskarbiem ziemskim WKsL i za ks(iążę)ciem jm. panem hetmanem polnym²⁹⁴ instancją, aby wydatki ich na potrzebę R(zeczy)p(ospoli)tej, które się z słusznej pokażą dystrybucyi realiter et in effectu oddane były, aby i na potym w nagłych R(zeczy)p(ospoli)tej niedostatkach ochotnie opem drudzy ferowali, widząc że jednym wdzięcznie się płacą ich nakłady.

Petitur panów Kierdejów o zabicie zdradliwe z rusznice brata ich rodzono Krzysztofa, które się stało na zjeździe publicznym prawem warowanym na popisie powiatowym w Wołkowysku, przez Andrzeja i Mikołaja Miniewskich, za wolą i wiadomością rodziców ich, iż różnych zwłok zażywając usprawiedliwić się nie chcą. Przeto aby wszelki urząd, gdzie się ta sprawa wytoczy, nie dopuszczając żadnych dylacyi tę sprawę sądził podług prawa i konstytucyi, do egzekucyi przywodził. W czym żadne exempta, jako JKM, tak hetmańskie, iść nie mają i takie scelera nigdzie patrocinium, aby nie miały. Także i ichmm. p(anowie) hetmani, gdzie by się w wojsku ci złoczyńce ukazali, bez żadnej kommiseracyjnej karać rozkazać raczył.

Życzylibyśmy byli sobie tego, aby ten zjazd słonimski wszytkich nas wszytkie zawarł afektacyję i R(zeczy)p(ospoli)tej potrzeby. Lecz iż absentia niektórych ichmm. od tego nas impediowała, tedy na ten czas wzwyż pomienione zgodnie zawarszy punkta i przy nich stać mając wolą insze rzeczy w instrukcyjach nam i drugiej braci podane, do generalnej sejmowej zachowujemy sobie namowy. Działo się w Słonimie d(ie) 1 Februarii roku 1618.

[*Poniżej tekstu 3 odciski pieczęci senatorskich, mianowicie: Jana Zawiszy, Lwa Sapiehy i Krzysztofa Radziwiłła oraz 10 autografów według następującej kolejności*]:

Jan Zawissa, Woiewoda Withebski mp.; Leo Sapieha, kanclerz W(ielkiego) X(ięstw)a Litewskiego etc. mp.; Jaross Wołowicz, Podskarbi Ziemski W(ielkiego) X(ięstw)a L(itewskiego) mp.;

Krzysztoff Radziwił, Hetman Polny WXL, Director koła Poselskiego Ręką swą; Paweł Sapieha, Koniuszy Lit(ewski) mp.; Mikołaj Brolnicky, skarbný JKM W(ielkiego) X(ięstw)a Litt(ewskiego)o, Poseł Woiewodztwa Wilenskiego mp.; Piotr Szukszta, Pisarz Grodzki Upitski, Poseł Upithskj mp.; Enoch Ka-

²⁹⁴ Hieronim Wołowicz i Krzysztof Radziwiłł.

wieczynskij, Podkomorzy y Poseł Minskj mp.; Jerzy Miellieszko, Chorąży y poseł Słonimski mp.; Adam Kosow, Pisarz i Poseł witepski mp.

[*Na odwrocie późniejsza nota kancelaryjna*]: Zgoda Conuocaty Słonimsky 30 Jan(uarii) 1618.

31. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (8–9 I 1619)

Literatura: J. Rzońca, *Ostatni sejm przed Cecorą (w 1619 r.)*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, t. XX, 1983.

Przed sejmem warszawskim 1619 r. król zwołał sejmiki powiatowe w WKsL na dzień 11 XII 1618 r., natomiast sejmik przedsejmowy w Słonimiu na 8 I 1619 r. (BPAU/PAN Kr. 363, k. 41, Zygmunt III Waza do kanclerza Lwa Sapiehy, Warszawa, 15 X 1618).

54. Uchwała zjazdu przedsejmowego, Słonim, 9 I 1619 r.

Or.: nieznan;

K: AR II, nr 708.

My rady duchowne i świeckie i posłowie ziemscy z niektórych wojewódstw i powiatów WKsL, którzyśmy się na zjazd główny według prawa i zwyczaju dawnego przed sejmem walnym w roku terażniejszym 1619 dnia 22 Januarii w Warszawie od K(róla) JM, pana naszego m(iłość)ciwego, złożony tu do Słonima, zjachali.

Oznajmujemy, iż czyniąc dosyć wokacyi i powinności naszej, także prawu pospolitemu i afektacyi panów braciej w domu pozostałej, a poglądając na wielkie i ważne potrzeby R(zeczy)p(ospoli)tej ojczyzny naszej zachodzące, które nam JKM, pan nasz m(iłość)ciwy przez posły swe na sejmikach przełożyć raczył i na wiele egzorbitancyj w prawach naszych, spieszyliśmy się i stawili tu przykładem antecesorów naszych, którzy tego zjazdu i czasu pilnie strzegli. A zjeżdżając się nań wiele dobrego i pożytecznego ojczyźnie naszej w zgodzie spólnie namawiali, stanowili i zawierali. Tegoż i my pragnąc i życząc sobie abyśmy tu na tym placu toż uczynić, a w sprawach R(zeczy)p(ospoli)tej ojczyzny naszej, co pewnego namówić, co zepsowanego jest naprawić i artykuły instrukcyj z różnych województw i powiatów zgodnie znioszyszy na sejmie przysłydm da Pan Bóg unanimiter domawiać i poprzeć. Lecz iż po nieszczęściu ojczyzny naszej z szkodą jej z wielkim żalem naszym, widząc w tym niejaka

oziębłość i nieczułość, tak ichmm. panów rad, jako i panów posłów, którzy tego zjazdu barzo potrzebnego, pożytecznego i prawem warowanego zaniebdywiają i według powinności swej nie przybywają. Na którą to niedbałość ich nie tylko my, którzyśmy się tu stawili, ale i wszytka ojczyzna słusnie boleć i uskarżać się musi, siła bowiem dobrego na tym placu sprawić i R(zeczy)p(ospoli)tej sprawom pożytecznie z propozycyi JKM, pana naszego m(iłość)ciwego i w nowo przypadłych rzeczach namówić i sprawić mogąc. Tylko dla samego nieprzybycia wielu ichmm. do tego należących, a barzo małej liczby nas tu zgromadzonych, względem wielu respektów tu na ten czas nie stanowiąc, tylko jm. pana posła i propozycyi JKM, pana naszego m(iłość)ciwego, wysłuchawszy, a naszą pilność i chęć ku dobremu ojczyzny przed Panem Bogiem i R(zecz)p(ospoli)tą oświadczywszy, wszytkie artykuły, postulata i afektacyje ichmm. panów braci naszych w instrukcyjach nam dane i powierzone, do zgody da Pan Bóg naszej na sejm przyszły wcale zostawujemy. A osobliwie tego postrzec, aby in posterum zjazdu tego powaga i prawo o nim opisane, jako potrzebnego ojczyźnie naszej, pożyteczne wcale zostawiało i ichmm. panowie senatorowie i ichmm. panowie posłowie ziemscy na sejm obrani, aby na ten zjazd przybyć byli powinni i nie omieszkiwali, prawo o tym obostrzyć i poene na absentes namówić.

A iż wszytkiemu WKsL na tym wiele należy, aby dekret, który się stał w niebytności komisarzy z narodu naszego, którym od województwa brzeskiego odgraniczyć usiłują panowie koronni niemało dóbr, dzierżaw, gruntów z dawna do WKsL należących, przeto mamy tego pilnie poprzeć, jakoby ten dekret in preiudicium WKsL uczyniony, zniesiony był a na dalsze rozgraniczenie tego powiatu z Podlaszem i z ziemią lubelską sejmową powagą, aby panów komisarzy z tego sejmku naznaczone. Tegoż o komisyi mozyrskiej z powiatem kijowskim, także powiatu grodzieńskiego z Podlaszem domawiać się mamy.

Prośbę ks(iąże)cia jm. Fryderyka kurlandskiego²⁹⁵ do nas wniesioną, proponowawszy ją na sejmie, prosić będziemy K(róla) JM, pana naszego m(iłość)ciwego i stanów sejmowych, aby ks(ią)żę jm. łaskę K(róla) JM według afektacyi swojej poznać raczył.

Panowie żołnierze smoleńscy i inflanscy, iż przez posły swoje zapłaty żołdu swego nie tylko się upominają, ale pilno proszą. W czem prośbę ich jako słuszną uważywszy, tamże na sejmie starać się obmyślać będziemy i K(róla) JM i stanów sejmowych prosić, żeby skuteczna zapłata ich doszła. Działo się w Słonimie dnia 9 Januarii roku 1619.

²⁹⁵ *Fryderyk Kettler.*

32. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (4–8 VI 1624)

Literatura: *Šapoka I*, s. 34–35, 341–343; *Žukowicz II/4*, s. 159; *Rachuba*, s. 264–265.

Zjazd poprzedzały sejmiki zwołane w terminie sejmików relacyjnych po sejmie nadzwyczajnym (luty) 1624 r.; zob. instrukcja województwa nowogródzkiego 27 III 1624 r. (RNBPet., F. 971, Awtografy 126, k. 11–12; BPAU/PAN Kr. 365, k. 100–101 – posłowie: Krzysztof Radziwiłł, hetman polny i Adam Chreptowicz); także instrukcja Zygmunta III dana posłowi na zjazd główny wileński Gedeonowi Tryźnie, staroście brzeskiemu (AR II, nr 895).

55. Uchwała zjazdu głównego (konwokacji wileńskiej), Wilno, 8 VI 1624 r.

Or.: RNBPet., F. 971, Awtografy 124, k. 114–117v;

K₂: BPAN Kórnik 1095, k. 11–14v (ekstrakt z grodu wileńskiego z datą 9 VI 1624); *K₃:* BPAU/PAN Kr. 360, k. 373–375v (duże ubytki tekstu na skutek uszkodzenia mechanicznego); *K₄ (fragment):* LMAB, F. 256 – 1184 (niegdyś w Centralnym Państwowym Archiwum w Kownie, w postaci wiarygodnego wypisu z grodu nowogródzkiego z czerwca 1624);

Wyd.: *Šapoka I*, s. 337–343 (z licznymi ubytkami i odmianami, na podstawie oryginalnego wypisu z grodu nowogródzkiego z czerwca 1624).

My rady duchowne i świeckie, posłowie z województw, ziem i powiatów WKsL, którychmy się na zjazd główny pro die quarta Junii w roku 1624 nam od JKM, pana naszego miłościwego, złożony tu do Wilna zjachali.

Acz w postanowieniu kilku świeżo przeszłych WKsL zjazdów nam od JKM, pana naszego m(iłościwego)o, extra ordinaria złożonych, zawżdy ojczyzna nasza na te pojedynkowe konsultacje utyskowała i aby do nich nie przychodziło pilno JKM prosiła, wszakże iż nas JKM necessitate dictante za zdaniem niektórych ichmm. p(anów) senatorów do terażniejszej konsultacyjnej zwołać raczył, optimae intentione JKM to przyznawamy i uniżenie pro hac paterna cura dziękujemy. Jednak żeby nam in posterum w składaniu sejmików solitas sollenitates nie upuszczano, pilnie prosimy.

Warujemy też to sobie prośbami naszemi u JKM, aby nam już więcej ad istam consiliorum divisionem nie przychodziło, gdyż nasze i rady i ratunki według praw i starożytnych związków wspólne z ichmm. pany koronnemi być mają.

Wiemy to, iż przeszły sejm potissimum (od) JKM gwoli wojnie przeciw Gustausowi [s] ks(iążę)ciu Sudormańskiemu²⁹⁶ był złożony, wszakże przez wszytek czas nie mieli czasu ichmm. p(anowie) posłowie WKsL o swej przeciw temu nieprzyjacielowi obronie mówić, aż przy samej sejmowych rad ekspiracyjnej dopiero prawie tumultuarie [s] przyszło im do niej przystąpić, gdzie nie umykali obrony swym granicom, ani się ochotą ichmm. panom koronnym uprzedzać dali, ale bono ordine wszytkich dobrze sporządzonych państw idąc, prosili, aby wprzód od pokoju, potym od wojny tę sprawę inflanską zaczynano, bo nad poruczenie braci doma pozostałych nie godziło się im inaczej domyslać. Wiedzieli przy tym, iż continuatae krajów naszych calamitates dalszym zaciągom wojennym bez jakiegokolwiek odpoczynku wydołać nie mogą. Na ostatek upatrowali, jakoż tak się potym stało, iż ochota ichmm. panów koronnych pogańskimi najzdzami i domowych grasatorów insolencyją zabawionych, ultra verba do skutku samego nie miała się dać względem inflanskiej rzeczy pociągnąć, wszakże jednak wielka część powiatów WKsL na sejmie pozwolili pobory, a drudzy na relacyjnych sejmikach toż uczynili. Uniżenie tedy prosić JKM, aby o nas nie był tego rozumienia, żebyśmy JKM solitudinem niewdzięcznie przyjmować i propriam securitatem zaniedbywać mieli. Multo magis prosić, aby JKM nieuważnemu językowi nie dopuszczał się na potem przed Majestatem swym targać na honor narodu naszego, który tak nam jest miły, iż żadnemu najzacniejszemu narodowi przed sobą w tej mierze nie damy, gdyż nie takimi przymówkami, nie tak opaczny cudzych instrukcji wykładem jeden drugiego na swą ma przeciągać in Repub(lica) sentencyją, ale zgodą braterską, miłością i pospolitego dobra ukazowaniem.

A lubo pewniwśmy [s] tego, że już dotąd JKM wzięwszy wiadomość o prorogowanych z Szwedami inducyjach, cieszyć się z tego raczy, iż beneficium JKM w pozwoleniu plenipotencyjnej, prośbą Rze(czy)p(ospoli)tej darowane, bez pożądanego nie padło efektu, wszakże aby też u nas publicae gratulationis extent argumenta. Naprzód JKM, panu naszemu m(iłościwemu) uniżenie dziękujemy, że przykładem przodków swych, którzy nieraz ustępowaniem swych prorogatyw królewskich pospolite dobro z nieśmiertelną imienia swego sławą, a u poddanych miłością, okupowali, utrapienia, głody, mory i ostatnie ojczyznej naszej przez wojny zniszczenie wydaniem konsensu swego królewskiego odwrócić, a nas w porcie pożądanego odpoczynku postawić raczył.

²⁹⁶ *Gustaw II Adolf Waza, król Szwecji.*

Przy tym jm. pana wojewody mściławskiego, jako pierwszego tych traktatów dyrektora i ichmm. p(anów) kolegów jego prace i starania²⁹⁷, które kilkokrotnie i barzo trudne a poniekąd wszystkim niepodobne były. Także sollicitudinem ks(iążę)cia jm. pana hetmana polnego WKsL²⁹⁸, której pokój promowując, drogę do traktatów ichmm. p(anom) komisarzom za użyciem niektórych ichmm. p(anów) rad, ścieląc podejmował, z wielką przyjmujemy pochwałą, przyznawając to ichmm., że tą swą mądrą, czułą i pożyteczną przysługą, gdy Rzeczp(ospo)lita alienissimo suo tempore pewnego obawiała się detrimentu, nas do braterskiego usługowania, R(zecz)p(ospoli)tą do przystojnej wdzięczności, sobie obowiązali. Za co aby JKM na ichmm. miłościwy wzgląd mieć i to meritum w podawających się okazjach nagrodzić im raczył, uniżenie prosimy.

Ale iż nam tu jasnymi dowodami pokazowano, iż żadnej w tych inducyjach nie masz nadzieje, jeśli komercyja z naszej strony bronione będą, przeto naprzód jm. pana podskarbiego WKsL²⁹⁹, któremu od JKM inhibitiō negotiatiōnis poruczona była, autoritate conventus nostri żądamy, aby tantisper poruczony sobie od JKM sprawy nie egzekwował, aż się ichmm. p(anowie) posłowie naszy do JKM z tego zjazdu wysłani z deklaracją JKM nazad wrócą. W czym, iż się jm. za zdaniem naszym iść submitował, przeto zastąpić w tym jm. i przed JKM uniżenie ekskuzować wszyscy obiecujemy. Prosimy przy tym JKM, aby już więcej uniwersalami swemi handlów zabraniać nie raczył, bo nie stałoby za nasze, kiedyby z tej przyczyny wojna miała recrudescere. Wszak komercyja za przeszłych inducyj (bo ta jest właśnie ich natura) były z tym nieprzyjacielem w Inflanciech wolne, wolne są teraz z Moskwą, wolne Gdańskowi i pruskim miastom etiam durante bello w samej Szwecyjej bywają, kiedyby tylko Ryżanom albo nieprzyjacielowi na nich należało, bez wszelakich straży zawarlibyśmy swe granice. Ale exitus comprobavit, że poddanym JKM większe niż nieprzyjacielowi dzieje się uciśnienie, bo Ryżanie mając z morza, z Estoniej, z Inflant dostatek chleba, nigdy nie zgłodnieją, ale u nas wszytka Ruś schnie bez tych handlów, ludzie soli i inszych do żytła potrzebnych rzeczy dostawać nie mogą, albo je srodze przepłacać muszą. Dostatki szlacheckie dla zubożenia poddanych i niepłacenia cynszów na dół idą. Na ostatek Inflanty z Kurlandią same tylko tuczają się hoc beneficio, a naszymi bogacieją pieniędzmi przedawając do Litwy, jaką chcą ceną w Rydze kupione towary. Ponieważ

²⁹⁷ Janusz Skumin Tyszkiewicz, wojewoda mściławski razem z kasztelanem wendeńskim Janem Gotardem Tyzenhauzem prowadzili z komisarzami szwedzkimi w Dalen w Inflantach między 13–18 V 1624 r. rozmowy o przedłużeniu rozejmu; zob. dok. nr 56.

²⁹⁸ Krzysztof Radziwiłł.

²⁹⁹ Krzysztof Naruszewicz.

tedy patri patriae pluris ma być dogoda (i) conservatio swych poddanych, niżeli największa szkoda nieprzyjacielska, słusnie w tej mierze miłościwego JKM ku tym krajom baczenia mamy się spodziewać.

Życząc przy tym ojczyźnie naszej, aby te doroczne in(d)ucyje szczęśliwym początkiem dalszego wojny rozdęcia, albo więc wrotami wiecznego z tym nieprzyjacielem pokoju były, prosimy uniżenie Króla JM, pana naszego m(i-łościwego), aby nową komisją do Inflant zesłać raczył, gdyż wejrzawszy w siły, dostatki i sposobności nasze przyznać ingenue musimy, iż tuteczne kraje za ten jeden rok do siebie nie przyjdą, a za tym wojnie nie wytrzymają ale ad primum Martis classicum, z wielkim pospolitego człeka zniszczeniem i wszystkich stanów narzekaniem, miserabilem fortunam podpadną. A gdy się w wojnę raz zaprzężemy nie zaraz końca się spodziewać, bo non in eorundem potestate incipere ac finire bella. Interim z dziedzicznym nieprzyjacielem Moskwinem wyszłoby przymierze, na które i teraz szkoda się spuszczać, gdyż na terażniejszy zjazd nasz doszła nas od jm. pana referendarza WKsL³⁰⁰ wiadomość, że z tym nieprzyjacielem na okazyją tylko czekającym i gotowość mającym, nulla fiducia pacis. Te tedy, qua domi, qua foris upatrując incommoda i powtóre JKM uniżenie prosimy, aby consilia pacis przed się wziąwszy na dalsze traktaty pozwolić raczył. Co jeśliby przed sejmem, czy po sejmie (ile prędko go złożywszy) być miało, puszcza się to na wysoki JKM rozsądek i zdanie ichmm. przy boku JKM de lege rezydujących, gdyż i na tę i na owę stronę były między nami poważne racyje.

Upatrując, iż sławie i bezpieczeństwu R(zeczy)p(ospoli)tej należy na tym, aby prywatnemi dyferencyjami i różnicami nie były te inducyje targane, co się często trafia a zawsze przy poddanych JKM w sąsiedztwie z Szwedami mieszkających krzywda i praeiudicium zostawa, przeto prosić JKM, aby auctoritate sua regia naznaczyć kogo raczył, co by iuxta tenorem transactionum sprawiedliwości naszym u nieprzyjaciela competenter dowodzić et vice versa czynić ją durantibus induciis mógł.

Nie umykając tego, co się raz na sejmie pozwoliło, takie o poborach WKsL czyniemy postanowienie, iż zupełne dwa pobory gdziekolwiek już wydane są, te od p(anów) poborców do ręku jm. pana podskarbiego ziemskiego WKsL przed przyszłym świętym Piotrem³⁰¹ oddane być mają. A gdzie ich jeszcze nie wydano, tedy folgując ubogim ludziom czas oddania ich do przyszłego ś(więtego) Marcina³⁰² prorogujemy, to jest iż przed pomienionym świętem do skarbu WKsL w zawiadywanie jm. pana podskarbiego wniesione być mają. Wszak-

³⁰⁰ Aleksander Korwin Gosiewski.

³⁰¹ 29 VI 1624 r. albo, co pewniejsza, chodzi o świętego Piotra w okowach (1 VIII 1624 r.).

³⁰² 11 XI 1624 r.

że gdzie już są pobory wydane, tam p(anowie) poborcy drugi raz ludzi kupieckich wyciąganiem szosowego onerować nie mają. W czym przeciwko leniwym albo nieposłusznym poborcom jm. pan podskarbi według zwykłego o wydawaniu poborów prawa i procesu postępować ma.

A iż teraz z łaski Bożej od wojennych zaciągów wolni jesteśmy, przeto aby te nasze pobory w rozsypkę nie szły, ale ad graviore Reipub(licae) necessitates zachowane były, lubo urząd jm. pana podskarbiego, jako człeka i z urodzenia i z własnych cnót swych w ojczyźnie wielkiego, ni w czym nam podejrzany nie jest, wszakże, aby i jm. miał się czym in omni casu zasłonić, taki na jm. kładziemy i taki od jm. między nami siedzącego i na to publicum laudum podpisującego się bierzemy sub solutione de suo obowiązek, iż jm. tych p(ie)n(ię)dzę ani na wypłacenie ° długów R(zeczy)p(ospoli)tej, by się nasłuszniejsze pokazywały, ani na żadne ordynaryjne i ekstraordynaryjne potrzeby, na żadne rozkazy ruszać nie ma, aż za zgodnym wszystkich stanów R(zeczy)p(ospoli)tej na sejmie pozwoleniem. Wszakże strzeż Boże, jeśliby przed sejmem nagła jaka i niespodziewana a prawdziwa i widoma na R(zecz)p(ospoli)tą, bądź postronna, bądź domowa, napadła nawalność, której by się bez żołnierza i p(ie)n(ię)dzę zabezpieczyć nie mogło, tedy vigore moderni conventus sześć z koła senatorskiego, sześć z koła poselskiego naznaczamy deputatów, a mianowicie: jm. księdza biskupa wileńskiego³⁰³, jm. pana wojewodę wileńskiego³⁰⁴, jm. pana wileńskiego³⁰⁵, jm. pana wojewodę trockiego³⁰⁶, jm. pana starostę żmudzkiego³⁰⁷, jm. pana wojewodę mściłowskiego³⁰⁸, ks(iąże)cia jm. pana hetmana polnego WKsL³⁰⁹, jm. pana koniuszego WKsL³¹⁰, jm. pana Jana Jerzego Zienowicza, podsędka wileńskiego, jm. pana Krzysztofa Stachowskiego, marszałka oszmiańskiego, jm. pana Krzysztofa Białozora, marszałka upitskiego i jm. pana Jerzego [s] Mleczka, sędziego ziem(skiego) żmudzkiego³¹¹. Dając to w moc fidei ichmm., aby in suprascripto casu listowną jm. panu podskarbiemu na tyle sumy, ile by się ichmm. widziało dali relaksacją, na co wszyscy się zgodzić i podpisać mają, bo unius absentia ob-

° W Or. skreślone słowo: tych.

³⁰³ Eustachy Wollowicz.

³⁰⁴ Lew Sapieha.

³⁰⁵ Mikołaj Hlebowicz.

³⁰⁶ Aleksander Chodkiewicz.

³⁰⁷ Jarosz (Hieronim) Wollowicz.

³⁰⁸ Janusz Skumin Tyszkiewicz.

³⁰⁹ Krzysztof Radziwiłł.

³¹⁰ Krzysztof Chodkiewicz.

³¹¹ W istocie sędzią ziemskim żmudzkim był Jan Mleczeko.

stante (chybaby interea, strzeż Boże, który umarł) ta relaksacyja żadnej wagi mieć nie będzie. Co wszystko z wolą i wiadomością JKM czynić mają.

Zamki inflantskie, jako Coconauz³¹² [s], Dinembork³¹³, Derpt, Rumborg, Nowogródek i Margenbork³¹⁴ [s], na których i zatrzymanie Inflant i bezpieczeństwo krajów tutecznych należy, były dotąd opatrowane z skarbu WKsL. Prosić JKM, pana naszego m(iłościwego), aby autoritate sua regia włożyć się w to raczył, żeby też skarb koronny ex debito przyłożył się do opatrowania ich.

Komisyyej brzeskiej zatrudnienie to przyniosło, że teraz nie tylko z majątności, ale też z honoru wielu znacznych ludzi, nakrywając ich koronnemi procesami, wyzuwają. Prosimy uniżenie JKM, pana naszego m(iłościwego), aby podług konstytucyyej o tym uchwalonych urzędy koronne upomnieć raczył, żeby te procesy tantisper zawściągnione byli, aż gruntowne stanie się granic województwa brzeskiego z podlaskim uspokojenie, którego na przyszłym sejmie poprzeć wszyscy powinni będziemy.

Artykuł o ordynacyyey smoleńskiej, o korekturze praw, o reasumowaniu zjazdu smoleńskiego^f ³¹⁵ [s], o mincy i mincarzach na przyszłe, da Bóg, sejmiki sobie bierzemy i na przyszłym sejmie wnosić to będziemy.

A teraz to zgodne i jednostajne postanowienie nasze zamykając, użyliśmy z koła senatorskiego dwóch, a z rycerskiego także dwóch, w Bodze wielebnego, jaśnie wielmożnego i zacnie urodzonych ichmm.: jm. ks(ię)dzia Eustachiusa Wołłowicza, biskupa wileńskiego; jm. pana Janusza Skumina Tyszkiewicza, wojewodę mściławskiego; jm. pana Krzysztofa Zawiszę i jm. pana Piotra Piekarskiego, aby ichmm. z miłości swej tak ku ojczyźnie, od nas braci swej w poselstwie do Kr(óla) JM, pana naszego m(iłościwego), jachawszy, tę zgodę i uniżone prośby nasze do JKM donieśli i one dostateczniej pro sua dexteritate wytłumaczyli, a nam potym respons JKM, pana naszego m(iłościwego) przynieśli. Dathum (w) Wilnie dnia 8 Junii roku 1624.

[Poniżej tekstu następują odciski pieczęci^g na ogół słabo czytelne umieszczone na trzech przyklejonych paskach papieru, a wśród nich 5 odcisków pieczęci senatorskich według następującej kolejności: Eustachego Wołłowicza, Aleksandra Chodkiewicza, Janusza Skumina Tyszkiewicz, Aleksandra Słuszki i Jana Stanisława Sapiehy. Pod nimi następują autografy senatorów (11)

^f K₂ poprawnie: słonimskiego.

^g Według K₂ odcisków pieczęci pod uchwałą konwokacji miało być 28.

³¹² W istocie Kokenhauz, Kokenhuza (niem.: Kokenhusen; lot.: Koknese).

³¹³ Właściwie Dyneburg.

³¹⁴ Chodzi o Marienburg, zamek na wyspie jeziora o tejeż nazwie w Inflantach.

³¹⁵ Chodzi tu o sejmik generalny WKsL w Słonimiu.

i posłów (34) uczestniczących w konwokacji, rozmieszczone na dwóch stronach (w sumie 45), mianowicie]:

Eustachi Wołłowicz, Biskup Wileński mp.; Leo Sapieha, woiewoda Wileński etc. mp.; Mikołai Hlebowicz, Kasztelan wileńskj mp.; Alexander Chodkiewicz, Wojewoda Troczky ręką swą własną; J(anusz) Skumin Tiszkiwicz, woiewoda Mscislawski mp.; Baltazar Strawiński, Casztalan Brzeski Ręką mp.; Alexander Słuszka, Casztellan Minski mp.; Godhard(us) Joannes a Tisenhaus, Castell(anus) Ven(densis); Jan Stanisław Sapieha, Marszałek wielki W(ielkiego) X(ięstwa) Lit(ewskiego) ręką swą; Paweł Sapieha, Podkanczlerzy Lit(ewski) mp.; Krzysztofh Naruszewic, Podskarbi ziemski W(ielkiego) X(ięstwa) L(itewskiego); Krzysztoff Radziwił, Director koła Poselskiego mp.; Z woiewodztwa wileńskiego poseł Jerzy Jan Zenowicz, Podśudek Wilensky; Abrahamus Woyna, Suffragan y Can(onik) mp.

Constanty Zalesky, Podwoiewodziej y Poseł Wilensky mp.; Krzysztof Stachowski, Marszałek y Poseł oszm(iański); ^{h-h}; Jan Wilczek, Podśudek y Poseł oszmiański; Mikołai Frąckowicz, starosta y poseł powiatu Lidzkiego; M(alc)her Dowmont Siesickj, Marszałek y poseł Wilkomirskj mp.; Andrzej Thowjanski Ręką swą; Kasper Alexander Szwab, Starosta Szmeltinskj z woiewodztwa Trockiego poseł; Łukasz Faelician Mosalskj poseł Grodzienskj mp.; Z grodzieńskiego Jan Micuta mp.; Alexander Mosalskj, Marszałek powiatu Kowieskiego Ręką Swą mp.; Piadziewski Marcin Ręką własną mp.; Chrysztofh Białożor, Marszałek Upitskj mp.; Jan Mleczo, Sędzia ziemski żmoycki mp.; Jozeff Klonowsky, Stolnik Pollocky; Marcin Karlynski, Chorąży Smolenski mp.; Samuel Druckj Sokolinskj, Podwoiewodzy Smolenski, ręką swą; Z woiewodztwa Połockiego Poseł Daniel Szczyth; Z wojewodztwa nowogrocckiego Adam Chrepthowycz własną; Połubinsky Mjchał, Sędzia ziemski i poseł słoni(mski); Gabryel Maskiewicz, Poseł słonimskj Ręką mp.; Z woiewodztwa witebskiego Poseł Samuel Starosielskj, sędzia ziemski; Z woiewodztwa Brzeskiego Piotr Piekarskj mp.; Constanty Szuyski z woiewodztwa Brzesk(iego); Jerzi Woyna, stolnik i poseł Pinsky; Władysław Protasowicz, Pisarz z(iemski) Piński y poseł mp.; Jan Woyna Jasieniecki, Poseł woiewodztwa Mścislawskiego; Krzysztofh Gimbutt, poseł mścislawski; Kr(z)ysztofh Zawisza na Baksztach, Poseł woiewodztwa Minskiego; Marcyan Gorskj, Chorąży Wilenskj, Poseł z wo(iewo)dzstwa Minskiego ręką swą mp.; Krzysztofh Chodkiewicz, koniuszy W(ielkiego) X(ięstwa) L(itewskiego) mp.; Jan s Cudnikow [s] Rdułtowsky, Poseł Powiatu mozyrskiego mp.

^{h-h} K₂ dodaje tu jeszcze podpis obecnego na konwokacji pralata archidiacona wileńskiego w brzmieniu: Malcher Heliaszewicz, WKsL referendarz.

[*Na odwrocie współczesna nota kancelaryjna*]: Postanowienie Conuocac-
ticy Wilen(skiej).

*56. Instrukcja dla posłów wysłanych z konwokacji do Zygmunta III, b.m.d.
[Wilno, początek VI 1624 r.]*

Or.: *nieznany;*

K: *BPAU/PAN Kr. 365, k. 335–336v.*

My rady duchowne i świeckie i posłowie ziemscy i wszystkie stany WKsL, którzyśmy się zjuchali do Wilna na czas konwokacyi złożonej nam od JKM, pana naszego m(iło)ściwego, na to abyśmy radzili o bezpieczeństwie i obronie od ludzi narodu szwedzkiego, gdyby były inducye et suspensio armorum nie stanęły. Oznajmujemy zgodnym postanowieniem naszym, iż gdy ichmm. p(a-
nowie) komisarze od JKM, pana naszego m(iło)śc(iwego) na traktaty z Szwe-
dami zesłani: jaśnie wielmożny jm. pan Janusz Skumin Tys(z)kiewicz, woje-
woda mścislawski, starosta brasławski a jm. pan Jan Gotard Tyzenhaus,
kasztelan wendeński³¹⁶ na ten zjazd nasz przybywszy, opowiedzieli nam, iż
inducyje do roku jednego postanowili, tymiż kondycjami jako pierwej przez
oświecone ksiązę jm. pana Krzysztopha Radziwiłła, hetmana polnego WKsL³¹⁷,
a potem przez jaśnie wielmożnego jm. pana Jarosza Wołowicza, starostę
żmojdzkiego i kolegi jego mości postanowione były³¹⁸. Co my ichmm. po-
chwaliwszy i podziękowawszy zmyśliłiśmy słać do Króla JM, pana naszego
m(iło)ściwego, jakoż używszy z pośrzedku siebie, posyłamy jaśnie wielmoż-
nych, jm. księdza biskupa wileńskiego³¹⁹, jm. pana Janusza Skumina wojewo-
dę mścislawskiego, starostę brasławskiego, a z koła poselskiego, wielmożnych,
zacie urodzonych³²⁰ jm. pana ⁱ⁻ⁱ, a jm. pana ^{j-j}, aby ichmm. uniżoną prośbę
naszę do Króla JM, pana naszego m(iło)ściwego, donieść i solicytować raczy-

ⁱ⁻ⁱ W K pozostawiono okienko na wpisanie nazwiska posła.

^{j-j} W K pozostawiono okienko na wpisanie nazwiska posła.

³¹⁶ *Obaj wymienieni senatorowie prowadzili w Dalen (Inflanty) w dniach 13–18 V 1624 r. pertraktacje z komisarzami szwedzkimi na temat przedłużenia rozejmu.*

³¹⁷ *Rozejm zawarty ze Szwedami przez Krzysztofa Radziwiłła w Inflantach w 1622 r. po utra-
cie Rygi.*

³¹⁸ *Chodzi o rozejm z jesieni 1622 r. zawarty przez komisarzy Rzeczypospolitej z Jaroszem
Wollowiczem na czele.*

³¹⁹ *Eustachy Wollowicz.*

³²⁰ *Według uchwały konwokacji z 8 VI 1624 r. z koła poselskiego wysłano z misją do króla
Krzysztofa Zawiszę i Piotra Piekarskiego*

li, żeby JKM, pan nasz m(iło)ściwy, mając wzgląd i baczenie swe pańskie na te plagi ciężkie, któremi Pan Bóg ojczyznę naszą nawiedzać raczy kilkoletnim nieurodzajem, ciężkimi i długimi wojnami i spustoszeniem przez ludzkie swowolne, te indiciae et suspensionem armorum m(iło)ściwie przyjąć i potwierdzić i komercyja wolne handle poddanym swoim wiernym krajów ruskich z miastem ryskim do wyścia tych inducyi, pozwolić raczył. Jakoż prosiliśmy i napomnieli jaśnie wielmożnego jm. pana Krzysztopha Naruszewicz(z)a, podskarbiego WKsL, aby jm. kupców ruskich i towarów ich, które rzeką Dźwiną do Rygi spuszczają, hamować i handłów bronić nie raczył i dobrowolnie przepuszczać kazał, przynamniej do inszej nauki JKM, pana naszego m(iło)ściwego. Mając zupełną nadzieję w łasce JKM, pana naszego m(iło)ściwego, że JKM, pan nasz m(iło)ściwy, m(iło)ściwym okiem ojcowskim patrząc na calamitates, któremi nas Pan Bóg dotykać raczy, te inducyje et suspensionem armorum, na ten jeden rok we wszystkim potwierdzić i komercyja z Ryżany pozwolić będzie raczył, gdyż wielka część WKsL, jako województwo połockie, witepskie, mścisławskie, powiat orszański, rzeczycki i insze powiaty bez handłów z Ryżany żadnym sposobem obejść się nie mogą, nie mając gdzie sprzedawać towarów swych, jako to popiołów, pieńki, konopi, drzewa, klepki, wańczosu i inszych towarów ciężkich, co rzecz niepodobna do portu królewieckiego wozić. Zaczyn nie tylko kupcy, ale i stan szlachecki do wielkiego ubóstwa przychodzą, miasta wyniszczają, ludzie ubodzy zdrowiem i żywotem tego przypłacają, że nie mogą mieć soli i inszych potrzeb niskąd. A iż ten rok jeden, jest barzo czas krótki, prętko zbieży i przeminie, tymże ichmm. panom posłom naszym, dalsze łaski JKM, pana naszego m(iło)ściwego, używać i pokornie prosić poruczamy, a JKM, pan nasz m(iło)ściwy, według swej przypowieści, że omnia prius consil(io), quam armis experiri licet, znowu komisarze cum autoritate do traktatów naznaczyć i zesłać raczył, aby ci komisarze JKM, pana naszego m(iło)ściwego, lu(bo) to o wiecznym, abo przynamniej o dalszym pokoju traktowali i rozumiewali (je)śliby mógł być sposób słusznie wynajdziony, jakoby ta krzywda JKM, pana naszego m(iło)ściwego, o wydarciu królestwa dziedzicznego JKM szwedckiego, nagrodzić i rekuperować mogła. A żeby ci komisarze, dobrze przed sejmem wysłani i z komisarzami szwecyckimi zjachać się i traktować mogli i to co by zrozumieli Kr(ólowi) JM w czas odnieśli, aby JKM nam wiernym poddanym swoim, na sejmiki przed walnym sejmem podać i proponować raczył, aby ludzkie wiedząc jeśliby się naród szwedcki do zgody i pokoju z Królem JM, panem naszym miłościwym, mieć nie chciał, aby już na sejmie walnym o tym radzili, jakoby przeciw temu nieprzyjacielowi non defensivum, sed offensivum bellum podnieść i do Szwecyjej raczej przenieść, bo tu w Inflanciech wojnę prowadząc, nigdy Szwecyjej

rekuperować i do uspokojenia z nimi przyść nie będziem mogli. A póki te inducye trwać będą trzeba sposób sprawiedliwości czynienia wzajemny namówić i postanowić, aby w tym czasie nikt pokoju rozrywać i krzywdy nikomu czynić nie ważył się i jeśliby się kto znalazł, któryby się ważył pokój rozrywać, aby ex nunc był karany.

A chociaż z łaski Bożej pokój na jeden rok stanął, my jednak pobory dwa na sejmie walnym uchwalone, ze wszystkich województw i powiatów wydać pozwalamy i uchwalamy i w których by województwach i powiatach wybrane i wydane już były, tedy p(anowie) poborcowie bez wszelakiej zwłoki i zatrzymania, do skarbu JKM odwozić i oddawać mają i powinni będą pod winami w uniwersalech opisanemi. A gdzieby, bądź to przez ubóstwo, albo z jakich inszych przyczyn pobory z poddanych wybrane i do p(anów) poborców oddane nie były, tym użyczamy czasu do ś(więtego) Marcina³²¹, aby ze wszystkich województw i powiatów pobory wybrane i do skarbu JKM oddane były pod winami w uniwersalech opisanemi. Wszakóż jm. pana podskarbiego WKsL nie tylko prosimy, ale zgodną uchwałą naszą obowiązujemy, aby jm. tych poborów na żadną inszą potrzebę wydawać nie ważył się, ale je na to chował, gdzie by ten nieprzyjaciel szwedzki na Ziemię Inflantską gwałtem następować chciał i to z wiadomością ichmm. panów senatorów naszych WKsL, a bez wiadomości ichmm. p(anów) senatorów jm. pan podskarbi na żadną potrzebę ruszać i wydawać nie ma, pod nagrodzeniem tego Rzeczyposp(olitej) de suo.

Wyrozumieliśmy też z poselstwa JKM, pana naszego m(iło)ściwego, że posłowie narodu naszego WKsL na sejmie przeszłym są tak do JKM udani, jakoby nic o obronie radzić i stanowić nie mieli. Poruczamy to panom posłom naszym i prosimy ichmm., aby to przeciwne udanie narodu naszego przed JKM ekskusowali i pokazali to rzeczą samą, że jakośmy nigdy nie chcieli deesse Kr(ólowi) JM, panu naszemu miłościwemu i Rzeczypospolitej, tak i teraz te pobory dw(a) na sejmie pozwolone na potrzebę Rzeczyposp(olitej) z chęcią wydajemy.

33. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (23–27 XII 1624)

Termin sejmików przedsejmowych król złożył na dzień 26 XI 1624 r., natomiast zjazd główny w Słonimiu na 23 XII tr. (BPAU/PAN Kr. 363, k. 56, Zygmunt III Waza do wojewody wileńskiego Lwa Sapiehy, Warszawa 12 IX 1624).

³²¹ 11 XI 1624 r.

57. *Uchwała sejmiku generalnego, Słonim, 27 XII 1624 r.*

Or.: nieznan;

K: BPAU/PAN Kr. 360, k. 273–276v.

My rady i posłowie ziemscy, którzyśmy się na terazniejszy zjazd słonimski przed sejmem przyszłym od Króla JM, pana naszego m(iło)ściwego, złożony tu do Słonima zjachali. Wiadomo czyniemy, iż wysłuchawszy pana posła i instrukcyi JKM życzyliśmy większej frekwencyi ichmm. p(anów) rad i ichmm. p(anów) posłów, tak jako prawo chce mieć i przed tym bywało, o sprawach R(zeczy)p(ospoli)tej namawiać i zgodą naszą zawarszy z tym na sejm odjechać. Lecz i w tym naszym małym zgromadzeniu nie godziło się głucho z tego miejsca rozjechać. Naprzód:

1. Co się tknie tego zjazdu słonimskie(g)o potrzeba na przyszłym sejmie starać się prawem obostrzyć, żeby ichmm. p(anowie) rady i p(anowie) posłowie na potym, gdy będą zjazdy przypadać, zjeżdżać byli powinni. Oprócz jeśliby kto legale impedimentum wniósł, gdyż dla tego są sejmiki, zjazdy i sejmy żeby prawa dawne wcale zostawały, a co by naprawy potrzebowało poprawić.

2. Co się tycze punktów z instrukcyi JKM nam podanych, to jest tatarskie-(g)o często w państwa JKM wpadania, tureckie(g)o niebezpieczeństwa, kozackiej swej woli, swowolnych gromad, pokazania łaski lisowczykom, te wszystkie punkta, iż są wielkie ważne Rzeczypo(spolitej) Koronie Polskiej (i) Wielkie(m)u Ks(ięstw)u L(itewskiem)u potrzebne, odkładamy to do wspólnej z ichmm. p(any) radami i p(anami) posłami koron(n)emi (i) WKsL na przyszłym sejmie namowy i skutecznego postanowienia.

3. Krzywdy JKM, pana naszego m(iło)ściwego, przez Królestwo JKM dziedziczne Szweckie iniquo iure okupowane i wydarte, zamki inflanskie [s] pobrano, zaczynam godziło by się Królowi JM, panu naszemu m(iło)ściwemu, pomóc do rekuperowania pomienionego królestwa dziedzicznego i zamków inflanskich. Lecz żeśmy na ten czas nawiedzeni plagami od P(ana) Boga dopuszczono(ne)mi, głodem, chorobami a po różnych miejscach i powietrzem, nie możemy (ż)adnym sposobem na ten czas na ratunek pozwolić. Prosimy JKM, pana naszego m(iło)ściwego, póki Pan Bóg gniew swój boski uśmierzyć a czasów lepszych doczekać dać raczy, ^{k-k} gotowi będziemy nie tylko dostatki, ale i zdrowie nasze na tę potrzebę JKM, panu nasze(m)u m(iło)ściwe(m)u, ważyć, a teraz prosić JKM, aby na dalsze inducye pozwolić komisarzów z senatu i z koła poselskie(g)o, naznaczyć raczył. A strzeż Boże żeby inducye stanąć

^{k-k} W K wykreślono frazę: aby Król JM.

nie mogli, tedy co by w takowym razie czynić, mamy się znościć z ichmm. p(anami) koronnemi i WKsL radami i posłami naszymi.

4. Wiele na tem R(zeczy)p(ospoli)tej należy, aby województwo smoleńskie będąc i członkiem WKsL i zasłoną granic, jednakie(g)o z WKsL prawa zażywało, a zatem przyległe województwa i powiaty prędszą z obywatelów województwa smoleńskiego odnosili sprawiedliwość. Prosić JKM, aby województwu smoleńskiemu od przyszyłych Gromnic³²² deputaty swoje na Trybunał WKsL wysyłać i apelacją od sądów smoleńskich do tegoż Trybunału pozwolić i to konferować raczył, co by do pomnożenia i obwarowania miejsca tam tego należało. Za to uniżenie podziękować, iż JKM mury smolenskie bez koszty R(zeczy)p(ospoli)tej restawrować [s] i fortyfikować raczy.

5. O komisyją brzeską, która na przeszłych sejmach zwykła trudnić sprawy R(zeczy)p(ospoli)tej, aby z te(g)o sejm do odprawienia i skończenia jej przyszło, mamy się u Króla JM i stanów sejmowych z pilnością starać.

6. O komisyją mozyrską z województwem ki(j)owskim prosić Króla JM, żeby JKM według konstytucyi sejm przeszłego po wotach senatorskich akt tej komisyjey decydować raczył. ¹Także i o komisyją powiatu brasławskiego z Kurlandyją starać się mają.¹

7. O mincy pilne staranie uczynić mamy, żeby dobrą monetę bito, bośmy teraz przy samej miedzy zostali, więc aby cudzoziemcom którzy o sławę i o pożytek R(zeczy)p(ospoli)tej nie dbając swoich zysków szukają i mają ich, a snadź nie tysiącami ale milionami obracają i złupiwszy R(zecz)p(ospoli)tą z dostatków jej do cudzych krajów wysyłają. Raczej żeby ichmm. p(anowie) podskarbiowie koronny i WKsL³²³ mince w administracyjey swojej mając, lubo przez swoje substytuty foldrowali albo arędowali ludziom dobrze osiadłym, szlachcicom tutecznym, a nie cudzoziemcom. Ortami królewieckimi, gdyż ta prowincya membrum R(zeczy)p(ospoli)tej nie brakować, na aukcyją i dyminucyją pieniędzy nie pozwalać, monetę nie jedno szelągi, ale potrójne grósz, półtoraki aby bito.

8. Władza marszałka w(ielkieg)o WKsL, aby według dawnego zwyczaju i ordynacyjey świętej pamięci króla JM Zygmunta Augusta³²⁴, a potym konfir-

¹ Oznaczone zdanie w K dopisano inną ręką i innym charakterem pisma, wciskając je między punkty nr 6 i 7.

³²² 2 II 1625 r.; w istocie województwo smoleńskie wysyłało swoich deputatów do Trybunału WKsL dopiero od 1627 r.

³²³ W Koronie był vacat na urzędzie podskarbiego; Krzysztof Naruszewicz, podskarbi ziemski WKsL.

³²⁴ *Chodzi o przywilej Zygmunta Augusta wydany 15 IV 1572 r. podczas ostatniego sejmego panowania pt.*: Porządek, wedle którego panowie marszałkowie, tak polscy, jako litewscy, zachowywać się mają, anno 1572 postanowiony.

macyi króla Henryka in absentia marszałka koronnego w(ielkie)g)o, wcale zostawała.

9. Iż ludzie lekcy, Towiański i Dobek, dawszy omylną sprawę w kancelaryjey JKM uprosili sobie dobra dziedziczne pod ichm., panem wojewodą mściławskim i pod jm. p(anem) podskarzim ziemskim³²⁵, pod pany Frąckiewiczami i pod drugimi upraszać zwykli, prosić, aby takowe przywilegia [s] dekretem JKM kasowane i zniesione byli.

10. Należy na tym R(zeczy)p(ospoli)tej, aby zamki inflantskie, które żadne(g)o opatrzenia nie mają, opatrzone były, do cze(g)o według konstytucyi skarb koronny przykładać się powinien.

11. Ordynacja Smoleńska i zamków si(e)wierskich według konstytucyjei przeszłych sejmów, żeby skutek swój wzięła i tym którzy z prawem swym do posesyjei w tamecznych traktatach^m [s] odzywają się, dobra wrócone były, a kognicyją praw takowych na sejmie nie za dworem JKM odprawowano.ⁿ A przy tym, aby apelacyja od sądów smoleńskich ziemskich, podkomorskich i grodzkich do Trybunału WKsL była, co się ma i na powiaty siewierskie do województwa smoleńskie(g)o należące, ściągać.ⁿ

Sprawa jm. pana wileńskiego³²⁶ o dobra si(e)wierskie, aby na sejmie była sądzona, prosić Króla JM.

Sprawiedliwości w Inflanciech, iż nie masz, a ludzie tameczni wielką krzywdę cierpią, mamy spólnie sposób namówić, żeby jakimże kolwiek sposobem sprawiedliwość ludziom ukrzywdzonym czyniona była.

Petita, które są w intrukcyjach naszych tamże na sejmie w kole poselskim proponować będziemy.

Za księżciem jm. Fryderykiem Kurlandskim i synowcem jego ksią(żęc)ej m(i)łości³²⁷ wnieść do Króla JM i do stanów sejmowych prośbę, aby w prośbie swej łaskę Króla JM i R(zeczy)p(ospoli)tej poznał.

Iż też była i na terażniejszym zjeździe wnoszona prośba od jm. pana Piaseckie(g)o, pisarza polne(g)o³²⁸, tedy prosić Króla JM i stanów sejmowych, aby na posługi jm. miłościwy wzgląd mieć raczyli.

^m W K ewidentna omyłka; zapewne chodzi o słowo: traktach.

ⁿ⁻ⁿ Oznaczone zdanie w K dopisano inną ręką i innym charakterem pisma, wciskając je między punkt 11 a kolejne punkty uchwały.

³²⁵ Janusz Skumin Tyszkiewicz, wojewoda mściławski i Krzysztof Naruszewicz, podskarbi.

³²⁶ Mikołaj Hlebowicz.

³²⁷ Fryderyk Kettler i jego bratanek Jakub Kettler, syn przebywającego na wygnaniu Wilhelma Kettlera.

³²⁸ Jarosz (Hieronim) Piasecki.

Libertacją miastu Karolstadt³²⁹, tak jako już nieraz prośba na sejmie wnoszona była, mamy się starać, Króla JM i stanów sejmowych prosić.

Wnosili też prośbę przez posła swego mieszczanie wileńscy, życząc aby dla opatrowania murów i municyjej tamecznej mogli mieć szarwark, któremy aby wszyscy w mieście, na przedmieściach mieszkający podlegali. A rozumiejąc rzecz być temu miastu potrzebną starania im na przyszłym sejmie nie zagrządzamy.

Wnoszona też była prośba od miasta nowogródzkiego żeby przywilegia im od Królów Ich M(ilo)ści nadane, aprobowane były. Odsyłamy ich do stanów sejmowych, aby sobie tam łaski szukali, tak jednak, aby nie były przeciwne prawu pospolitemu i skarbowi JKM.

°Zniesienie prawa lennego z Derewnej. Majętność Derewną w powiecie słonimskim leżącą, iż nigdy do stołu K(róla) JM nie należała, ale antiquitus przed prawem szlacheckim ziemskim, jako szlacheckie dobra była, z których służba ziemska szła, ale p(ani) Kłoczkowa, starościna żmudzka³³⁰, mając prawo od małżonka swego sobie zapisane, jako na swych wszytkich dobrach, tak i na tej Derewni [s], trzecią część wiecznością a na dwóch częściach sumę p(ie)n(ię)dzy zapisaną, tymże prawem swym k(rólowi) jm Zygmuntowi Augustowi ś(więtej) pamięci zapisała. A k(ról) jm. August część tych dóbr Kłoczkowskich potomkom przywróciwszy, tę majątność Derewną lennym prawem Moskwiciniowi Wołodimirzowi³³¹, a po śmierci Wołodimira Moskwicina k(ról) jm. Stephan panu Franciszkowi Weselinowi³³² takowymże prawem lennym dać raczył. Które dobra, iż wielmożny Leo Sapieha, wojewoda wileński u p(anów) Weselinów nabył, tedy my to prawo lenne z tych dóbr Derewnej znosimy a pod prawo ziemskie wieczyste i pod wolność szlachecką, jako przed tym były przywracamy i poddajemy, aby się służba ziemska nie zmniejszała.° Pisan w Słonimie d(ie) 27 Decembr(is) a(nn)o 1624.

°Wnieść prośbę do JKM o zapłatę długu dawnego Augustowskiego jm. kniazia Połubińskiego, marszałkowi słonimskiemu³³³.p

^{o-o} Oznaczony ostatni punkt laudum sejmiku generalnego dopisano inną ręką i innym atramentem.

^{p-p} Po dacie do laudum dopisano kolejne petitum.

³²⁹ Dziś Kretynga, miasto na Żmudzi założone w dobrach Jana Karola Chodkiewicza.

³³⁰ Katarzyna Hlebowiczówna Kłoczkowa, wdowa po Macieju (Matysie) Wojciechowiczu Janowiczu Kłoczce, staroście żmudzkiem (zm. 1543).

³³¹ Wołodimir Zabołocki (zm. 1580), uciekinier z Moskwy, rotmistrz w wojsku litewskim w czasach wojen z Iwanem IV Groźnym.

³³² Węgier Ferenc Wesselenyi (Weselini) był zwierzchnikiem dworu Stefana Batorego.

³³³ Konstanty Połubiński pretendował do zasług swego dziada Aleksandra Połubińskiego podczas wojny inflanckiej w czasach Zygmunta Augusta.

[*Na odwrócie noty archiwalne z mylną datą roczną*]: 1614. R(oku) 27 Decembr(is); 1614. 27. Decembr(is) Zjazd Słonimski.

34. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu (13–14 I 1626)

Literatura: J. Kwak, Sejm warszawski 1626 r., Opole 1985, s. 55–56.

Uchwały nie przyjęto, gdyż na sejmik generalny przybyło tylko trzech senatorów (wojewoda wileński Lew Sapieha, starosta żmudzki Jarosz Wołłowicz i podskarbi ziemski Krzysztof Naruszewicz) oraz ośmiu posłów z siedmiu powiatów. Marszałkiem koła rycerskiego wybrany został poseł słonimski Krzysztof Zawisza; zob.: relacja Zygmunta Karola Radziwiłła w liście do Krzysztofa Radziwiłła, datowanym w Kroszynie 16 I 1626 (AR IV, kop. 581, s. 29–30); także list Pawła Bazarzewskiego do Krzysztofa Radziwiłła, z Brolnik 21 I 1626 (AR V, nr 432, s. 21–23).

35. Zjazd główny (konwokacja wileńska) stanów WKsL w Wilnie (2–11 III 1634)

Literatura: Rachuba, s. 266–267.

Konwokację zwołał Władysław IV informując o tym szlachtę uniwersałem datowanym w obozie pod Smoleńskiem 14 I 1634 r., a w następstwie kancelaria litewska rozesłała odpowiednie instrukcje na sejmiki powiatowe (MN Kr. 160, s. 80–84). Poprzedzające ją sejmiki powiatowe w WKsL odbyły się w terminie sejmików deputackich, czyli 2 II 1634 r.; zob.: instrukcja powiatu oszmiańskiego z 2 II 1634 r. (MN Kr. 160, s. 86–87 – posłowie: Krzysztof Kiszka, cześnik WKsL i Jan Wilczek, podsędek); instrukcja województwa brzeskiego litewskiego z 4 II 1634 r. (Akty VAK, t. II, s. 167–169 – posłowie: Hrehory Massalski, podkomorzy grodzieński i Hieronim Jeleński). Funkcję posła królewskiego na konwokację sprawował Paweł Piotr Tryzna, oboźny litewski; jego mowa na otwarcie obrad (BCzart. 375, s. 928–932). Ponadto zjazd wysłał poselstwo do króla, na które kancelaria litewska odpowiedziała pismem datowanym w obozie pod Białą 16 V 1634 r. (MN Kr. 160, s. 107–110).

58. *Uchwała konwokacji wileńskiej stanów WKsL, Wilno, 11 III 1634 r.*

Or.: *nieznany;*

K: *MN Kr. 160, s. 96–100 (uzupełnienia za K₂);*

K₂: *LMAB, F. 256, nr 1188 (fragment – brak końca tekstu, a ponadto z licznymi odmiankami i przeinaczeniami).*

Postanowienie na konwokacji wileńskiej zgodnie od wszech stanów zgromadzonych w roku 1634, m(iesią)ca marca wtórego (dnia).

My rady duchowne i świeckie, posłowie (i) rycerstwo z województw, ziem i powiatów WKsL, acz baczemy to, że extra ordinariae consultationes, na które nas nieustawające niebezpieczeństwa narażają, ordinarium consiliorum et remediorum viam niejako anihilują i z stany koronnemi, pany bracią naszą, z którymi mutua consilia et auxilia (z) związków unii mieć powinniśmy, różnią. Jednak poglądając na nieskończoną z wiarołomnym^a nieprzyjacielem wojnę i na to, że JKM będąc sam w wojsku praesens sejmu nam złożyć nie mógł, ale in haerendo konstytucyi coronationis, na którym drugą sześc poborów łanowych do braciej wzięto, miasto tego co byśmy na sejmikach gromniczych in casu necessitatis na nie pozwolić mieli, konw(ok)acyją nam tę złożyć raczył. Za to i za wszelakie ojcowskie obmyśliwanie JKM, panu naszemu m(i)ł(o)ściwemu, unizenie dziękujemy, warując jednak, aby in posterum we wszelakich okazjach publicznych ichmm. p(anowie) posłowie od JKM z instrukcjami, jako przed tym bywało, pieczęcią WKsL pieczętowanemi przyjeżdżali.

Iż nad zakaz i surowość praw dawnych i konstytucyi wielu w tej mierze uczynionych, pod ten czas bytności JKM pod Smoleńskiem, ważyło się siła ludzi swowolnych pod pretekstem służby wolontaryjskiej, nie sprawując się według intencji w liściech przypowiednych opisanej, a drudzy i listów przypowiednych nie mając, miasto tego co by się w ziemi nieprzyjacielskiej mieli gromadzić i na sławę dobrą R(zeczy)p(ospoli)tej tam zarabiać, z wyuzdaną a prawie niesłychaną swowolą po wszystkim Ks(ię)stwie Litewskim i Żmudzkiem przechodząc, ode wsi do wsi krążąc czas niemały zabawiali, różne excessa, to jest mordy, zabójstwa, despekta, zdzirstwa popełniali, sumy p(ie)n(ię)żne gotowe niemałe wybrali, stacyje niezmierne wyciągnęli i ze wszech dostatków wiele ludzi różnego stanu przechodzeniem swoim i leżami hostiliter spoliowali, czego wszystkiego i dotąd czynić nie przestawają, a excessa i szkody przez kupy swowolne popełniają. Jakoż za skargami z wielu miejsc JKM, pan nasz miłościwy, uniwersały swe zabiegając takowej insolencyi

^a *WK podstawowej: wiałoromnym.*

wydać roszkażać raczył. Tedy przychylając się do tej woli JKM, a zabiegając dalszym takowym przypadkom, dawnych jednak i pośledniejszych praw o kupach swowolnych i paen w nich opisanych nie znosząc, ten sposób obrony przed się na ten czas bierzem, to jest lauda przeciwko swowolnym ludziom powiatu oszmiańskiego i Ks(ię)stwa Żmudzkiego na blisko przeszłych sejmikach gromnicznych postanowione, ponieważ JKM sam nam sposoby wynajdować pozwolić raczył, aprobujemy³³⁴. A jeśliby w inszych powieciech ad instar sobie obronę domową na relacyjnych sejmikach namówić chcieli, tedy jako te uchwalone tak i tamte, które będą koncypowane robor swój mieć mają. A o ekscessa i szkody przez kupy te swowolne przy zaciągu ich terażniejszym różnym ludziom poczynione, ten proces uchwalamy, aby koždy z nich excessi(v)us^r w protestacyi imieniem i nazwiskiem od ukrzywdzonego pomieniony od confirmacyjej tej konwokacyi przez Króla JM za niedziel sześć ukrzywdzonego od siebie zagodził i kwity prawne na urządzie sądowym personaliter przyznane otrzymywał. Czego jeśliby nie uczynili ipso facto excessivi za infames zarazem poczytani i miani będą i żadnej konwersacyi z nimi ludzie poc(z)ciwi pod paenami prawnemi o tem opisanemi mieć nie mają. Owszem, którzy w kupach swowolnych będąc jakieżkolwiek civiles vel criminales iniuras komu poczynili, a stron by w czasie zamierzonym nie zajędnali, takowi wszyscy i koždy z osobna z wolności, praw, swobód szlacheckich cieszyć nie mają, owszem kożdemu delatorowi wolno takowych absque quovis strepitu iuris łapać i na garle w przyległym grodzie karać. Do tego na majątnościach leżących i ruchomych do egzekucyi przez urząd wszelaki przychodzić. Toż się ma rozumieć i o tych, którzy z wojska Kró(ła) JM bez pozwolenia przełożonych wychodzą i w gromady zebrawszy takowymże sposobem nas depaktują.

Poborów sześć łanowych i szosowych na sejmie krakowskim coronationis³³⁵ do braci wziętych, na zapłatę wojsku przy JKM będącemu na ekspedycyją moskiewską zaciągnionym ex nunc zgodnie pozwalamy i postąpiliśmy. Które sposobem i porządkiem w uniwersalech przeszłych opisanym przez poborce przysięgłe mają być wybierane i paeny na tych, którzy by w czasie zamierzonym nie ziścili, także i na poborców, którzy by w urządzie swym negli(g)entes byli albo po oddaniu i kwitowaniu ludzie niewinne na delatę podawali, paeny w tychże uniwersalech opisane ściągają się mają. Czas odda-

^r K₂: excessauus.

³³⁴ Jako przykład odpowiedniej uchwały „na obronę domową” przeciwko swawolnikom może posłużyć laudum sejmiku oszmiańskiego z 2 II 1634 r.; zob.: MN Kr. 160, s. 84–85.

³³⁵ Chodzi o sejm koronacyjny Władysława IV Wazy w Krakowie (lutym–marzec) 1633 r.

waniu do poborców, a od poborców wnoszenie do skarbu według deklaracji wszystkich województw i powiatów naznaczamy takim sposobem:

1. Województwo wileńskie: sejmik relacy(j)ny dnia 16 marca. Czas wydania poborów wszystkich sześciu oraz i wniesienia ich do skarbu na Przewodn(i)ą Niedzielę³³⁶.

Powiat oszmiański: sejmik dnia 25 marca. Czas oddania poborów wszystkich sześciu oraz i wniesienia ich do skarbu na Przewodn(i)ą Niedzielę [23 kwietnia].

Powiat lidzki: sejmik dnia 18 marca. Oddawanie poborów sześciu dwiema ratami, trzy pobory na Przewodn(i)ą Niedzielę [23 kwietnia], trzy na Świątki³³⁷ z oddaniem do skarbu.

Powiat wilkomirski: sejmik 21 marca. Czas wydania poborów wszystkich sześciu oraz i wniesienie ich do skarbu na Przewodn(i)ą Niedzielę [23 kwietnia]. A że z tych sześciu poborów, tak jako ten powiat sobie obiecał, pieniędzy jm. panu Rajeckiemu, kasztelanowi terażniejszemu pernawskiemu³³⁸ na chorągiew jm., przez pana Narownika, poborcę swego³³⁹ danych, złotych 2750 potrącić na ten czas nie mógł, tedy wzięli to sobie panowie posłowie na sejmik relacyjny do braci, na którym osobliwy pewny podatek, który by tę sumę wyniósł namówić i panu Narownikowi przy tychże poborach oddać mają, poddając pod tę płacą nie tylko dobra ziemskie, ale i dobra Kró(ła) JM w tym powiecie będący.

Powiat brasławski: sejmik dnia 25 marca. Czas wydawania poborów wszystkich sześciu oraz i wniesienia ich do skarbu na Przewodn(i)ą Niedzielę [23 kwietnia].

2. Województwo trockie: sejmik dnia 17 marca, a poborcą jm. pan Kolenda, podwojewodzy trocki³⁴⁰ na sejmiku gromnicznym już obrany. Czas oddania poborów wszystkich sześciu oraz i wniesienia ich do skarbu na Przewodn(i)ą Niedzielę [23 kwietnia].

Powiat grodzieński: sejmik dnia 23 marca. Czas wydania poborów wszystkich sześciu oraz (i wniesienia ich) we cztery niedziele po Wielkiej Nocy³⁴¹ do skarbu.

Powiat kowieński: sejmik dnia 21 marca. Czas wydania poborów wszystkich sześciu razem we cztery niedziele po Wielkiej Nocy [14 maja] do skarbu.

³³⁶ 23 IV 1634 r.

³³⁷ Zielone Świątki przypadaly 4 VI 1634 r.

³³⁸ Gedeon Rajecki, kasztelan parnawski.

³³⁹ Zapewne Dawid Narownik, óczesny podstarości wilkomierski.

³⁴⁰ Enoch Kolenda.

³⁴¹ 14 V 1634 r.

Powiat upitski: sejmik dnia 21 marca. Czas wydawania poborów wszystkich sześciu razem, także we cztery niedziele po Wielkiej Nocy [14 maja] z oddaniem do skarbu.

3. Ks(ię)stwo Żmujdzkie: sejmik dnia 27 marca. Oddanie poborów dwiema ratami, pierwsza rata trzech poborów na Przewodn(i)ą Niedzielę [23 kwietnia], druga rata na Świątki [4 czerwca] z oddaniem do skarbu.

^s Województwo połockie: sejmik dnia 26 marca. Czas oddawania poborów wszystkich sześciu razem z wniesieniem ich do skarbu na Świątki [4 czerwca].

4. Województwo nowogródzkie: sejmik 23 marca. Oddawanie poborów sześciu dwiema ratami, pier(w)sza rata trzech poborów we dwie niedziele po Wielkiej Nocy [30 kwietnia] z wniesieniem do skarbu, druga rata drugich trzech poborów we dwie niedziele po Świątkach [18 czerwca].

Powiat słonimski. Lubo posłów swych w pośrzodek nas nie wysłali, jednak iż wszystko Ks(ię)stwo Lit(ew)skie terazniejszej uchwale naszej podlegać powinno, przeto poborów sześć równo z województwem wileńskim na koronacyi uchwalonych oddać powinni będą.

Powiat wołkowyski: sejmik dnia 21 marca. Czas oddawania poborów wszystkich sześciu razem i wniesienia ich do skarbu we dwie niedziele po Wielkiej Nocy [30 kwietnia].

^t Województwo witebskie: sejmik dnia 25 marca. Czas oddawania poborów wszystkich sześciu razem po Wielkiej Nocy we dwie niedziele do poborce [30 kwietnia], a we cztery niedziele po Wielkiej Nocy [14 maja] do skarbu.

Powiat orszański: sejmik dnia 25 marca. Pierwszą ratę już oddali, a drugą na Przewodn(i)ą Niedzielę [23 kwietnia] mają wydać do skarbu.

5. Województwo brzeskie. Pier(w)sza rata trzy pobory już są wydane. Czas wydawania drugiej raty trzech poborów i wniesienia do skarbu we cztery niedziele po Wielkiej Nocy [14 maja]. Sejmik dnia 4 kwietnia.

Powiat piński: sejmik dnia 4 kwietnia. Pierwsza rata wydan(i)a trzech poborów we dwie niedziele po Wielkiej Nocy [30 kwietnia] z oddaniem do skarbu, druga rata drugich trzech poborów we dwie niedziele po Świątkach [18 czerwca] z oddaniem do skarbu.

6. Województwo mścisławskie: sejmik 1 dnia kwietnia. Poborów wszystka [s] sześć na Świątki [4 czerwca] z oddaniem do skarbu.

7. Województwo mińskie: sejmik dnia 16 marca. Pierwsza rata wydania trzech poborów we dwie niedziele po Wielkiej Nocy [30 kwietnia] z oddaniem

^s W K przed województwem połockim nie wstawiono numeru kolejnego.

^t W K przed województwem witebskim nie wstawiono numeru kolejnego.

do skarbu, druga rata drugich poborów trzech na Świątki [4 czerwca] z oddaniem do skarbu.

Powiat mozyrski: sejmik na Kwietną Niedzielę³⁴². Czas oddawania poborów wszystkich sześciu razem we dwie niedzieli po Świątkach [18 czerwca] z oddaniem do skarbu.

Powiat rzeczycki: sejmik na Kwietną Niedzielę [9 kwietnia]. Czas wydania wszystkich poborów sześciu razem z oddaniem do skarbu na Świątki [4 czerwca].

Obi(e)ranie poborców, gdzie nie są obrani, na sejmikach relacyjnych nazywamy. A salaria im nie od złotego, ale od całej raty zwyczajne iść mają. Które to postanowienie nasze tym skryptem objaśniliśmy do akt grodzkich wileńskich przez jm. pana dyrektora naszego podajemy, potrzebując, aby ekstrakty ichmm. panom posłom i każdemu potrzebującemu bez płace, jako sprawę Rz(eczy)p(ospoli)tej należąca, darmo kancelaria wydawała. A po konfirmacyją tej wszystkiej uchwały naszej do JK M, pana naszego m(i)ł(o)ściwego, ichmm. p(anów) posłów naszych imiony i przezwiski w osobnej instrukcyi pomienionych, wysłaliśmy. Którzy to ichmm. panowie posłowie respons JK M i konfirmacyją otrzymawszy, co najprędzej autentice do ksiąg grodzkich wileńskich dla publikacyjej wszystkim powiatom i (t)ęż skarb JK M podali. Skończono w Wilnie roku 1634 m(ie)s(ią)ca marca 11 dnia.

Jerzy Jan Zienowicz, sędzia ziemski województwa wileńskiego, dyrektor koła rycerskiego na konwokacyi.

59. Instrukcja dana posłom wyprawionym z konwokacji do króla pod Smoleńsk, Wilno, 11 III 1634 r.

Or.: nieznanymi;

K: MN Kr. 160, s. 100–107.

Instrukcyja od nas senatorów duchownych i świeckich, posłów rycerstwa z województw, ziem i powiatów na konwokacyją od JK M, pana naszego m(i)ł(o)ściwego, pro die secunda Martii anno 1634 złożoną, do Wilna zebranych, ichmm. panom posłom dana, to jest: jm. panu Mikołajowi Sapiezie, staroście wilkiskiemu³⁴³, ichmm. p(anom) Józefowi Klonowskiemu, połockiemu, ^{u-u}

^{u-u} W K pozostawiono okienko na wpisanie imion posła.

³⁴² Niedziela Kwietna, czyli Palmowa, przypadła 9 IV 1634 r.

³⁴³ Właściwie Mikołaj Krzysztof Sapieha.

Wiażewiczowi, mścislaw(skiemu)³⁴⁴, stolnikom, jm. p(anu) Krzysztofowi Woynie Jasienieckiemu.

Wszystkiemu światu wiadome są wysoce wyniosłe encomia i wiekom potomnym poświęcone lata JKM, pana naszego m(i)ł(o)ściwego, we wszystkim, osobliwie in bene gerendis rebus bellicis znaczny eksperyment bierze, gdy zaraz po szczęśliwym włożeniu na się korony, opuściwszy wczasy swe królewskie, mając dzielne hetmany, odważne i potężne wojska, któremi za pomocą Bożą nieprzyjacielowi resistere mógł tę pracą wojenną, na osobę swoją przyjąwszy, cum maximo ornamento et fortitudine odważnie ekspediować raczył. Jakośmy tedy nie wątpili, że Pan Bóg wszechmogący, który sam myślami i radami ludzkimi kieruje, takie eventum JKM w tej imprezie przedsięwziętej pobłogosławi, tak teraz samą rzeczą doznawamy, że wszechmocną ręką swoją dopomógł wielkie wojska nieprzyjacielskie przewyciężyć. Oddawszy tedy chwałę Najwyższemu, JKM panu naszemu m(i)ł(o)ściwemu za tak niemałe prace, odwagi wojenne, uniżenie dziękujemy, tegoż Twórcę prosząc, aby do końca zamysłem JKM dopomagając, z pożądanymi zwycięstwami, tryumfami prędko do nas w dobrym zdrowiu wrócić raczył.

Niemiała to jest ozdoba i pociecha nasza, że kró(lewic) jm. Kazimierz³⁴⁵, exemplo JKM wiek swój kwitnący i lata młode in rem Reipublicae obracając w teje imprezie JKM in rebus bellicis odważnie pracować nie zaniechiwa, słuszna, aby debitam gratitudinem odnosił. Z należną tedy rewerencyją tę ochotę przyjmując uniżenie za tę wigilancją Królewicowi JM dziękujemy.

Nie tylko z komendacyi listownej JKM, pana naszego m(i)ł(o)ściwego, ale z wiadomości nas samych clare patet, że ks(ia)żę jm. pan wojewoda wileński, hetman WKsL³⁴⁶, w dawno zawziętej ku ojczyźnie miłości persewerując prospiciendo securitati Reipub(licae) za nagłym i niespodziewanym wtargnieniem w prowincyją siewierską przez nieprzyjaciela, sporządzone w czas mając ludzie dexteritate prudientia sua fortiter impet wojsk nieprzyjacielskich do przyścia JKM na swych prawie ramionach swoich zatrzymawszy przy boku JKM rezydując urząd swój hetmański laudabiliter egzekwuje. Grato animo tę pracę ks(ia)ż(ę)cia jm. przyjąwszy, wdzięcznym na ten czas podziękowaniem rekompensę czynim, prosząc aby persvasionibus suis wojsko do wybrania poboru in officio zatrzymać raczył.

Ciż ichmm. p(anowie) postowie jm. panu hetmanowi koronnemu³⁴⁷, jeśli będzie przy Kró(lu) JM, osobliwie jm. panu wojewodzie smoleń-

³⁴⁴ Piotr Kazimierz Wiażewicz, stolnik mścislawski.

³⁴⁵ Jan Kazimierz Waza.

³⁴⁶ Krzysztof Radziwill.

³⁴⁷ Stanisław Konięcpolski.

skiemu³⁴⁸, także ichmm. p(ano)m pułkownikom, rotmistrzom i wszystkiemu rycerstwu za odważne prace i trudy przez tak długi czas przy boku JKM, pana naszego m(i)ł(o)ściwego, będącym pilno podziękowali.

Wygadzając potrzebom Rz(eczy)p(ospoli)tej i propozycyi JKM poborów sześć z koronacyej sejmowej do braciej wziętych, postanowilichmy. Opowiedzieć JKM ichmm. p(anowie) posłowie mają i pokazawszy skrypt uchwały naszej i negotia w nich opisane deklarowawszy, o konfirmacyją JKM prosić mają.

Więźnie narodu naszego prosić Majestatu JKM, aby byli rekuperowani, a zwłas(z)cza narodu szlacheckiego, rycerstwo, którzy są z różnych bitew i okazji w niewolę zabrani.

Durante bello Moschovitico, aby ichmm. p(anowie) wojewodowie, starostwie ukraiinni sami na zamkach przykładem drugich rezydowali i aby fortece ukraiinne iustis praesidiis opatrzone byli, prosić JKM.

Przy tym i o to się starać u JKM, aby regimentom cudzoziemskim nie według besztallungow [s] i drugim chorągwiom, ale jako wiele pod którą pocztów jest, płaca dochodziła, przy której płacy przykładem ichmm. p(anów) koronnych, aby komisarze byli wysłani.

Upatrując blisko imminens periculum z Szwedami przez ekspirowanie pakt, prosić JKM, aby komisarze do traktatów naznaczyć raczył. A zamki od Inflant iustis praesidiis, aby także jako i drugie pograniczne opatrzone byli, prosić JKM.

Starać się też o to mają ichmm. p(anowie) posłowie, aby JKM autoritate sua regia ks(ia)ż(ę)cia jm. kurlan(d)skiego³⁴⁹ upomnieć raczył, żeby municyją Bowsk i Nitawę providował. Który to ks(sia)żę jm. kurlandski, iż jest faeudotarius Reipub(licae) i powinien będąc suo proprio sumptu do wojska JKM wystawić ludzie, a teraz chorągwie onego wszedzszy w granice WKsL (i) Żmujdzkiego nie tylko stacyje wybierali, ale i leże odprawowali, szkody nie-małe czyniąc. O to się uskarżać przed JKM i aby de suo odprawował tę posługę imposterum i inne mają.

Ponieważ różne spustoszenia i terażniejsze dewastacyje nas samych i podanych naszych do wielkiego znis(z)czenia przywiedli, zaczym tak wielkim i częstym podatkom stan szlachecki wystarczyć nie może, aby miasto JKM wileńskie i insze uprzywilejowane znaczną sumą do tej się potrzeby Rz(eczy)-p(ospoli)tej przyłożyli. Solicytować prośbami od nas JKM, aby im quantitateм nieuszczupłą naznaczyć raczył.

³⁴⁸ Aleksander Korwin Gosiewski.

³⁴⁹ Fryderyk Kettler.

Po nies(z)częściu naszym żołnierz pieniędzy i inne gwardie wojskowe nie zachowując się w ciąganiu i na stanowiskach swoich według porządku w konstytucji sejmowej opisanego z wielkim uciążeniem dóbr JKM, duchownych i szlacheckich przejścia odprawowali braniem podwód, wyciąganiem gotowych pieniędzy, niezmiernych stacy ludzie trapiłi a ponieważ dla odległości miejsca ukrzywdzeni do obozu dla dowodzenia sobie sprawiedliwości powlaczać się nie mogą, starać się o to ichmm. p(anowie) posłowie mają, aby JKM, pan nasz m(i)ł(o)ściwy, przez listy swe w każdym powiecie komisarze, a mianowicie urzędniki ziemskie sądowe, abo grodzkie sądowe na spisanie (i) uważenie tych krzywd i wykonanie przed nimi przez delatory przysięg, czas prędko determinowawszy, miejsce w miastach sądowych składając, naznaczyć raczył. A ci, którzy z obozu w kraje nasze wyjeżdżają, żeby atestacyj(e) pewne miewali, czym samym nie ladajako by obnażeniu chorągwi zabezpieć się mogło.

Ich m(o)ść p(anowie) posłowie brasławscy, połoccy, witebscy, mścislawscy, rzeczycy wnosili w pośrzodek nas quaerimonia swoje przekładając angustiae, które ponoszą przez inkursyje nieprzyjacielskie, dewastacje woluntariuskie [s], przez składanie na obronę swą prywatnych podatków i dając odpór osobami swemi nieprzyjacielowi, czym z dostatków swych są exhausti. Prosić JKM, aby łaską swą pańską rzeczam ich mederi i krajom ich dodawaniem służebnych ludzi et omni apparatu bellici prospicere securitati ich raczył.

Godzien jest nie tylko wspomnienia, ale wszelakiej wdzięczności jaśnie wielmożny jm. pan Kiszka, wojewoda połocki³⁵⁰, jako z dawna bene meritus miles, abowiem w różnych ekspedycyjach wodząc niemałe wojskowe pułki, bywając przełożonym nad całymi wojski regimentarzem, fortunnie bitwy zwożąc nad nieprzyjacioły znaczne potomnym czasom, godne pamięci otrzymał wiktoryje. Nie mniej z tego, że temi czasy niemały pułk nieprzyjacielski pod Połockiem poraził, zwyciężył. Zlecamy tedy ichmm. p(anom) posłom, aby za jm. intercedowali, prosząc JKM, aby na odwagi i koszty w wielu i w różnych ekspedycyjach podjęte, miłościwe baczenie pańskie mieć raczył.

Nie jedno pod tę ekspedycyją moskiewską w dotrzymaniu fortecy witebskiej, ale i za każdą okazyją w sprawach Rz(eczy)p(ospoli)tej jm. pan wojewoda witebski³⁵¹ polet dexteritate sua, słuszna tedy o rekompensę merit jm., prosić JKM.

Przy inszych znacznych zasługach w tej Rz(eczy)p(ospoli)tej jm. pana Sokolińskiego, kasztelana połockiego³⁵², za niemniejszą i to ma się ma^v

^v *W K mylnie; zapewne chodzi o słowo: mu.*

³⁵⁰ *Janusz Kiszka.*

³⁵¹ *Samuel Sanguszko Kowelski.*

³⁵² *Krzysztof Drucki Sokoliński, kasztelan połocki, starosta jezierzyski.*

rozumieć, że jm. po konferowaniu sobie z łaski ś(więtej) pamięci Króla JM zeszęgo³⁵³, zamku ukrainnego jezierzyskiego, bez kosztu Rz(eczy)p(ospoli)-tej, ale swym przemysłem i sumptem municyją dobrze zabudował i ufortyfikował. Nad to nie tylko od wtargnienia wojsk nieprzyjacielskich do Ziemi Siewierskiej, ale dobrze przed tym skoro jedno trwogi zachodziły, na tym zamku sam osobą swą zostawszy i nigdzie z niego nie zjeżdżając, nie jedno szturmy nieprzyjacielskie zrażał, ale i w pole przeciwko nich wychodząc gromił. Takową dzielność mają ichmm. p(anowie) posłowie komendować K(rólowi) JM i o nagrodę prosić.

Uniżenie dziękować JKM, panu naszemu m(i)ł(o)ściwemu, iż w s(z)częśliwym z tych krajów przeciwko nieprzyjacielowi ruszeniu providendo securitati miasta stołecznego wileńskiego wielmożnego jm. pana mściśławskiego³⁵⁴ na rezydencyją przełożyć raczył, na której się czule i przystojnie sprawował i sprawuje. Prosić tedy Majestatu JKM, aby na koszty i prace jm. m(i)ł(o)ściwe oko swe pańskie mieć raczył, a przy tym Tatarom WKsL według pierwszego przydania swego zjeżdżać nie rozkazawał.

Między ludzie zasłużone Rz(eczy)p(ospoli)tej ma też być policzony jm. pan Rudomina, chorąży brasławski, starosta uświacki³⁵⁵ względem pierwszych zasług swych i dotrzymania zamku uświackiego. Ma też być komendowany przed Majestatem Kró(ła) JM z przyczynieniem się o nagrodę, ponieważ jm. pod terażniejszy wojenny czas osobą swą na tym zamku uświackim zaciągając niemałą gromadę ludzi proprio sumptu rezydował, zamek sam siłami swemi zatrzymał.

Powiat rzeczycki będąc tak wielkim niebezpieczeństwem od nieprzyjaciela Moskwicina przyciśniony prospiciendo securitati powiatu swego, pobór czwór na żołnierza powiatowego wydać uchwalili. A że niektórzy ichmm. mając dobra swe w tymże powiecie pociągać się zarówno do tego nie chcą, prosić tedy JKM, aby te lauda powiatu ich aprobowane byli ekscypując z tego ciężaru włość starostwa homelskiego, gdyż oni po te wszystkie czasy obronę tego zamku odprawowali.

Pan Paweł Tarusa, rotmistrz pieszy³⁵⁶ tot depopulationibus zaciągnąwszy w roku przeszłym piechotę, zesłany był na Połock, gdzie niedosłużywszy i piechotę umyślnie rozpedziwszy, nie tylko pieniądze i barwę roczną na swój obrócił pożytek, ale lucro rapinae zajuszony z piechotą i z kozakami swemi w krąg i poprzek Ks(ię)stwo Lit(ew)skie i Żmujdzkie nie tylko wielkimi

³⁵³ Zygmunt III Waza.

³⁵⁴ Jan Ogiński.

³⁵⁵ Piotr Rudomina Dusiacki.

³⁵⁶ Właściwie Paweł Władysław Tarusa.

egzakcjami pieniężnymi dobra JKM, duchowne i szlacheckie wsi, miasteczka i dwory agrarował, ale na wszelkie rospasany ekscessa, umyślnym zabójstwem białych głów drapieżne swe skropił ręce, na koniec gwałtownym gorzałki piciem przymuszonego, z dóbr Kró(ła) JM jednego w Ks(ię)stwie Żmujdzkim poddanego z świata spędził. A lubo wiele takowych swowolników swoje przed nami mieli według zarobków komendacyjne, z panem Tarusą nie komparacją, który i dotąd po włościach krążąc, łupami się zabawiając, gravitate enormitate wszystkich przechodzi, tak iż wszyscy niemal posłowie magna pars et ex senatu obciążliwe nań przekładali skargi. Uniżenie K(róla) JM, pana naszego miłościwego, p(anowie) posłowie prosić będą, także ks(ia)ż(ę)cia jm. pana hetmana³⁵⁷, aby na przykład innych ten był pokarany i bracia jego rodzeni, którzy mu teje swej woli dopomagali.

Między inszemi regimentarzami na ichmm. p(anów) Dynopha³⁵⁸, Platera³⁵⁹, Kreyca³⁶⁰, Saluna³⁶¹ [s], Magera³⁶² [s], Weysa³⁶³, Wiganta³⁶⁴, Mora³⁶⁵ wielkie się skargi okazały o uciążenie przez rozmaite ekscessa i poczynienie krzywd, mają tedy te uciążenia doniesione i opowiedziane K(rólowi) JM z proszeniem, gdy nastąpią ad delationem ukrzywdzeni, uczynienia z nich sprawiedliwości i satysfakcyi.

Acz się wielka liczba najduje grasatorów, którzy się woluntariuszami nazwawszy pod tytułem służby woluntaryskiej, jako się w postanowieniu naszym na tej konwokacyi uczynionym wyraziło, różne depopulacje, ekscessa, krzywdy nam poczynili, na których uchwała osobliwa od nas stanęła, prosić JKM, aby aprobacja tego wszystkiego z łaski JKM być mogła. Życzylibyśmy sobie tego, abyśmy oraz nomina et cognomina onych podać do wiadomości JKM

³⁵⁷ *Krzysztof Radziwill.*

³⁵⁸ *Właściwie Denhoff. W wojnie smoleńskiej 1632–34 uczestniczyło w charakterze dowódców wojskowych dwóch Denhoffów, mianowicie starosta kościerzynski Gerhard oraz Henryk, dowódca regimentu pieszego królewicza Jana Kazimierza.*

³⁵⁹ *Gothard Jan Plater, był dowódcą regimentu pieszego autoramentu cudzoziemskiego w armii litewskiej.*

³⁶⁰ *Właściwie Jerzy Fryderyk Kreutz, kapitan dragoński.*

³⁶¹ *Zapewne nazwisko zniekształcone z podobnej formy Sakina. W grę wchodzi co najmniej trzech dowódców o nazwisku von der Osten Sacken, mianowicie: pułkownik Otton Wilhelm, pułkownik Salomon oraz rotmistrz rajtarii Ewald.*

³⁶² *Znowuż nazwisko oficera zniekształcone, a chodzi zapewne o pułkownika piechoty niemieckiej Jakuba Weyhera.*

³⁶³ *Zapewne Włodzimierz Weys, strażnik gwardii królewskiej Władysława IV Wazy.*

³⁶⁴ *Zapewne Krzysztof von Hohenastenberga zwany Wigandt, oficer autoramentu cudzoziemskiego.*

³⁶⁵ *W 1633 r. niejaki Mor, w istocie Jakub Murray (Moor, More, Morey), był dowódcą dragonii dwornej JKM.*

mogli, ale iż na ten czas registr dostatecznie onych nie mógł spisać, cokolwiek teraz mogło się ich zasiąć, mają ichmm. mianować. To jest: Samuel S(z)czyt z województwa połockiego, Piotrowicz, Stefan Sielicki, Bohdan Podbipięta, Puryszka, Knoff rotmistrz, porucznik jego Jerzy Gintowt Lula^w, Machalski, Nieczay, Ciesielski, Gołyński, Świdło, Jeśman porucznik, Hranicki, Jacynicz, Krzysztof Świacki, Merłów dwóch Krzysztof i Władysław, Sulewski, Kamiński, Bogusz Piotrowicz, Botwinka, Siemaszko, Byliński, Purewicz, Paweł Łuski rotmistrz, namies(t)nik jego Maskiewicz, porucznik Żdzitowiecki, Eysimont, Cieszeyko, Juroślawski, Zaleski, Bućko, Orda, Jeśman, Bartoszewicz(z), Dębski, Kuściński, Domanowski, Warakomskich dwóch. Z oszmiańskiego powiatu: Dąbrowski, Malicki, Pacewicz, Bohdan Klimański, Maruszewski, Borowskich dwóch ze Żmujdzi, Niemoński z Upity, Boguszewicz, Zawacki, Ciwiński, Kolędów dwóch, Bużyński, Samuel i Kazimierz Botkiewiczowie, Jerzy Mackiewicz, Jan Towiański, Wizgird, Mardachajewiczów dwóch, Wołocko, Wędziegolski, Paweł Władysław Tarusa rotmistrz, Korsak, a drudzy na potym publikować się będą.

Co wszystko fidei et dexteritati ichmm. p(anom) posłom naszym poruczamy, pewni będąc, że ichmm. w tej funkcyi sobie zleconej, jako się ludziom zacnym godzić będzie, postąpią. Działo się w Wilnie przy postanowieniu konwokacyi roku 1634, m(ie)s(ią)ca marca 11 dnia.

Jerzy Jan Zienowicz, sędzia ziemski województwa wileńskiego, dyrektor koła rycerskiego na konwokacyi.

^w W K: Lulha.

III. Panowanie Jana Kazimierza Wazy (1648–1668)

1. Konwokacja zwołana na 10 V 1655 do Wilna, która została odwołana *Literatura: Rachuba, s. 270–271.*

Konwokację poprzedzały sejmiki zwołane na 19 IV 1655 r.; zob.: uniwersał Jana Kazimierza datowany z Warszawy 23 II 1655 r. do województwa witebskiego zwołujący na 19 IV tr. sejmik witebski w Nieświeżu (BPAU/PAN Kr. 360, k. 562–563) oraz takież uniwersał królewski do powiatu pińskiego (Akty VAK, t. XXXIV, s. 33–35). Zachował się jedynie tekst instrukcji danej posłom żmudzkiom na tę konwokację (LNBW, F. 130, nr 727, k. 141–143v – publikowana niżej). Król jednak rychło zmienił decyzję o zwołaniu konwokacji i zdecydował się na sejm walny w Warszawie (K. Kognowicki, *Życia Sapienhów i listy od monarchów, książąt i różnych panujących do tychże pisane*, t. III, Wilno 1790–1791, s. 355–356). Już 4 V 1655 r. odbył się więc w Rosieniach kolejny sejmik, tym razem przedsejmowy, który wybrał posłów na sejm i zaopatrzył w nową instrukcję poselską (LNBW, F. 130, nr 727, k. 156–159v).

60. Instrukcja Księstwa Żmudzkiego na konwokację do Wilna, Rosienie, 19 IV 1655 r.

Or.: nieznan;

K: LNBW, F. 130, nr 727 (Žemaičiu pilies teismo knyga 1655), k. 140–143v (aktykacja do grodu żmudzkiego 19 IV 1655 r. z nagłówkiem: Instrukcia na Conwocatią do Wilna);

Wyd.: Šapoka I, s. 343–348.

Году отъ нароженья Сына Божого 1655 м(есе)ца апрыля 19 дня. ^{a-a}

На враде г(оспода)рскомъ кгородскомъ староства жомоитског(о) перedomною Яномъ Еронимом Талятюмъ, подстаростимъ жомоитским, старостою росеньскимъ постановившысе очевисто земенин г(оспода)рскии Земли Жомоитское панъ Станислав Бабяньски именемъ их м(илос)теи панов обывателии Князства Жомоитског(о) подалъ до акъту книг кгородских жомоитских инъструкцию их милостям паном послом имени в тои инъструкцы(и) меновите выражоньми, даную на конвокацию до Вильна в речы в неи мененои, которую до акъту подавъшы жедалъ мене подстаростег(о) абымъ велел до книг вписати. Которую вписуючы в книги слово в слово такъ се в собе мает:

Instrukcja od nas dygnitarzów, ciwunów, urzędników ziemskich (i) grodzkich, obywatelów i wszytkiego rycerstwa Księstwa Żmudzkiego na sejmik pro die 19 Aprilis в roku 1655 до Росієн згромадzonych, дана ichmm. паном послом: wielmożnemu jm. panu Janowi Mikołajowi Stankiewiczowi, pisarzowi WKsL, ciwunowi ejragolskiemu; jm. panu Janowi Grużewskiemu, ciwunowi Wielkich Dyrwian; jm. panu Wiktoremu [s] Konstantemu Mleczkowi, sędziemu ziemskiemu żmudzkiemu; jm. panu Janowi Karolowi Bilewiczowi, podstolemu Księstwa Żmudzkiego; jm. panu Janowi H(i)eronimowi Talatowi, podstarościemu żmudzkiemu, starościє rosieńskiemu; jm. panu Michałowi Eustachemu Stankiewiczowi, łowczemu kowieńskiemu, sędziemu grodzkiemu żmudzkiemu, на конwokacyją 10 Mai в Wilnie przypadającą. W tej tak ciężkiej z wiarołomnym nieprzyjacielem imprezie post avulsam potiozem WKsL partem, nie mając niskąd żadnego utrapiona ojczyzna propulsandae nieprzyjaciela Moskwicina in perniciem suam zapędzonej potędze remedium de salute nie ma. Zdesperowawszy już by ultimam sobie niepochybnie miała divinare^b ruinam, gdyby jeszcze в tych tak ciężkich swoich razach łaską Bożą а JKM, pana naszego miłościwego, nie fortyfikowała się wigilancyja tej zostając nadzieje, iż там прѣткие divina succedunt subsidia, ubi humana cessant consilia. Praevisum to jeszcze снаć od wieków było, że на takowe przeciwej fortuny ictus^c, takowego nam даć miał pana, który by koronę swą królewską, jako jeden tarcz, за całość ojczyzny oponując, wszytkie nieprzyjacielskie potężnie trzymał impetus. Oświadczył to JKM, pan nasz miłościwy, dość evidenter et luculenter, niosąc po kilkakroć głowę swą pańską przeciw rebe-

^{a-a} Tu następuje formula dyspozycyjna wpisana ręką namiestnika podstarościєго żmudzkiego, о treści następującej: Акътиковано. J. Użuniedski (vel Użuniedzki) namiestnik m(anu) prop(pria).

^b Wyd.: devinare.

^c Wyd.: iectus.

lizantom, pro salute patriae sibi concreditaе, której że i teraz z nieustawjącego a prawie ojcowskiego swego pieczołowania non deesse przez pana posła swego obiecować raczy, ofiarując paternam i na dalszy czas mieć koło niej solitudinem bene sperandam, że za pomocą Bożą s(z)częściem i dzielnością JKM, pana naszego miłościwego, ta ojczyzna, która fortunae suae acerbitate niemal corruerat, prętko w swoich pierwszych stanie ozdobach. Ante omnia tedy panom posłom poruczamy, aby wierne opowiedziawszy poddaństwo powinne JKM, panu naszemu miłościwemu, oddali dzięki.

Instrukcja JKM, iż chce to mieć, aby panowie posłowie in simul z pany senatorami zaraz po nabożeństwie zasiadali i de communi salute radzili, w czym panowie posłowie znosić się mają z pany posłami drugich wojewódstw i ziem hoc praecavendo, aby eius modi, strzeż Boże, exemplum bez marszałka taki nie mogło in sequelam i na sejmach.

Impunita peccata zwykli dawać okazyją do wysszych [s] występków a ponieważ ruere zwykły takowe Rz(ecz)p(ospoli)te, ubi bonis praemia malis non assignantur paenae, znosić się panowie posłowie nasi mają z pany posłami drugich wojewódstw, jeżeli nie consultum będzie arcere a gremio sui posłów smoleńskich, tych którzy in obsidione^d byli, dokąd^e proditora nie objawia Smoleńska.

Konwokacja, że non alio fine, tylko na uchwałę podatków złożona, które że penitus nie mogą być wydane i wszyscy byśmy infames zostali, ponieważ i przeszłe w retentach są, consultum widziemy nie pozwalać na nie aż z nowego, gdyż ta remora nie może być wojsku gravis, ponieważ częste w Koronie extant exempla, że wojsko przez siedm i ośm ćwierci czekała [s] zapłaty. Takim jednak sposobem, aby poborami a nie podymnym na podatki pozwolono, gdyż przez nieznośne w wydaniu podymnych abiurata główniejszych majątności, wszytka moles ciężarów na dobra szlacheckie redundat. Abiurata jednak desertatorum i conflagratorum z terażniejszej konwokacji cur(r)ere mają, wyjąwszy dawniejsze, którym już dawność wyszła. Z tych podatki mają być dane do skarbu Rz(eczy)p(ospoli)tej.

A że od zaczęcia wojny z Moskwą niemało się naszych i cudzoziemców do Moskwy częścią przedało, częścią pozabi(j)ano i do więzienia pobrano, jako to z Smoleńska pro praesidio tam zostawionych nic podobno nie wyszło, prosić JKM, aby praevia inquisitione tych zdrajców i pobitych do zapłaty przystępować, żeby sub speciae, których nie masz, kapitani nienależnie zasług nie brali a Rz(eczy)p(ospoli)tej nie nis(z)czyli.

^d K: opssidione.

^e K: dokont.

Supplementa nieustawające od roku do roku już prawie zniszczyli ojczyznę, wnieść mają panowie posłowie, aby osobliwą to cautum było konstytucją, żeby się tak długo ciągnięciem nie bawiły albo na granicach zaciągnow-szy prosto szli do obozu. Ponieważ zaciągu wolun(t)ariuskiego [s] depopulata ta jest część niemała ojczyzny, prosić JKM, aby tych woluntariuszów, gdzie by się pokazali, gromić JKM rozkazał i aby wolno było każdego takiego prawem pociągnąć do sądu głównego¹, grodzkiego i zadwornego.

Chleby także niezliczone niemniej złego do upadku Rz(eczy)p(ospoli)tej przynoszą, prosić tedy JKM, aby jeden tylko na rok pozwolił chleb pewną ocyrklowany kwotą, żeby żołnierz nie domagał się nic więcej nad to, ani do obozu rozkazał sobie legumina wozić, bo tego roku według ustawy nie wynosiłby chleb nad złotych trzynaście, a teraz uczyni na kilkadziesiąt złotych wybiorek.

Zwykli się też rewizyi panowie deputaci zesłani włók domagać. Konstytucyją warować, aby sub pena infamiae tego się nie ważyli i nic nad kwity poborowe, któremi i sam skarb zwykł się kontentować, nie wymagali.

Desideria wojska Rz(eczy)p(ospoli)tej z komisji mińskiej², iż niektóre repugnant iuri, niektóre novitatem redolent, panowie posłowie ostrożnie w tym sobie postępować będą, aby ukontentowawszy in desiderii iustis wojsko, żadnego ani prawa naruszenia, ani ordinibus nie zaciągali grawaminu.

Jeżeli by do dalszej przychodziło wojny, a in paucitate wojska piątego et in defectu enervatae patriae bez pospolitego ruszenia obyć się nie mogło, supplices panowie posłowie do Majestatu JKM wniosą prośby, aby JKM pan nasz miłościwy, ku granicom WKsL osobą swą pańską ruszyć się raczył, przy którym i substancyje i zdrowia nasze poniesiemy ochoczko. Nie przepomną i w tym suplikować panowie posłowie do Majestatu JKM, aby determinatam pospolitego ruszenia przy boku JKM było tempus hoc praecauto, że to pospolite ruszenie ruszyć się z domów swych nie może aż wszystkie chorągwie, które są po włościach, w obozie wprzód staną i durante expeditione, żeby ani chleb ukazowan był żołnierzowi, ani przechód pozwolony.

In re bene gerenda ichmm. panom wodzom wojennym niemały praepediment stąd bywa, kiedy artileriae magister nie pilnując wojska, prochów i drugich nie suppedituje potrzeb, instabunt tedy panowie posłowie, aby magister artileriae³ dał rationes, dlaczego się absentuje od wojska.

Mając Rz(eczy)p(ospoli)ta opcyją z sejmu przeszłego i z uniwersałów, aby pospolite ruszenie uchwalić na sejmikach, abo selectum wyprawić militem,

¹ *Chodzi o Trybunał WKsL.*

² *Komisja w Mińsku, odbywająca się od 3 listopada do 23 grudnia 1654 r., zajmowała się rozliczeniem i zapłatą zaległego żołdu wojsku litewskiemu.*

³ *Mikołaj Władysław Judycki, kawaler Maltański, generał artylerii litewskiej.*

Księstwo Żmudzkie pieniądze wyprawilo żołnierza, więc że niektórzy contraveniant temu zasłaniając się egzemptami JKM, tedy p(anowie) posłowie urgebunt to, aby takowe egzempty im valere na obronę nie mogły, żeby uchwalonych na żołnierza podatków reszta od szlachty tym prędzej się wydała. Także i na potym, jeśliby do pospolitego ruszenia przyszło, żeby takowe egzempty do ewazyi od służby ziemskiej nie służyły.

Jaśnie wielmożnego jm. pana starosty żmudzkiego⁴ desiderium w nieodaniu kwarty p(anowie) posłowie promovebant u JKM i Rz(eczy)p(ospoli)tej, aby iacturae tanti senatoris subveniri mogło.

Jeżeliby ichmm. panom posłom do tego przyszło, żeby na terażniejszej konwokacyi desideria z różnych powiatów traktowane byli, zlecamy i my ichmm. p(anom) posłom naszym, aby skaleczone zdrowie jm. pana Łukasza Chodorkowskiego mając na pamięci, ponieważ w różnych ekspedycjach dla całości ojczyzny, jako odważny mąż odniósł takowe skaleczenie, bo nigdy pory wojennej, jako dobry syn ojczyzny nie omieszkiwał. Upraszałi o to ichmm. p(anowie) posłowie Króla JM, aby JKM na odważne jego pamiętając zasługi, jako pan miłościwy, respekt swój pański zawsze mieć raczył.

Za prośbą na różnych sejmach wnoszoną od ichmm. panów obywatelów powiatu starodubowskiego, którzy załoga głów swoich wielu braci i różnych krewnych swych postradawszy, pozostali niedobitkowie po cudzych kątach tułając się, miejsca gdzie by głowy swe przyklonić mogli nie mają. Prosić za nimi JKM i stanów Rz(eczy)p(ospoli)tej ichmm. p(anom) posłom naszym zlecamy, aby według konstytucyi przeszłego sejmu brzeskiego⁵ z miłościwej łaski i s(z)czodroblivości JKM reclinatorium jakie odnieść mogli i żeby jm. pan Mielwid, pisarz ziemski starodubowski⁶ wydatku swego na rozgraniczenie z Moskwą za likwidacją, odnieść mógł rekompensę i za zasługi swe nagrodę.

I to committimus ichmm. panom posłom, aby requirant od skarbu rationes tak wielkich podatków WKsL, na 15 tysięcy wojska ordynowanych, na co się wydały.

Osobliwe instabunt ichmm. panowie posłowie, aby pan wojewoda smoleński⁷ i pan Korff⁸ sądzeni byli o podanie Smoleńska summario processu na przyszłym sejmie. A interrea, dokąd^f non repetetur paena peccati, miejsca w senacie i kole poselskim mieć nie mają.

^f K: dokont.

⁴ Jerzy Karol Hlebowicz.

⁵ Sejm nadzwyczajny w Brześciu Litewskim (marzec – kwiecień) 1653 r.

⁶ Malcher Gabriel Mielwid.

⁷ Filip Kazimierz Obuchowicz.

⁸ Wilhelm Ernest Korff, starosta orleński, pułkownik JKM.

O tym też ichmm. panów posłów naszych fraterne admonemus, jeśliby konwokacyja nie doszła (w) Wilnie, aby na insze miejsce extra Vilnam nie jachali, gdyż uniwersał i instrukcyja Kró(ła) JM posłana do nas na konwokacyją, która nie gdzie indziej jeno (w) Wilnie jest złożona i ta funkcyjna na ichmm. włożona tylko do konwokacyi (w) Wilnie złożonej służyć ma, podług propozycyi Kró(ła) JM. Haec et similia committimus fidei et dexteritati ichmm. p(anów) posłów naszych.

У той інструкції підписи рукъ их м(илос)теи пановъ обывателети тими словами:

Wictor Constanty Mleczo, sędzia ziemski żmudzki, dyrektor koła rycerskiego; Piotr Rybiński, podsędek żmudzki; Gabriel Sypowicz, cześnik Księstwa Żmudzkiego; Stephan Billewicz, koniuszy żmudzki; Krzysztoff Grużewski^g; Adam Żewelo⁹ [s]; Michał Stachowski; Stanisław Babiński; Alexander Adamkowicz Anusowicz; Jan Użuniedzki ręką; Jerzy Felicjan P(i)etkiewicz; Oborski Andrzej; Aleksander Gniazd¹⁰ [s]; Bonifacjusz Dowpuł Rosieński; Andrzej Giełgud; Jerzy Bogdanowicz; Dawid Jan Szymkiewicz ręką swą; Woyciech Rupeyko; Jerzy Widmont; Piotr Bortkiewicz; Mikołaj Rekś^h; Mikołaj Zapolski; Daniel Surwiło ręką; Stanisław Dobkiewicz; Jakub Wyszemirski; Jan Beynart ręką swą podpisałę; Jan Meynart; Heliasz Mielwid; Piotr Żyłowicz; Jerzy Jawgiel do tej instrukcyi ręką swą; Łukasz Huryński ręką swą; Jan Siemaszko ręką swą; Januszkiewicz Stanisław; Andrzej Karol Dackiewicz.

Которая тая інструкцыя ест до акъту книгъ гродскихъ жомойтскихъ уписана.

[*Współczesna nota kancelaryjna*]: Wypis wydan jm. panu pisarzowi ziemskiemu starodębskiemu¹¹. Dyrda¹².

^g *Wyd. mylnie*: Graniewski.

^h *Wyd. mylnie*: Rekst.

ⁱ *K*: Żyłowicz *vel* Szyłowicz; *Wyd.*: Żylewicz.

⁹ *Adam Żewelo, podciwuni efragolski.*

¹⁰ *Według innych źródeł poprawnie Aleksander Gruźdź.*

¹¹ *Malcher Gabriel Mielwid.*

¹² *Niechybnie Samuel Stefan Dyrda, podpisek albo ówczesny regent grodzki żmudzki.*

2. Zjazd (konwokacja?) szlachty powiatów litewskich na pospolitym ruszeniu żmudzkiem pod Jaśwojniami w sprawie poddania się królowi szwedzkiemu Karolowi X Gustawowi i unii ze Szwecją (14–17 VIII 1655)

Literatura: L. Kubala, *Wojna szwecka w roku 1655 i 1656*, Lwów 1913, s. 86–88; P. Gronski, *Le traité Lituano-Suédois de Keidany (18 Août 1655)*, „Revue Historique”, 159 (1928), s. 291–304; Akta ugody; Śapoka, 1655 metų, s. 57–76; tenże, *Dėl prof. Vl. Konopczyńskio paskelbtųjų 1655 m. Kėdainių sutarties dokumentų*, „Lietuvos Praeitis”, t. I, Kaunas 1940, s. 303–313; T. Wasilewski, *Zdrada Janusza Radziwiłła w 1655 r. i jej wyznaniowe motywy*, *OiRP*, XVIII, 1973, s. 135–138; Wisner, *Rok 1655*, s. 86–94; A. Тула, *Кėдаиньская уния 1655 г. между Великим княжеством Литовским и Швецией*, „Скандинавский сборник”, 1978, t. 23; tenże, *Kėdainių unijos opozicija (1655–1656 m.)*, „Lietuvos TSR Mosklu Akademijos Darbai”, A Serija, t. II (67), 1979, s. 67–83; Rachuba, s. 299.

Zjazd zebrał się z inicjatywy senatorów litewskich skupionych wokół Janusza Radziwiłła, wojewody wileńskiego, niejako na bazie pospolitego ruszenia szlachty żmudzkiej i był przede wszystkim skutkiem niekorzystnego rozwoju sytuacji militarnej i politycznej, w jakiej znalazło się WKsL. Żmudzini zgromadzeni na swoim sejmiku obradującym 5–7 VIII 1655 r. w Rosieniach wyprzedzając decyzję królewską o trzecich wiciach, zarazem powołując się na konstytucję niedawno zakończono sejmku oraz w reakcji na uniwersały hetmańskie Janusza Radziwiłła i spodziewane zajęcie Wilna przez Moskwę, zwołali pospolite ruszenie swojej prowincji na 14 VIII tr. pod Jaśwojniami (LNBW, F. 130, nr 727, k. 256–257). Dołączyła do nich szlachta sąsiednich powiatów litewskich zagrożona ekspansją moskiewską. Między obozem pospolitego ruszenia pod Jaśwojniami a pałacem Radziwiłła w pobliskich Kiejdanach podejmowano wstępne ustalenia dotyczące warunków poddania się Szwecji.

61. *Deklaracja wstępna w sprawie warunków poddania się stanów litewskich królowi Szwecji Karolowi X Gustawowi, Kiejdany, 17 VIII 1655 r.*

Or.: RA Stockholm, *Militaria*, vol. 1304, s. 1–14 (19?);

K₂: BCzart. 1656, s. 162–165 (kopia z XVII w. z nagłówkiem: *Conditiones inter principi Radziwill et Svecos propositae*, A(nno) 1655);

K₃: BN BOZ 934, s. 267–271 (sam tekst bez podpisów i z nagłówkiem: *Conditiones inter Principem Radziwilum et Suecos propositae Anno 1655*);

K₄: AP Poznań 892, nr 2649 (dawna: ABC 2597b), s. 29–31 (sam tekst bez podpisów z nagłówkiem: *Conditiones inter Illustrissimum Principem Radziwilium et Svecos propositae*, z błędną datą dzienną: 12 Augusti 1655);

Wyd.: *Russian and Ukrainian diplomacy*, s. 64–66 (sam tekst bez podpisów sygnatariuszy); *Akta ugody*, s. 15–20 (sam tekst bez listy wystawców); toż w: „*Ateneum Wileńskie*”, R. X (1935), s. 187–192; P. Gronski, *Lé traité Lituano-Suédois de Keidany (18 Août 1655)*, „*Revue Historique*”, 159 (1928), s. 300–304 (na podstawie mylącej wersji Rudawskiego); W.J. Rudawski, *Historiarum Poloniae ab excessu Vladislai IV. ad pacem Olivensem usque, libri IX. seu Annales regnante Joanne Casimiro, Poloniarum Sueciaeque rege, ab anno 1648 usque ad anno 1660, Varsaviae et Lipsiae 1755*, s. 207–211 (z niewłaściwą listą wystawców, mylną datacją oraz tytułem: *Instrumentum Lithuanicae deditiois*, „in castro ad Capodanum [s]”, 18 VIII 1655 r.); oraz w tłumaczeniu polskim: W.J. Rudawski, *Historia Polska od śmierci Władysława IV aż do pokoju oliwskiego, t. II, Petersburg i Mohylew 1855*, s. 45–51.

Nos proceres et ordines Magni Ducatus Lithvaniae infrascripti notum testatque facimus.

Quandoquidem in hac status nostri per potentiam hostilem oppressione, et ab armis ac protectione Serenissimi Poloniae regis¹³ infelici avulsione, fatalis quaedam et prorsus inevitabilis necessitas nos urgeat, nec alius conservandi status nostri modus supersit, quam ut alterutri bello nos prementium parti adhaerere et res ac fortunam nostram committere cogamur, Sacrae autem Regiae Majestatis Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, domini Caroli Gustavi Svecorum, Gotthorum Vandalorumque regis, magni ducis Finlandiae, Esthoniae, Careliae, Bremae, Verzae^j, Stetini, Pomeraniae, Cassubiae, Vandaliae ducis, principis Rugiae, Ingriae et Wismariae domini necnon comitis Palatini Rheni, Bavariae, Iuliae, Cliviae et Montium ducis. Nomine eiusdem Sacrae Regiae Majestatis Regnorumque Sueciae senator ac thesaurarius, generalis Ducatus Livoniae civitatisque Rigensis gubernator, generalis exercituum statusque bellici per Livoniam, Esthoniā atque Ingriam vicarius, Regiae Academiae Upsaliensis cancellarius necnon Gothiae et Daliae legifer Illustrissimus et Excellentissimus dominus Magnus Gabriel de la Gardie, comes in Leckoe et Arensburg^k, liber baro in Eckholm, dynasta in Hapsal, Magnushoff et Hoyendorff, gratiam et benevolentiam supranominatae S(acrae) R(egiae) M(ajesta)tis Sueciae¹⁴ nobis denunciaret invitaretque, ut nos successoresque nostros protectioni Sacrae Regiae Majestatis mature subiiciamus conditionesque certas ab utraque parte sancte observandas recipiamus atque earum subs-

^j *Wszystkie K i Wyd.:* Verdae.

^k *Wyd.:* Arensberg.

¹³ *Jan Kazimierz Waza.*

¹⁴ *Karol X Gustaw Wittelsbach.*

criptionibus et sigillis nostris pro nobis nostrisque posteris promittamus et attestemur nos in fide et obsequiis erga Sacram Regiam Majestatem inviolabiliter perstituros. Nos itaque infra scripti gratiam et benevolentiam a Sacra Regia Majestate Sveciae nobis oblatam omni excipientes cultu protectioni Sacrae Regiae Majestatis Sveciae nos subiicere non detrectamus atque in posterum in fide et obsequio erga Sacram Regiam Majestatem Sveciae ut magnum ducem Lithvaniae ac dominum nostrum inviolabiliter permansuros praesentibus hisce subscriptionibus et sigillis nostris munitis pro nobis successoribusque nostris promittimus atque cavemus. Ita tamen ut Illustrissimus et Excellentissimus dominus comes¹⁵ vicissim subscribat et nomine Sacrae Regiae Majestatis Sveciae pro certo caveat intra certum tempus ratificatum et confirmatum iri infra scriptas ab eodem Illustrissimo Domino comite propositas et a nobis ad statum nostrum accommodatas hasce condiciones.

2-o. Copias nostras militares omnes et singulas Sacrae Regiae Majestatis obsequio obligabimus et reliquis regiis Sveticis jungemus, quoties ex re et necessitate atque communicato utrinque consilio opus fuerit, dummodo id non sit contra regem et Regnum Poloniae.

3. Rationem cum aliis Magni Ducatus Lithvaniae ordinibus inibimus, qua regio exercitui Svetico Lithvaniam iam ingredienti de comiteatu et stipendio prospiciatur, dummodo ratio habeatur desolataram et exhaustarum provinciarum atque status subditorum pessumdati. Inprimis vero exsolutionis debitorum iam exercitui et praesidiariis Magni Ducatus Lithvaniae stipendiorum et sumptuum praeterea in stipendia et alimenta eiusdem exercitus et praesidiorum in posterum erogandorum.

4. Birzas ex amore in patriam et studio erga Sacram Majestatem Sveciae Celsissimus et Illustrissimus princeps dominus Janussius Radziwił D(ei) g(ratia) dux Birzarum et Dubincorum, S(acri) R(omani) Imp(erii) princeps, Neveliae et Sebesii comes, palatinus Vilmensis, exercituum Magni Ducatus Lithvaniae dux generalissimus ad instantiam statuum illustrissimo domino regio locumtenenti generali¹⁶ eius(que) plenipotentiario tradi jubebit, modo caveatur restitutio, quamprimum bellum confectum fuerit, aut periculum submotum, transferendi tamen quando et quocumque voluerit mobilia omnia tam celsissimi principis¹, quam eorum omnium, qui eo periculi causa res suas contulerant bellicamque suppellectilem et apparatus, machinas aeneas et comiteatum omnis generis potestas libera et integra reliquatur neque ex praesidio quisquam retineatur aut recipiatur. Jurisdictio, ususfructus, possessio et reditus et omnia

¹ *Wyd.*: princeps.

¹⁵ *Magnus Gabriel de la Gardie.*

¹⁶ *Magnus Gabriel de la Gardie.*

iura in civitate et universo ducatu Birzensi celsissimo domino proprietario integri maneant.

5. Omnia regalia ac jura in bonis regiis, ut et jura patronatus in ecclesiasticis bonis Sacrae Regiae Majestati Sveciae integra conservabuntur, sicuti hucusque regibus Poloniae et magnis ducibus Lithvaniae competierunt, secundum statuta et leges et consuetudines Magni Ducatus Lithvaniae conservando inprimis et integre Ecclesiae Catholicae Romanae et Graecae utriusque ritus jura, privilegia et consuetudines in collatione bonorum ecclesiasticorum equitumque Meliten(sium).

6. Sacrae Regiae Majestatis Sveciae nomine ab Illustrissimo Domino regio locumtenente generali gratiam, protectionem, tutelam regiam omnibus Magni Ducatus Lithvaniae officialibus, militibus, subditis eorumdemque bonorum mobilium et immobilium in Lithuania sitorum, quae a Moschis et Cosacis nondum occupata sunt protectionem et defensionem grato animo accipimus, id porro postulantes ut occupata etiam si et quamprimum in pristinum statum redierint. Proprietariis et quocumque modo legitimo ac juridico possessoribus restitutum iri Sacrae Regiae Majestatis Sveciae nomine caveatur, idque etiam in partibus Livoniae nuper occupatis.

7. Non minus grato animo accipimus promissam religionis in Magno Ducatu Lithvaniae et ubique immutabilem conservationem hoc insuper caventes, ut privilegia, jura, immunitates, usus et consuetudines personarum et bonorum omnium ecclesiasticorum cuiuscunque religionis. Inprimis autem Ecclesiae Catholicae Romanae praerogativae, honores, senatoria episcoporum dignitas et iurisdictiones religiosorum et religiosarum conventus et collegia omnia, abbatiae, praepositurae, canonicatus, parochiae eorumque redditus ac bona nullis exceptis nec non ecclesiae, scholae et xenodochia omniaque loca sacra cum eorum foundationibus, privilegiis, exercitiis religionis publicis et privatis, ritibus et caerimoniis et quicquid ad eorum omnium dignitatem, decus atque honorem de jure pertinere potest, inviolabiliter manteneantur et immutabiliter conserventur.

8. Pariter promissam a militibus internam et itinerum atque commerciorum externam securitatem grato animo amplectimur, et ut id nobis disciplina militaris praestet porro ab Illustrissimo Domino comite postulamus.

9. Gratissimum denique sibi esse ordines Magni Ducatus Lithvaniae profitentur, quod promotorialibus suis apud Sacram Majestatem Sveciae causae nostrae prodesse Illustrissimus Dominus comes polliceatur. Interim postulamus, ut statum, dignitatem, jura, privilegia, consuetudines, libertates, immunitates, officia, judiciorum formam et iurisdictiones nobis a Sacra Regia Majestate Sveciae conservatum iri pro certo promittat. Atque quoniam fato et divina

destinatione eo ventum est, quod Magnus Ducatus Lithuaniae sub potestatem Sacrae Regiae Majestatis Sveciae concedit, tum hic nobis quam optimo modo caveri postulamus ne Regno Sveciae Magnus Lithuaniae Ducatus incorporetur, sed cum eo pacto eodem uniatur, quo cum Regno Poloniae hactenus fuit unitus, ut nimirum gens genti, senatus senatui, equites equitibus per omnia aequentur^m. Jura tamen, statuta, consuetudines et judicia sua utrisque maneat, libertas omnis in primis autem conscientiarum Magno Ducatui Lithuaniae illibata relinquatur, nisi quid forte ex conventionem cum Sacra Regia Majestate Sveciae assentientibus nobis mutandum visum fuerit ad utilitatem publicam. Quod ut tanto convenientius, promptius et firmiter fiat comitia utrique genti ad constituendam communem Rempublicam ut a Sacra Regia Majestate Sveciae indicentur, loco utrique genti commodo postulamus et id nobis concessum iri Sacrae Regiae Majestatis Sveciae nomine Illustrissimus Dominus comes cavebit. In primis vero polliceatur Sacram Regiam Majestatem Sveciae omnia bello amissa et avulsa repetituram et Magno Ducatui Lithuaniae atque proprietariis aut quocunque juridico ac legitimo modo possessoribus restitutum, quo et Magnus Ducatus Lithuaniae opem et auxilia conferre pollicetur.

10. Has condiciones manuum nostrarum subscriptione approbamus et munimus. Cavemus autem ut illis qui absunt integrum sit accedere et subscribere, quamprimum hoc illis per rerum circumstantias licuerit, neque interim in eos durum quicquam aut hostile admittatur.

11. Renuntiumⁿ et praefractanorum si admoniti intra certum tempus ex communi consensu determinandum et ex aequo praestitutum ad subscribendum non comparuerint, bona fisco applicari aequo animo feremus. Id autem cavemus ut ex confiscatis aut regis bonis iis qui possessionibus haereditariis a Moschis exuti hasce condiciones nobiscum una subscripserint interim provideatur donec in possessiones suas restituantur. Pro hostibus autem etiam obnitentes habere et eo nomine fratres persequi usque adeo durum atque acerbum videtur ut plerique eligant Moschorum potius dedere se arbitrio. Proinde cavemus ut a delinquentium insectatione liberis nobis esse liceat.

Hoc autem ante omnia cavemus ut Sacrae Regiae Majestatis Sveciae nomine Illustrissimus Dominus comes expediat ad magnum Moschoviae ducem eiusque exercitus omnes iisque nunciet sub protectionem Sacrae Regiae Majestatis Sveciae Magnum Ducatum Lithuaniae concessisse, ab iisque postulet, ut id circo ab omni contra Magnum Ducatum Lithuaniae hostilitate illico cessent, ab obsidionibus abstineant et si quas civitatum aut arcium forte obse-

^m *Wyd.*: aequantur.

ⁿ *Wyd.*: renuntium.

derint, obsidionem solvant. Ex iis regionibus, quae sunt citra Borysthenem, exercitus educant Cosacorumque incursiones inhi-beant ab omnibus Magni Ducatus Lithvaniae finibus. Regiones citra Borysthenem igne et ferro vastatas in medio relinquunt et ab invasionibus liberas faciunt, quod exercitus quoque Magni Ducatus Lithvaniae a parte sua praestabit, donec per pacta conventa de limitibus Magni Ducatus Lithvaniae a Sacra Regia Majestate Sveciae cum duce Moschoviae constitutum fuerit. Quod si Moschi obstinate in vastando Magno Ducatu Lithvaniae pergere aut civitates et arces munitas obsidione aut oppugnatione premere praesumpserint, ut exercitus Sacrae Regiae Majestatis Sveciae exercitui Magni Ducatus Lithvaniae conjunctus obviam hostilibus Moschorum conatibus eat et tueatur armis ditiones et civitates Magni Ducatus Lithvaniae protectioni Sacrae Regiae Majestatis Sveciae sese committentes.

Si vero ad tractandum inter utrumque regem et regnum ventum fuerit, ut Magnus Ducatus Lithvaniae ad eosdem tractatus una cum Regno Poloniae admittatur, libere prout tum res tulerit cum Sacra Regia Majestate Sveciae negocia sua componat utpote sacrosancta unione cum Regno Poloniae conjunctus. Eorumque omnium qui fidem suam regi Sveciae obstrinxerunt ratio conveniens in eodem tractatu pacis habeatur atque postea liceat unicuique in alterutram partem discedere bonis suis immobilibus divenditis, aut alio quocun-que modo legitimo alienatis, mobilibus vero libere et secure quocun-que voluerit transportatis.

Quod si quid praeterea a Sacra Regia Majestate Sveciae Regno Poloniae concessum fuerit id Magnus Ducatus Lithvaniae sibi quoque concedi cavet. Sin autem Regno Poloniae bello succumbere et deterioribus conditionibus cum Sacra Regia Majestate Sveciae componere res suas contigerit, Magnus Ducatus Lithvaniae nihilominus utpote sponte et libere accedens has ipsas conditiones sibi teneri stipulatur nec nisi forte in comitiis ex pacto convento cum Sacra Regia Majestate Sveciae et libero ordinum Magni Ducatus Lithvaniae assensu quicquam earum immutari.

Haec omnia a nobis subscripta et obsignata vicissim propter majorem fidem, firmitatem ac certitudinem ab Illustrissimo Domino comite subscribantur et sigillo communiuntur. Actum in castris ad Cajodunum die 17 mensis Augusti anni 1655.

[*Poniżej tekstu na dole strony następują trzy odciski pieczęci oraz autografy senatorskie natomiast na kolejnych dziewięciu stronach pojedyncze odciski pieczęci i liczne podpisy szlachty (około 615 autografów)*]: Janussius Radzivill dux in Birze et Dubinkj, S(acri) R(omani) I(mperii) pr(inceps), Palat(inus) Vilm(ensis), exercituum M(agni) D(ucatus) L(ithuaniae) Generalissimus mp. (Ls); Vincentius Coruinus Gosiewski, Supremus Tesaurarius et

Campiductor Ma(gni) Du(catus) Lithuaniae (Ls); (Eustachius de) Radziwono-
uicze Kierdey, (kasztelanus Samogitiae) Salvis Juribus (Ls).

Georgius Białozor, Custos Praelatus Cathedralis Vlnensis, M(agni) D(u-
catus) Lith(uaniae) Thesauri notarius mp. (Ls); Zygmunt Słuszka, Chorąży
WXL Nadworny, Homelski, Propoyski Starosta, Pułkownik mp.; Samuel Ko-
morowski, oboźny WXL, starosta wilkomirsky, Pułkownik mp.; Adamus Ma-
thias Sakowicz, Capitaneus Osmianensis mp.; Ladislaus Georgius Chalecki,
Capitaneus Mozyrensis manu pro(pria); Martianus Oginsky, Vexilifer Palati-
natus Trocensis, Roh(aczowiensis), Dors(unensis) Capitaneus mp.; Nicolaus
Vladislaus Judicki, Caualer Melitenn(sis), Generalis MDL Artileriae, Obersster;
Joannes Chrapowicki, Vexillifer Palatinatus Smolenscensis mp.; Hrehory Pod-
bereski, starosta Gulbiński mp.; Ernest Johan Korff, Oberster I(hrer) K(önig-
lichen) M(ajestat), starost auf Żoslie; Casimirus Tyszkiewicz, Capitaneus
Opsensis; Johan von Ottenhausen, Obersterleutnantt mp.; Stephanus Bieliko-
wicz, Pocilliator Oszmienensys; Alexander Mierzeński z Mierznia, Porucznik
X(iążęcia) JM p(ana) Hetmana Chorągwie kozacki; Joannes Bychowiec, Da-
pifer Palatinatus Trocensis, Hastatorum JKM d(omi)ni Generalis Samogitiae¹⁷
vicepraefectus; Johan Lemsser, Mayor; Samuel Wysocky, Rotmistrz; Matthias
Coruinus Gosiewski, Vicecolonellus; Michał Pac, Woiewodzie Trocki mp.;
Abraham Josaphat Krayz, obristl(eutnant); Christoffer Grodthaus, obers(t)-
l(eutnant); Waclaw Konstanty Pokłoński, Pułkownik mp.; Georgen Johan von
Bandemer mp., Rittmeister; Dietrich von Altenbokumb mp., Rittmeister;
Elyasz [s] Łącky, Kapyton; Johan von Hulsen, Capithen; Jacob Kaster,
Cap(itan) Leutnantt zu Fuss; Tobias Poppell, ^oI(hrer) K(öniglichen) M(ajestat)^o
capitan; Mattiss Plischenbrant, [- - -] Capitten [- - -]; Jan [- - -]^p.

Nicolaus Skorulski, Vexillifer Districtus Caunensis, Capitaneus Cormiało-
uiensis; Georgius Deszpott Zenowicz, Trybunus Palatinatus Wilnensis mp.;
Casimirus Martianus Maffon Ordinis Carmelitan(orum) Antiquae Reg(ulae)
Obser(uant)iae pro tunc Officialis Castren(sis) suo et omnium Religulariu(m)
nomine mp.; Samuel Hieronim Kocieł, Pisarz Skarbowy WXLit, wojski Sta-
rodubowski; Alexander Połubiński, Porucznik; Stanislaus Vincentius Orda,
Rotmagister Districtus Oszmianensis; Piotr Jan Połupięta, Sędzia Grod(zki)
Mścislawski; Jerzy Władysław Uhlik, Porucznik mp.; Alexander Mikołaj
Święcicki, obywatel Woiewodztwa Wilenskiego ręką; Malcher Mielwid, Pisarz
ziemski Starodubowski; Bazyl Jafimowicz, obywatel Woiewodztwa Smoleń-
skiego mp.; Adam Chrebtowicz, obywatel woiewodztwa Nowogrodzkiego;

^{o-o} *Lekcja niepewna.*

^p *W rogu karty z powodu zatarcia jedno lub dwa nazwiska nieczytelne.*

¹⁷ *Jerzego Karola Hlebowicza, starosty żmudzkiego.*

Jan Dziwłowski, Obywatel województwa Nowogrodzkiego y Oszmiańskiego powiatu mp.; Jerzy Grużewski, obywatel wojewoictwa wilińskiego; Jan Urbanowicz, obywatel Wojewodstwa Wilenskiego mp.; Piotr Stański, obywatel Wojewoictwa Mińskiego; Trojan Tur, czesznik y obywatel Brasław(ski); Jerzy Kimbar, Obywatel Powiatu Brasławskiego mp.; Alexander Pilecki, obywatel Nowogrodzki; Jerzy Chociszewski, obywatel Powiatu Lidzkiego mp.; Alexander [s] Abramowicz, obywatel powiatu lidzkiego [s]; Michał Kazimierz Korzeniewski, Obywatel Powiatu Orszańskiego mp.; JAn Zielepuha Kościenicz mp., obywatell Powiatu oszmiańskiego mp.; Stanisław Horbaczewski, obywatel Powiatu Oszmiańskiego; Jan Dłużniewsky, Obywatel Powiatu Oszmiańskiego mp.; Jan Narkowicz mp., obywatel powiatu oszmiańskiego; Stanisław Walickj, obywatel wojewotstwa mińskiego; Maciej Kazimierz Eysymont, obywatel Powiatu Grodzieńskiego; (Maci)ey Jaskołd, obywatel Powiatu wołkowskiego; Mikołay Kazimierz Wołodźko, obywatell Powiatu oszmiańskiego; [- -^a obywatel] Powiatu [- -^a]; Jerzy Kapaszczewski, Obywatel W(ojewó)dzstwa Mińskiego.

Joannes de Mierzen Mierzeński, Marschalcus Vilcomiriensis, Capitaneus Vasilkouiensis (Ls); Helias Komorowski, Vexilifer Wilkomiriensis mp.; Stanislaus Biallozor, Iudex terrestris Wilkomiriensis mp. (Ls); Heronym Pac mp.; Salomon Dawidowicz, dapifer Wilcomirien(sis); Casimirus Dowmont Siesicki, Subdapifer Vilcomiriensis mp.; Andreas Kaczyński, Notarius Castrensis Wilkomiriensis mp.; Władysław Karęga, Thesaurarius palatinatus Trocensis mp.; Tomasz Ostrowskj; Stanisław Poczobut; Joannes Michniewicz mp.; Boleslaus Kupś mp.; Mikołay Kopeć, obywatel Powiatu Wiłkomirskiego; Dawid Nagórka mp.; Joannes Kościółkowski mp.; Laurentius Białlozor mp.; Albrycht Konstanty Giedroyć mp.; Piotr Safka; Georg(ius) Siesicky; Christophorus Białoblocky; Christophorus Gineit Towiański; Stanislaus Łukiański Pawłowicz; Samuel Zbohdana Towiański mp.; Elias Alexander Torczyło mp.; Stanisław Litwinowicz mp.; Mikołay Sipowicz Manu P(ro)pria; Chrystoforus Rodzewski; Martianus Wańkowicz manu propria; Stanisław Juraha Giedroyć ręką swą; Samuel Dobużyński mp.; Maciej Łabuński; Stanisław Janowicz Biłuński ręką swą; Olbricht Widziski; Bogusław Kamiński Renką swą; Abrahamus Niemuński; Alexander Gintowtt; Stanisław Szopowski Ręką swą mp.; Kazimierz Giedroyć mp.; Stanisław Gineit Towiański; Michael Węciewicz Mimoński; Stanislaus Sorycki mp.; Jan Gerzy Czapski mp.; Jan Duringowicz; Alexander Stankiewicz mp.; Jan Rudoszański; Woyciech Żyźniewski; Marcyan Hrechorowicz; Kazjmierz Januszkiewicz Merło; Jan Januszkiewicz Merło; Jan

^a *W rogu karty z powodu zatarcia imię, nazwisko oraz nazwa powiatu nieczytelne.*

Koncza mp; Michał Kamieńskj; Strutyńsky Jan mp.; Krzysztof Lutkiewicz; Samuel Kuszelewsky; Salomon Widziski; Alexasander [s] [- - -]^r; M[- - - -]^s.

Stanislaus de Dąmbie Dąmbiski, Vexilifer Upitensis mp. (Ls); Paulus Marcinkiewicz, Judex terrestris Upitensis; Joannes Mleczo, subjudex Upitensis mp.; Władysław Wiktoryn Syciński, stolnik Upitski mp.; Andrzej Kurpski, Podczaszy Wilkomierski, Sędzia Grodzki Wileński mp.; Kazimierz Białożor, Podstoli Upitski; Joannes de Paruis Kolniki Kolecki, Cappitaneus Eyszyszen(sis) mp.; Wołmiński Michael Cazimirus Wołmiński [ss] De Zegrza, The-saurarius Upithinensis [s] mp.; Jan Jarosławski Kurpski, Pisarz Grodzki Upitski mp.; Krzysztoph z Dąbia Dąmbiskj mp.; Andrzej Sołohub mp.; Georius [s] Mackiewicz; Stanislaus Mackiewicz; Bartłomiej Butkiewicz; Konstantinus Andreas Drobysz mp.; Alexander Siruć; Johan Reinholt Grodthaus mp.; Chrystophorus Wilbutowicz Papłońskj mp.; Hieronim Przyałowski; Stanisław Waysztor mp.; Joannes Marcinkiewicz mp.; Fryderykus Puzyna mp.; Nicolaus Schultte; Adam z Dąmbia Dąmbiski mp.; Dawid Liukiański ręką swą; Georius [s] de Simonowicio Juchnowicz mp.; Marcin Doweiko ręką swą; Otto Diderich Reyherr von Kauwenstein mp.; Daniell Salomon Puchowsky mp.; Kazimierz Mackiewicz; Johannes Jackowicz Koponakowicz^t; Alexander Fronckiewicz mp.; Jan Dąmbrowski mp.; Stephanus Koreywa mp.; Stephan Trzaska; Krzysztoph Jan Lewoń mp.; Stanisław Deweń, Woyt Szadowski mp.; Mikołay Mackiewicz; Alexander Frąckiewicz; Jan Steckiewicz; Krzysztoph Czapski mp.; Rafał Andrzejieski [s]; Jan Dutkiewicz; Mateusz Choromsky mp.; Adam Połlasky Ręką swą; Otto Grodthaus von der Berstel; Olbrycht Pawłowski mp.; [- - - - -]^u; Jan Giedmin Ręką swą; Bałtromiej [s] Stanisławowicz Lieparsky.

Woh[- - - -]^v mp.; Jerzy Eygyrdth reko swo; Mikołay Gołwanosky; ^wAlexander Grądzki; Jan Gradowski; Stanisław Gradowski^w; Jakub Lenartowicz ręką swą; Mikołay Zenowicz ręką; Christoffer Johan Trodten genandt Treyden mein eygen handt mp.; Marcin Butkiewicz ręką swą; Samuel Walentynowicz; Łukasz Satkowskj ręką swą; Andrey Srokadzki^x; Jan GaPszewicz ręką swą; Jarosz Grincewicz ręką swą; Jarosz Jawoysz ręką swą; Samuel Hosan rę(ką) swą; Kasper Ahaszemp^y [s] Otta ręką swą; Johan von Regtenbrink(en); Nicolaus Schult(en);

^r W rogu karty z powodu zatarcia nazwisko nieczytelne.

^s W rogu karty z powodu zatarcia imię i nazwisko nieczytelne.

^t Lekcja niepewna.

^u W rogu karty z powodu zatarcia imię i nazwisko nieczytelne.

^v Nazwisko nieczytelne.

^{w-w} Trzy kolejne podpisy wpisane jedną ręką.

^x Lekcja niepewna.

^y Lekcja niepewna; może: Akaszemp, Azaszemp?

Naemine Ducatus Samogitiae, salvis iuribus et privilegiis eiusdem Ducatus specialibus: Johannes Grużewski, Tiunus Dyruianensis, Vexillifer D(ucatus) S(amogitiae) mp.; Vladislaus Woyna, Tiunus Uzwentensis, tenutarius Gorz-densis; Hieronymus Crispinus Kirszenstein, Marsalcus Caunensis, Tiunus Poiurensis mp.; Victor Constaty Mleczeko, Iudex Terrestris Samogitiae, Tenu-t(arius) Puruensis mp.; Petrus Rybiński, Subiudex Ducatus Samogitiae, Tenu-t(arius) Grażkupensi(s); Alexander Gorski, Tiunus Korszewski mp.; Paulus Zaranek Horbowski, Dapifer Bresten(sis), incola Samogitiae mp.; Joannes Carolus Bilewicz, Subdapifer Ducatus Samogitiae mp.; Alexander Woyniath, Pocillator Ducatus Samogitiae; Wladyslaus Kestort, Thesaurarius Ducatus Samogitiae; Stephanus Alexander Bilewicz, Praefectus Stabuli Sacrae Rei Ma-iesta(ti) in Samogitiae; Michael Stankiewicz, Iudex Castrensis eiusdem Duca-tus Samogitiae, Praefectus Ven(a)torum Districtus Caunensis, tenu(arius) Gaydunensis mp.; Jan z Towtwiła Blinstrub, S(ekretarz J)KM; Awgustinus Hieronimus Gradowicz¹⁸ [s] mp.; Jan Ciundziewickj, skarbnik Starodębskj.

Alexander Judycki, Trybunus Recicensis, Capitaneus Jaswonensis mp.; Albrycht Umiastowski, Sędzia Grodzki Upitski mp.; Wilhelm Korff von Kreutz-burgk, Oberster mp.; Otto von Fitingkhoffen genandt Schell, Oberstl(eutnant) mp.; Adam Kazimierz Borowski mp.; Mikołaj Kazimierz Szemiot mp.; Jan Przystanowsky Ręką swą; Konstanty Bortkiewicz Szylański; Adam Przysta-nowski Ręką swą mp.; Vladislaus Eustachius De Radziwonowiciis Kierdey, Castellanides Samogitiae mp.; Zachariasz Skinder mp.; Chryzostom Lwowicz; Heronymus Białkowski, Incola Samogi(tiae), Venator Starodubiensis; Incola Magni Ducatus Samoitiaie [ss] Nicolaus Koryzna mp.; Jan Stankiewicz mp.; Jan Użumedski mp.; Georgius Steygwiłł Lawdański incola Ducatus Samogitiae mp.; Mikołaj Skorulski mp.; Nicolaus Georgius a Fitingkhoff, Kapithen et incola Samogitiae mp.; Christoph Solderbach, Oberster Leutenandt mp.; Mi-kołaj Grużewskj mp.; Jan Carol Kestort ręką swą; Jan Stanisław Szuksza mp.; Jan Constanty Bogusz Okmiński mp.; Vladislaus Kazimirus Szemioth mp.; Jerzy Krzyszttoph Bilewicz mp.; Theodor Iwanowicz ręką mp.; Stanisław Ławrynowicz Paszydz [s]; Alexander Szemioth Ręką swą; Jerzy Legiecki mp.; Hieronim Waclaw Chrzastowsky mp.; Jan Wojciech Wirszyło ręką; Jozeph Raiuniec ręką swą; Paweł Stanisławowicz Strawiński ręką swą mp.; Daniel Kielczewsky mp.; Alexander Hołowin Ręką swą; Matheusz Grynczuk mp.; Andrzej Michał Gradowski mp.; Gabryell Raczko mp.; Władysław Jan Ru-kiewicz Ręką swą; Alexander Kierdey; Stephanus Stanislaus Kierdej mp.; Baltazar Eigird mp.; Kazimierz Stankiewicz; Stanisław Syrewicz mp.;

¹⁸ *Właściwa wersja nazwiska to Gradowski.*

[- -]^z Borowski ręką mp.; [- - - -]kiewicz^a Ręką swą mp.; Samuel Stephan Dyrda.

Jan Piotrowicz mp.; Krzysztofh Mikołay Dowgiał Ręką swą; Jozeph Syrtowt, komornik Żmudzki mp.; Władysław Kołys(z)ko mp.; Samuel Jan Woronowicz mp.; Alexander Piotrowicz mp.; Krzysztofh Putramont Sukąnty [s] mp.; Michał Dowkąnt mp.; Jan Rzewusky mp.; Paweł Rzewuskj mp.; Krzysztofh Odachowski; Krzysztofh Czaiewskj; Heinrich von Buttlar mp.; Wilhelm Grothus, Kapitan JKM; Chryzostom Tyszkiewicz mp.; Jan Grynczuk; Jerzy Żukowski mp.; Wilhelm Frydrych Taube, I(hrer) K(öniglichen) May(e-stat) Kapiten; Krzysztofh Roszczewski mp.; Piotr Gierulski mp.; Andrzej Juszkiewicz mp.; Lawryn dopkiewicz; Jan Mielwid mp.; Jakub Monkiewicz mp.; Walerian Szuksza, Podkomorzyc Powiatu kowieńskiego; Jan Urbanowicz Siemaszkiewicz; Alexander Mielwid; Kazimierz Godwoysz; Jerzy Druw mp.; Wawrynic [s] Maciey Gnoynicki Sasin mp.; Wilhelm Gadon; Dionisyus von der Osten genandt v(on) Sacken mp.; Stephan Przystanowski Ręką swą mp.; Michał Pernarowskj ręką; Paweł Rewuzki [s]; Jan Mielwid; Kazimierz Szapko; Marcin Szaszkieicz Jowkowski, Jenerał żmudzki mp.; Jozeph Stanisław Pruszowski mp.; Alexander Woyszwił mp.; Jan Czechowicz; Kazimierz Giedwił mp.; Józef Budryk mp.; Jan Kontowt mp.; Stephan Paszkiewicz mp.; Paweł Legiecky; Dawid Budryk mp.; Jan Papiński; Samuel Papiński; Władysław Boguszewicz, obywatel w(ojewo)dstwa wileńskiego; Adam Beynar; Jozep Paskiewicz [ss]; Alexander Grużdź mp.; Thomasz Gracyan Narkiewicz mp.; Jan Jankowski, obywatel Powiatu Upitskiego; Alexander Dyrwo(niszko); Chrystof [- - -]^b.

c-c

^dMikołay Kościalkowski ręką swą mp.; Stanisław Oziębłowski, cześni kowieński, podstarości upitski mp.; Elias Naszkowski mp.; Samuel Straszewicz mp.; Samuel Iszora ręką swą; Alexander Brzozowski, dapifer Vendensis mp.; Dawid Żminigayła Jawgiel; Wojciech Gedeon Kuczyński^e mp.; Adam

^z W rogu karty z powodu zatarcia imię nieczytelne.

^a W rogu karty z powodu zatarcia imię i nazwisko nieczytelne.

^b W rogu karty z powodu zatarcia nazwisko nieczytelne.

^{c-c} Według obecnego podziału w Or. w tym miejscu znajduje się 5 stron podpisów, które w ocenie wydawcy [HL] nie należą do aktu wstępnej deklaracji poddania się Litwinów Karolowi X Gustawowi z 17 VIII 1655 r., tylko do aktu wypowiedzenia posłuszeństwa Janowi Kazimierzowi Wazie z 20 X 1655 r. (zob. akt nr 63).

^{d-d} W Or. z Riksarkivet w Sztokholmie ostatnią kartę podpisów, według oceny wydawcy ewidentnie przynależnych do aktu sierpniowego, przypisano niesłusznie do aktu z 23 X 1655 r. (zob. nr 65).

^e Lekcja niepewna; może: Ruczyński.

Januszkiewicz Merlo, Mostowniczy Połocky mp.; Daniel Szedziewicz Ręką swą; Aliexander Janowski Ręką swą; Mikołaj Giedroić Cherubinowicz mp.; ^fMikołaj Piotrowicz Giedroyć; Paweł Ozierzyński; Krzysztoph Mickiewicz^f; Kasper Oziembłowsy [s]; Woyciech Legiecki Ręką swą; Stanisław Kostomlocki; Jan Rowkuć Ręką swą; Jozeff Towjańskj; Jan Towiańskj; Jan Tomkiewicz Ręką; Andrzej Drozdowski; Marcyyan Giedroyć Renką; ADaM Michał Dowgiałło; Józef Liukiański [s]; Jerzy Sawrymowicz Ręką swą; Krzysztoff Giedroyć Ławrynowicz; Daniel Pankiewicz ^{g-g}; ^hSamuel Kopeć; Andrzej Kopeć; Marcin Czerski^h; ⁱWoyciech Gineyt ręką swa; Adam Gineyt ręką swąⁱ; Stansław Giedroyć Krysztofowycz [s]; Jan Wołotkiewicz ręką swą; Alexander Pietkiewicz ręką swo [ss]; Mateusz Cyżewsky; Jerzy Łukiański ręką swo; Michał Legowicz ręką swą; Jan Derek z [s]; ^jStanisław Swiejkowski; Krzysztoph Swiejkowski^j; Andrzej Łanowsky; Mikołay Łanoski [s]; Kazimierz Kirkiłło ręką swą; Piotr Towgint; Paweł Pokirski; ^kKrzysztoph Montygayłło; Aleksander Montygayłło^k; [- - -aw?]^l Giedroyć; [- - -]^l Giedroć [s]; Mikołay Perkowski ręką swą; Konstanty Miluk renką swą; Theodor Czechowicz^m mp.

Mikołay Świątorzecki ręką swą mp.; Jarosz Radgowski mp.; Raffał Mitan; Jan Safka Ręką swą; Zachariasz Pankiewicz ręką swą; Piotr Kiełpsz; Jerzy Kiełpsz; Mikołay Żółty; Jan Buyko Ręką swą; Adam Sokołowski.

[*Poniżej podpisów dopisek współczesny ręką Jana Mierzeńskiego przekreślony*]: Po pierwszych kondyci(ach?). [*Pod nim współczesna nota ręką Jana Mierzeńskiego*]: Post subscriptum instrumentum receptionis, protectionis et dominy S(acrae) R(egiae) M(aiestatis) Sueciae hae(c) subscriptiones nobilium districtus Vilcomiriensis et Upitensis subsecutae. Dat(um) in Szukiany d(ie) 26 Aug(usti) 1655. Joannes de Mierzen Mareschalcus Vilcomiriensis, Capit(aneus) Vasilcoviensis.^d

^{f-f} Trzy kolejne podpisy wpisane jedną ręką.

^{g-g} Podpis Pankiewicza nadpisany nad autografem zamazanym, z którego udało się odczytać jedynie fragment: S[- - -]wicz Ręką swą.

^{h-h} Trzy kolejne podpisy wpisane jedną ręką.

ⁱ⁻ⁱ Obaj podpisy Gineytów wpisane zapewne jedną ręką.

^{j-j} Obaj Świejkowscy wpisani jedną ręką.

^{k-k} Obaj Montygayłowie wpisani zapewne jedną ręką.

^l Imiona obu Giedroyców nieczytelne z powodu zatarcia rogu karty.

^m Lekcja niepewna; nazwisko nieczytelne.

3. Sejmik szlachty powiatu brasławskiego i uciekinierów z terenów zajętych przez Moskwę zwołany w celu potwierdzenia warunków poddania się królowi szwedzkiemu, na zamku w Brasławiu (28 VIII 1655)

Literatura: Śapoka, 1655 metų, s. 77–79; Wisner, Rok 1655, s. 94.

62. Akt oddania się szlachty i duchowieństwa powiatu brasławskiego oraz uciekinierów z terenów zajętych przez Moskwę pod opiekę króla szwedzkiego Karola X Gustawa w brzmieniu ustalonym w Rydze 31 VII 1655 r. według starego stylu¹⁹, przyjęty podczas sejmiku na zamku w Brasławiu, podpisany w dwu wariantach przez szlachtę brasławską (nr 62a i 62b), ponadto przez uciekinierów z powiatów sąsiednich (nr 62c), tamtejsze duchowieństwo katolickie (nr 62d) oraz magistrat Sapieżyna (nr 62d), Brasław, 28 VIII 1655 r.

Or.: RA Stockholm, Militaria, vol. 1304 (drukowane blankiety o jednakowej treści z podpisami w pięciu wariantach);

K₂: BCzart. 148, s. 427–429 (sam tekst z licznymi odmiankami);

K₃: AP Poznań 892, nr 2648 (dawna: ABC 2597a), s. 849–850 (sam tekst);

Wyd.: Akta ugody, s. 9–10 (sam tekst bez autografów sygnatariuszy); także: „Ateneum Wileńskie”, R. X (1935), s. 181–182 (sam tekst).

Sacrae Reg(iae) Majest(atis) Regnorumque Sveciae Senator ac Thesaurarius, Generalis Ducatus Livoniae, Civitatisque Rigensis Gubernator, Generalis exercituum Statusqve bellici per Livoniam, Esthoniā atque Ingriam Regius locum tenens, Regiae Academiae Upsaliensis Cancellarius, nec non Westro-Gothiae et Daliae Legifer, Nos Magnus Gabriel de la Gardie Comes in Lecköe et Arensburg, Liber Baro in Eckholm, Dynasta in Hapsal, Magnushoff et Hoyentorff, etc.

Universis ac singulis M(agni) D(ucatus) Lithvaniae ordinib(us), civitatib(us) ac incolis hisce significamus atque attestamus. Sicuti justitia armorum S(acr)ae R(egi)ae M(aiesta)tis Regnique Sveciae publice nota, Nos Regio cum exercitu ad mandatum S(acr)ae R(egi)ae M(aiesta)tis²⁰, domini nostri clementissimi, Lithvaniam ingredi cogit. ⁿ Ita omnes ac singulos M(agni) D(ucatus) Lith(vaniae) ordines, civitates et incolas, qvi gratiam ac benevolentiam, qvam iram et inimicitias S(acr)ae R(egi)ae M(aiesta)tis experiri malunt hisce serio hortamur et invitamus, ut seqventes conditiones ab utraque parte sancte obse-

ⁿ *Wyd. dodaje tu słówko:* ubi.

¹⁹ Według kalendarza gregoriańskiego (nowego stylu) 10 VIII 1655 r.

²⁰ Karol X Gustaw Wittelsbach.

rvandas tempestive recipiant, seque S(acr)ae R(egi)ae M(aiesta)tis protectioni mature subijciant.

I. Ut loco juramenti fidelitatis, harum subscriptionibus et sigillis suis pro se suisque posteris promittant et attestentur se in fide et obsequio erga S(acr)am R(egi)am M(aiesta)tem Sveciae legitimum suum Regem ejusque posteros ac successores Magnos Lith(uaniae) Duces inviolabiliter praestituros.

II. Copias suas militares omnes et singulas S(acr)ae R(egi)ae M(aiesta)tis Sveciae obsequio obligent et quoties opus fuerit, reliquis Regiis Sveticis conjungant.

III. Rationem quam primum cum aliis M(agni) D(ucatus) Lith(uaniae) ordinibus ineant, qua Regio Exercitui Svetico Lithvaniam jam ingredienti de comaeatu et stipendio prospiciatur.

IV. Ut mox Birsas et si quae alia loca praesidiis commoda visa fuerint Illustrissimo Domino Regio Locum tenenti Generali, ejusve plenipotentiaro sine ulla mora aut ulteriori compositione tradant.

V. Omnia regalia et jura in bonis Regiis, ut et jura patronatus in ecclesiasticis bonis S(acr)ae R(egi)ae M(aiesta)ti conserventur.

VI. Ejusdem S(acr)ae R(egi)ae M(aiesta)tis Sveciae nomine, Illustrissimus Domin(us) Regius Locum tenens Generalis in gratiam, protectionem et tutelam Regiam omnes ac singulos superiores condiciones acceptantes cum omnibus suis officialibus militibus et subditis recipiet, eorundemque bona mobilia et immobilia in Lithuania sita, quamquam a Moschis et Cosacis nondum occupata fuerint proteget ac defendet.

VII. Libertatem religionis in Lithuania ubique^o immutabiliter conservatum iri S(acr)ae R(egi)ae M(aiesta)tis nomine Illustrissimus D(omi)nus Regius Locum tenens Generalis hisce cavet et S(acr)am R(egiam) M(aiesta)tem id ratificaturam^p non dubitat.

VIII. Milites suos ab omni amicarum civitatum, castrorum et subditorum violenta^q invasione, depraedatione ac direptione inhibebit, itinera et commercia cum finitimis, quantum ob injurias temporum fieri poterit, tuta et secunda praestabit.

IX. Causam, statum, dignitatem, jura ac libertates ordinum ac civitatum his subscribentiu(m)^r concernentem et apud S(acr)am R(egi)am M(aiesta)tem per Plenipotentiaros suos expediendam, Illustrissimus Domin(us) Regius Locum tenens Generalis, suis promotorialibus gratiae regiae commendabit, quam et

^o *Wyd.*: ubicunque.

^p *Wyd.*: verificaturam.

^q *Wyd.*: violentiae.

^r *Wyd.*: subscribentibus.

S(acr)am R(egi)am M(aiesta)tem omnibus benigne ac liberaliter concessuram esse confidit.

X. Has conditiones suae manus subscriptione et sigillo qvilibet ordinum approbet.

XI. Renuentes et perfractarios, pro patriae hostibus habeat^s eorumque bona fisco applicentur. Dab(antur) in Arce Rigensi, die 31 Julij, Anno 1655²¹.

Magnus Gabriel de la Gardie

62a [*Wariant podstawowy podpisów szlachty brasławskiej. Autograf*]:

Nos nobiles districtus Braslaviensis anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quinto, die vigesima octava mensis Augusti congregati in castro iudiciorum Sacrae Regiae Maiestatis Braslaviensi, ad haec puncta et conditiones a Sacra Regia Maiestate Sueciae ad nos oblata per Excellentissimum et Magnificum Dominum Joannem ab Ulenbrock, commissarium et capitaneum Sacrae Regiae Maiestatis, conformando statui tam spirituali, quam seculari palatinatum ac districtuum Magni Ducatus Lithuaniae manu(s) nostras) subscribimus et sigillis nostris communimus.

[*Poniżej następują odciski pieczęci w liczbie 11 (4 na pierwszej stronie i 7 na odwrocie karty) oraz autografy uczestników*]: Felix Jan Pac, Podkomorzy WXL, starosta Rakiborski, Dawgieliski mp. (Ls); SeBestyan Mjrskj, sędzja ziemkj Brasławskj ręką swą (Ls); WłAdysłAw [s] Puciata, Podsedek BrasłAwskj ręką swą; Krzysztoph Mirski, Podkomorzy Brasławski, jako Director Koła Rycerskiego na zgodne Puncta od ichmm. namówione rękę podpisał (Ls); Andrzej Kimbar, woyski BrasłAwski mp. (Ls); Jan Szostakowski, Pisarz Ziemsky Brasławsky ręką swą.

Alexander Czapiński, skarbnik Powiatu Brasławskiego mp. (Ls); Stanisław Kazimierz Chmielnicki (Ls); Konstanty Rudomina Dusiacki mp.; Zygmunt Rudomina Dusiatski, Woyewodziec Miński; Kazimierz Samson Podberesky mp.; SAMuell Zynko Oszański mp.; Stephan Kimbar, porucznik Powiatu BrasłAwskiego; Krzysztof Mazowsky Józefowycz ręką; Jan Kazimierz z Bieganowa Biegański mp.; Stephan Alexander Thomaszewicz mp.; Jerzy Karoll Thomaszewicz; Piotr Tomaszewicz mp.; Bohdan Ogiński Skozielska ręką mp. (Ls); Jan Kimbar mp.; Jan Kazimierz Sipowicz; Mikołay Chmielnicki (Ls); Jerzy Zdanowicz, Komornik Powiatu BrasłAwskiego mp.; Mikołaj Kazimierz Rokickj mp.; Józeph Tołokoński mp.; THomasz Izdebski mp.; Jarosz Tur Zubacki; Jerzy Tur Zubacki; Konstanty Sągailo ręką swą; Stanyslaw Sągailo;

^s Wyd.: habeantur.

²¹ Data podana według obowiązującego wówczas w Królestwie Szwedzkim starego stylu; według kalendarza gregoriańskiego obowiązującego w Rzeczypospolitej: 10 VIII 1655 r.

Floryan Ciszewski mp.; Jan Kaczanowski mp.; Piotr Stołpowicki mp.; Wi-
centy Ukolski Ręką; Maciey Dulewicz; Constanty Szyszka mp.; Marcyn Po-
deyko mp.; Adam Krobanowski; Alexander Komorowski (Ls); Krzysztofh
kniaż Świrski mp.; Jerzy Wedykowski; Jan Wedykowski mp.; Jan wisczor¹;
Jan Zasztowt ymieniem swojm y imieniem Braci rodzoney mey rękę moią
podpisuie mp.; K(azi)m(ie)rz Władysław Osiński, Podczaszy Brasławski (Ls);
Mikołay Bochuszewycz; Jerzy Arciemowicz; Jan Krasowski; Andrzej ARCje-
mowjc ZaHorskj, vozeny [s] K(ról)a JM; Jan Franciszek Drozdowski, starosta
y woyt Sapieżyński; Na mieyscu jm. pana tścia mego jm. pana Piotra Deni-
sowicza Kazimierz Andrzej Zakrzewski mp.; Samuel Sakowicz Komorowski;
Mikołay Stankiewicz; Tomasz Waskjew(i)cz mp. (Ls); Stanisław Korklyn
Borodzyc; Krzysztof Korklyn Borodzyc.

62b [*Drugi wariant podpisów szlachty powiatu brasławskiego. Auto-
graf*]:

Nos nobiles districtus Brasłaiensis anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quinto, die vigesima octava mensis Augusti congregati in castro judiciorum Sacrae Regiae Maiestatis Brasłaiensi, ad haec puncta et conditiones a Sacra Regia Maiestate Sueciae ad nos oblata per Excellentissimum et Magnificum Dominum Joannem ab Ulenborck [s], commissarium et capitaneum Sacrae Regiae Maiestatis, conformando statui tam spirituali, quam seculari palatinatum ac districtuum Magni Ducatus Lithuaniae manus nostras subscribimus et sigillis nostris communimus.

[*Poniżej następują autografy uczestników sejmiku i tym razem tylko 4 od-
ciski pieczęci na odwrocie karty*]: Felix Jan Pac, Podkomorzy WXL, Rakibor-
ski, Dawgieliski starosta ręką swą mp.; SeBestyan Mjrskj, Sędzja ziemkj
Brasławsky mp.; Krzysztofh Mirski, Podkomorzy Brasławski, jako Director
Koła Rycerskiego na zgodne Puncta od ichmm. namówione rękę podpisują
mp.; Andr(z)ey Kimbar, woyski Brasławski mp.; Jan Szostakowsky, Pisarz
Ziemy sky Brasławsky mp.

Krzysztof Kosakowski, Podstarości brasławski Renką swą mp.; Władysław
Kazimierz Kimbar, Pisarz y Rotmistrz Powiatu Brasławskiego mp.; Stanisław
Kazimierz Chmielnicki mp.; Steffan Puciatta, Mieczny Powiatu Brasławskie-
go mp.; Alexander Czapinsky, skarbnik powiatu Brasławskiego mp.; Zygmunt
Rudomina Dusiatski, Woyewodzie Minski; Kazimierz Samson Podberesky
mp.; SAMuell Zynko Oszanski mp.; Krzys(z)tof Mazowsky Józefowycz ręką;
Jerzy Zdanowicz, Komornik Powiatu Brasławskiego mp.; Jan Krasowski; Jan

¹ Lekcja niepewna; może: Włczor?

Kimbar mp.; Stephan Kimbar mp.; Jan Kazimierz Sipowicz mp.; Floryan Ciszewski mp.; Stephan Alexander Thomaszewicz mp.; Konstanty Sagaiło ręką swą; Stanysław SąGail; Józef Tołokoński; Piotr Stolpowicki; THomasz Izdebski; Jan Kaczanowski mp.; Mikolay Masalski; Constanty Szyszka mp.; Maciej Dulewicz; Piotr Tołoczko mp.; Bohdan Oginski ręką (Ls); Jakub Dowsza mp.; Piotr Thomaszewicz mp. (Ls); Wicenty Ukolski; Stephan Nohiszka mp.; Samuel Żaba Ręką swą (Ls); Stanisław CHmelnickj [s]; Konstanty Ostaskiewicz; Gerzy Wedykowski; Jan Orzenicky; Jerzy iagninowicz^u [s] mp.; Jerzy Wedjkowski; Jąbroży [s] DAlecky mp.; Jan Alexander Bernacky mp.; Jerzy Karol Thomaszewicz; Michał Dąbrowsky mp.; Adam Cazimierz Krobanowsky; Marcyian Wołk; Jerzy Arciemowicz; Jan Zasztowt mp.; Mikołai Bohuszewicz mp.; Marcyjn podeyko; Krzysztofh książ Świrsky; Alexander Komorowski (Ls); Jan Nieszewsky; Gabryel CHrost^v; Stanisław Świdersky; Jan Tylewskj.

62c [*Wariant zawierający podpisy szlachty egzulanckiej. Autograf*]:

Nos nobiles palatinatum ac districtuum per nos subscriptione manuum nostrarum specificatorum an(n)o millesimo sexcentesimo quinquagesimo quinto, die vigesimo octavo mensis Augusti, praesentes in districtu Brasłauensi, ab hostilitate Moschi protunc profugi ad haec puncta et conditiones a Sacra Regia Maiestate Sueciae ad nos oblata per Excellentissimum et Magnificum Dominum Joannem ab Ulenbrock, commissarium et capitaneum Sacrae Regiae Maiestatis, conformando statui tam spirituali, quam seculari palatinatum ac districtuum Magni Ducatus Lithuaniae manus nostras subscribimus et sigillis nostris communimus.

[*Poniżej następują autografy uczestników sejmiku oraz jeden odcisk pieczęci sygnetowej*]: Tegoż dnia od ichmm. z różnych wojewodztw y powiatowych zbiegów zgromadzonych proszony K(rzyszto)ph Mirski jako Director mp.; Tomasz Kazimierz Girski Powiatu oszmiańskiego obywatel z Maiętności moiey Gir niedzielnych z Bratem moim ręką swą podpis(uje) (Ls); Abram Rypiński, mieczny y obywatel wojewodstwa połockiego ręką swą.

WłAdisłAw Puciata, Podsedek BrasłAwskj z maiętności w powiecie orszańskim Puciacina y Stawrow; Jan Kazimierz z Bieganowa Biegańskj z maiętności moich różnych wszytkich w wojewodztwie Połockim y Oszmiańskim leżących mp.; Jakub Rowiński ręką swą mp. z wojewodstwa Połockiego z maiętności Poliniwyszczyny mp.; SeBestyan Mjrskj, sędzia ziemskj Brasław-

^u *Może: Jagminowicz?*

^v *Lekcja niepewna; może: Chwost?*

sky; Ostaphi Hołownia z wojewódstwa Połockiego mp.; Zygmunt Rudomina Dusiatki, Woyewodzie Minski z majątności Komay w powiecie oszmiańskim leżącej; Maciej Dmochowski z wojewódstwa Smoleńskiego w dołhomoskim stanie Kawolewscizna, Lesnow, Kotowczizna, Budinowo, w stanie iwanowskim [- - - - -]^w, w starostwie Nurskim Dmochi Budy; Kazimierz Andrzej Zakrzewski z Powiatu Oszmiańskiego mp.; Jan Tołkacz, generał wojewódstwa Pollockiego Ręka swą mp.; Zacharyasz Szantyr obywatel wojewódstwa Połockiego y oszmiańskiego Ręką swą; Roman Cwiciński obywatel Wojewódstwa Połockiego ręką swą mp. Jako pisma nieumiejętnego na miejscu Brata mego Iwana Cwicińskiego Roman Cwiciński ręką swą mp.; Grehori Arczymowic; Dany(e)ll Ososko obiwatell woie(wo)dstwa Połockiego Ręko swą; Jarosz drozd Ręką;

Władysław Samuel Kozaryn obywatel województwa nowogrodzkiego z majątności moiey Bołotczyc Ręką swą PodPisuję mp.; Jozeph Biegański obywatel Oszmiański mp.; Stanisław Biegański obywatel oszmiański mp.; Jan Piotr Heybowicz obywatel powiatu oszmiańskiego; Mikołaj Mitrophan Drucki Sokoliński swoim y ymieniem Braci swey podpisuie; Stanisław Cieszyński z Wojewódstwa Witebskiego Ręką swą mp.; Stephan Kaczewski [s] na miejscu PP. Heljasza y Teodora Kozarynow Okuliczów Przypowiedaiąc sie do majątności ich w wojewódstwie Połockim leżącej, to iest nazwaney Drucznan, A Drugiey Zamszan^x, Ręką swą PodPisałem; Jako pisma nieumiejętnego [s] od Pana Jakuba Turczyzna z wojewódstwa Połockiego starostwa suboczkiego Stanisław Cieszyński; ^yAndrzej Kozicki Powiatu oszmiańskiego ręką swą, Alexander Zawaski [s] Powiatu oszmiański(ego)^y; Stanisław Gnatowski powiatu oszmiańskiego mp.; Jan duksza dukszczyński ziemianin wojewódstwa pollockiego y traktu siebieskiego Ręką swą mp. Jako Pisma nieumiejętnego od rodzonego Mateusza dukszczyńskiego Ręką się podpisuie Jan Dukszczyński mp.; Symon Duksza Duks(z)czyński wojewódstwa Połockiego Renko swą mp.; Matyasz Simonelewicz; Jan Alexander Kublicki z majątności swych w województwie Połockim y w powiecie orszańskim leżących.

62d [*Wariant zawierający podpisy duchownych katolickich. Autograf*]:

Nos infrascriptus S(anct)ae R(omanae) Eccl(esi)ae in Dioecesi Vilnensi clerus de consensu et ratihabitione Ill(ust)ris ac R(everen)dum D(omi)ni, D(omi)ni Georgii Tyszkiewicz Dei et Ap(osto)licae sedis gr(at)ia e(pisco)pi Vilnensis Serenissimo Sueciae et Poloniae regi Magnumque Lithuaniae duci

^w Nazwy dóbr nieodczytane.

^x Lekcja niepewna; właściwie powinno być: Zamszanie.

^{y-y} Obaj oznaczeni egzulanci wpisani jedną ręką.

debitum deferimus reverentiam et integram inviolatamque pollicemur fidem, quum manibus n(ost)ris subscriptam et sigillis nostris com(m)unitam attestamur. Actum in Arce Braslouiensi die XXVIII Mensis Augusti, An(n)o a Christo nato M.D.CL.V.

[*Poniżej następują autografy a pod nimi odciski pieczęci trzech duchownych*]: Bernardus Reymer, archidiaconus Venden(sis), prothonotarius Ap(osto)licus, parochus Daugie(lensis); Joannes Wędrogowski de Wendragouo, decanus Vendensis et Braslouiensis, parochus Drysuiatensis, Łyngmianensis meo ac totius decanatus mei nomine has condiciones manu mea subscripti et sigillo meo communiui mp.; Thomas Casimirus Andruszko de Giri Girski, canonicus Vendensis, parochus et decanus Suirensensis et Niestaniscensis a me ipso et totius decanatus mei Suirensensis has condiciones manu mea subscripti et sigillo meo co(m)muniui mp.

62e [*Wariant zawierający autografy magistratu miasta Sapieżyna opatrzone pieczęcią miejską, która częściowo zasłania dwa pierwsze podpisy*]: Jan Franciszek Drozdowski (starosta i wo)yt Sapieżyński mp.; (Ustnie prosz)ony od jego (mości pana Ja?)na młodzienkow(skiego, burmis)trza Sapieżyńskiego Symon Młodzienkowski; Krzystoff Szultz, Burmirst [s] miasta Sapeżynsky Ręką swą mp.; Янъ харлапович лавникъ сапежински ренко сво.

4. Zjazd (konwokacja, konfederacja?) szlachty powiatów: wilkomirskiego, brasławskiego, kowieńskiego, upickiego oraz Księstwa Żmudzkiego dla potwierdzenia unii WKsL ze Szwecją, Kiejdany (15?–20 [23?] X 1655)

Literatura: L. Kubala, *Wojna szwecka w roku 1655 i 1656, Lwów 1913*, s. 90; *Akta ugody; Šapoka, 1655 mety, s. 86–119*; A. Kotljarchuk, *In the shadows of Poland and Russia. The Grand Duchy of Lithuania and Sweden in the European crisis of the mid–17th century*, Södertörn 2006; *tenże, The Pro-Swedish advisory council of the Grand Duchy of Lithuania in 1655–1656: The origin, structure and fate of members*, w: *Faworyci i opozycjoniści. Król a elity polityczne w Rzeczypospolitej XV–XVII wieku*, red. M. Markiewicz i R. Skowron, Kraków 2006, s. 311–329; T. Wasilewski, *Zdrada Janusza Radziwiłła i jej wyznaniowe motywy*, *OiRP*, t. XVIII, 1973, s. 125–147; Wisner, *Rok 1655*, s. 96–99.

63. Deklaracja wypowiedzenia posłuszeństwa Janowi Kazimierzowi i podania się władzy Karola X Gustawa, Kiejdany, 20 X 1655 r.

Or.: RA Stockholm, Militaria, vol. 1304, s. 1–24;

K₂: AP Poznań 892, nr 2648 (dawna: ABC 2597a), s. 861–863 (sam tekst bez daty dziennej, ale z nagłówkiem: Procerum et ordinum Magni Ducatus Lithvaniae literae reversales de fide subjectineque regibus et Regno Sueciae aeternum praestanda, servanda);

Wyd.: *Russian and Ukrainian diplomacy*, s. 66–67 (sam tekst bez podpisów sygnatariuszy).

Nos Magni Ducatus Lithuaniae proceres et ordines, universis et singulis has inspecturis et lecturis ad perpetuam rei memoriam notum testatumque facimus. Quod cum maioris partis M(agni) D(ucatus) Lithuaniae, patriae nostrae charissimae, a Moscho occupatio et oppressio, tum a S(acra) R(egia) M(aiesta)te Sueciae, post belli contra nos declarationem, imminens summum periculum nec non a Serenissimo Poloniae rege Johanne Casimiro omnis consilii, auxilii atque opis aliorumque omnium necessariorum mediorum destitutio ac defectus evidentem nobis imponerent necessitatem communi nostrae salutis invigilandi et de modo in tuto collocandae publicae rei prospiciendi, ac Serenissimi et Potentissimi Principis ac Domini, domini Caroli Gustavi Suecorum, Gothorum Vandalorumque regis, magni ducis Finlandiae, ducis Esthoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Cassubiae et Wendae, principis Rugiae, domini Ingriae et Wismariae nec non Palatini Rheni, Baariae, Iuliae, Cliviae ac Montium ducis, gratiam et protectionem expetendi. Eadem vero S(acra) R(egia) M(aiesta)tas Sueciae clementissimum suum in nos animum paratamque in avertendis discriminibus et in gratiam et protectionem nos recipiendi voluntatem, per plenipotentarios suos Illustrissimum et Excellentissimum Dominum Magnum Gabrielem de la Gardie, comitem in Leckoö [s] et Arensborgh, I(iberum) baronem in Eckholm, dynastam in Habsal, Magnushoff et Hoyentorp, S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis Regnorumque Sueciae senatorem ac thesaurarium, generalem Ducatus Livoniae civitatisque Rigensis gubernatorem, generalem exercituum statusque bellici per Livoniam, Esthoniā atque Ingriam vicarium, Academiae Upsaliensis cancellarium nec non Westrogothiae et Daliae legiferum, ut et Illustrissimum et Excellentissimum Dominum Benedictum Skytte I(iberum) baronem de Duderhof, dynastam in Grönsjö, Marby, Skytteholm et Strömsrum, equitem auratum, S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis Regnorumque Sueciae senatorem, gubernatorem Esthoniae, generalem castellanum arcium Revaliensis et Wittensteinensis, Academiae

Dorpatensis cancellarium et ad exercitus legatum, declararet atque benigne offerret.

Nos itaque quem admodum de data mensis Julii anni currentis S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis Sueciae omniumque futurorum Sueciae regum subiectioni nos et omnes posteros nostros de facto subiecerimus, ita praesentibus hisce publice declaramus atque attestamus. Quod quandoquidem neque per leges naturae, incolumitatis et vitae nostrae patriaeque opresse plane rationem posthabere, neque duobus dominis inter se hostilibus armis decertantibus per verum naturam subesse possemus atque divinam distinctionem tam in evitabili necessitate nobis declaratam debita venera(tione) agnoscentes, fatalique ordinationi reverenter subiicientes. Tum vero singularem S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis Sueciae clementiam et gratiam, qua nos patriamque nostram complecti, praesentique exitio eripere dignatur et promittit, grato animo perpendentes nostro posterorumque nostrorum omnium nomine, scientes et volentes, proprio motu et deliberato consilio. Primum obsequio subiectionique supra dicti Serenissimi regis Poloniae Johannis Casimiri in totum renunciamus, omne eiusdem ius in hunc M(agnum) D(ucatum) Lithuaniae annihilamus nullumque presentibus testamur et declaramus. Tum vero sub fide, honore et conscientia nostris iuramenti loco sancte pollicemur, spondemus et hisce profitemur, nos et posteros nostros, solam praedictum S(acram) R(egiam) M(aiesta)tem Sueciae futurosque omnes Sueciae reges, pro legitimis nostris regibus et M(agni) D(ucatus) Lithuaniae ducibus, dominis nostris clementissimis, nunc agnoscere et in posterum perpetuo agnituros. Eisdem debitam subiectionem, fidem, reverentiam et obsequia sancte et inviolabiliter perpetuo praestituros. Cuncta vero damna et incommoda praedictae S(acrae) R(egiae) M(aiesta)ti futurisque omnibus Sueciae regibus statuique eorundem undecunque imminetia, etiam cum vitae et fortunarum nostrarum periculo semper et ubique praecauturos et pro posse nostro aversuros. Nulla quoque foedera, societates, uniones, tractatus, amicitia etc. cum ullo monarcha, rege, duce et republica vel quocunque alia potestate eorumque ditionibus aut subditis inituros, quibus etiam si quae antehac sancita fuissent, hisce renuntiamus, sed solos eos socios faederatos unitosque et amicos agnoscere et agnituros, quos S(acra) R(egia) M(aiesta)tas futurique omnes Sueciae reges et Regnum Sueciae nunc pro talibus habent vel in posterum habituri sunt. Contra omnes illos hostes pronunciare et pronunciaturus, quos iidem hostes vel nunc declararunt, vel posthac declaraturi sunt. Vice versa omnia secundum transactionis pacta inter praedictos Ill(ustrissimos) et Excell(entissimos) Dominos, S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis plenipotentarios et nos concludere ac ab iisdem Ill(ustrissimis) Dominis plenipotentia-

riis cum nobis proceribus et ordinibus M(agni) D(ucatus) Lithuaniae subscripta exacte observatum iri nobis stipulantes.

Supradictis hisce omnibus et singulis articulis nulla papalis, episcopalis aut ecclesiastica sive quaevis alia dispensatio, protestatio et absolutio nec non comitiorum, conventuum vel alia decreta contravenire, vel minimam remoram iniicere valebunt. In cuius rei maiorem fidem praesentes manibus nostris subscriptas sigillis propriis communivimus. Datum Keidani d(ie) XX Octob(ris) Anni 1655.

[*Poniżej tekstu następują 3 odciski pieczęci i 3 autografy, a po nich kolejne dwadzieścia cztery strony autografów szlachty uznającej władzę króla szwedzkiego*]: Janussius Radzivil dux in B(irże) et D(ubinki), Sac(ri) Rom(ani) Im(perii) Princeps, Exercitus M(agni) D(ucatus) L(ituaniae) Generalis tanquam Palatinus Vilmensis mp. (Ls); Petrus Parczewski, Episcopus Samogitiae (Ls); Nomine Ill(ustriss)imi et Re(vere)nd(is)simi D(omi)ni Georgy Tyszkiewicz, Episcopi Vilmensis totiusque V(e)n(era)bilis Capituli, Cleri et Diaecesis Vilmensis uti Plenipotentiarius subscribo. Georgius Białozor, Custos Praelatus Cathedralis Vilmensis, M(agni) D(ucatus) L(ituaniae) The-sauri Notarius nomine(ue) meo subscribo mp. (Ls).

Nicolaus Korff, Palatinus [s] Wendensis mp.; Eustachius de Radziwonowicze Kierdey, Kasztelanus [s] Samogitiae mp.; Wilhelmus Holtschuer, Kastelanus Derpatensi(s) mp.; Joannes Nicolaus Stankiewicz, Notarius Magni Ducatus Lit(huani)ae; HRehor Mirskj na Kaspli, strażnik W.X.Lit., Połkownik mp.; Alexander Radzjmiński, Camerarius ducatus Samoitie, Tiuonus S(z)audov)iensis mp.; Theophilus Dunin Raiecki, Marsalcus Lidensis, in Czados mp.; Joannes de Mierzen Mierzenski, Marschalcus Vilcomiriensis mp.; Joannes Szostowicki, Dapifer Sacrae Regiae M(aie)statis Ducatus Samogitiae; Joannes de Paruis Kolniki Kolecki, Pocilator Minscensis, Cappitaneus Eyssis-sensis mp.; Paweł Danilewicz, sędzia wileński, Starosta ynturskj mp.

Helias Komorowski, Vaexilifer wilcomiriensis mp.; Nicolaus Skorulski, Vexillifer districtus Caunensis, Capitaneus Kormiałouiensis manu prop(ria); Johannes Grużewski, Tiuonus Dyrwianensis maior, Uexillifer Ducatus Samogitiae²² mp.; Wilhelm Korff, starost Orle auf Szawkian, Goiczyniszek undt Pömen Erbher, Obrister; Adalbertus Ważyńskj, Tiuonus Dyruianensis (minor) mp.; WłAdysłAw Puciata, Podśedek Brasł(aws)kj; HRehory Podbereski, starosta Gulbiński mp.; Stanisław Dąbski, CHorąży Upitski; Constantjnus Odachowski suo et fratris Chrystophori nomine; Paulus Marcinkiewicz, iudex

²² Jan Grużewski został wybrany chorążym podczas sejmiku w Rosieniach 7 VIII 1655 r., jako pro tunc (doraźnie), tylko na czas nieobecności ówczesnego chorążego żmudzkiego Jana Sebastiana Kęszorta (zob.: LNBW, F. 130, nr 727, k. 256–257).

terrestris Districtus Upitensis; Strąberk Jan, łowczy UPitsky mp.; Salomon z gania Dawidowicz, stolnik wilkomirski mp.; Victor Constantj Mleczek, judex Terrestris Ducatus Samogitiae mp.; Andrzej Kurpski, Podczaszy Wilkomierski, Sędzia Grodzki Wileński mp.; Petrus Rybiński, viceJudex Samogitiae; Adalbertus Umiastouius, Judex Upitensis mp.; Paulus Zaranek Horbowski, Dapifer Bresten(sis), incola Samogitiae; Casimirus Dowmant Siesicky, Subdapifer Vilcomiriensis²³ mp.; Wołmiński Michael Casimirus z Zegrza, The-sawrarius Upithiesis, Deputatus ad hoc scriptu, supscripsi nomine suo et nomine Sołłohubi Raphaeli Ut^z Iudex; Hieronimus Venceslas [s] Chrzastowski mp.; Hektor Oziębłowski, notarius terestris Wilkomirensis; Władysław Syciński, Dapifer Upitensis mp.; Joannes Mleczek, Subiudex Upitensis; Kazimirus Białożor, Subdapifer Upitens(is), Capitaneus Nowomollensis; GEorius [s] Sigismundus Dunin Raiecci [s]; Władysław Karęga, Thesaurarius Palatinatus trocensis; Gabrjel Sipowicz, Pocillator Ducatus Samogitiae mp.; Krzysztophorus [s] Dowgiało Stryszka, Pocillator Territori(um) Upitensis; Tomasz Ostrowski; Sthephan Wańkowicz, sędzia wilkomierski Grocki; Krzysztoph Pakosz, sędzia wojskowy mp.; Awgusztyn Hieronim Gradowski; Stephan Billewicz, Prefectus Stabuli ducatus Samogitiae.

JAN Włodymierz z Lasoczyna Lasocki mp.; Stanisław Juraha Giedroyć mp.; Marcyan Hrechorowicz; Joannes Szukszta mp.; Władysław Casimirus Szemioth mp.; Constantinus Lukas Szemioth; Michał Eustachi Stankiewicz mp.; Heronimus Białkowski, Venator Districtus Starodubiensis, Samogita; Olbrycht Krzysztoph Bilewicz mp.; AdAlbertus Rudzi(n)sky mp.; Jan Przystanowsky Samogitiae Obywatel; Jan Carol Kestort ręka svą mp.; Hieronimus Ważyński, Capitaneus Tyrkslensis mp.; Vladislaus Eustachius De Radziuonowicys Kierdey, Castellanides Samogitiae mp.; Adam Kazmierz Borowski mp.; Joannes Kazimirus Jucewicz, Heres in Jucewicze, Samogita; DAnyel Kielczewsky; CHrizesztom [s] Billewicz mp.; Piotr Szukszta mp.; Daniell Krzysztoph Marcinkiewicz mp.; ^aGabriel Szopowski mp.; Stanisław [s] Sorzycki mp.^a; Gregory Ludkiewicz mp.; Alexander Kurnicky mp.; Jan Adamkowicz mp.; Michał Hołownia; Fabian Giestowt Kłukszyk; Jeorius [s] Sigismundus Dunin Raiecci [s], Palatinides Minscensis Na Czadosie²⁴; Johan(es) ORWID haeres in Silele; ^bWoyciech Krzemieniec; Jan Krzemieniec; Paweł Jabłoński^b;

^z Lekcja niepewna.

^{a-a} Dwa oznaczone podpisy zostały zapewne wpisane jedną ręką.

^{b-b} Trzy oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.

²³ Właściwie Kazimierz Władysław Dowmont Siesicki, podstoli wilkomierski.

²⁴ Jerzy Zygmunt Dunin Rajewski, wojewódzic miński podpisał się tu po raz wtóry; zob. poprzednia strona autografów.

Andrzej Michał Gradowski z Dattnowa; Jerzy Władysław Dawmunt [s] Sie-sicki; Andrzej Giełgud mp.; Stephan Soroka; Jerzy Narbut; Samuel Adam-kowicz; Dawid Blinstrub z Towtwiła mp.; Samuell Moizesz Blinstrub z Tow-twiła mp.; Jo(an)nes²⁵ Użumeskj [ss]; Andrias Stugur [s]; Samuel Danowski; Andrzej Narbut; Mikołaj Worwowicz^c; Kazymier Czaykowski; Stanisław Kotowski; Maciey Narzewycz; Hrehory Wądziagolski mp.; Jan Girdziewski Kirdey; Giedeon Dunin Raiecki, Woiewodzic Miński na C(z)adosiech; Chri-stian Korff a(uf) Preculn, Asitten Er(bher).

Johan von Ottenhausen, Obersterleutt(nant) mp.; CHwalibog Kazimirus Lwowicz, Tribunus Plebis Wilkomiriensis, Haeres in Narmonie; Otto Tyzen-hauzen, Trybunus Ducatus Samogitiae mp.; Alexander Brzozowski, Dapifer Vendensis mp.; Boguslaus Rudomina Dusiatski; Wladyslaus Kestort, Thesau-rarius Samogitiae; Konstanty Dowoynia Sołłohub, woyski Upi(tski); Stanislaus Oziębłowski, Pocillator Caunensis, vicecapitaneus Upitensis mp.; Stephan Wańkowicz, sędzia wilkomirski Grocki²⁶; Mikołaj Kazimi(e)rż Szemet mp.; Krzysztoff Czaiewskj mp.; Jerzy Talmontt mp.; Adamus Stankiewicz, Tiuunus Tuerensis, Notarius terrestris Ducatus Samogitiae; Jerzy Steygwilł Lawdański mp.; Jan Oziębłowski Ręką; Christoff Eperieszj, Podstoli kowieński; Alexan-der Woyniath, Pincerna Ducatus Samogitiae; Jan Ciundziewickj, skar(bnik) star(odubowski); ^dJan Rymwid; Samuel Rymwid; Eliasż Rymwid^d; Petkun Alexander Jerzy; ^eJerzy Druw mp.; Alexander Druw mp.^e; Władysław Woyna, starosta Gorzdzowski, Ciwun Użwętski mp.; Nicolaus Manteuffel genandt Szöge; Wilhelm Theodor Drankwitz; Michał Szostowicki mp.; Zachariasz Skinder nomine meo et uxoris meae subscribo mp.; Adam Niewiardowski, Venator Ducatus Samogitiae; Alexander Hołowin mp.; Hans Przestrzelski mp.; JAn Marcinkiewicz mp.; Daniell Marcinkiewicz mp.; Kasper Oziębłowski; Krzysztoph Bartoszewskj; Stanisław Żebrowski mp.; Frydrych Puzyna mp.; Krzysztof z Dąbia Damskij mp.; Samuel Bartoszewski; Dawyd Ongirski mp.; Jerzy Kaczyński, dzierża(wca) Uzulickj; Garell^f [s] Raczko mp.

Adam Januszkiewicz Merło, mostowniczy Połocki mp.; Samuel de ringo-wiany Marcinkiewicz; Baltazar Eigird mp.; Krzysztoph Wilbutowicz Papłłoń-skij mp.; Samuel Kazimierz Nargiełowicz ręką swą; ^gJan Papliński; Eustachi

^c Lekcja niepewna.

^{d-d} Trzech Rymwidów wpisanych zostało jedną ręką.

^{e-e} Obaj Druwowie wpisani zapewne jedną ręką.

^f Zapewne: Gabriel?

^{g-g} Dwa oznaczone podpisy wpisane zostały zapewne jedną ręką.

²⁵ Rozwiązanie imienia Użumeckiego zgodne z identycznym podpisem w akcie inkorporacji WKsL z Szwecją (nr 64).

²⁶ Stefan Wańkowicz podpisał się pod tym aktem po raz drugi; zob. dwie strony wyżej.

Bronisz^g; Michał Iwaszkiewicz; GAbryell Sypowicz Datnowski sam od siebie ręką swą; Petrus Oziębłowski mp.; Stanisław Skurwid; Jan Trojan Skurwid; Piotr Skoldwyd mp.; Michał Progulbicki mp.; Stanisław Bielski; Stephanus Leparski sam od siebie y imieniem Braci swoiey Rodzoney ręką swą; Jan Michniewicz iako opiekun Pani Gabrielowey Miłoszewskiej y Pani Samuelowey Pietraszkiewiczowey mp.; Krzysztof Lutkowicz Hosteyko; Jan Swyntowicz^h mp.; Alexander Gorski, Tiuonus Korszewski mp.; Krzysztof Dobużyński; Jan Dobużyński; Mikołaj Micewicz; Woyciech Micewicz; Kazimierz na Niewordzianach y Wilkszyłach Narkiewicz z Xięstwa Żmoydzkiego mp.; Dawid Jan Wołotko mp.; Jan Siemaszko mp.; Jerzy Niemcowicz Ręką; Andrzej Dowoin Liukiański; Samuel H(i)eronim Chrzastowski mp.; Matiasz Chormański; Andrzej Kirkiło; Jerzy Gineyt; Alexander Dyrwoniszko; Hieronim Jamont; Thomasz Gracyan Narkiewicz obywatel X(ię)stwa Żmuydzkiego mp.; Macieⁱ Uwoyn ręką; Jan Stanisławiwicz [s] Dąbrowski; Alexander Borowski mp.; ^jJerzy Mickiewicz; S(z)częsny Rymkiewicz; Matiasz Wirszewski; Adam Mingin^l; Jerzy Jurewicz; Jozeph Zapolski; Gabryel Szawłowski; ^kEliasz Ciołkowicz; Jan Kildysz^k.

Michael de Stochow Stochowski mp.; Stanisław Bądryński; Kazimierz Dowmant Siesicki; Jan Dowmant Siesicki mp.; Albrycht Konstanty Giedroyć mp.; Andreas Casimirus Tyszkiewicz; Stanisław Poczobut; Kazimierz Joteyko; Jan Gerzy [s] Czapski mp.; Petrus Safka; Joannes Safka; Jan Michniewicz mp.; Adam Kuszelewsky; Samuel z Bohdana Towiański; Jan Towiański; Alexander Krasowski; Jan Bortkiewicz; ^lJozeff z Bohdana Towjański; Jan Towjański^l; Ludwik z Widlic Górski, Trukczaszy Jego K(rólew)ski M(iło)ści, Rotmistrz Powiatu Wilkomierskiego; Alexander Sawgowicz, Podstarości y skarbnik Wilkomirskij; Andrzej Brzozowski na Oposzczy y Połuykach mp.; Andrzej Kaczyński, Pisarz Grodzkj Wilkomierskj; Stanisław z Widlic Gorski; Jan Gadomsky; Krzysztoph Bartoszewski²⁷; Krzys(z)toph Woynowsky; Stephan Łukiański Pawłowicz; Kazimie(r)z Szumlański mp.; Abram Niemuński; Jan Podliecki; Stanisław Władysław Unikowskj; Samuel Bartoszewski²⁸; Jan Unikowski; Joannes Christoph Skarbeck Kielczewski; Adam Sokołowski; Maximilian Staniszewski mp.; Georgius Tyszkiewicz, Capitaneus obeliensis;

^h *Lekcja niepewna; może: Suryntowicz.*

ⁱ *Lekcja niepewna; może: Mathis?*

^{j-j} *Cztery oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.*

^{k-k} *Dwaj ostatni wpisani zapewne jedną ręką.*

^{l-l} *Obaj Towiańscy wpisani jedną ręką.*

²⁷ *Krzysztof Bartoszewski podpisał się pod tym aktem dwukrotnie; zob. dwie strony wyżej.*

²⁸ *Samuel Bartoszewski podpisał się pod tym aktem dwukrotnie; zob. dwie strony wyżej.*

Krzysztof Mężyński; Piotr Pychocki; Imieniem Jej. Pani Doroty Karpiownej Siesickiej podpisuję; Stanisław Litwinowicz mp.; Michał Pychocki; Maciej Podlecki; Jan Łomiański; Jan Bolencki; Mikołaj z Bohdana Towiański mp.; Konstanty Drobysz; Mikołaj Orzeł; Samuel Doweyko mp.; Stanisław Tron; Aliexander Orzeł; ^mMarcin Dąbrowskj ręką; Jerzy Dąbrowskj ręką; Theodor Tyszka ręką^m; ⁿKazimierz Oginiec; Adam Bortkiewicz; Jan Jusy; Piotr Oginiecⁿ; Stanisław Krzysztofowicz Giedroń mp.; ^oWojciech Jamont; Malcher Moigis; Stefan Miłaszewicz^o.

^pStephan Jan Skop; Zygmu(n)t Skop^p; Stephan Staniszewski; Stephan Widziski; Salomon Widziski; Jan Możeyko; Kasper Jamont; Kazimierz Jamont; Wojciech Downarowicz; Jan Downarowicz; Samoel Eytwid; Stanislaus Peliski; Jan Durasewicz; CHieronim [s] Pietkiewicz; Jerzy Pietkiewicz; Krzysztoph Jabłoński; Jan Bartłomiej Pomarnacki; Samuel Olechnowicz; ^qAdam Constanty Radwański Ręką swą; Andrzej Wiszniewski^q; Wawrzyniec Hanusowicz z Berż; Olbrycht Krzemieniec mp.; Stanisław Woynowsky; Wojciech Woroniecky; Piotr Pietraszkiewicz; Kazimierz Pietraszkiewicz; Stanisław Buyko; Ota Tynhauz [s]; Mikołaj Szneier; Jerzy Niemira; Karl Obuszko; ^rŁukasz Pacewicz Pomarnacki; Stanisław Paszkiewicz; Jan Deweń^r; Mikołaj Możejko; Razmus Krąpiewski; Jan Dawgiało [s]; ^sWładysław Dąbrowskj Ręką; Franciszek Snarskj ręką; Krzysztoph Jezierskj ręką; Gabriel Szyrwiński; Daniel Kisiel; Jan Michniewicz; ^tAlexander Woytkiewicz; Stanisław Woytkiewicz; Alexander Juchnowski; Mikołaj Żyźmiński^t; Alexander Paszkiewicz; ^uMichał Hanusowicz z Berż; S(z)ymon Maiewski z Berż^u; ^vAlexander Kostomłockj ręką; Stanisław Kostomłockj ręką; Stanisław Pukień Giedroyć ręką; Jerzy Kiełpsz ręką^v; ^wJan Ja(n)uszkiewicz; Adam Janus(z)kiewicz; Kazymierz Januszkiewicz; Paweł Janus(z)kiewicz; Eliasz [s] Kopliewski^w; ^xMikołaj Kazi-

^{m-m} Trzy oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.

ⁿ⁻ⁿ Cztery oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.

^{o-o} Trzy oznaczone podpisy zostały zapewne wpisane jedną ręką.

^{p-p} Obaj Skopowie wpisani jedną ręką.

^{q-q} Oba oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{r-r} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{s-s} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{t-t} Kolejne cztery podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{u-u} Oba oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką, tą samą co i znajdujący się wyżej podpis Wawrzyńca Hanusowicza z Berż.

^{v-v} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{w-w} Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{x-x} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane zapewne jedną ręką.

mierz Kopeć mp.; Mikołaj Prowerbus mp.; Stanisław Janowicz Biłuński mp; Stephan Iwankiewicz mp.^x

Wielhelm [s] Grodthus Erbsas auf Zlotary ihn Samaytten meyn eygen handt; Wilhelm Friderich Taube Erbsas auff Warzutzan ihn Samaytten Mein eigen handtt; Georgius Blinstrub de Towtwiłł, Pincerna Nowogrodensis; Johannes Blinstrub de Towtwiłł; Samuel Blinstrub de Towtwiłł; Hilbrandt Manngnus Grodthus im opitischen Erbsass Mein eigen handt; Otto von Fitingkhoff, Obrister I(hrer) K(öniglichen) M(ajestat), Erbhe(r) auf Poszymsz in Samaytten mein eigen handtt; Nicolaus von Fitingkhoff, Kapithen I(hrer) K(öniglichen) M(ajestat), Erbhe(r) auf Bortkuniski undt Milwidiski in Samayten mein eigen handtt; Dettlof Schwartzchoff, Major mein eigen handt; Andrzej Sołohub mp.; ^ySamuel Giedroyć, Nicolaus Giedroyć, Fabianus Giedroyć, Adamus Giedroyć; Otto Diderich Reyherr Erbsass auf Aurylisky auss dehm gebiht Upitzky mp.; ^zWoyciech Gudzieiewski mp.; Bałtromiej [s] Raczyński mp.^z; Jendrzey Medeksza z Proszcza mp.; Jerzy Kazimierz z Szymanowicza Juchnowicz ręką swą mp.; Samuel Stephan Dyrda mp.; Heinrich von Buttllar Erbsasen auff Posatvia in Samoitten Mein eigen hand mp.; Jan Aliexander Kublickj ręką własną; Wilhelm von den Raden Erbsassen in Samaiten mein eigen handt; Jan Piotrowicz Dziedzic na Podubisiu Kajtulach [s] Ręką swą; Nicolaus Schulten erbgessassen zu Nowidwohr in Ubitzen [s] gebiet mein eigen handt; Krzysztoph Karol Łukoski ręką swą własną; Alexander Druwe ręką swą; ^aJan Bittowtt mp.; Bałtromiej [s] Leparski mp.^a; Jozeph Juszkiewicz s Piłsud ręką swą; Stephan Rafał Leparski mp.; ^b ^cMARcyanus Kossakowski mp.; Nicolaus Kossakowski; Michał Mikulicz mp.; Gabryel Gintowt^c; (Ste)fan Dowoina Sołohub; Mikołai Dowoina Sołohub; Jan Monkiewicz; Karol Motowicz.

^dWoyciech Krzemieniec, Jan Krzemieniec, Paweł Jabłonowski^d; Stephanus Legaczyński; Nikodem Kaczski^e; ^fKrzsyz)tow Łukomowicz; Daniel Łukomowicz; balcer greorowicz Ongirski; balcer Stanisławowicz; Jerzy Proniewicz^f; Jan Zaskiewicz; Adamus Szaniawski pasczo [s] manu propria; Krystyna Mirosławska mp.; Jan Rosalski; Samuel Lauturowicz Jewelewicz mp.; Samuel z Ostreyka Woytkiewicz mp.; Stanisław Władysław Kikowicz Deweń;

^{y-y} Czterej Giedroyciowie zostali wpisani jedną ręką.

^{z-z} Oba oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{a-a} Oba oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^b W Or. w tym miejscu wpisano niedokończone imię: Christ.

^{c-c} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{d-d} Trzy oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.

^e Lekcja niepewna; może: Kacz(y)ński.

^{f-f} Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

Wojciech Czarnecki; Francyzszek Poszokiński; ^gJan Kildysz; Woyciech Kirkiło; Andrzej Lutkiewicz; Mikołaj Eygird^g; Jan Satkowski; Paweł Zawadzki mp.; ^hHrehory Ciemnołoński mp., Wojciech Giegiecki mp., Mikołaj Gielwanowski mp.^h; ⁱJerzy Maczuk mp., Stanisław Maczuk mp.ⁱ; Maciey Koreywa mp.; Jan Jackiewicz mp.; Koreywa Jan; Mikołaj Szilling mp.; Johan von Grodhusen mein eigen handt; Jan Walientinowicz; ^jKrzysztofh z Biellcza Agryppa, Beniiamin z Biellcza Agryppaⁱ; ^kDaniel Szczuka; Stanisław Szczuka; Jerzyna Łączynowska^k; Mikołaj Jeżewski.

Dobrogost Jan Zawisza; Joannes de Kolniki Kolecki, Cappitaneus Eyssisensis mp.²⁹; Jan Jarosławski Kurpski, Pisarz Grodski Upitski mp.; Frydrych Puzyna mp.; Jerzy Puzyna; Krzysztofh Jan Lewoń mp.; Paulus Casimirus Białłozor; Andrzej Sterpeyko Buttiewicz; Eustachiusz Michał s Klimonta Umiasztowski mp.; Krzysztofh z Dambia Dąmsky mp.; Daniel Jan Siemaszko mp.; Krzysztofh Wilbutowicz Papłłoński mp.; Konstanty Drobysz mp.; Jan Białłozor mp.; Stanisław Mickiewicz Rymwid, Stanisław Mickiewicz Rymwid; Krzysztof Linkiewicz; Mikołaj Wałętynowicz; Miniewsky Jan mp.; Krzystow [s] Syruć; Malcher Mantigayle^l; Rafał Andrzejewski; Daniel Jawgiel; Jerzy Petruszewicz mp.; ^mJendrzey Muśnicki mp.; Kazimierz Wikszna; (Se)-bestian Białomowski^m; ⁿJan Drobysz; Paweł Wołoczkwicz; Mikołaj Prozor; Jerzy Stefanowicz mp.ⁿ; Paweł Pietraszewicz mp.; Jerzy Mackiewicz Suriatgolia mp.; Stanisław Mackiewicz Suriatgolia mp.; Mikołaj Mackiewicz; Samuel Doweyko; Samuel Lutkiewicz mp.; Wojciech Kułwieć; Abram Sak ręką swą; Stanysław Sak; Kasper Grużański; Daniel Pietraszkiewicz; Kazimierz Buywicki; ^oAndrzej Witort; Jerzy Witort^o; Abram Roszczewski; Maciey Gatowtt; Jozeph Woyszwiłł; Tobiasz Tworyanowicz; Stanisław Gruzdź; Mikołaj Eygird; Jan Kosiński; ^pKrzysztofh Giegieczki, Ambroży Giegieczki, Samuel Giegieczki, Bartłomiey Giegieczki, Eliasz Giegieczki, Grehory Giegieczki^p; Samuel Łosan.

^{g-g} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane zapewne jedną ręką.

^{h-h} Trzy oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.

ⁱ⁻ⁱ Dwa oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.

^{j-j} Obaj Agryppowie wpisani zostali jedną ręką.

^{k-k} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^l Lekcja niepewna; podpis niewyraźny.

^{m-m} Trzy oznaczone podpisy zostały zapewne wpisane jedną ręką.

ⁿ⁻ⁿ Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{o-o} Obaj Witortowie wpisani jedną ręką.

^{p-p} Sześciu Giegieczkich wpisanych jedną ręką.

²⁹ Jan z Kolnik Kolecki, podczaszy miński i dzierżawca ejszyski podpisał się pod tym aktem po raz wtóry.

Olbrycht Pawłowski mp.; Jerzy Pawłowski mp.; Krzysztofh Poniatowski; Jan Kildysz; Wojciech Kirkiło; Alexander Debesowicz; Jan Sopoćko; Tomasz Szlagier; Jerzy Żyżnicki; Jan Morkurt; Mikołaj Raiuniec; Dawid Elźbut; Jan Sadkowski; Alexander Groński; Adam Połaski; Stanisław Wyrowicz^q; Mikołaj Wyrowicz^q; ^rWojciech Jurewicz Leparski mp.; Piotr Adamowicz Leparski; Mikołaj Dąmbrowski; Stanisław Dąmbrowski; Jerzy Tomkiewicz^r; ^sJan Gerzy Czapski; Chrystzoph Czapski; THomasz Eysmąnt; Kasper O[- -]o^s; Mikołaj Zienowicz; Władisław Oziembłowski mp.; Jerzy Mickiewicz mp.; S(z)częsny Rymkowicz mp.; Matyasz Wirszewski; Adam Mingin; Jerzy Jurewicz^s; ^tJan Kirkił; Paweł Jurzewicz; Jan Ciołkowicz; Alexander Ciołkowicz; Krzysztofh Ciołkowicz; Adam Ciołkowicz; Stanisław Ciołkowicz; Tomasz Ciołkowicz; CHreory Nikodymowicz; Chreory Borowski; Alexander Groński; Jan Dombrowski; Mikołaj Jurewicz; Mikołaj Dymkiewicz; Krzysztofh Rozanowicz; Daniell Łowmeyko^t; Piotr Ciołkowicz; ^vJan Pietraszewicz; Jan Pietraszewicz Krzysztofhowicz; Eliaszh Pietraszewicz; Jozeph Pietraszewicz; Krzysztofh Bogdanowicz; Bartłomiej z Mingaiła Mongird; Jerzy Jankiewicz; Mikołajowa Lewoniowa; Samuel Mickiewicz; Jan Gombrowicz; Jan Wołotkiewicz; Wojciech Legiecki; Jerzy Mackiewicz; Balcer Jagieło; Marcin Gruźdź; Jakub Baniewicz; Jan Giedmin; Stanisław Groński; Piotr Buzel; Węclaw Woytkiewicz; Jerzy Puczyński; Jerzy Sereyko.

Jozeph Sereyko; Jerzy Lutkiewicz; Alexander Pietkiewicz; Jakub Linkowski; Jan Mimoński; Jan Gosczycki; Anton Witkowski; Jan Staszewicz; Jan Koreywo; Jakub Czerniawski; Woyciech Pousleyski; Bartłomiej Gieduszko; Paweł Grotowicz^v; ^wJan Bortkiewicz; Bartłomiej Jurewicz Mongird; Jan Helźbut; Jan Pietraszko; Jozeph Eymont; Jan Helźbut; Jan Posłoyski; Jan Witort; Jan Woystok; Bartłomiej Pacuński; Jerzy Witort^w; Dawid Żminigajło Jawgiel; Stanisław Leparski ręką; ^xJan Suryntowicz mp.; Paweł Morkurt; Symon Morkukt [s] mp.^x; ^yJan Łukiański; Alexander Łukiański; Dawid Giełwanowski^y; Tomasz Rymkiewicz; Eliaszh Ciołkowicz mp.; Matyasz Połunowicz; Jakub

^q *Lekcja niepewna, może: Żyrowicz.*

^{r-t} *Pięć kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{s-s} *Jedenaście kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^t *Podpis nieczytelny.*

^{u-u} *Szesnaście kolejnych podpisów wpisanych zapewne jedną ręką.*

^{v-v} *Trzydzieści pięć oznaczonych podpisów wpisanych zapewne jedną ręką.*

^{w-w} *Jedenaście oznaczonych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.*

^{x-x} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{y-y} *Trzy kolejne podpisy także zostały wpisane jedną ręką.*

Tynina; Adam Gineit; ²Dawid Liukiański; Chrzysztof Oginiec; Malcher Woyciechowicz Sak^z; ³Krzysztof Purcik; Tobiasz Purcik^a; Georgius Stephanus Świącicki ex praediolo Regali a Vladislao data obsequiorum ergo; Jan Bitowt; Samuel z Witorta Rymgałło; GAbryel Sypowicz Datnowski sam od siebie ręką swą; ^bJohannes Narmont; Adamus Narmont; Casimirus Narmont^b; H(i)eronim Straup mp.; Chrzysztoph Eperieszy, Podstoli kowieński mp.; ^cStepan Pierzchliński, Piwniczny WXL; Jarosz Pierzchliński Ręką swą mp.; Stanisław Frackiewicz^c; Paweł Pietraszkiewicz mp.; Theodor Iwanowicz; ^dLudowicus Giedgowcz; Krzysztoł Dowgiało; Jan Dowgiał; Dawid Paruc; Joannes Giedgowdz; Abraham Koszuc; Josef Mickiewicz; Krzysztof Smilgiewicz; Piotr Budryk Krzysztofowicz; Jan Jawgił; Andrzej Torczyłło; Mikołaj Rexc³⁰; Jerzy Kozicki^d.

Paweł Prozor obywatel Powiatu Kowieńskiego; Johanes De Cozielsko Puzyna incola upitensis mp.; ^eMichael Kupść; Casimirus Babiański; Samuel Kupść^e; Stephanus Koreywo mp.; Jan Weiss mp.; Didrich von Alten Bockum; Petrus Joannes Rukiewicz mp.; Jozeph Eymont; Andrzej Szopowski; Jawoyszowa Lawdańska; Jakub (i) Sebestyian Lenartowiczowie; ^fJakub Lenartowicz, Mikołaj Janowicz Jawoysz, Jan Mikołaiowicz Kuprewicz, Michał Awgustynowicz Zabłocki^f; Malcher Powsleyski; Mikołaj Lenartowicz; Joannes Kulesiewicz; Stanisław Rudziewicz mp.; ^gAdam Giedmant, Kazmosz [s] Giedmant^g; Stan^h; Stanisław Adamowicz; ⁱDaniel Jagelow; Ambrosius Gedmont; Casimir Kiwatis; Dawid Metrickiⁱ; Stephan Bielikowicz, Podczaszy oszmieski [s] mp.; Christophorus Kossak; ^jMalcher Mikowicz; Jacobus Moiry^k; Jozephus Giedbut; Daniel Dowsin; Samuel Sylwestrowicz; Dawid Sylwestrowicz; Walentynus Sylwestrowicz; Georgius Goniprowski; Urbanus Awszpik [s]^j; Petrus, Lucas Judz(i)ewicz; ^lJozephus Korszewski; Mikołaj Korszewski; Jerzy

^{z-z} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{a-a} Obaj Purcikowie zostali wpisani jedną ręką.

^{b-b} Podpisy trzech Narmontów zostały wpisane jedną ręką.

^{c-c} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{d-d} Trzyznacście oznaczonych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.

^{e-e} Trzy oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.

^{f-f} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{g-g} Obaj Giedmantowie wpisani jedną ręką.

^h Wpisano tylko początek imienia.

ⁱ⁻ⁱ Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{j-j} Dziewięć oznaczonych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.

^k Lekcja niepewna; może: Mozrym?

^{l-l} Dwanaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

³⁰ W polskiej wersji nazwisko to brzmi: Reksć.

Baniewicz; Daniel Janowicz Gielżyc; Adam Krzysztophowicz HRyniewicz; Jan Jakubowicz Gielżyc; Walenty Mikołaiowicz Gielżyc; Jan Ławrzynowicz Niewardowski Jutko; Abram Gulbin; Kazimierz Giedmin; Jerzy Woytkiewicz; Jakub Jakubowicz Korszewski^l; ^mAdam Budrick; Joannes Żadeiko; Gregorius Gostowt; Daniel Gostowt^m.

ⁿBartłomiej Gieduszko mp.; Paweł Grotowicz mp.; Jakub Baniewicz mp.ⁿ; Marcin Kasztelia; Hieronim Giedowg Przyałgowski, Dzierżawca Poberżański mp.; ^oPiotr Butowicz; Krzysztof Budrik mp.; Stanisław Waysztor; Andrzej Waysztor mp.; Dawid Ryngayło mp.^o; Ewandt Schalkingk; Otto von Linden; Giedion [s] Białkowski; Jakub Pawłowicz Kirszański; ^pAdam Tołoczko mp.; Stanisław Tołoczko mp.^p; Bartłomiej Juriewicz mp.; Piotr Łukiański; Marcin Łukiański mp.; Jan Slepszc mp.; Jerzy Surwił mp.; Jan Surwił mp.; Jan Woyszwił mp.; Maciej Łukiański mp.; Jerzy Lutkiewicz mp.; Jarosz Jawoysz mp.; Hrehory Sabański mp.; Samuell Butkiewicz mp.; Bartłomiej Butkiewicz mp.; Marcin Butkiewicz mp.; Jerzy Tyszko mp.; Balcer Jagieło mp.; Samuell Boniewicz mp.; Jan Sarafinowicz mp.; Jerzy Sarafinowicz mp.; Jozef Łukiański mp.; (Tom?)asz Boniewicz mp.; (Stanisław?) Dziafkowski mp.; [- - -] Łowmek [s]; Jan Raiuniec mp.; Samuell Raiuniec mp.; Samuell Żyżmiński; Jan Wilkowski mp.; Hrehory Sabański; S(z)częsny Sabański; Jan Gabszewicz mp.; Andrzej Steygwił; Woyciech Dobrzyński; Malcher Dobrzyński; Andrzej Dobrzyński; Daniel Elżbut; Hrehory Mackieło; Hanna Karwacka Mikołaiowa Lewoniowa; Jan Rozanowicz; Antoni Woytkiewicz mp.; Bartłomiej Mongird; Jan Szwoynicki mp.; Daniel Dowsin mp.; Waclaw Bernatowicz; Adam Dowsin mp.; Mathis Woytkiewicz; Olbrycht Pawłowski mp.; Jerzy Pawłowski mp.; ^qKazimierz Buynicki; Józef Woyszwiło; Krzysztof Bochdan; Jerzy Witort; Andrzej Witort^q.

Jan Żakiewicz; Stanisław Sak; Abram Roszczewski; Maciej Gatowt; Stanisław Łosan; ^rJan Pietraszewicz; Eliasz Pietraszewicz; Daniel Pietraszewicz^r; ^sStanisław Zabłocki; Maciej Mongird; Andrzej Raiuniec; Stanisław Gieduszko; Hrehory Micuński; Mikołaj Witort; Kasper Steygwił; Stanisław Mongird; Mateusz Pietraszewicz; Stanisław Kulesza; Piotr Karp; Mikołaj Giedroyć;

^{m-m} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

ⁿ⁻ⁿ Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{o-o} Pięć kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{p-p} Obaj Tołoczkwowie wpisani jedną ręką.

^{q-q} Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{r-r} Trzech Pietraszewiczów wpisano jedną ręką.

^{s-s} Szesnaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

Piotr Leparski, Andrzej Leparski; Gotard Szelking; Władysław Pakosz⁶; 'Georgius Stephanus Świącicki ex praediolo suo Kieniuniszki a Vladislao dato obsequiorum ergo³¹; Kazimierz Rimkiewicz; Kazimierz Leparski; Eliasz Prus; Jerzy Mackiewicz; Stanisław Mackiewicz⁴; Marcin Doweyko; Jozeph Doweyko mp.; Kazimierz Doweyko mp.; Jerzy Odachowski; Balcer Mackiewicz; Maciej Mackiewicz; ^uWoyciech Pousleyski; Jerzy Lutkiewicz; Jan Lutkiewicz; Stefan Trzaska; Stanisław Trzaska; Piotr Micuński⁴; ^vWoyciech Zacharzewski; Marcin Zacharzewski; Mikołaj Jawoysz; Mikołaj Stasiewicz; Stanisław Stasiewicz; Jan Niekrasz; Eliasz Otta^v; ^wMikołaj Woyciechowicz Gielzyc; Dawid Jozephowicz Szymkiewicz; Andrzej Janowicz Januszkiewicz; Jan Silwestrowicz Zubowicz; Jan Juriewicz Silwestrowicz; Kazimierz Giedwił^w; Joannes Szostowicki, Dapifer Sacrae Regiae M(aie)statis Ducatus Samogitiae; ^xMikołaj Paszkiewicz; Andreas Raczkowski; Krzysztof Abramowicz Dopsiewicz; Ambroży Drawdzik; Stephanus Drawdzik; Dawid Dawkint; Sebastian Marciniowicz Łukowi(cz); Jerzy Marciniowicz Łukowi(cz)^x.

Stephanus Podlecki, Kapitanus Districtus Vilcomerugiensis Cosacorum manu propria; Jan Todowiański Fronckiewicz; Alexander Pietkiewicz; Stanisław Dydziul; (Ka)zymier(z) Bargayłło z Korklan; ^yAndrzej Drozdowski; Mikołaj Cherubin Giedroyć; Daniel Tomaszewicz^y; Dawid Nagurka ręka swą; Woyciech Pacowicz ręka swą; Mikołaj Gieczewski; Daniel Puchowski; ^zStanisław Paszkiewicz ręka; Jerzy Twerjanowicz ręka^z; Jan Golmont, wileńskiego, oszmiańskiego, Lidzkiego y upitskiego Powiatów ziemianin ymieniem swym y braci swjej Golmontow podpisałem; Bogusław Kamiński, Podkomorzyc Wilkomierszki [s] Renką swą; ⁴Piotr Stegwił; Marcin Stegwił; Mikołaj Stegwił^a; Jan Gedroyć; ^bJan Kościalkowski; Mikołaj Kościalkowski^b; Jerzy Refkowsky; Marcin Gedroyć; Woyciech Dowiat; Jan Safka mp.; Jozeph Bartoszewicz Pokłoński; Władysław Kołyszko z Be(r)ż; ^cSamuel Bortkiewicz; Krzysztopch [s] Bortkiewicz^c; Jerzy Niewiardowski; Heliasz Pacowicz; Olbrycht Widziski; Stanisław Starnawski; Stanisław Tilko [s]; Adam Pacierz;

¹⁻⁴ *Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych ręką Jerzego Stefana Świącickiego.*

^{u-u} *Sześć oznaczonych podpisów zostało zapewne wpisanych jedną ręką.*

^{v-v} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{w-w} *Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{x-x} *Osiem kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{y-y} *Trzy oznaczone podpisy zostały zapewne wpisane jedną ręką.*

^{z-z} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{a-a} *Trzech Stegwiłów podpisanych jedną ręką.*

^{b-b} *Obaj Kościalkowscy wpisani jedną ręką.*

^{c-c} *Obaj Bortkiewiczowie wpisani jedną ręką.*

³¹ *Jerzy Stefan Świącicki podpisał się pod tym aktem po raz drugi.*

Mikołaj Pacowicz; Jerzy Długoszewski; Mikołaj Marcin Jas(z)czewski; Kazimierz Ojzrzyńskj; Jan Żyźmiński; Paweł Oginiec; Jan Stankiewicz; Stanisła(w) Wenczewicz; Kazimierz Ubierewicz; Jerzy Kuprewicz^d; Walenty Dowsza; Piotr Gaydimowicz; Paweł Oginiec; Stephan Gieczewski; Bałtromiej [s] Gieczewski; Malcher Moygis; Kazimierz Golwelewicz; Stanisław Orda; ^eKr(z)ysztoph Bargayłło s Korklan; Kazymier S(z)częsnowicz Kownacki s Powodan; Alexander Bargayłło^e.

Samuel Iszora; Malcher Iszora; ^fPiotr Rynkszewski [s]; Paweł Rynkszelewski^f; EberHert [s] Hos; Jan Hus(z)cza; Józef Strumiłowski; Wacław Werykowski; Jan Deweń; Alexander Durasewicz; Adrian Hliniecki; Władysław [s] Byczkiewicz; Bartłomiej Trogiański; Piotr Girdwił; Stanisław S(z)częsnowicz; Wilhelm Adolph Fon Berk; Stanisław Pioro; Dawid Pioro; Arnulph Bogdanowitz mp.; Jerzi Montow(t) [s]; Dawid Uwoyń mp.; Adam Zewello; Jerzy Dowgiałł; Kazymierz Pancerziński; Piotr Jerzy Przeciszewskj; Piotr Przeciszewskj; Stanisław Dąbrowski; Piotr Bohdanowicz Żezmor [s]; Samuel Krupel; Wawrzyniec Białłozor mp.; Rafał Wizgierd; Jakub gołwelewicz; Dawid Stankiewicz; Andrzej Wissogird; Andrzej Łanowski; Wojciech Lutkiewicz; Jan Woydat ręką swą; Andrzej Kossakowski, stolnik Miński; Stanisław Woidat mp.; Kazimierz Korszewski; Hieronim Wyzgerd [s]; Piotr Towtgin; Mikołaj Towtgin; Kasper Narbut; Jan Żuk; Jozeph Koplewski; Krzysztoph Gineit Towiański mp.; Piotr Brożyński; Wojciech Brożyński; Konstanty Miłuk; Jan Żurakowski; Jan Strutyński; Wojciech Brożyński; Adam Kiianowski; Wojciech Orda; Krzysztoph Bukowski obywatel powiatu Grodzieńskiego y kowieńskiego; Stanisław Mackiewicz; Adam Downarowicz; Mikołaj Żebrowski; Jan Lutkiewicz(z); Jerzy Wenckiewicz(z); Michał Pernarowski; Gabryel Wołodkowicz.

^gAlexander Debesewicz; Mikołaj Eygird; Jerzy Tomkiewicz; Mikołaj Elżbut; Dawid Elżbut^g; Troianus Tołoczko ex Districtu Oszm(ianensi) mp.; Elias W(i)eliczko; ^hStanislaus Bartoszewicz; Nicolaus Bartoszewicz; Nicolaus Hryszkiewicz; Geor(g)ius Nemira [s]; Ambrosius Kimont; Gabrielis Sakowicz^h; ⁱPiotr Mackiewicz; Stanisław Tworyanowicz; Elias Mackiewicz; Piotr Poskoczym; Marcin Daniłowski; Andrzej Mackiewiczⁱ; Foelix Bieńkowski;

^d *Lekcja niepewna; może: Kugcewicz?*

^{e-e} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką, tą samą co i wyżej na tej stronie umieszczone podpisy Kazimierza Bargayły, Władysława Kobylzki i Jerzego Niewiardowskiego.*

^{f-f} *Obaj Rynkszelewscy wpisani zapewne jedną ręką.*

^{g-g} *Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{h-h} *Sześć oznaczonych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.*

ⁱ⁻ⁱ *Sześć kolejnych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.*

Samuel Miłowicz; Jerzy Bazar; Zacharyasz Elźbut; Razmuz Giegiecki; Chryzostom Gorski; ^jJan Gierzod; Stefan Nurkiewicz(z); Waclaw Liachowicz^j; Mikołai Gorski; Adam Januszkiewicz Merło, Mostownyczy Połocky, Rotmistr Powiatu wilkomirskiego mp.³²; Dawid Jarmołowicz sam od siebie y od braci swey od Pana Zygmunta Stankiewicza y od Pana Stanisława Matysowicza. Jarmołowicz) Dawid s powiatu wilkomirskiego.; Christoffer Johan von Trotten genandt Treyden mp.; Otto Jurgen von Trotten genandt Treyden mp.; Christoffer Bucholtz; ^kUrbanus Aukszbykow; Georgius Aukszbykow; Joannes Aukszbykow; Salomon Aukszbykowicz; Augustinus Aukszbykowicz^k; ^lJoannes Jamont; Adamus Dowsin; Malcher Augszbykowicz; Laurentius Steygwilo^l; ^mWalieryian Kiianowski; Aliexander Truskowski; Mikołay Giedroic; Aliexander Muntygayło [s]; Piotr Jachymowicz; Mikołay Giedroic S(z)częsnowicz^m; Jerzy Legiecki; ⁿStanisław Błażewicz Leparski; Erazmus Waclawowicz Leparski; Adam Tatarynowicz Leparski; Stefan Andrzejewicz; Tomasz Goszczycki; Mikołay Macieiewicz Leparski; Mikołay Rukiewicz; Stanisław Pokroyskiⁿ; Stanisław Górski; KA(zimierz) GA(briel) Górski; Rapałł Zawisza³³, mieczny wilkomirski mp.; Jerzy Czarliński, Podczaszy Kowieński mp.

^oAmbrosius Baltromie(je)wicz Dopsiewicz; Sigismundus Jakubowicz Łukowicz; Joannes Giedowg; Stanislaus Grabowycz; Georgius Limdeyko; Stanislaus Adamowicz Kukiewicz; Jerzy Dowkint^o; ^pChristzoph Czapski; Stefan Bochdanowicz; Tomasz Eysmąnt; Jan Hordzieiewski; Krzysztoph Lachnicki; Stanisław S(z)czuka; Danielowa Lachnicka; Xiądz Kasper Lachnicki; Franczyszek Szlawski; Alexander Syruć; Władysław Syruć; Krzysztoph Syruć; Andrzej Sterpeyko Butkiewicz; Jan Zabłocki; Kazimierz Zabłocki; Alexander Kuprel; Jan Diakiewicz; Jan Diakiewicz; Samuel Diakiewicz; Dawid Diakiewicz^p; ^qMichałł Strasz; Stanisław Zabłocky; Stanisław Niekrasz; Stanisław Mackowicz; Kazymierz Możeyko; Mikołay Łoyba^q; ^rSamuel Dobużyński; Piotr Dobużyński; Stephan Maliszewski; Andrzej Eytwid; Stanisław Pomuski;

^j Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{k-k} Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisane jedną ręką.

^{l-l} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{m-m} Sześć kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

ⁿ⁻ⁿ Osiem oznaczonych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.

^{o-o} Siedem oznaczonych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.

^{p-p} Dwadzieścia kolejnych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.

^{q-q} Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{r-r} Siedem kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

³² Adam Januszkiewicz Merło podpisał ten akt po raz wtóry; zob. wyżej.

³³ Właściwie Rafał Dowgiałło Zawisza.

Daniel Straszewicz; Samuel Wojciechowicz Dobużyński^s; ^sWładysław Błuś; Stanisław Alexander Syrewicz; Jan Syrewicz; Kazimierz Syrewicz; Stephan Życki; Dawid Piotrowicz Furs; Samuell Gudman^s; ^tAugustyn Narwoysz y synami Andrzejem y Janem Narwoyszami; Jan Niewiardowski; Hrehori Narkiewicz; Stefan Palnosowicz; Ambrorzey Palnosowicz; Jerzy Nieczymski; Marcin Kuszelko; Kazimierz Szapkiewicz; Jan Mikucki; Piotr Mikucki; Michał Mikucki^t; Stanisław Piotrowicz Stulczewski; Marcin Juszkiewicz; ^uJan Boreyko; Dmitr Boreyko^u; ^vJan Matuszewicz; Samuell Sungayłło; Stanisław Daszewski; Alexander Daszewski; Alexander Rzewuski^v; ^wKrzysztof Purcik; Tobiasz Purcik; Sak Malcher^w; Jan Maliszewski; ^xJan Stanisławowicz Lutik; Marczin Stanisławowicz Lutik; Jakub Stanisławowicz Lutik; Jan Embroziewicz Lutik^x; Floryan Podurwiński^y mp.; Jan Marcinkiewicz.

^z ^aMatheus Grynczuk; Grzegorz Grynczuk; Jan Grzynczuk^a; ^bJan Daugwyłowy(cz) Labutowycz; Andrzej Daugwyłowycz Labutowycz^b; ^cWoyciech Babyn; Andrzej Talat; Krzysztof Dewoń; Jakow Monkiewicz^c; ^dKrzysztoph Jakowicz; Stanisław Boborik; Wawrzyniec Boborik; Jerzy Kęstowicz; Stanisław Iwaszkiewicz; Stephan Pacewicz; Jan Iwaszkiewicz^d; ^eRafał Mitijan; Jarosz Radgowski; Woyciech Pietraszewicz; Judita Żyżmińska; Tehodor [s] Tacewski; Baltromiej Eyrim; Olbrich(t) Sagała^e [s]; ^fDawid Jakubowicz z Gie-

^{s-s} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{t-t} *Jedenaście oznaczonych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.*

^{u-u} *Obaj Boreykwowie wpisani zostali jedną ręką.*

^{v-v} *Pięć oznaczonych podpisów zostało zapewne wpisanych jedną ręką.*

^{w-w} *Trzy kolejne podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{x-x} *Czterech Lutyków zostało wpisanych jedną ręką.*

^y *Lekcja niepewna; może: Podurwaski.*

^{z-z} *Ostatnie pięć stron podpisów w Or., przypisanych w publikacji przez wydawcę do aktu wypowiedzenia posłuszeństwa Janowi Kazimierzowi z 20 X 1655 r. (nr 63), według obecnego podziału w Riksarkivet w Sztokholmie przynależy mylnie do deklaracji wstępnej poddania się Litwinów królowi Szwecji Karolowi X Gustawowi z 17 VIII 1655 r. (nr 61). Za słusznością przyjętego rozwiązania przemawia przede wszystkim podobny układ podpisów pod paralelnym aktem inkorporacji WKsL z Królestwem Szwedzkim również datowanym 20 X 1655 r. (zob. akt nr 64). Na słuszność takiego postępowania wskazuje także fotokopia niniejszego aktu sporządzona w Riksarkivet w 1931 r. na zamówienie badaczy litewskich, przechowywana obecnie w spuściźnie po Prof. K. Jablonskisie w Bibliotece Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie (sygnatura: LMAB, F. 256 – 1192). Jak sądzi wydawca fotokopia ta zachowała pierwotny układ publikowanego dokumentu.*

^{a-a} *Trzej Grynczukowie wpisani jedną ręką.*

^{b-b} *Obaj Labutowiczowie wpisani jedną ręką.*

^{c-c} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{d-d} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{e-e} *Kolejnych siedem podpisów wpisano jedną ręką.*

^{f-f} *Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

dowga Przyałłgowski; Zachariasz Janowicz Pukiński Generał; Matiasz Ambrozeiewicz Piotrowicz; Adam Jakubowicz Siedliecki; Zygmunt Jozephowicz Pukiński^f; ^gMichał Dowkąnt; Jakub Dowkąnt; Adam Dowkąnt; Michał Monkiewicz; Dawid Monkiewicz; Abram Straup; Piotr Niewiardowski; Jan Wasilko; (Ław)ryn Gurski^g; ^h(Samu)el Okmiański; (Szczęsny?) Okmiański; Stanisław Okmiański; Matyiasz Strebeyko; Jan Nartowt; Jerzy Okmiański; Samuel Staszewicz; Krzysztoph Okmiański^h; ⁱTomasz Matisowjcz Pukiński; Eliasz Jozephowicz Pukiński; Samuel Jo(ze)fowicz Pukińskiⁱ; Daniel Josephowicz (i) Sigmont Josephowicz Pukiński; ^jGregory Janowicz Petreliewicz; Kazimierz Walientinowicz Pukiski^j [s]; ^kStephan Podlipski mp.; Władysław Kęstort mp.; Malcher Iszora^k; ^lJan Radwił; Jan Kosiński; Abram Racewicz^l; Jan Siemaszko; Jan Berżański mp.; Stanisła(w) Siemaszko; Mikołay Berżański; ^mWoycie(c)h Jurewicz Leparski (z) powiatu Upit(skiego); Piotr Adamowicz Leparski; Mikołay Dąmbrowski; Stanisław Dąmbrowski; Mikołay Radziejewicz^m; Gabriel Szłomowicz; Piotr Berżański; P(an) Jerzy Jawgiel; Olbrycht Oziembłowski; ⁿMarcin Zalesky; Stanisław Zalesky; Jan Zaleskyⁿ.

^oWalenti Stanisławowicz Mingin; Walenti LieParski Urbanowicz^o; Alexander Wisznarowski; Gabriel Liegiecki; Johan Schwiszinski; ^pHrehory Borowski; Mikołay Jurewicz; Stanisław Kirszański; Mikołaj Grycewicz; Gabryel Grycewicz; Piotr Ciołkowicz; Eliasz Ciołkowicz; Aleksander Ciołkowicz; Jan Ciołkowicz; Krzysztof Ciołkowicz; Adam Ciołkowicz; Stanisław Ciołkowicz; Tomasz Ciołkowicz; Hrehory Nikodymowicz; Andrzej Tynina; Krzysztof Rozanowicz^p; Daniel Łomeko [s]; Woyciech Woyciechowicz; Malcher Ciollkowicz; Mikołay Koryzna Rotmistrz na ten czas powiatu wielońskiego; Zygmunt Szukszta, Pisarz Ziemski Upithskj mp.; ^qMikołay Prozor; Rapfał [s] Kozakowski; Paweł Prozor; Adam Prozor; Gabrie(l) Laudań(s)ki^q; P(an) Olbrycht Oziembłowski; Walenty Szymkiewicz Gawryłowicz s powiatu Telszewskiego; Zygmunt Jodkiewicz także s powiatu Telszewskiego; ^rWoyciech Se-

^{e-g} *Dziewięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{h-h} *Osiem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

ⁱ⁻ⁱ *Trzej Pukińscy wpisani jedną ręką.*

^{j-j} *Oba oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.*

^{k-k} *Trzy kolejne podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{l-l} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{m-m} *Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

ⁿ⁻ⁿ *Trzej Zalescy wpisani jedną ręką.*

^{o-o} *Oba oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{p-p} *Szesnaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{q-q} *Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{r-r} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

bestianowicz Giestowt; Ławryn Sebestianowicz Giestowt; Jarosz Pawłowicz Rudowicz; Augustyn Janowicz Piotrowicz^f; ^sAlexander Szunko; Karoll Władysław Szunko; Kazimierz Szunko; Olbrycht Szunko^s; ^tKonstanty Wołtkowicz; Samuel Roszczewsky; Adam Poręmsky [s]; Jerzy Smuysky [s]; Samuel Markiewicz; Daniel Janowicz; Samuel Piotrowicz; Jan Jendrzeiowicz; Stanisław Berżański; Kasper Kimąt; Samuel Dyrwoniszko^t; ^uJan Marczinowicz Michniewicz; Michał Marczinowicz Michniewicz; Daniel Piotrowicz Syrkąt; Zachariasz Janowicz Piotrowicz^u; ^vStanisław Szablewicz; Jarosz Szablewicz; P(ani) Magdalena Mingaylina³⁴.

P(an) Elias W(i)liczko [s]; P(an) Mikołaj Prościewicz; P(an) Gabriel Griniewicz; P(an) Stanisław Januszkiewicz^v; ^wP(an) Paweł Januszkiewicz; P(an) Jan Paszkiewicz^w; ^xP(an) Jerzy Burniewicz; P(an) Marcin Bucz Łukiański; P(an) Samuel Piotrowski; P(an) Mikołaj Burniewicz; P(an) Jan Bucz Łukiański; P(an) Daniel Burniewicz^x; ^yP(an) Michał Styrpeyko; P(an) Kazimierz Styrpeyko; P(an) Marek Styrpeyko^y; Jan Fabian Sopočko; Tomasz Szlagier; Jerzy Żyźnicki; ^zPaweł Morkut; Symon Morkut^z; Inrich? [- - owicz?]^z; ^aJerzy Kazimierz Giegiecki; Dorota Sołomiejowa^b; ^cDawid Łukiański; Krzysztof Oginiec; Elias Ota; Andrzej Łukiański; Jan Ota; Woyciech Brzozowski; Malcher Bitowt; Wilemas Jundilajtis; Hrehory Borowski; Mikołaj Jurewicz; Stanisław Kirszański; Mikołaj Grycewicz^c; ^dGabryel Grycewicz; Piotr Ciołkowicz; Elias Ciołkowicz; Aleksander Ciołkowicz; Jan Ciołkowicz; Krzysztof Ciołkowicz; Adam Ciołkowicz; Stanisław Ciołkowicz; Tomasz Ciołkowicz; Hrehory Nikodymowicz; Andrzej Tynina; Krzysztof Rozanowicz; Daniel Łomeko [s]; Woyciech Wojciechowicz; Malcher Ciołkowicz^d; ^eJózef Borodzyc; Stanisław Staskiewicz; Mikołaj Symanowyc; Jan Tomkiewicz; Mikołaj Zagrobski; Lukas Satkowski; Marcin Butrimowyc^e; ^fStanisław Modze-

^{s-s} *Czterech Szunków wpisanych jedną ręką.*

^{t-t} *Jedenaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{u-u} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{v-v} *Siedem kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{w-w} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{x-x} *Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{y-y} *Trzech Styrpeyków wpisanych jedną ręką.*

^{z-z} *Obaj Morkutowie wpisani jedną ręką.*

^a *Nazwisko nieodczytane z powodu niewyraźnego zapisu.*

^{b-b} *Obydwa oznaczone nazwiska wpisane jedną ręką.*

^{c-c} *Dwanaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{d-d} *Piętnaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{e-e} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{f-f} *Obaj Modzelewscy wpisani jedną ręką.*

³⁴ *Właściwie Magdalena Mingaylina Szabielska.*

liewski; Michał Modzeliewski^f; ^gJan Kisławowicz; Jan Dawgiński; Dangel [s] Mackiewicz; Andrzej Bieliawski; Kazimierz Rodlewski; Dawid Szlagier; Samuel Eframowicz^g.

(Beyn)artowa wdowa; ^hŁawryn Butrymowicz; Malcher Butrymowicz; Balcer Butrymowicz; Jan Butrymowicz; Piotr Butrymowicz; Walenty Elźbut; Bałtromiej [s] Niekrasz; Mikołaj Gosztof(t) [s]; Wilem Jadwił; Symon Mariański^h; Michał Towtgin; Piotr Stankiewicz; Daniel Szolkowski z Powiatu wilkomirskiego y za P(anią) Marcińską; ⁱAlexander Staszekiewicz; Samuel Staszekiewicz; Gabryel Staszekiewiczⁱ; Stanisław Giedroyć; Władysław Sipowicz; ^jHregory [s] Pacewicz; Andrzej Sokołowski; Kazimierz Dowksza; Kazimierz Pacewicz^j; ^kJan Pacewicz; Adam Dowgird; Gabryel Lawdański^k; ^lJozeph Babiański; Jan Babiański; Jan Babiański; Piotr Juriewicz; Adam Ruczkiewicz^l; ^mAdam Mjsiurkiewicz; S(z)częsny Mjsiurkiewicz^m; Joachum [s] Friedrich Wollodtkowitzen; Gottardⁿ Sesswegen; ^oMikołaj Żyźmiński z Eydrygan; Zacharyasz Kłoczko; Woyciech Żyźmiński; Woyciech Towtkowicz^o; Christoffer Hahne mp.; Jan Kończa; ^pRaphał Szembel; Krzysztof Kałużyński; Stanisław Kałużyński; H(i)eronim Podlecki^p; Stanisław Narbut; Mikołaj Narbut; Jendrzej Miguć; Jan Mjguć; Stanjsław Kelmo; Teodor Tacewski; Olbrycht Songayło; ^qStanisław S(z)czefanowicz Naruszewicz Strebeyko obywatel powiatu kowieńskiego; Kasper Zygmontowicz Strebeyko; Eliasz Kasprowicz Strebeyko; Paweł Kasprowicz Strebeyko; Malcher Staszekiewicz Jugowicz; Jan Butkiewicz; Jerzy s Proszcza Towiański; Stanisław Jurkiewicz Zabłocki; Jerzy Gieduszko^q; Krzysztof Mackiewicz Laudański; Mikołaj Godwoin; Joannes Solkowski; Piotr Olubyczki; Jan Żelichowski; Jozeph Skaszewicz.

^rStefan Żebrowski; Dawid Żebrowski; Andrzej(j) Woroiński^r; ^sDaniel CHRząstowski, mieczny żmudzki; Michałłowa CHRząstowska, wdowa; Józef

^{g-g} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{h-h} *Dziesięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

ⁱ⁻ⁱ *Trzech Staszekiewiczów wpisanych jedną ręką.*

^{j-j} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{k-k} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{l-l} *Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{m-m} *Obaj Misiurkiewiczze wpisani jedną ręką.*

ⁿ *Imię nadpisane nad skreślonym: Friedrich.*

^{o-o} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{p-p} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{q-q} *Dziewięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{r-r} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{s-s} *Czworo Chrząstowskich wpisano jedną ręką.*

CHRząstowski Stefanowicz; Alexander CHRząstowski mp.^s; Jan Dąbrowski; Maciej Oziębłowski ręką swą; Albrycht Oziębłowski Ręką swą; Jan Jodkowski, Stolnik Mścislowski mp.; 'Kazimierz Rudomina Dusiac(ki); Konstanty Rudomina Dusiac(ki) mp.^l; Konstanty Oz(i)embłowski; Na mieyscu Jaśnie Wielmożnej J(ej)mości Paniey Alexandry Radziwińskiej Józefowey Klonowskiej, woiewodziney Brzeskiej, starościney Koirańskiej, Kubilańskiej, Paniey Matki y Dobrodzieyki mey miłościwey ręką mą własną podpisał Kazimierz Korsak, Chorąży Połocki. Maiąc swe Majętności w Woiewodztwie Połockim w ręku Moskiewskich, a na ten czas tu będący, jako wygnaniec, mając tesz y w Wołkowyskim powiecie od siebie samego rękę swą własną podpisał Kazimierz Korsak, Chorąży Połocki mp.; Samuel Jan Sobolewski ręką swą; "Jan Kazimierz Użumecki; Jan Szalewicz; Krzysztof Laudański; Daniel Surwił; Andrzej Sokołowski; Paweł Rusteyko".^z

64. Akt inkorporacji Wielkiego Księstwa Litewskiego do Królestwa Szwedzkiego, zwany też ugodą (unią) kiejdańską, Kiejdany, 20 X 1655 r.

Or.: RA Stockholm, Militaria, vol. 1304, s. 1–31;

K₂: AP Poznań 892, nr 2648 (dawna: ABC 2597a), s. 854–859 (sam tekst z nagłówkiem, jako: Articuli compositionis pacis inter S.R.M. Sveciae et ordines Magni Ducatus Lithuaniae, juramento et subscriptionibus muniti XX Octobr(is) anno 1655);

Wyd.: *Akta ugody*, s. 29–48 (przy odczytaniu i skolacjonowaniu autografów wydawcy korzystali z pomocy dr Karola Buczka); toż w: „*Ateneum Wileńskie*”, R. X (1935), s. 201–220; *Russian and Ukrainian diplomacy*, s. 68–70 (sam tekst bez podpisów sygnatariuszy).

Nos Magni Ducatus Lithuaniae proceres et ordines, universis et singulis has inspecturis et lecturis ad perpetuam rei memoriam notum testatumque facimus.

Quandoquidem in summa status nostri M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae per potentiam hostilem oppressione et ab armis et protectione Sereniss(imi) Poloniae Regis Ioannis Casimiri avulsione fatalis et inevitabilis necessitas nos urserit, ut Sereniss(imi) ac Potentiss(imi) Principis D(omi)ni, domini Caroli Gustavi Suecorum, Gothorum Vandalorumque regis, magni ducis Finlandiae,

^{l-t} *Obaj Rudominowie wpisani jedną ręką.*

^{u-u} *Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

ducis Esthoniae, Careliae, Bremae, Werdae, Stetini, Pomeraniae, Cassubiae et Vendae, principis Rugiae, domini Ingriae et Vismariae, necnon palatini Rheni, Bavariae, Iuliae, Cliviae et Montium ducis omniumque futurorum regum, ut magnorum ducum Lithuaniae et Regni Sueciae protectioni nos nostrosque successores subiceremus atque in fide et obsequio eorundem inviolabiliter permanere, primo quidem per particulare instrumentum anni currentis mensis Iulii, nunc vero publica declaratione subscriptionibus n(ost)ris munita Illustrissimis ac Excell(entiss)imis d(omi)nis, S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis plenipotentariis Ill(ustrissi)mo et Excell(entiss)imo d(omi)no Magno Gabrieli de la Gardie comiti in Lecköe et Arensburg, l(ibero) baroni in Eckholm, dynastae in Habsal, Mag(nus) Hoff et Hoyentorp, S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis Regnorumque Sueciae senatori ac thesaurario, generali Ducatus Livoniae civitatisque Rigensis gubernatori, generali exercituum statusque bellici per Livoniam, Esthoniā atque Ingriam vicario, Academiae Upsalien(sis) cancellario necnon Westrogothiae et Daliae legifero, ut et(iam) Ill(ustrissi)mo et Excell(entiss)imo d(omi)no Benedicto Skytte l(ibero) baroni de Duderhoff, dynastae in Gronsio, Marby, Skytteholm et Srömsrum, equiti aurato, S(acrae) R(egiae) M(aiestatis) Regnorumque Sueciae senatori, gubernatori Esthoniae, generali castellano arcium Revalien(sis) et Vittensteinen(sis), Academiae Dorpaten(sis) cancellario et ad exercitus legato, solenniter exhibita de dato 20 Octobris anno millesimo sexcentesimo quiquagesimo quinto promissimus atque cavimus. Vice versa vigore plenipotentiae a S(acra) R(egia) M(aiestate) Sueciae, d(omi)no n(ost)ro clementissimo, Ill(ustrissi)mis et Excell(entiss)imis d(omi)nis plenipotentariis ad id concessae in fidem et obsequium S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis omniumque futurorum regum Sueciae inque perpetuam et sacrosanctam unionem, salvis unicuique iuribus suis cum Regno Sueciae, tamquam indissolubili nexu recepti sumus et per instrumentum mutuū nobis sub uno eodemque die exhibitum Ill(ustrissi)mi et Excell(entiss)imi d(omi)ni plenipotentarii gratiam benevolentiam et protectionem S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis omniumque futurorum Sueciae regum nobis promiserunt et adstipulati sunt.

Quoniam autem M(agnus) D(ucatus) L(ithuani)ae ea electione, quam cum Polonia unitus habuit, frui nequeat, quia S(acram) R(egiam) M(aiesta)tem futurosque omnes Sueciae reges in magnos duces Lithuaniae recepit, nec separatum ullum d(omi)num sibi constituere, vel aequales partes in electione obtinere, sed maioribus ordinum Regni Sueciae votis accedere praetendat. Requisivimus tamen proceres et ordines M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae ab Ill(ustrissi)mis et Excell(entiss)imis d(omi)nis plenipotentariis S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis, ut in casu decessus stirpis regiae (quem Deus avertat) aliquo modo ad electionem admittamur. Cum vero de hoc negotio et de modo illius

inter nos conveniri non potuerit, ideoque totum referimus ac reservamus ad tractationem et conclusionem cum S(acra) R(egia) M(aiesta)te proceribus et ordinibus Regni Sueciae.

Praeterea in publicis et privatis congressibus gens genti, senatus senatui, equites equitibus mutuam amorem et honorem praestabunt. Iura tamen, statuta, privilegia tam universalis M(agnus) D(ucatus) L(ithuani)ae, quam specialia Ducatus Samogitiae et aliarum provinciarum ac palatinatum, consuetudines, status, dignitates, libertates, immunitates, officia regiminis et iudiciorum forma, bonorum possessiones et iurisdictiones M(agni) Duc(atus) L(ithuani)ae immutata manebunt. Ad ea vero, quae ex legibus et consuetudinibus M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae, S(acrae) R(egiae) M(aiesta)ti Sueciae futurisque omnibus Sueciae regibus mutare visum fuerit et mutari necessitas postulaverit, ut accommodentur ad statum praesentem assensus ordinum M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae ad certum tempus et locum utrique genti commodum a S(acra) R(egia) M(aiesta)te Sueciae futurisque omnibus Sueciae regibus convocandorum, requiretur, quem pauciorum contradictionibus non obstantibus ad publicam mutuamque regum Regni Sueciae, quam M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae utilitatem component, quae suprema lex merito esse debet, salva nihilominus et immutabiliter conservanda libertate conscientiarum et religionum.

Cavemus item nobis proceres et ordines M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae, prout etiam nomine S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis Sueciae omniumque futurorum regum Sueciae a supranominatis Ill(ustrissimis) et Excell(entissimis) d(ominis) plenipotentiariis S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis per rescriptum obtinuimus. Religionum in M(agno) D(ucatu) L(ithuani)ae nunc usum et exercitium habentium libertatem, tum privilegia, iura, immunitates, usus et consuetudines communitatum, personarum et bonorum omnium ecclesiasticorum. Inter alia vero Ecclesiae Catholicae Romanae senatoriam, episcoporum, dignitatem et iurisdictionem; Graecae religionis utriusque ritus libertates et beneficia tum religiosorum et religiosarum conventus et collegia, abbatias, praepositorum, canonicatus, parochias, scholas et xenodochia omniaque loca sacra cum eorum foundationibus, ritibus et ceremoniis, redditibus et bonis immutabiliter conservatum iri atque inviolabiliter manutenendum.

Quodsi etiam Divina favente gratia S(acra) R(egia) M(aiesta)tas, d(omi)nus n(oste)r clementissimus, proximo bello in Lithuania avulsa et occupata recuperaverit, tunc ea omnia bona proprietariis, qui fidem suam S(acrae) R(egiae) M(aiesta)ti et Regno Sueciae manu subscriptione obstrinxerint ac in eadem fide et obsequio erga Regiam M(aiesta)tem integre permanserint, ex clementia et gratia regia nobis restitutum iri pollicemur.

Omnes exercitus nostri tam domestici, quam peregrini, S(acrae) R(egiae) M(aiesta)ti futurisque omnibus Sueciae regibus eorumque ordinationi parebunt, qui quoties opus fuerit, reliquis eorum copiis suas coniungent. Militia nobilitatis, quae vulgariter pospolite ruszenie dicitur, tantum contra vicinos hostes, non autem trans mare contra posteriores vero hostes certo copiarum conductitiarum numero pro aequa proportione, de qua prout et de contributionibus cum ordinibus M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae tractabitur, regibus et Regno Sueciae opem praestabunt, penesque S(acram) R(egiam) M(aiesta)tem futurosque Sueciae reges omne arbitrium pacis et belli perpetuo manebit, ut et in specie potestas militem et exercitus colligendi tum munitiones, arces et fortalitia ubicunque iisdem visum fuerit, nullo loco excepto, erigendi, eademque milite tam domestico, quam externo, pro arbitrio ipsorum firmandi, quo casu praecedet possessoribus sufficiens per commissarios legitime taxata refusio eorum, quae eo modo amissuri sunt.

Omnia regalia iura patronatus in bonis ecclesiasticis (salva per omnia religione) tum collatio et distributio in M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae beneficiorum, tam spiritualium personis eiusdem religionis spiritualibus, dispositioni regali de iure et veteri consuetudine competentium, quam saecularium, dignitatum et officiorum omnium tam togatorum, quam bellicorum, capitaneatum castrensiuum et tenutarum ac bonorum omnium cum iurisdictionibus et pertinentiis regali itidem dispositioni de veteri lege et consuetudine spectantium S(acrae) R(egiae) M(aiesta)ti futurisque omnibus regibus Sueciae salva et libera manebunt. Liberum quoque S(acrae) R(egiae) M(aiesta)ti omnibusque futuris regibus Sueciae residentiam suam habere extra Magnum D(ucatum) Lit(huani)ae, quando et quamdiu voluerit, tum vicarium suum M(agn)o D(ucatu) L(ithuani)ae praeficere, qui secundum leges et pacta conventa omnia administrabit, cui etiam omnes honorem et obsequium debitum exhibebunt.

Bona n(ost)ra procerum et ordinum M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae et iis annexa iura, quae in Regno Poloniae habemus, vel posthac habituri sumus, retinere iisque in posterum gaudere licitum nobis erit, quatenus tamen regum Sueciae subiectioni et perpetuae ac sacrosanctae cum Regno Sueciae unioni nil praeiudicet, obstat vel noceat.

Quod si vero bello aut infestis consiliis haec duo regna dirimi contigerit, tum M(agnus) D(ucatus) L(ithuani)ae Serenissimis regibus Regnoque Sueciae adhaerere atque opem ferre tenebitur contra reges Regnumque Poloniae, quod vicissim reges et Regnum Sueciae Magno Ducatui Lithuaniae, si a regibus et Regno Poloniae bello impetatur, praestabit.

Potestas conferendi ius indigenatus reciproci erit penes S(acram) R(egiam) M(aiesta)tem Sueciae futurosque omnes Sueciae reges. Livones ex vi indige-

natus Lithuanici circa eadem iura et libertates, sicuti hucusque in M(agno) D(ucatu) L(ithuani)ae habuere, conservabuntur.

Supradictis hisce omnibus et singulis articulis nulla papalis, episcopalis aut ecclesiastica sive quaevis alia dispensatio, protestatio, absolutio necnon comitorum, conventuum, vel alia decreta contravenire, vel minimam remoram iniicere valebunt, solius S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis Sueciae arbitrio excepto, ut si quid in hisce omnibus minuendum, augendum aut quocunque modo mutandum visum fuerit, id a S(acra) R(egia) M(aiesta)te Sueciae nobis ordinibus M(agni) D(ucatus) L(ithuani)ae petere liberum erit. Ita tamen, ut si S(acra) R(egia) M(aies)tas nihil mutare voluerit, id totum firmum, ratum et in vigore suo integro maneat.

In quorum omnium fidem hasce subscriptionibus et sigillis nostris munivimus. Dabantur Keidani die XX Octobris Anno Domini 1655.

[*Poniżej tekstu następują dwa odciski pieczęci opłatkowych, według rozpoznania Kazimierza Lepszego należące do Janusza Radziwiłła i kapituły wileńskiej oraz autografy senatorów, a następnie kolejne dwadzieścia pięć stron autografów szlachty litewskiej*]: Janussius Radzivill dux in B(irze) et D(ubinki), Sac(ri) Rom(ani) Imp(erii) Princeps, Exercit(us) M(agni) D(ucatus) Lit(uaniae) Generalis tanquam Palat(inus) Vilmensis mp. (Ls); Petrus Parczewski, Episcopus Samogitiae; Nomine Ill(ustriss)imi et Re(vere)nd(is)simi d(omi)ni Georgii Tyszkiewicz, Episcopi Vilmensis totiusque Venerabilis Capituli, Cleri et diaecesis Vilmensis uti Plenipotentarius subscribo etiam nomine meo. Georgius Białozor, Custos Praelatus Cathedralis Vilmensis, M(agni) D(ucatus) L(ithuaniae) Thesauri Notarius mp. (Ls); Nicolaus Korff, Palatinus Wendensis mp.; Eustachius de Radziwonowicze Kierdey, Kasztelanus Samogitiae.

Wilhelmus Holtschuer, kastelanus Derpatensis mp.; Joannes Nicolaus Staniewicz, Notarius Magni Ducatus Lit(huani)ae; HRehor Mirskj na Kaspli, strażnik W.X.Lit., Połkownik mp.; Alexander Czapiński, skarbnik Braślowski jako poseł od wszystkich Braci Ichmm. panów obywatelów powiatu Braślowskiego mp.; Theophilus Dunin Raiecki, Marschalcus Lidensis, Heres in Czados mp.; Joannes de Mierzen Mierzeński, Marschalcus Vilcomiriensis; Alexander Radzjmiński, Camerarius Samoitie ducatus, Tiuonus S(z)audouiensis mp.; Helias Komorowski, Vaexilifer Wilkomiriensis mp.; Joannes Szostowicki, Dapifer Sacrae Regiae M(aie)statis Ducatus Samogitiae; Joannes de Paruis Kolniki Kolecki, Pocilator Minscensis, Cappitaneus Eyssissensis mp.; Paweł Danilewicz, sędzia wileński, Starosta inturski mp.

Salomon z gania Dawidowicz, stolnik wilkomirski mp.; Nicolaus Skorulski, vexillifer Districtus Caunensis, Capitaneus Kormiałouiensis; Johannes

Grużewski, Tiuunus Dyruianensis maior, Uexillifer Ducatus Samogitiae mp.³⁵; Adalbertus Ważynskj, Tiuunus Diruianensis (minor) mp.; Stanisław Dąbski, Chorąży Upithski mp.; Paulus Marcinkiewicz, iudex terrestris Districtus Upi-tensis; Victor Constantj Mleczek, Judex Terrestris Ducatus Samogitiae mp.; Casimirus Dowmant Siesicki, Subdapifer Vilcomiriensis³⁶; Andrzej Kurpski, Podczaszy Wilkomierski, Sędzia Grodzki Wileński mp.; Petrus Rybiński, viceJudex Samogitiae; Constantinus Odachowski suo et fratris Christophori nomine; Hektor Oziębłowski, notarius terestris Wilkomirensis; Konstanty Do-woynia Sołłohub, woyski Upits(ki); Chwalibog Casimirus Lwowicz, tribunus Plebis Wilkomiriensis, haeres in Narmonie; Wołmiński Michael Casimirus de z Zegrza, Thesaurarius Upithnensis [s], deputatus ad hoc opus Nomine suo et Nomine Raphaeli Sołłohub subscripsi mp.; Otto Tyzenhaussen, Trybunus Du-catus Samogitiae mp.; Hieronimus Venceslaus Chrzastowski mp.; Gregoryus Podbereski, Capitaneus Gulbinensis mp.; Paulus Zaranek Horbowski, Dapifer Brestensis, incola Samogitiae mp.; Gabriel Sipowicz, Pocillator Ducatus Sa-mogitiae; Władysław Karęga, Thesawrarius Palatinatus Trocensis mp.; Wil-helm Korff auf Szaukian, Goiczyniszek, Pömen Erbher, Ih(rer) K(öniglichen) M(ajestat) Obrister.

Władysław Syciński, Dapifer Upitensis mp.; Kazimirus Białozor, Subda-pifer Upitiensis, Capitaneus Nowomollensis mp.; Samuel Abramowicz na Wornianach, Starosta Starodubowski mp.; Jeorius [s] Sigismundus Dunin Raiecci, Palatinidis Minscensis, chaer(es) Czados mp.; Mikołaj Kazimi(er)z Szemet; Stanisław Oziębłowskj, Pocillator Caunensis, viceCapitaneus Upi-tensis mp.; Alexander Gorski, Tiuonus Korszeuski mp.; Strąberk Jan, łowczy upitski mp.; Ernest Johan Korff, starost Żoślie, Gieguzin, Kietowisky, Żubis-ki Erbher, Oberst mp.; Reinhold Tyzenhaussen, Starosta³⁷ mp.; Adamus Stan-kiewicz, Tiuunus Tuerensis, Notarius terrestris Ducatus Samogitiae; Wła-dysław Dunin Raiecki, Starosta Rumborski z Czados; Johan von Ottenhausen, Obe(r)st mp.; Alexander Woyniath, Pincerna Ducatus Samogiten(sis); Jerzy Steygwił Lawdański mp.; JAn Oziębłowsky^v ręką swą; Jerzy Wła-dysław Dawmunt [s] Siesicki mp.; Krzysztoff Czaiewskj; Jan Rogucky^w, capitt(an); Vladyslaus Kestort, Thesaurarius Samogitiae; Wilhelm Theodor

^v *Wyd. mylnie: Poblłocki.*

^w *Wyd.: Roguski.*

³⁵ *Jan Grużewski został wybrany chorążym na sejmiku w Rosieniach 7 VIII 1655 r. doraż-nie, jako pro tunc na czas nieobecności ówczesnego chorążego żmudzkiego Jana Sebastiana Kęszorta.*

³⁶ *Właściwie Kazimierz Władysław Dowmont Siesicki, podstoli wilkomierski.*

³⁷ *Reinhold Tyzenhauz był starostą szmeltyńskim.*

Drankwitz; Eustachiusz Michał Umiastowski mp.; Adam Kazymierz Borowski mp.; Karol Kaz(imierz) Săgin mp.; Nicolaus Manteuffel genandt Szöge; Jan Carol Kestort; Zachariasz Skinder nomine meo et uxoris meae subscribo mp.; Jerzy Druiff [s]; Alexander Druff; Hans Przestrzelski mp.; Adam Niewiardowski, Venator Ducatus Samogitiae; DANIEL^x Kiełczewski; ^yMaRcyanus Kossakowski mp.; Michał Mikulicz mp.; Nicolaus Kossakowski mp.; Gabryel Gintowt mp.^y; Mikołaj Dowoina Sołohub; Jan Mońkiewicz; Stefan Dowoina Sołohub.

Dobrogost Jan Zawisza; Jan Ciundziewicki, skar(bnik) star(odubowski) mp.; Joannes Marcinkiewicz, DANIEL Marcinkiewicz; Michał Szostowicki mp.; Alexander Hołowin mp.; Jan Stungur^z; Stanisław Bielski; ^aJan Rymwid, Samuel Rymwid, Eliasz Rymwid mp.^a; Adam Januszkiewicz Merło, mostowniczy Połocky mp.; Samuel de Ryngowiany Marcinkiewicz; Krzysztofh Wilbutowicz Papłhońskj mp.; ^bJan Papliński; Eustachi Bronisz^b; Michał Iwaszkiewicz; Baltazar Eigird mp.; Petrus Oziembłowski mp.; Michał^c Eigierd mp.; H(ieronim)^d Puzyna s Kozyelska^e; Maciey Koreywa; Gabryell Raczko^f mp.; Jan Jackiewicz mp.; Stanisław Skurwid; Jan Skurwid; Stephanus Leparski sam od siebie i ymieniem Braci rodzoney swojey ręką swą; Kasper Oziębłowski; Samuel Kazymierz Nargielowicz ręką swą; Koreywa ya [s] Janusz mp.; Kazymierz na Niewordzianach y Wilkszyłach Narkiewicz s Xięstwa Żmoydzkiego mp.; Krzysztof Dobużyński; Jan Dobużyński; Hrehory Wądziagolski mp.; Imieniem je(jm). Pani Doroty Karpiownej Siesickiej podpisuję; Mikołaj Mi(ce)wicz; Woyciech Micewicz; Giedeon Dunin Raiecki, Woiewodziec Miński na C(z)adosi(e)ch.

Wielhelm [s] Grodthusen Erbsas auf Złotary ihn Samaytten meyn eygen handt; Christian Korff auf Preculn, Asitten undt Leponaiten Erbher; Hilbrandt Mangnus [s] Grodhus im opitischen Erbisass mein eigen handt; Jan Zaskiewicz; Andrzej Sołohub^g mp.; Wilhelm Friderich Taube Erpsass auf Warzutzan ihn Samayten mein eigen handtt mp.; Otto Diderich Reyherr Erbsass auf Aurylisky ihn Vupithschen gebihtts mp.; Jerzy TAlmontt mp.; Jendrzey Medeksza

^x *Wyd.:* Paweł?

^{y-y} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^z *Wyd.:* Stangar.

^{a-a} *Trzech Rymwidów wpisano jedną ręką.*

^{b-b} *Dwa oznaczone podpisy zostały zapewne wpisane jedną ręką.*

^c *Lekcja niepewna.*

^d *Lekcja niepewna; może: Jan.*

^e *Wyd. mylnie: Marcyna Skoryulska.*

^f *Wyd. mylnie: Reut.*

^g *Wyd. mylnie: Sokoliński.*

z Proszcza mp.; ^hSamuel Giedroyć, Nicolaus Giedroyć, Fabianus Giedroyć, Adamus Giedroyć mp.^h; Samuell Stephan Dyrdo³⁸ [s] mp.; Heinrich von Buttlar Erbsachsen auf Posatvia in Samaiten mein eigen handt mp.; Otto von Fitingkhoff, Obrister Ih(erer) K(öniglichen) M(ajestat), Erbhe(r) auf Poszymszⁱ [s] in Samayten mein eigen handtt mp.; Nicolaus Georgius von Fitingkhoff, Kapithen Ih(erer) K(öniglichen) M(ajestat), Erbhe(r) auf Bortkuniski undt Milwidiski in Samayten mein eigen handtt; Dettlof Schwartzchof, Major mein eigen handt; Joh(an) Christoph Skarbeck Kielczewski; Jerzy Kazimierz z Szymanowiczów Juchnowicz ręką swą mp.; JAn Aliexander Kublicki ręką własną; Wilhelm von den Raden Erbsachsen auff Saden in Samaiten mein eigen handt; Jan Piotrowicz dziedzic na Podubisiu Kayrulachⁱ ręką swą; Nicolaus Schultte erbsassen auff Nowidwohr in Upitzen gebiet mein eigen handt; Samuel Blinstrub de Towtwiłł; Georgius Blinstrub de Towtwiłł, Pincerna Novogrodensis; Johannes Blinstrub de Towtwiłł.

Krzysztofh Karol Łukoski ręką swą własną; Alexander Druwe ręką swą mp.; Stephan Rafał Leparski ręką swą; Jozeph Juszkiewicz s Piłsud ręką swą; Woyciech Legaczyński z Syriata ręką mą mp.; Stephanus Legaczyński; Samuell Lauturowicz Jewelewicz ręką mą mp.; ^kBałtromiej [s] Raczyński mp.; Bałtromiej [s] Leparski mp.; Wojciech Gudziejewski mp.; Jan Bittowtt mp.^k; ^lJerzy Maczuk^m mp., Stanisław Maczuk^m mp.^l; ⁿWoyciech Krzemieni(e)c, Jan Krzemieni(e)c, Paweł Jabłonowskiⁿ; ^oChristoffer Johan von Trotten genandt Trayden oplischen zu Lassen; Otto Jurgen von Trotten genandt Treyden oplischen zu Tebor [s]^p ^o; George Folck genandt Engeln mp.; Paweł Zawadzki mp.; ^qHrehory Ciemnołoński mp., Mikołaj Giełwanowski mp., Wojciech Giegiecki mp.^q; ^rStanisław Kulesza mp., THeophil Kulesza mp., Piotr Karp^r; ^sPiotr Leparski, Andrzej Wojciechowicz Leparski, Mikołaj Giedroić mp.^s; Nicolaus Schilling mp.; ^tKrzysztofh z Biellcza^u Agryppa, Beniamin z Biellcza^u Agryppa^t.

^{h-h} *Czterech Giedroyców wpisanych jedną ręką.*

ⁱ *Wyd.: Postymsz?*

^j *Lekcja niepewna; może: Kaprulach. Wyd. mylnie: Kapustach.*

^{k-k} *Według Wyd. cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{l-l} *Obaj Maczukowie wpisani zostali jedną ręką.*

^m *Wyd. mylnie: Maczak.*

ⁿ⁻ⁿ *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{o-o} *Obaj Trottenowie wpisani jedną ręką.*

^p *Wyd.: Inhaber?*

^{q-q} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{r-r} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{s-s} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

³⁸ *Niechybnie Samuel Stefan Dyrda, regent grodzki żmudzki.*

Alexander Brzozowski, Dapifer Vendensis mp.; Konstan(ty)^v; Władysław Puciata, podsedek Braślawskj; Joannes Mleczo, subiudex Upitensis; Tomasz Ostrowskj; Kristophorus Dowgiało Stryzka, Pocillator Territorij Upitensis; Boguslaus Rudomina Dusiatski; Jan Włodzimirz z lasoczyna Lasocki mp.; Adalbertus Umiastouiuis, Judex Upitensis mp.; Krzysztofh Pakosz, sędzia wojskowy mp.; Stephanus Billewicz, Prefectus Stabuli Ducatus Samogiciae; Awgusztyn Hieronim Gradowski; Joannes Szukszta mp.; Władislaus Casimirus Szemioth mp.; Adalbertus Rudziński^w; Constantinus Lukas S(z)emioth; Michał Eustachi Stankiewicz mp.; Vladislaus Eustachius De Radziuonowicys Kierdey, Castellanides Samogitia; Olbrycht Krzysztofh Bilewicz; Jan Przystanowsky mp.; Jan Carol Kestort [s] ręka; Stanisław Juraha Giedroyć; Hieronymus Ważyński, Capitaneus Tyrkslensis mp.; Marcyan Hrechorowicz; H(i)eronymus Białkowski, Venator Districtus Starodubiensis, Samogita; ^xGabryel Szopowski; Stanisławs [s] Sorzycki; Gregory Lutkiewicz mp.^x; Daniel Krzysztofh Marcinkiewicz; Jan Downarowicz Gorszwillo cum fratribus duobus; Alexander Kornicky mp.; Piotr Szukszta mp.; CHR(izost)omus Billewicz; Joannes Casimirus Jucewicz, Samogita, Heres in Jucewicze; Michał Hołownia^y; Jan SZachowsky; Johanes ORWID, Haeres in Silele; ^zWoyciech Krzemieniec; Jan Krzemieniec; Paweł Jabłonowski^z.

Sebastian Sągayło, porucznik Korszewa; Samuell Adamkowicz; Jan Adamkowicz mp.; Stephan Soroka; Kazimierz Czaykowski; Dawid Blenstrub [s] z Towtwiła; Samuell Blinstrub z Towtwiła mp.; Maciey Narewicz; Samuel Danowski; Andrzej Michał Gradowski z Dattnowa mp.; Fabian Giestowt Kłuksztyk z Ginwiła mp.; Andrzej Giełgud mp.; Stanisław Buyko mp.; Piotr Elszbuth^a z Bedry; Pan Krzysztof Lutkowiz Hosteyko; Samuel z Witorta Rymgayło z okolicy Progulbian; Joannes Użumecckj; Andrias Stugur mp.; Piotr Skoldwyd mp.; Hieronim Jamont; Dawid Ongirski; Alexander Dyrwoniszko; Jeronim Straup mp.; Petkun^b Alexander Jerzy; Jan Michniewicz iako opiekun imienie(m) Pani Gabrielowey Miłoszewskiej y imieniem Pani Samu-

^{t-t} *Obaj Agryppowie wpisani jedną ręką.*

^u *Wyd. mylnie: Bukcza.*

^v *Być może ręką Aleksandra Brzozowskiego wpisany fragment imienia innej osoby.*

^w *Lekcja niepewna; może: Ruda(w)ski. Wyd.: Rożański.*

^{x-x} *Trzy oznaczone podpisy zapewne wpisane jedną ręką.*

^y *Wyd. mylnie: Hołowin.*

^{z-z} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką i po raz drugi pod tymże aktem; zob. wyżej na poprzedniej stronie.*

^a *Wyd. mylnie: Habowski.*

^b *Wyd. mylnie: Peszna.*

elowej Pietraszkowiczowej ręką swą; Michał Progulbicki mp.; Dawid Jan Wołotko mp.; Andrzej Straszawicz [s]; Malcher Mantigało^c [s]; Jan Siemaszko; Alexander Borowski; Jan Stanisławicz dąbroski [ss]; Samuel H(i)eronim Chrzastowski mp.; ^dAndrzej Dowoin Liukiański; Andrzej Kirkiło; Matiasz Chormański; Jerzy Gineyt; Alexander Debesewicz; Mikołaj Eygird; Jerzy Tomkiewicz; Dawid Elźbut; Mikołaj Raiuniec^e ^d; Tomasz Gracyan Narkiewicz obywatel X(ię)stwa Żmuydzkiego mp.; Marcyian Uwoyn; Jan Stungur^f mp.; Jan Jemielski ręką swą; Kazymier mużyło.

Michael de Stochow Stochowski mp.; Albrycht Konstanty Giedroyć mp.; KAZimierz Dowmant Siesicki; Jan Dowmant Siesicki; Andreas Casimirus Tyszkiewicz; Stanisław Bądyński; Jan Gerzy [s] Czapski mp.; Stanisław Poczobut; Kazimierz Joteyko; ^gWawrzyniec Hanusowicz z Berż^g; Petrus Safka; Joannes Safka; Jan Michniewicz; Adam Kuszelewsky; Jan Bortkiewicz; ^hS(z)ymon Maiewski z Berż^g; Józef z Bohdana Towjański; Samuel z Bohdana Towiański; Andrzej Brzozowski na Oposzczy y Połuykach mp.; Jan Towiański mp.; Ludwik z Widlic Górski, Trukczaszy, Rotmistrz Jego K(rólew)skiej M(i)łoci; Jan Towjański; Alexander Krasowski; ^hMychał Hanusowicz z Berż^g; Alexander Sawgowicz, Podstarości y Skarbnik Wilkomirski; Stanisław Gorsky; ^hWładysław Kołyszka z B(er)ż^g; Jan Gadomsky; Jerzy Niewiardowski; Andrzej Kaczyński, Pisarz Grodzkj Wilkomirski; Krzys(z)toph Woynowsky; Stephan Łukiański Pawłowicz; Stanisław Władysław Unikowski; ^hKrzysztoph Bargayło z Korkłanⁱ ^h; Kazimie(r)z Szumlański mp.; Jan Unikowski mp.; ABram Niemuński; ^hAlexander Bargayło^h; Maximilian Staniszewski mp.; Jan Podliecki; Adam Sokołowski; ^hKazimierz S(z)częsnowicz Kownacki^h; Anna Michniewiczówna Matyiaszowa Unikowska; Stanisław Litwiniowicz [s]; ^hKazimier(z) Bargayło^h; Krzysztof Mężyński mp.; Georgius Tyszkiewicz, Capitaneus obeliensis; Maciey Podlecki; ^jJan łomia(ń)ski; Jan bolęnecki^j; Piotr Pychocki; Michał Pychocki; Mikołaj z Bohdana Towiański; Mikołaj Orzeł; Stanisław Tron; Konstanty Drobysz; Aliexander Orzeł; Samuel Doweyko.

^kKazimierz Oginiec; Adam Bortkiewicz; Jan Jusy; Piotr Oginiec^k; ^lStephan Jan Skop; Zygmu(n)t Skop^l; ^mMarcin Dąbrowsky ręką; Jerzy Dąbrowsky ręką;

^c *Wyd. mylnie:* Mardigało.

^{d-d} *Dziewięć oznaczonych podpisów zostało zapewne wpisanych jedną ręką.*

^e *Wyd. mylnie:* Rasieniec.

^f *Wyd.:* Stangar.

^{g-g} *Wszystkie oznaczone podpisy szlachciców z Berż wpisane zostały jedną ręką.*

^{h-h} *Czterech oznaczonych szlachciców z Korkłan wpisanych zostało jedną ręką.*

ⁱ *Wyd. mylnie:* Gorzłan.

^{j-j} *Dwa oznaczone podpisy zostały zapewne wpisane jedną ręką.*

Theodor Tyszka ręką^m; Stanisław Giedroń Krzysztofowicz; ⁿWojciech Jamont; Malcher Moigis; Stefan Miłaszowiczⁿ [s]; Stephan Staniszewski; Stephan Widziski; Wojciech Downarowicz; Jan Downarowicz; Salomon Widziski; CHieronim Pietkiewicz; Jerzy Pietkiewicz; Samuel Eytwid; Samuel Olechnowicz; Stanislaus Peliski; Jan Durasewicz; Krzysztoph Jabłoński; Stanisław Woynowsky; Jan Bartłomiej Pomarnacki; Olbrycht Krzemieniec; ^oAdam Constanty Radwański; Andrzej Wiszniewski^o; Wojciech Woroniecky; Stanisław Buyko mp.; OTa Tynhawz mp.; Mikołaj Szneyer mp.; Piotr Pietraszkiewicz; Kazimierz Pietraszkiewicz; Jerzy Niemira; Karol Obuszko mp.; Jan Dawgiało; Razmus KRopiewski; GABriel Szyrwiński; ^pŁukasz Pacewicz Pomarnacki; Stanisław Paszkiewicz; Jan Deweń^p; Daniel Kisiel; Jan Michniewicz; ^qWładysław Dąbrowskj ręką; Franciszek Snarsky ręką; Krzysztoph Jeziersky ręką^q; ^rAlexander Woytkiewicz; Stanisławaw [s] Woytkiewicz; Alexander Juchnowski; Mikołaj Żyźmiński^r; Mikołaj Możejko ręką; ^sJan Januszkiewicz; Kazymi(e)rż Januszkiewicz; Adam^t Januszkiewicz; Eliasz K(o)pliewskj; Krz(y)sztof Miłaszewicz; Paweł Janus(z)kiewicz^s; Alexander Paszkiewicz; ^uAlexander Kostomłockj ręką; Stanisław Kostomłockj ręką; Stanisław Giedroyć Pukień ręką; Jerzy Kiełpsz ręką^u; ^vMichał Legowicz; Krzys(z)tof Legowicz^v; ^wMikołaj Prowerbus mp.; Mikołaj Kazimi(e)rż Kopeć; Stanisław Janowicz Biluński; Stephan Iwankiewicz^w.

Stephanus Podlecki, Capitaneus Districtus Vilcomerugiensis Cosacorum manu propria; Jan Todowiański Fronckiewicz; Stanisław Dydziuł; Alexander Pietkiewicz; ^xAndrzej Drozdowski; Mikołaj Cherubin Giedroyć; Daniel Tomaszewicz^x; Dawid Nagórka ręką swą; ^yMichał Legowicz mp.; Krzysztof Legowicz mp.^y; Wojciech Pacowicz ręką s(wą); Daniel Puchowski; Mikołaj

^{k-k} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{l-l} Obaj Skopowie zostali wpisani jedną ręką.

^{m-m} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

ⁿ⁻ⁿ Trzy oznaczone podpisy zostały zapewne wpisane jedną ręką.

^{o-o} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{p-p} Cztery oznaczone podpisy zostały zapewne wpisane jedną ręką.

^{q-q} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{r-r} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{s-s} Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^t Wyd. mylnie: Jan.

^{u-u} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{v-v} Obaj Legowiczowie wpisani jedną ręką.

^{w-w} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{x-x} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{y-y} Obaj Legowiczowie wpisani jedną ręką.

Gieczewski mp.; Jan Golmont, wyleńskiego, oszmiańskiego, Lidzkiego, Wilkomirskiego y upitskiego Powiatów ziemianin ymieniem swym y braci swei Golmontów; ^zStanisław Paszkiewicz ręką s(wą); Jerzy Twerjanowicz ręką s(wą)^z; ^aPiotr Stegwił; Marcin Stegwił; Paweł Stegwił; Mikołaj Stegwił^a; Jan Piotrowycz Gedroyć; ^bJan Kościałkowski; Mikołaj Kościałkowski^b; Bogusław Kamieński, Podkomorzyc Wilkomierszki renką swą; Jerzy Rewkowsky; Marcian Gedroyć [s]; Stanisław Orda; Jozeph Bartoszewicz Pokłoński; Jan Safka mp.; ^cSamuel Bortkiewicz; Krzysztopch [s] Bortkiewicz^c; Woyciech Dowiat; Heliasz Pacowicz; Olbrycht Widziski; Mikołaj Pacowicz; Adam Pacierz; Stanisław Starnawski; Stanisław Tilko; Mikołaj Marcin Jaszewski; Jerzy Długoszewski; Jan Żyżmiński; Kazimierz Ojzrzyński; Jan Stankiewicz; Paweł Oginić; Kazimierz Ubierewicz^d; Stanisław Wencewicz; Jan Gaydimowicz; Piotr Moygis; Baltromiey [s] Gieczewski; Stephan Gieczewski; Walenty Dowksza; Jerzy Kuprewicz^e; Malcher Moygis.

^fSamuel Iszora; Malcher Iszora^f; ^gPiotr Rynkszelewski; Paweł Rynkszelewski^g; Jan Hus(z)cza; Józef Strumiłowski mp.; Waclaw Werjkowski; Jan Deweń; Władysław [s] Byczkiewicz; Bartłomiey Tropiański^h [s]; Piotr Girwiłⁱ [s]; Aleksander Durasewicz; Stanisław S(z)częsnowicz; Stanisław Pioro; Dawid Pioro; Adrian Hliniecki; Wilhelm Adolph Fon Berk; Eberhart Hos; Jerzy Montowt; Dawid Uwoyń mp.; Arnulph Bogdanowycz mp.; Jerzy Dowgiał; Adam Zewello mp.; Michał Pernarowski; Piotr Bohdanowicz Żezmor; Stanisław Dąbrowski; Piotr Jerzy Przeciszewskj; Piotr Przecis(z)ewskj; Samuel Krupel; Rafał Wizgierd; Kazimierz Pancierzinski; Wawrzyńiec Białozor mp.; Andrzej Wissogierd; Dawid Stankiewicz; Wojciech Lutkiewicz; Hieronim Wizgierd; Andrzej Łanowski; Kazimierz Korszewski; Andrzej Kossakowski, stolnik Miński; Jan Woydatt ręką swą; Stanisław Woizat mp.; Jerzy Lutkiewicz; Piotr Towtgin; Mikołaj Towtgin; Kasper Narbut; Jan Żuk; Krzysztoph Gineit Towiański mp.; Jan Strutyński; Konstanty Miluk; Wojciech Brożyński; Woyciech Orda; Wojciech Orda; Jozeph Koplewskiⁱ; Woyciech Brożyński; Piotr Brożyński; Adam Kiianowski; Stanisław

^{z-z} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{a-a} Czterech Stegwiłów wpisano jedną ręką.

^{b-b} Obaj Kościałkowscy wpisani jedną ręką.

^{c-c} Obaj Bortkiewiczowie wpisani jedną ręką.

^d Wyd. mylnie: Zburewicz.

^e Lekcja niepewna; może: Kupcewicz? Wyd.: Kugiewicz?

^{f-f} Obaj Iszorowie wpisani jedną ręką.

^{g-g} Obaj Rynkszelewscy wpisani jedną ręką.

^h Lekcja niepewna; w paralelnym akcie nr 63: Trogiański.

ⁱ Lekcja niepewna; w paralelnym akcie nr 63: Girdwił.

Mackiewicz; Jan Żurakowski; Adam Downa(ro)wicz; Krzysztofh Bukowski (z) powiatu Grodzieńskiego y Kowieńskiego; Gabryel Wołodkowicz; Mikołaj Żebrowski^k; Jan Lutkiewicz.

Jozeph Zapolski; Gabryel Szawłowski; Kasper Jamont; Kazimierz Jamont; Krzys(z)toow [s] Łukomowicz Ongirski; Daniel Łukomowicz; ^{l-1}; Paweł Prozor, obywatel powiatu Kowieńskiego; balcer Stanisławowicz; Jerzy proniewicz; Johanes de Cozielsko Puzyna incola upitensis mp.; Krzysztofh Albrycht Nowicki obywatel powiatu Kowieńskiego mp.; ^mMichał Kupść; Casimirus Babiański; Samuel Kupść^m; Stephan Bielikowicz, Podczaszy Oszmia(ń)skj; Stephanus Koreywo mp.; Mateusz Kirkiło; Mikołaj Rac(z)ko; Krzysztofh Raczko; ⁿJerzy Mickiewicz; Jan Kildysz; Jerzy Jurzewicz; Eliasz Ciołkowicz; S(z)częsny Rymkiewicz; Matiasz Wirszewski; Adam Minginⁿ; ^oStepan Pierzchliński, Piwniczny W.X.L.; Jarosz Pierzchliński ręką swą; Stanisław Frąckiewicz mp.^o; Paweł Pietraszewicz; Troianus Tołoczko ex Districtu Oszm(ianensi) mp.; Christoffer Bucholtz; Jan Weiss mp.; Didrich von Alten Bockum mp.; Petrus Joannes Rukiewicz mp.; Zygmunth Szukszta, pisarz ziemski upithskj mp.; ^pChristophorus Kossak; Malcher Mikowicz; Jacob Moirym^q; Jozephus Giedbut; Daniel Dowsin; Samuel Sylwestrowicz; Walentinus Silwestrowicz; Georgius Goniprowski; Walentinus Auszpiik; Daudid Silwestrowicz^p.

^rJozefch [s] Eymont; Andrzej Szopowski; Jawoyszowa Ławrynowa^r; Jakub (i) Sebastyan Lenartowiczowie; ^sJakub Lenartowicz; Mikołaj Lenartowicz; Jan Mikołaiowicz Kuprewicz; Michał Awgustynowicz Zabłocki; Malcher Pouslejski; Krzysztof Janowicz Jawoysz^s; Jelnich Folck genant Engeln mp.; Johan Dreyling mp.

Stanisław Deweń; Adamus Szaniawski pasczo [s] manu propri(a); Krystyna Mirosławska mp.; ^tDaniel Szczuka; Stanisław Szczuka; Jerzyna Łączynowska^t; Ewandt^u Schalkingk eigen han(d); Otto von Linden mein eygen; Giedon [s]

^j *Wyd. mylnie:* Czaplewski.

^k *Wyd. mylnie:* Kęsowski.

^{l-1} *W Or. podpis wykreślony:* balcer g[- -]towicz.

^{m-m} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

ⁿ⁻ⁿ *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{o-o} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{p-p} *Dziesięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^q *Lekcja niepewna. Wyd.: Moiżym.*

^{r-r} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{s-s} *Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{t-t} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^u *Wyd. mylnie:* Edwardt.

Bialkowski ręką swą; Hieronim Giedowg Przyałgowski, dzierzawca Poberżański; ^vStanisław Waysztor; Andrzej Waysztor; Jan Walientynowicz^v; ^wPiotr Butowicz; Krzysztoph budrik; Marcin Kasztelia^w; Nikodem Kacz(y)ński; Jan Rosalski; Jakub Tynina; ^xAlexander Grądzki; Jan dąbrowski; Adam Ginet^x; Jan Kildysz; Woyciech Kirkiło; Johan von Brockhussen Mein eigen handt; Bałtromiey [s] Butkwicz; ^yWalenty Gierkacz; Daniel Gierkacz; Woyciech Gierkacz; Stanisław Gierkacz^y.

^zMalcher Mąntygayło mp.; Jan Rymgayło; Mikołay Zienowicz; Jan Rozanowicz mp.; Matyiasz Połanowicz mp.^z; Andrzej Ludkiewicz; Stanisław Burbasewicz; Samuel Własnowicz^a; ^bPaweł Ludkiewicz; Dawid Rymgayło mp.; Jan Progulbicki; Jan Siedlecki; Adam Siedlecki^b; ^cStanisław Działkowski; Eliasz Ottha^d; Marek Mingin; Węclaw Koleiewicz^e ^c; ^fJan Micuński; Daniel Elzbut; Stephan Giegiecki^g; Stanisław Łowmeyk [s]; Jakub Kirszański^f; ^hDaniel Dowsin mp.; Adam Dowsin mp.^h; Waclaw Bernatowicz; ⁱAdam Tołoczko; Stanisław Tołoczkoⁱ; Bałtromiei [s] Jurewicz; Pio(t)r Łukiański; Stanisław Sak; Marcin Łuk(i)ąński mp; Jan Sasinowicz; Jerzy Samsonowicz; Ambroży Myszejko; Hrehory Micuński; Jan^j SzwoyNicki mp.; Piotr Bitowtt; ^kOlbrycht Pawłowski mp.; Jerzy Pawłowski mp.^k; Mikołaj Eygird mp.; ^lWojciech Dobrzyński; Malcher Dobrzyński; Andrzej Dobrzyński; Hrehory Mackieło; Jan Sypowicz [s]; Samu(e)l Butkiewicz; Marcin Butkiewicz; Samuel Boniewicz^l; KrystoPh Min [s]; FiliP Lieparski; Jan Żakiewicz^m; Georgius Stephanus Święcicki ex praediolo suo regali a Vladislao data obsequiorum ergo.

^{v-v} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{w-w} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{x-x} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{y-y} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{z-z} *Pięć oznaczonych podpisów wpisanych zapewne jedną ręką.*

^a *Wyd. mylnie: Włamowicz.*

^{b-b} *Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych zapewne jedną ręką.*

^{c-c} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^d *Wyd. mylnie: Olcha.*

^e *Wyd. mylnie: Kirowicz.*

^{f-f} *Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych zapewne jedną ręką.*

^g *Wyd. mylnie: Cierpicki.*

^{h-h} *Obaj Dowsinowie wpisani jedną ręką.*

ⁱ⁻ⁱ *Obaj Tołoczkwowie wpisani zapewne jedną ręką.*

^j *Lekcja niepewna.*

^{k-k} *Obaj Pawłowscy wpisani jedną ręką.*

^{l-l} *Osiem kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^m *Wyd.: Żukiewicz.*

ⁿUrbanus Aukszybykow; Georgius Aukszybykow; Joannes Aukszybykow; Salomon Aukszybykow; Augus(tinu)s Aukszybykowⁿ; ^oJoannes Jamont; Adamus Dowsin; Malcher Augszybykow; Laurentius Steygwilo^o; ^pEliasz W(i)eliczko [s]; Piotr Mackiewicz; Stanisław Tworyanowicz; Eliasz Mackiewicz; Piotr Poskoczym; Marcin Daniłowski; Andrzej Mackiewicz^p; Foelix Bieńkowski mp.; ^qSamuel Miłowicz r(ę)ka; Jerzy Barzar^{39q} [s]; ^rZacharyasz Elźbut; Rasmus Giegi(e)cki^r; CHryzostom Górski; ^sJan Gierzod^r; Stefan Nurkiew(icz)⁴⁰; Wiaclaw loiachowicz^{41u} s [ss]; Adam Januszkiewicz Merło, mostowniczy połocki, Rotmistrz JKM Powiatu Wilkomirskiego mp.; ^vWalieryian Kiianowski; Aliexander Truskowski; Mikołay Giedroić; Aliexander Muntygayło [s]; Piotr Jachymowicz; Mikołay Giedroić S(z)częsnowicz^v; ^wStanislaus Bartoszewicz; Nicolaus Bartoszewicz; Nicolaus Hryszkiewicz; Geor(g)ius N(i)emira [ss]; Ambrosius Kimont; Gabriel Sakowicz^w; Jerzy Legiecki; ^xStanisław Błazewicz Leparski; Erasmus Waclawowicz Leparski; Adam Tatarynowicz Leparski; Stefan Andrzejewicz; Tomasz Goszczycki; Mikołay Maciejewicz Leparski; Mikołay Rukiewicz; Stanisław Pokroyski^x; ^yMikołai Górski; Stanisław Górski; K A(zimierz) G A(briel) Górski^y; Dawid Jarmołowicz sam od siebie y od bracy swey od Pana Zygmunta Stankiewicza y od Pana Stanisława Matysowicza. Jarmołowicz Dawid.

Karol Motowicz; Theodor Iwanowicz; ^zKr(z)ysztoph Mikołaj Dowgiałł; Jan Dowgiałł^z; ^aDawid Paruc^a; Ludowicus Giedgowdz; Joannes Giedgowdz; Abraham Koszuc; Józef Mickiewicz^b; Krzysztoph Smilgiewicz; Piotr Budryk Krzysztofowicz; Jan Jagiłł; Andrzej Torczyłło mp.; Mikołay Rexc^c; Jerzy

ⁿ⁻ⁿ Pięciu kolejnych Aukszybyków wpisanych jedną ręką.

^{o-o} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{p-p} Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{q-q} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{r-r} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{s-s} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^t Wyd. mylnie: Gienvil.

^u W Wyd. z powodu niestarannego zapisu odczytano mylnie: Poradowski.

^{v-v} Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{w-w} Kolejnych sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{x-x} Kolejnych osiem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{y-y} Trzech Górskich zostało wpisanych jedną ręką.

^{z-z} Obaj Dowgiałłowie wpisani jedną ręką.

^{a-a} Wyd. mylnie: Daniel Baka.

^b Wyd. mylnie: Rodziewicz.

^c Po polsku poprawna forma tego nazwiska brzmi: Reksć. Wyd. mylnie: Retic.

³⁹ W paralelnym akcie z 20 X 1655 r. (nr 63) wpisany jako Jerzy Bazar.

⁴⁰ W paralelnym akcie z 20 X 1655 r. (nr 63) wpisał się jako Stefan Nurkiewicz.

⁴¹ W paralelnym akcie z 20 X 1655 r. (nr 63) wpisano go jako Waclaw Liachowicz.

Kozicky; ^dJozeph Doweyko mp.; Kazimierz Doweyko mp.^d; ^eMikołay Woyciechowicz Gielżyc; Dawid Jozephowicz Szymkiewicz; Kazimierz Giedwił; Andrzej Janowicz Januszkiewicz^e; Jan Silwrjecz^f Zubowicz; Jan Jurewicz Silwestrowicz; Joannes Szostowicki, Dapifer Sacrae Regiae M(aie)statis Ducatus Samogitiae; ^gNicolaus Paszkiewicz; Andreas Raczkowski; Kristophorus Abramowicz Dopszewicz; Ambrosius Drawdzik; Dawid Dawkint; Sebastian Marcinowicz Łukowicz; Jerzy Marcinowicz Łukowicz^g; Johannes, Adamus, Casimirus Narmont^h; Petrus, Lucas Judczewiczⁱ; Joanes Kulliesiewicz [ss]; ^jAmbrosius Baltromieiewicz Dopszewicz; Sigismundus Jakubowicz Łukowicz; Joannes Giedowg; Stanislaus Grabowicz; Georgius Limdeyko; Stanislaus Adamowicz Kukiewicz; Jerzy Dowkint^l; ^kJosephus Korszewski; Mikołay Korszewski; Daniel Buniewicz Gielżyc; Adam Krzysztophowicz Hryniewicz; Jan Jakubowicz Gielżyc; Walenty Mikołaiewicz Gielżyc; Jan Ławrzynowicz Niewardowski Jutko; Abram Gulbin; Kazimierz Giedmin; Jerzy Woytkiewicz; Jakub Jakubowicz Korszewski^k; ^lStanisław Adamowicz; Daniel Jagellow; Ambroży Giedmont; Kazimierz Kiwatis; Dawid Metrik^m; Adam Budryk; Joannes Sadeyko⁴²; Jerzy Gosztowt; Daniel Gosztowt^l.

ⁿCHrysztoph Czapski; Tomasz Eysmąnt; Stefan Bochdanowicz [s]; Jan Hordzieiewski; Krzysztoph Lachnicki; Stanisław S(z)czuka; Danielowa Lachnicka; Xiądz Kasper Lachnicki; Franczyszek Szlawski; Alexander Syruć; Władysław Syruć; Krzysztoph Syruć; Andrzej Sterpeyko Butkiewicz; Jan Zabłocki; Kazimierz Zabłocki; Alexander Kuprel; Jan Diakiewicz; Jan Diakiewicz; Samuel Diakiewicz; Dawid Diakiewiczⁿ; ^oMichał Strasz; Stanisław Zabłocky; Stanisław Niekrasz; Stanisław Mickowicz^p; Kazymierz Możeyko; Mikołay Łoyba^o; Władysław Błuś; Stanisław Rudziewicz mp.; ^qSamuel Dobużyński; Piotr Dobużyński; Stephan Maliszewski; Andrzej Eytwid; Stanisław

^{d-d} *Obaj Doweykowie wpisani jedną ręką.*

^{e-e} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^f *Lekcja niepewna; w paralelnym dokumencie z 20 X 1655 r. wpisał się jako: Silwestrowicz.*

^{g-g} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^h *Trzech Narmontów wpisano jedną ręką.*

ⁱ *Podobnie obaj Judczewiczowie wpisani zostali jedną ręką.*

^{j-j} *Siedem oznaczonych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.*

^{k-k} *Jedenaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{l-l} *Zapewne dziewięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^m *Wyd.: Mężyk?*

ⁿ⁻ⁿ *Dwadzieścia oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{o-o} *Sześć kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^p *Wyd.: Michowicz.*

^{q-q} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

⁴² *W paralelnym akcie z 20 X 1655 r. (nr 63) wpisał się jako Joannes Żadeiko.*

Pomuski; Daniel Straszewicz; Samuel Wojciechowicz Dobużyński⁴; ¹Augustyn Narwoysz y synami Andrzejem y Janem Narwoyszami; Jan Niewiardowski; Hrehori Narkiewicz; Stefan Palnosowicz; Ambrorzey Palnosowicz; Jerzy Nieczymski⁵; Marcin Kuszelko; Kazimierz Szapkiewicz; Jan Mikucki; Piotr Mikucki; Michał Mikucki⁶; ⁷Stanisław Alexander Syrewicz; JAn Syrewicz; Kazimierz Syrewicz; Stephan Życki; Dawid Piotrowicz Furs; Samuell Gudman; Stanisław Piotrowicz Stulczewski⁸; ⁹Jan Boreyko; Dmitr^v Boreyko; Jan Matuszewicz^u; ^wMarcin Juszkiewicz; Samuell Sungayo^w; ^xKrzysztof Purcik; Tobyziasz Purcik; Sak Malcher^x; ^yStanisław Daszewski; Alexander Daszewski; Alexander Rzewuski; Jan Maliszewski^y; ^zMatheusz Grynczuk; Jan Daugwyłowycz Labutowycz; Andrzej Daugwyłowycz Labutowycz; Andrzej Talat; Wo(j)ciech Babyn^z.

Jakub (M)onkiewicz^a; Krzysztof Dewom^b [s]; Jan Grynczuk; Grzegorz Grynczuk; Jan Stanisławowicz Liutyk^c; ^dMarcin Stanisławowicz Liutyk^c; Jakub Stanisławowicz Liutyk^c; Jan Ambrożeiewicz Liutyk^c; Dawid Jakubowicz z Giedowga Przyaługowski; Zacharyasz Janowicz Pukiński Jenerał; Matiasz Piotrowicz Ambrożeiewicz; Ada(m) Jakubowicz Siedliecki; ZyGmon(t) Josephowicz Pukiński^d; Floryan Podurweski^e [s]; Rafał MitiJan; Jarosz Radgowski; Woyciech Pietraszewicz; Judita Żyźmińska; Tehodor [s] Taiewski; Krzys(z)toph JAKowicz; ^fJan Marcinkiewicz; Stanisław Boborik; Wawrzyniec Boborik; Jerzy Kęstowjcz; Stanisław Iwaszkiewicz; Stephan Pacewicz; Jan Iwaszkiewicz^f; ^gAdam Eyrym; Olbrych(t) Sągalo^g [s]; ^hSamuel Okmiańskiⁱ; Szczęsny Okmiańskiⁱ; Stanisław Okmiańskiⁱ; Krzysztoph Okmiańskiⁱ; Matyziasz Stre-

^{f-f} *Jedenaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^s *Wyd. mylnie: Nuczymski.*

^{t-t} *Siedem oznaczonych podpisów wpisanych zostało jedną ręką.*

^{u-u} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^v *Wyd. mylnie: Dawid.*

^{w-w} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{x-x} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{y-y} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{z-z} *Pięć kolejnych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^a *Wyd. mylnie: Stankiewicz.*

^b *W paralelnym akcie z 20 X 1655 r. (nr 63): Dewoń; Wyd. mylnie: Dowoin.*

^c *Wyd. wszędzie mylnie: Kutyk.*

^{d-d} *Osiem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^e *Wyd.: Podurwaski.*

^{f-f} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{g-g} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{h-h} *Osiem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

ⁱ *Wyd. wszędzie mylnie: Oszmiański.*

beyko; Jan Nartowt; Jerzy Okmiańskiⁱ; Samuel Staszewicz^h [s]; ^jMichał Dowkańt^k; Jakub Dowkańt^k; Adam Do(w)kańt^k; Michał Monkiewicz; Dawid Monkiewicz; Abram Straup; Piotr Niewiardowski; Jan Wasilko; Ławryn Gurski^j; Tomasz Matisowicz Pukiski [s]; ^lElias, Samuel, Daniel, Sigmont Josephowitz Pukiński^l; Gregory Janowicz Petreliewicz; Kazimierz Walentinowicz P(u)kiński; ^mStephan Podlipsky mp.; Władysław Kęstort mp.; Malcher Iszora^m; ⁿJan Radwił; Jan Kosiński; Abram Raczewiczⁿ; JAn Berżański^o mp.; ^pJAN Siemaszko; Stanisław Siemaszko^p; Mikołaj Berżański^q; ^rWoycie(c)h Jurewicz Leparski (w) powiecie Upickim; Piotr Adamowicz Leparski; Mikołaj Dąmbrowski; Stanisław Dąmbrowski; Mikołaj Radzewicz^r.

Gabriel Szłomowicz^s; ^tP(an) Jerzy Jawgiel; P(an) olbrycht oziębłowski^t; Piotr berżański; ^uWalenti Stanisławowicz Mingin; Walenti LieParski^{43u}; P(an) Alexander Wisznarowski; P(an) Gabryel Liegiecki; Johan Schwisziński; ^vHrehory Borowski; Mikołaj Jurewicz; Stanisław Kirszański; Mikołaj grycewicz; Gabryel grycewicz; Piotr Ciołkowicz; Elias Ciołkowicz; Alexander Ciołkowicz; Jan Ciołkowicz; Krzysztof Ciołkowicz; Adam Ciołkowicz; Stanisław Ciołkowicz; Tomasz Ciołkowicz; Hrehory Nikodymowicz; Andrzej tynina^w; Krzysztoff Rozanowicz^v; ^xMarcin, Stanisław, Jan Zalesky^x; Daniel Łowmeko [s]; Woyciech Woyciechowicz; Malcher Ciołkowicz mp.; Mikołaj Koryzna, Rotmistrz na ten czas powiatu wielońskiego; ^yMikołaj Prozor; Rafał kozakowski; Paweł prozor; Adam prozor; Gabriel laudański^y; ^zWoyciech Sebastianowicz Giestowt; Ławryn Sebastianowicz Giestowt; Jarosz Pawłowicz

^j *Dziewięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^k *Wyd. wszędzie raczej mylnie: Dowkynt.*

^{l-l} *Czterech Pukińskich wpisano jedną ręką.*

^{m-m} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

ⁿ⁻ⁿ *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^o *Wyd. mylnie: Dewianta.*

^{p-p} *Obaj Siemaszkowie wpisani jedną ręką.*

^q *Wyd. mylnie: Denański.*

^{r-r} *Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^s *Wyd. mylnie: Kłomusicz.*

^{t-t} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{u-u} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{v-v} *Szesnaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^w *Wyd. mylnie: Hincza.*

^{x-x} *Trzech Zaleskich wpisano jedną ręką.*

^{y-y} *Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{z-z} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

⁴³ *W paralelnym akcie z 20 X 1655 r. (nr 63) wpisał się jako Walenty Lieparski Urbanowicz.*

Rudowicz; Augustyn Janowicz Piotrowicz^z; Walenty Szymkiewicz⁴⁴ s powiatu Telszewskiego; Zygmunt Jodkiewicz z tegoż powiatu Telszewskiego; ^aAlexander Szunko; Karoll Władysław Szunko; Kazimierz Szunko; Olbrycht Szunko^a.

Konstanty Wołotkowicz; Samuel Roszczewsky; Adam Poręmsky^b [s]; Jerzy Sumysky^c [s]; ^dSamuel Markiewicz; Daniel Janowicz; Samuel Piotrowicz; Jan Jendrzeiowicz; Stanisław Berżeński; Kasper Kimą^e; Samuel Dyrwoniszko^d; ^fJan Marczynowicz Mi(c)hniewicz; Michał Marczynowicz Mi(c)hniewicz; Daniel Piotrowicz Syrka^g; Zachariasz Janowicz Piotrowicz^f; ^hP(an) Woyciech Szablewicz; P(an) Jarosz Szablewicz; P(ani) Magdaleny [s] Mingaylina Szabielska; P(an) Eliasz Wieliczko; P(an) Mikołaj Prościewiczⁱ; P(an) Gabryel Griniewicz^j; P(an) Stanisław Szablewicz^h; ^kP(an) Daniel mackiewicz; Kr(z)ysztof florianowicz; Adam Ieparski; Jan tomkiewicz; Jan urbanowicz; Mikołaj pietkiewicz; Jan florianowicz; Stefan woyciechowicz^k; ^lAdam Bohuszewicz; Jan Jakubowicz; Malcher Jakubowicz Woyciechowicz; Krzysztof tołoczka^m; Mikołaj Stejgwił; Kasper Stejgwił; Jan Sabańskj; Stanisław Sabańskj; Andrzej Tołoczko; Mikołaj Radzewicz; Malcher Sadkowski; Matyas Elźbut; Jan bortkiewicz; Maryna Lancberkowaⁿ ¹ [s]; ^oPaweł Eybut; Stanisław Jarzeszewicz [s]; Daniel Eybut; Piotr bitowt; Alexander gąbrewicz; Olbrych(t) puuslejski [s]; Andrzej gołwelewicz; Stanisław gołwelewicz; Maciej gąbrewicz; Bałtromiej [s] gąbrewicz^o.

^pP(an) Stanisław Januszkiewicz; P(an) Paweł Januszkiewicz; P(an) Jan Paszkiewicz^p; ^qMaciej Paszkiewicz Narwoysz; Malcher Paszkiewicz; Marcin Paszkiewicz Narwoysz; Jan Paszkiewicz; Alexander Gotowt; Jan Zacharzew-

^{a-a} *Czterech Szunków wpisanych jedną ręką.*

^b *Wyd.: Poręcki?*

^c *W paralelnym akcie z 20 X 1655 r. (nr 63) wpisał się jako: Smuysky; Wyd.: Sumiński?*

^{d-d} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^e *Wyd. mylnie: Kimast.*

^{f-f} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^g *Wyd. mylnie: Gyrkał.*

^{h-h} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

ⁱ *Wyd. mylnie: Proniewicz.*

^j *Wyd.: Grincewicz?*

^{k-k} *Osiem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{l-l} *Czternaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^m *Lekcja niepewna; Wyd. mylnie: Błoński.*

ⁿ *Wyd.: Laneberkowa?*

^{o-o} *Dziesięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{p-p} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{q-q} *Dziesięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

⁴⁴ *W paralelnym akcie z 20 X 1655 r. (nr 63) wpisał się jako Walenty Szymkiewicz Gawryłowicz.*

ski; Dawid Gotowt; Jerzy Gotowt; Pani Sebestyanowa Modzelewska wdowa; Alexander Laudański^q; Jerzy Burniewicz; Marcin Bucz Łukiański; Samuel Piotrowski; Mikołaj Burniewicz; Jan Bucz Łukiański; Daniel Burniewicz^r; ^sMichał Styrpeyko; Kazimierz Styrpeyko; Marek Styrpeyko^s; Jerzy Kazimierz Giegiecki; Jan Fabiiian Sopoćko; Thomasz Szlagier; Jerzy Żyżnicki; ^tPaweł Morkut; Symon Morkut; Dorota Sołomieiowa^u; ^vDawid Łukiański; Krzysztoff Oginięć; Eliasz Ota; Jan Ota; Woyciech Brzozowski; Malcher bitowt; Andrzej Łukiański^u; ^vStanisław Modzelewski; Michał Modzeliewski; Jan Kisławowicz; Jan Dawgiński; Dangięć [s] Mackiewicz; Andrzej Bieliawski^w; Kazimierz Rodlie(ws)ki; Dawid Szlagier; Samuel Effremowicz^v; ^xJózef Borodzyc; Stanisław Staskiewicz; Mikołaj Symanowyc; Jan Tomkiewicz; Mikołaj Zagrobski; Lukas Satkowski; Marcin Butrymowyc; Beyrnatowa [s] wdowa^x; ^yŁawryn Butrymowicz; Malcher butrymowicz; Balcer butrymowicz; Jan butrymowicz; Piotr butrymowicz; Walenty Elźbut.

Bałtromięj [s] Niekrasz; Mikołaj Gosztof(t); Wilem Jadwił; Symon Mariański^y; Christoffer Hahne; Daniel Szolkowski z Powiatu wilkomirskiego z P(anią) Marcińską; Michał Towtgin; Piotr Stankiewicz; Grehory [s] Pacewicz; Andrzej Sokołowski; ^zAlexander Staszkieyicz; Samuel Staszkieyicz; Gabryel Staszkieyicz^z; Stanisław giedroyć; ^aWładysław Sipowicz; Piotr Juriewicz; Adam Ruczkieyicz^b; Jozeph Babiański; Jan Babiański; Jan Babiański^a; ^cKazimierz Pacewicz; Jan Pacewicz; Adam Dowgird; Gabryel Lawdański^c; Kazimierz Dowksza; Kazimierz Pacewicz; ^dAdam misiurkieyicz; S(z)częśni mysieurkieyicz^d; Jan Koncza mp.; Tehod(or) Tacewski^e; Olbrycht Songayło; Joachum [s] Friedrigch Wollodtkowitzen; Gottardt^f Sesswegen; ^gMikołaj Żyżmiński z Eydrygan; Zacharyasz Kłoczko; Woyciech Żyżmiński; Woyciech

^{r-f} *Sześć oznaczonych podpisów zostało oznaczonych jedną ręką.*

^{s-s} *Trzech Styrpeyków wpisano jedną ręką.*

^{t-t} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{u-u} *Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{v-v} *Dziewięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^w *Wyd.: Bieliński?*

^{x-x} *Osiem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{y-y} *Dziesięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{z-z} *Trzech Staszkieyiczów wpisanych jedną ręką.*

^{a-a} *Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^b *Wyd. mylnie: Raczkieyicz.*

^{c-c} *Cztery oznaczone podpisy wpisane zostały jedną ręką.*

^{d-d} *Obaj Misiurkieyicze wpisani jedną ręką.*

^e *Lekcja niepewna; może: Taciewski. Wyd. w tym miejscu daje: Wład(yśław) Łaczyński?*

^f *Nadpisane nad skreślonym imieniem: Friedrich.*

^{g-g} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

Towtkowicz^g; Rafał Szembel; ^hKrzysztof Kałużyński; Stanisław Kałużyński^h; H(i)eronim Podlecki; Stanisław Narbut; Mikołaj Narbut; ⁱJerzy Mackiewicz suriatgolia^j mp.; Stanisław Mackiewicz suriatgolia^j mp.; Mikołaj Mackiewicz suriatgoliaⁱ; ^kSamuel doweyko; Samuel Liutkiewicz^k; ^lStanisław S(z)czefanowicz Naruszewicz Strebejko obywatel powiatu kowieńskiego; Kasper Zygmontowicz Strebejko; Eliasz Kasprowicz Strebejko; Paweł Kasprowicz Strebejko; Malcher Staszkiwicz^m Jugowicz; Jan Butkiewicz; Jerzy z Proszcza Towiański; Stanisław Jurkiewicz Zabłocki; Jerzy Gieduszko^l.

ⁿKrzysztof Mackiewicz Laudańskiⁿ; Mikołaj Godwoyn; Jan Żelichowski; Jozeph Skaszewicz^o; ^pStefan Żebrowski; Dawid Żebrowski; Andrzej(y) Woroński^p; ^qDaniell CHRząstowski, mieczny z mudzki mp.; Michałowa CHRząstowska, wdowa; Józef CHRząstowski Stefanowicz; Alexander CHRząstowski^q; ^rMaciej Oziębłowski ręką swą; Albrycht Oziębłowski Ręką swą; Johanes Solkowski; Piotr Ołubyczki^s; Jan Jodkowski, Stolnik Mściłowski mp.; Kazimierz Rudomina Dusiacki; Konstanty Rudomina Dusiacki; Ko(n)-stanty Oz(i)embłowski; Rafał Zawisza⁴⁵, mieczny wilkomirski mp.; Jerzy Czarliński, Podczaszy Kowieński; Na mieyscu Jaśnie Wielmożnej J(ej)mości Paniey Alexandry Radzimińskiej Józefowej Klonowskiej, Woiewodziny Brzeskiej, Starościny Koirañskiej, Kubiluńskiej, Paniey matki y dobrodzienki mey miłościwey ręką mą własną podpisał Kazimierz Korsak, Chorąży Połocki. Maiąc swe majątności w Woiewodztwie Połockim w ręku moskiewskich, a na ten czas tu będący [s] jako wygnaniec, mając tesz y w Wołkowskim powiecie od siebie samego rękę swą własną podpisał Kazimierz Korsak, Chorąży Połocki mp.; ^sSamuel Jan Sobolewski; Jan Kazimierz Użemecki; Krzysztof Lawdański; Daniel Surwił; Andrzej Sokołowski; Paweł Rusteyko^l.

^{h-h} *Obaj Kałużyńscy wpisani jedną ręką.*

ⁱ⁻ⁱ *Trzej Mackiewiczze wpisani jedną ręką.*

^j *Wyd. wszędzie mylnie: s Urzátgolia.*

^{k-k} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{l-l} *Dziewięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^m *Wyd. mylnie: Antoniewicz.*

ⁿ⁻ⁿ *W Or. imiona i nazwiska zamazane; właściwe ich brzmienie odtworzono na podstawie podpisów w paralelnym akcie z 20 X 1655 r. (nr 63).*

^o *Wyd. mylnie: Miszewicz.*

^{p-p} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{q-q} *Czworo Chrząstowskich wpisano jedną ręką.*

^{r-r} *Obaj Oziębłowsy wpisani jedną ręką.*

^s *Wyd. niewłaściwie: Hubyczki.*

^{t-t} *Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

⁴⁵ *Właściwie Rafał Dowgiałło Zawisza.*

65. *Akt pełnomocnictwa dla plenipotentów (litewskiej rady konsultacyjnej?) powołanych do boku Bengta Skytte, legata króla szwedzkiego w Wielkim Księstwie Litewskim, Kiejdany, 23 X 1655 r.*

Or.: RA Stockholm, *Militaria*, vol. 1304, s. 1–14 (16);

Wyd.: *Russian and Ukrainian diplomacy*, s. 70 (sam tekst bez podpisów sygnatariuszy); A. Kotljarchuk, *The Pro-Swedish advisory council of the Grand Duchy of Lithuania in 1655–1656: The origin, structure and fate of members* (sam tekst bez podpisów sygnatariuszy), w: *Faworycy i opozycjoniści. Król a elity polityczne w Rzeczypospolitej XV–XVII wieku*, red. M. Markiewicz i R. Skowron, Kraków 2006, s. 325–326.

Nos proceres et ordines Magni Ducatus Littuaniae notum testatumque facimus. Quod cum in extraordinario Reipublicae statu extra ordinariis quoque remediis opus sit salusque patriae suprema lex merito esse debeat ideoque ad requisitionem Illustrissimi et Excellentissimi D(omi)ni, domini Benedicti Skytte I(bero) b(aroni) in Duderhoff, dynastae in Gronso, Marbi, Skitteholm et Stromserum, equitis aurati, Regni Sveciae senatoris, gubernatoris Esthoniae et generalis castellani arcium Revaliensis et Wittenstenensis, Academiae Dorpatensis cancellarii et ad exercitus legati, qui Suae Maiestatis vices apud nos nunc obtinet hos infra scriptos vigore harum constituimus, nomine nostro plenipotentes, ex ordine ecclesiastico per illustrem et reverendissimum d(omi)-num Georgium Biallozor, custodem praelatum Vilnensem, thessaurum [s] M(agni) D(ucatus) L(ituaniae) notarium; ex districtu Vilkomiriensi: magnificos et generosos dominos, dominum Eliam Komorowski, vexilliferum, dominum Casimirum Siesicki, subdapiferum⁴⁶, dominum Hektorem Oziembłowski, notarium terrestrem, dignitarios Vilkomirienses; ex districtu Braslaviensi: dominum Vladislaum Puciata, subiudicem, dominum Petrum Rudomina, dapiferum Braslaviensem⁴⁷, dominum Gregorium Podbereski, tenitorium Gulbinensem; ex districtu Caunensi: dominum Joannem Wisogird, notarium castrensem Caunensem, dominum Paulum Prosor, dominum Michaellem Worlowski; ex districtu Upitensi: dominum Paulum Marcinkiewicz, iudicem terrestrem, dominum Michaellem Casimirum de Zegrza Wolminski, thesaurarium Upitensem, dominum Vladislaum Sicinski; ex Ducatu Samogitiae: illustrissimum dominum Ioannem Nicolaum Stankiewicz, notarium Magni Ducatus Littuaniae, dominum Albertum Ważinski, tivunum^u Dirvanensem, dominum Vilhelmmum

^u *Słowo poprawione; pierwotnie: tribunum. W istocie Wojciech Ważyński pełnił urząd ciwuna Dyrwian Małych, a nie tamtejszego wojskiego, gdyż takowego urzędu nie było.*

⁴⁶ *Właściwie Kazimierz Władysław Dowmont Siesicki.*

⁴⁷ *Właściwie Piotr Rudomina Dusiacki.*

Korff, capitaneum Orlensem, ut quoties a praedicta Sua Excelentia requisiti fuerint convenient deliberent concludantque unius aut duorum non obstante absentia ea omnia quae ad patriae nostrae salutem necessariam fuerint patriisque legibus et pactis conventis convenientia quae nos rata habebimus executionique mandari quantum in nobis situm est currabimus. In quorum omnium fidem praesentes manibus nostris subscripsimus sigillisque munivimus. Dabantur Kieydani die XXIII mensis Octobris, Anno Domini 1655.

[*Poniżej tekstu następują autografy sygnatariuszy, a po nich dwanaście kolejnych stron podpisów. Nie stwierdzono natomiast pod tym aktem odcisków pieczęci*]: Stanislaus Biallor, Iudex terrestris Vilcomiriensis mp.; Stanisław Dąbmski, chorąży Upithcki mp.; Adamus Stankiewicz Tiuunus Tuerensis, Notarius terrestris Ducatus Samogitiae mp.; JAn z Towtwiła Blinstrub, secretarz JKM mp.; JAn Jarosławski Kurpski, Pisarz Grodski Upitski; Stephanus Podlecki; Alexander Woyniath, Pincerna Ducatus Samogitiae mp.; GAbryel Sipowicz, Pocillator Ducatus Samogitiae mp.; Jerzy Mackiewicz mp.; Jan Michniewicz ręką swą; Laurentius Białłozor mp; Daniel Jan Siemaszko mp.; CHristophorus Papłhońskj mp.; Albrycht Dowgiałł ze Żmuydzi; Raffał Kozakowski mp.; Ludouicus Vidlica Gorski, VicePocilator S(acrae) R(egiae) Magestatis; Samuel Bartoszewski mp.; Joannes Przestrzelski mp.; CHieronim Pietkiewicz; Jarosz Radgowski; Mikołay Żebrowski mp.; Mikołay Pietkiewicz mp.; Raffał Mitan; Michał Bohusław mp.; Mikołay Prozor; Ignatius Casimirus Peliski mp.; Gabriel Koczanowski mp.; Stephanus Czerski; Gabriel Szopowski mp.; Andrzej Kopeć mp.; Jan Gadomsky; Stanisław Jurzewicz Lepariski mp.

Paweł Prozor obywatel Powiatu Kowieńskiego; Krzysztoph Albrycht Nowicki oBywatell Powiatu Kowieńskiego mp.; KRzysztoph Bukowski obywatel powiatu Kowieńskiego y Grodzieńskiego; Jan Drobysz Obywatel Powiatu Kowieńskiego mp.; Stanisław Mielwid oBywatell powiatu kowieńskiego mp.; SAMuel z Osteyka Woytkiewicz obywatel powiatu Xięstwa Żmudzkie(go). Proszony pieczętarz iako od nieumieietnego pisać od Pana Jana Goliniewskiego powiatu Xięstwa Żmudzkiego SAMuel z Osteyka Woytkiewicz. SAMuel Woytkiewicz z Osteyka z wilkomirskiego powiatu za rodzica wielkiej starości y choroby, za rodzonego nieumieietnego [s] pisać, który w osobie rodzica Pana Mikołaiia Woytkiewicza w osobie P(an) Jerzy Woytkiewicz mp.^v; Powiatu Upitskiego: Jarosz Wilbutowicz Papłhońskj mp.; *Eliasz naszkowski z Upity; Krzysztof (i) Jan Koreywowie z Upity; Jakub alexandrowicz z Upity; Samuel Straszewicz z Upity; Woyciech gineyt z Upity; Krzysztof tomkiewicz z Upity;

^{v-v} Wszystkie trzy wpisy zostały wniesione ręką Samuela Osteyka Woytkiewicza.

^{w-w} Siedemnaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

andrzej lutkiewicz z Upity; Jerzy Wysocki z Upity; Jan Borkowski z Upity; Stanisław Borkowski z Upity; Andrzej Łowmeko z Upity; Ławryn Jurewicz z Upity; Marcin Murawski z Upity; Alexander Szabunowicz z Upity; Jan gineyt z Upity; Jan Wojszwlł z Upity; Jan tomkiewicz z Upity^w.

^xStanisław s Powdz Xięstwa Żmudzkiego; Stanisław Sarpsky Xięstwa Żmudzkiego^x; Frranciszek [s], Alieksander (i) Paweł Rzewuski Xięstwa Żmuckiego; Jan Giecewicz Xięstwa Żmudzkiego; Piotr Rzewuskj; Paweł Grochowski z Upity; Jan Janus(z)kiewicz [s] z Upiti, Zygmot Szabaniec; Paweł Lutkiewicz z Upity; ^yKrzysztof baczański z Upity; Andrzej Straszewicz z Upity; Jan Juchnowski z Upity; Balcer markiewicz z Upity; dawid markiewicz z Upity^y; ^zMichał DowKąnt, chorąży Wielkich y Małych Dirwian Xięstwa Żmudzkiego; Jakub DowKąnt Xięstwa Żmudzkiego^z; ^aStefan Bukowski wiewodztwa trockiego; Krzysztof Komoniaka obywatel powiatu mińskiego y rodzieskiego; Albrycht Bukowski obywatel powiatu lidzkiego^a; ^bMikołaj fronckiewicz z Upity; Ja(n) florynianowicz z Upity; Mikołaj pietkiewicz z Upity^b; Jan Minwid z upickiego powiatu; Hieronim Orwid obywatel Ziemi żmo(jdzkiej); ^cWoyciech Woyszwlł; Jan Woyszwlł^c; Mateusz Ki(r)kiłło [s] s Kiszun; ^dAndrzej kondracki Xięstwa Żmuyd(s)kiego; Kazymierz Kondracki Xięstwa Żmuyd(s)kiego; Antoni Wojkiewicz [s] z Upiti; Pani Lewoniowa Mikołajowa (z) Upiti^d; ^eMikołaj Mielwid z Upity; Jakub Bajkowski z Upity; Adam Juchniewicz [s] z Upity; Jakub linkiewicz z Upity; Jozeph Carewicz z Upity; Po Pietrze Żortowskim syroty [s] potomstwo pozostałe Samuel y Stanisław Żortow(sczy) z Upity^e; ^fAlexander Symonowic [s] z Upity; JAN Steygwilł Laudański obywatel upitski; Jan Radwilł obywatel upitski^f.

^eStefan Komoniaka obywatel powiatu Grodzieńskiego; Jan Komoniaka obywatel powiatu Grodzieńskiego; Samuel Moyżesz s Toutwiła Blinstrub obywatel powiatu Kowieńskiego^e; ^hSzc(z)ęсны Doweyko obywatel Powiatu uPitskiego; Jerzy Kusleyko obywatel Powiatu uPitskiego; Mikołaj Kuslejko

^{x-x} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{y-y} Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{z-z} Obaj Dowkontowie wpisani jedną ręką.

^{a-a} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane zapewne jedną ręką.

^{b-b} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{c-c} Obaj Woyszwillowie jedną ręką.

^{d-d} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{e-e} Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{f-f} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{e-e} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{b-h} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

bywateł [s] Powiatu uPitskiego^h; ⁱMikołay Mielwid z Upity; Stanisław Sągayłło z Upity; Stanisław Mizerewicz Zabłoczi [s] z Upity; Jerzy Sołłotan [s] z Upityⁱ; ^jJan Rymgayłło z Witorta; Jozeph Walentinowicz Rymgayłło; Stephan Woyciechowicz Rymgayłł [s]; ^kJędrzey Dougielewicz; Eliasz Stasiewicz; Krzystop Jawoysz; Jan Beynar; Gabriel Towgint^k; MATEus Borodzicz z upit-skiego; Andrzej Trentowsky, Stanisław Gradowsky, Jan Gradowski: z Upity^l; Alexander Adamkowicz Anusowicz mp.; Marcyn Kulmysky; ^mJarosz Walentynowicz Szymkiewicz Gawryłowicz s Po(wdz?) [s] ze Żmoydzi s powiatu telszewskiego; Ambrożej miszeyko; Stanisław miszeyko; Jakub miżeyko; Gabriel Stanisławowicz LeParski^m; ⁿKr(z)ysztof Dowejko; Jan Romaszko; Kazimierz Rymkiewiczⁿ; ^oSabestijan [s] lieParski; FiliP lieParski; Maciey Pietruszeywski^o [s]; ^pBartłomiej Swilewicz; Woyciech Pietruszewski; Krzystop Pietruszewski; Krzystop Miszeyko; Jerzy Leparski^p.

^qGabryel Jackiewicz obywatel powiatu lidzkiego; Krzysztof Godlewski obywatel powiatu lidzkiego^q; Kazimierz CHRzczonowicz; Mikołay Kazymierz wysocki z Upity; Jan Pacowicz mp.; Andrzej Mackyewycz; Krzy(sz)tof rayuniec z Upyt(y); MAłcher Nargiełowicz z Xięstwa Żmudzkiego; Michał DowKąnt z Xięstwa Żmudzkiego; KrzysztoPh Augusztynowicz Połnas; ^rX(ię)stwa Szmuyckiego^r; ^sJan (Au)gusztynowicz Połnas; Jan Daniłowicz^s; Jan Rymkiewicz Gawryłowicz; Jerzy Torczyłło; Krzysztoff Elźbut; Krzysztoff Juszkiewicz; Alexander Juszkiewicz swą ręką; ABram Sak ręką; Malcher Sak ręką swą; Jan Marcinkiewicz; Jan Pacuński; Jan Żakiewicz; SAMuel Woydatt mp.; Jan Władysław Domaradski; Woyciech Abramowicz; ^tKrzysztoPh Osmolski z Wilkomierskiego Powiatu; Paweł Jabłoński z Wilkomierskiego Powiatu; Andrzej Osmolski z Wilkomierskiego Powiatu; Jerzy Diiakiewicz Niemcowicz z Wilkomierskiego Powiatu; Kazimierz Pietraszkiewicz z Wilkomierskiego Powiatu^t. Vilko(mierz)^u.

ⁱ⁻ⁱ Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{j-j} Trzech Rymgayłłów wpisanych jedną ręką.

^{k-k} Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{l-l} Uwaga dopisana na marginesie z zaznaczeniem, iż odnosi się do trzech wyżej podpisanych.

^{m-m} Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

ⁿ⁻ⁿ Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{o-o} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{p-p} Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{q-q} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{r-r} Uwaga umieszczona na marginesie przy podpisie Połnasów.

^{s-s} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{t-t} Pięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^u Uwaga wpisana na dole strony odnosząca się do pochodzenia terytorialnego podpisującej się tu szlachty.

^vPaweł Prozor obywatel Powiatu Kowieńskiego; Krzysztoph Albrycht Nowicki obywatel Powiatu Kowieńskiego mp.; KRzysztoph Bukowski obywatel powiatu Kowieńskiego y grodzieńskiego powiatów; Jan Drobysz Obywatel Powiatu Kowieńskiego mp.; Stanisław Mielwid obywatel powiatu kowieńskiego mp.; ^wSamuel z Ostejka Woytkiewicz obywatel Xięstwa Żmudzkiego. Tenże od rodzica Pana Mikołaja z Ostejka Woytkiewicza wielkiej starości y rodzonego Pana Jerzego nieumiejetnego pisać, obywatelów powiatu wilkomierskiego. Proszony pieczętarz od P(ana) Jana Goliniewskiego, iako nieumiejetnego pisać obywatela Xięstwa Żmudzkiego, SAMuel z Ostejka Wojtkiewicz podpisał^w. ^xStanisław s Powdz Xięstwa Żmudzkiego; Stanisław Sarpsky Xięstwa Żmudzkiego^x; Piotr Rzewuzky; ^yFRanciszek Rzewuski, Aliexander Rzewuski^y, Paweł Rzewuski; Jan Gieczewicz z Xięstwa Żmuckiego; ^zEliasz Naszkowski z upitskiego (po)wiatuu; Samuel Straszewicz z Upity; Krzysztof i Jan Koreywowie z Upity; Jakub Alexandrowicz z Upity; Wojciech gineyt; (Krzy)sztof Tomkiewicz; Jan Wojszwyło z Upity; Andrzej lutkiewicz z Upity; Jerzy wysocki z Upity; Alexander Juchnowski; Andrzej Straszewicz; Jan tomkiewicz; Andrzej łowmek; Marcin Murawski.

Balcer Markiewicz; Dawid Markiewicz z Upity^z; Jerzy Soltan s powiatu upitskiego; Stefan Bukowski (z) woiewództwa trockiego; ^aPaweł grochowski z Upity; Jan Januszkiewicz z Upity, Zygmont Zabaniec [s]; Paweł lutkiewicz z Upity; Krzysztof baczański z Upity; Woyciech Woyszwił z Upity; Jan Woyszwiło z Upity^a; ^bMikołay Mielwid z Upity; Jakub Bajkowski z Upity; Adam Juchniewicz z Upity; Jakub Linkiewicz [s] z Upity; Jozeph Carewicz z Upity; Potomstw(o) Żortowskiego syroty Samuel y Stanisław Żortowscy z Upity; Stanisław Sągayło z Upity; Stanisław Miserewicz Zabłoczeki z Upity^b; ^cJAn Steygwił z Upity; JAn Radwił z Upity^c; ^dKrzysztof Ambrożeiewicz; Jan sarwull^e [s] z Upity^d; Alexander Symonowicz z Upity; Michał Dowkańt, Chorąży powiatów dwóch Małych y Wielkich Dyrwian⁴⁸ [s] Xięstwa Żmudz-

^{v-v} Oznaczone dwie kolejne strony zawierają w zdecydowanej większości podpisy występujące już na trzech stronach powyżej, mianowicie: drugiej, trzeciej i czwartej z autografami sygnatariuszy.

^{w-w} Oznaczone wpisy zostały wniesione ręką Samuela z Ostejka Woytkiewicza.

^{x-x} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{y-y} Dwaj Rzewuscy wpisani jedną ręką.

^{z-z} Szesnaście oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{a-a} Siedem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{b-b} Osiem oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.

^{c-c} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{d-d} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^e Lekcja niepewna; może: Zarwull?

⁴⁸ Chodzi o ciwiństwa (włości żmudzkie) Małe i Wielkie Dyrwiany.

kiego; ^fJan Borkowski z Upity; Stanisław Borkowski z Upity; Mikołaj fronckiewicz z Upity; Ja(n) floryjanowicz; Mikołaj Pietkiewicz z Upity; Mateusz Kirkiło z Upity^f; ^gKrzysztof Komoniaka powiatu mińskiego y Grodzieńskiego; Albrycht Bukowski obywatel powiatu lidzkiego; Stefan Komoniaka obywatel powiatu Grodzieńskiego; Jan Komoniaka obywatel powiatu Grodzieńskiego^g; Stanisława Myszka^h; Jakub Mysze(j)ka [s] mp.; Andrzej kondracki Xięstwa Żmudzkiego; ⁱKazimierz kondracki Xię(stwa) Żmud(z)kiego mp.; Stanisław kondracki Xięstwa Żmu(dzkiego)ⁱ; Marcyn Kulmyski [s]; Samuel Blinstrub s Towtwiła; Kazimierz Rymkiewicz. ^v

^jWładysław Pakosz; Woycie(ch) Zacharzewski; Marcin Zacharzewski; Mikołaj Jawoysz; Krzystop Andrzejewicz; Szcz(ę)sny Doweyko; Jerzy Kuslejo; Mikołaj Kuszlejo; Jan Romaskiewicz^j; Krzysztoph Dowieyko; ^kJędrzey Doulgielewicz [s]; Jan Beynar; Grzegorz Sabański; Adam Sabański; S(z)częsny Legiecki; Jędrzey Steygwił; Maciej Pietruszewski; Woyciech Pietruszewski; Krzystop Pietruszewski^k; ^lJan Rymgayło z Witorta; Jozeph Walentanowicz Ryngayło [ss]; Stephan Woyciechowicz Rymgayło^l; ^mGabryel Stanisławowicz Leparski; (Wę)claw Koielowicz [s]; (Mare)k Mingin^m; JArosz walentynowicz Szymkiewicz Gawryłowicz ze Żmoydzi z spowiatu [s] Telszewskiego; ⁿAndrzej trętowski z Upity; Stanisław Gradowski z Upity; Jan Gradowskiⁿ; MAteusz Borodzicz z Upity; Gabriel Towgint; Alexander Adamkowicz Anusowicz ze Żmudzi ręką swą; Kazimierz Piotrowicz (z) Powiatu Kroskiego mp.; Andrzej Mickyew(i)cz mp.; Krzysztoph Niekrasz mp.; ^oGabryel Jackiewicz obywatel powiatu lidzkiego; Krzysztof Godlewski obywatel powiatu lidzkiego^o; ^pKazimierz Chrzczonowicz; Jan Pacowicz mp.^p; Mikołaj Kazimierz Wysocki z Upity; MAlcher Nargielowicz z Xięstwa Żmudzkiego; Jakub Dowkąt z Xięstwa Żmudckiego; ^qMarcin lipnicki z Upity; Daniel Jackiewicz z Upity^q.

^{f-f} *Sześć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{g-g} *Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^h *Lekcja niepewna z powodu zatarcia końcówki podpisu.*

ⁱ⁻ⁱ *Trzech Kondrackich wpisano jedną ręką.*

^{j-j} *Dziewięć oznaczonych podpisów zostało wpisanych jedną ręką.*

^{k-k} *Dziewięć kolejnych podpisów wpisanych jedną ręką.*

^{l-l} *Trzech Rymgayłów wpisanych jedną ręką.*

^{m-m} *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

ⁿ⁻ⁿ *Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{o-o} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{p-p} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

^{q-q} *Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.*

Kazimierz Mackiewicz mp.; Dawid Mackiewicz mp.; ^rJakub Mikoszewski; Kasper Lachnicki; Jan Bortkiewicz; Janowa Lachnicka^r; ^sAlexander Pacewicz; Jakub Pawłowicz; Andrzej Pacuński; Stanisław Pacuński^r; ^tJan Stephanowicz; Jakub Stanisławowicz; Mikołaj Kuszleyko^t; Jan Władysław Domaradzki; Woyciech Abramowicz; ^uKrzysztoph Augusztynowicz; Jan Daniłowicz; Jan Augusztynowicz: X(ięstwa) Żm(u)yskiego [s]^u; Adam Wissogierd obywatel Powiatu Upitskiego; ^vMikołaj Wałętnowicz; Mikołaj Stanisławowicz Możeiko^v; ^wBolesław Kupść s Powiatu Wilkomierskiego Ręką swą; Jan Kirdey Girdzieiewski s Powiatu Wilkomierskiego; Gabryel Podbipięta s Połocka; Mikołaj Sipowicz z Wilkomierskiego powiatu^w; ^xSAMuell Sungayło s powiatu wilkomierskiego; Kristow Sungayło; Stanisław Sungayło^x; ^yDaniel z Mieniałga CHrypciewicz s powiatu kowieńskiego; Adam Romaskiewicz^y; ^zWoyciech Kiolewicz^a [s], Alexander Surdaczki, Alexander Dzidzulewicz, powiatu wilkomierskiego obywatele^z; Stanisław Dowmąt (z) powiatu wilkomierskiego.

Alexander Florianowicz ręką swą mp.; Andrzej Wondziagolski mp.; Krzysztoph Ławcewicz mp.; Joannes Matheus Nacewicz, secretarius Sac(rae) Regiae M(aiesta)tis; Krzysztoph Skinder, dzierżawca kiławski mp.; Jerzy Felicjan Petkiewicz [s] ręką swą; Krzysztoph Mikulski mp.; Eustachi Bronisz s Powiatu telszewskiego; Jan Kwaszewicz Buiwid ręką swą; Wacław Szukszta ręką swą; SAMuel z Witorta Rymgayło mp.; Jan Rymwid mp.; Jan Łasiński mp.; Kazimierz Piotrowicz Ręką swą; Adam Poremsky ręką swą; Jerzy Piotrowicz Wirgoynski mp.; Jan Staszewicz z Wilgieyła; Piotr Jan Puzewsky Ręką swą; Kazimierz na Lakowie Narkiewicz mp.; Piotr Jerzy Przeliszewski mp.; Samuel Jurewicz Poczayg^b mp.; Adam Kiewnarsky; Michał Witkowski Ręką swą; Jozeph Maciey JAsinsky; HEliasz Mielwid z Eyborta; mp.; Jozeph Juszkiewicz; Jozeph Bortkiewicz Szyłański mp.; Augustin Limont swą ręką; Jan z Siriata Legath [s] ręką swą podpisałem mp.; Andrzej Kondracky Ręką swą;

^{r-r} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{s-s} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{t-t} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{u-u} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką wraz z uwagą na marginesie określającą pochodzenie terytorialne.

^{v-v} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{w-w} Cztery oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{x-x} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{y-y} Dwa oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^{z-z} Trzy oznaczone podpisy zostały wpisane jedną ręką.

^a Nazwisko zapewne niewłaściwie zapisane; może: Kiolewicz?

^b Lekcja niepewna; może: łączayg?

Stanisław Bałtromiei [s] Burniewicz mp.; Augustyn Narwoysz ręką swą; Stefan Mizer Ręką swą; Alexander Laudbor; Jan Kaniecky^c Ręką swą; Stefan Dubowicz Szoltomirz mp.; Marcin Broliński Jenerał ręką; Kazimierz Mickiewicz ręką swą; Kazimierz Sakowicz Hrehorowicz; Jozeph Sypowicz ręką swą; Jan Refkowsky Ręką swą; Krzysztoph Rupeyko ręką swą swą [ss] mp.; (Alex)ander Truszkoski [s] Ręką.

Stanisław Narbut; Kiianowski Waleryian Ręką swą; Adam Kiianowski Ręką swą; Jan Todowiański ręką swą; Daniel Możeyko mp.; Gabryel Staszkie wicz mp.; Samuell Wojciechowicz Dobużyński; Miguć Mikołaj; Michał Bursky Ręką; Stanisław Gieduszko; Maximillian^d Oknieszewski mp.; Krzysztoph Jurkiewicz Peliski; Jerzy Mickiewicz; Samuel mickiewicz; ^eAlexander Pietkiewicz; Jan Pietkiewicz^e; Andr(z)ej Prośc(i)ewicz; Stanisław Groński; Otto Georg von Trotten genandt Treydten; Nicolaus Manteuffel genandt Szöge; Malcher golkont; DAwid Gielwanowski; Eliasz Ciołkowicz mp.; Jan Tomkiewicz mp.; Stanisław Kulesza ręką swą mp.; Kazimierz Szablewicz; Alexander Truskowski Stanisławowicz Ręką swą; Marcin Zagora ręką; Krzysztof legowicz mp.; Stanisław Woytkiewicz mp.; Jan Proniewicz; Eliasz Wieliczko; Krzysztof Rukuyża; Sewerin Szablewycz Ręką mp.; Gabriel Oyzriński; Stanisław Szeddziejewicz [s]; Jan Miguć; Petrus Żagiell ręką swą; Joannes Monkiewicz; Tomasz Steckiewicz; Andrzej Monkiewicz; Jerzy Mickiewicz; Paweł Zawadzki; Matyas Giegiecki; A? Johan von Brockhu(sen); Bałtromej [s] Butk(i)ewicz; Tomasz Posleysky [s]; Marek Butdkwycz [s]; Daniel Szolkowsky mp.; Adam Radwański mp.

Paweł Jan Wołczkowicz; Marcin Dąbrowsky mp.; Jeronim Dzieszuk mp.; Jan Krzis(z)toph Zalesky; Jan Kaźmierz Tyszka; Alexander Dowoyn Łukiański mp.; Christoff Bucholtz; Stanyslaw Sleps(z)cz [s] ręką; Stanisław Leparski; Jan Doburzyński mp.; Jer(z)y Juriewicz; Stanisław Radziszewski; Jan Kildysz; Krzysztof Purcik ręką swą; Jan Serefenowicz [s]; Kazimierz Pietrkiewicz; Piotr Giegieczki mp.; Józeph Dowejko; Krzysztof Kałuszyński; Mateusz Borodziec ręką swą; Alexander Debesewicz; Jan Swyntowicz; Krystowf Tąmkyewicz [ss] ręką swą; Eliasz Debesewicz; Piotr Kirkiłło; Korywa [s] Jan; Jan Kirkiłło; Andrzej Dowoyn Liukiański; Kazimierz Torczyłło mp.; Krzisztowf [s] Jaroszewicz; Mikołaj Gieczewski; Alexander de Pomusze Kuprell mp.; Mikołaj Rymwid; Mikołaj Dąbrowsky; Fabiian Sopoćko mp.; Ota Tynehauss [s]; Stanjsław Pukien Giedroyć; Jan Bohdanowicz; Mikołaj Lenartowicz; Mikołaj Eigird; Kazimierz Dowejko.

^c *Lekcja niepewna; może: Kamecky?*

^d *Lekcja niepewna.*

^e^e *Obaj Pietkiewiczowie wpisani jedną ręką.*

Władysław Błtus; Krzysztoph z biellcza Agryppa; Gabryel Błtus mp.; Kazimierz Pietraszkiewicz mp.; Malcher Pousleysky; ^fAndrzej Tynina y Jakub Tynina^f; Jerzy Diiakiewicz Ręką swą; Adam^g Weriszyński; Jan Zabielsky mp.; Mykołaj Kułtwiecz [s]; JAn Ludkiewicz mp.; Krystow Karywa [ss]; Woyciech Woyszwił; SAMuell Kirkiłło mp.; danyel Łome(y)k^h [ss]; Jerzy Torczyłło; Jan Dombrowsky; Stanisław Sak; Jan Gadomski ręką swą mp.; Michał Giedroic ręką swą; Thomasz Szlagier Ręką swą; Jan Leparski; Krystoph Łukoski; Teodor Tis(z)ka [s]; Alexander Druwe mp.; Samuel Rudzarsky; Bołłtromoj [s] Do(w)giało; Krzysztoph Frank; Jendrzey Miguć; Jan Szacz [s]; Wojciech leparski; Andrzej Buttkiewicz mp.; Jan z Kozielska Puzyna mp.; Maciey Podlecky; Eliasz AzenkamPowycz Ręką swą; Alexander Strunski Judzikiewicz mp.; Władysław Oziębłowski; Drasęłt [s] Frydrych; Jerzy JAnkiewicz; Daniel Mackiewicz; Jan Władysław Domaradzki; Krystof [s] floryanowicz; Łukasz Lieparsky; Adam Leparski; Alexanderz [s] Szabuniewicz mp.; Jakub Gryn-ce(wicz).

ⁱHucusque Districtus Vilkomiriensis, Upitensis et Ducatus Samogitiaeⁱ.

j-j

5. Zjazd główny (konwokacja) stanów WKsL w Brześciu Litewskim (5–11 XI 1655)

Literatura: *Rachuba*, s. 301–302; *tenże*, *Paweł Sapieha wobec Szwecji i Jana Kazimierza (IX 1655 – II 1656)*, w: „Acta Baltico-Slavica”, XI (1977), s. 86–87.

Zjazd główny „wszytkim stanom WKsL pozostałym” zwołali na dzień 5 XI 1655 r. senatorowie skupieni w Brześciu Litewskim wokół faksji sapieżyńskiej, mianowicie wojewodowie: trocki Mikołaj Stefan Pac, brzeski Maksymilian Brzozowski, witebski i zarazem regimentarz wojsk WKsL Paweł Jan Sapieha oraz marszałek wielki Krzysztof Zawisza, powołując się na uniwer-

^{f-f} *Obaj Tyninowie wpisani jedną ręką.*

^g *Lekcja niepewna.*

^h *Lekcja niepewna; może: Dome(y)k?*

ⁱ⁻ⁱ *Dopisek poniżej podpisów na samym dole strony dokonany niechybnie po spisaniu samego dokumentu na potrzeby kancelarii może sugerować koniec serii autografów pod aktem z 23 X 1655 r.*

^{j-j} *Według obecnego podziału w Riksarkivet w tym miejscu znajduje się dołączona jeszcze jedna karta podpisów w ocenie wydawcy ewidentnie przynależna do aktu z 17 VIII 1655 r. (zob. nr 61).*

sały Jana Kazimierza, jako na podstawie prawną (AGAD, AR II 1304, czterej wymienieni wyżej senatorowie do szlachty ziemi bielskiej, Brześć Litewski 27 X 1655). Zjazd („rada”) odbył się, ale uchwał zdaje się nie podjęto. Znane jest jedynie porozumienie o wzajemnej amnestii osiągnięte między poszczególnymi grupami armii litewskiej, które opuszczały szeregi stronników hetmana Janusza Radziwiłła.

66. Porozumienie o zjednoczeniu działań grup wojskowych lojalnych wobec Jana Kazimierza, Brześć Litewski, 11 XI 1655 r.

Or.: nieznanymi;

K: AR II, nr 1305 (wypis z ksiąg grodzkich brzeskich z datą 13 XI 1655).

Выпись с книгъ кгродьскихъ староства берестеуского. Лета отъ нароженя Сына Божого(о) 1655 м(есе)ца Ноебра 13 дня.

На враде кгродьскомъ в замку Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти берестеускомъ передомною Яномъ Каролемъ Копьтемъ, старостою берестеускимъ, двораниномъ Его Кор(олевское) М(и)л(о)сти покоевымъ постановившысе очевисто его м(и)л(о)сть пань Крыштофъ Хоецькийи покладалъ и до ку [ss] актъ кгродьскихъ берестеускихъ подалъ сегоду^k [s] и постановене их м(и)л(о)стеи пановъ пулковниковъ, ротмистровъ и велю их м(и)л(о)стеи войскъ Великоз(о) Князства Ли(товского), межы другими их м(и)л(о)стямъ в речы нижеи выраженое служачое, жадаючы абы было прынятое и до книгъ уписаное. Я староста тое постановене прынявши до книгъ уписатъ велеломъ, которое в слове до слова такъ се всобе мае:

My pułkownicy i rotmistrze wojska JKM WKsL на podpisach rąk naszych mianowani imieniem wszytkiej kompaniej czyniemy wiadomo tem szkryptem [s] komu o tem wiedzieć będzie należało, iż tak w ścisłych terminach upadającej ojczyzny merendo spólnie z bracią naszą pułków drugich przyszło nagle do niesłychanego ante actis saeculis przykłądu i zamieszania, iż wódz nasz a hetman wielki WKsL⁴⁹ insciis ordinibus WKsL, pogotowiu w niewiadomości nas przelożonych wojska JKM, do nieprzyjaciela R(zeczy)p(ospoli)tej, to jest szwedzkiego króla⁵⁰ inwasora [s] państw JKM transiit. A nas, którzyśmy krew naszą poświęcili dla ojczyzny, różnemi sposoby trahere do swego zdania

^k *Poprawnie powinno być: сгоду.*

⁴⁹ *Janusz Radziwiłł, wojewoda wileński.*

⁵⁰ *Karol X Gustaw Wittelsbach.*

usiłował lecz gdy nas wiara i cnota ku Panu⁵¹ i R(zeczy)p(ospoli)tej debita od tak szkodliwych zamysłów retrascit, tenże wódz nasz różnemi praktykami swojemi dismembracio między nas rycerstwo wrzucając, do przeciwnych, jednego z drugim, opiniej i tradukty [s] przywoził, skądeśmy i skryptami, manifestacyjami incognito dolo wodza naszego na ichmm. dłużej pozostałych, bracią naszą, nastempowali. Lecz gdy przyszło między nami do spólnego kongresu i umawiania się braterskiego naleźliśmy, iż próżne były simultates z nami formowane od nieprzyjaciela zgody naszej, a jako inter distantes rozmnożone, żeby tedy albo nostrae levitati posteritas nie przyczytała tego albo honorowi ichmm. nie szkodziła tym zgodnym szkryptem [s] naszym contestamur. Iż te examinata mature za uznaniem ichmm. panów stanów R(zeczy)p(ospoli)tej, którzy się interponować między nas raczyli, nic opaczniego o ichmm. nie rozumiemy, ale zajędo jako bracią miłą i cnotą, wiarą ku Panu i R(zeczy)p(ospoli)tej nam równą veneremur. Cokolwiek praeiudiciosum manifestacyjej naszej przeciwko ichmm., mianowicie wielmożnemu jm. panu Władysławowi z Chalcza Chaleckiemu, staroście mozyrskiemu i jm. panu Janowi Bychowcowi, stolnikowi trockiemu i wojsku, które z ichmm. według osobliwego komputu jm. panu regimentarzowi naszemu⁵² podanego wyszło, irrepsit kasujemy, eliminujemy wiecznemi czasy chcąc na każdym placu o honor ichmm. tak, jako o swój własny, jeśliby kto chciał oneri, bratersko się zastawiać. Którą amnystyją naszą podpisawszy rękoma naszemi i ichmm. panów deputatów ab ordinibus WKsL wysadzonych do tej moderacyjej uprosiliśmy do podpisu. Działo się na konwokacyi w Brześciu, die 11 Novembris Roku Pańskiego 1655.

У того постановеня подьписы рукъ тыми словы: Kazimierz Chwalibog Żyromski, stolnik wileński, pułkownik JKM; Samuel Kmicic, pułkownik JKM; Jan I(h)natowicz, stolnik kowieński, poseł od wojska mp.; Piotr Władysław z Kamiengroda Kamieński, rotmistrz JKM, poseł od wojska; Aleksander z Gromadzina Gromadzki, sędzia i poseł wojskowy; Eustaphian Zawisza, kasztelan witebski, poseł na ten czas od wojska mp.; Jakub Radoszyński poseł od wojska mp.; Piotr Jan Połupięta, sędzia grodzki mścislawski; H(i)eronim Roman Buczacki Tworowski, poseł wojskowy.

Ustnie proszony pieczętarz do tego szkryptu od osób wzwysz mianowanych Mikołaj Stephan Pac, wojewoda trocki; Ustnie do tego szkryptu od osób w tem szkrypcie mianowanych Piotr Kazimierz Wiażewicz, wojewoda nowogródzki mp.; Jan Karol Kopeć, starosta brzescki; Jan Kiersnowski, podsędek nowo-

⁵¹ *Jan Kazimierz Waza.*

⁵² *Paweł Jan Sapieha, wojewoda witebski.*

gródzki, starosta drzewieniecki⁵³ [s]; Theodor Michał Obuchowicz, podkomorz mozyrski jako mediator wysadzony ręką swą.

Котороешь то постановене их м(и)л(ос)теи пановъ пульковниковъ во-
усть Вел(икого) Княз(ства) Ли(товского) через особу вы(ш)еи упомене-
ную до актъ поданое до книгъ кгородских берестеуских есть уписано, с
которых и сесть выписать подъ печатью вradoвою и с подыписом руки пи-
сарское велможному его м(и)л(ости) пану старосте мозырскому⁵⁴ ест
выданъ. Писанъ у Берестю

[*Poniżej odcisk pieczęci urzędu grodzkiego brzeskiego, ale słabo czytelny i autograf*]:

Jako w niebytności jm. pana pisarza podpisuje się H(i)eroni(m) Kazimierz Jeleńskj, Podstarości W(ojewódtwa) B(rzeskiego) mp.

[*Na odwrocie noty kancelaryjne*]: Wypis s ksiąg skryptu na(m) danego od wojska wprzód wyszłego. A(nno) 1655 Novembr(is) 13. Скорыкговал Верь-
бицкии.

6. Konfederacja antyszwedzka dygnitarzy, ciwunów, urzędników ziem- skich, grodzkich i szlachty żmudzkiej podczas pospolitego ruszenia w Szadowie (3 VI 1656)

Literatura: A. Tyla, *Sukilimas Lietuvoje pries Švedu okupacija 1656 m., „Lietuvos TSR Mosklu Akademijos darbai”*, A Serija, 1976, t. IV (57), s. 61–72; *tenże*, *Kiedainiu unijos opozicija (1655–1656 m.), „Lietuvos TSR Mosklu Akademijos darbai”*, A Serija, 1979, t. II, s. 67–84.

67. Akt konfederacji szlachty żmudzkiej na pospolitym ruszeniu przeciw
Szwedom, Szadow, 3 VI 1656 r.

Or.: nieznanym;

K (wierzytelna): LMAB, F. 115–541, k. 79–82v (fragment księgi grodzkiej
żmudzkiej);

K₂: LMAB, F. 115–541, k. 85–86v (ze skróconą listą wystawców i polskim
nagłówkiem: Akt laudum w Szadowie na pospolite ruszenie postanowione za
pułkownictwa jm. p(ana) Judyckiego).

⁵³ W istocie był dzierżawcą dziewieniskim.

⁵⁴ Władysław Jerzy Chalecki.

¹Актъ ляддумъ Князства Жомойтского за пулковництва его м(ило)сти п(а)на Алексъсандра Юдицкого, старосты ясвонского, енералног(о) Княс(тва) Жо(мойцкого)¹.

Году от нароженя Сына Божого 1656 м(есе)ца июня 6 дня. ^{m-m}

На враде г(оспода)рскомъ кгородскомъ Староства Жомойцького передомною Яномъ Еронимомъ Талятомъ, подстаростимъ жомойцкимъ, старостою росенскимъ постановивъшысе очевисто слуга велможного его м(ил)ости пана Алексанъдра Юдицкого, старосты ясвонского, пулковника Князтва Жомойцкого енералного, панъ Миколаи Улецьки оповедивъшы покладал ку актътыкованю до книг кгородскихъ жомойцких лавьдумъⁿ [s] их м(ил)ости пановъ обывателевъ Князства Жомойцкого под посполитымъ рушенемъ ухваленого и постановьленого. Которы уписуючи у книги слово до слова так се в себе мает:

Wszelchmocnej to ręki dzieło, gdy pro remedio pernicięi [s] dispositu o tą samą przyprawujące zgubę resumuje, w czym osobliwą bierze eksperyencyją Księstwo Żmudzkie, które tak postronnych nieprzyjaciół otoczone potęgą, jako i szkodliwą radą zeszęłego wodza⁵⁵ nieporządku i zguby naszej ściśnione będąc, w zasłodzoną było wprawione niewolą. Do tego i my obywatele necessitowani zostając, iż szwedzką obłudną przyjąwszy protekcyją, ojcowskiej dziedzicznego Pana⁵⁶ liberis votibus obranego ⁿ nadwerzedzilichmy [s] łaski^o. Na co gdy ciężko boleje wierność poddanych życząc sobie takowego błędu zmażę by proprio oczyścić cruore, aliści do pozyskania królewskiej klemencyi samaż nieznośna nowych gubernatorów egzakcyja okazyją podała, tych serca przeciwko [s] sobie zajątrzywszy, których łagodnemi obietnicami do oddania wszelkiej powinności powolnych mieli. Mała li to była opresyja, gdy dla ich gwałtownej w kościoły Pańskie inwazyi sacra silere musiały officia. Powie-działyby same niebiosa jak ciężkie kapłanów bożych i wszystkich wiernych fundebantur suspitia widząc, iż w domy Bogu poświęcone incompatibiles były introdukowane inszej religii devotie czy^p też conventicula nad kapłanami wygnanemi, zmęczonemi, zabitemi ptastwu powietrznemu in praedam danemi, nad spalonemi kościołami, relikwii świętych zdeptanemi lamenta, żalną po sobie zostawując rezonancyją straszliwie wzywali vindictam. A szlachecka

¹⁻¹ Nagłówek aktu konfederacji został dopisany później inną ręką.

^{m-m} W tym miejscu w kancelarii grodzkiej żmudzkiej wstawiono notę o treści: Актыковано. Michałowski.

ⁿ K₂ nazywa ten akt: лист коньфедераци(й)ны.

^{o-o} K₂ poprawniej: nadwerędzilichmy łaskę.

^p K₂: czyli.

⁵⁵ Chodzi o Janusza Radziwiłła, wojewodę wileńskiego i hetmana wielkiego WKsL.

⁵⁶ Chodzi o Jana Kazimierza Wazę.

wolność od części odsądzona w konte(m)ptcie niesłychanym została, gdy bez dowodu za jednym swoichże świadectwem znieważyc, okować, zabrać, najechać, zabić wolno było. Owo zgoła omnia Divina humanae iura, których protektorami być przyobiecali, wiolatorami we wszystkim one łamiąc zostali. A że frangenti fide[m] frangitur^q fides jako prędko nas zaszły uniwersały Najjaśniejszego króla JM Jana Kazimierza, pana naszego miłościwego, w łaskę ojcowską nas przymującego zarazechny jarzma extranei imperii z karków naszych zrzuciwszy, szwedzkie znieśli załogi, onych za nieprzyjaciół mając Majestatu JKM i oraz communi bono consulendo:

My dygnitarze, ciwunowie, urzędnicy ziemscy, grodzczy, rycerstwo szlachta i obywatele Księstwa Żmuydzkiego zgromadzeni, oznajmujemy i przyrzekamy sobie to^r jednostajną zgodą naszą, cnotę i wiarę poprzysiężoną dotrzymać w tym co ku spólnemu ojczyzny naszej ratunku służy. Stanowwszy tedy tam gdzie potrzeba ojczyzny naszej ukazowała, przeciwko nieprzyjacielowi postąpiliśmy z powinności i ochoty naszej za innotescencyją jm. pana Aleksandra Judyckiego, wojskiego rzeczywecznego, starosty jaśwońskiego. Więc że ordo est animarum, tedy wprzód przerzeczonego jm. pana starostę jaśwońskiego wszyscy spólnie jednostajnymi głosami za generalnego Księstwa Żmuydzkiego pułkownika i regimentarza obieramy, ponieważ jm. nie tylko ku dobremu ojczyzny^s dobry uczynił początek ale i niemały koszt na zaciągnięcie żołnierza ważył. Obowiązujemy się tedy wiarą, cnotą i sumnieniami naszemi jm. panu regimentarzowi wszelakie trybem wojskowym posłuszeństwo, dając w ręce jm. i ichmm. panów kommisarzów, na występnym [s] i nieposłusznym wojskowym prawem sądy i karę, osobliwie jeden przy drugim aż do wybicia się z tej niewoli stawać, spólnie piersiami naszemi całość ojczyzny i wolności naszych bronić poprzysięgamy. A że pod ten czas jm. pan Jan Keystort^t, chorąży Księstwa Żmuydzkiego ob senium być nie może, a popolite ruszenie de iure chorążego requirit, tedy z pośrzedka siebie obralichmy jm. pana Jana Gruzewskiego, ciwuna Wielkich Dyrwian, aby chorągiew Księstwa Żmuydzkiego podniósł i na terażniejszą nagłą Rz(eczy)p(ospoli)tej potrzebę chorążym zostawał, czego się i jm. z chęci i miłości ku ojczyźnie podjął i pod to chorągwią wszytka usarska kompania zostawać ma. Przydajemy komisarzów z pośrzedka siebie, ichmm., jm. pana Wiktoryna Konstantego Mleczka, sędziego ziemskiego żmuydzkiego, jm. pana Piotra Rybińskiego, podsędka Księstwa Żmuydzkiego, jm. pana Jana Szostowickiego, stolnika

^q *K₂*: franutur.

^r *K₂*: tą.

^s *K₂*: ojczyźnie.

^t *W K podstawowej nazwisko poprawione; pierwotnie: Koystort. K₂ poprawnie: Kęstort.*

żmuydzkiego, jm. pana Jana Bielewicza, podstolego żmuydzkiego, jm. pana Mikołaja Kazimierza Szemeta, jm. pana Adama Borowskiego, pułkownika powiatu jaśwońskiego i łądzińskiego [s] i ichmm. panów rotmistrzów, którzy do nas przybyć nie omieszkali i do tej się konfederacyi podpisali, aby ich tym lepiej securitati Reipublicae providerent i tym gruntowniejszy wszystkie consilia być mogły. Których ichm. pan regimentarz z ichmm. pany komisarzami ad consilia wzywać, wszystkich występnych prawu pospolitemu i temu związkowi nieposłusznych excessa jakiegokolwiek popełniających definitive sądzić i karać, wszystkim niebezp(i)eczeństwom zabiegając i to cokolwiek jeno ad bonum Reipublicae ad conservationem moderni status profitemur być może czynić, odprawować ma. Warujemy^u i to, iż każdego takowego, kto by do gromady naszej z obywatelów tego Księstwa Żmuydzkiego^v nie łączył się i wcześniej od daty tego lawdum [s] naszego po wydaniu uniwersału najdalej do tygodnia, sam osobą swoją viritim nemine excepto jakiegokolwiek stanu i godności, nie wysyłając od siebie sług na poczet najemników, także zastawnicy, arendarze i ci którzy na wyderkafe swe sumy dają nie ekscipując się ani zasłaniając żadnymi zapisami także osobami swemi excepto choroby i barzo zgrzybiałego wieku z należytych według możności rynsztunkiem nie przybył, wolno będzie nie tylko samego za poścignieniem i wzięciem onego z domu na garle karać, ale i dobra jego w konfiskacyę podać by też i dom spalić. Sami też nie mamy i nie będziemy mogli od chorągwi bez wiadomości jm. pana regimentarza i ichm. panów komisarzów, pułkowników, rotmistrzów, tego pod którego chorągiew kto z nas będzie zostawał nijakim sposobem absentować. Zostając przy chorągwiach tak, jako porządek wojskowy wymaga, statecznie zachować, zagonów żadnych bez wiadomości starszego okrom zasięgnięcia żywności, to jest siana i trawy, pogotowiu krzywd i szkód czynić nikomu nie mamy, za co każdego z nas wolno będzie jm. panu regimentarzowi z ichmm. pany komisarzami zniószy się według wystempku^w podług artykułów wojskowych exnunc karać. Co wszystko (w) jednostajną jm. pana regimentarza i ichmm. panów komisarzów podawszy moc i władzę do tego zgodnego postanowienia naszego rękoma naszymi podpisujemy się. Dan w Szadowie 3 Juni anno 1656.

У того лявдум^x подпис рук тыми словы: Alexander Judycki, starosta jaśwoński, Pułkownik Generalny Xięstwa Żmuydzkiego ręką swą; Jan Gruzewski, ciwun Wielkich Dyrwian, chorągwy Xięstwa Żmuydzkiego mp.; Piotr

^u K₂: Warując.

^v Słowo dodane tylko w K₂.

^w K₂: występków.

^x K₂: листу коньфедерацииноґо.

Rybiński, podsędek żmuydzki i pułkownik; Jan Karol Bielewicz, podstoli żmuydzki; Adam Kazimierz na Borowsku Borowski, pułkownik mp.; Mikołaj Kazimierz Szemet; Jan Wyssogird, skarbnik i pisarz grodzki ^ykowienieński, rotmistrz JKM^y powiatowy; Jan Karol Kęstort, rotmistrz powiatu Eyragolskiego; Michał Eustachi Stankiewicz, ^złowczy kowieński^z, sędzia grodzki⁵⁷ i rotmistrz JKM; Awgustyn H(i)eronim Gradowski, rotmistrz powiatu wielońskiego; Gerzy Steygwił Lawdański; Mikołaj Żarden^a [s], rotmistrz JKM; Jan Malcher Bielewicz, r(otmistrz) JKM; Konstanty Szemet; Gabryel Raczek, strażnik Xięstwa Żmuydzkiego; Jerzy Tolk [s], R(otmistrz) JKM jako obywatel Xięstwa Żmuydzkiego; Alexander Wysznarowski, sędzia wojskowy; Michał Holownia porucznik na ten czas Eyragolski; Stanisław Ławrynowicz Poszylski, Pułkownik Króla JM; Michał Pernarowski Ręko swą; Mikołaj Jerzy Fitingkchoff, rotmistrz JKM; Jan Jaguczań(s)ki [s] ręko swą; Daniel Kielczewski chorąży; Christophor Jerzy Legiecki; Adam Konstanty Moysiey; Waleryan Jawgiell; Mikołaj Mackiewicz; Matyasz Zierniewicz⁵⁸ [s]; Kazimierz Jan Narkiewicz; Jan Wyszomierski ręko swą; Mikołaj Trzeciak ręko swą; Prętko przybyły po tej uchwale Jan Kulwiński; Stanisław Angirski ręko swą; Andrzej Sokołowski; Adam Girdwoyń ręko swą; Jan Dawbor ręko swą; Piotr Borewicz ręko swą; Kazimierz Ławcewicz ręko swą; Jan Kondracki ręko swą; Stefan Bartoszewicz ręko swą; Andrzej Sonda⁵⁹ [s] ręką; Alexander Kosowicz ręko swą; Piotr Mitkiewicz ręko swą; Malcher Jaguczański ręko swą; Kazimierz Kołotowski; Aleksander Kołotowski; Jan Czechowicz; Marcin Nieściuk; Jerzy Giedgowd ręko swą; Piotr Jan Misztowt R^b(otmistrz?); Kazimierz Towtgin; Gabryel Wołodkowicz; Krzysztof Towtgin; Malchier [s] Juniewicz ręko swą; Daniel Surwiło ręko swą; Maciey Krzysztofowicz Burniewicz ręko swą; Gabryel Radwiłowicz ręko swą; Erasmus Wołodko ręko swą; Adam Dowgird; Tomasz Browtkow [s]; Balcer Ongirski; Andrzej Drowdziła Go(y)żewski [s]; Daniel Kojalowicz; Hrehory Towtgint; Stanisław Uwoyń; Piotr Pluszczewski ręko swą; Adam Rymgayło; Kazimierz Ginbunt [s]; Kazimierz Iwaszkiewicz; Andrzej Butkiewicz; Heliasz M(i)elwid; Michał Kupść; Samuel z Juszkiewicza Kupść; Jerzy Kozicki; Gabryel Sakowicz; Mikołaj Kozicki; Jerzy

^{y-y} Tytuły sprawowanych urzędów i funkcji dopisano nad wierszem inną ręką.

^{z-z} Tytuł dopisany tylko w K₂.

^a K₂: Żardyn.

^b Nie wiadomo, do którego z dwóch sąsiednich nazwisk litera „R” się odnosi.

⁵⁷ Michał Eustachy Stankiewicz w 1656 r. był łowczym kowieńskim i sędzią grodzkim żmuydzkim.

⁵⁸ Nazwisko w K podstawowej zapewne zniekształcone, a właściwa jego forma brzmi: Zierniewicz.

⁵⁹ Nazwisko w K podstawowej zapewne zniekształcone, a właściwa jego forma brzmi: Tonda?

Smorski^c; Mikołaj REXKŚĆ [s]; Bałtromiey Nieszukoć; Alexander Gabszewicz; Jan Gudowicz; Jan Rynkszył; Krzysztof Nieszukoć; Nikodem Jurkiewicz; Józef Grapkowski; Jerzy Fronskiewicz [s]; Stanisław Sciefanowicz [s]; Mikołaj Władysław Trumpowicz ręko swą podpisałem; Daniel Bierżański ręko swą podpisałem; Michał Kęszminowicz ręko swą podpisałem; Stanisław Jurewicz ręko swą podpisałem; Jan Mohint^d ręko swą; Samuel Stephan Miłowicz Norwut [s] ręko swą; Kazimierz Sakowicz ręko; Mikołaj ReKŚĆ; Zacharyasz Kazimierz Wróblewski; Jan Birdwoyń⁶⁰ [s] ręko swą; Jan Gapszewicz; Alexander Jamiełkowski ręko swą; Daniel Daniel [ss] Bunar ręko; Władysław Wongirski⁶¹ [s]; Konstancy Lautbor [s] ręko; Stefan Bogdanowicz manu; Daniel Jankiewicz z Promiadziewa; Daniel Syrtowft; Jan Symonowicz; Mikołaj Kondrat ręko swą; Jan Sadowski ręką; Dawid Jankiewicz; Kazimierz Wołotkowicz ręką swą; Dawid Kimont ręką swą; Piotr Szymkiewicz; Bartłomiej Januszkiewicz; Ławryn Woyszwiło; Jan Obakiewicz ręką swą; Krzysztof Zaskiewicz ręką swą; Malcher Beynart; Malcher Kimont Ręką; Łukomowicz Razmus Bałtomiejewicz Łukomowicz [ss] ręką swą; Razmuz Łukomo^e [ss]; Eliasz Stefanowicz ręką swą; Marcin Iliaszewicz ręką swą; Jan Łukomowicz ręką; Jan z Syryata Legat^f [s] ręką swą; Hrehory Wilkowski ręką swą; Krzysztof Modrzewski ręką swą; Stanisław Jucewicz; Jan Bortkiewicz ręką swą; Piotr Syrtowt ręką swą; Jerzy Bogdanowicz ręką swą; Alexander Bakiewicz ręką swą; Alexander Rodowicz ręką swą; Dawid Wowka ręką; Jarosz Rozwadowski; Maciey Woyciechowicz; Stanisław Bartoszewicz; Walenty Sakowicz; Jerzy Pukowski; Tomasz Trzeciak; Stefan Daszkiewicz ręką; Jerzy Kaczyński ręką swą; Stanisław Gimbut; Krzysztof Maciański [s] ręką; Stefan Jaguczański ręką swą; Mikołaj Juchnowski ręką; Piotr Bortkiewicz ręką; Jarosz Czechowicz; Łukasz Jurewicz; Dawid Jarud; Krzysztof Bogs(z)czyc; Stanisław Kondracki ręką swą; Jerzy Stulgieński; Kazimierz Niwiński.

Которое тоє лавъдумъ [s] есть до актъ книхъ кгородскихъ жомойцькихъ записано. Выписъ выданъ его м(ило)сти п(а)ну Юдицкому пулковнику Княс(тва) Жо(мойтского). Dyrda.

^c Lekcja niepewna.

^d Lekcja niepewna.

^e Być może kopista nie dokończył nazwiska, gdy zorientował się, że wpisuje je już po raz trzeci?

^f Lekcja niepewna; nazwisko zapewne niepewne.

⁶⁰ Nazwisko w K podstawowej zapewne zniekształcone, a poprawna jego forma brzmi: Gir-dwoyń.

⁶¹ Nazwisko w K podstawowej zapewne zniekształcone, a poprawna jego forma brzmi: Mon-girski.

7. Konfederacja antyszwedzka powiatów wilkomirskiego, kowieńskiego i upickiego podczas pospolitego ruszenia w Kiejdanach (16 XII 1656)

Literatura: Rachuba, s. 302–303.

Zjazd został zwołany z inicjatywy podskarbiego wielkiego i hetmana polnego Wincentego Gosiewskiego.

68. Akt konfederacji powiatów wilkomirskiego, kowieńskiego i upickiego podczas pospolitego ruszenia, Kiejdany, 16 XII 1656 r.

Or.: Kijów, NBU – IR, F. I nr 5953, k. 30–35v;

K₂: Kijów, NBU – IR, F. I nr 5985, k. 182–185v (z drobnymi omyłkami i odmiankami w tekście oraz błędną datacją: Kiejdany, 6 XII 1656 r.).

Confaederatio generalna powiatów wilkomirskiego, kowieńskiego i upickiego na pospolitym ruszeniu uchwalona zgodnie na usługę Najaśniejszego króla JM Jana Kazimierza, pana naszego mił(o)ś(ci)wego, na obronę R(zeczy)p(ospoli)tej i zatrzymanie tych powiatów całości.

My urzędnicy ziemscy, grodzcy, rycerstwo, szlachta i obywatele powiatów wilkomirskiego, kowieńskiego i upickiego na pospolitym ruszeniu zostawający, donosimy do wiadomości komuby o tym wiedzieć należało. Iż w tak wielkiej potrzebie ojczyzny będąc undique cincti periculis et hostilitate do takowych przystąpić aequissimum putavimus sposobów, któreby właśnie concernerent securitatem boni publici i za którymi by dobry, a w każdej R(zeczy)p(ospoli)tej primario potrzebny, rząd subsequi mógł. Edocuit bowiem nie-szczęсна R(zeczy)p(ospoli)tej naszej fortuna, abyśmy oziębłe ku dobremu naszemu studia i fucata kondemnowawszy consilia tak R(zecz)p(ospoli)tą zaszczykali, jakoby do takowych nie przychodziła niefortun. Terruit i takroczyzny utrapionych powiatów naszych status, żeśmy moskiewską i szwedzką pressi potęgą ad ultimum przychodzącą ojczyznę interritum opłakiwali, aż favente summo dispositore przyszło nam in visceribus nostris zostawającego znosić nieprzyjaciela. I lubośmy przy sprawiedliwej rezolucyjej z karków naszych onego za granicę bez wszelkich od JKM posiłków et sine requisitis do wojny należących, wypędzili, wiele jednak szlacheckich głów i poddanych naszych nieprzyjacielskiemu podlec musiało mieczowi, jako w różnych potrzebach, tak niemniej pod birzańską fortecą przez różne wycieczki, z kąd w samych osobach, koniach, dostatkach i porządku wojennym wielką ponieść musieli diminucyją. Niemniej i od ustawicznych zdzierstw żołnierza w domach naszych grasującego, że różni swawolne kupy zbierając i bez danych sobie

przypowiednych listów po wsiach chodząc, naszych poddanych ad ultimam prawie przywedli situm, że i żyć o czym nie mają. Accessit do teje złości i za uniwersalami JKM i hetmańskimi zaciągowych chorągwi zbyteczna niektórych licencyja. Takowemi tedy i tym podobnemi enervati ciężarami i przez trzy ćwierci roku wojenną exhausti służbą i kosztem nie mogąc dalszej continuare służby pospolitego ruszenia, stanowimy:

Naprzód. Ponieważ sufficientissime deductum jest, iż ani w pospolitym dalej zostawać ruszeniu, ani z łanów żołnierza propter aequalitatem inferius explicandam tak prędko wyprawić nie możemy, uprosiliśmy j.w. jm. pana podskarbiego i hetmana WKsL⁶², aby już gotowe i po powiatach naszych chodzące, któreby rozumiał być zgodne do terażniejszej okazji, chorągwie zaciągnowszy, tą sumą od nas złożoną ukontentowawszy, a te któreby widział bydź minus habiles zabiegając dalszemu naszemu zniszczeniu praevia securitate satisfactionis iniuriatis rozpuściwszy, chciał prospicere, jako wódz ojczyzny naszej, abyśmy w domach naszych in omni zostawać mogli securitate. Którą sumę wydać przez dwanaście podymnych z dóbr ziemskich wszytkich in genere żadnych nie ekscipując z duchownych fundacyjej szlacheckiej i lennych, które oneribus chleba żołnierskiego non subiacent, według kwitów najpierwszego podymnego konstytucyją anni 1649 uchwalonego⁶³ submitujemy od daty tego laudum, to jest a 16-ta Decembris a(nno) 1656 ad 21-mam Januarii anni imminentis⁶⁴ do p(anów) poborców obranych i uniwersalami od nas ogłoszonych, obiecując wszyscy sobie wzajemnie, że to w instrukcyjej na sejm ichmm. p(anom) posłom zleciwszy serio promotebimus, aby ta suma w podatkach przyszłych R(zeczy)p(ospoli)tej in coaequationem z inszemi województwy i powiata(mi) wtrącona była. A p(anowie) poborcowie a 21-ma Januarii ad 28-vam eiusdem⁶⁵ do deputowanego od j.w. jm. pana podskarbiego i hetmana WKsL wnieść w Kiejdanach nieodwłocznie i zupełnie mają sub paena triplicis pensionis, która za asygnacyją tegoż sądu uchwalonego per militare executionem nieodwłocznie przywiedzona do skutku ma bydź, co et contra refractarios retentores służyć efficacissime będzie. Przy tym p(anowie) poborcowie po ekspirowanym wydania terminie, to jest po wyjściu dnia 21 Januarii anni sequentis już nieodbierać od retentorów swoich, ale cale na delacie podać i do sądu tegoż pozwami grodzkiemi przypozwać powinni będą, jako delaty tak pozwy z dowodem podania, do rąk ablegati od j.w. jm. p(ana)

⁶² *Wincenty Korwin Gosiewski.*

⁶³ *Podatek podymny w WKsL po raz pierwszy został uchwalony przez sejm zwyczajny z przełomu lat (listopad-styczeń) 1649/1650; zob. konstytucja pt.: Podymne w Wielkim Xięstwie Lit.*

⁶⁴ *21 I 1657 r.*

⁶⁵ *28 I 1657 r.*

podskarbiego i hetmana WKsL oddawszy. A to ex ea potissimum ratione, aby contravenientes trojaki infallibiliter płacili zareki. Praecauto hoc abyśmy ten podatek wydawszy już na potym tak od JKM, jako ichmm. p(anów) wodzów WKsL⁶⁶ nie byli turbowani względem pospolitego ruszenia albo takowych podatków, ponieważ na wyprawę łanową pozwoliliśmy i protunc na ćwierć żołnierzowi, któryby nas zastąpił, zapłatę obmyślił.

Powtóre. Wszelka R(zecz)p(ospoli)ta porządna prospicere powinna aequalitatem, aby każdy wzajemną szczycząc [s] się wolnością aequalia ponosił onera, a według dóbr od Boga sobie danych proporcjonalną a sprawiedliwą odprawował powinność. Co że secus w ojczyźnie naszej dzieje się, bo jedni mając ditissimas amplissimasque possessiones lada poczem pospolitego ruszenia służbę perfunctorie według starych kwitów pełnią, a drudzy ob inaequalitatis incommoda ad extremam przychodzą paupertatem. Postanawiamy tą naszą spólną zgodą, aby każdy, jako kto ma według cnoty i summienia z dóbr ziemskich, duchownych szlacheckiej fundacyjnej wszelakiej religijnej i lennych, które żołnierskim nie podlegają chlebow[§] [s], ze dwudziestu osiadłych włók, żołnierza do wojny zgodnego z koniem dobrym, roslym, z parą pistoletów i z bandoletem, chował et in casu repentinae^h necessitatis za uniwersalami na pospolite ruszenie wyprawował pod utraceniem tych dóbr, w których by takowe utajenie coram eodem iudicio approbabo pokazało się ad instantiam cuius vis. A jeśliby tego nie dowiódł tedy sam pod te podlegać karanie et si impossessionus capite plectima. Praecauto hoc, aby takowe poczty przy głównej stawiane były majątności dla wielkiej konsideracyjnej. Z kąd żeby zaś jaka omyłka albo ujma R(zeczy)p(ospoli)tej służby nie działa, powinien takowy każdy będzie obracć sobie na pierwszym popisie pewny powiat, w którym już nieodmienając zawsze sprawiedliwie ze wszystkich majątności w tych trzech powiatach naszych i Księstwie Żmudzkiem leżących poczty stawiać ma, ichmm. p(anom) chorążym powiatowym donio(z)szy do wiadomości i specyfikowawszy z wielu włók wojenną służbę odprawuje. Podatek jednak, gdzie kto ma leżącą majątność w tym powiecie wydawać powinien będzie. Które poczty sporządziwszy na miejsce od chorążego naznaczone, to jest powiat wiłkomirski do Onikxt⁶⁷ [s], powiat kowieński do wsi Giełmⁱ, powiat upitski do Poniewieża stawić powinien będzie na popis pro die 26-ta Martii anni

[§] Niechybnie pomyłka pisarza; K₂ poprawnie: chlebo*m*.

^h K₂ inaczej: reperientiae.

ⁱ K₂ podaje inną wersję nazwy miejscowości: Giełm*y*.

⁶⁶ Paweł Jan Sapieha, wojewoda wileński i hetman wielki, oraz Wincenty Gosiewski, podskarbi ziemski i hetman polny.

⁶⁷ Właściwie: Onikszy.

subsequentis⁶⁸. A ichmm. p(anowie) marszałkowie z ichmm. p(any) chorążemi zrejstrowawszy de nomine et cognomine wszytkich, podziela na chorągwie i rejestra jedne wodzowi drugie rotmistrzom obranym z podpisem rąk swych oddadzą, sami wszyscy wolno w domach zostając. Deputowani zaś od nas znio(z)szy się z wodzem na ten czas bliżej będącym obiorą i naznaczą rotmistrzów dzieła rycerskiego wiadomych i osiadłych w tym powiecie i oficerów rotmistrzom należących. A p(anom) rotmistrzom incumbet na miejscach pewnych w swoich powiatach, naznaczonych od ichmm. p(anów) marszałków i chorążych na tymże popisie, zawsze wojenne exercitia z takowemi odprawować pocztami i lubo dimissi będą do domów za pierwszym uniwersałem do rotmistrzów obranych zjeżdżać się na też miejsca i gdzie każą na obronę granic WKsL wychodzić mają. Przy tym jeśliby, który pod pretekstem żołnierza chciał swawolne zbierać kupy i insolencyje jakie czynić, powinien takowy rotmistrz będzie za daniem sobie wiadomości od ichmm. p(anów) urzędników wyż pomienionych znosić i gromić, którychby ichmm. p(anowie) wodzowie pro insolentibus uniwersałami deklarowali. Uważając zaś requisitorum^j do każdej chorągwi necessitatem i prace pomienionych rotmistrzów obowiązujemy się z konia na ćwierć po złotych pięciu salarium wydać. Gdzieby jednak to się onerosum nam zdało, wolno nam będzie ante expirationem dni dziesięciu, accisi abo myto a comestibilibus et potabilibus po groszu od złotego postanowić, exemplo od JKM w Koronie introducto i w Księstwie Żmudzkiem recepto, które za doniesieniem od nas j.w. jm. panu podskarbiemu WKsL od skarbu sporządzone, ogłoszone i do skutku przywiedzione będzie po miastach, miasteczkach i wsiach wszytkich królewskich, duchownych i ziemskich, żadnych nie ekscipując eo pacto, że ten census do obranych od nas poborców oddawany od kolektorów i arędarzów, nie do skarbu wielkiego będzie, do którego propter informationem tylo rejestra oddane bydź mają. Ażeby ab insolentioribus kolektorowie znieważani i prepediowani nie byli, na takowych którzyby się na tych publicos ministros targnąć ważyli i w czym przeszkadzali, paenam solutionis damnorum i nawiązki szlacheckiej, a na tych którzyby się bić takowych ważyli paenam capitis wkładamy, która na depaktujących^k takowa bydź ma. O co wszytko forum przed sądem deputatów naszych naznaczamy, w czym do taksy gród będzie należał. A p(anowie) poborcowie za naszemi tylo ex consensu nostro asygnacyjami, tak żold pomienionym rotmistrzom i starszynie inszej powiatowych chorągwi, jako na insze nasze potrzeby wydawać mają.

^j *K₂ inaczej*: requisitionem.

^k *K₂*: despektujących.

⁶⁸ 26 III 1657 r.

Po trzecie. Ponieważ dla wielkiego w R(zeczy)p(ospoli)tej zamieszania, ani trybunalskich sądów, na których byśmy causas violatae publicae securitatis vindicare, ani skarbowych, na których byśmy rationes retentorum exigere, ani sejmu na którym byśmy neglecti bellici servitii pospolitego ruszenia debitum upomnieć się mogli, nie mamy. Co wszystko od wszelkich wewnętrznych R(zeczy)p(ospoli)tej nierządów i ad evitanda intrinseca Reip(ublicae) mala praecipuum przynosi remedium, naznaczamy przy j.w. jm. panu podskarbin i hetmanie WKsL⁶⁹ (jeśliby jakie na ten czas nie zaszły jm. do tego difficultates) i przy urzędzie ziemskim i grodzkim po czterech deputatów. Z powiatu wilkomirskiego: jm. p(an) chorąży wilkomirski⁷⁰, jm. p(an) stolnik wędeński⁷¹, jm. p(an) Piotr Oziębłowski, jm. p(an) Samuel Ulczycki; Z powiatu kowieńskiego: jm. p(an)¹⁻¹, jm. p(an)¹⁻¹, jm. p(an)¹⁻¹, jm. p(an)¹⁻¹; Z upitskiego powiatu: jm. p(an)¹⁻¹, jm. p(an)¹⁻¹, jm. p(an)¹⁻¹, jm. p(an)¹⁻¹ non excludendo wojskich naszych, którzy według prawa do sądenia spraw publicae securitatis podczas pospolitego ruszenia należą. Którym ichmm. p(anom) deputatom nie tylko causas violatae publicae securitatis, nie tylko causas omnes phisci et causas non adimpleti bellici servitii sądzić et efficissimam^m executionem ex nunc serio super contumaces decreto exequi, ale też i wszystkie nasze terażniejsze postanowienia ad aequatissime do skutku przywozić, moc i władzę zupełną dajemy, a sądy ziemskie i grodzkie odprawować się mogą non obstante hoc iuditio. A tak ichmm. p(anowie) deputaci na dzień 1 Januarii anni sequentis⁷² in quantum by Księstwo Żmudzkie do tegoż miejsca i sądu łączyć chciało, a jeśliby nie, 14 dnia Januarii anni eiusdem do Kiejdan zjechawszy się praevioⁿ iuramento non obstante no(n)nullorum absentia póki spraw stanie, sądzić mają. Na które sądy pozwami grodzkimi citati stawać i iudicatum pati mają. Securitas zaś tych sądów taka, jako Trybunału wielkiego będzie zkąd i salarium ichmm. p(anowie) deputaci mają mieć. Co wszystko trwać do relacyjnego sejmiku tylo będzie.

Po czwarte. Dzierżawy powiatów wilkomirskiego, kowieńskiego i upitskiego ad extremam prawie przysły direptionem za konkurencyją kilku chlebów do niektórych dzierżaw, częścią, że nad ustawę hetmańską legumina i oraz pieniądze nieznośne egzakcyjne extorsive wybierają, częścią że za ustawicznym

¹⁻¹ W Or. pozostawiono okienka na wpisanie imion i nazwisk deputatów.

^m K₂: efficacissimam.

ⁿ K₂ inaczej: per vim.

⁶⁹ Wincenty Gosiewski.

⁷⁰ Eliasz Komorowski.

⁷¹ Aleksander Brzozowski.

⁷² 1 I 1657 r.

bez miłosierdzia zdzierstwem, stanowiskiem, przejściem i zabiegami ubogich niszczą poddanych. Czemu omni occurendo studio więcej nad jeden chleb przez rok nie wydamy według prawa i kwitów poborowych, a jeśliby violenter brać kto chciał abo tak nieznośnemi egzakcyjami niszczyć usiłował nad prawo, jako na nieprzyjaciela sacrosancte sobie przyrzekamy na takowego communem wzbudzić motum. Do wojennej jednak służby ciężarów dobra JKM, także duchowne foundationis regiae secundum exigentiam aequalitatis z piętnastu włók według kwitów poborowych pachołka pieszego za uniwersałami hetmańskimi do starszych od tegoż destinowanych wyprawować powinny będą. Oddawszy na pierwszą ćwierć według poborowych kwitów po złotych 3 z włóki naznaczonym oficerom, z kąd żołd samym oficerom, odzianie tej piechoty, szable, muszkiety i insze requisita do wojennej należące ekspedycyjej obmyśłone będą od tychże oficerów. A że już na drugą ćwierć odziewać onych nie będzie trzeba po dziesięciu groszy z włóki samym już tylko oficerom na żołd złożą, inszych egzakcyjej w tej wyprawie nie pretendując. P(anowie) oficerowie [s] zaś z deputowanymi od wodza na ten czas bliżej będącego zrejstrowawszy de nomine et cognomine, rejestra jedne ichmm. p(anom) hetmanom oddadzą, a drugie przy sobie zostawią. A po odprawionej służbie znowu ze wszystkim z barwą, z muszkietami, z szabłami p(anom) dzierzawcom takowych oddadzą pachołków.

Po piątę. Iniungimis serio, aby wszyscy chorągwie od nieprzyjaciela i więźnie pobrane jm. panu podskarbiemu i hetmanowi WKsL z woli JKM tu zesłanemu, z powinnej należności i dawnych zwyczajów, exnunc oddawali. A kto-by chciał tej naszej controvenire woli do tegoż citatus sądu respondere i takowe więźnie abo chorągwie już vigore iudicii convictus oddawać musi.

Po szóste. W terażniejszych czasiech passim się dzieje, że niektórzy po ludziach nie tylko żadną zmazą infidelitatis nienaruszonych, ale owszem zasłużonych JKM i R(zeczy)p(ospoli)tej, otrzymywając kaduki i nie przychodząc ad possessionem via solita iuris, violenter najeżdżają, depraedantur et impune exercent homicidia. Przeto nim się convulsionem praw naszych na sejmie u K(róla) JM upomnią, ponieważ żaden za takową sprawą securus żyć w domach swych nie może, dajemy moc i władzę sądowi od nas uchwalonemu, aby takowych sądzili et sine remissione executione severa jako violatores securitatis publicae karali.

Po siódme. Postanawiamy, aby zastawnicy, arędarze (okrom wygnańców) i którzy sumy pieniężne na interesach mają, nie mając dóbr ziemskich wieczystych i lennych, płacili podług konstytucyji a(nni) 1650 od sta złotych po pięciu złotych⁷³.

⁷³ *Chodzi o konstytucję sejmu nadzwyczajnego (grudzień) 1650 r. pt.: Zastawnicy y arendarze W. X. Lit.*

Także i Żydzi po powiatach naszych mieszkający a na handlach różnych i pożytkach bawiący się, exceptis którzy są wygnańcami, co ni żadnej osiadłości i commertia nie mają, pogłówne po złotemu od głowy mają sub paena amissionis sumy od której by takowej kwoty nie wydano. Który podatek do poborców od nas obranych i uniwersalami ogłoszonych ad aerarium nostrum do dalszej dyspozycyjej naszej cadere^o [s] ma. A p(anowie) poborcowie a 10 Januarii a(nno) 1657 usque ad 1-mam Februarii anni eiusdem odbierać i rachunek wybranych z rejestrami delat contravenientium na sejmiku gromniczym⁷⁴ [s] ma producere.

Co wszystko, aby zupełny efekt wzięło i niwczym nienaruszono, ale efficacissiae conservatum było, fide, honore et conscientia wszyscy ad invicem przyrzekamy i obowiązujemy się nie tylko to sami wypełnić ale contra contumaces et contravenientes postanowieniom naszym jako contra hostes Reipublicae ruszyć się communi motum i ad executionem przywozić. Na co dla lepszej wszystko tego wagi rękoma się naszymi podpisujemy. Dat(um) w Kiejdanach 16 Decembris anno 1656.

[*Poniżej tekstu autografy rozmieszczone w dwóch kolumnach*]: Wincenty Corwin Gosiewski, podskarbi y Hetman WKsL; Samuel Abramowicz na Wornianach, starosta starodubowski mp.; Heliasz Komorowski, chorąży wilkomirski mp.; Stanisław Zenowicz, Podsędek Wilkomirskj mp., Leśniczy Wilkjskj; Kazimierz Dowmont Siesickj, Podstoli Wilkomirskj; Jan Mleczek, Podsędek Upitski ręką swą mp.; Gerzy Tyszkiewicz, Starosta Abelski; Jan Szykowski, Truk(czaszy) JKM mp.; Alexander Brzozowski, stolnik wendeński mp.; Piotr Oziębłowski mp.;

Hieronym Kryspin Kirszenszteyn, Marszałek Powiatu kowieńskiego, ciwun Poiurski mp.; Mikołay Skorulski, chorąży Powiatu Kowieńskiego, Starosta Kormiałowski ręką; Jarosz Szaszewicz, woiski y podstarości Kowieński mp.; Jerzy Komar, Voyski Wendeński; Samuel Al. W. Węśławski⁷⁵ mp.

[*Na odwrocie ostatniej karty wpisane zostały noty kancelaryjne*]: Do ksiąg oddano 22 Decembris a(nn)o 1656. Roku 1657 m(iesią)ca Januarii 3 d(nia) stronie potrzebujący widimus wydany.

^o K₂: cadere.

⁷⁴ *Sejmiki gromniczne rozpoczynały się w WKsL 2 lutego.*

⁷⁵ *Zapewne Samuel Aleksander Wierzkłiski Węśławski.*

8. Konwokacja stanów WKsL w Brześciu Litewskim (14–17 III 1657)

Literatura: Chrapowicki I, s. 116–117; Rachuba, s. 303–304.

Uchwała zachowała się w postaci dwóch przekazów, mianowicie rosyjskiego tłumaczenia wśród materiałów gromadzonych przez Posolskij prikaz w Moskwie oraz polskiego streszczenia, które jako informacja przesłane zostało dla nieznanego adresata zapewne w Koronie.

69. Uchwała konwokacji, Brześć Litewski, 17 III 1657 r.

Or.: nieznanymi;

K (przekład rosyjski): RGADA, F. 79 (*Snoszenija Rossii s Polszej*), inw. 1, 1657 god, nr 7, k. 84–105 (tekst z ubytkami na skutek uszkodzenia papieru); – rekonstrukcję miejsc uszkodzonych i uzupełnienia tekstu ruskiego na podstawie K_2 oznaczono nawiasami zwykłymi ();

K_2 : RGADA, F. 79. inw. 1, 1657 god, nr 7, k. 106–123 (brudnopis przekładu równorzędny pod względem treści z *K. podstawową*); tamże, k. 130–131v (fragment początkowy kolejnego tłumaczenia uchwały).

Перевод с полского писма с ынструкции [s] какову дали сенаторы и урядники и шляхта Великого княжства Литовского, которые был(и) на конвокации в Бресте, посломъ своимъ, которых послали с теми статьями к полскому королю. А привез к Москве дьякъ Иванъ Михаиловъ, переведено в н(и)нешнем во 165-м году мая въ 12 д(е)нь⁷⁶.

Наказ от нас сенатореи, урядниковъ дворов(ых, земс)ких и градцких и от всеи собча (шляхты) розныхъ воеводствъ и поветов, и от обыватели которые(с)мы до Брестя на время назначонои конвокации, то есть марта въ 14 день⁷⁷ съехалис, единогласно и згодно паномъ посломъ от нас обранымъ до Его Королевскои М(и)л(ос)ти⁷⁸, г(оспо)д(а)ря н(а)ш(е)го м(и)л(ос)тивою, се есть велможному его м(и)л(ос)тивому пану Каролеви Копцу, чашнику Великог(о) княжства Литовского, старосте брескому и его м(и)л(ос)ти пану Петру Галинскому, маршалку оршанскому, данои.

⁷⁶ Chodzi o 12 V 7165 według starego stylu i datacji od stworzenia świata używanej w kancelarii moskiewskiej. Według kalendarza gregoriańskiego używanego w WKsL była data 22 V 1657 r.

⁷⁷ Tu diak Michajłow podał datę 14 III 1657 r., jako początek zjazdu stanów, tak jak i kolejne daty wewnątrz samego aktu, według kalendarza gregoriańskiego.

⁷⁸ Jan Kazimierz Waza.

а [1] статья: После поцелования руки Его Королевской М(и)л(ос)ти, г(оспо)д(а)ря н(а)ш(е)го м(и)л(ос)тивога и после поздравленья и желанья всяких радостных потех и победы над неприятелеи просить *сверх* всех чтоб Король (Его Милость в) бедах н(а)шихъ намъ хотел (быть *отц*)емъ и заступником и изыскивал в целости задерживаючи Речь Посполитую, какъ самых лутчих посредков и способов через которые бы(с)мы могли при волностях и животах своих быть. *Понеж* через нескол(ь)ко тех лет веру и правду объявляючи *отчине* и г(оспо)д(а)рю своему пришли есмь до последнего розоренья, волочая яко бедные выгнанные по чужимъ углам и угажаючи просящему желанью. А *понеж* терпеть бол(ь)ши такова утеснения не можемъ, чтоб нас самъ выручать м(и)л(ос)тиво изволил. А инако *принуждены* бы(с)мы утесненные к своимъ с тяшкою жалостью *повращат* попелищамъ. И чтоб намъ в томъ достаточной *ответ* был данъ униженно просить.

в [2] статья: (Тяшкую и) жалостную чинимъ жалобу на канцелярию Короля Его М(и)л(ос)ти, которая небережно листы и уневерсалы выдаетъ безчестячи уряд гетмана Великого княжства Литовского⁷⁹ *добре отчине* и г(оспо)д(а)рю своему заслуженного, через которого *действомъ*, храбростью и мужествомъ до сихъ местъ *вотчина* *содержана* есть и Великое княжество Литовское *усвобождено от* последнего розоренья.

г [3] статья: *Також* о *воиску* Великого княжства Литовского *велми* *неохотно* объявить, что храбрость свою за веру и правду Речи Посполитой и г(оспо)д(а)рю своему показаную за *пострадане* маятности и животов своихъ и за *кров* розлитую и за службу без денег (учинено) нагороду и заплату. И что (они *нетерпимые*) через уневерсалы ис канцелярии Великого княжства Литовского выданные победы *поносятъ*. *Понеж* не токмо *неодержатца* при данных себя за привилиямъ Короля Его М(и)л(ос)ти по кн(я)зе Радивиле бывшего гетмана⁸⁰ *маетностях*, но что еще *больши* на *честь* и *достоинстве* своемъ *честные* люди и *добре отчины* заслуженные утеснение *терпятъ*.

д [4] статья: А *имянно* комисары *от* *воиска* *выбраные*, на которых местех люди *плохие* по *злымъ* вестямъ уневерсалами Короля Его М(и)л(ос)ти на новую комисию *воисковую* пожалованы. И для того просить Короля Его М(и)л(ос)ти, *пана* нашего м(и)л(ос)тивога, (паны *по*)слы н(а)ши *имеютъ*, чтоб тамъ (те *новые*) уневерсалы небережно выданные *полутче* *выправлены* были, такъ чтоб и *честь* великог(о) гетмана Великог(о) княжства Литовского в своемъ *оставалас* *естестве*. *Такеж* и *воиско* под

⁷⁹ *Chodzi o osobę Pawła Jana Sapiehy.*

⁸⁰ *Janusz Radziwiłł, hetman wielki litewski zmarły w końcu 1655 r.*

властью его будущее пристойне одержали жалованье понеж то объявили, что после 9-го числа м(есе)ца мая болши служить не хотят. А коней и наряду у них не стало и отпочиненья нигде и хлеба себе показаного не имеют. А хотя на подлинных местех имело воиско старого збору от его м(и)л(ос)ти пана гетмана Великого княжства Литовского себе назначенои хлеб имели, от полного гетмана⁸¹ делалис помешки и выбирать неповолил. А понеж мало не все Княжество Литовское от ц(а)ря Московского⁸² завоевано есть. Просит паны послы н(а)ши какъ (прилежно) имеют чтоб неимеючи (нигде) хлеба воиску указать (поволил) из д(е)р(еве)нь дворцовых икономиских, понеж слушнейша за жалованьем Короля Его М(и)л(ос)ти воиску добре заслуженому хлеб будет в икономии нежели за отказыванемъ службы всего воиска неприятел себе той хлеб выбирать будет.

е [5] статья: Учинил жалобу добро знаемой и заслуженои Королю Его М(и)л(ос)ти в делах рыцерскихъ храброи и ведомои урядникъ Великог(о) княжства Литовского пан Полубинский⁸³, писарь Великог(о) княжства Литовского полнои, что помешка ему в уряде своемъ писарскомъ чинитца и держать ему власть из давна належачую и смотрет воиска пан гетман полныи недопускает. Просить то Г(оспо)д(ар)а Ево (Королевской Милости) прилежно паном (послом) н(а)шим приказываемъ, чтоб о том договаривалис, чтоб тотъ чесной воисковой кавалер во всемъ при власти уряду своего былъ и никакои в томъ неимел помешки.

с [6] статья: А что многие листы ис канцелярией Великого княжства Литовского на собранье воиска выходят без ведома Его Королевской М(и)л(ос)ти, чтоб по давнымъ и обыклымъ^р [s] обычаемъ выданы не были без указ(у) Короля Его М(и)л(ос)ти, но чтоб по прошенью и по назначенью гетманскому ис канцелярией листы на собранье воиска выданы были. А кому уж даны н(ы)не суть, чтоб гетмана великого Княжства Литовского отданы были.

з [7] статья: (А добре ведомо всему Княжеству (Литовскому) убытки и протори^ч его м(и)л(ос)ти пана гетмана Великого княжства Литовского, которые в недостатку казны Речи Посполитой свои денги выдал, которые бы чтоб какъ скорее Речь Посполитая отдать хотела. Приказываем о том

^р *Niechybnie słowo zniekształcone; może: обычным.*

^ч *K₂: проторги.*

⁸¹ *Wincenty Gosiewski.*

⁸² *Aleksy Michajłowicz Romanow.*

⁸³ *Aleksander Hilary Polubiński.*

договариватца паном посломъ н(а)шимъ, какъ он панъ гетман и от нас здес совокупленных едино мышленно, одержал на том обещанье.

и [8] статья: Жалостные и утесненные розныхъ воеводствъ и поветовъ сенаторского чину, какъ и уроженои шляхты выгнанные, которые для веры (и добро детели) своеи г(оспо)д(а)рю своему (и вотчины возд)ержанные по се (время) по чужимъ угламъ волочатца и уж в последних бедах суть. Просятъ и побираишствуют м(и)л(о)с(е)рдия от отчины и г(оспо)д(а)ря своего чтоб себя на время где нибуди место на прожитокъ одержали или ежели того одержат не могут не были виноваты и не относили злого мне(н)я [s] измены, что принуждены суть повращатца к розореным маятностям своимъ, понеж ихъ ктому принуждает болшая нужда и недостатки и голод.

ф [9] статья: А понеж дела Речи Посполитои без сеиму приити не могут хконцу и та комиссия недавно под Вилном с Ц(а)рем Его М(и)л(о)стью и с на(род)ом Московским⁸⁴ исправлена (совсемъ содержатца) инако не может, пр(осит)ь прилежно К(ороля) Его М(и)л(о)сти чтоб сеимъ чинен Речи Посполитои какъ скорее сложит изволил, на котором бы здорове Речи Посполитои и отчины н(а)шеи уговорен(о) и совершено было и те через г(оспо)д(и)нов комисаров, такъ корунныхъ и Великого княж(с)тва Литовского обещаные, також руками подписанные и со всихъ сторон статьи к (с)частливому приведены были совершено. А место соимовое временно бысть чаем для подлинных причин в Брестю.

і [10] статья: А никакъ о том не усумневаемся, что тотъ съездъ или конвокацыя тут в Брести (справляю)чися, какъ сенату, такъ (и рыцерству, тре)ба будет. А от К(ороля) Его (Милости) и Речи Посполитои до Гданска, такъ далности места, какъ для иныхъ причин не могли есмя имети ведомости и указу от пана своего. Для чего також и паны корунные, которые н(ы)нше при К(оролю) Его М(и)л(о)сти во Гданску явные меж собою имели думы, иные в Калишу по сложению съезда его м(и)л(о)сти ксендза арц(ы)бискупа⁸⁵ також свою думу и конвокацыю имели не даючи об том ведают Великому княжеству Литовскому, сами меж собою исправили. Потому и мы, какъ сенатори, такъ и шляхта, по желаню и по званю нас от ясне велможного его м(и)л(о)сти пана воеводы виленского, гетмана Великого княж(с)тва Литовского и по (нашему) хотеню до Брестя съехався (думы наши к) воздержанию вотчины (нашеи изн)осим есмя желаячи, чтоб какъ скорее К(ороля) Его М(и)л(о)сти, г(оспо)д(а)ря н(а)шего

⁸⁴ *Chodzi o rokowania w Niemieży zakończone traktatem wileńskim w sprawie rozjemni między Rzeczpospolitą a Moskwą.*

⁸⁵ *Prymas Andrzej Leszczyński.*

м(и)л(о)стивого, *видет* могли сами в радостях. И для того *меж* себя упросили есмь и обрали пословъ до Его Королевскои М(и)л(о)сти, которые бы верно посолства себе *от* нас приказанные доносили и чтоб к *совершенно* приведено было, униженно просим.

аі [11] *статья*: Приговорили мы и то единомысленно, что видячи ново-го неприятеля Ракоцега⁸⁶ на *отчину* нашу наступающего и что соединяя и (Казацы) к нему*ж* пристали, писали есмь до гетмана (запоро)жского до Хмельнитцкого⁸⁷, чтоб (*от* неприятства) против *отчины* нашей *воздер*(жался и) чаемъ что намъ то помешки нека(ковы не) учинить.

ві [12] *статья*: А что перед *соимомъ* по давных *отчины* н(а)шеи обы-чаях и по правам описаных *вперед* *соимики* за *уневерсалами* Его Королевскои М(и)л(о)сти бывали к чему н(ы)не так скоро прийти для завоеванных воеводствъ и поветовъ не можетъ. Просить Короля Его М(и)л(о)сти паны послы имеютъ, чтоб воеводствамъ и поветомъ подлинныя места гдеб имъ съехатца мочно назначить *изволил*, а имянно виленскому, полотцкому, витебскому, слонимскому, оршанскому, мстиславскому, минскому *сеимики* в Каменце Литовскомъ *назначит* *изволил*, *понеж* многие обыватели в тех краяхъ живучи никаких грамотъ, ани москов(ской обо)роны не при-няли.

гі [13] (*статья*): Просить и о томъ паны послы наши имеютъ Короля Его М(и)л(о)сть, чтоб вместо болшого жалованья *воиску* старого збору недоплату с незавоеванных воеводствъ и поветовъ *выдат* велел.

ді [14] *статья*: А всегда такова бывала власть великог(о) гетмана, что на потребу Речи Посполитои строил *воиско*, чтоб и в том никакова *уменья* уряд его м(и)л(о)сти не имел *просит*. И чтоб *понадобю* и *воиско* нового збору строил и *будеть* *незанадобитца* *воиско* то и *емуб* то *воиско* назад к своему *воиску* позвать.

еі [15] *статья*: Крепость Брестъ, которая счасливо (начатая) проторми [s] и властью его м(и)л(о)сти (пана воеводы) виленского, гетмана (Великого) княжства Литовского (и) до н(ы)нешняго время (п)астроена был(а). А *понеж* н(ы)не своими *денгами* проторитца болши не *может*, просить Короля Его М(и)л(о)сти чтоб назначить и приказать *изволил*, чтоб ту крепость доделано.

сі [16] *статья*: *Такеж* чтоб з дворцовых сел мужики до *копанья* приданы были, *понеж* и шляхта доброволно своих людеи на то посылают.

зі [17] *статья*: Нетокмо договоритца, но униженно просить *приказы*-ваем паномъ *посломъ* н(а)шим Его Королевскую М(и)л(о)сть, чтоб *пово-*

⁸⁶ Jerzy II Rakoczy, książę siedmiogrodzki.

⁸⁷ Bohdan Chmielnicki.

лить м(и)л(о)стиво изволилъ, чтобъ в Бресте денги делали, понежъ серебра для дешевины обыватели (збы)ть не могутъ.

и [18] (статья): (Похвалитъ тыхъ) службу, которые до врем(я сму)ты вотчины н(а)шея в воеводстве брескомъ верою, правдою и добродетелю ставилис, а имянно его м(и)л(о)сть пана воеводы бреского⁸⁸, его м(и)л(о)сть пана Савитцкого, каштеляня бреского, пана Воину, губернатора крепо-стеи бреской⁸⁹, пана Бобровницкого, судю земского бреского, ротми-стра Его Королевскои М(и)л(о)сти и брата ево родново⁹⁰, пана скарбника пана Невелского⁹¹, пана Решку столника⁹². А остатокъ бл(а)гому разуму их м(и)л(о)сти пановъ пословъ вручаем.

А хтому наказу приложены руки: Криштопъ Завиша, маршалокъ Великог(о) Княжства Литовского, начальникъ Конвокацыеи бреской; Павел Сапега, воевода виленскои, гетман великии Великог(о) Княжства Литовского; (Ие)роним Сангушко, бискупъ смоленскии; (Юрий Глебович, енер)алныи княжства Же(муйдцкого староста; Максимилиан Брезовскии, воевода брестьскии; Владыслав Во)лович, воевода витебскои; Юрья Друтцкии Горскии, воевода мстиславскии⁹³; Мелхиор Станислав Савитцкии, каштелян брестьскии;

Федоръ Скуминович, епискуп грядинополитанскии; Янь Сосновскии, каштелянь полотцкои; Михаило Казимеръ Радивиль, подчашеи Великог(о) Княжства Литовского; Ян Карол Копецъ, чашиникъ Великог(о) Княжства Литовского, староста брестьскии; Евстафеи Казимер Волович, подстолии Великог(о) Княжства Литовского; (Мико)лаи Владыслав Юдитцкии, кавал(еръ малтанскии), енерал оружеи(нои Великог(о) Княжства) Литовского, (полковникъ Его Ко)ролевскои М(и)л(о)сти; (Алексеи [s] Гилярии) Полубинскии, писар (польнои Великог(о) Княжства) Литовского; Володи-мер Дадибогъ Каминскии, хоружии мстиславскии; Александер Бушковскии; Янь Завиша, староста бряславскии; Петръ Галинскии, маршалок оршанскии;

Янь Огинскии, хоружии волковискии; Янь Храповитцкии, хоружеи смоленскои, дворянин Его Королевскои М(и)л(о)сти; Станислав Казимер

⁸⁷ *Listę sygnatariuszy uchwały z 17 III 1657 r. uzupełniono i ułożono według kolejności podpisów w K₂.*

⁸⁸ *Maksymilian Brzozowski.*

⁸⁹ *Aleksander Michał Woyna Jasieniecki.*

⁹⁰ *Stanisław Kazimierz Bobrownicki, sędzia ziemski brzeski i jego brat Wiktoryn.*

⁹¹ *Chodzi o skarbnika brzeskiego Jana Władysława Newelskiego.*

⁹² *Zapewne pomyłka, gdyż nie jest znany urzędnik brzeski o tym nazwisku. W tym czasie występował natomiast w Brześciu Litewskim Krzysztof Piotr Reszka, rotmistrz JKM.*

⁹³ *Właściwie Hrehory Jerzy Drucki Horski.*

Бобровнитцкии, судья земскии брестьскии, ротмистръ Его Королевскои М(и)л(о)сти; Самоило Юнзиль, подстолий ковенскии; Ян Казимер Зардетцкии, подстолеи (брестьскии; Иероним Друцкии Соколи)нскии, писар (земскии оршанскии; Валериян Домбровскии, подстолий воеводства брестьского⁹⁴; Ян Корсакъ), подчашеи полотцкои⁹⁵; Ян Воина Ясинскии⁹⁶ [s]; Станислав Кароль Янковскии; Фелицыян Погрегалскии [s]; Андреи Казимер Прокуда [s]; Миколаи Казимер Заремба; Андреи Даровскии; Вавринец Самуель Василевскии; Лукашъ Скочова Казевскии; Мартин Боретцкии, воискии белскии;

Адам Брезицкии, столникъ пинскии;⁹⁷ Андреи Казимер Осавскии⁹⁸ [s]; Давыд [s] Корсакъ, писар земскии полотцкии⁹⁹; Криштоп Петръ Решка, ротмистръ Его Королев(скои Милости; Юря Владыслав) Угликъ; (Ян Древитцкии Сурстица [s]; Ян Брестьскии; Александра Виценты Орновскии¹⁰⁰; Андреи Костка; Лукашъ Лостинскии); Юря Петръ Вяжевичъ, городничеи витебскии, порутчикъ Его Королевскои М(и)л(о)сти; Воитехъ Горновскии; Павел Дворацкии; Юря Казимер Домброва; Василеи Бака, подчашеи тротцкии¹⁰¹; Казимер Краевскии; Ян Косов, подчашеи витебскии¹⁰²; Воитех Шведцкии; Валериян Прездецкии; Ян Ласковскии; Александра Соколовскии; Юря Тишкевичъ; Малхер Блазевичъ.[†]

70. Informacja dotycząca uchwały konwokacji, albo tak zwane: Punkta na konwokacyjnej brzeskiej WKsL konkludowane, Brześć Litewski, 17 III 1657 r.

Or.: *nieznany;*

K: *BN BOZ 934, s. 426–427;*

K₂: *BCzart. 1656, s. 239–240.*

⁹⁴ Nie jest znany urzędnik brzeski o tym nazwisku.

⁹⁵ Właściwie Jan Władysław Korsak Zaleski.

⁹⁶ Właściwie Jan Woyna Jasieniecki.

⁹⁷ Stolnikiem pińskim w 1657 r. był Adam Brzeski.

⁹⁸ Właściwie Andrzej Kazimierz Ossowski.

⁹⁹ Pisarzem ziemskim połockim był wówczas Gabriel Korsak Hołubicki.

¹⁰⁰ Zapewne Aleksander Wincenty Hornowski.

¹⁰¹ Właściwie Bazyli Kazimierz Baka.

¹⁰² W 1657 r. nie znamy podczaszego witebskiego o tym imieniu i nazwisku.

Punkta na konwokacyjnej brzeskiej WKsL konkludowane dnia 17 marca anno 1657. Posłami są obrani jm. p(an) cześnik WKsL, starosta brzeski¹⁰³, jm. p(an) marszałek orszański¹⁰⁴.

1. Prosić Króla JM, aby konwokacją sine solennitatibus w Brześciu albo kędy bliżej złożyć raczył, na której by ta komisja skończona być mogła.

2. Aby Król JM deklarował się przez tychże posłów, jeśli ma sposób ratowania siebie i nas, abyśmy do końca nie ginęli, ale o sobie w czas radzili i na swe popieliska się powrócili.

3. Aby listy urażliwe z kancelaryjnej K(róla) JM do wojska WKsL wydane, rewowowane były, a insze z ukontentowaniem onego K(ról) JM wydać rozkazał.

4. Aby wojska litewskie legować raczył ante 9 Maii, żeby in obsequio było zatrzymane, gdyż się z tym deklarowali, że dłużej trwać w służbie nie będą, zniszczeni będąc.

5. Aby jm. p(an) pisarz polny WKsL¹⁰⁵ przy swojej jurysdykcji zostawał, któremu jm. p(an) hetman polny¹⁰⁶ popisować wojska nie dopuszcza i te chorażwie, na które sine scitu jm. p(ana) hetmana wielkiego¹⁰⁷ przypowiedne listy jm. p(an) Gonsiewski^s wydał, aby pozwijano, przez co de certo^t numero wojska wiedzieć nie może i chleby, które jm. p(an) hetman wielki starego zaciągu żołnierzom rozdał, aby polny nie odmieniał.

6. Merita jm. p(ana) wojewody wileńskiego, jako i jm. p(ana) pisarza polnego WKsL, jako i inszych komendują i ekspensa, które jm. p(an) hetman na tę wojnę ekspendował, aby asekurowano. Potym list do Cara Moskiewskiego napisano, aby się nie urażał, że dotąd komisja zaczęta skutku^u [s] swego nie bierze, ponieważ się to nie przez nich dzieje; także do Chmielnickiego upraszając¹⁰⁸, aby wojsko to, które do Pińska przyszło awokował, ponieważ żadnej przyczyny do rozerwania armistitium nie daliśmy.

7. I o to też upraszamy K(róla) JM, tym którzy hramoty od Cara Moskiewskiego nie brali, aby w Kamieniu¹⁰⁹ [s] sejmik przyszły uprzedzający konwo-

^s *K₂*: Gąsiewski.

^t *K₂* inaczej: de vero.

^u *K₂* poprawnie: skutku.

¹⁰³ Jan Karol Kopeć.

¹⁰⁴ Piotr Samuel Galiński.

¹⁰⁵ Aleksander Hilary Polubiński.

¹⁰⁶ Wincenty Korwin Gosiewski, jednocześnie podskarbi ziemski WKsL.

¹⁰⁷ Paweł Jan Sapieha, wojewoda wileński.

¹⁰⁸ Oba wspomniane listy konwokacji do cara Aleksego Michajłowicza i hetmana kozackiego Bohdana Chmielnickiego nie są znane.

¹⁰⁹ *K₂* poprawnie: Kamieńcu. Chodziło o osobny sejmik dla uchodźców z terenów zajętych przez Moskwę w Kamieńcu koło Brześcia Litewskiego.

kacją przysła, K(ról) JM złożył, żeby ci zawojowani wicherzyć nie chcieli.

9. Zjazd senatorsko-szlachecki (konwokacja) przy okazji posiedzenia komisji wojskowej w Kamieńcu Litewskim (12–18 XI 1657)

Literatura: Chrapowicki I, s. 141–142; Rachuba, s. 304–306; tenże, *Sprawa dóbr Radziwiłłów birzańskich w latach 1655–1662*, w: „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. VII, 1997, s. 57–58.

71. Instrukcja dana wojewodzie witebskiemu Władysławowi Wołłowiczowi wysłanemu w charakterze posła do Jana Kazimierza, Kamieniec Litewski, 18 XI 1657 r.

Or.: nieznanymi;

K: AR II 1338, s. 1–6.

Instrukcja od nas senatorów, urzędników dwornych, ziemskich, grodzkich i szlachty z różnych wojewódstw i powiatów będących, którzyśmy tu praesentes w Kamieńcu na ten czas byli, posłowi naszemu jm. panu Wołowiczowi, wojewodzie witebskiemu do JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego posłanemu, d(nia) 18 nowembra w roku 1657 zgodnie dana.

Po pocałowaniu ręki JKM, po powinszowaniu dobrego zdrowia, po gratulacji ex devictis hostibus wiktoryi, tryumfów i wszystkich szczęśliwości, instrukcją naszą rękoma naszymi podpisaną przeczyta i fideliter mandata od nas sobie powierzone deferet.

Zjachawszy tu do Kamieńca my senatorowie i urzędnicy WKsL, jedni ex mandato et praescripto principis dla odprawowania sądów, podania sine residentia Brześcia nieprzy(jacio)łom i inkwizycyi między obywatelami wojewódstwa tego, jeżeliby się znajdowali tacy, którzyby non servata fide ojczyźnie i Panu in partes mieli cedere nieprzyjaciół Rz(eczy)p(ospoli)tej, drudzy dla publicznych i prywatnych potrzeb swoich. Gdzie będąc, a dowiedziawszy się, iż bracia nasi ichmm. p(anowie) wojskowi starego zaciągu pod regimentem szczęśliwym jm. pana w(ojewo)dy wileńskiego i hetmana w(ielkie)g(o) WKsL¹¹⁰ będący, posłów cum desiderii et postulatis, tak do jm. pana hetmana WKsL, jako i do nas pod ten czas w Kamieńcu będących ex gremio sui wyprawili. Zgromadziliśmy się do zamku, chcąc wysłuchać relacji ichmm. p(anów), jako

¹¹⁰ Paweł Jan Sapieha.

braci naszej, zasiadшы tedy miejsca nasze zwyczajne za żądaniem ichmm. słuchaliśmy, coby nam in commissis mając od wojska referowali.

1. Żałosne i ciężkie grawamina, które to wojsko cierpi, za cnotę i wiarę ojczyźnie i Panu oświadczoną szeroco przekładali, za którą nie tylko condigna meritorum nie odnosi praemia, zasłużonej przez tak wiele borgowych ćwierci, nie ma zapłaty. Ale co żałośniejsza i boleśnieszka i należytej za odwagi, dzieła, horowanie swoje nie uznawa wdzięczności, co snadnie stąd evidenter patere może, kiedy na częste poselstwa swoje, na uniżone postulata i iusta desideria, łaskawego nie odnosi responsu, jedne bowiem albo odprawują silentio, żadnego nie dając responsu, drugie barzo perfunctorie, trzecie in spe vana tylko zostawując, na żadne słusznej nie czynią kontentecyi.

2. Urząd dawnemi prawami ojczystemi, różnemi konstytucyjami i samem antecessorów zwyczajem hetmana w(ielkieg)o WKsL utwierdzony, także i innych wojskowych urzędników, uszczerbek cierpi, kiedy ani hiberna wojskom, ani chlebów gdzieby słusznie miały być ukazane, rozdawać nie pozwalają. Za tym i wojsko ustawicznymi pracami, odważnymi dziełami z nieprzyjacielem sfatygowane odpocznienia i posiłku żadnego mieć nie może. A drudzy in otio te wszystkie ekspedycje odprawujący i stanowiska przystojne, i obfite, i częste chleby, i zapłaty z prowentów Rz(eczy)p(ospoli)tej odbierają.

3. Ciężko i na to utyskowali, że nie mogą mieć cnoty, wiary z dzieł swoich i życzliwości ojczyzny. Arbitros publicos, boć by za część stało konsolacyjnej kiedyby infacie Reip(ub)l(ic)ae integre, to się pokazać mogło, że są i cives patriae cnotliwi, i synowie ojczyzny miłujący, i odważni in omnes casus kawalerowie, co się pokazać inaczej nie może, tylko na publicznym i zwyczajnym sejmie, który że albo denegatur, albo difertur, ciężko na to boleć muszą. Zaczym o złożenie sejmu prętkiego proszą.

4. Rozumieją i to za nieznośną sobie krzywdę, że dobra po ks(iążę)ciu Radziwile¹¹¹, bywszym hetmanie wielką przywilegiów [s], obietnicami, asekuracyjami sobie mając konferowane do skutku nie przychodzą, ale ci którzy mniej do tego należą in reali trzymają na Żmuydzi, Wiłkomirzu [s], Upicie wszystkie possessione i to dobrze zasłużone wojsko tylko się cieszy nadzieją a drugie skutkiem.

5. Słusznie się i tego u nas domawiali, żeśmy nie tylko na własne dobra nasze imieniem Rz(eczy)p(ospo)l(i)tej zaciągając to zacne wojsko, dali asekuracją naszą, aleśmy i sumnieniem dobrym upewnili, że się totalna miała stać od Rz(eczy)p(ospo)l(i)tej satysfakcyja. A że dotąd żadnego obietnic naszych nie odnoszą skutku instabant abyśmy się serio o to starali, żebyśmy nie zosta-

¹¹¹ Janusz Radziwiłł.

wając w słowie, obietnicach i upewnieniu naszym, starali się, aby się im satysfakcja stać mogła, alias nie możemy być securi dóbr naszych według asekuracyjnej naszej kilkakrotnie od nas ichmm. danej.

6. Uskarżają się i na to, że przy boku JKM pewni konsyliarze rezydujący miasto pomocy tak dobrego i cnotliwego wojska i wodza ich hetmana wielkiego WKsL, siła ad male narrata na łasce JKM szkodzą, różnie interpretując wszystkie ich dobre conatus i starania przeciwko ojczyźnie miłość [s]. Zaczyn proszą, aby takowe udania opaczne u JKM miejsca nie miały i serca JKM nie alterowały, ponieważ widział to sam JKM, jako ochoczo, odważnie, mężnie na każde namniejsze rozkazanie stawali, nie upatrując ani dróg dalekości, ani wielkości sił nieprzyjacielskich, ani zdrowia ochronienia własnego, to zawsze czyniąc, co im cnota i pańska kazała wola.

7. Te tedy i tym podobne przełożywszy grawamina, które cierpią i te niewdzięczności, które immerito ponoszą przełożywszy, zanosili deklaracją swą publice, że jeżeli w pretensyjach, desideryjach i postulatach nie odniosą pańskiego łaskawego responsu o desideriorum skutecznego skutku, iż dalej w borbogowej być słuźbie i in obsequio wodza swojego nie zechcą. Ale będą afflictis rebus suis szukać medicamina, to dokładając że nemo propriis stipendiis militat i żaden in libera Rep(ub)lica poniewolnie służyć nie powinien, ale zwyczajnemi sposobami zasług swoich upominać się będą.

8. I to donosili, iż wielkie w tym ludzie zacni i dobrze ojczyźnie zasłuźeni odnoszą praeiudicia, że za przywilegiami JKM do egzekucji dóbr konferowanych sobie nie przychodzą, ale ludzką inwencyją pośledniejsze przywilegia, skutek odnoszą. Prosić, aby daniny Pańskie nie były odmieniane.

9. Przy tejże bytności naszej jaśnie wielm(ożny) jm. pan wojewoda wileński, hetman w(ielki) WKsL deduxit wielkie expensa swoje, które liquide pokazywał, że te wszystkie ekspedycje jako jedno szczęśliwie, wprzód regimentarzem, potym wodzem i hetmanem wielkim stanął, proprio sumptu wszystkie expensa odprawował wojenne. Wojska in obsequio zatrzymywał, różne zaciągi różnych chorągwi czynił, żadnego nie mając z skarbu posiłku i cokolwiek miał substancyi z ojczystych dóbr swoich, wszystko ad publicum ojczyzny bonum ważył, tak że już dalej nie jest par tanto ferendo ex propriis bonis oneri. Prosił, aby mu te wszystkie expensa, które autentice et lucide deducet oddane i refundorowane [s] były ex publico, żeby tą refuzyją wsparty mógł commodius in officio suo służyć ojczyźnie i Panu, zwłaszcza że summam cierpi bonorum idituram w popaleniu, zabranii i dezolacyi od nieprzy(jació)ł w różnych wojewódstwach i powiatach majątności swoich. O co unanimitate consensu JKM uniżenie prosimy i serio instare jm. p(anu) posłowi naszemu iniungimus, aby skuteczna mogła być i prętką refusio.

10. Wnosili oraz i wszyscy strapieni ojczyzny naszej WKsL patryjej [s], liberi cives, dobrze ojczyźnie i Panu zasłużeni synowie, żalosną kwerimonia swoją, że za cnotę, wiarę przeciwko Rz(eczy)p(ospoli)tej i Panu, dla dostojństwa Majestatu mizernie exulare muszą mendicatis żyjąc suffragiis i ci którzy mogli ex propriis patrimoniis hojnie drugim udzielać chleba, teraz tegoż żebrzeć u drugich muszą, żeby na nich wzgląd i kompasja bydź mogła królewska, i żeby mogli mieć reclinatoria swoje, ponieważ tę cierpią mizerią nie za występki jakie, ale za własną swoją cnotę, bo nie chcąc mieć inszego nad własnego swojego Pana, woleli się odrzec dóbr szerokich swoich, aniżeli bydź ingemiscere sub iugo servitutis. Za co, że żadnej nie odnoszą kompasji, gratitudinem, ani nagrody, dłużej już takiej nie mogą tolerare urodziwszy się w wolnej ojczyzny. Mi(ł)o(s)ier)nej żebrzą zatym klemencyi Pańskiej, której jeżeliby się doczekać i doprosić nie mogli, zanoszą przed Bogiem i ojczyzną taką publiczną manifestacją, że nieochotnie, ale nędzą i utrapieniem przymuszeni ad propria powrócić się muszą i szukać medelam salutis et calamitatis suae. Proszą tedy o kompasję, ale jeżeli jej nie uznają, nie mogą bydź inculpati, że muszą radzić o sobie i szukać sposobu ratunku siebie samych. To i przynosimy przed Majestat Pański i uniżoną za nimi wnosimy prośbę.

11. Przekładał nam skargę i wielkie swoje bezprawie wielmożny jm. pan wojewoda witebski¹¹², że mu własną majątność bezprawnie violenter zajechał w pińskim kraju p(an) Dolski¹¹³ i trzyma w realnej swej posesyji. A on straciwszy własne dobra swoje od nieprz(yjacie)ła zabrane po cudzych się kątach tułać musi, że tedy teraz nie może iure agere, iż iura nie są in executione. Prosi żeby mógł dojść krzywdy i bezprawia swojego, lubo w pińskim powiecie, albo jeżeliby tam od nieprz(yjacie)ła był impediment w brzesckim wojewódstwie. W czym aby mógł od JKM reskript otrzymać uniżenie suplikuje, co że jest iuris et aequitatis instancją pilną do JKM wnosimy.

12. To tedy do wiadomości JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, pro fide nostra i z przysięgi senatorskiej donosimy fideliter, uważając za czasu ne quid detrimenti Respublica patiat, et ne sequantur maiora mala przestrzegamy, że się z ojczyzną naszą WKsL barzo źle dzieje, iż nie mamy niskąd ani ratunku, ani pociechy. Bracia nasi ichmm. p(anowie) koronni uwolniwszy się od nieprzy(jació)ł o nas nie myślą, a my zawojowani niemal wszyscy z wojewódstwami, powiatami, ingemiscimus in servitute, nec est qui consoletur. Jeżeli jeszcze ukontentowane wojsko WKsL nie zostanie ostatnia subsequetur ojczyzny naszej ruina. Zaczynam wprzód prosimy JKM, p(ana) n(aszego) o m(i)ł(ości)wego, aby nam podać chciał adiutricem dexteram, i żeby nas chciał prętko

¹¹² Władysław Wollowicz.

¹¹³ Zapewne Jan Karol Dolski.

ratować i z tej, którą cierpimy, niewoli oswobodzić, zwłaszcza że i sam nieprzy(jacie)l potrzebował i chciał per tractamenta pokoju, który za wolą JKM ex senatus consulto przez p(anów) komisarzów od Rz(eczy)p(ospoli)tej zesłanych pod Wilnem jest namówiony i pismem zawarty. Nie wiemy czemu do egzekucyjnej nie jest przywiedziony i czemu nam sejm denegatur. Prosimy tedy o złożenie sejmu prętkiego alias i publicas i privatas zanosimy manifestationes, jeżeliby nas nie chciano, albo nie można ratować, że my z wojskiem i przy wojsku WKsL zostawając iuncta manu musimy o sobie radzić, żeby oraz i WKsL i my z nimi wespół nie zginęli. Nie możemy i z tych miar odstąpić wojska JKM żeśmy asekurowali onych fide, honore et conscientia, że mieli prac, trudów, dzieł i cnoty swej mieć nagrodę, która jeżeliby ich omylić miała deserere onych, ani aequitas, ani conscientia nie każe. Żeśmy tedy uprosili, aby tantisper cierpliwymi byli, póki responsu nie otrzymamy od JKM skutecznego, per misericordiam amore patriae obtestamur, że jeżeli za czasu nie zabiegą już zaczętym i rozbiegłym kołom, iż potym mederi będzie niepodobna i będzie post haec occasio calvi(tatis). To tedy przelożywszy responsu prętkiego i skutecznego żądamy, na który oczekiwając afflictas res et calamitates n(ost)ras samemu P(anu) Bogu jako regum regi et domino dominantium i JKM i ojczyźnie naszej polecamy. Prosząc jm. p(ana) posła naszego, aby fideliter i wyraźnie czytając tę naszą instrukcją JKM, p(anu) n(aszemu) m(i)ł(ości)we(mu), wszystko tę naszą deducat prośbę, miłości braterskiej to polecisz.

Paweł Sapięha, w(ojewo)da wileń(ski), hetman w(ielki) WKsL; Gerzy [s] Hlebowicz, G(e)n(era)lny Ks(ięstw)a Żmuydz(kiego) starosta; Władysław Wołowicz, wojewoda witebski; Maximilian Brzozowski, wojewoda brzeski; Jerzy Drucki Horski, wojewoda Mścislowski¹¹⁴; Malcher Stanisław Sawicki, kasztelan brzeski; Krzysztof Zawisza, marszałek wielki WKsL;

C(yprian) P(awel) Brzostowski, referendarz i pisarz WKsL; Reinhold Łukoski, starosta bialski; Jan Carol Kopeć, czesznik WKsL, starosta brzeski; Stanisław [s] Chalecki, strażnik WKsL, starosta mozyrski¹¹⁵; H(i)eronim Zienowicz, podkomorzy mścislowski; Aleksander Kazimierz Wołowicz, chorąży wileński; Jan Chrapowicki, chorąży smoleński; Jan Ogiński, chorąży wołkowski; Chomentowski Andrzej.

¹¹⁴ Właściwie Hrehory Jerzy Drucki Horski.

¹¹⁵ Właściwie Władysław Jerzy Chalecki.

10. Konwokacja stanów WKsL w Białej (4–6 V 1665)

Literatura: *Chrapowicki II*, s. 45; *Rachuba*, s. 273–274; *tenże*, *Konwokacja litewska w Białej w 1665 r.*, w: *Studia Historyczno-Prawne. Prace dedykowane Profesorowi Janowi Seredyce w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestopięciolecie pracy naukowej*, red. J. Dorobisz i W. Kaczorowski, Opole 2004, s. 267–278.

Informacji o jej przebiegu dostarcza tzw.: Relacja o konwokacji WKsL w Białej d. 5 Maa 1665 (BCzart. 2099, s. 463–465). Uchwały nie podjęto, gdyż król zastał w Białej siedmiu senatorów litewskich „i widząc kilku tylko posłów ziemskich na ten zjazd zesłanych, gdyż siła sejmików nie stanęło, z drugich niesmaczno im było jechać na tę konwokację”, po naradzie z obecnymi senatorami limitował zjazd, wyznaczając nowe miejsce i termin obrad, mianowicie w Grodnie 3 VII 1665 r.

11. Konwokacja stanów WKsL w Grodnie (6–21 VII 1665)

Literatura: *Chrapowicki II*, s. 56–60 (relacja autora, jako marszałka poselskiego o przebiegu konwokacji); *Šapoka I*, s. 139; *Rachuba*, s. 274–276.

72. Uchwała konwokacji stanów WKsL, Grodno, 21 VII 1665 r.

Or.: nieznan;

K: ML 132, s. 1044–1058;

K₂: BPAU/PAN Kr. 360, k. 582–587v (aktykacja w grodzie wołkowyskim 31 VII 1665 r. na podstawie wypisu z grodu grodzieńskiego z 21 VII 1665 r.);

K₃: NGABM, F. 1705, inw. 1, nr 13, k. 271–277v (aktykacja do grodu brzeskiego z 7 VIII 1665 r. wypisu z grodu grodzieńskiego z datą 21 VII 1665 r.; – podstawa Wyd.);

K₄: Kijów, NBU – IR, F. I nr 5953, k. 76–79v (z licznymi opustkami i przeinaczeniami oraz bez uwiarygadniającej pieczęci grodu i autografu pisarza);

Wyd.: Akty VAK, t. IV, s. 13–21 (obarczona licznymi błędami i opustkami aktykacja w dniu 7 VIII 1665 w grodzie brzeskim przez posłów tegoż województwa ekstraktu z ksiąg grodzkich grodzieńskich z datą 21 VII 1665).

Aktykacja konwokacyjnej Grodzieńskiej roku 1665 dnia 3 miesiąca lipca odprawionej.

My rady duchowne (i) świeckie, dygnitarze, posłowie, rycerstwo z woje-

wódtw, ziem i powiatów WKsL lubośmy życzyli, aby JKM, pan nasz m(i)ł(ości)wy, consvetis sejmom remediis, chciał tantis od nieprzyjaciela moskiewskiego inflictis WKsL vulneribus paterne mederi, że jednak jeden po drugim immediate^v sejm inaudito exemplo jest rozerwany, bono magis exemplo przeszłych konwokacyi, quam concessow^w iure inhaerendo, złożyć nam JKM, pan nasz m(i)ł(ości)wy, konwokacją raczył w Grodnie, abyśmy zostając in faucibus nieprzyjaciela sami o sobie radzili i te przedsięwzięli media, które sama extorquet necessitas. Podziękowawszy tedy JKM, panu naszemu m(i)ł(ości)wemu, że nas z ojcowskiego nie wypuszczając starania ab extremo (lubo extraordinariis usitatis jednak w WKsL mediis^x) wyrwać pragnie naufragio i pożądanej życzy restituere tranquillitati, tak wiele razy z ostatniej toni periclitantem wydzwignąwszy patriam, tyle ojcowskiej opatrności zostawuje dokumenta, ile victricibus nobilitata trophaeis liczymy loca.

My tedy senatorowie i rycerstwo z wojewódtw i powiatów WKsL non preiudicando sejmom^y, o którego prędkie złożenie praemissis jednak solennitatibus JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego pokornie prosimy, takowe czynim postanowienie in praesentia j.w. jm. pana Aleksandra Sielskiego, kasztelana gnieźnieńskiego zesłanego na tę konwokacją od JKM, pana naszego miłościwego posła, nic sacrosanctis WKsL z Koroną Polską^z unii vinculis non praeiudicando.

Naprzód, mając w borgowej służbie niepłatne wojska, a nie mogąc onych in hosticum ruszyć z konsystencyi, pozwalamy podymnych dwadzieścia wędług ostatnich abjurat, a dwoje na ichmm. p(anów) komisarzów do Moskwy. Inne wszystkie ekstraordynaryjne podatki, jako: cło, myto nowo podwyższone [s], także cło nowe solne, "auctio subsidiorum", czopowe in duplo generalne po wojewódtwach i powiatach WKsL na lat dwie immediate^b po sobie idących pozwalamy i w administracją skarbowi oddajemy, który jako w najlepszej te wszystkie podatki mając dyspozycyi i arendując plus offerentibus na samą szczególnie zapłatę wojska^c za asygnacyjami j.w. jm. pana wojewody wileńskiego, hetmana w(ielkie)go WKsL¹¹⁶, obracać będzie i z onych na przyszłym da Bóg sejmie liczbę uczyni. Te zaś pozwolone podymne dwiema ratami do

^v *K₂*: immediate.

^w *K₂*: consensu.

^x *K₂*: remediis.

^y *K₃* i *Wyd.*: sejmowi.

^z *Słowo dodane tylko w K₃ i Wyd.*

^{a-a} *K₂*: aukcją subsidium.

^b *K₃* i *Wyd.*: immediate.

^c *Pozostale poza K podstawową oraz Wyd.*: wojsku.

¹¹⁶ *Paweł Jan Sapieha.*

skarbu wydać mamy. Pierwsza rata na święty Michał¹¹⁷, druga na ś(więty) Marcin¹¹⁸, pierwszą ratą 12 podymnych, drugą 10 poborców do skarbu wnieść powinni. Czopowe generalne w WKsL a prima Augusti ma się zaczynać, także i wszystkie inne cła i myta od tegoż terminu zaczynać się mają. A podatki uchwalone, tak z dóbr JKM ekonomicznych, dożywotnych i szlacheckich mają być wydawane, także duchownych.

Znamy się dobrze, iż *vitas et fortunas nostras debemus JKM*, panu naszemu miłościwemu, który wzajem *utramque* to dla konserwancyi WKsL nieraz na szanc *lubricae fortunae* odważył. Zaczyn *vigore* konstytucyi anni 1661, *ratione census* od eekonomij szawelskiej, życzymy, aby *prima cura* z skarbu była *exolvendi* winny dług JKM, panu naszemu miłościwemu (nim na zupełniejsze siły zbierze się Ks(ię)stwo Litewskie) okupienia oekonomij szawelskiej zdobędzie^d. Z podatków tedy ekstraordynaryjnych 40 tysięcy z minnice Ornowej¹¹⁹ WKsL 60 tysięcy wypłacić skarbowi.

Wysokie *merita* j.w. jm. pana wojewody wileńskiego, hetmana w(ielkiego) WKsL¹²⁰, głęboko w sercach i pamięciach naszych są *radicata*. Pamiętamy bowiem jako *cadentem*^e Ks(ię)stwa Lit(ewskiego) orbem od ostatniej podźwignął ruiny, *prodigus* zdrowia i wszystkich fortun swoich, które ochoczo nie szczupłą *effudit* ręką. Zaczyn, aby w pozostałym długi i już sejmem asekurowanym był *certus* jm. pan wojewoda wileński, powszechną naszą upewniamy zgodą, nie wątpiąc, że JKM, pan nasz m(i)ł(ości)wy, jako *supremus* *meritorum* *ensor*, w pańskim swym będzie miał jm. *respekcie*. A ze świeżo odważonych i likwidowanych na komisyj wileńskiej kosztów jm. *per angustas res* Ks(ię)stwa Lit(ewskiego) *protunc ex integro* wypłacić nie możemy, tedy 100 tysięcy skarb WKsL *in dillate* odda j(ego) m(i)ł(oś)ci.

Jaśnie wielmożego jm. p(ana) wojewody smoleńskiego, hetmana polnego WKsL¹²¹ *in campo martio* świeże i dawniejsze *horowania*, *urunt*^f [s] *gratam recordatione* *pectora civium*, *restitutam* Ks(ię)stwa Lit(ewskiego) *rem* i ab *extrema* zatrzymaną *pernicję*, *Martiae fortitudem* i pierszym szczęśliwie objęciu *bulawy tribuimus auspiciis*, który nie tylko domowe szczęśliwie *extinxit incendium*, ale i tak wielką nieprzyjaciela z małą ludzi *garścią* *obiectu*

^d *Słowo dodane tylko w K₃ i Wyd.*

^e *K₂ mylnie: cudentem.*

^f *K₂ i Wyd. poprawnie: urgent.*

¹¹⁷ 29 IX 1665 r.

¹¹⁸ 11 XI 1665 r.

¹¹⁹ *Właściwie Horn, dzierżawca mennic na terenie Rzeczypospolitej w latach 60. XVII w., po Tytusie Boratynim.*

¹²⁰ *Paweł Jan Sapieha.*

¹²¹ *Michał Kazimierz Pac.*

pectoris sui memorabili ad posteritatem exemplo zatamował inundacją. Za co lubo nic nie wątpimy, że baczny JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, zwabi respekt, jednak ad rationem ważonych kosztów, (których likwidacją do przyszłego odkładamy sejmu), 30 tysięcy skarbowi excluendum zostawujemy.

A iż wielmożny podskarbi w(ielki) WKsL¹²² in primordiis urzędu swego exhaustum publicis expensis zostawszy aerrarium, żadnego przez całe dwie lecie (ex quo publiczne podatki przed tym przez wielbego w Bogu ks(ię)dzia Jerzego Białozora, biskupa wileńskiego, jako skarbu vacante na on czas subselio administratora zaarędowne, które prędko potym ledwo co fruktifikowawszy currere cessarunt) nie mało na potrzeby Rz(eczy)p(ospoli)tej i wojenne, tak de proprio, jako też kredytując i dłużąc się spendować musiał, recenter także teraz wojsku w służbę nowej ćwierci wkraczającemu, mając sobie per decretum commissarialie iniunctum 100 tysięcy po różnu pożyczwszy ad rationem służby pomienionej w wojsku, insuper i fantami za złotych dwadzieścia pułczwarta tysiąca wydał. Tedy tę summę sto tysięcy dwadzieścia i półczwarta tysiąca¹²³ z podymnego pierwszej raty na wypłacenie zaciągniętego kredytu ma sobie wybrać. Expensa zaś inne z mennicy wybić onemu pozwalamy, których jednak likwidacją na sejmie da Bóg przysłym uczynić będzie powinien.

^{g-g}Ten zawsze dobrze sporządzonej^g Rz(eczy)p(ospoli)tej bywał respekt, aby na wojnach skaleczeni i dla ciężkich szwanków do dalszej wojny inhabiles swoje odnosili ukontentowanie, eodem i my ducti respektu, do wydanej od JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, na 7 tysięcy asygnacyi, 3 tysiące przyłączamy, aby zupełne 10 tysięcy złotych skarb WKsL pokaleczonym wypłacił.

Cło nowe solne WKsL tymże ichmm., którzy w roku ^{h-h}1661 trzymali^h, na dwie lecie, arendować pozwoliliśmy za dwakroć sto tysięcy złotych, które czterma ratami do skarbu wnosić mają według kontraktu z jm. panem podskarbigim WKsL zawartego, na który we wszystkich punktach całe się referujemy. Jeżeliby jednak wojna na morzu dłużej trwać miała, albo jakowe znaczne domowe impedimenta nastąpiły, tedy słuszną defalkacją ichmm. uczynić submitujemy się.

Widząc wielkie, mimo wydane JKM uniwersały, zbrakowania starych i ryśkich szelągów in propulo zamieszanie, przez co żadna lubo namówiona zgodnym województw i powiatów konsensem nie może wojsku stanąć zapłata,

^{g-g} *K, ten passus inaczej: A że zawsze z porządnej.*

^{h-h} *Wyd. inaczej: 1665 nowy zawarli kontrakt.*

¹²² *Hieronim Kryszpin Kirszensztejn.*

¹²³ *123 500 zł.*

ponieważ ani JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, ani skarbowe uniwersały in reⁱ monetaria non observantur, powszechną tej konwokacji deklarujemy zgodą, że tak stare, jako i ryskie, pruskie szelągi, (oprócz samych wołoskich), bez wszelakiego braku wszędzie i od wszystkich mają być brane i te podatki uchwalone takąż monetą do skarbu WKsL od poborców i od arendarzów ceł wniesione i z skarbu mają być wydawane i od żołnierzy brane, sub poenis w uniwersale JKM expressis, prosząc JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, aby i w Koronie uniformiter ex vi unionis taż moneta była brana.

Ponieważ z niektórych województw^l jest to nam delatum, że ex cineribus popalonych^k domów nowe eriguntur kolonie, które podatki WKsL mogą augere. Zaczynam 'novis inquilinis', którzy anni (16)51^m abiurat nie mieli¹²⁴, pozwalamy one w grodach czynić na pierwszych roczkach septembrowych, które mają być po województwach i powiatach sądzone.

Chorągiew usarska JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, jako exemplum dała fidei ku panu w tym, gdy ad nexumⁿ militem nie interesowała się, aby była pewna currentium in nexu^o [s] ćwierci wypłacenia, upewniamy tym barziej, gdy osobliwa JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, chorągiew usarską zaszła asekuracja. Do tegoż należą chorągwie wszystkie in praesidiis będące, które ex quo in opere belli zostawały przez wszytek czas 'innixi decysii'^p ichmm. komisji wojskowej, aby w tychże zasługach swych upewnieni byli, asekurujemy.

Przyznawa naród nasz, iż jm. pan Buratini^q, starosta osiecki¹²⁵ multum praestitit ojczyźnie naszej wypłaceniem wojsku trzech milionów. Zaczynam nil aequius, jeno żeby substancyja jm. i wszystkich kredytorów jego dla przysługi Rz(eczy)p(ospoli)tej w tych ścisłych czasach ochotnie łożona, jako najlepiej była obwarowana. Którego kontrakt acz żadnej nie podlega wątpliwości, aby

ⁱ⁻ⁱ K₂: jure.

^j Słowo dodane wyłącznie w K₂, K₃ i Wyd.

^k K₃ i Wyd. mylnie: uchwalonych.

^{l-l} K₃ i Wyd. mylnie: nobis inquisitio.

^m Tak w K podstawowej, K₃ i Wyd.; natomiast w K₂ i K₄ niechybnie mylnie: sexagesimi primi.

ⁿ K₂: rerum.

^o K₂: innexi; K₃ i Wyd.: annexu.

^{p-p} K₂: anixisi decysijej.

^q K₂: Boratini.

¹²⁴ Abjuraty podymnego po raz pierwszy w WKsL składano na mocy konstytucji sejmu zwyczajnego z przełomu lat 1649/1650, natomiast kolejną po zniszczeniach wojennych akcję zeznań podatkowych w skali całego kraju przeprowadzono dopiero w 1667 r.

¹²⁵ Tytus Liwiusz Burattini (Boratyni), uzyskał indygenat polski, w latach 1658–1661, 1663–1665, a w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 1665–1667 dzierżawca mennic, które były inflacyjną monetą miedzianą (szelągi), nazywane boratynkami.

jednak securior jm. pan Buratini zostawał satysfakcyjnej swojej, przez wybicie sum sobie należących, upraszamy JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, aby nowym reskryptem kontrakt jego asekurować raczył, który na przyszłym sejmie, żeby per constitutionem był aprobowany, wszelkiego przy powadze JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, przykładać będziemy starania. A że tenże jm. pan Burattini kontraktu dalszego minnicznego [s] benevole ustąpił jm. panu Ornowi^s [s], z którym ichmm. p(anowie) komisarze nowy zawarli kontrakt, który po większej części do zapłaty wojska i wypłacenia innych długów Rz(eczy)p(ospoli)tej należy, teje JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego subicimus^t, iżeby eadem securitate, jako jm. pana Buratiniego per rescriptum JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego, był obwarowany upraszamy.

Kupcy w WKsL od sum według konstytucyj 1662 mają dawać do skarbu sumę naznaczoną¹²⁶, wyjąwszy (z) tych miast: Wilna i Grodna, które libertacyjne konstytucyją anni 1661¹²⁷ sobie służące do pewnych lat miały, in usu jednak ich być nie mogły.

Żydzi WKsL wydawszy podymne na ten czas uchwalone, insuper pogłównego 8 tysięcy zapłacić mają dwiema ratami, które starsi Żydzi na miasta i miasteczka mają rozłożyć i zupełną sumę do skarbu wnieść. Po wydaniu tego pogłównego do żadnych innych egzakcyi nie będą należec. A to pogłowne za asygnacją od skarbu daną według podanego rejestru od starszych Żydów brzeskich, grodzieńskich, pińskich mają być wydawane, podymne zaś według ostatnich abiurat.

Pogłowne na Tatarów WKsL wkładamy 3 tysiące złotych, które dwiema ratami do skarbu wnieść będą powinni. Tychże Tatarów lustracją do województw i powiatów odsyłamy, pozwalając na sejmikach relacyjnych obracć sobie lustratorów ratione podymnego, excepto pod szlachtą będących. Ciz Tatarowie od sum mają quinque per centum^u do skarbu wnosić.

Plebei od sum na arendach i zastawach dóbr ziemskich quinque per centum mają do skarbu oddawać.

^r *K₂*: asecurare.

^s *K₂*: Hornowi.

^t *K₂, K₃, K₄* i *Wyd.*: submittimus.

^u *K₄*: procento.

¹²⁶ *Konstytucja sejmu nadzwyczajnego (lut-y kwiecień) 1662 pt.: Contributio od kupców y mieszczan W. X. L. y Żydów, towarami handlujących. W teksie Wyd. błędnie jest w tym miejscu mowa o konstytucji z 1660 r., gdyż w tymże roku sejmu nie zwoływano.*

¹²⁷ *Konstytucje sejmu 1661 dotyczące zwolnień podatkowych Wilna i Grodna z uwagi na dewastacje tych miast spowodowane działaniami wojennymi, pt.: Miasto Wilno; także druga pt.: Miasto Grodno, Nowogrodek, y Merecz.*

Libertacyjami, którym już według^v konstytucyi wyszedł termin, więcej zaszczycać się miasta nie mają, chyba że które in usu libertacyi swoich^w nie były, jako miasto Wilno i Grodno, które in usu tych libertacyi nie były.

Miasto Dzisna ze wszytkiemi obywatelami, którzy tam zostają i ciężary wszytkie ponoszą postradawszy dóbr swoich, ponieważ odważnie przeciwko nieprzyjacielowi stawało i teraz jest in hostico, od wszytkich podatków, tak podymnego, cła solnego, czopowego i od sum kupieckich ma być wolne, także od myta nowo podwyszonego wolnemi mają zostawać.

Wielmożny jm. pan Władysław Mikołaj Judycki, kasztelan nowogródzki, kawaler maltański, generał artyleryi WKsL za 10 tysięcy złotych amunicyją wojenną sporządził, na to tylko 4 tysiące z skarbu wziął, aby residuum 6 tysięcy skarb WKsL wypłacił, zlecamy.

Ażeby te wszytkie in genere uchwalone podatki na terminach wcześniej do skarbu wniesiono z dawniejszemi podatkami i od retentorów wyciągnione były, postanawiamy na to sądy ad instar trybunałów skarbowych, na które według dawnego zwyczaju przy j.w. jm. panu Hieronimie Kryszpinie Kierszenszteynie, podskarbin wielkim WKsL, JKM, pan nasz m(i)ł(ości)wy, z sennatu ichmm. p(anów) senatorów naznaczyć będzie raczył. A deputatów z województw i powiatów na sejmikach relacyjnych po jednemu obiorą, którym skarb tak ex senatorio, jako i ex equestri ordine naznaczonym i obranym, żadnego salarium sub refusione de suo, dawać nie będzie. Miejsce zaś tym sądom miasto JKM Wilno i czas i dzień 9 Decembris w roku terażniejszym 1665 naznaczamy, który Trybunał więcej nad niedziel 3 trwać nie ma. Na którym to Trybunale wszyscy retentorowie podymnych i pogłównych, ceł czopowych, osobliwie z czopowego sine consensu Reip(u)b(licae) an(ni) 1663 arendowanego, kwart simple nomine donatywy, donatyw kupieckich, pogłównych żydowskich i tatarskich i innych wszytkich retentorów przy kim by się jakiegokolwiek podatki do skarbu należące, zatrzymane być pokazały, nemine excepto samych lubo sukcesorów ich, także grody, poborców, dworzan sędzić i od nich zatrzymane i niewydane podatki i wszelakie kontrybucyje wyciągać i onych vigore konstytucyi o Trybunałach skarbowych postanowionych, sędzić mają. Tamże jm. pan Wincenty Orda, kasztelan żmujdzki z minnicy [s] oliwskiej przez pana Horna za dozorem jm. wybieranej z sukcesorami w Bogu zesłego jm. ks(ię)dz(a) biskupa wileńskiego¹²⁸ sprawić się ma. Osobliwie z dawnych retent (z) pięciu kroć sta tysięcy złotych i z innych dawniejszych i wyciągnionych paen sam i z dworzanami swemi stawać i skutecznie uspra-

^v Słowo dodane tylko w K_2 i Wyd.

^w Słowo dodane tylko w K_2 , K_3 i Wyd.

¹²⁸ Jerzy Bialozor.

wiedliwić się (sub paenis in volumine legum sancitis), powinien będzie. W czym wszystkie konstytucyje o Trybunałach skarbowych, osobliwie anni 1661 na sejmie postanowione¹²⁹, reassumujemy i tym sądom terażniejszym, aby służyły postanawiamy. Tamże do sprawy wielmożnego jm. pana kasztelana żmujdzkiego deputaci wojskowi, którzy przy dworzanach na egzekucyją militarem zjeżdżali adesse i deducere (wiele gdzie wyciągnęli) mają. Którzy jednak tak z poborców, grodów i retentorów kwity główne mają, ci do tego sądu pociągani być nie powinni. Ażeby tym wcześniej wszyscy retentorowie i poborcowie wiedzieli, delata w każdym w(ojewó)dztwie i powiecie po parafiach publikowana być ma.

Podymnych dwoje na ichmm. p(anów) komisarzów na terażniejszej konwokacyjnej uchwalonych jm. pan podskarbi WKsL nie ma ni nacz inszego wydawać, ani obracać za żadnemi asygnacyjami, jeno na ichmm. p(anów) komisarzów od Rz(ecz)p(ospoli)tej naznaczonych, którzy będą in opere traktatów z Moskwą, aequaliter wszystką sumę między ichmm. podzieliwszy, wypłacić, uważając jakoby omieszkania do zjachania pro termino na tę funkcyją nie było. A retenta inquantum by jakie były z tego dwojga podymnego, tymże ichmm. p(anom) komisarzom należeć będą.

Co wszystko in ratihabi(ta)tionem [s] przysłego sejmu communi consensu postanowiwszy, do aprobacyjej JKM, pana naszego m(i)ł(ości)wego odsyłamy, pokornie prosząc, aby to protunc (lubo od prawa pospolitego devium) sancitum n(ost)rum regio assensu utwierdziwszy, takowym in futurum zjazdom i konsultacyjom lege publica obviare raczył.

Po której zgodzie naszej województwa i powiaty takie deklaracje podali^x.
Deklaracje województw i powiatów:

Województwo wileńskie, lubo barzo jest zdezelowane, jednak upatrując nagłą potrzebę Rz(eczy)p(ospo)litej deklaruje 22 podymnych, prowenty ekstraordinaryjne wszystkie w generalnym postanowieniu Convocationis wyraźne pozwala; praecavendo sobie salvam coaequationem na przyszłym sejmie ratione czopowego post expirationem termini wybieranego. Ta jednak coaequatio nie do tych, które teraz na konwokacyjnej są uchwalone, ale do przyszłych, które będą na sejmie postanowione ma extendi podatków. Sejmik relacyjny w Wilnie d(nia) 11 Augusti.

Powiat oszmiański zgadza się z województwem wileńskim. Salva eadem strony czopowego co(a)equatione. Sejmik d(nia) 14 Augusti w Oszmianie.

^x K₂: podały.

¹²⁹ *Konstytucja sejmu 1661 r. pt.*: Trybunał Skarbowy W. X. Lit. y sposób pozwolony do wyciągnięcia retent z podatków publicznych.

Powiat lidzki zgadza się z województwem wileńskim. *Salva coaequatione czopowego*. Sejmik d(nia) 4 Augusti w Lidzie.

Powiat wilkomierski. *Praecavendo* sobie wprzód względem szesnastu podymnych, jeszcze za urzędu s(ławnej) p(amięci) jm. pana Gonsiewskiego, podskarbiego wielkiego, hetmana polnego WKsL¹³⁰. *Coaequationem* na przysłym sejmie, teraz na też podatki, jako i województwo wileńskie pozwala, *salva coaequatione czopowego*. Sejmik w Wilkomierzu d(nia) 6 Augusti.

Powiat braclawski^y [s], jako pograniczny zrujnowany i wszystkim ekskursjom nieprzyjacielskim podległy medietatem dwudziestu dwojga podymnych, *salvis abiuratis* wydać deklaruje. Na ekstraordynaryjne *proventus* wszystkie pozwala. Sejmik w Braclawiu¹³¹ [s] dnia 13 Augusti.

Województwo trockie we wszystkim zgadza się z województwem wileńskim. Sejmik w Trokach d(nia) 13 Augusti.

Powiat grodzieński zgadza się z górnieszemi województwy *ratione* podatków. A że miasto Grodno i inne miasteczka w powiecie grodzieńskim *czopowe* do niektórych osób prywatnych wydało, a to do skarbu nie weszło, *zaczym salvam actionem* tym, którzy wydali, do tych, przy których to *czopowe* zostało w Trybunale skarbowym zachowuje, jakoby dwa razy jednego nie płacili podatku. Sejmik w Grodnie d(nia) ^{z-z} Augusti.

Powiat kowieński na też wszystkie podatki pozwala, jako województwo trockie. Sejmik d(nia) 7 Augusti.

Powiat upitski także z województwem trockim i z powiatami jego zgadza się. *Salva coaequatione* szesnastu podymnych. Sejmik w Poniewiezu dnia 13 Augusti.

Księstwo Żmujdzkie podymnych dwadzieścia dwoje i wszystkie ekstraordynaryjne *proventus* deklaruje. *Salva coaequatione* szesnastu podymnych. Sejmik w Rosiejniach d(nia) 13 Augusti.

Województwo smoleńskie *žadnych* ab *hostilitatem* nie może deklarować podatków. *Prowenty* jednak ekstraordynaryjne deklaruje. Sejmik w Grodnie d(nia) 10 Augusti.

Powiat starodubowski tak, jako województwo smoleńskie deklaruje się. Sejmik w Wilnie d(nia) 10 Augusti.

Województwo połockie na *žadne* podatki ab *hostilitatem* nie pozwala. Sejmik d(nia) 20 Augusti w Miedziele^a [s].

^y *Poprawnie powinno być:* braślawski.

^{z-z} *W tym miejscu pozostawiono okienko na wpisanie daty dziennej.*

^a *K₂: Miadziele; dziś: Miadziół.*

¹³⁰ *Wincenty Korwin Gosiewski.*

¹³¹ *Miasto powiatowe w WKsL zwalo się Braslaw, w przeciwieństwie do Braclawia na Podolu.*

Województwo nowogródzkie deklaruje dwadzieścia dwoje podymnych i prowenty ekstraordinaryjne wszystkie. Sejmik w Nowogródku dnia 3 Augusti.

Powiat słonimski zgadza się z województwem nowogródzkim. Salva coaequatione czopowego. Sejmik w Słonimie d(nia) ^{b-b} Augusti.

Powiat wołkowyski także in toto, jako powiat słonimski, exclusa jednak hostilitate. Sejmik w Wołkowysku die ultima Iulii [31 VII].

Województwo witebskie funditus przez nieprzyjaciela zniszczone i teraz in hostico zostające żadnych podatków wydać nie może. Sejmik w Borysowie d(nia) 13 Augusti. Tamże i insze sejmiki durante hostilitate odprawować ma.

Powiat orszański, także jako województwo witebskie. Sejmik tamże w Borysowie d(nia) 12 Augusti.

Województwo brzeskie, lubo przez różnych nieprzyjaciół i rozmaite domowe incommoda bardzo zdepolowane i teraz w ustawicznych, jako pograniczne, zostaje od Polesia i od Kozaków niebezpieczeństwach, jednak wygadając tak naglej potrzebie Rz(eczy)p(ospoli)tej non discrepando a communi wyższych województw sensu zgadza się ratione podatków i ekstraordinaryjnych prowentów z województwy górnieszemi, exclusa jednak omni hostilitate. Sejmik relacyjny w Brześciu d(nia) 7 Augusti.

Powiat piński na też wszystkie podatki pozwala, salva coaequatione czopowego et exclusa hostilitate. Sejmik w Pińsku d(nia) 13 Augusti.

Województwo mścisławskie ab hostilitatem nie daklaruje żadnych podatków. Sejmik w Krzyczewie d(nia) 18 Augusti.

Województwo mińskie podymnych dwadzieścia dwoje, proventus ekstraordinaryjne wszystkie deklaruje, exlusa hostilitate et salva coaequatione czopowego. Sejmik w Mińsku d(nia) 7 Augusti.

Powiat mozyrski nie deklaruje żadnych podatków ab hostilitatem. Sejmik w Lachowiczach d(nia) 3 Augusti.

Powiat rzeczycki także nie deklaruje żadnych ab hostilitatem podatków. Ziemia Inflantska do powszechnej zgody.

Alexander Sapięha, Biskup Żmuydzki. Salvis iuribus unionis; Kazimierz Pac, Biskup Smoleński. Salvis iuribus unionis Korony z W(ielkim) X(ięstwem) Litewskim; Paweł Sapięha, w(ojewoda) wileński, hetman wielki Wiel(kiego) X(ięstw)a Li(tewskiego); Krzysztoph Zawisza, marszałek wielki Wiel(kiego) X(ięstw)a L(itewskiego) oraz i dyrektor koła senatorskiego Convocatiey Grodzieńskiej; M(ikołaj) Stephan Pac, wojewoda trocki. Salvis iuribus unionis Korony z Wielkim X(ię)stwem Litewskim; Jerzy Hlebowicz¹³², g(enera)lny

^{b-b} Pozostawiono okienko na wpisanie daty dziennej.

¹³² Właściwie Jerzy Karol Hlebowicz.

X(ię)stwa Żmujdzkiego starosta. Salvis iuribus unionis Korony z W(ielkim) X(ięstwem) Lit(ewskim); Michał Pac¹³³, wojewoda smoleński, hetman polny WKsL. Salvis iuribus unionis Korony z W(ielkim) X(ięstwem) Lit(ewski)m; Jan Karol Kopeć, wojewoda połocki. Salvis iuribus unionis Korony z WXLit.; Alexander Sielski, kasztelan gnieźnieński, poseł JKM na konwokację. Salvis iuribus unionis; Mikołaj Władysław Judycki kawaler maltański, kasztelan nowogrodzki, artylerzyj WKsL generał; Malcher Stanisław Sawicki, kasztelan brzescki; Alexander Naruszewicz, podkanclerzy WKsL. Salvis iuribus unionis Korony z WXLit; Hieronim Krispin Kierszenszteyn^e, podskarbi wielki WKsL.

Jan Antoni Chrapowicki, podkomorzy wojewódstwa smoleńskiego, marszałek posłów ziemskich na Convocatiey; Michał Leo Drucki Sokoliński, marszałek orszański, poseł wojewódstwa wileńskiego; Jerzy Łukasz^d I(h)natowicz, poseł w(ojewó)dzstwa wileńskiego; Trojan Strawiński, podsędek i poseł powiatu oszmiańskiego; Andrzej Odlaniski Poczobut, pisarz ziemski, poseł powiatu oszmiańskiego; Kazimierz Sapieha, podskarbi nadworny WKsL¹³⁴, poseł powiatu lidzkiego; Kazimierz Theophil Kuncewicz, wojski i poseł powiatu lidzkiego, s(e)k(reta)rz JKM; Stanisław z Brathoszyna Zenowicz^{e f-f}, podkomorzy i poseł powiatu wilkomierskiego, leśniczy wilkijski; Wawrzyniec Odlaniski Poczobut, podsędek i poseł powiatu wilkomierskiego; Jerzy Kimbar, cześnik i poseł powiatu brasławskiego; Stanisław Kazimierz Chmielnicki poseł powiatu brasławskiego; Marcjan^g z Kozielska Ogiński, stolnik WKsL, poseł województwa trockiego; Mikołaj F(ranciszek) Rossochacki, sędzia ziemski poseł województwa trockiego. Deputat do pisania tego postanowienia; Jan Kazimierz Kierdey, chorąży i poseł powiatu grodzieńskiego, przewalski starosta; Konstanty Alexandrowicz, sędzia ziemski i poseł powiatu grodzieńskiego; Jan Aleksander I(h)natowicz, stolnik i poseł powiatu kowieńskiego; Samuel Turłay, sędzia grodzki i poseł powiatu kowieńskiego;

Hrehory Podbereski, kuchmistrz WKsL, poseł powiatu upitskiego; Wołmiński Michał Kazimierz z Żegrza, podsędek upitski; Michał Eustachi [s] Stankiewicz, ciwun ejragski, poseł Ks(ię)stwa Żmujdzkiego; Jan Carol Bilewicz, podstoli i poseł Księstwa Żmujdzkiego; Cyprian Pa(we)ł Brzostowski,

^c Drugą część nazwiska dodają tylko K_2 , K_3 i Wyd.

^d Drugie imię Ihnatowicza dadają tylko K_2 , K_3 i Wyd.

^e K_2 , K_3 i Wyd.: Zienowicz.

^{f-f} W tym miejscu wykreślono tytuł Kazimierza Teofila Kuncewicza: wojski i poseł powiatu Lidzkiego.

^g K_2 : Marcyan.

¹³³ Właściwie Michał Kazimierz Pac.

¹³⁴ Właściwie Kazimierz Jan Sapieha.

referendarz i pisarz WKsL, poseł z w(ojewó)dzstwa smoleńskiego; Hieronim Władysław Sołtan, podkomorzy i poseł powiatu starodubowskiego; Malcher Gabriel Mi(e)lwid, pisarz ziemski starodubowski i poseł^h; Albrycht z Ciechanowca Ciechanowiecki, oboźny WKsL, starosta opeski, poseł w(ojewó)dzstwa połockiego; Michał Obuchowicz, podkomorzy nowogródzki, poseł tegoż w(ojewó)dzstwa; Jan Kiersnowski, sędzia ziemski nowogródzki, starosta dziewieniski (i) poseł tegoż województwa; Benedykt Sapieha, podstoli WKsL¹³⁵, poseł powiatu słonimskiego; Władysław Jerzy Chalecki, strażnik WKsL, poseł powiatu słonimskiego; Stanisław Władysław Tryzna, sędzia ziemski i poseł powiatu wołkowyskiego; Theophil Olenzkiⁱ poseł powiatu wołkowyskiego; Aleksander Woyna, wojski witebski¹³⁶, poseł województwa witebskiego; Samuel Woyna Ja(sieniecki), stolnik witebski, poseł województwa witebskiego; Hieronim Komar, podsędek i poseł powiatu orszańskiego; Kazimierz Puchalski, pisarz dekretowy WKsL¹³⁷, poseł województwa brzeskiego. Deputat do pisania tej uchwały; Aleksander z Rajska Rayski, poseł w(ojewó)dzstwa brzeskiego; Stanisław Ciechanowicz, łowczy smoleński, poseł powiatu pińskiego; Władysław Joachim Orda, podczaszy orszański, poseł powiatu pińskiego; Włodzimierz Dadzibóg Kamieńskiⁱ, chorąży i poseł województwa mściławskiego; Samuel Izidor Suchodolski, stolnik i poseł w(ojewó)dzstwa mściławskiego; Stephan Cedrowski, poseł województwa mińskiego; Krzysztoph Haraburda, poseł w(ojewó)dzstwa mińskiego; Kazimierz Kruniewicz, wojski i poseł mozyrski¹³⁸; Samuel Przybora, podstarości sądowy i poseł mozyrski; Zygmunt Słuszka¹³⁹, chorąży WKsL, starosta i poseł powiatu rzeczycyckiego.

k-k

^h Słowo dodane w K_3 i Wyd.

ⁱ K_2 : Olędzki; K_3 : Olętski; Wyd.: Olenski.

^j K_2 , K_3 i Wyd.: Kamiński.

^{k-k} K_2 , K_3 , K_4 i Wyd. mają ponadto ruskie formuły – wstępną i końcową, wypisów z grodu grodzieńskiego, o treści następującej: Выписать с книгъ справъ кгородскихъ повету городенског(о). Лета отъ нароженъя Сына Божого 1665 м(есе)ца июля 21 дня. На враде г(оспо)дарскомъ кгородскомъ городеньскомъ передомною Аньдреємъ Котовичомъ, писарюмъ Вел(ико)го Кн(я)з(ства) Лит(овско)го, старостою городеньскомъ, городьничимъ и деревьничимъ виленьскимъ ясне велможныи ез(о) м(и)л(о)ст пань Криштьтофъ на Бакъштахъ Завиша, маршалокъ Вел(ико)го Княз(ства) Лит(овско)го и вельможныи ез(о) м(и)л(о)ст пань Ян Аньтони Храповицкии, подкоморыи смоленскии, маршалокъ кола поселскоз(о) по сконченю коньвокацци черезъ ясне велможныхъ ихъ м(и)л(о)стеи пановъ сенаторовъ и вельможныхъ ихъ м(и)л(о)стеи пановъ пословъ з воеводствъ и земель и поветовъ Вел(ико)го Княз(ства) Лит(овско)го за волею Е(го) Кор(олевско)й М(илос)ти, пана нашоз(о) м(илос)тивоз(о) до Городьна згромажонныхъ, одъправованое, тое постановене коньвокацци и с подьписами своими и с подьписами ясне велможныхъ ихъ м(и)л(о)стеи пановъ сенаторовъ и ихъ м(и)л(о)стеи пановъ пословъ ку акътикованью до книгъ кгородскихъ городеньскихъ справъ

IV. Panowania królów rodaków: Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669–1673) i Jana III Sobieskiego (1674–1696)

1. Konwokacja (zjazd generalny) stanów WKsL w Wilnie (5–23 III 1671)

Literatura: Rachuba, s. 276–278; Bobiatyński, Pac, s. 251–253.

Ponieważ podczas sejmu zwyczajnego (wrzesień–październik) 1670 r. posłowie litewscy wymówili się od uchwalenia podatków na obronę, dla uzyskania odpowiednich w tym celu środków król zgodził się na zorganizowanie wileńskiego zjazdu stanów. Konwokację poprzedzały sejmiki zwołane na 19 II 1671 r.; zob.: instrukcja sejmiku brzeskiego (Akty VAK, t. IV, s. 125–126 – posłowie: Franciszek Sapieha, koniuszy WKsL i Ostafian Tyszkiewicz, podkomorzy brzeski); także laudum sejmiku relacyjnego kowieńskiego z 4 IV 1671 (AR II, ks. 22, s. 606–610 i BCzart. 168, s. 133–137 – posłowie: Jan

вечистых подали, которое я староста принявши, велел есми до книгъ уписат. А уписуючи у книги слово до слова такъ се в себе маеть:

Convocatia [s] grodzie(ń)ska w roku 1665 dnia 3 Julii odprawowana. [- - - - -]

Котораятая коньвокация за поданьемъ оное черезъ ясне вельможныхъ ихъ м(ило)сти пановъ сенаторовъ (и) ихъ м(и)л(о)сти пановъ пословъ Великоз(о) Княз(ства) Лит(овско)з(о) до книгъ кгородскихъ городенскихъ уписана. С которыхъ выпись подь вradoвою печатю ихъ м(и)л(о)стямъ паномъ посломъ вилкомержскимъ и упитскимъ ест выдана. [K₃ i Wyd.: ихъ милостямъ паномъ посломъ воеводства берестейского ест выданъ.] Писан у Городни. У того екстракту перъ облятамъ поданоз(о) при печати притисненои подпись руки тыми словы: Александерь Сопотко писар. [K₃ i Wyd. dodaje dalej]: Которыи же то екстрактъ, перъ облятамъ ку актыкованю поданыи, естъ до книгъ кгородскихъ берестеускихъ уписанъ.

¹³⁵ Właściwie Benedykt Paweł Sapieha.

¹³⁶ Właściwie Aleksander Woyna Jasieniecki.

¹³⁷ Właściwie Kazimierz Julian Puchalski.

¹³⁸ Właściwie Kazimierz Aleksander Krumiewicz.

¹³⁹ Właściwie Benedykt Paweł Sapieha.

Skarbek Kielczewski, marszałek i Adam Prozor). Obrady rozpoczęły się w przewidzianym terminie pod przewodnictwem Aleksandra Hilarego Połubińskiego, marszałka wielkiego WKsL w senacie i Albrychta Konstantego Ciechanowieckiego, oboźnego WKsL pośród posłów. Uchwały nie podjęto, gdyż 23 III t.r. obrady konwokacji zostały zerwane przez posła kowieńskiego Adama Prozora, o czym poinformował Michał Korybut Wiśniowiecki w wydanym „Uniwersale króla JM Michała do województw WKsL” (BCzart. 2099, s. 604–607), a o jej przebiegu notował także Jan Antoni Chrapowicki w swoim pamiętniku (zob.: Chrapowicki III, s. 133–136).

2. Konfederacja prowincjonalna WKsL zawiązana na wzór konfederacji prowincji wielkopolskiej w obronie króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego w trakcie zerwanego sejmku nadzwyczajnego 18 V – 30 VI 1672 w Warszawie (27 V 1672)

Literatura: A. Filipczak-Kocur, *Konfederacja litewska na nadzwyczajnym sejmie w 1672 roku*, w: *Studia z dziejów państwa i prawa polskiego*, t. V, Łódź-Kraków 2000, s. 131–133; Rachuba, s. 316; *Bobiatyński, Pac*, s. 267–268.

73. Konfederacja prowincjonalna WKsL, Warszawa, 27 V 1672 r.

Or.: nieznanymi;

K: ML 136, k. 230–231v;

Wyd.: A. Filipczak-Kocur, *Konfederacja litewska na nadzwyczajnym sejmie w 1672 roku*, w: *Studia z dziejów państwa i prawa polskiego*, t. V, s. 133–137.

Konfederacja roku 1672 dnia 27 maja województw, ziem i powiatów WKsL na sejmie walnym warszawskim do ksiąg Metryki WKsL zaniesiona.

Michał, z Bożej łaski król Polski etc. Oznajmujemy tym listem naszym, iżeśmy byli proszeni o wydanie ekstraktem z ksiąg Metryki naszej wielkiej WKsL Generalnej Konfederacji p(anów) rad i posłów ziemskich z w(ojewó)dtw i powiatów WKsL na sejm zgromadzonych, która od słowa do słowa wpisując, tak się w sobie ma.

My rady i posłowie ziemscy w(ojewó)dtw i powiatów WKsL na sejm terazniejszy za uniwersalami JKM pro die decima octava Mai zgromadzeni, uważając eam infelicitatem Rz(eczy)p(ospoli)tej naszej, którą ponosi przez częste sejmów rozrywania, gdy miasto zaszczytu i obrony częstokroć inermem Rempu(blicam) zostawawszy, onę coraz w oczewiste podawamy pericula, interitum jej przez to accelerando. Zaczym będąc zewsząd o zamysłach po- gańskich przestrzeżeni i mając denuntiationem przez czaws(z)a belli Turcici,

tudzież przestrogę listowną jaśnie wielmożnego jm. pana marszałka i hetmana wielkiego koronnego¹ sub data 20 presentis [s] do jaśnie wielmożnego jm. pana kanclerza wielkiego koronnego² i przy niej insze przysłane pewne wiadomości od tegoż jaśnie wielmożnego jm. pana marszałka i hetmana wielkiego koronnego, że już ten nieprzyjaciel foedifragam manum na Rz(ecz)p(ospoli)tą naszą nie tylko wygotował, ale też już znać in procinctu wykonania tej swojej zawziętej zostawa imprezy. Rz(ecz)p(ospoli)ta zaś żadnej dotąd proporcjonalnej siłom i potędze nieprzyjacielskiej, dla rozerwania przeszłego sejmu, nie obmyśliwszy obrony, na terazniejszym dopiero onę obmyślić intendit sejmie. Obawiając się jednak, aby taż co i przed tym nie potkała Rz(ecz)p(ospoli)tą infelicitas, żeby strzeż Boże i sejm terazniejszy miał być rozerwany, przez co, aby Rz(ecz)p(ospoli)ta zostając indefensu, a osobliwie Wielkie Ks(ię)stwo Lit(ew)skie od pogranicza swego, od Kozaków si(e)wierskich, Polesia, inkursyi tatarskich, które nas przeszłego roku infestowały, maximis periculis et ultimo interitui wystawiona była. Providendo tedy indemnitati Reip(ub)(li)cae, osobliwie WKsL, takową generalną między sobą czynimy konfederacją i spólnie się wszyscy nomine w(ojewó)dtw i powiatów naszych fide, honore et conscientia obowiązujemy, że in casu rozerwania terazniejszego sejmu do zaszczytu Rz(eczy)p(ospoli)tej za trzeciemi od JKM wydanemi wiciami, których wydanie według praw i zwyczajów WKsL w moc dajemy JKM, concurremus ochotnie pectora n(ost)ra, wprzód przy wierze świętej i chwale Boskiej, a potem przy dostojęństwie JKM i całości Rz(eczy)p(ospoli)tej, swobód, praw i wolności naszych, na zaszczyt onych niosąc. Którę tę konfederacją naszą takowym sposobem dla zaszczytu i obrony Rz(eczy)p(ospoli)tej, dostojęństwa JKM i zatrzymania praw, swobód i wolności naszych postanowioną, że w(ojewó)dtwa i powiaty nasze approbabunt et paratō^a gratoque przyjmą, nic nie wąpiemy. Ażeby ta konfoederacja między nami postanowiona, po w(ojewó)dtwach i powiatach ichmm. p(anom) braci naszym w domu pozostałym, in casu rozerwania sejmu terazniejszego dla wszelakiej gotowości wiadoma była, tedy onę wprzód do grodu warszawskiego podać, a potem per extractum do grodów w(ojewó)dtw i powiatów naszych jako najprędzej rozesłać obowiązujemy się, oryginał onej przy JKM zostawując. Czego wszytkiego sub fide, honore et conscientia dotrzymać i do effectu, in casu rozerwania sejmu terazniejszego, przywieść obowiązujemy się, na co się rękami naszymi podpisujemy. Działo się na sejmie walnym warszawskim, dnia 27 m(iesią)ca maja roku 1672.

^a *W K podstawowej mylnie: praroto.*

¹ *Jan Sobieski.*

² *Mikołaj Jan Prażmowski.*

U tej Konfederacyi podpisy rąk tymi słowy: Andrzej Kotowicz, kasztelan wileński³; Chryztoph Pac, kanclerz wielki WKsL⁴;

Michał Drucki Sokoliński, pisarz WKsL⁵, poseł w(ojewó)dtwa smoleńskiego i marszałek koła poselskiego; Kazimierz Mintowt Czyż, podkomorzy i poseł w(ojewó)dtwa wileńskiego. Salva securitate granic i zwyczajów WKsL uniformiter z jm. panem kolegą moim podpisuję się; Kazimierz Stanisław Dąbrowski, cześnik i pisarz grodzki i poseł w(ojewó)dtwa wileńskiego; Józeph Bogusz [s] Słuszka, starosta rzeczycki⁶, poseł powiatu oszmiańskiego; Jan Kurcz, chorąży i poseł powiatu lidzkiego⁷; Wawrzyniec Odlaniski Poczo-but, podsędek i poseł wilkomirski, salva securitate granic et optione wyprawy, ręką; Chryztoph Komorowski, poseł powiatu wilkomirskiego; Piotr Michał Pac, starosta wieloński, poseł powiatu brasławskiego; Stephan Czerniewski^b, starosta marienhowski [s], poseł powiatu brasławskiego ad instar w(ojewó)dtwa wileńskiego; Ferdynand Ror, podstoli⁸ i poseł w(ojewó)dtwa trockiego ad instar w(ojewó)dtwa wileńskiego; Samuel Turlay, podwojewodzi⁹ i poseł w(ojewó)dtwa trockiego; Jan Kazimierz Kierdej, marszałek i poseł grodzieński, salva securitate granic WKsL; Wawrzyniec Stephan Rukiewicz, podkomorzy parnawski, sędzia grodzki i poseł powiatu grodzieńskiego, uniformiter z kolegą moim podpisuję się; Jan Stanisław Szukszta, podsędek i poseł powiatu kowieńskiego, salva securitate granic et optione wyprawy; Jerzy Alexander Skorulski, starosta kurmiałowski [s], poseł powiatu kowieńskiego, stosując się do Konfoederacyjej Ks(ię)stwa Żmujdzkiego i woli onych; Michał Eustachy Stankiewicz, ciwun ejragski, poseł Ks(ię)stwa Żmujdzkiego; Jan Michał Zegrza Wołmiński, skarbnik upitski i poseł, sędzia grodzki Ks(ięstw)a Ż(mudzkiego); Stanisław Kazimierz Steygwił Lawdański, podstoli wendeński, poseł powiatu upitskiego; Jan Kazimierz Drozdowicz, stolnik i poseł powiatu wołkowyskiego, salva securitate granic i zwyczajów WKsL; Alexander Owsiany, podstoli i poseł powiatu wołkowyskiego, salva securitate i granic powiatu mego; Malcher Kazimierz Dunin z Skrzynna Głuszyński, wojski i poseł w(ojewó)dtwa smoleńskiego; Alexander z Bigniewa [s] Lettow, stolnik¹⁰ i poseł

^b *Wyd. odmiennie: Czarniawski.*

³ *Właściwie Andrzej Franciszek Kotowicz.*

⁴ *Właściwie Krzysztof Zygmunt Pac.*

⁵ *Właściwie Michał Leon Drucki Sokoliński.*

⁶ *Józef Bogusław Słuszka.*

⁷ *Właściwie Jan Stanisław Kurcz.*

⁸ *Właściwie Ferdynand Jan Ror.*

⁹ *Właściwie Samuel Władysław Turlay.*

¹⁰ *Właściwie Aleksander Jerzy Vorbek Lettow.*

powiatu starodubowskiego; Jan Wołowicz, starosta fejdański¹¹, poseł powiatu starodubowskiego; Włodzimierz Podbereski, poseł powiatu orszańskiego, salva securitate granic powiatu mojego in quantum by miała być wyprawa; Paweł Świdorski, stolnik nowogródzki¹², poseł Ziemi Inflanskiej; Stanisław C(i)echanowicz, wojski i poseł powiatu pińskiego; Maciej Woyna; Dadzibóg Kamiński, podkomorzy¹³ i poseł w(ojewó)dtwa mściśławskiego in quantum ma być wyprawa z w(ojewó)dtwa; Jerzy Suchodolski, pisarz ziemski mściśławski¹⁴, idem sentio ratione pogranicznego w(ojewó)dtwa pospolitym ruszeniem.

Na tej Konfoederacji suscepta tymi słowy: Roku 1672 m(iesiąca) Junii pierwszego dnia, stanąwszy oczewisto urodzony Jan Skarbek Kielczewski, marszałek powiatu kowieńskiego¹⁵, tę Konfoederacją do Metryki wielkiej WKsL tanquam ad acta propria lubo intus położono, że do grodu warszawskiego oddana być miała, podał. Chrystoph Pac, kanclerz WKsL.

My tedy król do pomienionej prośby łaskawie się skłoniwszy, wyżej wyrażoną Konfoederacją z kancelaryi naszej wielkiej WKsL ekstraktem stronie potrzebującej wydać rozkazaliśmy.

3. Zjazd senatorsko-szlachecki (prodworski) w Wilnie (25/26–28 VII 1672)

Literatura: A. Przyboś, *Konfederacja gołąbska*, Tarnopol 1936, s. 68–69; A. Codello, *Hegemonia Paców na Litwie i ich wpływy w Rzeczypospolitej 1669–1674*, „*Studia Historyczne*”, t. XIII (1970), z. 1 (48), s. 42; Rachuba, s. 316–317; *Bobiatyński, Pac*, s. 270.

74. Konfederacja generalna senatorów i urzędników WKsL zawiązana w obronie Michała Korybuta Wiśniowieckiego a przeciw malkontentom, Wilno, 28 VII 1672 r.

Or.: nieznan;

K: LNBW, F. 130, nr 728, s. 107 (kopia z XVII w.);

K₂: AR II, ks. 22, s. 843 (kopia z XVII bez listy wystawców, i z odmiennym nagłówkiem: Tychże ichm(oś)ciów pp. senatorów i urzędników W. X. Lit., także deputatów i wielu inszych szlachty, spisek);

K₃ (łacińska): BOssol. 2992/II, k. 167 (kopia z XIX w.).

¹¹ Właściwie Jan Kazimierz Wołowicz.

¹² Właściwie Paweł Michał Wągl Świdorski.

¹³ Właściwie Włodzimierz Dadzibóg Kamiński (Kamiński).

¹⁴ Właściwie Jerzy Wojciech Suchodolski.

¹⁵ Właściwie Jan Krzysztof Skarbek Kielczewski.

Confaederatio ichmm. p(anów) senatorów i urzędników WKsL.

My niżej na podpisach wyrażeni tym naszym braterskim obowiązkiem sub fide, honore, conscientia przyrzekamy sobie, iż widząc quassatam externis et internis malis Remp(ublicam) i będąc już prawie inter extrema servitutis eliber(at)is^c, przy wydanych trzecich wiciach od JKM, p(ana) n(aszego) m(iłościwego), osobami naszymi stawać przy województwach i powiatach powinności^d, na zaszczyt wiary ś(więtej), praw, wolności i wolnej elekcyjey i dostojęstwa JKM, pana n(aszego) m(iłościwego), teraz nam panującego. Obiecujemy do żadnych przeciwnych i ^ena wolności nasze^e następujących nie wiązać się fakcyj^f, ani się dając korumpować żadnemi obietnicami, datkami i owszem takich, o których^g byśmy wiedzieli, wydać i dowieść^h obiecujemy. Co wszystko dotrzymać sobieⁱ statecznie tym skryptem i podpisami naszymi obowiązujemy się. Dat(um)^j w Wilnie, d(ie) 28 Julii a(nn)o 1672.

[*Poniżej tekstu następuje komentarz kopisty*]: U tej Konfaederacyjej podpisy rąk ichmm. p(anów) senatorów, to jest: jm. pana w(ojewo)dy wileńskiego i hetmana w(ielkiego) WKsL¹⁶, i jm. pana w(ojewo)dy trockiego¹⁷, i jm. pana kasztelana trockiego¹⁸, i jm. pana nowogródzkiego¹⁹, i jm. pana połockiego²⁰, i jm. pana marszałka w(ielkiego) WKsL²¹, i innych ichmm. urzędników ziemskich.

Osobliwie jednak podpis jm. pana żmujdzkiego taki: Stanisław Wincenty Orda, kasztelan Ks(ię)stwa Żmuydzkiego. Obiecuję stawać viriliter przy prawie wolności wolnej elekcyjey, przy panie wolnie obranym i ukoronowanym. Chcąc errata corrigere contra authores malorum consiliorum, nie wiązać się ad exotica et externa consilia tylko cum civibus recte sentientibus ut restitatur regnum regi, autoritas senatui, libertas populo.

^c Słowo dodane jedynie w K_2 .

^d Słowo dodane tylko w K_2 .

^{e-e} Oznaczona fraza według wersji K_2 , gdyż K podstawowa podaje lekcję mylną: nawalności a się.

^f K_2 : fakcyjami.

^g K_2 mylnie: okrutnych.

^h K_2 : donieść onych.

ⁱ Słowo dodane tylko w K_2 .

^j Słowo dodane jedynie w K_2 .

¹⁶ Michał Kazimierz Pac.

¹⁷ Marcján Ogiński.

¹⁸ Jan Karol Kopeć.

¹⁹ Krzysztof Jeśman.

²⁰ Jan Kazimierz Korsak Bobynicki.

²¹ Aleksander Hilary Polubiński.

75. *Uniwersał skonfederowanych senatorów litewskich do powiatów, Wilno, 28 VII 1672 r.*

Or.: nieznan;

K: AGAD, AR II, ks. 22, s. 842–843;

K₂: LNBW, F. 130, nr 728, s. 107–108 (kopia z XVII w. z nagłówkiem: List do powiatów od ichmm. pp. senatorów);

K₃: BPAN Kr. 368, k. 224 (kopia z nagłówkiem: Copia listu procerum MDL na seymiki WXL z Wilna de data d(ie) 28 Julii 1672);

K₄(łacińska): BOssol. 2992/II, k. 166 (kopia z XIX w.).

Jaśnie Wielmożni, Wielmożni^k, nasi wielce m(ilość)ci(wi) panowie i bracia.

Z przysłanych^l trzech wici JKM zrozumieliśmy, że na obronę Rzeczy-p(os)p(oli)tej przeciwko nieprzyjacielowi postronnemu, JKM nas wokować raczy pod Włodawę. Z procederów zaś na przeszłym sejmie, z rozbieżenia się posłów do w(oje)wództw i powiatów cum protestatione, z konfederacyjnej w(oje)wództw wielkopolskich i WKsL²² i z relacyi ichmm. p(anów) posłów ^mdo w(ojewó)dztw^m mieć wmm. panowie będziecie to, że Pana z tronu zsadzić, a inszego per potentiam i przez konjuracje wsadzić usiłują, a tak constabit, że internis et externis malis laboramus. Lubo tedy JKM w wiciach swoich nie wyraża, snać przez częste rozrywania sejmów, destitutiⁿ consilio R(zeczy)-p(ospoli)tej. My jednak z powinności i przysięgi senatorskiej quidq(ui)d no-civum scivero^o, vel ^paudivero revelabo^p, ostrzegamy wmm. ^qn(aszych) m(ilościowych)^q p(anów), że tu idzie o Pana, o ojczyznę, o wolną elekcyją, o prawa, swobody ojczyste i nas samych. Ruszamy się tedy sami osobami swemi przy województwach i powiatach do boku JKM i wmm. ^qn(aszych) m(ilościowych)^q p(anów) do tegoż wokujemy, prosząc, aby ktokolwiek jest szlachcicem, wsiał na koń, a współ z nami stawał^r na obronę Pana i ojczyzny, kiedy wprzóds^s interna mała uleczyć, a potym^t externis resistere za pomocą Bożą zechcemy. Usługi zatym nasze braterskiej oddając^u łasce zostajemy.

^k *Dodatkowe określenie stanowe dodaje K₂.*

^l *K₃: przeszłych.*

^{m-m} *Fraza dodana w K₂.*

ⁿ *K₂ i K₃: destitutus.*

^o *K₃: sciverimus.*

^{p-p} *K₃: audiverimus revelabimus.*

^{q-q} *Frazy dodane w K₂.*

^r *K₂: stawali.*

^s *K₂: naprzód.*

^t *K₂: zatym.*

^u *K₃: zaleciwszy.*

²² *Zobacz akt nr 73.*

W(aszych) m(iłoś)c(iwych) p(anów) życzliwi bracia i powolni słudzy: Michał Pac, w(oje)woda wileński, het(man) w(ielki) WKsL²³; Marcin [s] Ogiński, w(oje)woda trocki²⁴; ^{v-v}Jan Karol Kopeć, kasztelan trocki^v; Alexander Hilary Połubiński, m(arsza)łek w(ielki) WKsL; Jan Korsak, kaszt(elan) Połocki²⁵; Krzys(z)tof Jeśman, kasztell(an) nowog(ródzki); Stanisław Wincenty Orda, kasztelan Żmudzki. Dat(um) w Wilnie, 28 Julii 1672.

4. Konfederacja senatorsko-żołnierska w Kobryniu, potwierdzająca postanowienie przyjęte poprzednio w Wilnie (22 XI 1672)

Literatura: K. Wyrwicz, *Konfederacya Gołąbska. Obraz historyczny obejmujący większą część panowania Michała Wiszniowieckiego*, Poznań 1862, s. 203–204; A. Przyboś, *Konfederacya gołąbska*, Tarnopol 1936, s. 168–169; A. Codello, *Litwa wobec wojny z Turcją 1672–1676 roku*, w: *SMHW*, t. XIV (1968), cz. 1, s. 139–140; *tenże*, *Hegemonia Paców na Litwie i ich wpływy w Rzeczypospolitej 1669–1674*, „*Studia Historyczne*”, t. XIII (1970), z. 1, s. 46; *Rachuba*, s. 317–318; J. Urwanowicz, *Wojskowe „sejmiki”. Koła w wojsku Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, Białystok 1996, s. 166; L. A. Wierzbicki, *O zgodę w Rzeczypospolitej*, Lublin 2005, s. 36–38.

76. Akt konfederacji wojska i dygnitarzy litewskich, Kobryń, 22 XI 1672 r.

Or.: nieznan;

K.: APKr., ASang., Rękopisy 186, s. 47;

K₂: AP Poznań 892, nr 2651 (dawna sygnatura: ABC 2597d), s. 441 (kopia z epoki, ale z niepełną listą sygnatariuszy i z nagłówkiem: Konfoederacyja Wielkiego Księstwa Litewskiego w Kobryniu d(ie) 22 Novembris A(nno) D(omi)ni 1672);

K₃: BCzart. 408, s. 446–447 (kopia z niepełną listą sygnatariuszy oraz nagłówkiem: Confoederatia Wielkiego X(ięstw)a L(itewskiego)o); **K₄:** AGAD, *Archiwum Publiczne Potockich* 45, t. IV, s. 52 (z nagłówkiem: Confoederacia Wojska Litewskiego 1672);

K₅: BCzart. 170, s. 515–516 (z nagłówkiem: Kopia Konfederacyjej wojska litewskiego dnia 22 Novembris w Kobryniu postanowionej 1672 anno);

^{v-v} Jan Karol Kopeć dodany tylko w K₃.

²³ Właściwie Michał Kazimierz Pac.

²⁴ Właściwie Marcjjan Aleksander Ogiński.

²⁵ Jan Kazimierz Korsak Bobynicki.

K₆: BCzart. 405, s. 435 (*nagłówek z błędną datą*: Copia Confederatiew woyska W(ielkiego) X(ię)stwa Lit(ewskiego)o postanowioney w Kobryniu die 25 Novembris A(nn)o 1672);

K₇: BPAN Kórnik 372, k. 288-v (*kopia późna z tytułem*: Kopia konfederacyey woyska Litewskiego dnia 22-go 9bris w Kobryniu postanowioney. 1672 Anno); **K₈**: BPAN Kórnik 372, k. 294-v (*tytuł z błędną datą*: Kopia Konfederacy woyska Wielkiego Xięstwa Litewskiego postanowioney w Kobryniu 25 9bris 1672);

K₉: BUW 1958, k. 97-v (*kopia z epoki z tytułem*: Copia Confoederaty woyska WXLithew. postanowioney w Kobryniu d. 22 Novemb(ri)s 1672);

K₁₀: BN BOZ 1188, k. 195-v (*kopia z tytułem*: Roku 1672 Novembra 22 dnia w Kobrynie spisek woyska WXLithewsk(ieg)o);

Wyd.: *Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego, t. I, cz. II, wyd. F. Kluczyki, Kraków 1881, s. 1140–1141.*

Roku 1672 Novembra 22 dnia.

My in genere et specie wojska WKsL rycerstwo, hetmani, pułkownicy, oberszterowie, oberszterlejtanci, majorowie, rotmistrzowie, kapitani, porucznicy, chorążowie, towarzystwo i całe wojsko WKsL konne^w i piesze^{xx} starego i nowego zaciągu, ^yjako ad famam tylko następujących niebezpieczeństw, nie inszym powabem^z, tylko zelo^y chwały Bożej, dostojęństwa Majestatu JKM, obrony Rz(eczy)p(ospoli)tej oraz praw i swobód ojczystych, do tej przyszlismy resolucyje^a, że zaraz^{b-b} w obowiązek stawania przy wolnej elekcyjey Króla JM, wolnie^c nam obranego i swobodach naszych weszliśmy i to generosum opus w Wilnie na komisyje^a anni praesentis²⁶ dla przychęcienia^d civium de Repub(li)ca recte sentientium uformowaliśmy^e i podpisami^f rąk naszych upewnili^{g-g}. Tak i teraz, aby tym więzszy nie tylko in ordinibus Rz(eczy)p(ospoli)-

^w K₂: jezdne.

^{xx} K₃ dodaje w tym miejscu słowo: terażniejsze.

^{y-y} K₆, K₈ i K₉ cały passus inaczej: Jako tylko o następujących niebezpieczeństwach usłyszeliśmy, tak zaraz zelo.

^z K₃ i K₄: sposobem.

^a K₄, K₅, K₇ i K₉: rezolucyi.

^{b-b} K₆, K₈ i K₉ dodają tu łacińskie określenie: ex nunc.

^c K₃: wolno.

^d K₆, K₈ i K₉ zapewne mylnie: przyrzeczenia.

^e K₃: konformowaliśmy.

^f K₅, K₆, K₇ i K₉: podpisaniem.

^{g-g} K₃ i K₇ dodają tu jeszcze słowo: cale.

²⁶ Chodzi o konfederację przyjętą 28 VII 1672 r. na zjeździe senatorsko-szlacheckim w Wilnie (nr 74).

tejh^h, ale też in pectoribus dobrze zasłużonego rycerstwa zelus pomnażał się, a Rz(ecz)p(ospoli)ta większą zabierałaⁱ do gorliwych ojczyzny synów konfidencyją. ^jItem to^j sobie przyrzekamy, ^kstarodawną między sobą przywróciwszy poufałość^k, et fide intacta deklarujemy się stać^l przy obronie chwały Bożej i dostojęństwa ^{m-m}JKM, szczęśliwie nam panującego i wolnej jego elekcyjnej, przy prawach i swobodach naszych jednostajnie stawać i raczej obieramy sobie in victimamⁿ pro patria polegać^o, aniżeli najmniejszy w nich uszczerbek przez postronne i wewnętrzne machinacje uczynić. Praktyk żadnych do serc naszych nie przypuszczają i owszem wiedząc o takowych^p wyjawić każdy z nas będzie powinien, którego nie cierpiąc między sobą wodzom naszym i oficjalistom wojskowym donieść obiecujemy.

Co jako my wszystko in genere rycerstwo jaśnie wielmożnym ichmm. panom wodzom naszym, tak wzajem my hetmani ^qcałemu wojsku^q WKsL przyrzekamy, że na żadne (strzeż Boże), molimina przeciwko Panu wolnie obranemu, przeciwko ojczyźnie, swobodom naszym ojczystym zażywać wojska tego ^rsami wodzowie^r ad molimina ^sszkodliwe^s Reipub(licae) odrywać^s się także nie będziemy i ten związek^u rękami naszymi podpisujemy^v, dotrzymać sobie ad invicem, fide, honore et conscientia obowiązujemy się. ^wDatum w Kobryniu d(ie) 22 Novembris^w.

U tego obowiązku podpisy rąk tymi słowy: Michał Pac, w(ojewod)a wielęński, hetman wielki WXL²⁷; Michał Kazimierz Radziwił książę, podkanclerz

^h K_2 : Regni.

ⁱ K_3 i K_7 : zatrzymała.

^{j-j} K_2 : Iterato; K_{10} : I teraz to.

^{k-k} K_4 i *Wyd. oznaczony passus inaczej*: starodawną przywróciwszy sobie podufałość.

^l *Słowo dodane w K_{10}*

^{m-m} K_3 *dodaje tu słowo*: Majestatu.

ⁿ K_2 : ultimam.

^o K_3 , K_4 i K_{10} : polec.

^p K_2 : o takowym.

^{q-q} K_{10} *inaczej*: całego wojska.

^{r-r} K_3 , K_6 , K_7 i K_9 *podają oznaczony fragment inaczej*: tak my sami wodzowie, jako wszyscy.

^{s-s} K_{10} *inaczej cała fraza*: szkodzące Rz(eczy)p(ospoli)tej zażywać.

^t K_2 : nociva.

^u K_2 : obowiązek.

^v K_3 , K_5 i K_6 : podpisałwszy; K_7 i K_8 *zamiast całej frazy daje tylko słowo*: napisawszy.

^{w-w} K_2 *daje tu pełną formułę datacji w brzmieniu*: Działo się w Kobryniu, d(ie) 22 Novemb(ris) a(nno) 1672.; *natomiast K_5 zamiast pełnej formuły datacyjnej tylko*: Dat(um) ut supra.

²⁷ *Właściwie Michał Kazimierz Pac.*

rzy i hetman polny WXL; Marcyan^x Ogiński, wojewoda trocki²⁸, Kazimierz Sapieha, wojewoda połocki²⁹; Hilary Połubiński, marszałek w(ielki)^y WXL³⁰; Jan Ogiński³¹, pisarz polny WXL^z; Bonifacy Pac, strażnik WKsL³²; Paweł na Ryszkach Ryszkowski, kasztelan mściłowski; Constanty Pac, chorąży nadworny WKsL³³; Benedict Sapieha, podskarbi nadworny^a WKsL³⁴; Jan Carol na Dolsku Dolski, krajczy WKsL; Jan Kierdey, marszałek grodzieński³⁵, Michał Kryszpin Kierszensteyn [s], generał artylerii WKsL; Jan Ogiński, marszałek braclawski³⁶ [s]; Stanisław Lipnicki, marszałek mozyrski; ^{b-b} Józef Bogusław Słuszk, starosta rzeczycki; Władysław Tys(z)kiewicz, pułkownik WKsL; Krzysztof Białozor, marszałek upitski³⁷; Dominik Tyszkiewicz, stolnik słonimski³⁸; Jerzy Chodkiewicz, starosta błudnieński³⁹; Krzysztof Czyż, podczaszy mściłowski; Constanty Jan Szuyski, pisarz ziemski brzeski; Malcher Głuszyński⁴⁰; Aleksander Moszkiewicz [s], pisarz ziemie lidzkiej⁴¹. Że ten obowiązek jest do ksiąg moich pisarza WKsL wpisany, do których i ten ekstrakt z pieczęcią i podpisem ręki mojej jest wydany. Pisan w Kobryniu ut supra. Jan Ogiński, pisarz WKsL polny mp. ^{c-c}

^x *K₂*: Martian.

^y *Słowo dopełniające tytuł marszałka podaje tylko K₃, i kopie jej pokrewne.*

^z *Określenie terytorialne precyzujące tytuł Ogińskiego podaje K₃.*

^a *Słowo dopełniające tytuł urzędniczy Benedykta Sapiehy podaje tylko K₂.*

^{b-b} *K₂ kończy w tym miejscu listę sygnatariuszy i dodaje następujący passus: i innych barzo wiele urzędników, pułkowników i rycerstwa podpisy.*

^{c-c} *Natomiast K₃, K₄, K₅ i K₁₀ dodają na końcu zdanie aktykacji aktu w księgach pisarza polnego, sugerujące wspólną proveniencję całej grupy kopii o treści następującej: Który obowiązek do ksiąg pisarza polnego jest wpisany.*

²⁸ *Właściwie Marcyan Aleksander Ogiński.*

²⁹ *Właściwie Kazimierz Jan Sapieha.*

³⁰ *Właściwie Aleksander Hilary Połubiński.*

³¹ *Właściwie Jan Jacek Ogiński.*

³² *Właściwie Bonifacy Teofil Pac.*

³³ *Właściwie Konstanty Władysław Pac.*

³⁴ *Właściwie Benedykt Paweł Sapieha.*

³⁵ *Właściwie Jan Kazimierz Kierdej.*

³⁶ *Właściwie Jan Jerzy Ogiński.*

³⁷ *Właściwie Krzysztof Kazimierz Aleksander Białozor.*

³⁸ *Właściwie Dominik Aleksander Tyszkiewicz.*

³⁹ *Właściwie Jerzy Karol Chodkiewicz.*

⁴⁰ *Właściwie Malcher Kazimierz Dunin Głuszyński.*

⁴¹ *Właściwie Aleksander Jan Mosiewicz.*

5. Sejmik główny (przedsejmowy) w Słonimiu, zwołany na 24 I, który odbywał się 6–7 II 1685

Literatura: Z. Wójcik, *Jan Sobieski 1629–1696*, Warszawa 1983, s. 419–420; Rachuba, s. 163–164.

Sejmik główny przedsejmowy, zwany generałem, „który antiquitus zaniechany był ab immemoriali tempore” przed sejmem warszawskim 1685 r. został incydentalnie zwołany przez panów litewskich na 24 stycznia tr. do Słonima (BCzart. 181, s. 12). Odbył się z inspiracji faksji sapieżyńskiej w dniach 6–7 II tr. „ad instar generału mazowieckiego przed sejmem dwiema niedzieloma” (AGAD, Archiwum Publiczne Potockich 162, t. I, s. 123–124, Wiadomości z Wilna datowane 20 I 1685). Informacji o podjęciu protestacji przeciw obradom sejmu w Warszawie i wysłaniu na sejm z manifestacją siedmiu posłów dostarcza jedynie Stanisław Niezabitowski w swoim dzienniku pod datą 6–7 II 1685 (BN BOZ 911). Tekst tej uchwały nie jest znany.

Indeks osób

- Abramowicz Aleksander – 282
Abramowicz (Abraamowicz, Abramowic)
Jan – 104, 106, 108, 113, 114, 124
Abramowicz Jerzy – 164
Abramowicz Piotr – 177
Abramowicz Samuel – 318, 357
Abramowicz Wojciech – 337, 340
Abramowiczowa z Wołłowiczów Dorota – 200
Adamkowicz Jan – 297, 321
Adamkowicz Samuel – 298, 321
Adamkowicz Anusowicz Aleksander – 274, 337, 339
Adamowicz (Adamowitz) Stanisław – 304, 328
Agryppa (Agrippa) Andrzej – 156, 177, 199, 202
Agryppa Beniamin (Beniamin) – 302, 320
Agryppa Krzysztof – 302, 320, 342
Agryppa (Agrippa) Waclaw – 93–94
Albrecht Fryderyk Hohenzollern – 120
Aleksy Michajłowicz Romanow (Moschoviae dux magnus) – 279–280, 360, 361, 365
Alexandrowicz Konstanty Kazimierz – 381
Alexandrowicz Jakub – 335, 338
Alten Bockum (Altenbokumb) Dietrich (Didrich) von – 281, 304, 325
Ambrożejewicz (Ambrożeiewicz) Krzysztof – 338
Ambrożejewicz (Ambrożeiewicz) Matiasz Piotrowicz – 329
Amurad (Murat) III – 88
Andruszko zob. Girski Andruszko
Andrzejewicz (Andrzeiewicz) Krzysztof (Krzystop) – 339
Andrzejewicz (Andrzeiewicz) Stefan – 308, 327
Andrzejewski (Andrzeieski) Rafał – 283, 302
Angirski Stanisław – 349
Anna Habsburżanka – 101
Anna Jagiellonka – 122
Anusowicz zob. Adamkowicz Anusowicz
Arciemowicz Jerzy – 290, 291
Arciemowicz (Arciemowjc) Zahorski Andrzej – 290
Arcimowicz (Arczimowic) Grehory (Hrehory) – 292
August II (Fryderyk August I) Wettin – 11
Augustynowicz Jan – 340
Augustynowicz Krzysztof – 340
Aukszbykow (Aukszbykowicz) Augustyn (Augustinus) – 308, 327
Aukszbykow Jan (Joannes) – 308, 327
Aukszbykow Jerzy (Georgius) – 308, 327
Aukszbykow (Aukszbykowicz, Augszbykowicz) Malcher – 308, 327
Aukszbykow (Aukszbykowicz) Salomon – 308, 327
Aukszbykow Urban (Urbanus) – 308, 327

- Auszpik (Auszpik) Urban (Urbanus) – 304
 Auszpik Walentyn (Valentinus) – 325
 Azenkampowicz (Azenkampowycz) Elias – 342
- Babiański Jan** – 312, 332
 Babiański Jan – 312, 332
 Babiański Józef (Jozeph) – 312, 332
 Babiański Kazimierz (Casimirus) – 304, 325
 Babiański Stanisław – 270, 274
 Babin (Babyn) Wojciech – 309, 329
 Baczański Krzysztof – 336, 338
 Bajkowski Jakub – 336, 338
 Baka Bazyli (Wasilej) Kazimierz – 364
 Baka Iwan – 115, 116, 118
 Baka Jerzy – 160, 164
 Bakiewicz Aleksander – 350
 Bandemer Georgen Johan von – 281
 Baniewicz Jakub – 303, 305
 Baniewicz Jerzy – 304–305
Banionis Egidijus – 23
 Baranowski, rotmistrz JKM – 217, 228
 Barberyusz (Barbarius, Barquier) Wilhelm – 168
 Barchofski (Barchowski?) Jan Piotrowicz – 157
Bardach Juliusz – 11, 86
 Bargayło Aleksander – 307, 322
 Bargayło Kazimierz z Korklan – 306, 307, 322
 Bargayło Krzysztof z Korklan – 307, 322
 Barscius Frydrych – 122
 Bartoszewicz (Bartoszewic) – 268
 Bartoszewicz Mikołaj (Nicolaus) – 307, 327
 Bartoszewicz Stanisław (Stanislaus) – 307, 327, 350
 Bartoszewicz Stefan – 349,
 Bartoszewski Krzysztof – 298, 299
 Bartoszewski Samuel – 298, 299, 335
Barwiński Eugeniusz – 129
 Bazar (Barzar) Jerzy – 308, 327
 Bazarzewski Paweł – 257
 Bądryński Stanisław – 299, 322
- Berk (Fon Berk) Wilhelm Adolf – 307, 324
 Bernacki Jan Aleksander – 291
 Bernatowicz Waclaw – 305, 326
 Berzański Jan – 310, 330
 Berzański Mikołaj – 310, 330
 Berzański (Berzansky) Piotr – 310, 330
 Berzański (Berzansky, Berzeńsky) Stanisław – 311, 331
 Beynar Adam – 285
 Beynar Jan – 337, 339
 Beynart Jan – 274
 Beynart Malcher – 350
 Beynartowa, wdowa – 312, 332
 Białkowski Gedeon (Giedion) – 305, 325–326
 Białkowski Hieronim (Heronymus) – 284, 297, 321
 Białozor (Białozor) Gabriel – 168
 Białozor Jan – 302
 Białozor (Bialozor) Jerzy (Georgius) – 281, 296, 317, 334, 374, 377
 Białozor Kazimierz (Kazimirus, Kazimierz Karol) – 283, 297, 318
 Białozor (Białozor) Krzysztof (Chryzstoph) – 247, 249
 Białozor (Białozor) Krzysztof Kazimierz Aleksander – 393
 Białozor Paweł Kazimierz (Paulus Casimirus) – 302
 Białozor (Białozor) Stanisław Janowicz – 99
 Białozor (Bialozor) Stanisław (Stanislaus) – 282, 335
 Białozor Wawrzyniec (Laurentius) – 282, 307, 324, 335
 Białobłocki Krzysztof (Christiphorus) – 282
 Białomowski Sebastian (Sebastian) – 302
 Biegański Jan Kazimierz – 289, 291
 Biegański Józef (Jozeph) – 292
 Biegański Stanisław, sekretarz JKM – 178
 Biegański Stanisław – 292
 Bielawski (Bieliawski) Andrzej – 312, 332
 Bielewicz (Bielew?, Billewicz) Stankiewicz Wojciech – 42

- Bielewicz (z Billewiczów) zob. Stankiewicz Bielewicz
- Bielikowicz Stefan (Stephanus) – 281, 304, 325
- Bielski Joachim* – 102, 117
- Bielski Stanisław – 299, 319
- Bieńkowski Feliks (Foelix) – 307, 327
- Bierzański Daniel – 350
- Billewicz Chryzostom (Chrizostomus) – 297, 321
- Billewicz (Biliewicz) Jan – 215, 232, 233
- Billewicz (Bielewicz, Bilewicz) Jan Karol (Joannes Carolus) – 270, 284, 348, 349, 381
- Billewicz (Bielewicz Jan Malcher – 349
- Billewicz (Bilewicz) Jerzy – 233
- Billewicz (Bilewicz) Jerzy Krzysztof – 284
- Billewicz(Bilewicz) Olbrycht Krzysztof – 297, 321
- Billewicz (Bilewicz, Biliewicz) Samuel – 177, 215
- Billewicz (Bilewicz) Stefan Aleksander (Stefan, Stephanus Alexander) – 274, 284, 297, 321
- Biłuński (Biluński) Stanisław Janowicz – 282, 301, 323
- Birdwoyń zob. Girdwoyń
- Bitowt Jan – 304
- Bitowt (Bittowtt) Jan – 301, 320
- Bitowt Malcher – 311, 332
- Bitowt (Bitowtt) Piotr – 326, 331
- Blinstrub (Blenstrub) z Towtwiła Dawid – 298, 321
- Blinstrub z Towtwiła Jan (Johannes) – 284, 301, 320, 335
- Binstrub z Towtwiła Jerzy (Georgius) – 301, 320
- Blinstrub z Towtwiła Samuel – 301, 320, 339
- Blinstrub z Towtwiła Samuel Mojżesz – 298, 321, 336
- Błaziewicz Malcher – 364
- Błuś (Błus) Gabriel (Gabryel) – 342
- Błuś (Błus) Władysław – 309, 328, 342
- Bobiatyński Konrad* – 383, 384, 387
- Bobojed Jan – 161
- Boborik Stanisław – 309, 329
- Boborik Wawrzyniec – 309, 329
- Bobrownicki Stanisław – 165
- Bobrownicki (Bobrownickij) Stanisław Kazimierz – 363, 363–364
- Bobrownicki Wiktoryn – 363
- Bochdan zob. Bohdan
- Bochdanowicz zob. Bohdanowicz
- Bochuszewyc zob. Bohuszewicz
- Bogdanowicz (Bogdanowitz) Arnulf – 307, 324
- Bogdanowicz Jerzy – 274, 350
- Bogdanowicz Krzysztof – 303
- Bogdanowicz Stefan – 350
- Bogszczyk (Bogszyc) Krzysztof – 350
- Bogurski Frąc – 164
- Bogusz Okmiński Jan Konstancy (Constancy) – 284
- Boguszewicz – 268
- Boguszewicz Władysław – 285
- Boguszewski (Bohuszewski), rotmistrz JKM – 217, 228
- Bohdan (Bochdan) Krzysztof – 305
- Bohdanowicz Jan – 341
- Bohdanowicz (Bochdanowicz) Stefan – 308, 328
- Bohdanowicz Żezmor Piotr – 307, 324
- Bohdanowicz zob. Wasilewicz
- Bohumatka Matys – 140, 141
- Bohumatka (Bogumatka) Szcześniey (Foelix, Szczaśny) – 102, 142, 156, 170
- Bohusław Michał – 335
- Bohuszewicz Adam – 331
- Bohuszewicz (Bochuszewyc) Mikołaj – 290, 291
- Bohuszewski zob. Boguszewski
- Bolencki (Bołencki) Jan – 300, 322
- Bolko – 170
- Bolognetti Alberto – 73
- Bolharyn (Bołharin) zob. Bułharyn
- Boniewicz Samuel – 305, 326
- Boniewicz Tomasz – 305
- Bonikowicz (Bonichowicz?) Kirien – 118
- Boratyni (Burattini) Tytus Liwiusz – 373, 375–376

Boratyński Mikołaj – 156, 164, 200
 Borecki (Boretckij) Marcin (Martin) – 364
 Borewicz Piotr – 349
 Boreyko Dymitr (Dmitr) – 309, 329
 Boreyko Jan – 309, 329
 Boreysza (Borzeysza) – 103
 Borkowski Jan – 336, 339
 Borkowski Stanisław – 336, 339
 Borodziec (Borodzyc) Józef – 311, 332
 Borodziec (Borodzyc) Korklyn Krzysztof – 290
 Borodziec (Borodzyc) Korklyn Stanisław – 290
 Borodziec (Borodziec) Mateusz (Mateus) – 337, 339, 341
 Borowski ze Żmudzi – 268
 Borowski ze Żmudzi – 268
 Borowski Adam Kazimierz – 284, 297, 319, 348, 349
 Borowski Aleksander – 299, 322
 Borowski Hrehory (Chreory) – 303, 310, 311, 330
 Borowski (Micha?) – 284–285
 Borowski Mikołaj Lwowicz – 228
 Bortkiewicz Adam – 300, 322
 Bortkiewicz Jan – 299, 303, 322, 331, 340, 350
 Bortkiewicz Krzysztof (Krzysztopch) – 306, 324
 Bortkiewicz Piotr – 274, 350
 Bortkiewicz Samuel – 306, 324
 Bortkiewicz Szylański Józef (Jozeph) – 340
 Bortkiewicz Szylański Konstanty – 284
 Borys Godunow (Hodunow) – 136, 153
 Borzymiński Mateusz – 164
 Botkiewicz Kazimierz – 268
 Botkiewicz Samuel – 268
 Botwinka – 268
 Braciszewski (Braciszewskij) Mikołaj – 177
 Brestskij zob. Brzeski
 Brezickij zob. Brzeski
 Brzowskij zob. Brzozowski
 Brockhusen (Brockhussen) Johan von – 326, 341
 Broliński Marcin – 341
 Brolnicki Mikołaj – 164, 215, 233, 240
 Bronisz Eustachy – 298–299, 319, 340
 Browtkow Tomasz – 349
 Brozowski zob. Zasztowtowicz Brozowski
 Brożyński Piotr – 307, 324
 Brożyński Wojciech – 307, 324
 Brożyński Wojciech – 307, 324
 Brynk (Brenk, von der Brincken) – 230
 Brzeski (Brezickij?) Adam – 364
 Brzeski (Brestskij) Jan – 364
 Brzostowski Cyprian Paweł – 370, 381–382
 Brzostowski Jan – 20, 153
 Brzozowski Aleksander – 285, 298, 321, 355, 357
 Brzozowski Andrzej – 299, 322
 Brzozowski (Brezowskij) Maksymilian – 342, 363, 370
 Brzozowski Wojciech – 311, 332
 Bucholtz Christoffer (Christoff) – 308, 325, 341
 Buchowiecki Epimach (Epymach) – 154
 Bucz zob. Łukiański Bucz
 Buczacki Tworowski Hieronim Roman – 344
Buczek Karol – 313
 Bućko – 268
 Budohoski (Budogoski) Iwan – 114
 Budrick (Budrik) zob. Budryk
 Budryk (Budrick) Adam – 305, 328
 Budryk Dawid – 285
 Budryk Józef – 285
 Budryk (Budrik) Krzysztof – 305, 326
 Budryk Piotr Krzysztofowicz – 304, 327
Bues Almut – 25
 Buiwił Jan – 160
 Bujwid Michał – 115, 116
 Bujwid (Buiwid) Kwaszewicz Jan – 340
 Bukowski Albrycht – 336, 339
 Bukowski Krzysztof (Krzysztoph) – 307, 325, 335, 338
 Bukowski Stefan – 336, 338
 Bulharyn (Bolharyn) Jan – 161, 164
 Bulharyn (Bolharin, Bolharyn) Wasyl (Wasilej) – 114, 131, 134, 215, 216

- Bunar Daniel – 350
 Buratini (Burattini) zob. Boratyni
 Burbasewicz Stanisław – 326
 Burnak Michał – 118
 Burniewicz Daniel – 311, 332
 Burniewicz Jerzy – 311, 332
 Burniewicz Maciej Krzysztofowicz – 349
 Burniewicz Mikołaj – 311, 332
 Burniewicz Stanisław Bartłomiej – 341
 Burski Michał – 341
 Busiażski Stanisław – 165
 Buszkowski (Buszkowski) Aleksander – 363
 Butdkwycz (Butkwicz) zob. Butkiewicz
 Butkiewicz (Buttkiewicz) Andrzej – 342, 349
 Butkiewicz (Butkewicz, Butkwicz) Bartłomiej – 283, 305, 326, 341
 Butkiewicz (Buthkiewicz) Jan – 155
 Butkiewicz Jan – 312, 333
 Butkiewicz Marcin – 283, 305, 326
 Butkiewicz (Butdkwycz) Marek – 341
 Butkiewicz Samuel – 305, 326
 Butkiewicz (Buttkiewicz) zob. Sterpeyko Butkiewicz
 Butowicz Piotr – 305, 326
 Butrymowicz Balcer – 312, 332
 Butrymowicz Jan – 312, 332
 Butrymowicz Ławryn – 312, 332
 Butrymowicz Malcher – 312, 332
 Butrymowicz (Butrimowyc) Marcin – 311, 332
 Butrymowicz Piotr – 312, 332
 Buttllar (Butler) Heinrich von – 285, 301, 320
 Buyko Jan – 286
 Buyko Stanisław – 300, 321, 323
 Buynicki Kazimierz – 305
 Buywicki Kazimierz – 302
 Buzel Piotr – 303
 Bużyński – 268
 Bychowiec Bazyli – 167
 Bychowiec Jan – 232
 Bychowiec Jan (Joannes) – 281, 344
 Bychowiec Krzysztof (Christoph) – 233
 Byczkiewicz Władysław – 307, 324
 Bykowski (Bykowsky) Iwan – 157
 Bykowski (Bykowsky) Paweł – 157
 Bykowski zob. Ryło Bykowski
 Byliński – 268
Byliński Janusz – 178
 Byszewski Mikołaj – 178
 Campo zob. Kampo
 Carewicz Józef (Jozeph) – 336, 338
 Carolus zob. Karol IX Waza
 Carolus Gustavus zob. Karol X Gustaw Wittelsbach
 Cedrowski Stefan – 382
 Chalecki (Chalieczky) Dymitr (Demetry) – 93–94, 97, 98, 99, 100, 104, 106, 107, 108, 110–111, 112, 113, 114, 115, 124, 131
 Chalecki Władysław Jerzy (Ladislaus Georgius) – 281, 344, 345, 370, 382
 Chamiec Mikołaj – 164
 Charewicz Adam – 157
 Charłapowicz Jan – 293
 Chądzyński Andrzej – 170
 Chmielnicki Mikołaj – 289
 Chmielnicki (Chmelnitcki) Bohdan – 362, 365
 Chmielnicki (Chmelnicki) Stanisław Kazimierz – 289, 290, 291, 381
 Chociszewski Jerzy – 282
 Chodkiewicz (Chodkiewicz) Aleksander (Alexander) – 129, 142, 199, 202, 206, 207, 247, 248, 249
 Chodkiewicz (Chodkiewicz, Chotkiewicz) Hieronim (Hieronimus) – 115, 124, 129, 132, 141, 154, 160, 163, 167, 199
 Chodkiewicz Jan (Joannes) Hieronimowicz – 36–37, 52–53, 60
 Chodkiewicz (Chotkiewicz) Jan Karol (Jan Carol), hetman – 148, 150, 151, 152, 162, 163, 168, 174, 182, 187, 188–189, 191, 195, 196, 199, 200–201, 202, 210, 211, 212–213, 219, 221, 223, 227, 230, 231, 232, 240, 256
 Chodkiewicz Jerzy – 104

Chodkiewicz Jerzy Karol – 393
 Chodkiewicz Krzysztof – 216, 247, 249
 Chodkiewiczowie – 20, 132
 Chodorkowski Łukasz – 273
 Chojecki (Choiecki) Jerzy – 175
 Chojecki (Choiecki) Krzysztof (Chryzstof)
 Pomian – 155, 175
 Chojecki (Chojeckij) Krzysztof – 343
 Chomentowski Andrzej – 370
 Chormański Matiasz – 299, 322
 Choromski (Choromsky) Mateusz – 283
Choroszkiewicz Anna Leonidowna – 23
 Chorużycz zob. Obryński
 Chorzelski (Chorzelsky) Stanisław – 157
 Chrapowicki (Chrapowitckij) Jan (Joannes)
 Antoni – 281, 358, 363, 366, 370, 371,
 381, 382, 384
 Chrapowicki Ostafi (Ostaphi) – 164, 199,
 202, 215, 233
 Chreptowicz (Chrebtowicz, Chrepthowycz)
 Adam – 115, 117, 131, 167, 243, 249
 Chreptowicz (Chrebtowicz) Adam – 281
 Chreptowicz (Chrepthowicz) Bogdan –
 154
 Chrost (Chwost?) Gabriel (Gabryel) – 291
 Chrzczonowicz Mikołaj – 164
 Chrystof (Krzysztof) N. – 285
 Chrzęstowska Michałowa – 312, 333
 Chrzęstowski Aleksander – 313, 333
 Chrzęstowski Daniel – 312, 333
 Chrzęstowski Hieronim Waclaw (Hieronimus Venceslaus) – 284, 297, 318
 Chrzęstowski Józef Stefanowicz – 312–
 313, 333
 Chrzęstowski Samuel Hieronim – 299, 322
 Chrzczonowicz Kazimierz – 337, 339
 Chrypciewicz z Miniąłga Daniel – 340
Ciara Marek – 143, 146
 Cichiński (Cichyński) zob. Zienkowicz Ty-
 chiński (Cichiński)
 Ciechanowicz Stanisław Hieronim – 382,
 387
 Ciechanowiecki Albrycht Konstany – 382,
 384
 Ciechanowiecki Andrzej (Jędrzej) – 99
 Ciechomski Stefan – 216
 Ciemnołoński Hrehory – 302, 320
 Cierzępta Cherubin – 164
 Ciesielski – 268
 Cieszeyko – 268
 Cieszyński Stanisław – 292
 Cilewicz Jan – 164
 Ciollkowicz zob. Ciołkowicz
 Ciołkowicz Adam – 303, 310, 311, 330
 Ciołkowicz Aleksander – 303, 310, 311,
 330
 Ciołkowicz Eliasz – 299, 303, 310, 311,
 330, 325, 341
 Ciołkowicz (Ciołkowicz) Jan – 303, 310,
 311, 330
 Ciołkowicz Krzysztof – 303, 310, 311, 330
 Ciołkowicz (Ciołkowicz) Malcher – 310,
 311, 330
 Ciołkowicz Piotr – 303, 310, 311, 330
 Ciołkowicz Stanisław – 303, 310, 311, 330
 Ciołkowicz (Ciołkowicz) Tomasz – 303,
 310, 311, 330
 Ciszewski Florian (Floryan) – 290, 291
 Ciundziejewicki Jan – 284, 298, 319
 Ciwiński – 268
 Ciwiński zob. Cywiński
Codello Aleksander – 387, 390
 Cwieceński Iwan – 292
 Cwieceński Roman – 292
 Cyprian (Cipryan) zob. Wilski
 Cywiński (Ciwinski, Cywiński) Szymon
 (Symon, Szyman) – 128, 146
 Czyszewski Mateusz – 286
 Czajewski (Czaiewskij) Krzysztof – 285,
 298, 318
 Czanowicki Piotr – 160
 Czapiński Aleksander – 289, 290, 317
 Czapluc Józef (Joseph) – 177
 Czapski Jan Jerzy (Gerzy) – 282, 299, 303,
 322
 Czapski Krzysztof (Christoph) – 283, 303,
 308, 328
 Czarkowski Bieniasz (Byenyasz) – 118
 Czarliński Jerzy – 308, 333
 Czarnecki Wojciech – 302

Czarnocki – 216
 Czarnocki Zachariasz – 177
 Czaykowski Kazimierz (Kazymier) – 298, 321
 Czechowicz Jan – 285, 349
 Czechowicz Jarosz – 350
 Czechowicz (Czehowicz) Teodor – 286
 Czerniawski Jakub – 303
 Czerniewski (Czerniewskij) Bohdan – 37, 42
 Czerniewski (Czarniawski?) Stefan – 386
 Czerski Marcin – 286
 Czerski Stefan (Stephanus) – 335
 Czyż (Cyż, Czaż) Jan, sekretarz JKM – 124, 125, 127, 164, 183, 200
 Czyż Jan – 164
 Czyż Jury – 177
 Czyż Krzysztof – 393
 Czyż (Czysz) Stanisław – 177
 Czyż Mintowt Kazimierz – 386
 Czyżewski Jan – 177

Dackiewicz Andrzej Karol – 274
 Dalecki (Dalecky) Jąbroży (Ambroży) – 291
 Danilewicz Paweł – 296, 317
 Daniłowicz Jan – 337, 340
 Daniłowski Marcin – 307, 327
 Danowski Samuel – 298, 321
 Darowski (Darowskij) Andrzej – 364
 Daszewski Aleksander – 309, 329
 Daszewski Stanisław – 309, 329
 Daszkiewicz Stefan – 350
 Datnowski zob. Sipowicz Datnowski
 Daugwiłowicz (Daugwyłowycz) Labutowicz Andrzej – 309, 329
 Daugwiłowicz (Daugwyłowycz) Labutowicz Jan – 309, 329
 Dawbor Jan – 349
 Dawgiąło Jan – 300, 323
 Dawgiąło Stanisław – 167
 Dawgiński Jan – 312, 332
 Dawidowicz Andrzej – 114
 Dawidowicz Salomon – 282, 297, 317
 Dawkint Dawid – 306, 328

 Dawmunt Siesicki zob. Siesicki Dowmont
 Dąbrowski – 268
 Dąbrowski (Dąbroski) Jan Stanisławowicz – 299, 322
 Dąbrowski (Dombrowsky) Jan – 303, 326, 342
 Dąbrowski Jan – 313
 Dąbrowski Jerzy – 300, 322
 Dąbrowski Kazimierz Stanisław – 386
 Dąbrowski Marcin – 300, 322, 341
 Dąbrowski Michał – 291
 Dąbrowski Mikołaj – 341
 Dąbrowski Stanisław – 307, 324
 Dąbrowski (Dombrowskij) Walerian – 364
 Dąbrowski Władysław – 300, 323
 Dąmbrowski Jan – 283
 Dąmbrowski Mikołaj – 303, 310, 330
 Dąmbrowski Stanisław – 303, 310, 330
 Dąmbski Adam – 283
 Dąmbski (Dambski, Dąmbsky) Krzysztof – 283, 298, 302
 Dąmbski Stanisław (Stanislaus) – 283, 296, 318, 335
 Debesewicz (Debesowicz) Aleksander – 303, 307, 322, 341
 Debesewicz Eliasz – 341
 Dembiński (Dembinskij) Kasper – 55, 234
 Denhoff (Dönhoff, Dynoph) Gerard – 267
 Denhoff (Dönhoff, Dynoph) Henryk – 267
 Denisowicz Piotr – 290
 Derek Jan – 286
 Deszpot (Despot) Zenowicz zob. Zenowicz
 Deszpot (Despot)
 Deweń Jan – 300, 323
 Deweń Jan – 307, 324
 Deweń Stanisław – 283, 325
 Deweń Kikowicz Stanisław Władysław – 301
 Dewiltowskij zob. Dziewiałtowski
 Dewoń (Dewom) Krzysztof – 309, 329
 Dębicki Sasin (Sasin Dębicki) Mikołaj – 157
 Dębski – 268
 Diakiewicz Dawid – 308, 328
 Diakiewicz Jan – 308, 328
 Diakiewicz Jan – 308, 328

Diakiewicz Samuel – 308, 328
 Diakiewicz (Dyjakiewicz) zob. Niemco-
 wicz Dyjakiewicz
 Dyjakiewicz (Diakiewicz) Jerzy – 342
 Długoszewski Jerzy – 307, 324
 Dłużniewski Jan – 282
 Dmitr carewicz, Dmitr gospodar zob. Dy-
 mitr I Samozwaniec
 Dmochowski Maciej – 292
 Dobek – 255
 Dobkiewicz Stanisław – 274
 Dobkowski zob. Wnuczek Dobkowski
 Dobrzyński Andrzej – 305, 326
 Dobrzyński Malcher – 305, 326
 Dobrzyński Wojciech – 305, 326
 Dobużyński (Doburzyński) Jan – 299, 319,
 341
 Dobużyński Krzysztof – 299, 319
 Dobużyński Piotr – 308, 328
 Dobużyński Samuel – 282, 308, 328
 Dobużyński Samuel Wojciechowicz – 309,
 329, 341
 Dogiało zob. Dowgiało
 Dolski Jan Karol (Carol) – 369, 393
 Dołmat (Dołmath) Hrehory – 233
 Dołmat zob. Isajkowski Dołmat
 Domanowski – 268
 Domaradzki (Domaradski) Jan Władysław
 – 337, 340, 342
 Dombrowa (Dąbrowa?) Jerzy Kazimierz –
 364
 Dombrowski zob. Dąbrowski
 Domeyk zob. Łowmeyk
 Dopkiewicz Ławryn – 285
 Dopsiewicz Ambroży (Ambrosius) Bałtro-
 miejewicz – 308, 328
 Dopsiewicz (Dopszewicz) Krzysztof Abra-
 mowicz – 306, 328
Dorobisz Janusz – 371
 Dorohostajski (na Dorohostajach) Krzysz-
 tof (Chrzysztoff, Chryzstoph, Crisztoph)
 Monwid (Monuid) – 124, 167, 169, 171,
 172, 175, 205
 Dorohostajski (Dorohostaisky Oliechnowic,
 Dorostajski, Drohostajskj) Mikołaj (Ni-
 colaus) Monwid – 37, 55–56, 58, 84–85,
 93–94, 131
 Dostojewski (Dostoiowski) Piotr (Petrus) –
 143
 Dostojewski Siemion – 165
 Dougielewicz (Doulgielewicz) Jędrzej –
 337, 339
 Doweyko (Dowejko) Józef (Jozeph) – 306,
 328, 341
 Doweyko Kazimierz – 306, 328, 341
 Doweyko (Dowejko, Dowieyko) Krzysztof
 – 337, 339
 Doweyko Marcin – 283, 306
 Doweyko Samuel – 300, 302, 322, 333
 Doweyko Szczęsny – 336, 339
 Dowgiał zob. Dowgiało
 Dowgiał Albrycht – 335
 Dowgiał Jerzy – 307, 324
 Dowgiał (Dowgiało) Krzysztof Mikołaj –
 285, 304, 327
 Dowgiało Adam Michał – 286
 Dowgiało (Dowgiało) zob. Narbut Do-
 wgiało
 Dowgiało zob. Zawisza Dowgiało
 Dowgiało (Dogiało) Bartłomiej (Bołt-
 tromoj) – 342
 Dowgiało (Dowgiał) Jan – 164
 Dowgiało (Dowgiał) Jan – 304, 327
 Dowgiało Malchier – 155
 Dowgiało zob. Dowgiał
 Dowgiało Stryszka zob. Stryszka Dowgiało
 Dowgird Adam – 312, 332, 349
 Dowgird Jan – 157
 Dowiat Wojciech – 306, 324
 Dowkint Jerzy – 308, 328
 Dowkont (Dowkąnt, Dowkynt) Adam –
 310, 330
 Dowkont (Dowkąnt, Dowkynt) Jakub –
 310, 330, 336, 339
 Dowkont (Dowkąnt, Dowkynt) Michał –
 285, 310, 330, 336, 337, 338
 Dowksza Jakub – 291
 Dowksza Kazimierz – 312, 332
 Dowksza Walenty – 307, 324
 Dowmąt Stanisław – 340

- Dowmont (Dowmant) Siesicki zob. Siesicki
Dowmont
- Downarowicz Adam – 307, 325
- Downarowicz Marcin – 164
- Downarowicz Wojciech – 300, 323
- Downarowicz Gorszwiłło (Downarowicz)
Jan – 300, 321, 323
- Downarowiczowie Gorszwiłłowie – 321
- Dowoin (Dowoyn) Lukiański (Liukiański)
zob. Lukiański Dowoin
- Dowoyna (Dowoina, Dowoynia) Sołłohub
(Sołłohub) zob. Sołłohub Dowoyna
- Dowpułt Rosieński zob. Rosieński Do-
wpułt
- Dowsin Adam (Adamus) – 305, 308, 326,
327
- Dowsin Daniel – 304, 305, 325, 326
- Drankwitz Wilhelm Theodor – 298, 318–
319
- Draselt (Draselt) Frydrych – 342
- Drawdzik Ambroży (Ambrozius) – 306,
328
- Drawdzik Stefan (Stephanus) – 306
- Drewitckij zob. Drzewicki
- Drewo Ostafiej (Ostaphej) – 155
- Dreyling Johan – 325
- Drobysz Jan – 302, 335, 338
- Drobysz Konstanty Andrzej (Konstantinus
Andreas, Konstanty) – 283, 300, 302,
322
- Droczyłowski (Droczyłowski) Jan – 165,
167
- Drowdziła zob. Goyżewski Drowdziła
- Drowieniecki zob. Sakowicza Drowinicki
(Drowieniecki)
- Drozd Jarosz – 292
- Drozdowicz Jan Kazimierz – 386
- Drozdowski Andrzej – 286, 306, 323
- Drozdowski Jan Franciszek – 290, 293
- Drublański Jan – 155
- Drucki (Drutckij) zob. Horski Drucki
- Drucki (Druckij) zob. Sokoliński Drucki
- Druff (Druiff) zob. Druw
- Druw (Druff, Druwe) Aleksander – 298,
301, 319, 320, 342
- Druw (Druiff) Jerzy – 285, 298, 319
- Drzewicki (Drewitckij) Surstica Jan – 364
- Dubowicz Szoltomirz Stefan – 341
- Dukszta Dukszczyński Jan – 292
- Dukszta Dukszczyński Mateusz – 292
- Dukszta Dukszczyński Szymon (Symon) –
292
- Dulewicz Maciej – 290, 291
- Dunin Głuszyński zob. Głuszyński Dunin
- Dunin RajECKI zob. RajECKI Dunin
- Durasewicz Aleksander – 307, 324
- Durasewicz Jan – 300, 323
- Duryngowicz (DURINGOWICZ) Jan – 282
- Dusiacki (Dusiatski, Dussatskj, Dussiatkj)
zob. Rudomina Dusiacki
- Dutkiewicz Jan – 283
- Dworacki (Dworackij) Paweł – 364
- Dydział Stanisław – 306, 323
- Dymitr I Samozwaniec (Dmitr carewicz,
Dmitr gospodar) – 153, 159
- Dymitr II Samozwaniec – 169
- Dymkiewicz Mikołaj – 303
- Dynoph zob. Denhoff
- Dyrda (Dyrdo) Samuel Stefan – 274, 285,
301, 320, 350
- Dyrma Adam – 183, 199, 202
- Dyrwoniszko Aleksander – 285, 299, 321
- Dyrwoniszko Samuel – 311, 331
- Dziatkowski Stanisław – 305, 326
- Dzidzulewicz Aleksander – 340
- Dzielnicki Hrehory (Hrehorzy) – 104
- Dzieszuk Jeronim – 341
- Dzieszuk Mikołaj – 177
- Dziewiałtowski (Dewiłtowski) Wojciech –
45, 46
- Dzięwnaski Fiedor – 156
- Dziwłowski Jan – 282
- E**framowicz (Effremowicz) Samuel – 312,
332
- Egierd Michał? – 319
- Egird Baltazar – 284, 298, 319
- Egird Mikołaj – 341
- Elźbut Daniel – 305, 326
- Elźbut Dawid – 303, 307, 322

- Elźbut Krzysztof – 337
 Elźbut Matiasz (Matyas) – 331
 Elźbut Mikołaj – 307
 Elźbut (Elszbut) Piotr – 321
 Elźbut Walenty – 312, 332
 Elźbut Zachariasz (Zacharyasz) – 308, 327
 Elźbut zob. Helźbut
 Engeln zob. Folck Engeln
 Eperieszy Krzysztof (Christoff, Chrysz-
 toph) – 298, 304
 Eybut Daniel – 331
 Eybut Paweł – 331
 Eygird (Egyrdth) Jerzy – 283
 Eygird Mikołaj – 302, 326
 Eygird Mikołaj – 302, 307, 322
 Eymont Józef (Jozeph) – 303, 304, 325
 Eyrym Adam – 329
 Eyrim Bartłomiej (Baltromiej) – 309
 Eysimont – 268
 Eysmąn Tomasz – 303, 308, 328
 Eysymont Maciej Kazimierz – 282
 Eytwid Andrzej – 308, 328
 Eytwid Samuel (Samoel) – 300, 323

Farensbach Włodzimierz Wolmar (Volmar)
 – 238
Ferenc Marek – 35, 56, 61, 132
 Fiedziuszko Konstanty – 164
 Fiedziuszko (Ffeduszeko) Lawryn – 154,
 164
Filipczak-Kocur Anna – 86, 89, 101, 118,
 135, 139, 384
 Fiodor Iwanowicz Rurykowicz – 87, 129,
 131
 Fitingkhoff (Fitingkchoff) Mikołaj Jerzy
 (Nicolaus Georgius) von – 284, 301, 320,
 349
 Fitingkhoff (Fitingkhoffen) Schell Otto von
 – 284, 301, 320
 Florianowicz Aleksander – 340
 Florianowicz (Floryianowicz) Jan – 331,
 336, 339
 Florianowicz (Floryanowicz) Krzysztof
 (Krystof) – 331, 342
 Folck Engeln Georg – 320
 Folck Engeln Jelnich – 325
 Fon Berk zob. Berk
 Frank Krzysztof – 342
 Frąckiewicz Aleksander – 283
 Frąckiewicz Stanisław – 304, 325
 Frąckiewicz Radzimiński (Radzyimiński)
 Jan – 207, 215
 Frąckiewicz (Frąnckiewicz) Jerzy – 160
 Frąckiewicz (Fronskiewicz) Jerzy – 350
 Frąckiewicz Radzimiński (Frąckowicz Ra-
 dzyimiński) Mikołaj – 156, 177, 196, 249
 Frąckiewiczowie – 255
 Fronckiewicz Aleksander – 283
 Fronckiewicz (Frąckowicz) Mikołaj – 336,
 339
 Fronckiewicz Todowiański Jan – 306, 323,
 341
 Fronskiewicz zob. Frąckiewicz
 Fryderyk (Fryderyk Kurlandski, Frydrych)
 Kettler – 193–194, 222–223, 239, 242,
 255, 264
 Fryderyk II Oldenburg – 60
 Furs Dawid Piotrowicz – 309, 329
 Furs Stanisław – 154, 177

Gabszewicz Aleksander – 350
 Gabszewicz Jan – 305
 Gadomski (Gadomsky) Jan – 299, 322, 335,
 342
 Gadon Wilhelm – 285
 Gadon (Gaden) Wolmar von – 228
 Galiński (Galinskij) Piotr Samuel – 358,
 363, 365
 Galiński Stanisław – 164
 Gapszewicz Jan – 283, 350
 Gardie Jakub de la – 136
 Gardie Magnus Gabriel de la – 276–277,
 278, 279, 280, 287–289, 294, 295, 314,
 315
 Gardie Pontus de la – 185
 Gatowt (Gatowtt) Maciej – 302, 305
 Gawryłowicz zob. Rymkiewicz Gawryło-
 wicz
 Gawryłowicz zob. Szymkiewicz Gawryło-
 wicz

- Gaydymowicz (Gaydimowicz) Jan – 324
 Gaydymowicz (Gaydimowicz) Piotr – 307
 Gąbrowicz zob. Gombrowicz
 Gąsiewski zob. Gosiewski
 Gedmont Ambroży (Ambrosius) – 304
 Gedroyć zob. Giedroyć
 Gembicki Wawrzyniec – 221
 Genryk korol zob. Henryk Walezy
 Giecewicz (Gieczewicz) Jan – 336, 338
 Gieczewski Bartłomiej (Bałtromiej) – 307, 324
 Gieczewski Mikołaj – 306, 323–324, 341
 Gieczewski Stefan (Stephan) – 307, 324
 Giedbut Józef (Jozephus) – 304, 325
 Giedgowd Jerzy – 349
 Giedgowdz Jan (Joannes) – 304, 327
 Giedgowdz (Giedgowc, Giedgowcz) Ludwik (Ludowicus) – 304, 327
 Giedmant Adam – 304
 Giedmant Kazimierz (Kazmosz) – 304
 Giedmin Jan – 283, 303
 Giedmin Kazimierz – 305, 328
 Giedmont Ambroży – 328
 Giedowg Jan (Joannes) – 308, 328
 Giedowg (z Giedowga) Przystałowski zob. Przystałowski Giedowg
 Giedroić zob. Giedroyć
 Giedroyć – 286
 Giedroyć (Giedroć) – 286
 Giedroyć Adam (Adamus) – 301, 320
 Giedroyć Albrycht Konstancy – 282, 299, 322
 Giedroyć Fabian (Fabianus) – 301, 320
 Giedroyć (Gedroyć) Jan Piotrowicz – 306, 324
 Giedroyć Kazimierz – 282
 Giedroyć Krzysztof Ławrynowicz – 286
 Giedroyć Marcjjan (Marcyjan) – 286
 Giedroyć (Gedroyć) Marcjjan (Marcjan) – 306, 324
 Giedroyć (Giedroić) Melchior (Malcher) – 104, 113, 154
 Giedroyć (Giedroić) Michał – 342,
 Giedrojć (Giedroić, Kgedrojć) Mikołaj – 41
 Giedroyć (Giedroić) Mikołaj – 164
 Giedroyć Mikołaj (Nicolaus) – 301, 320
 Giedroyć (Giedroić) Mikołaj – 305, 308, 320, 327
 Giedroyć Mikołaj Cherubin – 306, 323
 Giedroyć (Giedroić) Mikołaj Cherubiniowicz – 286
 Giedroyć Mikołaj Piotrowicz – 286
 Giedroyć (Giedroić) Mikołaj Szczęsnowicz – 308, 327
 Giedroyć Samuel – 301, 320
 Giedroyć Stanisław – 312, 332
 Giedroyć (Giedroić) Stanisław Krzysztofofowicz – 286, 300, 323
 Giedroyć (Giedroycz) Wawrzyniec (Wawrynyec) – 167
 Giedroyć (Giedroc, Giedroić) Zygmunt (Zigmąt, Zygmont) – 160, 167
 Giedroyć Juraha Stanisław – 282, 297, 321
 Giedroyć Pukień Stanisław – 300, 323, 341
 Gieduszko Bartłomiej – 303, 305
 Gieduszko Jerzy – 312, 333
 Gieduszko Stanisław – 305, 341
 Giedwił (Giedwił) Kazimierz – 285, 306, 328
 Giegiecki (Giegieczki) Ambroży – 302
 Giegiecki (Giegieczki) Bartłomiej – 302
 Giegiecki (Giegieczki) Eliasz – 302
 Giegiecki (Giegieczki) Grehory (Hrehory) – 302
 Giegiecki Jerzy Kazimierz – 311, 332
 Giegiecki (Giegieczki) Krzysztof – 302
 Giegiecki Matiasz (Matyasz) – 341
 Giegiecki (Giegieczki) Piotr – 341
 Giegiecki Razmus – 308, 327
 Giegiecki (Giegieczki) Samuel – 302
 Giegiecki Stefan (Stephan) – 326
 Giegiecki Wojciech – 302, 320
 Gielzyc Daniel Buniewicz – 328
 Gielzyc Daniel Janowicz – 305
 Gielzyc Jan Jakubowicz – 305, 328
 Gielzyc Mikołaj Wojciechowicz – 306, 328
 Gielzyc Walenty Mikołajewicz – 305, 328
 Gielgud (Giełgud) Andrzej – 274, 298, 321

- Giełgud Piotr – 164
 Giełwanowski Dawid – 303, 341
 Giełwanowski Mikołaj – 302, 320
 Gierkacz Daniel – 326
 Gierkacz Stanisław – 326
 Gierkacz Walenty – 326
 Gierkacz Wojciech – 326
 Gierulski Piotr – 285
 Gierzod Jan – 308, 327
 Giestowt Ławryn Sebastianowicz – 311, 330
 Giestowt Wojciech Sebastianowicz – 310–311, 330
 Giestowt Kłukszyk Fabian – 297, 321
 Gieysztort zob. Kęszort
 Gimbut (Gimbutt) Krzysztof – 249
 Gimbut Stanisław – 350
 Ginbunt Kazimierz – 349
 Gineit zob. Gineyt
 Gineit Towiański zob. Towiański Gineit
 Gineyt (Ginet, Gineit) Adam – 286, 304, 326
 Gineyt Jan – 336,
 Gineyt Jerzy – 299, 322
 Gineyt Wojciech – 286, 335, 338
 Gintowt (Gintowtt) Aleksander – 282
 Gintowt Gabriel (Gabryel) – 301, 319
 Gintowt Lula (Lulha) Jerzy – 168
 Girdwił (Girwił) Piotr – 307, 324
 Girdwoyń Adam – 349
 Girdwoyń (Birdwoyń?) Jan – 350
 Girdziejewski Adam – 160
 Girdziejewski (Girdzieiewski) zob. Kirdey Girdziejewski
 Girdziwski Kirdey zob. Kirdey Girdziwski
 Girsi Andruszko Tomasz Kazimierz – 291, 293
 Giwoyna Daniel – 155
 Gładowicki zob. Hładowicki
 Głaniszewski Mikołaj – 157
 Glebowicz zob. Hlebowicz
 Głuszyński Dunin Malcher Kazimierz – 386, 393
 Gnatowski Stanisław – 292
 Gniazd zob. Gruzdź
 Gnoynicki Sasin Wawrzyniec (Wawrynic) Maciej – 285
 Godlewski Krzysztof – 337, 339
 Godwoyn (Godwoin) Mikołaj – 312, 333
 Godwoysz Kazimierz – 285
 Golejewski (Goleiewski) Jan – 199, 202, 206, 216
 Goliniewski Jan – 335, 338
 Golkont Malcher – 341
 Golmont Jan – 306, 324
 Golmontowie – 306, 324
 Gołownia zob. Hołownia
 Gołwanoski (Gołwanosky) Mikołaj – 283
 Gołwelewicz Andrzej – 331
 Gołwelewicz (Gołwelewicz) Jakub – 307
 Gołwelewicz (Gołwelewicz) Kazimierz – 307
 Gołwelewicz Stanisław – 331
 Gołyński – 268
 Gombrowicz (Gąbrowicz) Aleksander – 331
 Gombrowicz (Gąbrowicz) Bartłomiej (Bałtromiej) – 331
 Gombrowicz Jan – 303
 Gombrowicz (Gąbrowicz) Maciej – 331
 Goniprowski Jerzy (Georgius) – 304, 325
 Gorain zob. Horain
 Gorajski Piotr – 239
 Gornowskij zob. Hornowski
 Gorski zob. Górski
 Gorskij zob. Horski Drucki
 Gorszwiłło zob. Downarowicz Gorszwiłło
 Goszczycki zob. Goszczycki
 Gosiewski (Gąsiewski) Aleksander Korwin (Corwin) – 134, 142, 153, 159, 183, 196, 200, 202, 227, 228, 246, 263–264
 Gosiewski Maciej (Matthias) Korwin (Corvinus) – 281
 Gosiewski (Gąsiewski, Gonsiewski) Wincenty (Vincentius) Korwin (Corvinus) – 280–281, 351, 352–357, 360, 365, 379
 Gostomski Jarosz – 118
 Gostowt Grzegorz (Gregorius) – 305

- Gostowt zob. Gosztowt
 Goszczycki (Goszczycki) Jan – 303
 Goszczycki Tomasz – 308, 327
 Gosztowt (Gostowt) Daniel – 305, 328
 Gosztowt Jerzy – 328
 Gosztowt (Gosztof) Mikołaj – 312, 332
 Gotard (Gotthard) Kettler – 56–57, 60
 Gotowt Aleksander – 331
 Gotowt Dawid – 332
 Gotowt Jerzy – 332
 Goyzewski (Drowdziła Goyzewski) Drowdziła Andrzej – 349
 Górski (Gorski) Aleksander – 284, 299, 318
 Górski (Gorski) Chryzostom – 308, 327
 Górski Kazimierz Gabriel – 308, 327
 Górski (Gurski) Ławryn – 310, 330
 Górski (Gorski, Gurski) Marcján (Marcyan) – 156, 215, 231, 232, 249
 Górski (Gorski) Mikołaj – 308, 327
 Górski (Gorsky) Stanisław – 308, 322, 327
 Górski (Gorsky) Stanisław z Widlic – 299
 Górski Widlica (Vidlica Gorski) Ludwik (Ludouicus) – 299, 322, 335
 Grabowicz Stanisław (Stanislaus) – 308, 328
 Gradowski Andrzej Michał – 284, 298, 321
 Gradowski (Gradowicz) Augustyn Hieronim (Awgustinus Hieronimus) – 284, 297, 321, 349
 Gradowski Jan – 283, 337, 339
 Gradowski Stanisław – 283, 337, 339
 Grąpkowski Józef – 350
 Grądzki Aleksander – 283, 326
 Grek Jerzy – 164
 Grincewicz zob. Gryniewicz
 Griniewicz zob. Gryniewicz
 Grochowski Paweł – 336, 338
 Grodhus (Grothus) Hilbrandt Magnus – 301, 319
 Grodhusen Johan von – 302
 Grodthaus Christofer – 281
 Grodthaus (Grodthaus) Johan Reinholt – 283
 Grodthaus (Grodthaus) von der Berstel Otto – 283
 Grodthus (Grothus) auf Złotary Wilhelm (Wielhelm) – 285, 301, 319
 Gromadzki Aleksander – 344
 Gronska Paul - 275, 276
 Groński Aleksander – 303, 303
 Groński Stanisław – 303, 341
 Grothus zob. Grodhus (Grodhusen)
 Grotowicz Paweł – 303, 305
 Grudziński (Grudziński) Stefan (Stephan) – 206
 Grużański Kasper – 302
 Gruzewski Jan (Johannes) – 270, 284, 296, 317–318, 347, 348
 Gruzewski Jerzy – 215, 233
 Gruzewski Jerzy – 282
 Gruzewski (Graniewski?) Krzysztof – 274
 Gruzewski Mikołaj – 284
 Gruzdź (Gniązd?) Aleksander – 274, 285
 Gruzdź Marcin – 303
 Gruzdź Stanisław – 302
 Grycewicz Gabriel (Gabryel) – 310, 311, 330
 Grycewicz Mikołaj – 310, 311, 330
 Grydicz zob. Hrydzicz
 Gryniewicz Jakub – 342,
 Gryniewicz (Grincewicz) Jarosz – 283
 Grynczuk Grzegorz – 309, 329
 Grynczuk (Grzynczuk) Jan – 285, 309, 329
 Grynczuk Mateusz – 284, 309, 329
 Gryniewicz (Grincewicz?, Griniewicz) Gabriel – 311, 331
 Grzybowski Adam – 154
 Gudman Samuel – 309, 329
 Gudowicz Jan – 350
 Gudziejewski Adam – 164
 Gudziejewski Mikołaj, sędzia grodzki trocki – 104
 Gudziejewski Mikołaj – 164
 Gudziejewski (Gudzieiewski) Wojciech – 301, 320
 Gulbin Abram – 305, 328
 Gurski zob. Górski
 Gustaw II Adolf Waza (Gustavus książę) – 220, 238, 244

- Gyllenhjelm Carl Carlsson – 136
 G[- -]towicz Balcer – 325
- Habsburgowie (Rakuski Dom) – 87**
 Hahne Christofer – 312, 332
 Hanskopowicz Zybult – 109
 Hanusowicz z Berż Michał – 300, 322
 Hanusowicz z Berż Wawrzyniec – 300, 322
 Haraburda Krzysztof, sędzia ziemski słomniński – 207
 Haraburda Krzysztof, poseł – 382
 Hekierth Jan – 164
 Heliaszewicz Malcher – 249
 Helźbut Jan – 303
 Helźbut Jan – 303
 Henryk (Genryk, Henrich król) Walezy – 52, 66, 170, 255
 Herkules (Hercules) – 57
 Heybowicz Jan Piotr – 292
 Hładowicki (Gładowicki) Stanisław – 42
 Hładowicki (Ladowicki) Wincenty – 177
 Hlebowicz (Hliebowicz) Jan – 85
 Hlebowicz (Glebowicz) Jerzy Karol – 273, 281, 363, 370, 380–381
 Hlebowicz Mikołaj – 194, 199, 202, 207, 214, 217, 226, 228, 232, 247, 249, 255
 Hlebowiczówna Katarzyna zob. Kłoczko-wa
 Hliniecki Adrian – 307, 324
 Hładki (Hłatki, Hłatky) Jan – 156, 157, 177, 197, 200, 202
 Hładki Krzysztof – 156
 Hodunow zob. Borys Godunow
 Holtschuer Wilhelm (Wilhelmus) – 296, 317
 Hołowczyński (z Hołowczyna) Aleksander – 104, 142, 152, 154, 160, 163, 207, 214
 Hołowczyński (Holowczinski) Konstanty (Kostanty) – 232
 Hołowin Aleksander – 284, 298, 319
 Hołownia (Gołownia) Jan – 116, 118
 Hołownia Józef (Jozeph) – 116, 118
 Hołownia Michał – 297, 321, 349
 Hołownia Mikołaj – 115, 118
 Hołownia Ostafi (Ostaphi) – 292
- Hołownia zob. Jakimowicz Hołownia
 Hołownia (Hołłownia) zob. Spaski Hołownia
 Hołub Józef (Jozeph) – 167
 Hołubicki Piotr – 156, 157, 216
 Horain (Gorain) Szymon – 102
 Horbaczewski Stanisław – 282
 Horbowski Przeclaw (Przeczlaw) – 134, 197
 Horbowski zob. Zaranek Horbowski
 Hordziejewski Jan – 308, 328
 Horn (Orn) – 373, 376, 377
 Hornowski (Ornowskij) Aleksander Wincenty – 364
 Hornowski (Gornowskij) Wojciech – 364
 Horski Drucki (Gorskij Drutckij) Hrehory Jerzy – 363, 370
 Horski Drucki Samuel – 143
 Hos Eberhart (Eberhert) – 307, 324
 Hosan Samuel – 283
 Hosteyko zob. Lutkiewicz (Lutkowicz) Hosteyko
 Hranicki – 268
 Hrehorowicz zob. Sakowicz Hrehorowicz
 Hrehorowicz Marcjan (Marcyan) – 282, 297, 321
 Hrezki Adam – 154
 Hrydzicz Jan – 164, 167
 Hrydzicz (Grydicz) Krzysztof (Krysztof) – 164
 Hryniewicz Adam Krzysztofowicz – 305, 328
 Hryszkiewicz Mikołaj (Nicolaus) – 307, 327
 Hulanicki Jakub – 200
 Hulsen Johan von – 281
 Huryński Łukasz – 274
 Huszcza (Huszcza) Jan – 307, 324
- Ihnatowicz (Inatowicz) Jan Aleksander – 344, 381**
 Ihnatowicz (Inatowicz) Jerzy Łukasz – 381
 Iliaszewicz Marcin – 350
 Inski Jan – 157
 Ipohorski zob. Lenkiewicz Ipohorski

- Isajkowski (Isaikowsky, Isaykowski) Do-
łmat (Dolmat Isajkowski) Jan – 135, 154,
168, 199
- Iszora Malcher – 307, 310, 324, 330
- Iszora Samuel – 285, 307, 324
- Juraha zob. Juraha
- Iwan IV Groźny Rurykowicz – 12, 36, 39,
49, 56–58, 59–60, 61, 62, 122, 256
- Iwankiewicz Stefan (Stephan) – 301, 323
- Iwanowicz Teodor – 284, 304, 327
- Iwaszkiewicz Jan – 309, 329
- Iwaszkiewicz Kazimierz – 349
- Iwaszkiewicz Michał – 299, 319
- Iwaszkiewicz Stanisław – 309, 329
- Izdebski Tomasz – 289, 291
- Jablonskis Konstantinas* – 309
- Jabłonowski (Jabłonski) Paweł – 297, 301,
320, 321, 337
- Jabłoński (Jabłonski) Krzysztof – 300, 323
- Jabłoński zob. Jabłonowski
- Jachimowicz (Jachymowicz) Piotr – 308,
327
- Jackiewicz Daniel – 339
- Jackiewicz Gabriel (Gabryel) – 337, 339
- Jackiewicz Jan – 302, 319
- Jacynicz – 268
- Jacynicz Stefan – 161
- Jadwił Wilem – 312, 332
- Jafimowicz Bazyli – 281
- Jagelow (Jagellow) Daniel – 304, 328
- Jagięło Balcer – 303, 305
- Jagił Jan – 327
- Jagninowicz (Iagninowicz, Jagminowicz?)
Jerzy – 291
- Jaguczański Jan – 349
- Jaguczański Malcher – 349
- Jaguczański Stefan – 350
- Jakimowicz Hołownia Paweł – 154, 175,
215, 233
- Jakowicz Krzysztof – 309, 329
- Jakub Kettler – 255
- Jakubowicz Jan – 331
- Jakuszewski Łukasz – 160
- Jamiełkowski Aleksander – 350
- Jamont Hieronim – 299, 321
- Jamont Jan (Joannes) – 308, 327
- Jamont Kasper – 300, 325
- Jamont Kazimierz – 300, 325
- Jamont Wojciech – 300, 323
- Jan III Sobieski (Sobieski Jan) – 9, 18, 383,
385, 394
- Jan III Waza – 88
- Jan Kazimierz Waza (Johannes Casimirus,
Kazimierz królewicz) – 13, 18, 21, 263,
267, 269–277, 280, 285, 294, 295, 309,
313, 343–344, 346–347, 351–354, 356,
358–363, 365–370, 371–378, 383
- Janiszewska-Mincer Barbara* – 135, 139
- Jankiewicz Daniel z Promiadzewa – 350
- Jankiewicz Dawid – 350
- Jankiewicz Jerzy – 303, 342
- Jankowski Jan – 285
- Jankowski (Jankowskij) Stanisław Karol –
364
- Janowicz Daniel – 311, 331
- Janowski Aleksander – 286
- Janowski Piotr – 177
- Januszkiewicz (Januskiewicz) Adam – 300,
323
- Januszkiewicz Andrzej Janowicz – 306,
328
- Januszkiewicz Bartłomiej – 350
- Januszkiewicz (Januszkiewicz) Jan – 300,
323
- Januszkiewicz (Januskiewicz) Jan z Upity
– 336, 338
- Januszkiewicz (Januszkiewicz) Kazimierz
– 300, 323
- Januszkiewicz (Januskiewicz) Paweł – 300,
311, 323, 331
- Januszkiewicz Stanisław – 274, 311, 331
- Januszkiewicz Wojciech – 157
- Januszkiewicz Merło Adam – 285–286,
298, 308, 319, 327
- Januszkiewicz Merło Jan – 282
- Januszkiewicz Merło Kazimierz – 282
- Jarmiński Leszek* – 25, 128
- Jarmołowicz Dawid – 308, 327
- Jaroslowski zob. Kurpski Jaroslowski

- Jaroszewicz Krzysztof (Krzysztof) – 341
 Jarud Dawid – 350
 Jarzeszewicz (Jaroszewicz?) Stanisław – 331
 Jasieniecki (Jasienieckij) zob. Woyna Jasieniecki
 Jasiński Jan – 154
 Jasiński Józef Maciej – 340
 Jasiński (Jasieński) Mikołaj – 78
 Jaskołod Maciej – 282
 Jaskołod Szymon – 164
 Jaszczewski (Jaszczewski) Mikołaj Marcin – 307, 324
 Jawgiel Daniel – 302
 Jawgiel Jerzy – 274, 310, 330
 Jawgiel (Jawgiell) Walerian (Waleryan) – 349
 Jawgiel Żminigajło (Żminigayła) Dawid – 285, 303
 Jawgił Jan – 304
 Jawid zob. Micewicz Jawid
 Jawoysz Jarosz – 283, 305
 Jawoysz Krzysztof (Krzysztop) Janowicz – 325, 337
 Jawoysz Mikołaj – 306, 339
 Jawoysz Mikołaj Janowicz – 304
 Jawoyszowa Ławrynowa z Laudańskich (Lawdańskich) – 304, 325
 Jeleński Hieronim Kazimierz – 257, 345
 Jemielski Jan – 322
 Jendrzewicz Jan – 311, 331
 Jeremiasz II, patriacha – 129
 Jerzy II Rakoczy – 362
 Jeśman – 268
 Jeśman, porucznik – 268
 Jeśman (Jesman) Dawid – 124
 Jeśman Krzysztof – 388, 390
 Jeśman Paweł – 233
 Jeśman (Jesman) Synkowski Jan – 164
 Jewelewicz zob. Lautowowicz Jewelewicz
 Jewłaszewski (Jewłoszewski) Janusz – 164
 Jewłaszewski Jarosz – 164
 Jezierski Krzysztof – 300, 323
 Jezierski Lewalt Jerzy – 206
 Jeżewski Mikołaj – 302
 Jodkiewicz Zygmunt – 310, 331
 Jodko Mikołaj – 154, 161
 Jodkowski Jan – 313, 333
 Johannes Casimirus zob. Jan Kazimierz Waza
 Joteyko Kazimierz – 299, 322
 Jowkowski zob. Szaszkiewicz Jowkowski
 Józefowicz (Józefowycz) Mazowski Krzysztof – 289, 290
 Jucewicz Jan Kazimierz (Joannes Kazimirus) – 297, 321
 Jucewicz Stanisław – 350
 Juchniewicz (Juchniewicz) Adam – 336, 338
 Juchnowicz z Szymanowicza Jerzy (Georgius) Kazimierz – 283, 301, 320
 Juchnowski Aleksander – 300, 323, 338
 Juchnowski Jan – 336
 Juchnowski Mikołaj – 350
Jučas Mečislovas – 11
 Judczewicz zob. Judzewicz
 Judycki (Judicki) Adam Władysław (Vladislaus) – 164
 Judycki Aleksander – 284, 345–348, 350
 Judycki (Judickij) Konstanty (Konstantyj) – 160, 161, 164
 Judycki (Judicki, Juditckij) Mikołaj Władysław (Nicolaus Vladislaus) – 272, 281, 363, 377, 381
 Judzewicz (Judczewicz, Judzewicz) Łukasz (Lucas) – 304, 328
 Judzewicz (Judczewicz, Judzewicz) Piotr (Petrus) – 304, 328
 Judzikiewicz zob. Struński Judzikiewicz
 Jugowicz zob. Staszkiewicz Jugowicz
 Jundilajtis Wilemas – 311
 Jundził, poseł – 131
 Jundził (Jundzil) Krzysztof (Krzyszthoph) – 134
 Jundził (Junził) Samuel (Samojło) – 364
 Juniewicz Malcher – 349
 Junził zob. Jundził
 Juraha (Iuraha) Hrehory Wasilewicz – 167, 177
 Juraha (Iuraha) Wasyl (Wasilej) – 154, 164

- Juraha Giedroyć zob. Giedroyć Juraha
 Jurewicz (Juriewicz) Bartłomiej – 305, 326
 Jurewicz (Jurzewicz) Jerzy – 299, 303, 325
 Jurewicz Lawryn – 336
 Jurewicz Łukasz – 350
 Jurewicz Mikołaj – 303, 310, 311, 330
 Jurewicz Stanisław – 350
 Jurewicz zob. Mongird Jurewicz
 Juriewicz (Juriewycz) Jerzy – 341
 Juriewicz Piotr – 312, 332
 Jurkiewicz Nikodem – 350
 Jurkiewicz zob. Zabłocki Jurkiewicz
 Jurośławski – 268
 Jurzewicz Paweł – 303
 Jurzewicz zob. Jurewicz
 Jusy Jan – 300, 322
 Juskiewicz Aleksander – 337
 Juskiewicz Andrzej – 285
 Juskiewicz Józef (Jozeph) – 301, 320, 340
 Juskiewicz Krzysztof – 337
 Juskiewicz Marcin – 309, 329
 Jutko zob. Niewiárdowski Jutko
- K**aczanowski Jan – 290, 291
 Kaczeski zob. Kaczyński
 Kaczewski Stefan – 292
Kaczorowski Włodzimierz – 371
 Kaczyński Andrzej (Andreas) – 282, 299, 322
 Kaczyński Jerzy – 298, 350
 Kaczyński (Kaczeski) Nikodem – 301, 326
 Kaleczycki Sasin (Sasin Kalieczickij) Aleksander (Aliexander) – 154
 Kałusowski Mikołaj – 160–161
 Kałużyński (Kałuszyński) Krzysztof – 312, 333, 341
 Kałużyński (Kałuszyński) Stanisław – 312, 333
 Kamiński Albrycht – 155
 Kamiński Aleksander – 215
 Kamiński Bogusław – 282, 306, 324
 Kamiński Malcher – 123
 Kamiński Michał – 283
 Kamiński Piotr Władysław – 344
- Kamiński (Kaminskij) Włodzimierz Dądzibóg (Wołodimier Dadibog) – 363, 382, 387
 Kamiński (Kamiński) Zygmunt (Żykgimont) – 178, 179, 206, 216
 Kamiński – 268
 Kampo (Campo) Jan Scypion (Scipian, Scypionowicz) – 206–207, 215
 Kampo Jerzy (Gerzy) Scypion (Scipion) – 199, 202
 Kandzierzawski (Kandzierzawsky) zob. Kędzierzawski
 Kaniecki (Kamecki?) Jan – 341,
 Kapaszczewski (Kapaszczewski) – 103
 Kapaszczewski Jerzy – 177
 Kapaszczewski Jerzy – 282
 Karęga Władysław (Władyslaus) – 282, 297, 318
 Karliński (Karlynski) Marcin – 249
 Karol IX Waza (Carolus, Karolus książę, Karulus) – 136–137, 158, 163
 Karol X Gustaw (Carolus Gustavus) Witeltsbach (szwedzki król) – 12, 17, 21, 275–280, 285, 286, 287–289, 290, 291, 292–293, 294–296, 309, 313–317, 342, 343
 Karp (Krap) Dymitr (Demetri) – 154, 160, 167, 169–170, 175
 Karp Piotr – 305, 320
 Karpiówna Dorota zob. Siesicka
 Karwacka zob. Lewoniowa Mikołajowa Hanna
 Karwacki – 186, 205, 209
 Karwowski Jerzy – 155
 Karywa zob. Koreywo
 Kaster Jakub (Jacob) – 281
Kasztanow Siergiej Michajłowicz – 23
 Kasztela (Kasztelia) Marcin – 305, 326
 Kaweczyński (Kawaczyński, Kawieczynsky) Enoch – 131, 200, 202, 240–241
 Kaziewski (Kaziewskij) Łukasz Skoczowa – 364
 Kazimierz królewicz zob. Jan Kazimierz Waza
 Kelmo Stanisław – 312

- Kędzierzawski (Kandzierzawsky) Krzysztof (Krystof) Bazyl – 200, 202
- Kęsicki Tomasz – 160
- Kęsminowicz Michał – 350
- Kęstort (Kestort) zob. Kęsztort
- Kęstowicz Jerzy – 309, 329
- Kęsztort (Kestort, Kęstort) Jan Karol – 284, 297, 319, 321, 349
- Kęsztort (Keystort, Kęstort, Koystort) Jan Sebastian – 296, 318, 347
- Kęsztort (Gieysztort, Kęstort, Kostort) Sebastian Sebastianowicz – 104, 114
- Kęsztort (Kęstort) Władysław (Władysław), skarbnik żmudzki – 284, 298, 318
- Kęsztort (Kęstort) Władysław – 310, 330
- Kgedrojt' zob. Giedrojt
- Kielczewski Daniel (Danyel) – 284, 297, 319, 349
- Kielczewski Skarbek (Kielczewski Skarbeck) Jan Krzysztof (Johan Christoph) – 299, 320, 383–384, 387
- Kielpsz (Kielpsz) Jerzy – 177
- Kielpsz (Kielpsz) Jerzy – 286, 300, 323
- Kielpsz (Kielpsz) Piotr – 286
- Kierdej (Kierdey) Aleksander – 284
- Kierdej (Kierdey de Radziwonowicze) Eustachy (Eustachius) – 281, 296, 317
- Kierdej (Kierdey) Jan Kazimierz – 381, 386, 393
- Kierdej Krzysztof – 240
- Kierdej Stefan Stanisław (Stephanus Stanislaus) – 284
- Kierdej (Kierdey de Radziwonowicziis) Władysław Eustachy (Vladislaus Eustachius) – 284, 297, 321
- Kierdejowie – 240
- Kiersnowski (Kiersnowskij) Jan (Janusz) – 207, 215, 216, 233–235
- Kiersnowski Jan – 344–345, 382
- Kierszensteyn zob. Kryszipin Kirszensteyn
- Kiewnarski Adam – 340
- Kijanowski (Kiianowski) Adam – 307, 324, 341
- Kijanowski (Kiianowski) Walerian (Waleryan) – 308, 327, 341
- Kikowicz zob. Deweń Kikowicz
- Kıldysz Jan – 299, 302, 303, 325, 326, 341
- Kimąt zob. Kimont
- Kimbar Andrzej – 289, 290
- Kimbar Jan – 289, 290–291
- Kimbar Jerzy – 156, 157, 164
- Kimbar Jerzy – 282, 381
- Kimbar Stefan – 289, 291
- Kimbar Władysław Kazimierz – 290
- Kimont Ambroży (Ambrosius) – 307, 327
- Kimont Dawid – 350
- Kimont (Kimąt) Kasper – 311, 331
- Kimont Malcher – 350
- Kiolewicz (Kioielewicz?) Wojciech – 340
- Kirdey Girdziejewski (Girdziewski) Jan – 298, 340
- Kirkiłło (Kirkiło) Andrzej – 299, 322
- Kirkiłło (Kirkił) Jan – 303, 341
- Kirkiłło Kazimierz – 286
- Kirkiłło (Kikiłło, Kirkiło) Mateusz – 325, 336, 339
- Kirkiłło Piotr – 341
- Kirkiłło Samuel – 342
- Kirkiłło (Kirkiło) Wojciech – 302, 303, 326
- Kirszański Jakub Pawłowicz – 305, 326
- Kirszański Stanisław – 310, 311, 330
- Kirszenstein Crispinus zob. Kryszipin Kirszensteyn
- Kisiel Daniel – 300, 323
- Kisławowicz Jan – 312, 332
- Kiszka (Kisska) Janusz (Jan), kasztelan wileński – 43, 93–94, 110, 111
- Kiszka Janusz, wojewoda połocki – 195–196, 226–227, 265
- Kiszka Krzysztof – 257
- Kiszka Mikołaj – 206
- Kiszka (Kiska) Stanisław – 154, 156
- Kiwatis Kazimierz (Casimir) – 304, 328
- Klawsgielowicz (Klausgielowicz, Klauzgielowicz, Klawsgielowicz, Kliawzgielowicz) zob. Puksza Klawzgielowicz
- Klimański Bohdan – 268
- Klonowska Aleksandra z Radziwińskich – 313, 333
- Klonowski Józef – 249, 262, 313, 333

- Kluczycki Franciszek* – 391
Kłoczko Maciej (Matys) *Wojciechowicz Janowicza* – 256
Kłoczko Zachariasz (Zacharyasz) – 312, 332
Kłoczkowa Katarzyna z Hlebowiczów – 256
Kłukszyk zob. *Giestowt Kłukszyk*
Kmicic Samuel – 344
Kmita Andrzej – 42
Knoff, rotmistrz – 268
Kochan Wawrzyniec – 160
Kociel Stanisław – 178
Kociel Samuel Hieronim – 281
Koczanowski Gabriel – 335
Kognowicki Kazimierz – 269
Kojałowicz Daniel – 349
Kojelewicz (*Koielewicz, Kolejewicz*) *Węclaw* – 326, 339
Kolecki Jan (Joannes) – 283, 296, 302, 317
Kolejewicz zob. *Kojelewicz*
Kolenda (*Kołąda*) – 268
Kolenda (*Kołąda*) – 268
Kolenda Enoch – 260
Kolenda (*Kołąda*) *Jan* – 160, 161, 167
Kolenda (*Kołąda*) *Jerzy* – 154
Kolenda (*Kołąda*) *Kuściński* (*Kuscyński*) *Józef* (*Joseph*) – 157
Kołatowski Aleksander – 349
Kołatowski Kazimierz – 349
Kołatyo, rotmistrz pieszy – 229
Kołucki – 230
Kołyшко (*Kołyско, Kołyszka*) *Władysław* – 285, 306, 307, 322
Komar Hieronim – 382
Komar Jarosz – 160
Komar Jerzy – 357
Komoniaka Jan – 336, 339
Komoniaka Krzysztof – 336, 339
Komoniaka Stefan – 336, 339
Komorowski Aleksander – 290, 291
Komorowski Elias (*Elia, Helias*) – 282, 296, 317, 334, 355, 357
Komorowski Krzysztof (*Chryzstoph*) – 386
Komorowski Samuel – 281
Komorowski Sakowicz Samuel – 290
Kondracki Andrzej – 336, 339, 340
Kondracki Jan – 349
Kondracki Kazimierz – 336, 339
Kondracki Stanisław – 339, 350
Kondrat Mikołaj – 350
Konieczpolski Stanisław – 263
Konopczyński Władysław – 21
Kontowt Jan – 285
*Kończ*a (*Koncza*) *Jan* (*Joanes*) – 282–283, 312, 332
Kopciowie – 122
Kopeć Andrzej – 286, 335
Kopeć Filon – 146
Kopeć (*Kopot'*) *Jan Karol* – 343, 344, 358, 363, 365, 370, 381, 388, 390
Kopeć Mikołaj Kazimierz – 282, 300–301, 323
Kopeć Paweł – 154, 164, 200, 202
Kopeć Samuel – 286
Koplewski (*Kopliewski*) *Elias* (*Eliasz*) – 300, 323
Koplewski Józef (*Joseph*) – 307, 324
Koponakowicz Jan (*Johannes*) *Jackowicz* – 283
Koreniewski (*Korzeniowski*) zob. *Pocie* *Koreniewski*
Koreywa (*Koreywo*) *Jan* – 303, 335, 338
Koreywa (*Korywa*) *Jan* (*Janusz*) – 302, 319, 341
Koreywa (*Karywa, Koreywo*) *Krzysztof* (*Krystow*) – 335, 338, 342
Koreywa Maciej – 302, 319
Koreywa (*Koreywo*) *Stefan* (*Stephanus*) – 283, 304, 325
Koreywo zob. *Koreywa*
Korff Christian – 298, 319
Korff Ernest Johan – 281, 318
Korff Mikołaj, rotmistrz JKM – 216
Korff Mikołaj (*Nicolaus*) – 296, 317
Korff Wilhelm (*Vilhelmus*) *Ernest* – 273, 296, 318, 334–335
Korff von Kreutzburgk Wilhelm – 284
Korklyn Borodziec zob. *Borodziec Korklyn*
Kornicki zob. *Kurnicki*

- Korsak – 268
 Korsak Dawid – 364
 Korsak Dmitr – 55
 Korsak Jan – 156, 215?
 Korsak Kazimierz – 313, 333
 Korsak Krzysztof? – 215
 Korsak Marcin – 157
 Korsak Onikiej (Aniceta) – 42, 55
 Korsak Samuel – 167
 Korsak Hołubicki Gabriel – 364
 Korsak Bobynicki Jan Kazimierz – 388, 390
 Korsak Hołubicki Jan – 215, 227
 Korsak (Korszak) Zaleski Jan (Joannis) – 102, 114, 142
 Korsak Zaleski Jan Władysław – 364
 Korsakowie – 122
 Korszewski Jakub Jakubowicz – 304, 328
 Korszewski Józef (Jozephus) – 304, 328
 Korszewski Kazimierz – 307, 324
 Korszewski Mikołaj – 304, 328
 Koryzna Adam – 164
 Koryzna Mikołaj (Nicolaus) – 284, 310, 330
 Korzeniewski Michał Kazimierz – 282
 Kosiński Jan – 302, 310, 330
 Kosmowski Kasper – 164
 Kosowicz Aleksander – 349
 Kossak Krzysztof (Christophorus) – 304, 325
 Kossakowski Andrzej – 307, 324
 Kossakowski (Kosakowski) Krzysztof – 290
 Kossakowski Marcján (Marcyanus) – 301, 319
 Kossakowski Mikołaj (Nicolaus) – 301, 319
 Kossow (Kosow) – 192
 Kossow (Kosow) Adam – 199, 202, 241
 Kossow (Kosow) Jan – 364
 Kostka Andrzej – 364
 Kostomłocki Aleksander – 300, 323
 Kostomłocki (Kostomłocki) Stanisław – 286, 300, 323
 Kostort zob. Kęszort
 Koszuc Abraham – 304, 327
 Kościalkowski Jan – 167
 Kościalkowski Jan (Joannes) – 282, 306, 324
 Kościalkowski Mikołaj – 285, 306, 324
 Kościenicz zob. Zielepuha Kościenicz
 Kotkowski (Kotkowsky) Piotr – 156
 Kotowicz Andrzej Franciszek – 382–383, 386
 Kotowski Stanisław – 298
Kotljarchuk Andrej – 25, 293, 334
 Kowalski Jerzy – 177
 Kowelski zob. Sanguszko
 Kownacki Kazimierz (Kazymier) Szczęsnowicz – 307, 322
 Kozakowski Rafał (Raffał, Rapfał) – 310, 330, 335
 Kozaryn Władysław Samuel – 292
 Kozaryn Okulicz Heliasz – 292
 Kozaryn Okulicz Teodor – 292
 Kozicki Andrzej – 292
 Kozicki Jerzy – 304, 327–328, 349
 Kozicki Mikołaj – 349
 Krajewski (Krajewskij) Kazimierz – 364
 Krasowski Aleksander – 299, 322
 Krasowski Jan – 290
 Krayz Abraham Josaphat – 281
 Krąpiewski (Kropiewski) Rasmus – 300, 323
 Kreutz (Kreyc) Jerzy Fryderyk – 267
 Krispin zob. Kryszpin Kirszensztejn
 Krobanowski Adam Kazimierz – 290, 291
 Krogulecki – 231
 Kropiewski zob. Krąpiewski
 Kroszyński Mikołaj – 160
 Kroszyński Piotr Iwanowicz – 168
 Kruniewicz Kazimierz Aleksander – 382–383
 Krupel Samuel – 307, 324
 Kryski Stanisław – 49–50
 Kryszpin Kirszensztejn (Crispinus Kirszenstein, Krispin Kierszenszteyn) Hieronim (Hieronimus) – 284, 357, 374, 377, 378, 381
 Kryszpin Kirszensztejn (Kierszensteyn) Michał – 393

- Krzczonowicz (Krzconowicz) Jerzy – 177
 Krzemieniec (Krzemienic) Jan – 297, 301, 320, 321
 Krzemieniec Olbrycht – 300, 323
 Krzemieniec (Krzemienic) Wojciech – 297, 301, 320, 321
 Krzywiec (Krywiec) Bieniasz Żdanowicz – 164, 167
Kubala Ludwik – 275, 293
 Kublicki Jan Aleksander – 292, 301, 320
 Kuczyński Jędrzej (Jendrzej) – 161
 Kuczyński (Ruczyński?) Wojciech Gedeon – 285
 Kukiewicz Stanisław (Stanislaus) Adamowicz – 308, 328
 Kulesiewicz (Kullesiewicz) Jan (Joannes) – 304, 328
 Kulesza Stanisław – 305, 320, 341
 Kulesza Teofil (Theophil) – 320
 Kulmyski (Kulmysky) Marcin – 337, 339
 Kulwieć (Kułwiecz) Mikołaj – 342
 Kulwieć (Kułwiec) Wojciech – 302
 Kulwiński Jan – 349
 Kuncewicz Dawid – 164
 Kuncewicz Jakub – 130, 199, 202
 Kuncewicz Kazimierz Teofil – 381
 Kuncewicz Samuel – 161, 164
Kuntze Edward – 73
 Kuprel (Kuprell de Pomusze) Aleksander – 308, 328, 341
 Kuprewicz Jan Mikołajewicz – 304, 325
 Kuprewicz (Kugcewicz?, Kupcewicz) Jerzy – 307, 324
 Kupść Bolesław (Boleslaus) – 282, 340
 Kupść Michał (Michael) – 304, 325, 349
 Kupść Samuel z Januszkiewicza – 304, 325, 349
 Kurcz Jan Stanisław – 386
 Kurcz Michał – 156
 Kurnicki (Kornicki) Aleksander – 297, 321
 Kuropatwa Jarosz – 177
 Kurpski (Kurpski Jarosławski) Andrzej – 283, 297, 318
 Kurpski Jarosławski Jan – 283, 302, 335
 Kuslejko (Kusleyko) zob. Kuszlejko
 Kuszelewski Adam – 299, 322
 Kuszelewski Samuel – 283
 Kuszelko Marcin – 309, 329
 Kuszlejko (Kuslejko, Kusleyko) Jerzy – 336, 339
 Kuszlejko (Kuslejko, Kuszlejko) Mikołaj – 336–337, 339
 Kuszlejko (Kuszleyko) Mikołaj – 340
 Kuściński – 268
 Kuściński Fiedor – 157
 Kuściński (Kuscyński) zob. Kolenda Kuściński
Kwak Jan – 14, 257
 Kwaszewicz zob. Bujwid Kwaszewicz
 Labutowicz (Labutowycz) zob. Daugwiłowicz (Daugwyłowycz) Labutowicz
 Lachnicka Danielowa – 308, 328
 Lachnicka Janowa – 340
 Lachnicki Kasper – 308, 328, 340
 Lachnicki Krzysztof – 308, 328
 Lachowicz (Liachowicz, Lojachowicz) Wacław – 308, 327
 Lacka Teodora zob. Pielgrzymowska
 Lacki (Laczky, Ladzky, Liadzki) Teodor – 154, 160, 167, 175
 Ladowicki zob. Hladowicki
 Lancberkowa Maryna (Marina) – 331
 Lanckorońscy – 205
 Lanckoroński Stanisław – 193
Lappo zob. *Lappo*
 Laskowski (Łaskowski) Jan – 364
 Lasocki Jan Włodzimierz (Włodymierz) – 297, 321
 Laudańska (Lawdańska) zob. Jawoyszowa z Laudańskich
 Laudański Aleksander – 332
 Laudański (Lawdański) Gabriel (Gabryel) – 310, 312, 330, 332
 Laudański (Lawdański) Krzysztof (Krzysztof) – 313, 333
 Laudański zob. Mackiewicz Laudański
 Laudański (Lawdański) zob. Steygwiłł Laudański
 Laudbor Aleksander – 341

- Lautbor Konstanty – 350
Lautorowicz Jewelewicz Samuel – 301, 320
Lebiedziewski Jan – 161
Ledziński (Ledziński) Fiedor – 164, 167
Legaczyński Stefan (Stephanus) – 301, 320
Legaczyński Wojciech z Syriata – 320
Legat (Legath) Jan z Syriata – 340, 350
Legiecki (Liegiecki) Gabriel – 310, 330
Legiecki Jerzy – 284, 308, 327
Legiecki Krzysztof (Christophor) Jerzy – 349
Legiecki Paweł – 285
Legiecki Szcześny (Szcześny) – 339
Legiecki Wojciech – 286, 303
Legowicz Krzysztof – 323, 323, 341
Legowicz Michał – 286, 323, 323
Lemsser (Lemszer) Johan – 281
Lenartowicz Jakub – 283, 304, 325
Lenartowicz Jakub – 304, 325
Lenartowicz Mikołaj – 304, 325, 341
Lenartowicz Sebastian (Sebestyan) – 304, 325
Lenkiewicz (Lienkiewicz) Ipohorski Jan – 156, 177
Lentkowski (Łętkowski) Hrehory – 134, 215, 216
Leparscy – 299, 319
Leparski Adam – 331, 342
Leparski Adam Tatarynowicz – 308, 327
Leparski Andrzej Wojciechowicz – 306, 320
Leparski Bartłomiej (Bałtromiej) – 301, 320
Leparski (Lieparsky) Bartłomiej (Bałtromiej) Stanisławowicz – 283
Leparski Erazmus Waclawowicz – 308, 327
Leparski (Lieparski) Filip – 326, 337
Leparski Gabriel (Gabryel) Stanisławowicz – 337, 339
Leparski Jan – 342
Leparski Jerzy – 337
Leparski Kazimierz – 306
Leparski (Lieparsky) Łukasz – 342
Leparski Mikołaj Maciejewicz – 308, 327
Leparski Piotr – 306, 320
Leparski Piotr Adamowicz – 303, 310, 330
Leparski (Lieparski) Sebastian (Sabestiyan) – 337
Leparski Stanisław – 303, 341
Leparski Stanisław Błażewicz – 308, 327
Leparski Stanisław Jurzewicz – 335
Leparski Stefan (Stephanus) Rafał – 299, 301, 319, 320
Leparski (Lieparski) Walenty Urbanowicz – 310, 330
Leparski Wojciech – 342
Leparski Wojciech Jurewicz – 303, 310, 330
Lepszy Kazimierz – 21, 22, 36, 86, 94, 100, 101, 317
Leszczyński Andrzej – 361
Lettow Vorbek Aleksander Jerzy – 386–387
Lewalt Jezierski zob. Jezierski Lewalt
Lewoniowa Mikołajowa Hanna z Karwackich – 303, 305, 336
Lewonowicz Heliasz – 155
Lewoń Krzysztof Jan – 283, 302
Liachowicz zob. Lachowicz
Liegiecki zob. Legiecki
Lieparski (Lieparsky) zob. Leparski
Limdeyko Jerzy (Georgius) – 308, 328
Limont Augustyn – 340
Limont Filip – 128, 130
Linden Otto von – 305, 325
Linkiewicz (Linkiewicz) Jakub – 336, 338
Linkiewicz Krzysztof – 302
Linkowski Jakub – 303
Lipnicki (Lipnicky) Marcin – 339
Lipnicki Stanisław – 393
Lisowna Maryna – 140, 141
Lisowski Aleksander Józef – 230
Litwinowicz (Litwiniowicz) Stanisław – 282, 300, 322
Liukiański zob. Lukiański
Liutyk zob. Lutyk
Lojachowicz zob. Lachowicz
Lubartowicz (Lubarthowicz) zob. Sanguszko

- Lubecki Mateusz – 167
 Ludkiewicz zob. Lutkiewicz
 Lukiański (Liukiański) Dawid – 283, 304
 Lukiański (Liukiański) Józef – 286
 Lukiański (Liukiański) zob. Łukiański
 Lula (Lulha) zob. Gintowt Lula
Lulewicz Henryk – 9, 15, 35, 56, 60, 61, 67, 68, 71, 73, 78, 114, 116, 118, 132
 Lutik zob. Lutyk
 Lutkiewicz (Ludkiewicz) Andrzej – 302, 326, 336, 338
 Lutkiewicz (Ludkiewicz) Gregory – 297, 321
 Lutkiewicz (Ludkiewicz) Jan – 306, 325, 342
 Lutkiewicz (Lutkiewicz) Jan – 307
 Lutkiewicz Jerzy – 303, 305
 Lutkiewicz Jerzy – 306, 324
 Lutkiewicz (Ludkiewicz) Paweł – 326, 336, 338
 Lutkiewicz Samuel – 302, 333
 Lutkiewicz Wojciech – 307, 324
 Lutkiewicz (Lutkowicz) Hosteyko Krzysztof – 283, 299, 321
 Lutyk (Liutyk, Lutik) Jakub Stanisławowicz – 309, 329
 Lutyk (Liutyk, Lutik) Jan Embroziejowicz – 309, 329
 Lutyk (Liutyk, Lutik) Jan Stanisławowicz – 309, 329
 Lutyk (Liutyk, Lutik) Marcin Stanisławowicz – 309, 329
 Lwowicz Chryzostom – 284
 Lwowicz Chwalibóg Kazimierz (Casimirus) – 298, 318
 Lwowicz Daniel – 134
 Lwowicz Krzysztof – 177
 Lwowicz Rafał (Raphael) – 177
- Łabuński Maciej – 282
 Łanowski Andrzej – 286, 307, 324
 Łanowski (Łanoski) Mikołaj – 286
Lappo (Lappo) Iwan (Jonas) – 10, 35, 36, 45, 50, 60, 61, 65, 68, 73, 78
 Łasiński Jan – 340
- Łaskowskij zob. Laskowski
 Ławcewicz Kazimierz – 349
 Ławcewicz Krzysztof – 340
 Ławrynowicz Paszydz zob. Paszyc Ławrynowicz
 Ławrynowicz Poszylski Stanisław – 349
 Łącki (Łącky) Elias (Elyyas) – 281
 Łączynowska Jerzyna – 302, 325
 Łętkowski zob. Lentkowski
 Łochowski Samuel – 167
 Łoknicki Stanisław – 114
 Łomeko zob. Łowmeyko
 Łomiański (Łomiński) Jan – 300, 322
 Łopaciński (Łopatinskij) Mikołaj – 42
 Łopot Paweł – 164
 Łosan Samuel – 302
 Łosan Stanisław – 305
 Łostyński (Łostinskij) Łukasz – 364
 Łoszel Jan – 230
 Łowejko (Łowieiko, Łoweyko) Jan – 104, 114
 Łowejko (Łowieiko) Stefan – 42
 Łowieiko, Łowieiko zob. Łowejko
 Łowmek – 305
 Łowmeko (Łowmek) Andrzej – 336, 338
 Łowmeyk Stanisław – 326
 Łowmeyko (Domeyk?, Łomek, Łomeko, Łowmeko) Daniel (Daniel) – 303, 310, 311, 330, 342
 Łoyba Mikołaj – 308, 328
 Łukaszewicz Adam – 164
 Łukiański Aleksander – 303
 Łukiański Andrzej – 311, 332
 Łukiański Dawid – 311, 332
 Łukiański Jan – 303
 Łukiański Jerzy – 286
 Łukiański Józef – 305
 Łukiański Maciej – 305
 Łukiański Marcin – 305, 326
 Łukiański Piotr – 305, 326
 Łukiański Bucz Jan – 311, 332
 Łukiański Bucz Marcin – 311, 332
 Łukiański Dowoyn Aleksander – 341
 Łukiański Dowoyn (Liukiański Dowoin) Andrzej – 299, 322, 341

- Łukiański Pawłowicz zob. Pawłowicz Łukiański
 Łukomo(wicz?) Razmuz – 350
 Łukomowicz Daniel – 301, 325
 Łukomowicz Jan – 350
 Łukomowicz Razmus Bałtromiejewicz – 350
 Łukomowicz Ongirski Krzysztof (Krzysztof) – 301, 325
 Łukomski Roman – 177
 Łukoski Krzysztof Karol (Krystoph) – 301, 320, 342
 Łukoski Reinhold – 370
 Łukowicz Jerzy Marcinowicz – 306, 328
 Łukowicz Sebastian Marcinowicz – 306, 328
 Łukowicz Zygmunt (Sigismundus) Jakubowicz – 308, 328
 Łuskina Paweł – 268

Machalski – 268
 Maciański Krzysztof – 350
 Maciejowski Bernard
 Mackiełło Hrehory – 305, 326
 Mackiewicz (Mackiewycz) Andrzej – 307, 327, 337
 Mackiewicz Balcer – 306
 Mackiewicz (Mackiewycz) Daniel (Daniel) – 312, 331, 332, 342
 Mackiewicz Dawid – 340
 Mackiewicz Eliasz – 307, 327
 Mackiewicz Jerzy – 268
 Mackiewicz Jerzy – 303
 Mackiewicz Jerzy (Georius) – 283, 306, 335
 Mackiewicz Kazimierz – 283, 340
 Mackiewicz Maciej – 306
 Mackiewicz Mikołaj – 283, 349
 Mackiewicz Piotr – 307, 324–325, 327
 Mackiewicz Stanisław (Stanislaus) – 283, 306
 Mackiewicz Stanisław – 307
 Mackiewicz Laukański Krzysztof – 312, 333
 Mackiewicz Suriatgolia (z Suratgoła) Jerzy – 302, 333
 Mackiewicz Suriatgolia Mikołaj – 302, 333
 Mackiewicz Suriatgolia (z Suratgoła) Stanisław – 302, 333
 Mackowicz Stanisław – 308
 Maczuk Jerzy – 302, 320
 Maczuk Stanisław – 302, 320
 Madalański Mikołaj – 160
 Madaleński Jakub (Jakob) – 206
 Maffon Kazimierz Marcjan (Casimirus Martianus) – 281
 Mager zob. Weiher
 Magnus (Makgnus) książę zob. Oldenburg Magnus
 Majewski (Maiewski) z Berż Szymon (Symon) – 300, 322
 Malcher zob. Giedroyć
 Malicki – 268
 Malicki Mikołaj (Nicolaus) – 143
 Maliszewski Jan – 309, 329
 Maliszewski Stefan – 308, 328
 Małyszka – 216
 Mamonicz Łukasz – 107, 112, 120, 232
 Manteuffel Szöge Nicolaus – 298, 319, 341
 Mantigayle zob. Montygayło
 Mańkowski – 216
 Marchacz Adam – 102–104, 111–112
 Marchacz Puzelewski Mikołaj – 103, 197
 Marcinkiewicz Daniel Krzysztof – 297, 321
 Marcinkiewicz Daniel – 298, 319
 Marcinkiewicz Jan (Joannes) – 283, 298, 309, 329, 337
 Marcinkiewicz Jan – 319, 337
 Marcinkiewicz Mikołaj – 160
 Marcinkiewicz Paweł (Paulus) – 283, 296–297, 318, 334
 Marcinkiewicz Samuel – 298, 319
 Marcińska – 312, 332
 Mardachajewicz – 268
 Mardachajewicz – 268
 Mariański Szymon (Symon) – 312, 332
 Markiewicz Balcer – 336, 338
 Markiewicz Dawid – 336, 338
Markiewicz Mariusz – 293, 334
 Markiewicz Samuel – 311, 331

Maruszewski – 268
 Maskiewicz – 268
 Maskiewicz Gabriel (Gabryel) – 249
 Maskiewicz Iwan – 117, 118
 Maskiewicz Samuel – 207, 215
 Massalski Hrehory – 257
 Massalski (Masalski) Mikołaj – 291
 Matuszewicz Jan – 309, 329
 Matysowicz Andrej – 164
 Matysowicz Stanisław – 308, 327
 Mazowski Józefowicz zob. Józefowicz Ma-
 zowski
 Mąntygayło zob. Montygayło
 Medeksza z Prószcza Andrzej (Jendrzej) –
 301, 319–320
 Meinar Paweł – 160
 Merło Krzysztof – 268
 Merło Władysław – 268
 Merło (Merlo) zob. Januszkiewicz Merło
 Metrik (Metrick, Mężyk?) Dawid – 304,
 328
 Meynart Jan – 274
 Mężyński Krzysztof – 300, 322
 Micewicz Mikołaj – 299, 319
 Micewicz Wojciech – 299, 319
 Micewicz (Miciewicz) Jawid Andrzej – 160
 Michajłow Iwan – 358
 Michajłowicz Krzysztof – 161
Michalek Antoni – 178, 183
 Michał Korybut Wiśniowiecki – 14, 17, 18,
 383–385, 387–389, 391–392
 Michałowski – 346
 Michniewicz Jan (Joannes) – 282, 299, 299,
 300, 321, 323, 322, 335
 Michniewicz Jan Marcinowicz – 311, 331
 Michniewicz Michał Marcinowicz – 311,
 331
 Michniewiczówna Anna zob. Unikowska
 Mickiewicz (Mickyewicz) Andrzej – 339
 Mickiewicz Jerzy – 299, 303, 325, 341
 Mickiewicz Jerzy – 341
 Mickiewicz Józef (Josef) – 304, 327
 Mickiewicz Kazimierz – 341
 Mickiewicz Krzysztof – 286
 Mickiewicz Samuel – 303, 341
 Mickiewicz Rymwid Stanisław – 302
 Mickiewicz Rymwid Stanisław – 302
 Mickowicz (Michowicz?) Stanisław – 328
 Micuński Hrehory – 305, 326
 Micuński Jan – 326
 Micuński Piotr – 306
 Micuta Jan – 249
 Micuta (Micutta) Jeronim – 157
 Mielezsko (Meleszko) Abram – 42
 Mielezsko Joan (Iwan, Jan) – 163, 169, 171,
 172, 175, 206
 Mielezsko (Miellieszko) Jerzy, poborca sło-
 nimoski – 191
 Mielezsko (Miellieszko) Jerzy, chorąży sło-
 nimoski – 199–200, 241
 Mielwid Aleksander – 285
 Mielwid Malcher Gabriel – 273, 274, 281,
 382
 Mielwid Heliasz – 274, 340, 349
 Mielwid Jan – 285
 Mielwid Jan – 285
 Mielwid Mikołaj – 336, 337, 338
 Mielwid Stanisław – 335, 338
 Mierzeński Aleksander (Alexander) – 281
 Mierzeński (de Mierzeń) Jan (Joannes) –
 282, 286, 296, 317
 Mieszkowski (Nieszkowski) Jan – 116–117,
 121
 Miguć (Miguc) Jan – 312, 341
 Miguć (Miguc) Jendrzej – 312, 342
 Miguć (Miguc) Mikołaj – 341
 Mikołajewicz Stanisław – 127
 Mikoszewski Jakub – 340,
 Mikowicz Malcher – 304, 325
 Mikucki Jan – 309, 329
 Mikucki Michał – 309, 329
 Mikucki Piotr – 309, 329
 Mikulicz Michał – 301, 319
 Mikulicz Szymon (Symon) – 164
 Mikulski Krzysztof – 340
 Miluk Konstanty – 286, 307, 324
 Miładowski Bohdan – 167
 Miłaszewicz Krzysztof – 323
 Miłaszewicz (Miłaszowicz) Stefan – 300,
 323

Miłoszewska Gabrielowa – 299, 321
 Miłowicz Samuel – 308, 327
 Miłowicz Norwut Samuel Stefan – 350
 Mimoński Jan – 303
 Mimoński Węciewicz Michał (Michael) – 282
 Min Krzysztof (Krystoph) – 326
 Mingaylina zob. Szabielska Mingaylina
 Mingin Adam – 299, 303, 325
 Mingin Marek – 326, 339
 Mingin Walenty Stanisławowicz – 310, 330
 Miniewski Andrzej – 240
 Miniewski Jan – 302
 Miniewski Mikołaj – 240
 Mintowt zob. Czyż Mintowt
 Minwid Jan – 336
 Mirosławska Krystyna – 301, 325
 Mirski Hrehor – 296, 317
 Mirski Krzysztof – 289, 290, 291
 Mirski Sebastian (Sebestyan) – 289, 290, 291–292
 Misiurkiewicz Adam – 312, 332
 Misiurkiewicz Szczęsny (Szczęsny) – 312, 332
 Miszeyko Ambroży (Ambrożej) – 337
 Miszeyko (Mizeyko) Jakub – 337
 Miszeyko Krzysztof (Krzysztop) – 337
 Miszeyko Stanisław – 337
 Misztowt Piotr Jan – 349
 Mitjan (Mitan, Mitijan) Rafał – 286, 309, 329, 335
 Mitkiewicz Piotr – 349
 Mizer Stefan – 341
 Mizerewicz zob. Zabłocki Mizerewicz
 Miżeyko zob. Miszeyko
 Mleczek Jan (Jerzy?) – 247, 249
 Mleczek Jan (Joannes) – 283, 297, 321, 357
 Mleczek Mikołaj – 178, 200, 202
 Mleczek Wiktoryn Konstanty (Victor Constanty) – 270, 274, 284, 297, 318, 347
 Mleczek Wojciech – 234
 Młocki Andrzej – 228
 Młodzianowski Andrzej – 231
 Młodzienkowski Jan? – 293
 Młodzienkowski Szymon (Symon) – 293
 Mniszek Jerzy – 153, 159
 Mniszkówna Maryna – 159
 Modrzewski Krzysztof – 350
 Modzelewska Sebastianowa – 332
 Modzelewski (Modzeliewski) Michał – 311, 332
 Modzelewski (Modzeliewski) Stanisław – 311–312, 332
 Mogilnicki (Mogilnicki) Jan – 178
 Mohint Jan – 350
 Moigis zob. Moygis
 Moiry (Mozrym?) Jakub (Jacobus) – 304, 325
 Mongird Bartłomiej z Mingajła – 303, 305
 Mongird Maciej – 305
 Mongird Stanisław – 305
 Mongird Jurewicz Bartłomiej – 303
 Mongirski (Wongirski?) Władysław – 350
 Monkiewicz Andrzej – 341
 Monkiewicz Dawid – 310, 330
 Monkiewicz Jakub (Jakow) – 285, 309, 329
 Monkiewicz (Mońkiewicz) Jan (Joannes) – 301, 319, 341
 Monkiewicz Michał – 310, 330
 Montołt Andrzej – 231
 Montowt (Montow) Jerzy – 307, 324
 Montygayłło (Muntygayłło) Aleksander – 286, 308, 327
 Montygayłło Krzysztof – 286
 Montygayłło (Monthigailo) Malcher – 177
 Montygayłło (Mąntygayłło, Mantigałło, Mantigayle?) Malcher – 302, 322, 326
 Monwid (Monuid) zob. Dorohostajski
 Mor zob. Murray
 Moraczewski Jan – 157
 Morkukt zob. Morkut
 Morkut Jan – 303
 Morkut Paweł – 303, 311, 332
 Morkut (Morkukt) Szymon (Symon) – 303, 311, 332
 Mosalski Aleksander (Alexander) – 249
 Mosalski Łukasz Felicjan – 249

- Mosiewicz (Moszkiewicz?) Aleksander Jan – 393
- Moskiewski (Moschoviae dux, Moskowskij kniaź) car zob. Iwan IV Groźny, Fiodor Iwanowicz, Borys Godunow, Aleksy Michajłowicz Romanow)
- Motowicz Karol – 301, 327
- Moygis (Moigis) Malcher – 300, 307, 323, 324
- Moygis Piotr – 324
- Moysiey Adam Konstanty – 349
- Możejko Mikołaj – 300, 323
- Możejko (Mozeiko) Mikołaj Stanisławowicz – 340
- Możeyko Daniel – 341
- Możeyko Jan – 300
- Możeyko Kazimierz – 308, 328
- Mroczek Jarosz – 157
- Mścich Witanowski zob. Witanowski Mścich
- Muntygayło zob. Montygayło
- Murawski Marcin – 336, 338
- Murray (Mor, Moor, More, Morey) Jakub – 267
- Muśnicki Andrzej (Jendrzej) – 302
- Mużyło Kazimierz (Kazymier) – 322
- Myszejka (Myszeka) Jakub – 339
- Myszeko Ambroży – 326
- Myszka Stanisława (Stanisław?) – 339
- Nacewicz Jan Mateusz (Joannes Matheus) – 340
- Nadolski Adam – 164
- Nagórka (Nagurka) Dawid – 282, 306, 323
- Nalewajko (Naliwajko, Naliwayko) Seweryn – 15, 114–115, 116–117, 125–126
- Narbut Andrzej – 298
- Narbut Jerzy (Gerzy) – 164
- Narbut Jerzy – 298
- Narbut Kasper – 307, 324
- Narbut Mikołaj – 312, 333
- Narbut Stanisław – 140–141
- Narbut Stanisław – 312, 333, 341
- Narbut Dowgiałło (Dowgiała, Dowgiało, Dowgiałło Narbut) Jarosz (Jeronim) – 135, 137, 160
- Narbut (Narbucik) Malikowicz (Milikowicz) Jan Mikołajewicz – 140–141
- Narbut Malik Mikołaj – 140, 141
- Narbutowski dom – 140, 141
- Narewicz (Narzewicz) Maciej – 298, 321
- Nargielowicz Malcher – 337, 339
- Nargielowicz Samuel Kazimierz – 298, 319
- Narkiewicz Hrehory – 309, 329
- Narkiewicz Kazimierz na Lakowie – 340
- Narkiewicz Kazimierz na Niewordzianach – 299, 319
- Narkiewicz Kazimierz Jan – 349
- Narkiewicz Tomasz Gracjan – 285, 299, 322
- Narkowicz Jan – 282
- Narmont Adam (Adamus) – 304, 328
- Narmont Jan (Johannes) – 304, 328
- Narmont Kazimierz (Casimirus) – 304, 328
- Narownik Dawid – 260
- Nartowt Jan – 310, 330
- Naruszewicz Aleksander – 381
- Naruszewicz Jan – 106, 108, 168
- Naruszewicz (Naruszewic) Krzysztof – 232, 245, 246–247, 249, 251, 252, 254, 255, 257
- Naruszewicz Mikołaj – 104, 117
- Naruszewicz Samuel (Samuelis) – 142
- Naruszewicz Stanisław – 44
- Naruszewicz zob. Strebeyko Naruszewicz
- Narwoysz Andrzej – 309, 329
- Narwoysz Augustyn – 309, 329, 341
- Narwoysz Jan – 309, 329
- Narwoysz zob. Paszkiewicz Narwoysz
- Narzewicz zob. Narewicz
- Naszkowski Eliasz – 285, 335, 338
- Nemira zob. Niemira
- Newelski (Newelskij) Jan Władysław – 363
- Nieciecki Marcin (Marczin) – 167
- Nieczay – 268
- Nieczymski Jerzy – 309, 329
- Niekrasz Bartłomiej (Bałtromiej) – 312, 332
- Niekrasz Krzysztof – 339

- Niekrasz Jan – 306
 Niekrasz Stanisław – 308, 328
 Nielubowicz Jan – 156, 157
 Niemcowicz Dyjakiewicz (Diiakiewicz) Jerzy – 299, 337
 Niemiera Stanisław – 167
 Niemira (Nemira) Andrzej (Andrej) – 115
 Niemira Jerzy – 300, 323
 Niemira (Nemira) Jerzy (Georius) – 307, 327
 Niemira Stefan (Stephan) – 164
 Niemira Wojciech – 234
 Niemirowicz Piotr – 118
 Niemoński z Upity – 268
 Niemuński Abraham (Abram, Abrahamus) – 282, 299, 322
 Nieszewski Jan – 291
 Nieszkowski zob. Mieszkowski
 Nieszukoć Bartłomiej – 350
 Nieszukoć Krzysztof – 350
 Nieściuk Marcin – 349
 Niewiardowski Adam – 298, 319
 Niewiardowski Jan – 309, 329
 Niewiardowski Jerzy – 306–307, 307, 322
 Niewiardowski Piotr – 310, 330
 Niewiardowski Jutko Jan Ławrynowicz – 305, 328
 Niezabitowski Stanisław – 394
 Nikodymowicz Hrehory (Chreory) – 303, 310, 311, 330
 Niwiński Kazimierz – 350
 Nohiszka Stefan – 291
 Nolde (Nol) Gotthard – 193–194, 222
 Nolde (Nol) Magnus – 193–194, 222
 Noniewicz Krzysztof (Krzyszthoph) – 157
 Norwut zob. Miłowicz Norwut
 Nowicki Krzysztof Albrycht – 325, 335, 338
 Nurkiewicz (Nurkiew, Nurkewic) Stefan – 308, 327
- Obakiewicz Jan – 350**
 Oborski Andrzej – 274
 Obryński (Obrzyński) Andrzej – 164
 Obryński (Obryniski, Obrzyński) Dominik (Dominicus) – 142, 164
- Obryński Siemion Iwanowicz Chorużycz – 42
 Obuchowicz Filip Kazimierz – 273
 Obuchowicz Michał Leon – 382
 Obuchowicz Teodor Michał – 345
 Obuszko Jan – 164
 Obuszko Karol (Karl) – 300, 323
Ochmann Stefania – 206
 Odachowski Jerzy – 306
 Odachowski Konstanty (Constantinus) – 296, 318
 Odachowski Krzysztof (Chrystophorus) – 285, 296, 318
 Odlaniski zob. Poczobut Odlaniski
 Offanasowicz Mikołaj – 164
 Oginiec Kazimierz – 300, 322
 Oginiec Krzysztof (Krzysztof) – 304, 311, 332
 Oginiec Paweł – 307, 324
 Oginiec Paweł – 307
 Oginiec Piotr – 300, 322
 Ogiński Bohdan, podkomorzy trocki – 106, 108, 134, 169
 Ogiński Bohdan – 289, 291
 Ogiński Jan – 199, 202, 266
 Ogiński (Ogińskij) Jan Jacek – 363, 370, 393
 Ogiński Jan Jerzy – 393
 Ogiński (Oginsky) Marcejan (Marcyan, Martianus) Aleksander – 281, 381, 388, 390, 393
 Ojzrzyński (Oyzriński) Gabriel – 341
 Ojzrzyński Kazimierz – 307, 324
 Okmiański Jerzy – 310, 330
 Okmiański Krzysztof – 310, 329
 Okmiański Samuel – 310, 329
 Okmiański Stanisław – 310, 329
 Okmiański Szczęsny – 310, 329
 Okmiński zob. Bogusz Okmiński
 Oknieszewski Maksymilian (Maximillian) – 341
 Okulicz zob. Kozaryn Okulicz
 Okuń Marcin (Marczin) – 115, 118, 134
 Oldenburg Magnus (Makgnus) von Holstein – 39, 49, 60

- Olechnowicz Samuel – 300, 232
 Olechnowicz (Oliechnowic) zob. Dorohostajski
 Olelkowicz Słucki Aleksander – 88
 Olelkowicz Słucki (książę Słuckie) Jerzy – 37
 Olelkowicz Słucki Szymon (Siemion) – 88
 Olelkowiczowie Słuccy, księżęta – 88
 Olelkowiczówna Słucka Zofia – 132
 Olendzki (Olenski, Ołędzki, Ołętski) Teofil (Theophil) – 382
 Oleśnicki Mikołaj – 153, 159
 Olubicki (Hołubicki?, Olubicki, Olubyczki) Piotr – 312, 333
 Ongirski Balcer Greorowicz – 301, 349
 Ongirski Dawid (Dawyd) – 298, 321
 Ongirski zob. Łukomowicz Ongirski
 Orda – 268
 Orda Stanisław – 307, 324
 Orda Stanisław Wincenty (Stanislaus Vincentius) – 281, 377–378, 388, 390
 Orda Władysław Joachim – 382
 Orda Wojciech – 307, 324
 Orda Wojciech – 324
 Orn zob. Horn
 Ornowskij zob. Hornowski
 Orwid Hieronim – 336
 Orwid Jan (Johanes) – 297, 321
 Orzeł Aleksander (Aliexander) – 300, 322
 Orzeł Mikołaj – 300, 322
 Orzenicki Jan – 291
 Orzeszko Jan Fiedorowicz – 177
 Osawskij zob. Ossowski
 Osiński Jakub – 160
 Osiński Kazimierz Władysław – 290
 Oskierka Jan – 198
 Oskierka Piotr – 157
 Osmolski Andrzej – 337
 Osmolski Krzysztof – 337
 Ososko Daniel – 292
 Ossowski Andrzej (Andreas) – 143
 Ossowski (Osawskij) Andrzej Kazimierz – 364
 Ostaskiewicz Konstanty – 291
 Ostejko (z Osteyka) zob. Woytkiewicz
 Ostejko
 Osten Sacken Dionisius (Dionisyus) von der – 285
 Osten Sacken (Sakin, Salun?) Ewald von der – 267
 Osten Sacken (Sakin, Salun?) Otton Wilhelm von der – 267
 Osten Sacken (Sakin, Salun?) Salomon von der – 267
 Ostrouch Andrzej – 164
 Ostrouch Siemion – 146, 177
 Ostrowski (Ostrowsky) Jerzy – 114, 146, 177
 Ostrowski Tomasz – 282, 297, 321
 Ostrowski (Ostrowsky) zob. Protasewicz Ostrowski
 Oszański Żynko zob. Żynko Oszański
 Oszmianiec Jakub – 154
 Ościk Jan – 135, 137, 154
 Ościk (Osczik) Jerzy (Georgius) – 58
 Ota (Ottha, Otta) Eliasz – 306, 311, 326, 332
 Ota Jan – 311, 332
 Ota (Otta) Kasper Ahaszemp (Akaszemp, Azaszemp?) – 283
 Ottenhausen Johan von – 281, 298, 318
 Owsiany Aleksander – 386
 Oyzriński zob. Ojzrzyński
 Oziembłowski Albrycht (Olbrycht) – 310, 313, 333
 Oziembłowski (Oziębłowski) Hektor – 297, 318, 334
 Oziembłowski (Oziębłowski) Jan – 298, 318
 Oziembłowski (Oziębłowski) Kasper – 286, 298, 319
 Oziembłowski (Ozemblowski) Konstanty – 313, 333
 Oziembłowski (Oziębłowski) Maciej – 313, 333
 Oziembłowski Olbrycht – 310, 330
 Oziembłowski (Oziębłowski) Piotr (Petrus) – 299, 319, 355, 357
 Oziembłowski (Oziębłowski) Stanisław (Stanislaus) – 285, 298, 318

- Oziębłowski (Oziębłowski) Władysław – 303, 342
- Ozierzyński Paweł – 286
- Oziębłowski zob. Oziębłowski
- O[- -]o Kasper – 303
- Pac Bonifacy Teofil – 393
- Pac Feliks Jan – 289, 290
- Pac Hieronim (Heronym) – 282
- Pac (Pacz) Jan – 129, 152, 154, 160
- Pac Kazimierz – 380
- Pac Konstanty (Constanty) Władysław – 393
- Pac Krzysztof (Chryzstoph) Zygmunt – 386, 387
- Pac Michał Kazimierz – 281, 373–374, 381, 388, 390, 392
- Pac Mikołaj, bp kijowski – 72
- Pac Mikołaj, bp żmudzki – 154, 160, 231
- Pac Mikołaj Stefan – 342, 344, 380
- Pac Piotr Michał – 386
- Pac Stefan – 183, 216
- Pacewicz – 268
- Pacewicz Aleksander – 340
- Pacewicz Hrehory (Grehory, Hregory) – 312, 332
- Pacewicz Jan – 312, 332
- Pacewicz Kazimierz – 312, 332
- Pacewicz Kazimierz – 332
- Pacewicz Stefan – 309, 329
- Pacewicz zob. Pomarnacki Pacewicz
- Pacierz Adam – 306, 3264
- Pacowicz Heliasz – 307, 324
- Pacowicz Jan – 337, 339
- Pacowicz Mikołaj – 307, 324
- Pacowicz Wojciech – 306, 323
- Pacuński Andrzej – 340
- Pacuński Bartłomiej – 303
- Pacuński Jan – 337
- Pacuński Stanisław – 340
- Paczyey zob. Pociej
- Pakosz Krzysztof – 297, 321
- Pakosz Władysław – 306, 339
- Palnosowicz Ambroży (Ambrorzej) – 309, 329
- Palnosowicz Stefan – 309, 329
- Pancerzyński (Pancerzinsky) Kazimierz – 307, 324
- Pankiewicz Daniel – 286
- Pankiewicz Zachariasz – 286
- Papliński Jan – 285, 298, 319
- Papliński Samuel – 285
- Papłoński (Papłłoński) Wilbutowicz Jarosz – 335
- Papłoński (Papłłoński) Wilbutowicz Krzysztof (Christophorus) – 283, 298, 302, 319, 335
- Parczewski Piotr (Petrus) – 296, 317
- Paruc Dawid – 304, 327
- Pasczo zob. Szaniawski Pasczo
- Paskiewicz (Paszkieicz?) Józef (Jozep) – 285
- Paszkieicz Adam – 164
- Paszkieicz Aleksander – 300, 323
- Paszkieicz Jan – 311, 331
- Paszkieicz Jan – 331
- Paszkieicz Malcher – 331
- Paszkieicz Mikołaj (Nicolaus) – 306, 328
- Paszkieicz Stanisław – 300, 306, 323, 324
- Paszkieicz Stefan (Stephan) – 285
- Paszkieicz Szymon (Symon) – 155
- Paszkieicz Narwoysz Maciej – 331
- Paszkieicz Narwoysz Marcin – 331
- Paszkwowicz Adam – 161
- Paszkowski Jan – 160
- Paszkowski Siemion (Siemon) – 177
- Paszyc (Paszydz) Ławrynowicz Stanisław – 284
- Pawłowicz Jakub – 340
- Pawłowicz Łukiański Stanisław (Stanislaus) – 282
- Pawłowicz Łukiański Stefan (Stephan) – 299, 322
- Pawłowski Jerzy – 303, 305, 326
- Pawłowski Olbrycht – 283, 303, 305, 326
- Peliski Ignacy Kazimierz (Ignatius Casimirus) – 335
- Peliski Krzysztof Jurkiewicz – 341
- Peliski Stanisław (Stanislaus) – 300, 323

- Perkowski Mikołaj – 286
 Pernarowski Michał – 285, 307, 324, 349
 Petkiewicz zob. Pietkiewicz
 Petkun Aleksander Jerzy – 298, 321
 Petrelewicz (Petreliewicz) Gregory Janowicz – 310, 330
 Petruszewicz Jerzy – 302
 Piadzewski Marcin (Marczin) – 154, 164, 249
 Piasecki Jarosz (Hieronim) – 154, 160, 175, 217, 227, 255
 Piekarski Andrzej – 206, 207, 215
 Piekarski Piotr – 248, 249, 250
 Pielgrzymowska Teodora z Lackich – 168
 Pielgrzymowski Heliasz (Eliasz) – 129, 132, 168
 Pierszko Stanisław – 164
 Pierzchliński Jarosz – 304, 325
 Pierzchliński Stepan – 304, 325
 Pietkiewicz Aleksander – 286, 303, 306, 323, 341
 Pietkiewicz Hieronim (Chieronim) – 300, 323, 335
 Pietkiewicz Jan – 341
 Pietkiewicz (Petkiewicz) Jerzy Felicjan – 274, 340
 Pietkiewicz Jerzy – 300, 323
 Pietkiewicz (Piethkiewicz) Malcher (Malchier) – 177
 Pietkiewicz Mikołaj – 331, 335
 Pietkiewicz Mikołaj – 336, 339
 Pietkiewicz Samuel – 156, 176
 Pietraszewicz Daniel – 305
 Pietraszewicz Eliasz – 303, 305
 Pietraszewicz Jan – 303, 305
 Pietraszewicz Jan Krzysztofowicz – 303
 Pietraszewicz Józef (Jozeph) – 303
 Pietraszewicz Mateusz – 305
 Pietraszewicz Paweł – 302, 325
 Pietraszewicz Wojciech – 309, 329
 Pietraszkwicz Daniel – 302
 Pietraszkwicz Kazimierz – 300, 323, 337, 342
 Pietraszkwicz Paweł – 304
 Pietraszkwicz Piotr – 300, 323
 Pietraszkwiczowa Samuelowa – 299, 321–322
 Pietraszko Jan – 303
 Pietrkiewicz Kazimierz – 341
 Pietruszewski Krzysztof (Krzystop) – 337, 339
 Pietruszewski (Pietruszeywski) Maciej – 337, 339
 Pietruszewski Wojciech – 337, 339
 Pilecki Aleksander – 282
 Piotraszewski Stanisław – 175
 Piotrowicz – 268
 Piotrowicz Aleksander – 285
 Piotrowicz Augustyn Janowicz – 311, 331
 Piotrowicz Bogusz – 268
 Piotrowicz Jan – 285, 301, 320
 Piotrowicz Kasper – 230
 Piotrowicz Kazimierz – 339, 340
 Piotrowicz Matiasz Ambrożejowicz – 310
 Piotrowicz Samuel – 311, 331
 Piotrowicz Zachariasz Janowicz – 311, 331
 Piotrowicz Wirgoynski Jerzy – 340
 Piotrowski Samuel – 311, 332
 Pióro (Pioro) Dawid – 307, 324
 Pióro (Pioro) Stanisław – 307, 324
 Plater Gothard Jan – 267
 Plischenbrant Mattis – 281
 Pluszczewski Piotr – 349
 Płaskowicki Jaśko – 117
 Pociąg (Paczyey) Koreniowski (Korzeniowski) Fedor – 114
 Poczayg (Łoczayg?) Samuel Jurewicz – 340
 Poczobot Stanisław – 282, 299, 322
 Poczobot Odlaniski Andrzej – 381
 Poczobot Odlaniski Wawrzyniec – 381, 386
 Podbereski (Podbereskij) Abram – 156
 Podbereski Hrehory (Gregoryus) – 281, 296, 318, 334, 381
 Podbereski Stanisław – 215
 Podbereski Włodzimierz – 387
 Podbereski Samson (Samson Podbereski) Jan – 134

- Podbereski Samson (Samson Podbereski) Kazimierz – 289, 290
- Podbipięta Bohdan – 268
- Podbipięta Gabriel (Gabryel) – 340
- Podeyko Marcin – 290, 291
- Podlecki Hieronim (Heronim) – 312, 333
- Podlecki (Podliecki) Jan – 299, 322
- Podlecki (Podlecky) Maciej – 300, 322, 342
- Podlecki Stefan (Stephanus) – 306, 323, 335
- Podlipski Stefan – 310, 330
- Podrzeczki (Podrzeczy) Łukasz – 167
- Podurwiński (Podurwaski?, Podurweski) Florian (Floryan) – 309, 329
- Pogregalski? (Pogregalskij) Felicjan – 364
- Pokirski Paweł – 286
- Pokłoński Józef (Jozeph) Bartoszewicz – 306, 324
- Pokłoński Wacław Konstanty – 281
- Pokroyski Stanisław – 308, 327
- Polikowski Jan – 157
- Poławowicz zob. Poławowicz
- Poławski (Poławsky) Adam – 283, 303
- Połuپیęta (Połuپیęta) Piotr Jan – 281, 344
- Poław Augustynowicz Jan – 337
- Poław Augustynowicz Krzysztof – 337
- Poławski Aleksander (Aliexander) – 157
- Połubiński Aleksander – 256
- Połubiński (Połubinskij) Aleksander Hilary (Aleksiej Gilarij?) – 281, 360, 363, 365, 384, 388, 390, 393
- Połubiński Konstanty – 256
- Połubiński Michał – 167, 207, 216, 249
- Połujan (Połujan) Marcin – 164
- Poławowicz (Poławowicz) Matiasz (Matyas) – 303, 326
- Pomarnacki Jan Bartłomiej – 300, 323
- Pomarnacki Pacewicz Łukasz – 300, 323
- Pomuski Stanisław – 308, 328–329
- Poniatowski Krzysztof – 303
- Poppell Tobias – 281
- Poremski (Poręmsky) Adam – 311, 331, 340
- Poskoczym Piotr – 307, 327
- Posłoycki Jan – 303
- Poszokiński Franciszek (Francyzsek) – 302
- Poszylski zob. Ławrynowicz Poszylski
- Pousleyski (Powsleyski) Malcher – 304, 325, 342
- Pousleyski (Posleyski) Tomasz – 341
- Pousleyski (Puusleyski) Wojciech (Olbrycht) – 303, 306, 331
- Powdź (z Powdź) Stanisław – 336, 338
- Prażmowski Mikołaj Jan – 385
- Prezdieckij zob. Przezdziecki
- Progulbicki Jan – 326
- Progulbicki Michał – 299, 322
- Progulbicki (Prokulbicki) Paweł – 177, 207, 215
- Prokuda Andrzej Kazimierz – 364
- Proniewicz Jan – 341
- Proniewicz Jerzy – 301, 325
- Prozor zob. Prozor
- Proszycki Jakub – 164
- Prościewicz (Prosciewicz) Andrzej – 341
- Prościewicz Mikołaj – 311, 331
- Protasewicz Walerian (Valerianus) – 43–44, 53–54, 58, 60
- Protasewicz Ostrowski (Ostrowsky) Adam – 118
- Protasowicz (Prothasowicz) Jan – 206, 207, 215
- Protasowicz Samuel – 164
- Protasowicz (Protasowycz) Władysław – 200, 249
- Prowerbus Mikołaj – 301, 323
- Prozor Adam – 310, 330, 384
- Prozor Mikołaj – 302, 310, 330, 335
- Prozor (Prozor) Paweł (Paulus) – 304, 310, 325, 330, 334, 335, 338
- Prus Eliasz – 306
- Prus Sebastian (Sebestyan) – 167
- Pruszowski Józef Stanisław – 285
- Pruszyński Ambroży – 154
- Przeborowski Stanisław – 164
- Przeciszewski Piotr – 307, 324
- Przeciszewski Piotr Jerzy – 307, 324, 340
- Przestrzelski Hans (Joannes) – 298, 319, 335

- Przeddziecki (Prezdieckij) Walerian – 364
 Przyałłowski (Przyałłowski z Giedowga)
 Dawid Jakubowicz – 309–310, 329
 Przyałłowski (Przyałłowski Giedowg)
 Hieronim – 283, 305, 326
 Przybora Samuel – 382
Przyboś Adam – 387, 390
 Przyłupski (Przylupski) Marcin – 156
 Przystanowski Adam – 284
 Przystanowski Jan – 284, 297, 321
 Przystanowski Stefan – 285
 Puchalski Kazimierz Julian – 382–383
 Puchowski Daniel – 306, 323
 Puchowski Daniel Salomon – 283
 Puciata Stefan (Stephan) – 167
 Puciata (Puciatta) Stefan – 290
 Puciata Władysław (Vladislaus) – 289, 291,
 296, 321, 334
 Puczyński Jerzy – 303
 Pukiel Andrzej – 164
 Pukień zob. Giedroyć Pukień
 Pukiński Daniel Józefowicz – 310, 330
 Pukiński Elias (Elias) Józefowicz – 310,
 330
 Pukiński Samuel Józefowicz – 310, 330
 Pukiński (Pukiski) Tomasz Matysowicz –
 310, 330
 Pukiński Zachariasz Janowicz – 310, 329
 Pukiński Zygmunt (Sigmont) Józefowicz –
 310, 329, 330
 Pukiski Kazimierz Walentynowicz – 310,
 330
 Pukowski Jerzy – 350
 Pukszta Klawzgiejłowicz (Klawsgiełowicz,
 Puksztha Kliawzgiełowicz) Stanisław –
 135, 177, 200, 202, 216, 233
 Pukszta Klawzgiejłowicz (Klauzgieiłowicz)
 Zygmunt – 154, 164
 Purcik Krzysztof – 304, 309, 329, 341
 Purcik Tobiasz (Tobyiasz) – 304, 309, 329
 Purewicz – 268
 Puryszka – 268
 Putramont Sukąty Krzysztof – 285
 Puzelewski zob. Marchacz Puzelewski
 Puzewski Piotr Jan – 340
 Puzyna Fryderyk (Fryderykus, Frydrych) –
 283, 298, 302
 Puzyna Hieronim? – 319
 Puzyna Jan (Johanes) – 304, 319, 325, 342
 Puzyna Jerzy – 302
 Pychocki Michał – 300, 322
 Pychocki Piotr – 300, 322
Racewicz (Raczewicz) Abram – 310, 330
Rachuba Andrzej – 11, 17, 25, 35, 60, 61,
 68, 73, 86, 89, 101, 102, 128, 135, 139,
 146, 153, 155, 158, 161, 176, 178, 183,
 206, 215, 243, 257, 269, 275, 342, 351,
 358, 366, 371, 383, 384, 387, 390, 394
 Raczko Gabriel (Gabryel, Garell) – 284,
 298, 319, 349
 Raczko Krzysztof – 325
 Raczko (Racko) Mikołaj – 325
 Raczkowski Andrzej (Andreas) – 306, 328
 Raczyński Bartłomiej (Bałtromiej) – 301,
 320
 Raczyński Stanisław – 143
Radaman Andrej – 132
 Raden Wilhelm von den – 301, 320
 Radgowski Jarosz – 286, 309, 329, 335
 Radkiewicz Zamoski Filip (Philip) – 165
 Radomski Michał (Michajto) – 42
 Radoszyński Jakub – 344
 Radoszyński Jerzy (Irzy) – 157
 Radoszyński (Radoszinskij) Jurij – 42
 Radwański Adam Konstanty – 300, 323,
 341
 Radwiłł (Radwił) Jan – 310, 330, 336, 338
 Radwiłowicz Gabriel (Gabryel) – 349
 Radziewicz (Radzewicz) Mikołaj – 310,
 330, 331
 Radziwińska Aleksandra zob. Klonowska
 Radziwiński Aleksander – 296, 317
 Radziwiński Wojciech – 131
 Radziwiński (Radzymiński) zob. Frąckie-
 wicz Radziwiński
 Radziszewski Stanisław – 341
 Radziwiłł Albrycht – 94
 Radziwiłł Albrycht Władysław – 206
 Radziwiłł Jan Jerzy – 193, 205

- Radziwił Janusz „Rokoszani” – 150, 152, 181, 194–195
- Radziwił (Radzivil, Radziwił) Janusz (Janussius), wojewoda wileński – 17, 275, 277–278, 280, 281, 294, 317, 343–344, 346, 359, 367
- Radziwił Jerzy (Georgius), kardynał – 71–72, 79, 84, 85, 92–94, 109
- Radziwił (Radziuil, Radziwil, Radziwił) Jerzy (Georgius, Gerzy), kasztelan trocki – 123, 141, 152, 156, 157
- Radziwił (Radiwil, Radziwił, Radzywił, Radzywyl) Krzysztof (Christopherus, Chrystoph, Kristophorus, Krisztoph, Krzysztof) „Piorun” – 57, 58, 86, 87, 89, 93–94, 98, 101, 102, 104, 106–107, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 121, 123–124, 126, 127, 129, 132–134, 135, 136, 141, 151, 195, 210
- Radziwił (Radziwił) Krzysztof – 146, 177, 184, 195, 199, 200, 202, 206, 210, 211, 212–213, 214, 216, 219, 226, 239, 240, 243, 245, 247, 249, 250, 257, 263, 267
- Radziwił (Radiwił) Michał Kazimierz – 363, 392–393
- Radziwił (Radiuil, Radivil, Radzjwyl) Mikołaj (Nicolaus) „Rudy” – 37, 44, 58, 60, 72, 110
- Radziwił (Radziuil, Radziwil, Radziwił, Radziwyl) Mikołaj (Nicolaus) Krzysztof (Christophorus, Chrystoff, Chrystoph, Chrzystoff) „Sierotka” – 93–94, 101, 115, 116, 117, 124, 134, 139, 141, 154, 160, 163, 167, 169, 171, 172, 175
- Radziwił Zygmunt Karol – 257
- Radziwiłłowie – 132
- Rahozo Michał – 127, 130, 131
- Raiuniec zob. Rajuniec
- Rajecki (Raieckj) Aleksander – 191, 202, 206, 216
- Rajecki Gedeon, kasztelan parnawski – 260
- Rajecki (Raiecki) Dunin Gedeon (Gideon) – 298, 319
- Rajecki Jan, koniuszy wileński – 130
- Rajecki Jan, rotmistrz JKM – 130, 156
- Rajecki (Raiecci) Dunin Jerzy Zygmunt (Georgius Sigismundus) – 297, 318
- Rajecki Olbracht (Albrycht, Wojciech) – 130, 154
- Rajecki Teofil – 130
- Rajecki Dunin Teofil (Theophilus) – 296, 317
- Rajecki (Raiecki) Dunin Władysław – 318
- Rajski (Rayski) Aleksander – 382
- Rajski Malcher – 37
- Rajuniec (Raiuniec) Andrzej – 305
- Rajuniec (Raiuniec) Jan – 305
- Rajuniec (Raiuniec) Józef (Jozeph) – 284
- Rajuniec (Rayuniec) Krzysztof – 337
- Rajuniec (Raiuniec) Mikołaj – 303, 322
- Rajuniec (Raiuniec) Samuel – 305
- Rakowski – 216
- Rakowski Albrecht (Wojciech) – 154
- Rakuski dom zob. Habsburgowie
- Ratomski Samuel – 164
- Rayski zob. Rajski
- Rayuniec zob. Rajuniec
- Rdułtowski Jan – 249
- Refkowski Jan – 341
- Refkowski zob. Rewkowski
- Regtebrinken (Reytebrinken) Johan von – 283
- Rekść (Rekst, Rexc, Rexkść) Mikołaj – 274, 304, 327, 350
- Rekść Mikołaj – 350
- Rembiewski (Rembiesky, Rembiewskij) Stanisław – 167, 173
- Reszka Krzysztof (Krisztop) Piotr – 363, 364
- Rewkowski (Refkowski) Jerzy – 306, 324
- Rewuski zob. Rzewuski
- Reyherr von Kauwenstein Otto Diderich – 283, 301, 319
- Reymer Bernard (Bernardus) – 293
- Rimkiewicz zob. Rymkiewicz
- Rypiński zob. Rypiński
- Rodlewski (Rodliewski) Kazimierz – 312, 332
- Rodowicz Aleksander – 350

- Rodzewski Krzysztof (Chrystoporus) – 282
 Rogiński Krzysztof – 156
 Rogucki (Rogucky, Roguski?) Jan – 318
 Rokicki Mikołaj Kazimierz – 289
 Romanowicz Jurij – 157
 Romanowicz Maciej (Maczey) – 157
 Romaskiewicz Adam – 340
 Romaskiewicz (Romaszko) Jan – 337, 339
 Ror Ferdynand Jan – 386
 Rosalski Jan – 301, 326
 Roszczewski zob. Roszczewski
 Rosieński Dowpułt Bonifacjusz – 274
 Rossochacki Mikołaj Franciszek – 381
 Roszczewski (Roszczewski) Abram – 302, 305
 Roszczewski Krzysztof – 285
 Roszczewski (Roszczewsky) Samuel – 311, 331
 Rowiński Jakub – 291
 Rowkuć Jan – 286
 Rozanowicz Jan – 305, 326
 Rozanowicz Krzysztof – 303, 310, 311, 330
 Rozwadowski Jarosz – 350
 Rożczyc (Rożczic, Rożczicz) Rafael – 156, 199, 202
 Rucki Paweł – 197
 Rucki (Rutski) Szczęsny (Szczasny) – 42
 Ruczkiwicz Adam – 312, 332
 Ruczyński zob. Kuczyński
Rudawski Wawrzyniec Jan – 276
 Rudomina Ławryn (Wawrzyniec) – 110–111
 Rudomina Maciej – 110
 Rudomina Dusiacki Bogusław (Boguslaus) – 298, 321
 Rudomina Dusiacki (Dusiatski, Dussatski) Jan – 154, 199, 202
 Rudomina Dusiacki (Dussiatskj) Janusz – 155
 Rudomina Dusiacki Kazimierz – 313, 333
 Rudomina Dusiacki Konstanty – 289, 313, 333
 Rudomina Dusiacki Piotr, chorąży brasławski – 266
 Rudomina Dusiacki Piotr, stolnik brasławski – 334
 Rudomina Dusiacki Zygmunt – 289, 290, 292
 Rudominowie – 110
 Rudoszański Jan – 282
 Rudowicz Jarosz Pawłowicz – 311, 330–331
 Rudzarski Samuel – 342
 Rudziewicz Stanisław – 304, 328
 Rudziński (Rudaski, Rudzisky) Wojciech (Adalbertus) – 297, 321
 Rukiewicz Mikołaj – 308–327
 Rukiewicz Piotr Jan (Petrus Joannes) – 304, 325
 Rukiewicz Wawrzyniec Stefan – 386
 Rukiewicz Władysław Jan – 284
 Rukuyża Krzysztof – 341
 Rupeyko Krzysztof – 341
 Rupeyko Wojciech – 274
 Rusteyko Paweł – 313, 333
 Rybiński Piotr (Petrus) – 274, 284, 297, 318, 347, 348–349
 Ryło Bykowski Jan – 160
 Rymgayło zob. Rymgayło
 Rymgayło Adam – 349
 Rymgayło Dawid – 305, 326
 Rymgayło (Ryngayło) Józef (Jozeph) Walentynowicz – 337, 339
 Rymgayło z Witorta Jan – 326, 337, 339
 Rymgayło (Rymgaył) Stefan Wojciechowicz – 337, 339
 Rymgayło (Rymgałło, Rymgayłło) z Witorta Samuel – 304, 321, 340
 Rymkiewicz (Rimkiewicz) Kazimierz – 306, 337, 339
 Rymkiewicz (Rymkowicz) Szczęsny – 299, 303, 325
 Rymkiewicz Tomasz – 303
 Rymkiewicz Gawryłowicz Jan – 337
 Rymwid Eliasz – 298, 319
 Rymwid Jan – 298, 319, 340
 Rymwid Mikołaj – 341
 Rymwid Samuel – 298, 319
 Rymwid zob. Mickiewicz Rymwid

- Rynkszelewski Paweł – 307, 324
 Rynkszelewski (Rynkszewski) Piotr – 307, 324
 Rynkszył Jan – 350
 Rypiński Abram – 291
 Rypiński (Ripiński) Gabriel (Kgabryjel) Bohdanowicz – 102, 114
 Ryszkowski Paweł – 393
 Rzewuski Aleksander – 309, 329, 336, 338
 Rzewuski Franciszek – 336, 338
 Rzewuski Jan – 285
 Rzewuski Paweł – 285
 Rzewuski (Rewuzki) Paweł – 285, 336, 338
 Rzewuski (Rzewuzky) Piotr – 336, 338
Rzońca Jan – 128, 241
- Sabański Adam – 339
 Sabański Grzegorz – 339
 Sabański Hrehory – 305, 305
 Sabański Jan – 331
 Sabański Stanisław – 331
 Sabański Szczęsny (Szczęsny) – 305
 Sacken zob. Osten Sacken (Sakin)
 Sadeyko zob. Żadejko
 Sadkowski Jan – 303
 Sadkowski Malcher – 331
 Sadowski Jan – 350
 Sadowski Jaronim – 157
 Safka Jan (Joannes) – 286, 299, 306, 322, 324
 Safka Piotr (Petrus) – 282, 299, 322
Sajkowski Alojzy – 207
 Sak Abram – 302, 337
 Sak Malcher – 309, 329, 337
 Sak Malcher Wojciechowicz – 304
 Sak Stanisław – 302, 305, 326, 342
 Sakin zob. Osten Sacken
 Sakowicz Adam Maciej (Adamus Mathias) – 281
 Sakowicz Gabriel (Gabrielis) – 307, 327, 349
 Sakowicz Kazimierz – 350
 Sakowicz Maciej – 177
 Sakowicz Stanisław – 157
- Sakowicz Walenty – 350
 Sakowicz Hrehorowicz Kazimierz – 341
 Sakowicza Drowinicki (Drowieniecki) Piotr Stanisławowicz – 41
 Sakowicz Komorowski zob. Komorowski Sakowicz
 Sakowski Mikołaj – 197
 Samson zob. Podbereski Samson
 Samsonowicz Jerzy – 326
 Sanguszko Hieronim (Jeronim) – 363
 Sanguszko Lubartowicz (Lubarthowicz Sanguszko) Kowelski Samuel – 154, 265
 Sapięha (Sapiega) Aleksander Bohdan (Dadzibóg) – 173, 185, 195, 216, 226, 228, 233
 Sapięha Aleksander Kazimierz, poseł na sejm – 206
 Sapięha Aleksander Kazimierz, bp żmudzki – 380
 Sapięha Benedykt Paweł – 382–383, 393
 Sapięha (Sapecha) Bohdan – 93–94
 Sapięha Franciszek Stefan – 383
 Sapięha Jan Piotr – 134, 169
 Sapięha (Sapiega) Jan Stanisław – 173, 248, 249
 Sapięha Kazimierz Jan – 381, 393
 Sapięha Krzysztof Stefan – 178, 215
 Sapięha (Sapiega, Sapieya) Lew (Leo) – 85, 86, 92, 101, 108, 124, 125, 127, 132, 134, 135, 139, 141, 152, 160, 163, 167, 168, 169, 171, 172, 175, 178, 182, 187, 192, 199, 202, 206, 214, 216, 232, 240, 241, 247, 249, 252, 256, 257
 Sapięha Mikołaj, wojewoda miński – 37, 50
 Sapięha Mikołaj, kuchmistrz WKsL – 104
 Sapięha Mikołaj na Kodniu – 216, 233
 Sapięha Mikołaj Krzysztof – 262
 Sapięha (Sopiga) Paweł, wojewoda nowogródzki – 37
 Sapięha Paweł, podkanclerzy – 139, 167, 240, 249
 Sapięha Paweł Jan – 17, 342, 344, 353, 359–362, 363, 365–368, 370, 372, 373, 380

- Sarafinowicz Jan – 305
 Sarafinowicz Jerzy – 305
 Sarpski (Sarpsky) Stanisław – 336, 338
 Sarwull (Zarwull?) Jan – 338
 Sasin zob. Dębicki Sasin
 Sasin zob. Gnoynicki Sasin
 Sasin zob. Kalczycki Sasin
 Sasinowicz Jan – 326
 Satkowski Jan – 302
 Satkowski Łukasz (Lukas) – 283, 311, 332
 Sawgowicz Aleksander – 299, 322
 Sawicki (Sawitckij) Malcher (Melchior) Stanisław – 363, 370, 381
 Sawicki Mikołaj – 175
 Sawrymowicz Jerzy – 286
 Saybuth (Seybuth?) Walenty – 157
 Sągailo zob. Songayło
 Sągala zob. Songayło
 Sągayłho Sebastian (Sebastian) – 321
 Sągayłho (Sągailo, Sągail, Sągailo) Stanisław – 289, 291, 337, 338
 Sągin zob. Songin
 Schalkingk Ewandt – 305, 325
 Schell zob. Fitingkhoff Schell
 Schilling Nicolaus (Szilling Mikołaj) – 302, 320
 Schulten (Schultte) Nicolaus – 283, 301, 320
 Schwartzhof (Schwartzchoff) Dettlof – 301, 320
 Schwiszinski Johan – 310, 330
 Scieckiewicz (Steckiewicz?) Suczkiewicz Jan – 164
 Sciefanowicz (Stefanowicz?) Stanisław – 350
 Scypion (Scipian, Scipion) zob. Kampo Scypion
 Szczepa zob. Szczepa
 Szczęsnowicz zob. Szczęsnowicz
 Szuka zob. Szczuka
 Seiruk Hrehory – 161
Seredyka Jan – 11, 235
 Serefenowicz Jan – 341
 Sereyko Jerzy – 303
 Sereyko Józef (Jozeph) – 303
 Sesswegen Gottard (Gottardt) – 312, 332
 Siciński (Syciński, Sycyński) Jan – 114, 199, 215, 216, 231
 Siciński (Sicinski, Syciński) Władysław (Wladislaus, Władyslaus) Wiktoryn – 283, 297, 318, 334
 Siedlecki (Siedliecki) Adam Jakubowicz – 310, 326, 329
 Siedlecki Jan – 326
 Sieklicki Paweł – 37
 Sielicki Bohdan – 42
 Sielicki Stefan – 268
 Sielski Aleksander – 372, 381
 Siemaszkiewicz zob. Urbanowicz Siemaszkiewicz
 Siemaszko – 268
 Siemaszko Daniel Jan – 302, 335
 Siemaszko Jakub – 131
 Siemaszko Jan – 274, 299, 310, 322, 330
 Siemaszko Stanisław – 310, 330
 Sienkiewicz Hrehory – 228
 Siesicka Dorota z Karpiów (Karpiówna) – 300, 319
 Siesicki Jerzy (Georgius) – 282
 Siesicki (Sieżycki?) Dowmont (Dowmant) Jan – 114, 160?, 200
 Siesicki Dowmont (Dowmant) Jan – 299, 322
 Siesicki Dowmont (Dawmunt) Jerzy Władysław – 298, 318
 Siesicki Dowmont (Dowmant) Kazimierz – 299, 322
 Siesicki Dowmont (Dowmant) Kazimierz (Casimirus) Władysław – 282, 297, 318, 334, 357
 Siesicki Dowmont Malcher – 249
 Siestrzencewicz Mikołaj – 177
 Sieżycki Jan – 160
 Silwestrowicz zob. Sylwestrowicz
 Simonelewicz Matiasz (Matyasz) – 292
 Sipowicz (Sypowicz) Gabriel (Gabryel), cześniak żmudzki – 274, 297, 318, 335
 Sipowicz (Sypowicz) Jan Kazimierz (Jan) – 289, 291, 326
 Sipowicz Jerzy – 161

- Sipowicz (Sypowicz) Józef (Jozeph) – 341
 Sipowicz Mikołaj – 282, 340
 Sipowicz Władysław – 312, 332
 Sipowicz (Sypowicz) Datnowski Gabriel – 299, 304
 Siruć (Syruc) Aleksander – 283, 308, 328
 Siruć (Syruc) Krzysztof (Krzystow) – 302, 308, 328
 Siruć (Syruc) Władysław – 308, 328
 Siwicki (Dyrmont Siwicki) Jan (Joannes) – 142
 Skarbek (Skarbeck) zob. Kiełczewski Skar-bek
 Skaszewicz Józef (Jozeph) – 312, 333
 Skinder Krzysztof – 340,
 Skinder Zachariasz – 284, 298, 319
 Skinderowa Zachariaszowa – 298, 319
 Skipor Jan – 167
 Skipor (Skypor) Teodor (Theodorus) – 118
 Skirmąt Mikołaj – 161
 Skirmont (Skjrmont) Jarosz – 154
 Skołodwid (Skoldwyd) Piotr – 299, 321
 Skop Stefan Jan – 300, 322
 Skop Zygmunt – 300, 322
 Skorulski Andrzej – 232, 233
 Skorulski Jerzy Aleksander – 386
 Skorulski Marcin – 154
 Skorulski Mikołaj – 160
 Skorulski Mikołaj (Nicolaus) – 281, 296, 317, 357
 Skorulski Mikołaj – 284
 Skorulski Piotr – 154, 161
Skowron Ryszard – 293, 334
 Skrobot Siła – 165
 Skumin zob. Tyszkiewicz Skumin
 Skuminowicz Teodor (Fiodor) – 363
 Skurwid Jan Trojan (Jan) – 299, 319
 Skurwid Stanisław – 299, 319
 Skypor zob. Skipor
 Skytte Bengt (Benedictus) – 21, 294–295, 314, 315, 334, 335
 Slepszc (Slepszc) zob. Ślepszc
 Słonczewski Mikołaj – 177
 Słuckie (Słuczkie) książę zob. Olelkowicz Słucki
 Słuszka Aleksander – 143, 233, 248, 249
 Słuszka Józef Bogusław – 386, 393
 Słuszka Krzysztof – 214
 Słuszka Mikołaj – 118
 Słuszka Zygmunt Adam – 281, 382–383
 Śmilgiewicz zob. Śmilgiewicz
 Smorski Jerzy – 349–350
 Smujski (Smuysky, Sumysky) Jerzy – 311, 331
 Snarski Franciszek – 300, 323
 Snowski Malcher – 43
 Snowski Seweryn – 167
 Sobieski Jan zob. Jan III Sobieski
 Sobolewski Samuel Jan – 313, 333
 Sokoliński Drucki (Sokolinskij Druckij) Hieronim (Jeronim) – 364
 Sokoliński (Sokolinskij) Drucki Jan – 164, 235
 Sokoliński (Sokoleński) Drucki Janusz – 130
 Sokoliński Drucki Jerzy (Georgius, Irzy) – 130, 142
 Sokoliński Drucki Krzysztof (Christophorus, Kristof) – 142, 196, 227, 265–266
 Sokoliński Drucki Michał – 194, 226
 Sokoliński Drucki Michał Leon (Leo) – 381, 386
 Sokoliński Drucki Mikołaj Mitrofan – 292
 Sokoliński Drucki Samuel (Samuel Stanisław) – 249
 Sokołowski – 168
 Sokołowski Adam – 286, 299, 322
 Sokołowski (Sokołowski) Aleksander – 364
 Sokołowski Andrzej – 312, 313, 332, 333, 349
 Solderbach Christoph – 284
 Solkowski Jan (Joannes, Johanes) – 312, 333
 Sołohub (Sołohub) Andrzej – 283, 301, 319
 Sołohub Rafał (Raphael) – 297, 318
 Sołohub Dowoyna (Dowoynia) Konstanty – 298, 318
 Sołohub Dowoyna (Sołohub Dowoina) Mikołaj – 301, 319

Sołohub Dowoyna (Sołohub Dowoina) Stefan – 301, 319
 Sołhotan zob. Sołtan
 Sołomiejowa (Sołomieiowa) Dorota – 311, 332
 Sołtan Bohdan – 42
 Sołtan Dawid – 177
 Sołtan Hieronim Władysław – 382
 Sołtan (Soltan, Sołhotan) Jerzy – 337, 338
 Sołtan Uriasz (Uryasz) – 177
 Sonda zob. Tonda
 Songayło (Sągaילו) Konstanty – 289, 291
 Songayło (Sągała, Sągało) Olbrycht (Olbrych) – 309, 329
 Songayło Olbrycht – 312, 332
 Songayło zob. Sągaילו, Sąngayłło, Sągała
 Songin (Sągin) Karol Kazimierz – 319
 Sopięga zob. Sapięha
 Sopoćko Adam – 160
 Sopoćko (Sopot'ko) Aleksander – 383
 Sopoćko Fabian – 341
 Sopoćko Jan – 303
 Sopoćko Jan Fabian – 311, 332
 Soroka Stefan – 298, 321
 Sorycki (Sorzycki) Stanisław (Stanislaus, Stanisławs) – 282, 297, 321
 Sosnowski (Sosnowskij) Jan – 363
 Spaski Hołownia (Hołownia Spaski) Krzysztof – 156, 199, 202
 Srokadzki Andrzej (Andrej) – 283
 Stabrowski Krzysztof (Christophorus, Chrystoph, Kristof) – 142, 156, 157
 Stabrowski (Stabrousky, Sthabrowsky) Piotr (Petrus) – 124, 131, 134, 141, 152, 156, 195, 206
 Stabrowski Wojciech – 112
 Stachowski Krzysztof (Chrisztoph) – 199, 202, 247, 249
 Stachowski Michał – 274
 Stachowski zob. Stochowski
 Stangar zob. Stungur
 Stanisławowicz Balcer – 301, 325
 Stanisławowicz Jakub – 340
 Staniszewski Maksymilian (Maximilian) – 299, 322
 Staniszewski Stefan (Stephan) – 300, 323
 Stankiewicz (Stankiewicz) Adam (Adamus) – 298, 318, 335
 Stankiewicz Aleksander – 282
 Stankiewicz (Stankiewicz) Andrzej – 117, 118
 Stankiewicz Dawid – 307, 324
 Stankiewicz Jan – 284, 307, 324
 Stankiewicz Jan Mikołaj (Joannes Nicolaus) – 270, 296, 317, 334
 Stankiewicz Kazimierz – 284
 Stankiewicz Michał (Michael) Eustachy – 270, 284, 297, 321, 349, 381, 386
 Stankiewicz Mikołaj – 290
 Stankiewicz Piotr – 312, 332
 Stankiewicz Zygmunt – 308, 327
 Stankiewicz Bielewicz (z Billewiczów) Mikołaj – 44
 Stankiewicz zob. Bielewicz Stankiewicz
 Stański Piotr – 282
 Starnawski Stanisław – 306, 324
 Starosielski Samuel – 156, 249
 Stasiewicz Elias – 337
 Stasiewicz Mikołaj – 306
 Stasiewicz Stanisław – 306
 Staskiewicz (Staskiewicz) Stanisław – 311, 332
 Staszewicz z Wilgieyła Jan – 303, 340
 Staszewicz Samuel – 310, 330
 Staszewski Jan – 157
 Staszkievicz Aleksander – 312, 332
 Staszkievicz Gabriel (Gabryel) – 312, 332, 341
 Staszkievicz Samuel – 312, 332
 Staszkievicz Jugowicz Malcher – 312, 333
 Stecki (Steckij) Piotr – 154, 161, 164, 177
 Steckiewicz Jan – 283
 Steckiewicz Tomasz – 341
 Stefan (Stephanus) Batory – 9, 10, 11, 14, 17–18, 22, 35–85, 122, 195, 256
 Stefanowicz Elias – 350
 Stefanowicz (Stephanowicz) Jan – 340,
 Stefanowicz Jerzy – 302
 Stegwił Marcin – 306, 324
 Stegwił (Stejgwił) Mikołaj – 306, 324, 331

- Stegwił Paweł – 324
 Stegwił Piotr – 306, 324
 Sterpeyko Butkiewicz (Buttkiewicz) Andrzej – 302, 308, 328
 Stetkiewicz Wilhelm – 156
 Steygwił (Steygwił) Andrzej (Jędrzej) – 305, 339
 Steygwił (Stejgwił) Kasper – 305, 331
 Steygwił Laudański Jan – 336, 338
 Steygwił Laudański (Stegwił Lawdański) Jerzy (Georgius) – 284, 298, 318, 349
 Steygwił (Steygwił) Lawdański Stanisław Kazimierz – 386
 Steygwił Wawrzyniec (Laurentius) – 308, 327
 Stochowski (Stachowski?) Michał (Michał) – 299, 322
 Stołpowicki (Stolpowicki) Piotr – 290, 291
 Strasz Michał – 308, 328
 Straszewicz (Straszawicz) Andrzej – 322, 336, 338
 Straszewicz Daniel – 309, 329
 Straszewicz Samuel – 285, 335, 338
 Straup Abram – 310, 330
 Straup Hieronim (Jeronim) – 304, 321
 Strawiński Baltazar – 193, 199, 202, 249
 Strawiński Erazm (Erasmus, Jeraim, Razmus) – 154, 155, 160, 191
 Strawiński (Strawinskij, Strawieński) Martin (Marcin) – 42, 45, 46, 93–94
 Strawiński Paweł Stanisławowicz – 284
 Strawiński Trojan – 381
 Strąberk Jan – 297, 318
 Strebeyko Eliasz Kasprowicz – 312, 333
 Strebeyko Kasper Zygmontowicz – 312, 333
 Strebeyko Matiasz (Matyiasz) – 310, 329–330
 Strebeyko (Strebejko) Paweł Kasprowicz – 312, 333
 Strebeyko Naruszewicz Stanisław Szczefanowicz – 312, 333
 Strumiłowski Józef – 307, 324
 Strunk – 122
 Struński (Strunski) Judzikiewicz Aleksander – 342
 Strutyński Jan – 283, 307, 324
 Stryszka Dowgiało Krzysztof (Kristophorus) – 297, 321
Strzelecki Adam – 146
 Stugur Andrias – 298, 321
 Stulczewski Stanisław Piotrowicz – 309, 329
 Stulgieński Jerzy – 350
 Stungur (Stangar) Jan – 319, 322
 Styrpeyko Kazimierz – 311, 332
 Styrpeyko Marek – 311, 332
 Styrpeyko Michał – 311, 332
 Suczkiewicz zob. Scieczkiewicz Suczkiewicz
 Suchodolski Jerzy Wojciech – 387
 Suchodolski Marcel – 71–72
 Suchodolski Samuel Izydor – 382
 Sukąty zob. Putramont Sukąty
 Sulewski – 268
 Sumorok Michał – 102
 Sumorok Roman – 199, 202
 Sungayło Krzysztof (Kristow) – 340
 Sungayło (Sungayłło) Samuel – 309, 329, 340
 Sungayło Stanisław – 340
 Surdacki (Surdaczki) Aleksander – 340
 Suriatgolia (z Suratgoła) zob. Mackiewicz Suriatgolia
 Surstica zob. Drzewicki Surstica
 Surwił (Surwił) Jan – 305
 Surwił Jerzy – 305
 Surwił (Surwił) Daniel – 274, 313, 333, 349
 Suryń Marcin – 164
 Suryntowicz (Swyntowicz?) Jan – 299, 303, 341
 Swilewicz Bartłomiej – 337
 Swyntowicz zob. Suryntowicz
 Syciński (Sycyński) zob. Siciński
 Sylwestrowicz (Silwestrowicz) Dawid – 304, 325
 Sylwestrowicz (Silwestrowicz) Jan Juriewicz – 306, 328

Sylwestrowicz (Silwestrowicz) Samuel – 304, 325
 Sylwestrowicz (Silwestrowicz) Walentyn (Valentinus) – 304, 325
 Symanowicz (Symanowyc) Mikołaj – 311, 332
 Symonowicz (Symonowic) Aleksander – 336, 338
 Symonowicz Jan – 350
 Synkowski zob. Jeśman Synkowski
 Sypowicz zob. Sipowicz
 Syrewicz Jan – 309, 329
 Syrewicz Kazimierz – 309, 329
 Syrewicz Stanisław – 284
 Syrewicz Stanisław Aleksander – 309, 329
 Syrtkąt Daniel Piotrowicz – 311, 331
 Syrtowt (Syrtowft) Daniel – 350
 Syrtowt Józef (Joseph) – 285
 Syrtowt Piotr – 350
 Syruć zob. Siruć
 Szabaniec (Zabaniec) Zygmunt (Zygmot) – 336, 338
 Szabielska Mingaylina Magdalena – 311, 331
 Szablewicz (Szablewicza) Jarosz – 311, 331
 Szablewicz Kazimierz – 341
 Szablewicz (Szablewycz) Seweryn – 341
 Szablewicz Stanisław – 311, 331
 Szablewicz Wojciech – 331
 Szabuniewicz (Szabuniewycz, Szabunowicz) Aleksander – 336, 342
 Zachowicki Wincenty – 157
 Zachowski Jan – 321
 Szacz Jan – 342
 Szalewicz Jan – 313
 Szaniawski Pasczo Adam (Adamus) – 301, 325
 Szantyr Zachariasz – 292
 Szapkiewicz Kazimierz – 309, 329
 Szapko Kazimierz – 285
Šapoka Adolfas – 10–11, 17, 35, 60, 61, 68, 73, 86, 101, 102, 146, 161, 178, 183, 206, 215, 243, 269, 275, 287, 293, 371
 Szaszewicz Jarosz – 357
 Szaszkiewicz Jowkowski Marcin – 285
 Szawłowski Gabriel (Gabryel) – 299, 325
 Szczepa (Szczepa) Bazyli – 155, 164
 Szczęsnowicz (Szczęsnowicz) Stanisław – 307, 324
 Szczucki – 229
 Szczuka Daniel – 302, 325
 Szczuka (Szczuka) Stanisław – 302, 308, 325, 328
 Szczyt Michał – 164
 Szczyt Samuel – 268
 Szczyt (Sczit, Szczyth) Zabielski Daniel – 175, 249
 Szedziewicz Daniel – 286
 Szedziewicz (Szeddziewicz) Stanisław – 341
 Szelking Gotard – 306
 Szembel Rafał (Raphał) – 312, 333
 Szemet (Szemeth) Jan – 154, 160
 Szemet (Szemeth) Krzysztof – 183, 199, 202
 Szemet Malcher, marszałek JKM żmudzki – 106, 108
 Szemet (Szemeth) Malcher, podkomorzy wileński – 177, 207
 Szemet Stanisław – 154
 Szemet zob. Szemiot
 Szemiaka Mateusz – 160, 164
 Szemiot (Szemioth) Aleksander – 284
 Szemiot (Szemet, Szemioth) Konstantyn Łukasz (Constantinus Lukas) – 297, 321, 349
 Szemiot (Szemet) Mikołaj Kazimierz – 284, 298, 318, 348, 349
 Szemiot (Szemioth) Władysław Kazimierz (Vladislaus Casimirus) – 284, 297, 321
 Szewerdzic Dawid – 164
 Szilling zob. Schilling
 Szlagier Dawid – 312, 332
 Szlagier Tomasz – 303, 311, 332, 342
 Szlowski Franciszek (Franczyszek) – 308, 328
 Szłomowicz Gabriel – 310, 330
 Szneyer (Szneier) Mikołaj – 300, 323
 Szolkowski Andrzej – 156

- Szołkowski Daniel – 312, 332, 341
 Szołtomirz zob. Dubowicz Szołtomirz
 Szopowski Andrzej – 304, 325
 Szopowski Gabriel – 297, 321, 335
 Szopowski Stanisław – 282
 Szostakowski Jan – 289, 290
 Szostowicki Jan (Joannes) – 296, 306, 317, 328, 347–348
 Szostowicki Michał – 298, 319
 Szöge zob. Manteuffel Szöge
 Szukszta Jan (Joannes) – 297, 321
 Szukszta Jan Stanisław – 284, 386
 Szukszta Piotr, pisarz grodzki upicki – 240
 Szukszta Piotr – 297, 321
 Szukszta Waclaw – 340
 Szukszta Walerian – 285
 Szukszta (Szuksta) Wojciech – 114
 Szukszta Zygmunt – 310, 325
 Szultz Krzysztof – 293
 Szumlański Kazimierz – 299, 322
 Szumski Krzysztof – 164
 Szunko Aleksander – 311, 331
 Szunko Jan – 130
 Szunko Karol Władysław – 311, 331
 Szunko Kazimierz – 311, 331
 Szunko Michał (Mychał) – 157, 177
 Szunko Mikołaj – 156, 177
 Szunko Olbrycht – 311, 331
 Szuyski Konstanty (Constanty) – 249
 Szuyski Konstanty (Constanty) Jan – 393
 Szwab Kasper (Casper) Aleksander – 160, 232, 233, 249
 Szwauński (Szwanskij) Andrej – 154
 Szwaykowski (Szweykowski, Szwykowski?) Matwiej (Maciej, Matphiej) – 156, 216
 Szwedzki (Szwedckij) Wojciech – 364
 Szweykowski (Szwykowski) Kasper – 199, 202
 Szwoynicki Jan – 305, 326
 Szwykowski Dawid – 156, 177
 Szwykowski Jan – 156, 157, 177, 215
 Szwykowski Jan – 357
 Szyłański zob. Bortkiewicz Szyłański
 Szyłowicz zob. Żyłowicz
 Szymkiewicz Dawid Jan – 274
 Szymkiewicz Dawid Józefowicz – 306, 328
 Szymkiewicz Piotr – 350
 Szymkiewicz Gawryłowicz Jarosz Walentynowicz – 337, 339
 Szymkiewicz Gawryłowicz Walenty – 310, 331
 Szyrwiński Gabriel – 300, 323
 Szyszka Konstanty (Constanty) – 290, 291
 Ślepszc (Ślepszcz) Jan – 305
 Ślepszc (Ślepszcz) Stanisław – 341
 Śmilgiewicz (Smilgiewicz) Krzysztof – 304, 327
 Świacki Krzysztof – 268
 Świdorski Stanisław – 291
 Świdorski Wągl Paweł Michał – 387
 Świdło – 268
 Świejkowski Andrzej – 183
 Świejkowski (Swieykowski) Krzysztof – 286
 Świejkowski (Swieykowski) Stanisław – 286
 Święcicki Aleksander Mikołaj – 281
 Święcicki Jerzy Stefan (Georgius Stephanus) – 304, 306, 326
 Świętorzecki Mikołaj – 286
 Świrski Krzysztof – 290, 291
 Tajewski (Tacewski, Taiewski) Teodor (Teodor) – 309, 312, 329, 332
 Talat Andrzej – 309, 329
 Talat Jan – 216
 Talat Jan Hieronim (Jeronim) – 270, 346
 Talmont (Talmontt) Jerzy – 298, 319
 Talwosz (Talwoisz, Talwoysz, Talwoisz) Adam – 134, 142, 156, 157, 183, 207, 214
 Talwosz (Talwoisz) Mikołaj – 37, 104
 Tański Maciej – 230
 Tański Mikołaj – 216
 Taran Andrej – 215
 Tarusa Paweł Władysław – 266–267, 268
 Tarusowie – 267

- Taube Wilhelm Frydrych (Friderich) – 285, 301, 319
- Tamkyewicz zob. Tomkiewicz
- Telatycki Jan – 131
- Terlecki (Terlecky) Jan – 200, 202
- Terlecki Szymon (Symeon, Symon) – 160, 164
- Tęczyński Gabriel – 234
- Thur zob. Tur
- Tilko Stanisław – 306, 324
- Tisenhaus (von Tiesenhausen, Tizenhaus) zob. Tyzenhauz
- Tiska zob. Tyszka
- Tiskiewicz zob. Tyszkiewicz
- Todowiański zob. Fronckiewicz Todowiański
- Tokarski Jan – 229
- Tolk Jerzy – 349
- Tołkacz Jan – 292
- Tołoczko (Tołłoczko) Adam – 305, 326
- Tołoczko Andrzej – 331
- Tołoczko Bartłomiej – 157
- Tołoczko (Tołoczka) Krzysztof – 331
- Tołoczko Piotr – 291
- Tołoczko Stanisław – 305, 326
- Tołoczko Trojan (Troianus) – 307, 325
- Tołokoński (Tołłokoński) Józef – 289, 291
- Tomaszewicz Andrzej (Andreas) – 142, 164
- Tomaszewicz Daniel – 306, 323
- Tomaszewicz (Thomaszewicz) Jerzy Karol – 289, 291
- Tomaszewicz (Thomaszewicz) Piotr – 289, 291
- Tomaszewicz (Thomaszewicz) Stefan Aleksander – 289, 291
- Tomaszewski – 228
- Tomkiewicz (Tamkyewicz) Krzysztof (Krystowf) – 341
- Tomkiewicz (Tomkiewyc) Jan – 286, 311, 331, 332, 336, 338, 341
- Tomkiewicz Jerzy – 303, 307, 322
- Tomkiewicz Krzysztof – 335, 338
- Tonda (Sonda?) Andrzej – 349
- Topczewski Mikołaj – 177
- Torczyłło Andrzej – 304, 327
- Torczyłło (Torczyło) Eliasz Aleksander – 282
- Torczyłło (Torczyło) Jerzy – 337, 342
- Torczyłło Kazimierz – 341
- Towgint Gabriel – 337, 339
- Towgint Piotr – 286
- Towiański – 255
- Towiański (Thowjanski) Andrzej – 249
- Towiański (Towijański, Towjański) Jakub – 154, 197
- Towiański Jan – 268
- Towiański Jan – 286, 299, 322
- Towiański Jan – 299, 322
- Towiański z Bohdana Józef – 286, 299, 322
- Towiański z Bohdana Mikołaj – 300, 322
- Towiański z Bohdana Samuel – 282, 299, 322
- Towiański Gineit Krzysztof (Christophorus) – 282, 307, 324
- Towiański Gineit Stanisław – 282
- Towiański z Prószcza Jerzy – 312, 333
- Towtgin Kazimierz – 349
- Towtgin Krzysztof – 349
- Towtgin Michał – 312, 332
- Towtgin Mikołaj – 307, 324
- Towtgin Piotr – 307, 324
- Towtgin Hrehory – 349
- Towtkowicz Wojciech – 312, 332–333
- Trentowski (Trętowski) Andrzej – 337, 339
- Tretiak zob. Trzeciak
- Treyden zob. Trotten Treyden
- Trętowski zob. Trentowski
- Trogiński (Tropiański?) Bartłomiej – 307, 324
- Tron Stanisław – 300, 322
- Trotten (Trodden) Treyden Christofer (Christoffer) Johan von – 283, 308, 320
- Trotten Treyden Otto Jurgen (Otto Georg) von – 308, 320, 341
- Trumpowicz Mikołaj Władysław – 350
- Truskowski (Truszkoski?) Aleksander – 308, 327, 341
- Truskowski Aleksander Stanisławowicz – 341

- Tryzna, poseł – 130
 Tryzna Aleksander – 177
 Tryzna Gedeon Michał – 243
 Tryzna Jan – 118, 156, 157
 Tryzna (Trizna) Mikołaj – 154, 164, 175, 206, 216
 Tryzna Paweł Piotr – 229, 257
 Tryzna Stanisław Władysław – 382
 Trzaska Stanisław – 306
 Trzaska Stefan (Stephan) – 283, 306
 Trzeciak Mikołaj – 349
 Trzeciak (Tretiak) Sebastian – 42
 Trzeciak Tomasz – 350
 Trzeciak (Tretiak) Żygimont (Żykgimont) – 177
 Trzeczieski Samuel – 177
 Tur (Thur) Daniel – 167, 199, 202, 215
 Tur Jarosz – 164
 Tur Trojan – 282
 Tur Zubacki Jarosz – 289
 Tur Zubacki Jerzy – 289
 Turczyn Jakub – 292
 Turlay Samuel Władysław – 381, 386
 Twerjanowicz Jerzy – 306, 324
 Tworowski zob. Buczacki Tworowski
 Tworyanowicz Stanisław – 307, 327
 Tworyanowicz Tobiasz – 302
 Tychiński (Cichiński) zob. Zienkowicz Tychiński
 Tyla (*Tila*) Antanas – 17, 275, 345
 Tylewski Jan – 291
 Tynhauz (Tynehauss, Tynhawz) Ota – 300, 323, 341
 Tynina Andrzej – 310, 311, 330, 342
 Tynina Jakub – 303–304, 326, 342
 Tysza Jan Kazimierz (Kaźmierz) – 341
 Tysza (Tiska) Teodor – 300, 323, 342
 Tyszkiewicz Andrzej Kazimierz (Andreas Casimirus) – 299, 322
 Tyszkiewicz Chryzostom – 285
 Tyszkiewicz Dominik Aleksander – 393
 Tyszkiewicz Jerzy (Georgius), biskup wileński – 292, 296, 317
 Tyszkiewicz Jerzy (Georgius), starosta abelski – 299, 322, 357
 Tyszkiewicz (Tyszkiewicz) Jerzy – 364
 Tyszkiewicz Kazimierz (Casimirus) – 281
 Tyszkiewicz Ostafian – 383
 Tyszkiewicz (Tyszkiewicz) Władysław – 393
 Tyszkiewicz Skumin Janusz – 154, 207, 216, 233–235, 245, 247, 248, 249, 250, 255
 Tyszkiewicz Skumin Jerzy (Gerzy) – 154
 Tyszkiewicz (Tysskiewicz) Skumin Teodor (Theodorus) – 50, 93–94, 104, 115, 117, 124, 134, 139, 152, 154, 160, 163, 165, 167, 214
 Tyszkiewicz (Tyszkowicz) Stretowicz Aleksander – 134, 175, 199, 202, 233
 Tyszo Jerzy – 305
Tyszkowski Kazimierz – 183
 Tyzenhauz (a Tisenhaus, Tyzenhaus) Jan Gotard (Gothardus Joannes) – 245, 249, 250
 Tyzenhauz (von Tiesenhausen, Tizenhaus) Kasper – 168
 Tyzenhauz (Tyzenhaussen, Tyzenhauzen) Otto – 298, 318
 Tyzenhauz (Tyzenhaussen) Reinholt – 318
 Ubierewicz Kazimierz – 307, 324
 Uhlik (Uglik) Jerzy Władysław – 281, 364
 Ukolski Wincenty (Wicęnty) – 290, 291
 Ulczycki Samuel – 355
 Ulecki Mikołaj – 346
 Ulenbrock (Ulenborck?) Joannis – 289, 290, 291
 Umiałowski Eustachiusz Michał – 302, 319
 Umiałowski (Umiałoustius) Wojciech (Adalbertus, Albrycht) – 284, 297, 321
 Uniechowski Hrehory – 118
 Uniechowski Jan – 177, 199
 Uniechowski (Unichowskij) Michał – 164
 Unikowska Matyjaszowa Anna z Michniewiczów – 322
 Unikowski Jan – 299, 322
 Unikowski Stanisław Władysław – 299, 322

- Urbanowicz Jan – 282, 331
 Urbanowicz Siemaszkiewicz Jan – 285
Urwanowicz Jerzy – 390
 Uszakowski Jan – 157
 Uwoyń (Uwoyn) Dawid – 307, 324
 Uwoyń (Uwoyn) Maciej (Mathis?) – 299
 Uwoyń (Uwoyn) Marcyjan – 322
 Uwoyń Stanisław – 349
 Użumecki (Użumedski, Użumeski, Użuniedzki) Jan (Joannes, Jones) – 270, 274, 284, 298, 321
 Użumecki Jan Kazimierz – 313, 333
- Valerianus zob. Protasewicz Walerian
 Vidlica (Widlica) zob. Górski Widlica
 Vladislaus zob. Władysław IV Waza
 Vorbrk Lettow zob. Lettow Vorbek
- Walentynowicz (Walientinowicz) Jan – 302, 326
 Walentynowicz (Wałętynowicz) Mikołaj – 302, 340
 Walentynowicz Samuel – 283
 Walerian zob. Protasewicz Walerian
 Wałętynowicz zob. Walentynowicz
 Walicki Stanisław – 282
 Wańkiewicz Adam – 178
 Wańkowicz Marcyan (Martianus) – 282
 Wańkowicz Stefan (Sthephan) – 297, 298
 Warakomski – 268
 Warakomski – 268
 Warszycy Stanisław – 122, 213, 234
 Wasilewicz (Wasilewsky) Mikołaj – 177, 216, 233
 Wasilewicz (Wasilewski) Wasyl Bohdanowicz – 42
Wasilewski Tadeusz – 17, 275, 293
 Wasilewski (Wasilewskij) Wawrzyniec Samuel – 364
 Wasilewski zob. Wasilewicz
 Wasilko Jan – 310, 330
 Waškiewicz (Waskiewicz) Tomasz – 290
 Wawrzecki (Wawrzecky) Samuel – 154
 Waysztor Andrzej – 305, 326
 Waysztor Stanisław – 283, 305, 326
- Ważyński Bartłomiej – 220, 229
 Ważyński Hieronim (Hieronymus) – 297, 321
 Ważyński (Wazinski) Wojciech (Adalbertus) – 296, 318, 334
 Wądziągolski Hrehory – 298, 319
 Wągl Świderski zob. Świderski Wągl
 Wdywiński Maciej – 229
 Wedykowski Jan – 290
 Wedykowski Jerzy – 290, 291
 Wedykowski Jerzy (Gerzy) – 291
 Weiher (Mager?, Weyher) Jakub – 267
 Weiss Jan – 304, 325
 Weliczko zob. Wieliczko
 Wencewicz Stanisław – 307, 324
 Wenckiewicz (Wenckiewicz) Jerzy – 307
 Weriszyński Adam – 342
 Weryha Stefan – 71
 Werykowski (Werikowski) Waclaw – 307, 324
 Wesselenyi (Weselini) Ferenc (Franciszek) – 256
 Weselinowie – 256
 Weyher (Mager?) zob. Weiher
 Weys Włodzimierz – 267
 Węckiewicz zob. Mimoński Węckiewicz
 Wędrogowski Jan (Joannes) – 293
 Wędziągolski – 268
 Węslawski Wierzkłiski Samuel Aleksander – 357
 Wiażewicz Jerzy Piotr – 364
 Wiażewicz Piotr Kazimierz – 263, 344
 Widmont Jerzy – 274
 Widziski Olbrycht – 282, 306, 324
 Widziski Salomon – 283, 300, 323
 Widziski Stefan (Stephan) – 300, 323
 Wiekowicz Mikołaj Janowicz – 155
 Wieliczko (Weliczko) Elias – 307, 311, 327, 331, 341
 Wieliczko Jan – 160
 Wieliczko Stanisław – 155, 161
 Wierzbicki (Wierbickij) – 345
Wierzbicki Leszek Andrzej – 390
 Wierzkłiski zob. Węslawski Wierzkłiski
 Wiesiołowski (Wiesiołowski) Piotr – 167

- Wigandt (Wigant) von Hohenastenberg
Krzysztof – 267
- Wikszna Kazimierz – 302
- Wilbutowicz zob. Papłoński Wilbutowicz
- Wilczek Elias – 177
- Wilczek Jan – 99, 103–104, 111
- Wilczek Jan (Jan Anzelm) – 249, 257
- Wilhelm Kettler – 193, 222, 255
- Wilkowski Hrehory – 350
- Wilkowski Jan – 305
- Wilski Cyprian (Cipryan) – 113
- Wirgoynski zob. Piotrowicz Wirgoynski
- Wirszewski Matiasz (Matyasz) – 299, 303, 325
- Wirszyno Jan Wojciech – 284
- Wiszczor (Wilczor?) Jan – 290
- Wiskowski Jermahen (Hermohen) – 215
- Wisner Henryk* – 11, 16, 17, 101, 135, 146, 153, 155, 158, 161, 165, 176, 178, 275, 287, 293
- Wissogierd zob. Wyssogird
- Wissogird zob. Wizgierd
- Wisznarowski zob. Wysznarowski
- Wiszniewski Andrzej – 300, 323
- Wiśniewski Adam – 183
- Witanowski (Mścich Witanowski) Maciej – 160, 164
- Witkowski Antoni (Anton) – 303
- Witkowski Michał – 340
- Witort Andrzej – 302, 305
- Witort Jan – 303
- Witort Jerzy – 302, 303, 305
- Witort Mikołaj – 305
- Witorta zob. Rymgałło z Witorta
- Wizgierd (Wyzgerd) Hieronim – 307, 324
- Wizgierd (Wizgird, Wyzgierd) Mikołaj – 160, 215, 216
- Wizgierd (Wysgyerd) Piotr – 199
- Wizgierd Rafał (Raphał) – 307, 324
- Wizgird – 268
- Władysław IV (Vladislaus, Władysław królewicz) Waza – 18, 86, 218–219, 220, 228, 236, 257–267, 304, 306, 326
- Własnowicz (Włamowicz?) Samuel – 326
- Włosowski Krzysztof – 177
- Wnuczek Adam – 176, 199, 215, 232
- Wnuczek Stanisław na Polanach – 156?, 177
- Wnuczek Dobkowski Stanisław – 177
- Wodoracki (Wodorackij) Jan – 114, 130
- Wodoracki (Woderacki) Maciej – 130
- Woidat zob. Woydat
- Woiniłowicz zob. Woyniłowicz
- Wojciechowicz Krzysztof – 164
- Wojciechowicz (Woyciechowicz) Maciej – 350
- Wojciechowicz (Woyciechowicz) Malcher Jakubowicz – 331
- Wojciechowicz (Woyciechowicz) Stefan – 331
- Wojciechowicz (Woyciechowicz) Wojciech – 310, 311, 330
- Wojkiewicz Antoni – 336
- Wojna (Woina) zob. Woyna
- Wojszwiłł zob. Woyszwiłł
- Wojszwyło zob. Woyszwiło
- Wol (Wołk?) Stanisław – 177
- Wollodtkowitzen (Wołodkowicz) Joachim (Joachim) Friedrich – 312, 332
- Wolminski zob. Wołmiński
- Wolczek Jan – 68
- Wołczkowicz (Wołczkowicz) Paweł Jan – 341
- Wołk – 169
- Wołk Maksym – 229
- Wołk Marcjjan (Marcyjan) – 291
- Wołk Wasyl (Wasiliej) – 177
- Wołkowicki Tomasz – 167
- Wołowicz (Wołowicz) Aleksander – 41
- Wołowicz (Wołowicz) Aleksander Kazimierz – 370
- Wołowicz (Wołowicz) Eustachy (Eustachius) – 136, 232, 247, 248, 249, 250
- Wołowicz (Wołowicz) Eustachy Kazimierz – 363
- Wołowicz (Wołowicz) Hieronim (Jarosz, Jaross), podskarbi wielki – 144, 147–148, 151, 152, 160, 162, 163, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 180, 185, 186, 187, 190, 191, 192, 197, 199, 201, 202,

- 206, 210, 214, 217, 219, 221, 227, 232, 240, 247, 250, 257
- Wołowicz (Wołowicz) Hieronim (Gieronim), podsedek grodzieński – 170, 173, 175
- Wołowicz (Wołowicz) Jan Kazimierz – 387
- Wołowicz (Wołowicz, Wołowicz) Ostafi (Eustachy, Ostafiej) – 37, 72, 84
- Wołowicz Paweł – 206
- Wołowicz Piotr – 122
- Wołowicz Roman – 192–193
- Wołowicz (Wołowicz) Samuel – 134, 154, 167, 170, 175, 206
- Wołowicz (Wołowicz) Władysław – 363, 366, 369, 370
- Wołowiczówna Dorota zob. Abramowiczowa
- Wołmiński (Wołmienski) Jan – 178, 179
- Wołmiński Jan Michał – 386
- Wołmiński (Wolminski, Wołmiński) de Ze-grza Michał Kazimierz (Michael Casimirus) – 283, 297, 318, 334, 381
- Wołozkowiec Paweł – 302
- Wołocko – 268
- Wołodkiewicz Hrehory (Hreory) – 156, 157
- Wołodkiewicz Martin (Marcin) – 42
- Wołodko Erazmus – 349
- Wołodkowiec Adam – 178
- Wołodkowiec Gabriel (Gabryel) – 307, 325, 349
- Wołodkowiec Hrehory – 197
- Wołodzko Mikołaj Kazimierz – 282
- Wołotkiewicz Jan – 286, 303
- Wołotko Dawid Jan – 299, 322
- Wołotkowiec Kazimierz – 350
- Wołotkowiec Konstanty – 311, 331
- Wondziągowski Andrzej – 340
- Wongirski zob. Mongirski
- Worłowski (Worlowski) Michał (Michael) – 334
- Woronczak Jerzy – 23
- Woroniec (Worotyńiec) Mikołaj – 183, 229
- Woroniecki Wojciech – 300, 323
- Woronowicz Samuel Jan – 285
- Woroński Andrzej – 312, 333
- Worwowiec Mikołaj – 298
- Wowka Dawid – 350
- Wojciechowicz zob. Wojciechowicz
- Woydat Jan – 307, 324
- Woydat (Woydatt) Samuel – 337
- Woydat (Woidat) Stanisław – 307, 324
- Woyna Abraham (Abrahamus) – 154, 214, 249
- Woyna Andrzej – 167
- Woyna Bazyli – 154
- Woyna (Woina, Wojna) Benedykt (Benedictus) – 71–72, 138, 140, 141, 143, 153, 154, 160, 161, 163, 167, 169, 171, 172, 175, 199, 202
- Woyna (Woina) Gabriel – 108, 124, 142, 160, 163, 167, 168
- Woyna Jerzy – 154, 249
- Woyna (Wojna) Ławryn (Laurentius, Wawrzyniec) – 37, 43, 60
- Woyna Maciej – 387
- Woyna (Woina, Wojna) Wincenty – 154, 164, 175
- Woyna Władysław (Vladislaus) – 284, 298
- Woyna (Wojna) Jasieniecki Aleksander Michał – 363, 382–383
- Woyna (Wojna, Wojna Jasieniecki?) Andrzej – 177
- Woyna (Woina, Wojna) Jasieniecki Jan (Johannis) – 104, 142, 196, 230
- Woyna Jasieniecki Jan, podsedek mścisławski – 249
- Woyna Jasieniecki (Wojna Jasinskij) Jan – 364
- Woyna Jasieniecki Krzysztof – 263
- Woyna (Wojna, Wojna Jasieniecki?) Piotr – 155
- Woyna Jasieniecki Samuel – 382
- Woyniat (Woyniath) Aleksander – 284, 298, 318, 335
- Woyniłowicz (Woiniłowicz) Malcher – 164
- Woyniłowicz (Woiniłowicz) Stefan – 164
- Woynowski Krzysztof (Krzystoph) – 299, 322

- Woynowski Stanisław – 300, 323
 Woystok Jan – 303
 Woysznarowie – 122
 Woyszwiłł Aleksander – 285
 Woyszwiłł Jan – 305
 Woyszwiłł (Woyszwiło) Józef (Jozeph) – 302, 305
 Woyszwiłł Wojciech – 336, 338, 342
 Woyszwiło (Wojszwyło) Jan – 336, 338
 Woyszwiło Ławryn – 350
 Woytkiewicz Aleksander – 300, 323
 Woytkiewicz Antoni – 305
 Woytkiewicz Jerzy – 305, 328
 Woytkiewicz Matys (Mathis) – 305
 Woytkiewicz Stanisław – 300, 323, 341
 Woytkiewicz Węclaw – 303
 Woytkiewicz Ostejko Jerzy – 335, 338
 Woytkiewicz Ostejko (z Ostejka) Mikołaj – 335, 338
 Woytkiewicz Ostejko (z Osteyka, z Ostrejka?) Samuel – 301, 335, 338
Wójcik Zbigniew – 394
 Wróblewski Zachariasz (Zacharyasz) Kazimierz – 350
 Wyrowicz (Żyrowicz?) Mikołaj – 303
 Wyrowicz (Żyrowicz?) Stanisław – 303
Wyrwicz Karol – 390
 Wysgyerd zob. Wizgierd
 Wysocki Jerzy – 336, 338
 Wysocki Mikołaj Kazimierz – 337, 339
 Wysocki Samuel – 281
 Wysogird (Wyszogierd) Adam – 340
 Wysogird (Wissogierd) Andrzej – 307, 324
 Wysogird (Wisogird, Wissogird) Jan (Johannes) – 334, 349
 Wyszomierski Jan – 349
 Wyszemirski Jakub – 274
 Wysznarowski (Wisznarowski) Aleksander – 310, 330, 349
 Wyszotrawka (Wyszotrowka) Jan – 161
 Wyzgierd zob. Wizgierd
 Zabaniec zob. Szabaniec
 Zabielski Jan – 342
 Zabielski zob. Szczyt Zabielski
 Zabiello (Zabiela) Szymon (Simon, Symon) – 160, 167
 Zablocki Jan – 308, 328
 Zablocki Kazimierz – 308, 328
 Zablocki Michał Awgustynowicz – 304, 325
 Zablocki (Zabłocky) Stanisław – 305, 308, 328
 Zablocki Jurkiewicz Stanisław – 312, 333
 Zablocki (Zabłoczeki) Mizerewicz Stanisław – 337, 338
 Zabołocki Wołodymir (Wołodimirz Moskwin) – 256
 Zacharzewski Jan – 331–332
 Zacharzewski Marcin – 306, 339
 Zacharzewski Wojciech – 306, 339
 Zacharzewski Zygmunt – 157
 Zagora Marcin – 341
 Zagrobski Mikołaj – 311, 332
 Zahorski (Zahorowski?) Hrehory Herman – 131
 Zahorski zob. Arciemowicz Zahorski
 Zakrzewski Kazimierz Andrzej – 290, 292
 Zaleski – 268
 Zaleski (Zalesky) Jan – 310, 330
 Zaleski (Zalesky) Jan Krzysztof – 341
 Zaleski Konstanty (Constanty) – 196, 249
 Zaleski (Zalesky) Marcin – 310, 330
 Zaleski Piotr (Piotr Jan) – 164, 233
 Zaleski (Zalesky) Stanisław – 310, 330
 Zaletieljy Prokop – 164–165
 Zamoski zob. Radkiewicz Zamoski
 Zamoyski Jan – 119, 136
 Zapolski Józef (Jozeph) – 299, 325
 Zapolski Mikołaj – 274
 Zaranek Paweł – 132
 Zaranek Horbowski Paweł (Paulus) – 284, 297, 318
 Zardetckij zob. Żardecki
 Zaremba Mikołaj Kazimierz – 364
 Zaskiewicz Jan – 301, 319
 Zaskiewicz Krzysztof – 350
 Zasztowt Jan – 290, 291
 Zasztowtowicz Brozowski Mikołaj – 160

- Zasztowtowie – 290
 Zawacki – 268
 Zawadzki Paweł – 302, 320, 341
 Zawaski Aleksander – 292
 Zawisza Andrzej (Andreas) – 118, 134, 142
 Zawisza Dobrogost Jan – 302, 319
 Zawisza Eustafian (Eustaphian) – 344
 Zawisza Jan – 104, 118, 134, 141, 152, 160, 169, 171, 172, 175, 194, 199, 202, 206, 240
 Zawisza Jan Jerzy – 363
 Zawisza Krzysztof (Krisztop) – 248, 249, 250, 257, 342, 363, 370, 380, 382
 Zawisza Malcher – 93–94
 Zawisza Dowgiałło (Dowkgiałło) Malcher – 161, 164
 Zawisza Dowgiałło Rafał (Raphał) – 308, 333
 Zdanowicz Jerzy – 289, 290
 Zenowicz (Zienowicz) Hieronim – 370
 Zenowicz Jerzy – 56
 Zenowicz (Zienowicz) Jerzy Jan (Jan Jerzy) – 247, 249, 262, 268
 Zenowicz Deszpot Jerzy (Georgius) – 281
 Zenowicz (Zienowicz) Krzysztof (Chryzstoph, Krziszstoph) – 93–94, 113, 123, 124, 152
 Zenowicz (Zienowicz) Mikołaj – 283, 303, 326
 Zenowicz (Zienowicz) Mikołaj Juriewicz – 102, 106, 108, 114, 177
 Zenowicz Mikołaj Bogusław – 227, 232
 Zenowicz (Zienowicz) Samuel – 160
 Zenowicz (Zienowicz) Stanisław – 357, 381
 Zewelo (Zewello, Żewelo) Adam – 274, 307, 324
 Zielepuha Kościenicz Jan – 282
 Zienkowicz Tychiński (Zienkiewicz Cichiński) Wasyl (Wasilej, Wasili) – 114, 116, 117, 164, 167
 Zienowicz zob. Zenowicz
 Zierniewicz (Zieniewicz?) Matiasz (Matyasz) – 349
 Zimnoch Krzysztof – 157
 Zubacki zob. Tur Zubacki
 Zubowicz Jan Sylwestrowicz (Silwriewicz?) – 306, 328
 Zwodowski (Zwodowsky) Andrzej – 167
 Zygmont August (Żykgimont Awgust) Jagiellon – 9, 52, 87, 110, 254, 256
 Zygmont III Waza – 15, 18, 86–139, 144–159, 168–256, 266
 Zynko zob. Żynko
 Żdzitowiecki, porucznik – 268
 Żaba Borys – 99
 Żaba Samuel – 291
 Żabka Hektor (Hector) – 164
 Żadejko (Sadeyko, Żadeiko) Jan (Joannes) – 305, 328
 Żagiel (Żagiell) Piotr (Petrus) – 341
 Żakiewicz (Żukiewicz?) Jan – 305, 326, 337
 Żardecki (Zardetckij) Jan Kazimierz – 364
 Żardecki Stefan Piotr – 215
 Żardecki Waclaw – 146
 Żarden (Żardyn) Mikołaj – 349
 Żebrowski Dawid – 312, 333
 Żebrowski Mikołaj – 307, 325, 335
 Żebrowski Stanisław – 298
 Żebrowski Stefan – 312, 333
 Żelichowski Jan – 312, 333
 Żeromski zob. Żyromski
 Żewelo zob. Zewelo
 Żezmor zob. Bohadanowicz Żezmor
 Żmiejewski Stefan – 164
 Żminigajło (Żminigajła, z Minigajła) Jawgiel zob. Jawgiel Żminigajło
 Żorawiński (Żurawiński?) – 123
 Żortowski Piotr – 336, 338
 Żortowski Samuel – 336, 338
 Żortowski Stanisław – 336, 338
 Żółkiewski Stanisław – 186, 224–225, 237
 Żółty Mikołaj – 286
 Żuk Jan – 307, 324
 Żuk Stanisław – 215
 Żukowicz Platon – 118, 127, 128, 203, 206, 243
 Żukowski Jerzy – 285

Żukowski Wawrzyniec – 164
Żurkowski Jan – 307, 325
Życki Stefan – 309, 329
Żyłowicz (Szyłowicz, Żylewicz) Piotr – 274
Żynko (Zynko) Oszański Samuel – 289, 290
Żyromski (Żeromski?) Kazimierz Chwalibóg – 344
Żyrowicz zob. Wyrowicz
Żyżemski Aleksander Andrejewicz – 122
Żyżemski Jarosz (Hieronim), starosta rze-
czycki – 131
Żyżemski Jarosz (Hieronim), podkomorzy
mozyrski – 207, 216
Żyżemski Piotr – 131
Żyżmińska Judyta – 309, 329
Żyżmiński Jan – 307, 324
Żyżmiński Mikołaj – 300, 323
Żyżmiński Mikołaj z Ejdrygan – 312, 332
Żyżmiński Samuel – 305
Żyżmiński Wojciech – 312, 332
Żyżnicki Jerzy – 303, 311, 332
Żyżniewski Wojciech – 282

Indeks nazw geograficznych*

- Abele (Obele), dzierzawa – 95
Aucen Curia, dwór – 238
- berestejski zob. brzeski
Berże – 322
Berżniki (Bierżniki), dzierzawa – 95
Biała (Biała Radziwiłłowska dziś Podlaska) – 13, 18, 371
Biała koło Smoleńska – 257
Biała Góra (Weissenberg) nad Nogatem – 95
Biała Ruś zob. Ruś
Biały Kamień (Weissenstein) – 174
bielska ziemia – 343
Birsztany (Bierzstany), dzierzawa – 95
birszańskie leśnictwo – 95
Birże (Birzas, birżańska forteca) – 97, 277–278, 288, 351
Birżniany, ciwuństwo – 96
Blokhaus (Blokhaus, Blokhau) – 87
Bobrujsk, dzierzawa – 95
Bołogowo (Bolohono, Bołochowo) – 122
Bołotczyce – 292
borciańskie (bortkie), wójtowstwo – 95
Borysow za Możajkiem – 196
Borysów nad Berezyną – 380
Borysthenus zob. Dniepr
- Botoki (Potoki), starostwo – 96
Bowsk – 264
Braclaw na Podolu – 379
braclawskie województwo (Ziemia Braclawska) – 50
Brandenburgia (Brandenburgia) – 169
Brasław (Braclaw?, brasławski zamek), miasto – 21, 213, 287, 293, 379
brasławski (Braslawiensis districtus, Braclaw?, Brasław), powiat – 12, 16, 21, 42, 89, 134, 198, 199, 202, 210, 215, 254, 260, 265, 282, 287, 289–291, 293, 317, 334, 379, 381, 386
brasławskie niewodnictwo – 96
Brolniki – 257
brzeska ekonomia (Brześć) – 96, 113
brzeski (berestejski) powiat, Brześć – 37, 55, 99, 110–111
brzeskie (berestejskoje) starostwo (zamek) – 37, 38, 87, 110, 343
brzeskie (berestejskoje, brzesckie, brzeskie litewskie) województwo, Brześć – 38, 42, 87, 99, 110, 114, 131, 134, 154, 182, 191, 198, 200, 202, 206, 207, 216, 224, 233–234, 238, 242, 248, 249, 254, 257, 261, 363, 366, 369, 380, 382, 383

* (Bez nazw nazbyt częstych, jak: Litwa, Księstwo Litewskie, Wielkie Księstwo Litewskie (WKsL), Polska, Korona, Korona Polska, Królestwo, Królestwo Polskie i Rzeczpospolita oraz ich łacińskich i ruskich odpowiedników.)

Brześć (Bierestje, Brześć Litewski), miasto – 16, 17, 99, 111, 120, 128, 132, 180, 238, 273, 342, 343, 344, 345, 358, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 376, 380

Buczacz – 193, 205

Budinowo – 292

Budy zob. Dmochy Budy

Cajodunum zob. Kiejdany

Caunensis districtus zob. kowieński powiat

Cesarstwo Niemieckie – 86

Chanat Krymski (Tatarzyn, Tatarzy) – 39, 49, 88, 105, 106, 118, 125, 129, 169, 237, 253, 385

Ciejkinie (Ciejkuny), dzierżawa – 96

Cinguiany (Łyngmiany?), dzierżawa – 96

Coconauz zob. Kokenhauz

Cyryn – 98

Dalen – 245, 250

Daugieliszki (Daugialiszki), dzierżawa – 96

Dawgi (Daugi), dzierżawa – 96

Dąbrowna zob. Dubrowna

Derewna – 256

Derpt zob. Dorpat

Dinembork zob. Dyneburg

Disna zob. Dżisna

Dmochy Budy – 292

Dniepr (Borysthenus) – 117, 280

dołhomowski stan – 292

Dorpat (Derpt) – 174, 248

dorsuniska dzierżawa – 169

Druczany – 292

Dubicze, dzierżawa – 96

Dubno, dzierżawa – 95

Dubrowna (Dąbrowna) – 197

Ducatus Samogitiae zob. Żmudź

Dwirwiany zob. Dyrwiany

Dynamund (Daugavgriva, Dunamunde, Dynament) – 168, 174, 238

Dyneburg (Dinembork, Duneburg, dynemborski zamek) – 59, 99, 248

Dyrwiany (Dwirwiany) Małe (Mniejsze), ciwuństwo (powiat) – 96, 338

Dyrwiany (Dwirwiany) Wielkie (Więtsze), ciwuństwo (powiat) – 96, 338

Dżisna (Disna, Dżisny) – 63, 96, 122, 377

Dźwina, rzeka – 170, 251

Ejszyszki, dzierżawa – 95

Estonia (Esthonia) – 131, 245

Felin – 174

Gdańsk (Kgdańsk, Kgdańszczanie) – 45, 48–49, 102, 245, 361

Gielny (Gielmy), wieś – 353

Gieranojny (Geranojny) i Lipniszki, dzierżawa – 95

Giry – 291

Gniezno – 53

Grodno (Gorodno), miasto – 18, 61, 62, 85, 110, 120, 371, 372, 376, 377, 379, 383

grodzieńska ekonomia (Grodno) – 96, 113

grodzieński (gorodenski) powiat, Grodno – 42, 104, 130, 146, 175, 198, 199, 202, 206, 207, 212, 215, 242, 249, 260, 282, 307, 325, 335, 336, 338, 339, 379, 381, 382, 386

grodzieńskie niewodnictwo, dzierżawa – 96

Hiperbol zob. Iberpol

Homel (homelski zamek) – 213, 266

homelskie starostwo – 266

Horki – 122

Horodyszcze (Horodise?) – 234

Iberpol (Hiperbol, Oberpahlen) – 232

Ikskiul (Iszkiel, Ixkul) – 239

Inflanty (Iflanty, inflanskie zamki, Livonia, prowincja Iflandzka, Ziemia Iflantska, Ziemia Inflancka, Ziemia Iflantskaja, Ziemia Liflantskaja) – 12, 36–37, 39, 49–50, 51–53, 55, 56–60, 61, 71, 72, 87, 89, 92, 122, 136, 137, 144, 146, 148, 151, 152, 158, 161, 162, 165–166, 168, 169, 174–175, 185, 187, 190, 204, 209, 213, 220, 221–222, 230, 231, 232, 244, 245,

- 246, 248, 250, 251, 252, 253, 255, 264, 278
 iwanowski stan – 292
- jałowski leśnictwo – 95
 Jałówka, dzierzawa – 95
 Jam Zapolski – 122
 Jaśwojnie – 275
 jaśwoński powiat – 348
 Jezierzyszczce (jezierzyska forteca, jezierzyski zamek) – 196, 266
 Jędrzejów – 165, 167, 176
 Jurbork, dzierzawa – 96
- Kalisz** – 361
 Kamieniec (Kamień?) Litewski – 17, 362, 365, 366
 Karolsztad zob. Kretynga
 Kawolewsczyzna (Kawolewscizna) – 292
 Kgdąńsk (Kgdańszczanie) zob. Gdańsk
 Kiejdany (Cajodunum, Keidani, Kieydani) – 17, 21, 275, 280, 293, 294, 296, 313, 317, 334, 335, 351, 352, 355, 357
 Kieniuniszki – 304, 306
 kijowska ziemia (Kijów, Kiovia, Ziemia Kijewska) – 50, 57, 58, 88
 kijowskie województwo (kijowski powiat) – 192, 224, 242, 254
 Kijów (Kijew) – 20, 237
 Kirchholm (Kircholm) – 239
 Kniazstwo Żomojtskoje zob. Żmudź
 Kobryń, miasto – 17, 122, 390, 391, 392
 kobryńska ekonomia (Kobryń) – 96, 170
 Kodeniec – 87
 Kokenhauz (Coconauz, Kokenhusen, Kokenhuza, Koknese) – 248
 Koło – 70
 Komaje – 292
 Koniawa (Kuniawa), dzierzawa – 96
 Kopyl – 15, 116
 Korczyn zob. Nowe Miasto Korczyn
 Korklany – 322
 Korszewo – 321
 Kotowczyzna (Kotowczizna) – 292
 kowieński powiat, (Caunensis districtus, kowieński, Kowno) – 16–17, 21, 42, 104, 109, 198, 212, 231, 233, 260, 293, 304, 307, 312, 325, 333, 334, 335, 336, 338, 340, 351–357, 379, 381, 383–384, 386
 Kowno (kowieńscy mieszczanie) – 10, 109, 220, 231, 243
 Koziany – 63
 Kozierady (Kozirady) – 234
 Kórnik – 20
 Kraków – 20, 86, 87, 94, 99, 101, 113, 121, 129, 139, 145, 146, 168, 259
 Krasne (Krasnoje) – 63
 Kreml – 191
 Kretynga (Karolsztad) – 256
 kroski powiat – 339
 Kroszyn – 257
 Królewiec (królewiecki port) – 251
 Krzyczew (Krzyczów) – 380
 Księstwo Kurlandzkie zob. Kurlandia
 Księstwo Słuckie zob. Słuck
 Księstwo Żmojdzkie (Xięstwo Żmujdzkie) zob. Żmudź
 Kuniawa zob. Koniawa
 Kupiszki, dzierzawa – 95
 Kurlandia (Księstwo Kurlandzkie, Kurlandya) – 56, 131, 193–194, 222–223, 245, 254
- Lachowicze** – 380
 Lejpuny (Liepuny), dzierzawa – 96
 Lesnow – 292
 Lida – 379
 lidzki (lidskij) powiat, Lida – 41–42, 61, 89, 104, 116, 130, 198, 202, 149, 260, 282, 306, 324, 336, 337, 339, 379, 381, 386
 Lipniszki zob. Gieranojny i Lipniszki
 Livonia zob. Inflanty
 Lordzieje zob. Łódzkie
 lubelskie województwo (lubelska ziemia) – 55, 182, 234, 242
 Lublin – 9, 153, 155, 157–158
 Luboszany, dzierzawa – 95
 Lwów – 60, 186
- Łomazy** – 87

- Łódzkie (Łazdijai, Lordzieje), dzierzawa – 95
- Łuki zob. Wielkie Łuki
- Malbork** – 36
- Małopolska – 186
- Marienburg (Margenbork) – 248
- Marienhauz (Marienhausen, Marinhausum) – 57
- mereckie leśnictwo – 95
- Merecz, dzierzawa – 95
- Merecz, miasto – 376
- Metele (Motele), dzierzawa – 95
- Miadzioł (Miadziel) – 379
- Międzyrzec (Międzyrzecz) Podlaski – 234
- Mińsk (Mieńsk), miasto – 15, 20, 21, 116, 120, 129, 143, 272, 380
- mińskie (mieńskie) województwo, Mieńsk, Minsk – 15, 42, 101, 114, 116, 131, 134, 143, 155, 178, 198, 200, 202, 210, 212, 215, 216, 249, 261–262, 282, 362, 380, 382
- miński powiat – 155, 336, 339
- Mitawa (Nitawa) – 193, 264
- mohylowska ekonomia (Mohilów, Mohylów) – 96
- Mohylów (Mohilow), miasto – 120, 122
- Moldawia (Wołochy) – 118, 125
- mordasowskie leśnictwo – 95
- Moskwa (Stolica), miasto – 20, 153, 159, 191, 197, 358
- Moskwa (Moschis, Rosja, Ziemia Moskiewska, Moskiewskie granice), państwo – 21, 37, 50, 112, 119, 131, 150–151, 152, 153, 158, 169, 182, 185, 194, 196, 197, 203–204, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 218–219, 226, 228, 245, 246, 256, 264, 266, 270, 271, 273, 275, 278, 279–280, 287, 288, 291, 294, 361, 365, 372, 378
- Motele zob. Medele
- mozyrski powiat, Mozyr – 42, 112–113, 120, 131, 192, 198, 210, 215, 224, 233, 242, 249, 254, 262, 380, 382
- Mścibohów (Mścibów), dzierzawa – 95
- Mścibohów, miasto – 145, 146
- Mścisław (mścisławski zamek), miasto – 196, 213
- mścisławski powiat – 134
- mścisławskie (mcszisławskie, mstisławskoje) województwo, Mścisław – 42, 89, 143, 170, 173, 175, 192, 198, 200, 206, 210, 215, 216, 249, 251, 261, 265, 362, 380, 382, 387
- Newel – 122
- Niemenczyn (Niemenczyna), dzierzawa – 96
- Niemonojcie, dzierzawa – 95
- Niepołomice – 132
- Nieśwież (Nieświż) – 15, 20, 97, 112, 114, 115, 116, 269
- Niemieża – 361
- Nitawa zob. Mítawa
- Niz – 113
- Nowa Wola, dzierzawa – 96
- Nowe Miasto Korczyn – 70
- Nowogródek (Nowagorodok, nowogródzkie miasto) – 12–13, 16, 60, 98, 107, 120, 127, 128, 129, 139, 161, 162, 163, 165, 225, 256, 376, 380
- Nowogródek Inflancki (Neuhausen) – 248
- Nowogródzka Ziemia – 206, 215
- nowogródzki powiat, (Nowogródek) – 117, 139
- nowogródzkie (nowogrodskoje) województwo, Nowogródek – 15, 42, 89, 116, 131, 142, 161, 198, 207, 214, 215, 243, 249, 261, 281, 282, 292, 380, 382
- nurskie starostwo – 292
- Obele** zob. Abele
- olicka ekonomia (Olita) – 96
- Olkieniki (Valkinikai, Wołkiniki), dzierzawa – 96
- Onikszy (Onikxt) – 353
- onikszyńskie niewodnictwo – 96
- Oniszki (Onizki), dzierzawa – 95
- opeskie niewodnictwo – 96
- Orsza, miasto – 213

orszański powiat, Orsza – 42, 114, 115, 115,
 130, 134, 178, 192, 197, 198, 200, 206,
 212, 216, 230, 237, 251, 261, 282, 291,
 292, 362, 380, 382, 387
 oskie (hoskie) leśnictwo – 95
 Oszmiana, miasto – 378
 oszmiański (oszmianensis districtus,
 oszmieński) powiat, Oszmiana – 41, 89,
 103, 111–112, 129, 132, 146, 150, 175,
 186, 198, 206, 233, 257, 259, 260, 268,
 282, 291, 292, 306, 307, 324, 325, 378,
 381, 386
 Oża (Hoża), dzierzawa – 95

Parnawa – 238
 Paryż – 20, 104
 Perstuń, dzierzawa – 95
 Petersburg – 20
 Pieniany, dzierzawa – 95
 pieniańskie niewodnictwo – 96
 Pińsk, miasto – 365, 376, 380
 Pińsk, starostwo – 96
 piński powiat (piński kraj), Pińsk – 42, 99,
 117, 155, 198, 200, 210, 261, 269, 369,
 380, 382, 387
 Potele (Plotela), dzierzawa – 96
 Podlasie (Podlasia, Podlasze, Ziemia Podla-
 skaja) – 50, 57, 88, 242
 podlaskie (podlaskoje) województwo –
 55, 87, 182, 191, 233–234, 238, 248
 Podole – 88
 Pojurze, ciwuństwo – 96
 Polesie – 380, 385
 Poliniwsczyzna – 291
 Połock (połocki zamek) – 63, 120, 122, 194,
 197, 213, 226, 265, 266
 połocka ziemia (Ziemia Połockaja) – 55–
 56, 63
 połockie (połockoje) województwo, Połock
 – 42, 55, 98, 121, 130, 131, 132, 134, 142,
 155, 175, 198, 199, 202, 210, 214, 249,
 251, 261, 265, 268, 291, 292, 313, 333,
 340, 362, 379, 382
 Połonka, dzierzawa – 96
 Poniewież – 353, 379

 Potoki zob. Botoki
 Powdzie – 337
 Poznań – 20
 Progulbiany, okolica – 321
 prowincyjna Iflandzka (prowincyjna Inflant-
 ska) zob. Inflanty
 Prusy (pruski port, pruskie miasta) – 120,
 169, 245
 Przełaje, dzierzawa – 96
 Przełom, dzierzawa – 95
 Przewalka, dzierzawa – 95
 Psków – 63
 Puciacin – 291
 Punie (Punia), dzierzawa – 95
 puńskie leśnictwo – 95
 Pupowiczy, włość – 122

Radoszkowice, dzierzawa – 96
 Raduń, dzierzawa – 95
 Regnum Sveciae zob. Szwecja
 Riga zob. Ryga
 Rohaczów (Rohaczew) – 192
 Rosienie (Rosiejnie) – 13, 269, 270, 275,
 296, 318, 379
 Rosja zob. Moskwa
 Rossosz (Rososz) – 234
 Rotnica, dzierzawa – 95
 Rudniki – 195
 Rudno – 234
 Rumborg – 248
 Ruś (Biała Ruś, Ziemia Ruska, ruskie kraje)
 – 108, 117, 245, 251
 Ryga (Riga, Ryżanie, ryskie miasto, ryżscy
 mieszczenie) – 57, 87, 131, 168, 174, 197,
 216, 231, 239, 245, 250, 251, 287, 289
 Rzeczpospolita Wielkiego Księstwa Litew-
 skiego – 37, 253
 Rzczyca (Rzyczyca, Ryczyca), miasto –
 117
 rzeczycki powiat, Reczica, Rzczyca – 42,
 120, 131, 198, 210, 237, 251, 262, 265,
 266, 380, 382

 sałackie leśnictwo – 95
 Samayttten (Samaiten, Samoitten) zob. Żmudź

- Samogitia (Samogitiae Ducatus) zob. Żmudź
 Sandomierz (Sędomirz) – 159, 163
 Sapieżyn – 21, 287, 290, 293
 siebieski trakt – 292
 Sieciechów – 178
 Siewierska (Siwierska) ziemia (siewierska
 prowincja, siewierskie powiaty, siewier-
 skie zamki) – 198, 255, 263, 266
 Simno (Sienno), dzierzawa – 95
 Sitno – 63
 Słonim, miasto – 11, 14, 19, 75, 77, 86, 88,
 89, 118, 123, 124, 125, 127, 128, 129,
 132, 133, 134, 139, 140, 141, 168, 170,
 171, 172, 173, 175, 178, 203, 206, 235,
 240, 241, 242, 248, 252, 253, 256, 257,
 380, 394
 słonimski (słonimskij zamek, słonym-
 sky) powiat, Słonim – 42, 78, 131, 155,
 165, 170, 172, 173, 175, 191, 198, 200,
 202, 206, 207, 216, 256, 261, 362, 380,
 382
 Sluck (śluckie dobra, śluckie księstwo) –
 115, 181, 195
 Smoleńsk (smoleńscy mieszczanie, smo-
 leński zamek) – 119, 183, 184–185, 186,
 195, 201, 205, 209, 211, 214, 216–217,
 226, 227, 228–229, 232, 255, 257, 258,
 262, 271, 273
 smoleńskie województwo – 238, 254, 255,
 281, 292, 379, 382, 386
 Sokoł – 63
 starodubowski powiat – 273, 379, 382,
 386–387
 Stawry – 291
 Stolica (stolica Moskiewska) zob. Moskwa
 subockie starostwo – 292
 Sudermania – 136
 Susza – 63
 Świr zob. Świr
 Szack – 15, 116, 117
 Szadów – 17, 345, 348
 szawelska ekonomia (Szawle) – 96, 373
 Szereszów, dzierzawa – 96
 Sztokholm – 20, 21, 25, 285, 309
 Szukiany – 286
 Szwecja (Regnum Sveciae, Szwecja, Szwedzi,
 Szwedzkie Królestwo) – 12, 17, 21,
 22, 102, 105–106, 110, 111, 129, 136,
 153, 158, 163, 220, 232, 238, 244, 245,
 246, 250, 251–252, 253, 264, 275, 276,
 279, 287, 289, 293, 294, 295, 309, 313–
 317, 345
 Szwinczany zob. Świąciany
 Świąciany (Szwinczany), dzierzawa – 96
 Świr (Swir) – 63
 Tatarzy (Tatarzyn) zob. Chanat Krymski
 tądziagolski (tędziagolski) powiat – 348
 Telsze, ciwuństwo – 96
 telszewski powiat – 310, 331, 337, 339,
 340
 Toruń – 35, 50, 54, 110
 trockie województwo (Troki) – 42, 98, 99,
 104, 130, 161, 198, 199, 202, 233, 249,
 260, 336, 338, 379, 381, 386
 Troki – 379
 Turcja (Turki) – 169, 236, 253, 384
 Turowla – 63
 Uciana, dzierzawa – 96
 Ukraina (Ukraina moskiewska, Ukraina ta-
 tarska) – 237, 238
 upicki powiat (Ubitzen gebiet, Upitensis
 districtus, upitski, upitskij, Upitzky ge-
 bieht, Vupithschen gebiht), Upita – 16–
 17, 21, 42, 155, 178, 179, 181, 198, 212,
 216, 261, 268, 285, 286, 293, 301, 304,
 306, 310, 319, 320, 324, 325, 330, 334,
 335–337, 338–339, 340, 342, 351–357,
 367, 379, 381, 383, 386
 Upita, dzierzawa – 95
 Uszpole, dzierzawa – 95
 uszpolskie niewodnictwo – 96
 Uświat (uświacki zamek) – 213, 266
 Venden zob. Wenden
 Vilkomiriensis districtus zob. wilkomierski
 powiat
 Vilna zob. Wilno

Volhinia zob. Wołyń

Warszawa (gród warszawski) – 9, 13, 14, 15, 18, 20, 25, 35, 87, 101, 117, 118, 123, 125, 126, 132, 176, 178, 179, 183, 207, 216, 233, 235, 241, 252, 269, 384, 385, 387, 394

Wenden (Kieś, Venden), miasto – 58, 222
wendeńskie (wędeńskie) województwo – 222

Wieliz – 213

Wielkie Łuki – 122, 196

wielkopolska prowincja (wielkopolskie województwa) – 14, 384, 389

wieleński powiat – 310, 330

Wieszwiany, ciwuństwo – 96

wileński gród (wileński zamek) – 72, 102, 136, 137

wileński młyn, dzierzawa – 96

wileński powiat (Wilno) – 135, 136, 137, 138, 154, 155, 186, 306, 324

wileńskie biskupstwo – 53, 72, 92–93, 109–110, 120, 129, 131, 292, 296, 317

wileńskie ciwuństwo, dzierzawa – 96

wileńskie derewnictwo (drownictwo), dzierzawa – 96

wileńskie województwo (wilięskie), Wilno – 35, 41, 89, 98, 99, 101, 104, 114, 129, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 155, 157, 158, 169, 170, 175, 177, 198, 202, 212, 215, 223, 240, 249, 260, 261, 281, 282, 285, 362, 378–379, 381, 386

wileńskie woskownictwo, dzierzawa – 96

Wilia (Wieleja), rzeka – 170

Wilkija (Wilkia), dzierzawa – 96

Wilno (Vilna, wileńscy mieszczanie, wileńskie miasto, Wilnia) – 12–13, 16, 17, 18, 20, 21, 35, 43, 44, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 66, 67, 73, 74, 75, 77, 78, 81, 86, 88, 89, 92, 93, 94, 98, 99–100, 101, 102, 104, 105, 107, 108, 110, 113, 120, 122, 135, 137, 138, 143, 144, 145, 146, 147, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 160, 161, 165, 167, 169, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 186, 191, 192, 199,

200, 201, 206, 207, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 232, 239, 243, 248, 250, 256, 257, 258, 262, 266, 268, 269, 270, 274, 275, 309, 361, 370, 376, 377, 378, 379, 383, 387, 388, 389, 390, 391, 394

wilkomierski (Wilcomiriensis districtus, wilkomirski, wołkomierski) powiat, Wilkomirz – 16–17, 21, 41, 89, 130, 134, 154, 198, 199, 202, 206, 216, 219, 260, 282, 286, 293, 299, 306, 308, 312, 324, 327, 332, 334, 335, 337, 338, 340, 342, 351–357, 367, 379, 381, 383, 386

wilkomierskie niewodnictwo – 96

Wilkomierz – 379

Wiślica – 101

Witebsk (witebska forteca, witebski zamek, Witepsk) – 122, 130, 194, 213, 265

witebskie (witepskie, witepskoje) województwo, Witebsk, Witepsk – 42, 98, 99, 104, 114, 115, 116, 121, 130, 131, 134, 142, 173, 192, 198, 210, 212, 216, 237, 249, 251, 261, 265, 269, 292, 362, 380, 382

Włodawa – 389

Wołyń (Wojń) – 87

Wola zob. Nowa Wola

Wolmar – 136

Wołkiniki zob. Olkieniki

Wołkowysk (Wołkowisk, Wołkowyjsk), miasto – 10, 11, 13, 14, 35, 36, 37, 38, 39, 45, 47, 56, 68, 69, 70, 71, 72, 77, 78, 86, 117, 175, 210, 240, 380

wołkowyski powiat, (Wołkowyjsk, Wołkowysk) – 42, 130, 146, 154, 198, 206, 214, 216, 219, 261, 282, 313, 333, 380, 382, 386

Wołochy zob. Mołdawia

Wołpa, dzierzawa – 95

Wołyń (Volhinia, wołyńska ziemia, Ziemia Wołyńska) – 50, 57, 58, 88, 186

Wrocław – 20

Zamszanie (Zamszany?) – 292

zawilejskie niewodnictwo – 96

Zawołocze – 227

Ziemia Inflatska (inflanckie województwo)
– 380, 387

Ziemia Inflancka (Ifflantska, Iflantskaja,
Iflantska, Inflantska) zob. Inflanty

Ziemia Moskiewska zob. Moskwa

Ziemia Ruska zob. Ruś

Ziemia Żmudzka (Ziemia Żmodztka, Zie-
mia Żmoicka, Ziemia Żmójdzka, Ziemia
Żmujdzka, Ziemia Żomojtskaja) zob.
Żmudź

Ziemia Braclawska (Braslawskaja) zob.
braclawskie województwo

Ziemia Kijewskaja zob. kijowska ziemia

Ziemia Liflantskaja (Iflantskaja) zob. Inf-
lanty

Ziemia Podlaskaja zob. Podlasie

Ziemia Połockaja zob. połocka ziemia

Ziemia Wołyńska zob. wołyńska ziemia

Żmudź (Ducatus Samogitiae, Kniazstwo
Żomojtskoje, Księstwo Żmudzkie, Sa-
maytten, Ziemia Żmójdzka, Ziemia
Żmudzka, Ziemia Żomojtskaja, Żmodź,
Żmuydź) – 16–17, 21, 42, 67, 105, 108,
131, 148–149, 152, 154, 181, 198, 199,
202, 212, 215, 223, 256, 258, 259, 261,
264, 266, 267, 268, 269–274, 275, 284,
293, 297, 299, 301, 315, 319, 320, 322,
334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 342,
345–350, 353, 354, 355, 367, 379, 381,
386

żyłmorska dzierzawa – 195

